

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME
ÖZGÜRLÜĞÜNÜN CEZA HUKUKU BAKIMINDAN
SINIRLARI**

DOKTORA TEZİ

**Hazırlayan
Emrah ÖZDEMİR**

**Danışman
Prof. Dr. Mustafa ÖZEN**

**Ocak – 2021
KIRIKKALE**

KABUL-ONAY

Prof. Dr. Mustafa ÖZEN danışmanlığında, Emrah ÖZDEMİR tarafından hazırlanan **“Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Özgürlüğünün Ceza Hukuku Bakımından Sınırları”** adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalında **doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

...../...../2021

Prof. Dr. Doğan SOYASLAN (Başkan)

Prof. Dr. Mustafa ÖZEN (Üye / Danışman)

Doç. Dr. Fatih BİRTEK (Üye)

Doç. Dr. Aziz Serkan ARSLAN (Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Enes KÖKEN (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2021

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL

Doktora tezi olarak sunduğum, “**Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Özgürlüğünün Ceza Hukuku Bakımından Sınırları**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

....../....../2021

Emrah ÖZDEMİR

İmza

ÖNSÖZ

"Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Özgürlüğünün Ceza Hukuku Bakımından Sınırları" isimli bu çalışma Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Doktora Programı kapsamında hazırlanmış ve 23.01.2021 tarihinde Prof. Dr. Doğan SOYASLAN, Prof. Dr. Mustafa ÖZEN, Doç. Dr. Fatih BİRTEK, Doç. Dr. Aziz Serkan ARSLAN ve Dr. Öğr. Üyesi Enes KÖKEN'den oluşan jüri önünde savunularak oybirliği ile başarılı bulunmuştur.

Çalışmanın ortaya çıkması ve şekillenmesinde emek ve katkılarını sunan, tüm süreçte bana yol gösteren değerli danışmanım Sayın Prof. Dr. Mustafa ÖZEN'e; akademik yaşamla ilgili kıymetli tavsiyeleri ve tez sürecindeki önemli destekleri için Sayın Prof. Dr. Doğan SOYASLAN'a; tezimi titizlikle okuyan ve yapıcı eleştirileri ile beni yönlendiren saygıdeğer Hocalarım Sayın Doç. Dr. Fatih BİRTEK'e, Sayın Doç. Dr. Aziz Serkan ARSLAN'a ve Dr. Öğr. Üyesi Enes KÖKEN'e teşekkürlerimi sunarım. Tez yazım sürecim devam ederken bir süre tez izleme komitemde bulunarak değerli görüş ve önerilerini benimle paylaşan Hocalarım Sayın Prof. Dr. Ali AKYILDIZ ve Sayın Prof. Dr. Mehmet Emin BİLGE'ye de ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamın yazım sürecinde bana özgür, huzurlu ve rahat bir akademik çalışma ortamı sağlayan, aynı zamanda mensubu olduğum Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin akademik ve idari kadrosunda yer alan tüm çalışanlara, kıymetli mesai arkadaşlarıma ve hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Akademik hayata araştırma görevlisi olarak başladığım Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde çalıştığım dönemde, derdimizi ve sevincimizi birlikte paylaştığımız kıymetli mesai arkadaşlarıma ve hocalarıma; bu süreçte kendisi ile tanıştıktan sonra mesai arkadaşlığı dışında ayrı bir hukukumuz ve gönül bağımız oluşan İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi'de görev yapan kıymetli dostum Dr. Öğr. Üyesi Murat Buğra TAHTALI'ya; ayrıca kıymetli dostum Ramazan ŞAHİN'e manevi desteklerinden dolayı özel olarak teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anında olduğu gibi doktora sürecinde de daima yanımda olan, derdimi ve sevincimi paylaşan, benim için hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan, her daim motivasyon kaynağım olan, haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim canım anneme, canım babama ve kıymetli kız kardeşime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

ÖZDEMİR, Emrah, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Özgürlüğünün Ceza Hukuku Bakımından Sınırları”, Doktora Tezi, Kırıkkale, 2021.

Bu çalışmanın konusunu, temel bir insan hakkı olarak toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü ve bu özgürlüğün ceza hukuku bakımından sınırları oluşturmaktadır. Hukuk sistemimiz açısından toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün ceza hukuku bakımından sınırlarının, suç olarak düzenlenen fiiller etrafında ve suç genel kuramı çerçevesinde ayrıntılı olarak değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda söz konusu özgürlüğün kullanım usul ve esasları ile ceza sorumluluğunu düzenleyen temel mevzuat olarak 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu (TGYK) hükümleri inceleme konumuz olacaktır. Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün insan hakları ile ilişkisi nedeniyle öncelikle insan hakları kavramına değinilecek ardından özgürlüğün tarihi gelişim süreci ele alınacaktır. Konunun devamında toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü düzenleyen uluslararası insan hakları belgeleri incelenecektir. Ardından, batı hukuk sistemleri (Fransa, Almanya, İngiltere ve Amerika) ile Türk hukuk sistemi (Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi) açısından toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün pozitif hukuk metinlerine (Anayasa ve Kanun) geçiş sürecine değinilerek birinci bölüme ilişkin açıklamalar tamamlanacaktır.

İkinci bölümde, 2911 sayılı TGYK kapsamında değerlendirme konusu edilecek olan "*toplantı*" ve "*gösteri yürüyüşü*" kavramları, öğretide kabul edilmiş olan kişi, amaç, yer, süre ve düzenleme (organizasyon) unsurları da gözetilerek açıklanmaya çalışılacaktır. Ardından, toplantı türleri hakkında açıklamalarda bulunulacaktır. İkinci bölümün devamında, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün insan haklarının tasnifi bakımından konumu ile çağdaş demokrasilerdeki önemi ve işlevi üzerinde durulacaktır. Son olarak, söz konusu özgürlüğün ifade özgürlüğü, kolektif özgürlükler ve sivil itaatsizlik eylemleri ile olan ilişkisine değinilerek ikinci bölüme ilişkin açıklamalar tamamlanacaktır.

Üçüncü bölümde ise toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün ceza hukuku bakımından sınırlarının ayrıntılı olarak değerlendirilmesi amacıyla 2911 sayılı TGYK'nın 28 ile 34 üncü maddeleri arasında düzenlenmiş olan her bir suç tipi,

ceza hukuku kuramı çerçevesinde ve akademik çalışmalarda sıklıkla kullanılan suç tipi inceleme usulü kapsamında değerlendirme konusu edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde ceza hukuku sorumluluğu, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, ifade özgürlüğü, direnme suçu.

ABSTRACT

ÖZDEMİR, Emrah, “Limitations of Freedom of Assembly and Demonstration In Terms of the Criminal Law”, PhD Dissertation, Kırıkkale, 2021.

The subject of this study is freedom of assembly and demonstration as a fundamental human right and the limits of this freedom in terms of criminal law. In terms of our legal system, it is aimed to evaluate the limits of the freedom of assembly and demonstration in terms of criminal law in detail around the acts regulated as crime and within the framework of the general theory of crime. In this context, provisions of the Law No. 2911 on Meetings and Demonstrations (TGYK), as principles and procedures for the use of the freedom in question and the basic legislation regulating criminal liability, will be our subject of investigation. Our study consists of three main parts.

In the first part, due to the relation between freedom of assembly and demonstration and human rights, firstly the concept of human rights will be mentioned, then the historical development process of this freedom will be discussed. In the continuation of the subject, international human rights documents regulating the freedom of assembly and demonstration will be examined. Then, explanations on the first part will be completed by mentioning transition process of the freedom of assembly and demonstration to positive legal texts (Constitution and Law) in terms of western legal systems (France, Germany, England and America) and Turkish legal system (Ottoman Period and Republic Period).

In the second part of the study, the concepts of "meeting" and "demonstration" that will be evaluated within the scope of the Law No. 2911 on Meetings and Demonstrations (TGYK) will be explained by considering the person, purpose, place, duration and regulation (organization) factors accepted in the doctrine. Then, explanations about meeting types will be given. In the continuation of the second part, the position of freedom of assembly and demonstration in terms of classification of human rights and its importance and function in contemporary democracies will be emphasized. Finally, the explanations regarding the second part will be completed by mentioning the relation of this freedom with freedom of expression, collective freedoms and acts of civil disobedience.

In the third part of the study, each type of crime regulated between Articles 28 and 34 of the Law No. 2911 on Meetings and Demonstrations (TGYK) in order to evaluate in detail the limits of the freedom of assembly and demonstration in terms of criminal law will be the subject of evaluation within the scope of the crime type examination procedure which is frequently used in academic studies within the framework of criminal law theory and doctrine.

Key words: Freedom of assembly, meeting and demonstration, illegal meetings and demonstrations, criminal law liability in meetings and demonstrations, the right to meetings and demonstrations, freedom of expression, the crime of prevention of performance.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ ÖZGÜRLÜĞÜ

I. TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ ÖZGÜRLÜĞÜNÜN İNSAN HAKLARI İLE İLİŞKİSİ	6
A. İnsan Hakları Kavramı	6
1. Terim Sorunu: Hak, Hürriyet, Özgürlük, Temel Hak ve Özgürlükler	8
2. İnsan Haklarının Tarihi Gelişim Süreci	12
a-) İlk (Eski-Antik) Çağ'da İnsan Hakları	12
b-) Orta Çağ'da İnsan Hakları.....	14
c-) Yeniçağ'da (Aydınlatma Döneminde) İnsan Hakları	16
B. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Tarihi Gelişim Süreci	19
1. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Fikri Alandan Pozitif ..Hukuk Sistemine Geçiş Süreci.....	22
a-) Uluslararası Belgelerde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü.....	22
1-) Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi 1789 (Declaration of the Rights of Man and Citizen 1789).....	24
2-) Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (Universal Declaration of Human Rights)	27
3-) Avrupa İnsan Hakları ve Temel Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi (European Convention on Human Rights).....	28
4-) Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi - San Jose Paktı (American Convention on Human Rights)	29
5-) Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı (African Charter on Human and People's Rigts)	30
6-) Arap İnsan Hakları Şartı (Arab Charter on Human Rights).....	31

7-) Kopenhag Belgesi ve Paris Barış Şartı (Charter of Paris for a New Europe).....	32
8-) Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (International Covenant on Civil and Political Rights).....	33
9-) Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (United Nations Convention on the Rights of Children)	34
b-) Batı Hukuk Devletlerinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü..	35
1. Kıta Avrupası Hukuk Sistemlerinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü.....	35
a-) Fransa'da Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü	35
b-) Almanya'da Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Özgürlüğü	37
2. Anglo Sakson Hukuk Sisteminde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü.....	39
a-) İngiltere'de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü	39
b-) Amerika Birleşik Devletleri'nde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü.....	43
c-) Türk Hukuk Sisteminde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü.....	47
1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü.....	47
2. Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü.....	49
a-) Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü.....	49
b-) Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü.....	50
1. 6187 Sayılı Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun.....	50
2. 6761 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun .	50
3. 171 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun ...	51
4. 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu (TGYK).	52

İKİNCİ BÖLÜM
TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ KAVRAMI VE GENEL
ÖZELLİKLERİ

A. 2911 SAYILI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNU KAPSAMINDA TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ KAVRAMLARI.....	54
1. Toplantı Kavramı	54
a-) Kişi Unsuru	56
b-) Yer Unsuru	58
c-) Amaç Unsuru	59
d-) Süre Unsuru	60
e-) Düzenleme (Organizasyon) Unsuru ve Bu Unsurun Zorunlu Olup Olmadığı Meselesi	61
2. Toplantı Türleri	63
a-) Genel (Kamuya Açık) ve Özel (Kamuya Kapalı) Toplantılar.....	63
b-) Açık Yer ve Kapalı Yer Toplantıları	64
c-) Ani (Spontane) ve Planlı Toplantı ve Yürüyüşler	65
3. Gösteri Yürüyüşü Kavramı	67
B. İNSAN HAKLARININ TASNİFİ BAKIMINDAN YAPILAN AYRIMDA TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ ÖZGÜRLÜĞÜNÜN YERİ.....	69
C. TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ÇAĞDAŞ DEMOKRASİLERDEKİ İŞLEVİ VE DİĞER BENZER ÖZGÜRLÜKLERLE İLİŞKİSİ.....	73
1. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Çağdaş Demokrasilerdeki İşlevi	73
2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Benzer Özgürlük Türleri ile İlişkisi.....	76
a-) Düşünce ve İfade Özgürlüğü ile İlişkisi	76
b-) Kolektif Haklar İle İlişkisi.....	77
c-) Sivil İtaatsizlik / Pasif Direnme (Civil Disobedience) İle İlişkisi	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEZA HUKUKU BAKIMINDAN TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ
ÖZGÜRLÜĞÜ

A. GENEL OLARAK TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN SINIRLANDIRILMASI VE CEZA HUKUKU	88

B. 2911 SAYILI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNUNDA DÜZENLENEN SUÇ TİPLERİ	93
I. Genel Açıklamalar	93
II. Suç Tipleri	98
1-) TGYK Md.28/f(1): Kanuna Aykırı Toplantı veya Gösteri Yürüyüşleri Düzenlemek, Yönetmek veya Bu Hareketlere Katılmak	98
A- Suç İle Korunan Hukuksal Değer (Suçun Hukuki Konusu)	98
a) Genel Olarak Hukuksal Değer Kavramı	98
b) TGYK Md.28/f(1)'de Korunan Hukuksal Değer	100
B- Suçun Maddi Konusu	102
a) Genel Olarak Suçun Maddi Konusu	102
b) TGYK Md.28/f(1)'de Maddi Konu	106
C- Suçun Faili	107
a) Genel Olarak Fail Kavramı	107
b) TGYK Md.28/f(1)'de Fail	108
D- Suçun Mağduru	110
a) Genel Olarak Mağdur Kavramı	110
b) TGYK Md.28/f(1)'de Mağdur	111
E- Fiil (Eylem)	111
a) Genel Olarak Fiil Kavramı	111
b) TGYK Md.28/f(1)'de Fiil (Eylem)	113
1. Hareket	113
a) Düzenlemek	114
b) Yönetmek	119
c) Kanuna Aykırı Toplantı veya Gösteri Yürüyüşü Düzenleyenlerin veya Yönetenlerin Hareketlerine Katılmak	121
2. Netice	127
3. Nedensellik Bağı	131
F- Suçun Manevi Unsuru (Tipikliğin Sübjektif Unsurları)	135
a) Genel Olarak Manevi Unsur Kavramı (Kast ve Taksir)	135
b) TGYK Md. 28/f(1)'de Manevi Unsur	138
G- Suçun Hukuka Aykırılık Unsuru	139
a) Genel Olarak Hukuka Aykırılık Kavramı	139
b) Hukuka Özel Aykırılık	143

c) TGYK Md.28/f(1)'de Kanuna Aykırılık Halleri	150
c.1. Genel Olarak Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri ve Hukuka Uygunluk Sebepleri	150
c.2. TGYK Md.23/(a)'da Yer Alan Kanuna Aykırılık ve Hakkın Kullanılması Hukuka Uygunluk Sebebi ile İlişkisi.....	154
1. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında "Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri" ve Hakkın Kullanılması Hukuka Uygunluk Sebebi İle İlişkisi.....	161
a. Oya Ataman v. Türkiye Kararı.....	161
b. Djavit An v. Türkiye Kararı	165
c. Cisse v. Fransa Kararı	166
d. Ezelin v. Fransa Kararı.....	168
e. Çiloğlu ve Diğerleri v. Türkiye Kararı.....	169
f. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarına Konu Olan "Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri" ile Hakkın Kullanılması Hukuka Uygunluk Sebebinin Sınırlarına İlişkin Genel Değerlendirme	171
2. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararlarında "Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri" ve Hakkın Kullanılması Hukuka Uygunluk Sebebi İle İlişkisi	176
a. Ali Orak ve İrfan Gül Kararı	176
b. Osman Erbil Kararı	183
c. Umut Şimşek ve Diğerleri Kararı.....	190
d. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararlarında Konu Olan Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri ile Hakkın Kullanılması Sınırlarına İlişkin Değerlendirme	194
3. Yargıtay Kararlarında "Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri" ve Hakkın Kullanılması Hukuka Uygunluk Sebebi İle İlişkisi.....	202
c.3. TGYK Md.23/(b)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık	204
c.4. TGYK Md.23/(c)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık	207
c.5. TGYK Md.23/(d)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık	210
c.6. TGYK Md.23/(e)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık	213
c.7. TGYK Md.23/(f)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık.....	217

c.8. TGYK Md.23/(g)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık	218
c.9. TGYK Md. 23/(h)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık	220
c.10. TGYK Md.23/(i)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık	221
c.11. TGYK Md.23/(j)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık	224
c.12. TGYK Md.23/(k)'da Yer Alan Kanuna Aykırılık	225
c.13. TGYK Md.23/(l)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık	225
H- Suçun Özel Görünüş Şekilleri.....	226
1-) Genel Olarak Teşebbüs Kavramı.....	226
1.a. TGYK Md.28/f(1)'de Teşebbüs.....	230
2-) Genel Olarak İştirak Kurumu	233
2.a. TGYK Md.28/f(1)'de İştirak	235
3-) Genel Olarak İçtima Kavramı	236
3.a. TGYK Md.28/f(1)'de İçtima	243
a) Bileşik Suç	243
b) Zincirleme Suç	244
d) Normların Görünüşte İçtimaı.....	245
e) Gerçek İçtima	246
I- TGYK Md.28/f(1)'de Yaptırım	247
İ- TGYK Md.28/f(1)'de Görevli ve Yetkili Mahkeme.....	248
J- TGYK Md.28/f(1)'de Dava ve Ceza Zamanaşımı.....	248
K- Karşılaştırmalı Hukukta Durum.....	249
2-) TGYK Md.28/f(2): Düzenleme Kurulu Üyelerinin Kanunda Belirtilen Nitelikleri Taşımaması	252
A- Genel Açıklamalar	252
B- TGYK Md.28/f(2)'de Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)	252
C- TGYK Md.28/f(2)'de Suçun Maddi Konusu.....	253
D- TGYK Md.28/f(2)'de Fail	253
E- TGYK Md.28/f(2)'de Mağdur	257
F- TGYK Md.28/f(2)'de Fiil (Eylem)	258
a) TGYK Md.28/f(2)'de Hareket.....	258
b) TGYK Md.28/f(2)'de Netice.....	259
c) TGYK Md.28/f(2)'de Nedensellik	259
G- TGYK Md.28/f(2)'de Manevi Unsur	259
H- TGYK Md.28/f(2)'de Hukuka Aykırılık Unsuru	260

I- TGYK Md.28/f(2)'de Suçun Özel Görünüş Şekilleri	261
1-) TGYK Md.28/f(2)'de Teşebbüs.....	261
2-) TGYK Md.28/f(2)'de İştirak.....	263
3-) TGYK Md.28/f(2)'de İçtima.....	264
a) Bileşik Suç	264
b) Zincirleme Suç	264
c) Fikri İçtima.....	264
d) Normların Görünüşte İçtimaı.....	265
İ- TGYK Md.28/f(2)'de Yaptırım	265
J- TGYK Md.28/f(2)'de Görevli ve Yetkili Mahkeme	265
K- TGYK Md.28/f(2)'de Dava ve Ceza Zamanaşımı	266
3-) TGYK Md.28/f(3): Düzenleme Kurulu Üyelerinin Kanunda Belirtilen Görevleri Yerine Getirmemesi.....	266
A- Genel Açıklamalar	266
B- TGYK Md.28/f(3)'de Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)	268
C- TGYK Md.28/f(3)'de Suçun Maddi Konusu.....	268
D- TGYK Md.28/f(3)'de Fail	269
F- TGYK Md.28/f(3)'de Fiil (Eylem)	271
G- TGYK Md.28/f(3)'de Manevi Unsur	277
H- TGYK Md.28/f(3)'de Hukuka Aykırılık Unsuru	278
I- TGYK Md.28/f(3)'de Suçun Özel Görünüş Şekilleri	278
1-) TGYK Md.28/f(3)'de Teşebbüs.....	278
2-) TGYK Md.28/f(3)'de İştirak.....	279
3-) TGYK Md.28/f(3)'de İçtima.....	286
a) Bileşik Suç	286
b) Zincirleme Suç	286
c) Fikri İçtima.....	287
d) Normların Görünüşte İçtimaı.....	287
İ- TGYK Md.28/f(3)'de Yaptırım	293
J- TGYK Md.28/f(3)'de Görevli ve Yetkili Mahkeme	293
K- TGYK Md.28/f(3)'de Dava ve Ceza Zamanaşımı	293
L- Karşılaştırmalı Hukukta Durum	293
4-) TGYK Md.28/f(4): Güvenlik Kuvvetleri veya Diğer Görevlilere Toplantı ve Yürüyüşle İlgili Görevlerini Yaptıkları Sırada Mani Olmak	294

A- Genel Açıklamalar	294
B- TGYK Md.28/f(4)'de Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)	295
C- TGYK Md.28/f(4)'de Suçun Maddi Konusu.....	295
D- TGYK Md.28/f(4)'de Fail	296
E- TGYK Md.28/f(4)'de Mağdur	296
F- TGYK Md.28/f(4)'de Fiil (Eylem)	296
a) Cebir ve Şiddet.....	297
b) Tehdit	300
c) Nüfuz veya Müessir Kuvvet Sarf Etmek	302
G- TGYK Md.28/f(4)'de Manevi Unsur	302
H- TGYK Md.28/f(4)'de Hukuka Aykırılık Unsuru	303
I- TGYK Md.28/f(4)'de Suçun Özel Görünüş Şekilleri	304
1-) TGYK Md.28/f(4)'de Teşebbüs.....	304
2-) TGYK Md. 28/f(4)'de İştirak.....	304
3-) TGYK Md.28/f(4)'de İçtima.....	305
a) Bileşik Suç	305
b) Zincirleme Suç	306
c) Fikri İçtima.....	307
d) Normların Görünüşte İçtimaı.....	308
e) Gerçek İçtima	308
İ- TGYK Md.28/f(4)'de Yaptırım	308
J- TGYK Md.28/f(4)'de Görevli ve Yetkili Mahkeme	309
K- TGYK Md.28/f(4)'de Dava ve Ceza Zamanaşımı	309
5-) TGYK Md.29: Toplantı veya Gösteri Yürüyüşlerine Engel Olma	309
A- Genel Açıklamalar	309
B- TGYK Md.29'da Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)	309
C- TGYK Md.29'da Suçun Maddi Konusu.....	310
D- TGYK Md.29'da Fail	311
E- TGYK Md.29'da Mağdur	312
F- TGYK Md.29'da Fiil (Eylem)	312
a) Engel Olmak Fiili.....	312
b) İhlal Etmek Fiili	315
G- TGYK Md.29'da Manevi Unsur	316
H- TGYK Md.29'da Hukuka Aykırılık Unsuru	317

I- TGYK Md. 29'da Suçun Özel Görünüş Şekilleri	318
1-) TGYK Md. 29'da Teşebbüs	318
2-) TGYK Md. 29'da İştirak	318
3-) TGYK Md. 29'da İçtima	319
a) Bileşik Suç	319
b) Zincirleme Suç	319
c) Fikri İçtima	319
d) Normların Görünüşte İçtimaı	319
e) Gerçek İçtima	320
İ- TGYK Md.29'da Yaptırım	322
J- TGYK Md.29'da Görevli ve Yetkili Mahkeme	322
K- TGYK Md.29'da Dava ve Ceza Zamanaşımı	322
L- Karşılaştırmalı Hukukta Durum	322
6-) TGYK Md.30: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşünde Huzur ve Sükunu Bozma	323
A- Genel Açıklamalar	323
B- TGYK Md.30'da Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)	323
C- TGYK Md.30'da Suçun Maddi Konusu	324
D- TGYK Md.30'da Fail	324
E- TGYK Md.30'da Mağdur	325
F- TGYK Md.30'da Fiil (Eylem)	325
a) Tehdit	326
b) Hakaret	327
c) Saldırı	328
d) Mukavemette Bulunmak (Direnmek)	329
e) Başka Bir Suretle Huzur veya Sükunun Bozulmasına Sebebiyet Vermek	330
G- TGYK Md.30'da Manevi Unsur	332
H- TGYK Md.30'da Hukuka Aykırılık Unsuru	333
I- TGYK Md.30'da Suçun Özel Görünüş Şekilleri	334
1-) TGYK Md. 30'da Teşebbüs	334
2-) TGYK Md.30'da İştirak	335
3-) TGYK Md.30'da İçtima	336
a) Bileşik Suç	336

b) Zincirleme Suç	337
c) Fikri İctima.....	337
d) Normların Görünüşte İctimai.....	337
e) Gerçek İctima.....	338
İ- TGYK Md.30'da Yaptırım	338
J- TGYK Md.30'da Görevli ve Yetkili Mahkeme.....	338
K- TGYK Md.30'da Dava ve Ceza Zamanaşımı	338
7-) Md.31: Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları ve Suç İşlemeye Teşvik	338
7.a TGYK Md.31/f(1): Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtalarını Kullanma Suçu.....	339
A- Genel Açıklamalar	339
B- TGYK Md.31/f(1)'de Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)	341
C- TGYK Md.31/f(1)'de Suçun Maddi Konusu.....	341
D- TGYK Md.31/f(1)'de Fail	341
E- TGYK Md.31/f(1)'de Mağdur	342
F- TGYK Md.31/f(1)'de Fiil (Eylem)	342
G- TGYK Md.31/f(1)'de Manevi Unsur	345
H- TGYK Md.31/f(1)'de Hukuka Aykırılık Unsuru	346
I- TGYK Md.31/f(1)'de Suçun Özel Görünüş Şekilleri	346
1-) TGYK Md.31/f(1)'de Teşebbüs.....	346
2-) TGYK Md.31/f(1)'de İştirak.....	347
3-) TGYK Md.31/f(1)'de İctima.....	348
a) Bileşik Suç	348
b) Zincirleme Suç	348
c) Fikri İctima.....	348
d) Normların Görünüşte İctima.....	349
e) Gerçek İctima.....	349
İ- TGYK Md.31/f(1)'de Yaptırım	349
J- TGYK Md.31/f(1)'de Görevli ve Yetkili Mahkeme	349
K- TGYK Md.31/f(1)'de Dava ve Ceza Zamanaşımı	349
7.b TGYK Md.31/f(2-3) Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları ile Suç İşlemeye Teşvik ve Tahrik	350
A- Genel Açıklamalar	350

B- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)	351
C- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Suçun Maddi Konusu.....	351
D- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Fail	352
E- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Mağdur	352
F- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Fiil (Eylem)	353
G- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Manevi Unsur	359
H- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Hukuka Aykırılık Unsuru	360
I- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Suçun Özel Görünüş Şekilleri	360
1-) TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Teşebbüs	360
2-) TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de İştirak.....	361
3-) TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de İçtima.....	361
a) Bileşik Suç	361
b) Zincirleme Suç	362
c) Fikri İçtima.....	362
d) Normların Görünüşte İçtima.....	362
e) Gerçek İçtima	366
İ- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Yaptırım.....	366
J- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Görevli ve Yetkili Mahkeme.....	366
K- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Dava ve Ceza Zamanaşımı	367
8-) TGYK Md. 32: Direnme	367
A- Genel Açıklamalar	367
B- TGYK Md.32'de Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)	368
C- TGYK Md.32'de Suçun Maddi Konusu.....	369
D- TGYK Md.32'de Fail	370
E- TGYK Md.32'de Mağdur	370
F- TGYK Md.32'de Fiil (Eylem)	371
G- TGYK Md.32'de Manevi Unsur	387
H- TGYK Md.32'de Hukuka Aykırılık Unsuru	387
I- TGYK Md.32'de Suçun Özel Görünüş Şekilleri	393
1-) TGYK Md.32'de Teşebbüs	393
2-) TGYK Md.32'de İştirak.....	394
3-) TGYK Md.32'de İçtima.....	394
a) Bileşik Suç	394

b) Zincirleme Suç	395
c) Fikri İçtima.....	397
d) Normların Görünüşte İçtima	397
e) Gerçek İçtima	398
İ- TGYK Md.32'de Yaptırım	399
J- TGYK Md.32'de Görevli ve Yetkili Mahkeme.....	399
K- TGYK Md.32'de Dava ve Ceza Zamanaşımı	400
L- Karşılaştırmalı Hukukta Durum	400
9-) TGYK Md.33: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşüne Silahla Katılanlar.....	402
A- Genel Açıklamalar	402
B- TGYK Md.33/(a)'da Düzenlenen Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer).....	404
C- TGYK Md.33/(a)'da Düzenlenen Suçun Maddi Konusu	404
D- TGYK Md.33/(a)'da Fail.....	405
E- TGYK Md.33/(a)'da Mağdur.....	405
F- TGYK Md.33/(a)'da Fiil (Eylem).....	405
G- TGYK Md.33/(a)'da Manevi Unsur.....	409
H- TGYK Md.33/(a)'da Hukuka Aykırılık Unsuru.....	410
I- TGYK Md.33/(a)'da Suçun Özel Görünüş Şekilleri	411
1-) TGYK Md.33/(a)'da Teşebbüs	411
2-) TGYK Md.33/(a)'da İştirak	411
3-) TGYK Md.33/(a)'da İçtima	411
a) Bileşik Suç	411
b) Zincirleme Suç	412
c) Fikri İçtima.....	412
d) Normların Görünüşte İçtima	412
e) Gerçek İçtima	413
İ- TGYK Md.33/(a)'da Yaptırım	414
J- TGYK Md.33/(a)'da Görevli ve Yetkili Mahkeme	415
K- TGYK Md.33/(a)'da Dava ve Ceza Zamanaşımı	415
L- Karşılaştırmalı Hukukta Durum	415
10- TGYK Md.33 : Toplantı ve Yürüyüşe Silahlı Katılma	416
A- TGYK Md.33/(b)'de Düzenlenen Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer).....	416

B- TGYK Md.33/(b)'de Düzenlenen Suçun Maddi Konusu.....	417
C- TGYK Md.33/(b)'de Fail.....	417
D- TGYK Md.33/(b)'de Mağdur	417
E- TGYK Md.33/(b)'de Fiil (Eylem)	417
F- TGYK Md.33/(b)'de Manevi Unsur	421
G- TGYK Md.33/(b)'de Hukuka Aykırılık Unsuru	422
H- TGYK Md.33/(b)'de Suçun Özel Görünüş Şekilleri.....	422
1-) TGYK Md.33/(b)'de Teşebbüs	422
2-) TGYK Md.33/(b)'de İştirak.....	423
3-) TGYK Md.33/(b)'de İçtima	423
a) Bileşik Suç	423
b) Zincirleme Suç	423
c) Fikri İçtima.....	423
d) Normların Görünüşte İçtima.....	424
e) Gerçek İçtima.....	426
I- TGYK Md.33/(b)'de Yaptırım.....	426
İ- TGYK Md.33/(b)'de Görevli ve Yetkili Mahkeme	426
J- TGYK Md.33/(b)'de Dava ve Ceza Zamanaşımı.....	427
K- Karşılaştırmalı Hukukta Durum.....	427
11- TGYK Md.34: Halkı Kanuna Aykırı Toplantı veya Gösteri Yürüyüşe Özendirmek veya Kışkırtmak (Tahrikçiler ve Suç Ortakları).....	427
A- Genel Açıklamalar	427
B- TGYK Md.34'te Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)	428
C- TGYK Md.34'te Suçun Maddi Konusu.....	429
D- TGYK Md.34'te Fail	430
E- TGYK Md.34'te Mağdur	430
F- TGYK Md.34'te Fiil (Eylem)	430
G- TGYK Md.34'te Manevi Unsur	435
H- TGYK Md.34'te Hukuka Aykırılık Unsuru	436
I- TGYK Md.34'te Suçun Özel Görünüş Şekilleri	436
1-) TGYK Md.34'te Teşebbüs.....	436
2-) TGYK Md.34'te İştirak.....	437
3-) TGYK Md.34'te İçtima.....	438
a) Bileşik Suç	438

b) Zincirleme Suç	438
c) Fikri İçtima.....	438
d) Normların Görünüşte İçtima	438
e) Gerçek İçtima	440
İ- TGYK Md.34'te Yaptırım	440
J- TGYK Md.34'te Görevli ve Yetkili Mahkeme	441
K- TGYK Md.34'te Dava ve Ceza Zamanaşımı	441
L- Karşılaştırmalı Hukukta Durum	441
C. TGYK Md.34/A: Çocuklar Hakkında Uygulanmayacak Hüküm	441
D. 2911 SAYILI TGYK'DA YER ALAN SUÇ TİPLERİ İLE İLİŞKİLİ OLARAK CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA GERÇEKLEŞTİRİLEN BAZI GÜNCEL DÜZENLEMELER.....	442
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	447
KAYNAKÇA	496
ÖZGEÇMİŞ.....	513

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Alm. CK	: Alman Ceza Kanunu
Appl. No	: Application No
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz./bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BN.	: Başvuru No
C.	: Cilt
CD.	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CHKD	: Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
dp./dpn.	: Dipnot
E.	: Esas Numarası
Fr. CK	: Fransız Ceza Kanunu
İng. KDY	: İngiliz Kamu Düzeni Yasası (POA)
İÜHF	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
K.N.	: Karar Numarası
KT.	: Karar Tarihi
LHD	: Legal Hukuk Dergisi
Md.	: Madde
MSHS	: Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
ODIHR	: Office for Democratic Institutions and Human Rights
OSCE	: Organization for Security and Co-Operation in Europe
para./par.	: Paragraf
POA	: Public Order Act

PVSK	: Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
R.G.	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TGYK	: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu
TGYKUY Yönetmelik	: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun Uygulanmasına Dair
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
v.	: versus
vd.	: Ve diğerleri, ve devamı
Vol.	: Volume
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu

GİRİŞ

İnsanlar toplumsal bir varlık olarak çeşitli konulardaki düşünce ve görüşlerini açıklamak bunları başkaları ile paylaşmak, ortak menfaatlerini gözetmek, idari makamlar tarafından alınan ve toplumu ilgilendiren kararları eleştirmek, protesto etmek yahut bu kararların değiştirilmesini sağlamak amacıyla ve kamuoyu oluşturmak için çeşitli düzeylerde (geçici/sürekli, sıkı/gevşek) birliktelikler oluşturmaktadır. Bu sayede tek başlarına çoğu zaman gerçekleştiremeyecekleri etkileri ve sonuçları oluşturdıkları birliktelikler sayesinde elde edebilmektedir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri ise bahsettiğimiz birliktelik türlerinden biri olarak; liberal (özgürlükçü) demokratik hukuk devletinde vatandaşların ve diğer hukuk sùjelerinin (dernekler, sendikalar, vakıflar, şirketler vb.) bahse konu edilen amaçlar kapsamında en sık kullandıkları düşünceyi açıklama yöntemlerinden biri ve aynı zamanda temel bir insan hakkı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün çağdaş insan hakları öğretisi bakımından ulusal ve uluslararası hukuk metinlerinde (anayasalarda ve insan hakları belgelerinde) yer alması 18 inci yüzyıl gibi çok da eski sayılamayacak bir tarihsel geçmişe dayanmaktadır. Bununla birlikte söz konusu özgürlüğün demokratik hukuk devletlerinde insan haklarının gerçekleştirilmesi bakımından çok önemli bir işlevi olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü esasen düşünceyi açıklama özgürlüğünün en etkili yöntemlerinden biridir ve karar alıcı idari makamlar açısından önemli bir baskı ve kamuoyu oluşturma aracıdır. Söz konusu özgürlüğün vatandaşlar ve diğer hukuk sùjeleri tarafından etkin bir şekilde kullanılabilir olması bir açıdan o ülkedeki demokrasi anlayışının önemli göstergelerinden birini oluşturmaktadır.

Demokratik hukuk devletlerinde temel hak ve özgürlüklerin kullanılması bakımından kişilerin sınırsız bir hareket serbestisi bulunmamaktadır. Bu noktada sınırlandırılmış özgürlük anlayışı esastır. Dolayısı ile toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü de anayasal bir hak olarak karşımıza çıksa da kullanılış biçimi bakımından mutlak ve sınırsız bir serbesti alanı tanımamaktadır. Temel hak ve özgürlüklerin kişiler tarafından kullanılması esnasında hukukun belirlediği sınırların dışına çıkılması halinde takdir edileceği üzere kamu düzeni bozulacak ve ilgililer hakkında hukuki (tazminat), idari ve cezai anlamda sorumluluklar gündeme gelebilecektir. Söz

konusu sorumluluk türleri arasında bizim tez çalışmamıza konu edineceğimiz sorumluluk türü ise esasen ceza hukukuna ilişkin olmalıdır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün ülkemizde temel hak olarak kullanım sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiğinin özellikle ceza hukuku açısından doğru bir şekilde belirlenmesi bununla birlikte söz konusu özgürlüğün kullanılmasına yönelik gerçekleştirilebilecek hukuka aykırı müdahalelere karşı özgürlüğü koruyan ceza hukuku kurallarının da aynı şekilde belirlenmesinin demokrasi anlayışı ve hukuk devleti ilkesi açısından önemli ve hasas bir mesele olduğunu düşünmekteyiz. Şunu ifade etmek gerekir ki, gündelik yaşamda toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün ceza hukuku bakımından sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiği konusunda kişilerin gerekli ve yeterli bilgiye sahip olmaması yahut illegal örgütlerin veya provokatör kişi veya grupların kitle psikolojinden de yararlanmak suretiyle hukuka aykırı amaçlarını gerçekleştirmek için toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılan kişileri yönlendirerek yahut kışkırtmak suretiyle suç işlemelerine yol açtıkları sıklıkla görülmektedir.

Son yıllarda dünyada olduğu gibi ülkemizde de çeşitli ekonomik, sosyal, siyasi meseleler nedeni ile toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün kitleler tarafından kullanılması ve bu esnada kişilerin ceza hukuku açısından sorumluluklarına yol açabilecek nitelikte bir takım hukuka aykırı fiiller gerçekleştirdikleri basın ve yayın organları vasıtasıyla toplumun geniş kesimleri tarafından öğrenilmektedir. Buna ek olarak kolluk kuvvetlerinin toplantı ve gösteri yürüyüşleri esnasında ortaya çıkan şiddet olaylarını bastırmak veya suç teşkil eden diğer hukuka aykırı fiilleri engellemek amacıyla yasadan kaynaklanan müdahale yetkileri olan güç kullanımına başvurmaları ve fakat bu yetkiyi kullanırken kimi zaman özensiz kimi zaman da kasıtlı şekilde davranarak hukukun bu konuda belirlediği sınırları aşmaları nedeni ile kolluk görevlileri açısından da hukuki (tazminat), idari ve cezai sorumluluk gündeme gelebilmektedir. İfade etmek gerekir ki, bu durumlar dünya genelinde artan şiddet olaylarının bir yansımasını oluşturmakla birlikte bir çok demokratik hukuk devletinin önemli ve güncel meselelerinden biri haline dönüşmüş durumdadır.

Doktora tez çalışmamızın konusunu temel bir insan hakkı olarak toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü ve bu özgürlüğün ceza hukuku bakımından sınırları oluşturmaktadır. Temel hak ve özgürlüklerin hukuk normları vasıtasıyla

sınırlandırılması meselesi takdir edileceği üzere başta hukuk felsefesi, anayasa hukuku, insan hakları hukuku, devletler hukuku (uluslararası hukuk), idare hukuku ve ceza hukuku gibi hukuk biliminin birden fazla ve farklı alanını ilgilendiren ve bu yönüyle oldukça kapsamlı ve aynı zamanda karmaşık bir çalışma zeminini ifade etmektedir. Dolayısı ile tez konumuzun içerik itibariyle disiplinlerarası bir çalışmayı belirli ölçüde gerekli kıldığı açıktır. Ancak ifade etmemiz gerekir ki; çalışmamızın ana eksenini söz konusu özgürlüğün ceza hukuku normları ile sınırlandırılması ve korunması meselesi oluşturmaktadır. Dolayısı ile diğer hukuk disiplinleri ile ilgili konu başlıkları ve açıklamalara bu çalışmada ceza hukuku açısından incelenecek olan hususların daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla bunu gerçekleştirecek ölçüde yer verilmeye çalışılacaktır. Aksi yaklaşım ya da beklentinin ise çalışmanın amaç ve kapsamını aşacağını belirtmek gerekir. Kaldı ki, konu sınırlandırmasını yaparken disiplinlerarası bir çalışma yapma gerekliliğinin mevcudiyeti dahi kendi içinde bir zorluğu beraberinde getirmekle birlikte elimizden geldiği ölçüde bu hususta özen göstererek ceza hukuku alanına özgü bir akademik çalışma ortaya koyma gayreti içinde olacağız.

Tez çalışmamız ile hukuk sistemimiz açısından toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün ceza hukuku bakımından sınırlarının suç olarak düzenlenen fiiller etrafında ve suç genel teorisi çerçevesinde ayrıntılı olarak değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, özgürlüğün kullanılma usul ve esasları ile ceza sorumluluğunu düzenleyen temel mevzuat olarak 2911 sayılı TGYK temel inceleme konumuz olacaktır. Bunun yanı sıra, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay içtihatları ile Almanya, Fransa ve İngiltere gibi demokratik hukuk devletlerinde bu özgürlüğün ceza hukuku normları ile hangi yasal düzenlemelere konu edilerek sınırlandırıldığı da tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu sayede ülkemiz açısından 2911 sayılı TGYK'da düzenlenen suç tipleri hakkında ceza hukuku öğretisi bağlamında kuramsal bir değerlendirme yapma ve bu sayede söz konusu mevzuat hükümlerinin kanun koyucu tarafından ihdası açısından ya da yargı organları tarafından mevzuat hükümlerinin uygulanması kapsamında ortaya çıkan sorunların doğru bir şekilde tespiti yapılarak bunların giderilmesine yönelik çözüm önerileri sunulmaya çalışılacaktır. Bu sayede ülkemizin uluslararası alanda demokratik bir hukuk devleti olma yolundaki standartlarının arttırılmasına yönelik katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Çalışmamız genel olarak üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün insan hakları ile ilişkisi nedeniyle genel olarak insan hakları kavramına ve bu noktada ortaya çıkan terim sorununa değinilecektir. Ardından, insan hakları ile toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün tarihi gelişim süreci ele alınacaktır. Konunun devamında toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü düzenleyen uluslararası insan hakları belgeleri incelenecektir. Bunun ardından, öncelikle batı hukuk sistemleri (Fransa, Almanya, İngiltere ve Amerika) ardından da Türk hukuk sistemi (Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi) açısından toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün pozitif hukuk metinlerine (Anayasa ve Kanun) geçiş sürecine değinilerek birinci bölüme ilişkin açıklamalar tamamlanacaktır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, 2911 sayılı TGYK kapsamında değerlendirme konusu edilecek olan "toplantı" ve "gösteri yürüyüşü" kavramları ile bu kavramları açıklamak ve aynı zamanda kapsam ve sınırlarını belirlemek için öğretide kabul edilmiş olan kişi, amaç, yer, süre ve düzenleme (organizasyon) unsurları üzerinde durulacaktır. Ardından, toplantı türleri olarak genel (kamuya açık) ve özel (kamuya kapalı) toplantılar, açık ve kapalı yer toplantıları ile ani (spontane) ve planlı toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkında açıklamalarda bulunulacaktır. İkinci bölümün devamında, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün insan haklarının tasnifi bakımından konumu ile çağdaş demokrasilerdeki önemi ve işlevi üzerinde durulacaktır. Son olarak; söz konusu özgürlüğün ifade özgürlüğü, kolektif özgürlükler ve sivil itaatsizlik eylemleri ile olan ilişkisine değinilerek ikinci bölüme ilişkin açıklamalar tamamlanacaktır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün ceza hukuku bakımından sınırlarının ayrıntılı olarak değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda söz konusu özgürlüğün kişiler tarafından kullanım sınırlarını belirleyen 1982 Anayasası'nın 34 üncü maddesi ile bu maddeye istinaden yürürlüğe konulan 2911 sayılı TGYK hükümlerinin hakkın kötüye kullanılması suretiyle ihlal edilmesi halinde ilgililerin ceza sorumluluğunu düzenleyen suç tipleri ile özgürlüğün hukuka aykırı müdahalelere karşı korunmasını sağlayan suç tipleri ceza hukuku kuramı bakımından inceleme konusu edilecektir.

2911 sayılı TGYK'nın "*Ceza Hükümleri*" başlığını taşıyan 7 inci Bölümü altında 28 ile 34 üncü maddeler arasında konuya ilişkin suç tiplerinin düzenlendiğini

ifade edebiliriz. Bu kapsamda; Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında "*Kanuna Aykırı Toplantı veya Gösteri Yürüyüşü Düzenleme, Yönetme veya Bu Yürüyüşlere Katılma*", 28 inci maddesinin 2 inci fıkrasında "*Düzenleme Kurulu Üyelerinin Kanunda Belirtilen Nitelikleri Taşımaması*", 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında "*Düzenleme Kurulu Üyelerinin Kanunda Belirtilen Görevleri Yerine Getirmemesi*", 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında "*Güvenlik Kuvvetleri veya Diğer Görevlilere Toplantı ve Yürüyüşle İlgili Görevlerini Yaptıkları Sırada Mani Olmak*", 29 uncu maddesinde "*Toplantı ve Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma*", 30 uncu maddesinde "*Huzur ve Sükunu Bozma*", 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında "*Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları Kullanma*", 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında "*Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları ile Suç İşlemeye Teşvik ve Tahrik*", 32 inci maddesinin (a) ve (b) bendinde "*Direnme*", 33 inci maddesinde "*Toplantı ve Yürüyüşe Silahlı Katılma*", 34 üncü maddesinde "*Halkı Kanuna Aykırı Toplantı veya Gösteri Yürüyüşe Özendirmek veya Kışkırtmak*" fiilleri birer bağımsız suç tipi olarak düzenlenmiştir.

Bu bölümde, 2911 sayılı TGYK'da düzenlenmiş olan ve yukarıda isimlerine değinilen suç tiplerinin, suç ve yaptırım kuramı çerçevesinde suçun yapısal unsurları ve özel görünüş biçimleri (teşebbüs, iştirak, içtima), yaptırım tür ve miktarı ile muhakemeye ilişkin kurallar bakımından ayrıntılı olarak değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu amaçla karşılaştırmalı hukuk verilerinden aynı zamanda AİHM, AYM ve Yargıtay içtihatlarından gerekli ölçüde yararlanılarak, konuyla ilgili Türk hukuk sistemi açısından hem suç tiplerinin düzeniş biçimine (içeriğe) ilişkin hem de uygulamada yargı organları açısından ortaya çıkan sorunlar tespit edilmeye çalışılacaktır. Sonuç bölümünde ise çalışmamız kapsamında tespit etmiş olduğumuz sorunlar ile buna ilişkin çözüm önerileri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ ÖZGÜRLÜĞÜ

I. TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ ÖZGÜRLÜĞÜNÜN İNSAN HAKLARI İLE İLİŞKİSİ

A. İnsan Hakları Kavramı

İnsan hakları; cinsiyet, etnik köken, dinsel inanç vb. öznel durum ve konumlarına bakılmaksızın tüm insanların her zaman ve her yerde sırf insan olmalarından dolayı sahip oldukları dokunulamaz, devredilemez ve vazgeçilemez birtakım haklara sahip oldukları varsayımına dayanmaktadır¹. Bu açıdan insan haklarının “evrensel” bir niteliğe sahip olduğunu, diğer bütün haklardan ve doğrudan insan haklarını konu almayan hukuk kurallarından da “üstün ve öncelikli” olma özelliği taşıdığını ifade etmek gerekir².

İnsan hakları, pozitif hukuk kuralları tarafından tanımlanmış olsun veya olmasın belirli bir tarihsel süreç içerisinde insanların sahip olmaları gerekli sayılan bütün hak ve özgürlükleri kapsamına almaktadır³. Bu sebeple insan haklarının pozitif hukukun sınırlarını aşan bir özelliğe sahip olduğunu belirtmek gerekir⁴. Bununla birlikte *insan haklarının*, hukukça tanınmış *özgürlükler* olarak kabul edildiğini, bu bağlamda özgürlük kavramının ise bütün hakların ortak kökeni olarak değerlendirildiğini ifade edebiliriz. İnsan haklarının tarihsel gelişim süreci incelendiğinde bu hakların tamamının özgürlükler uğruna verilen çetin mücadeleler sonucunda elde edilen kazanımlar olduğu sonucuna varılmaktadır⁵.

İnsan haklarının kavramsal içeriğinin daha iyi anlaşılabilmesi için öğretide “pozitif hukuk” ve “doğal hukuk” olarak da ifade edilen ayrıma değinmek gerekmektedir. Pozitif hukuk; devletin yetkili organlarınca çıkarılan kanun,

¹ Şükrü Karatepe, *Anayasa Hukuku*, Savaş Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2013, s. 315-316., Selahattin Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, Derin Yayınları, No.5, İstanbul, 2010, s. 291., Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Oğuz Sancakdar, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, Seçkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2002, s. 29., Cengiz R. Derdman, *Anayasa Hukuku*, Alfa Aktüel Yayınları, 2. Baskı, Şubat, 2011, s. 279.

² Şeref Ünal, *Temel Hak ve Özgürlükler İnsan Hakları Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara-1997, s. 40-41.

³ Bülent Tanör, *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu (Hukuk-Ötesi Boyutlar)*, BDS Yayınları, İstanbul-1991, s.7.

⁴ İbrahim Ö. Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku: İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı Üzerine Bir Deneme*, Afa Yayınları, Aralık, 1994, s. 12-13.

⁵ Ünal, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 19.

kararname, yönetmelik vb. hukuk kuralları ile mahkemelerce uygulanan örf ve adet kuralları ile bağlayıcı mahkeme içtihatlarını (*icthadı birleştirme kararlarını*) kapsamına alan ve geçerliliği ülke genelinde devlet tarafından sağlanmış olan hukuku ifade eder⁶. Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere pozitif hukuk bir ülkede yürürlükte olan (güncel) hukuk kurallarını diğer bir ifade ile de “olan hukuku” ifade etmektedir⁷.

Doğal (tabii) hukuk ise geçerliliğini ve bağlayıcılığını doğrudan doğruya devletten almayan, bu yönüyle pozitif hukukun sınırlarını aşan, daha ziyade hukukun ideal yönü ile ilgilenen, buna bağlı olarak da “adalet” ilke ve esasları çerçevesinde “*olması gereken hukuk*” şeklinde ifade bulan bir kavramdır⁸. Dolayısı ile doğal hukuk, bütün insanlar ve toplumlar tarafından bağlayıcılığı kabul edilen “*hukuk ilkeleri*” olarak da kabul edilmektedir⁹. Niteliği itibariyle kaynağını ve geçerliliğini devlet dışı ve devleti de aşan bir güçten almakla birlikte doğal hukuk kurallarının “hukuk kuralı” olabilme vasfını taşıması için de mutlaka devlet tarafından tanınma ve güvence altına alınmasına gerek olmadığı kabul edilmektedir¹⁰. Çünkü doğal hukuk kurallarının kaynağı ve bağlayıcılığı tarihsel süreç de göz önünde bulundurulduğunda; kimi zaman tanrıdan, kimi zaman doğadan, kimi zaman da akıl ve mantıktan kaynaklandığı bilinmektedir¹¹.

İnsan haklarının, *doğal hukuk* ve *pozitif hukuk* kavramları ile iç içe geçmiş organik bir bağı bulunmaktadır. Çünkü tüm insanların doğal, dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilemez bir takım haklara sahip olduğu ve siyasi iktidarların da bu haklara saygı göstermek zorunda olduğu anlayışının kökeninde *doğal hukuk* öğretisi yer almaktadır¹². Pozitif hukukun tanıma ve güvence alanına girmesiyle birlikte “*temel hak ve özgürlükler*” şeklinde kendisine ifade bulan *insan haklarının*; insanı en temel değer alan felsefesi söz konusu organik bağı gösterir niteliktedir¹³.

⁶ Adnan Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, Siyasal Kitabevi, 5. Bası, Ankara, 1996, s. 36.

⁷ Fatih Bilgili, Ertan Demirkapı, *Hukukun Temel Kavramları*, Dora Yayınevi, Bursa, 2014, s. 14.

⁸ Karatepe, *Anayasa Hukuku*, s. 324.

⁹ Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, s. 36.

¹⁰ Jean Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, Çev. Alpagut Erenuluğ, Öteki Yayınevi, 1.Bası, 1999, s. 74-76.

¹¹ Mithat Sancar, *Devlet Aklı Kıskaçında Hukuk Devleti*, İletişim Yayınları, 2. Bası, İstanbul, 2000, s.106.

¹² Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, s. 211.

¹³ Mümtaz Soysal, *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 126-127.

İnsan hakları kavramı; Anayasa ve yasalarla güvence altına alınan “*hak ve özgürlükler*” kataloğu olmasının yanı sıra ve bunun da ötesinde; siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik varlık alanını da ifade etmekte ve esas güvenceyi de bu alanda sağladığı kabul edilmektedir¹⁴.

Sonuç olarak *insan hakları* kavramı; tarihsel süreç açısından pozitif hukukun sınırlarını aşan ortak bir *değerler sistemi* olarak kabul edilse dahi¹⁵ bu hakların hayata geçebilmesi için devletler tarafından tanınıp hukuksal güvencelere bağlanması son derece önemlidir. Fakat, hak ve özgürlüklerin pozitif hukuk metinlerinde yer alması da bu hakların doğrudan ve mutlak bir koruma ve güvenceye kavuştuğu şeklinde yorumlanamaz. Çünkü; pozitif hukukun, kazanılan hak ve özgürlükleri güvence altına almak kadar bu hakları sabitlemek, yaşamın deviniminden kaynaklanan güncel gereksinimler doğrultusunda gelişimini önlemek ve hatta aşındırmak gibi olumsuz bir işlevi üstlenme riskini de barındırdığı ifade edilmektedir¹⁶.

1. Terim Sorunu: Hak, Hürriyet, Özgürlük, Temel Hak ve Özgürlükler

Felsefe ve siyaset biliminin önemli konularından birini oluşturan hürriyet kavramı üzerine insanlık tarihinin ilk çağlarından bu yana bir anlam arayışına çıkılmış ve bu kavramının temelde ne olduğu sorusuna bir cevap bulmak için hemen her dönemde tanımlama çabasına girilmiştir¹⁷. İfade etmek gerekir ki *hürriyet*, soyut bir kavram olmakla birlikte nesnel kıstaslar çerçevesinde genel bir tanımının yapılması pek de kolay görünmemektedir¹⁸. Bunun nedeni olarak; yaşadığı dönemin toplumsal özelliklerinden ve yaşamsal gerçekliklerinden etkilenen insanoğlunun kavramlar hakkında tanımlama yaparken öznel davranması gösterilebilir¹⁹.

¹⁴ Tanör, *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, s. 30-31.

¹⁵ İbrahim Ö. Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1989, s. 21-22.

¹⁶ Sancar, *Devlet Aklı*, s. 119-120.

¹⁷ Duygun Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyeti ve İlgili Ceza Hükümleri*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Yayın No: 1309/282, Sermet Matbaası, İstanbul, 1968, s. 3.

¹⁸ Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*, C.II, Ekin Yayınevi, 1.Baskı, Haziran, 2011, s.474. Hasan Tunç, Faruk Bilir, Bülent Yavuz, *Türk Anayasa Hukuku*, Berikan Yayınevi, 2. Baskı, Ankara-2011, s.101-102.

¹⁹ Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 3.

Hürriyet kelimesi; sözlük anlamı itibariyle “özgürlük²⁰” ifadesiyle eş anlama gelecek şekilde tanımlanmakla birlikte; hukuksal bir terim olarak “*şahsa kendi faaliyetinin inkişafı için kanun ve kaza kuvvetinin murakabesi altında temin edilen iktidar ve salahiyyetler*²¹” şeklinde tanımlanmıştır. Daha açık bir ifade ile “*özgürlük, kişinin kanunlar çerçevesinde dilediği gibi ve kendi iradesi ile davranması*²²” şeklinde ifade edilmektedir.

Sözlük anlamı itibari ile eş anlama gelen; *hürriyet* ve *özgürlük* kelimeleri öğretide çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır²³. Bu kapsamda; hürriyet (özgürlük); “*bir şeyi yapma veya yapmama, belli bir şekilde davranıp davranmama erki*²⁴”, “*serbest hareket etme gücü*²⁵” veya “*toplumun bireye tanıdığı bağımsızlık alanı*” olarak tanımlanmakla birlikte; “*bu alanın bireye ait kişisel bir niteliğe sahip olduğu ve mahremiyet alanını dahi kapsamına aldığı*” kabul edilmektedir²⁶.

Hak kavramı ise sözlük anlamı itibariyle; “*adalet, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, dava veya iddiada gerçeğe uygunluk*²⁷” anlamlarına gelmektedir. Hukuksal bir terim olarak hak; “*hak sahibi sıfatı ile fertlere veya devletlere tanınmış yetkiler*²⁸” veya “*kanunun (hukukun) koruduğu menfaat, her çeşit özgürlük*²⁹” şeklinde tanımlanmıştır. Hak kavramı, hukuk kuramı kapsamında iki temel görüş olarak; “*irade kuramı*” ve “*menfaat kuramı*” çerçevesinde açıklanmaktadır. İrade kuramına göre hak; “*kişilere hukuk düzeni tarafından verilen irade kudreti*”; menfaat kuramına göre ise hak; “*kişilerin hukuk düzeni tarafından tanınan ve korunan menfaatleri*” olarak tanımlanmaktadır³⁰.

Bu tanımlamalardan anlaşılabacağı üzere; “*hak*” ve “*hürriyet*” kelimeleri farklı anlamlara karşılık gelmesine rağmen; pozitif hukuk metinlerinde ve öğretide yaygın

²⁰ **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu (TDK) Yayınları, Ankara, 2011, s. 1121. İngilizce: (freedom, liberty)

²¹ **Türk Hukuk Lugatı**, Maarif Matbaası, Ankara-1944, s.136,137.

²² Esat Şener, **Hukuk Sözlüğü**, Seçkin Yayınları, Ankara-2001, s.304.

²³ **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 474.

²⁴ **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 14.

²⁵ **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 474.

²⁶ **Kaboğlu**, *Özgürlükler Hukuku*, s. 11.

²⁷ **Türkçe Sözlük**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu (TDK), 11. Baskı, Ankara, 2011, s. 1026.

²⁸ **Türk Hukuk Lugatı**, s.110.

²⁹ **Şener**, *Hukuk Sözlüğü*, s. 262.

³⁰ **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 475,476.

olarak birbirlerinin yerine de kullanılabilmektedir³¹. Bu durum ise bir kavram karmaşasını beraberinde getirmektedir. Örneğin; “*anayasal haklar*”, “*kamu hürriyetleri*”, “*insan hakları*”, “*kişi hak ve hürriyetleri*”, “*temel haklar ve özgürlükler*” ile “*vatandaş hakları*” gibi³² başlıklar altında kullanılan bu terimler, kullanılış şekli bakımından bir terim zenginliği oluşturduğu şeklinde yorumlanmış olsa da³³ bu kelimelerin aynı zamanda bir farklılaşmayı ya da karmaşayı da beraberinde getirdiği açıktır³⁴. Öğretide hak kavramı somut; hürriyet (özgürlük) kavramı ise soyut bir anlama karşılık gelecek şekilde kullanılmaktadır. Daha açık bir ifade ile hak kavramının, hürriyetin somutlaştırılmış biçimi olduğu tespitinde bulunulmuştur³⁵. Bu açıdan hak, “*bir hürriyetin sağlanması için kişiye anayasa ve kanunlar ile tanınmış yetki*” olarak ifade edilmektedir³⁶. Kişinin, “*hak arama hürriyetini*”, “*dava hakkı*” ile gerçekleştirmesi (somutlaştırması) bu konuda verilebilecek örneklerden sadece biridir.

Hak ve özgürlük kelimelerinin her ikisinin de güncel hukuksal terimler olduğu kabul edilse dahi; “*özgürlükler hukukunun*” oluşumu ve bu kapsamda bilinen her bir özgürlük türü ya da sınıfının bir hukuk öncesi oluşum sürecinden geçtiğini öncelikle kabul etmek gerekmektedir³⁷. Daha açık bir ifade ile özgürlükler (hürriyetler); hukukun konusu olmadan önce; toplumsal oluşumun bir ürünü olarak ortaya çıkmakta, bu açıdan belirli toplumsal ortam ve koşulların meydana getirdiği insan ilişkileri aşamalarından geçerek hukuk düzenince tanınmaktadır³⁸. Özgürlüklerin; toplumsal grup, katman ya da sınıflarca elde edilmeye çalışması süreci öncelikle yaşamsal alanda ortaya çıkan bir çatışma ve bu çatışmanın tetiklediği bir istek (arzu) ile bu arzunun gerçekleştirilmesi için verilen mücadele ve kazanım sürecini ifade etmektedir³⁹. Bu aşamalar geçildikten sonra hukuk tekniği ile söz konusu arzu ve istekler hukuk düzenince tanınma alanı elde ederek hukuk normu

³¹ **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 481. Yazar, eserinde hak ve hürriyet kavramlarının kimi zaman birinin diğeri yerine hatalı şekilde kullanıldığını, kimi zaman da aynı anda ve aynı anlama gelecek şekilde birlikte kullanıldığını (“hak ve hürriyet” şeklinde) ifade etmiştir.

³² Öğretide insan hakları ile ilgili yer verilen diğeri isimlendirmeler için bkz.: **Gözler**, *Anayasa Teorisi*, s. 490 vd.

³³ **Karatepe**, *Anayasa Hukuku*, s. 320.

³⁴ **Kalabalık**, *İnsan Hakları Hukuku*, s. 25-28.

³⁵ Tekin Akıllıoğlu, *İnsan Hakları I: Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1995, s.8.

Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, s. 15.

³⁶ **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 480.

³⁷ **Kaboğlu**, *Özgürlükler Hukuku*, s. 27.

³⁸ **Kaboğlu**, *Özgürlükler Hukuku*, s.27,28.

³⁹ **Tanör**, *Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu*, s. 19.

(kural) halini alır ve sonrasında ise "hak" ve "özgürlük" olarak ifade edilebilir hale gelirler. Bu açıklamalar ışığında tez çalışmamızın bir anlamda temel konusunu oluşturan "*toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü*" de ekonomik, tarihsel ve sosyo-kültürel süreçlerden geçerek bugün pozitif hukukun konusunu oluşturan bir "temel hak ve özgürlük" halini almıştır.

Öğretide, *insan hakları* kavramı yerine *temel hak ve özgürlükler (hürriyetler)* ifadesinin de kullanıldığı görülmektedir. Bu ifadenin esasen Alman Hukuk terim bilimine ait olduğu ifade edilmekle birlikte bir çok Anayasada ve ayrıca 1961 ve 1982 tarihli Türk Anayasalarında da doğrudan doğruya kullanıldığı görülmektedir⁴⁰.

İnsan hakları öğretisinin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği aşamalar ile hak ve özgürlük mücadelelerinin yaşamsal alanda meydana getirdiği sonuçlar çerçevesinde insan hakları kavramına verilen anlam da değişip gelişmiştir. Bu noktada insan haklarının özellikle uluslararası belgeler ve anayasalar ile pozitif hukuk metinlerine geçişi ile devlet nezdinde güvenceye kavuşması sonucu; "*insan hakları*" için "*temel hak ve özgürlükler (hürriyetler)*" deyiminin kullanılmaya başladığını ifade edebiliriz⁴¹.

İnsan haklarının bütününe yahut da bir kısmını ifade etmek amacıyla öğretilerde ve pozitif hukuk metinlerinde kullanılması tercih edilen farklı terimlerin ilk olarak bir tür ifade zenginliği olarak değerlendirilmesi mümkün olsa da bu çeşitliliğin aynı zamanda bir anlam karışıklığını veya belirsizliğini de beraberinde getirdiğini ifade etmek gerekmektedir. Öğreti ve uygulamada *insan hakları* kavramı yerine kullanılan söz konusu ifadeler arasında; "*temel haklar*", "*temel hak ve özgürlükler*", "*kamu özgürlükleri*", "*kamu hürriyetleri*", "*kollektif haklar*" "*kişi hak ve özgürlükleri*"nin olduğunu ifade edebiliriz⁴².

Tez çalışmamızın da konusunu oluşturan; "*toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü*" ile ilgili bir değerlendirme yapmamız gerekirse, söz konusu özgürlüğün başta uluslararası insan hakları belgeleri olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) olmak üzere 1982 tarihli Anayasamız ve ilgili yasaların düzenleme alanına girmesi ile birlikte koruma ve güvenceye kavuşması sonucu artık bir "*temel hak ve özgürlük*" olarak

⁴⁰ Halil Kalabalık, *İnsan Hakları Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 4. Bası, Ankara, 2015, s. 26., Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, s. 16,17.,

⁴¹ Gözler, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 487.

⁴² Kalabalık, *İnsan Hakları Hukuku*, s. 26-27.

nitelendirilmesi gerekmektedir⁴³. Bu nedenle tez çalışmamızın ilgili bölümlerinde söz konusu özgürlüğü ifade etmek için "*toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü*" ve "*toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı*" ifadelerini kullanmayı tercih edeceğiz.

2. İnsan Haklarının Tarihi Gelişim Süreci

İnsan hakları konusunun düşünsel ve tarihsel temelinde insan haysiyetine uygun adil bir düzen arayışı bulunmakla birlikte bu arayışın aynı zamanda siyasetin de temelini oluşturduğu ifade edilmektedir⁴⁴. İnsanın, sırf insan olduğu için sahip olduğu hak ve özgürlüklerin ilk defa batı hukuk sisteminde doğup geliştiği ve bu özgürlükler için "*klasik özgürlükler*" ifadesinin kullanıldığı öğretilerde ifade edilmektedir⁴⁵.

Her ne kadar, *insan haklarının* düşünsel ve tarihsel temellerinin çok daha eski dönemlere dayandığı ifade edilse de bugünkü anlamda özgürlük anlayışı ve "*klasik özgürlükler*" olarak da ifade edilen "*kişi özgürlükleri ve siyasal hakların*" sistemli bir öğreti niteliğinde ortaya çıkışının 17 nci yüzyıl ve sonrası döneme rastladığı kabul edilmektedir⁴⁶. Çalışmamız açısından insan haklarının tarihsel gelişim sürecini; hak ve özgürlük düşüncesinin ortaya çıktığı tarihinin en eski dönemlerinden itibaren kısa da olsa ele alarak açıklamanın konunun anlaşılması açısından daha da faydalı olacağı düşüncesiyle açıklamalarımızı bu doğrultuda sürdürüyoruz.

a-) İlk (Eski-Antik) Çağ'da İnsan Hakları

İnsan haklarının tarihsel gelişim sürecinin eski çağ olarak adlandırılan; Antik Yunan ve Roma uygarlığı ile Mezopotamya, Çin ve Hint uygarlığı dönemlerine kadar uzandığını ifade edebiliriz⁴⁷. Eski (antik) çağda, insan haklarının düşünce (felsefe) ile uygulama (pratik yaşam) arasında farklı düzeylerde gelişim seyri izlediğini öncelikle ifade etmek gerekir⁴⁸. Ayrıca, bugünkü anlamıyla bir "insan hakları" anlayışının ilk çağda söz konusu olmadığını da belirtebiliriz.

Antik Yunan uygarlığı bakımından; insan hakları kavramının düşünsel bir ürün olarak oluşup gelişmesinde Yunan şehir (site) devletlerinin katkısının olduğu

⁴³ Öğretilerde, "*temel hak ve hürriyetler*" deyiminin, anayasa tarafından tanınan ve güvence altına alınan hak ve hürriyetleri ifade ettiği belirtilmektedir. Bkz.: **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 487.

⁴⁴ **Ünal**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 22.

⁴⁵ Server Tanilli, ***Devlet ve Demokrasi: Anayasa Hukukuna Giriş***, Say Yayınları, 6. Bası, Eylül, 1990, s. 161.

⁴⁶ **Kaboğlu**, *Özgürlükler Hukuku*, s.28, **Tanilli**, *Devlet ve Demokrasi*, s. 161.

⁴⁷ **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 492.

⁴⁸ **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 492-493.

bir gerçeklik olarak karşımıza çıkar⁴⁹. Bu dönemde şehir devletlerinde kişinin salt birey niteliği ile değil toplumun bir üyesi kabul edildiği için bazı siyasi haklara sahip olduğu, bunun haricinde toplumda bireysel özgürlük şeklinde bir özgürlük alanının bulunmadığı, eşitlik anlayışının yalnızca vatandaşlara tanınan bir hak olarak yaşama geçtiğini, yabancıların, kölelerin ve kadınların ise bu haklara sahip olmadığını ifade edebiliriz⁵⁰.

Düşünce alanında Antik Yunan'da iki büyük felsefeci olarak Platon (Eflatun) ve Aristo ön plana çıkmaktadır. Platon (Eflatun) ile Aristo insanların doğal nitelikleri gereği farklı yeteneklere sahip oldukları gerçeğinden yola çıkarak, insanlar arasında fiili eşitsizliğin bulunduğunu tespit ve kabul etmiş; buna bağlı olarak da kölelik sistemini savunmuşlardır⁵¹. Günümüzdeki anlamıyla bireyci bir yaklaşımın yani insana sırf insan olduğu için değer verme ve eşitlik fikirlerinin bu düşünürler tarafından savunulmadığı ifade edilebilir.

Aristo ise, Platon'a göre daha insancıl bir bakış açısına sahip olmasına rağmen; insana birey olarak doğrudan değer vermeyen "kölelik sistemini" kabul edip savunmuştur⁵².

Solon ise, M.Ö. 6 ncı yüzyılda kanunları ile yeni bir toplum düzeni kurmayı amaçlamış fakat uygulamada bunu başaramamış olmakla birlikte ideal bir toplum ve devlet düzeninin ancak; halkın yöneticilere ve yöneticilerin de kanunlara tabi olması ile mümkün olabileceğini savunarak “*hukuk devleti*” ve “*hukukun üstünlüğü*” kavramları bu sayede ilk kez açıkça ifade edilmiştir⁵³.

Antik Yunan düşünce tarihinde önemli yer tutan Stoa Felsefe okulu kurucusu Zenon (M.Ö. 336-270) ve onu destekleyen diğer düşünürler ortaya koydukları Stoacılık akımı ile eşitsizlik anlayışından hareket eden ve buna bağlı olarak insanları çeşitli gruplara ayıran görüşleri temelden reddetmiş, bunun yerine “*doğal hukuk*” anlayışını geliştirerek insanların yaptıkları kanunların mükemmel olmadığı için

⁴⁹ Ünal, Temel Hak ve Özgürlükler, s. 25.

⁵⁰ F. İlhan Akın, *Temel Hak ve Özgürlükler*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1968, s.21-23., Tanör, *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, s.11-12., Münci Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:453, Yenilenmiş 6. Baskı, Ankara, 1981, s. 19-21., Ünal, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 25.

⁵¹ Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, s. 17-18., Ünal, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 26.

⁵² Ahmet Mumcu, Elif Küzeci, *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*, Turhan Kitabevi, 4. Baskı, Ankara, 2007, s. 35. Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, s. 17-18

⁵³ Ünal, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 25.

bütün evrene uygulanamayacağını bu sebeple de kanunların ancak doğal hukuka uygunluğu ölçüsünde geçerli olduğu görüşünü ileri sürmüşlerdir⁵⁴.

Bu gelişmeler göstermiştir ki; düşünce tarihinde ilk defa Stoacılık akımı ile insana devlet dışında bir değer atfedilerek insanlar arası eşitlik ve kardeşlik fikri ortaya çıkmış, buna bağlı olarak, her ne kadar hürriyet (özgürlük) kişinin iç dünyasına ilişkin bir kavram olarak nitelendirilse de devletin bireye baskısı ile ortadan kaldırılamayacağı bu dönemlerde ifade edilmeye başlanmıştır⁵⁵. Stoacılık akımı ile ortaya konulan bu önemli görüşler; insan hakları öğretisinin en eski felsefi kaynakları olarak nitelendirilse de Stoacılık akımı, günümüz anlamıyla bir siyasi öğretiden ziyade bir ahlak felsefesi alanı olarak kabul edilmiştir⁵⁶.

Roma uygarlığında da insan hakları ve özgürlük anlayışı Antik Yunan'daki özgürlük anlayışına benzemektedir⁵⁷.

4 bin yıllık tarihi ile Çin, insan haklarının gelişmesine siyasi iktidarın sınırlandırılması öğretisiyle katkıda bulunmuş aynı zamanda felsefe tarihinin en büyük düşünürlerinden biri olan Konfüçyüs, öğretisi sayesinde insan kişiliğinin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır⁵⁸.

Hint kıtası ise, tarih süreci içerisinde çok farklı din ve felsefi akımın etkisi altında kalmış olmakla birlikte sosyal düzen kurallarının evrensel ilkelere dayandığı, "Karma" adı verilen doğa kanunları çerçevesinde şekillendiği, ayrıca bu sosyal düzen kurallarının toplumsal sınıf sistemi olan Kast sistemine de dahil edilerek devam ettiği görülmektedir⁵⁹. Ancak, kast sisteminin varlığı ister istemez Hint uygarlığının gelişmesinde "insan hakları" bağlamında negatif bir rol üstlenmiştir⁶⁰.

b-) Orta Çağ'da İnsan Hakları

Orta çağda siyasi yapıyı feodal düzen oluşturmaktaydı⁶¹. Bu sistemde yönetilenler, yöneticilere karşı hizmet ve sadakat borcu altında bulunmakta, bunun karşılığında ise, yöneticiler halkın can ve mal güvenliğini sağlamakla yükümlü

⁵⁴ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 18-19., **Ünal**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 25-26.

⁵⁵ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 19., **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 493.

⁵⁶ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s.19.

⁵⁷ F. İlhan Akın, **Kamu Hukuku**, Beta Yayınları, 6. Bası, İstanbul, 1993, s. 279., **Akın**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 22-23.

⁵⁸ **Mumcu,Küzeci**, *Kamu Özgürlükleri*, s. 30-31.

⁵⁹ **Ünal**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 24.

⁶⁰ **Mumcu,Küzeci**, *Kamu Özgürlükleri*, s. 31., **Ünal**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 23.

⁶¹ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 23.

idiler⁶². Orta çağ, derebeyi ve krallar arasında geçen güç mücadelelerine sahne olurken aynı zamanda ilahi kanunlar ile dünyevi kanunlar arasında yaşanan çelişkilerin bir yansıması olarak kilise ile krallar arasında da benzer mücadeleler olmuştur⁶³. Orta çağda yaşanan bu siyasal ve sosyal çatışmalar insan haklarının sonraki dönem gelişme sürecine çok önemli katkılar sağlamıştır. Yöneticilere karşı başlatılan hak mücadeleleri sonucu Kral, derebeyleri ve halk arasında yapılan antlaşmalar ile bir takım haklar kazanılmış olmakla birlikte bu sayede kralın yetkileri sınırlandırılmış ve halkın özgürlük alanı insan hakları lehine genişletilmiştir⁶⁴. Bu dönemde antlaşmalar ile kazanılan haklar sonraki dönemlerde anayasalar ile güvence altına alınarak; bugünkü “*temel hak ve özgürlüklerin*” de temelini oluşturmuştur⁶⁵.

Orta çağda kişi ve devlet ilişkileri noktasında din olarak Hristiyanlık karşımıza çıkmaktadır⁶⁶. Hristiyanlık, her ne kadar ortaya çıktığı ilk dönemlerde insana insan olduğu için üstün bir değer ve kişilik atfetse de zamanla din ve devlet kurumları birleşip Hristiyanlık resmi din konumu kazanmasıyla bu anlayış yerini yönetime bırakmıştır⁶⁷. Çünkü; resmi din kurumu olarak siyaseti yöneten Katolik Kilisesinin din anlayışı aynı zamanda devletin kanunları haline gelerek toplum yaşamında etkin bir baskı aracına dönüşmüştür⁶⁸. Hatta bu sebeple Orta Çağ döneminden Aydınlanma Çağı’na gelene kadar toplumsal yaşamda “hak ve hürriyet” savunucularına pek rastlanmadığı ifade edilmiştir⁶⁹.

Ortaçağ’da *doğal hukuk*; Kilisenin etkisi nedeniyle ilahi hukukla eş anlamlı olarak kullanılmaktaydı⁷⁰. Bu düşüncenin önde gelen temsilcisi olarak da Saint Thomas (Thomas Aquinas 1225-1274) gösterilmiştir⁷¹. Thomas; doğal hukuku, siyasi iktidarın yönetilenler üzerindeki zulüm ve baskılarına karşı, ilahi kanunlara uyulmasını gerektiren en büyük güvence olarak göstermiş, yer yüzünde hükmetme gücüne sahip iktidarlar ve diğer bütün insanların; her türlü davranışlarında Tanrı’nın

⁶² **Ünal**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 26.

⁶³ **Akın**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 29-30.

⁶⁴ **Ünal**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 27.

⁶⁵ **Ünal**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 27.

⁶⁶ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 27.

⁶⁷ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 27.

⁶⁸ **Tanör**, *Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu*, s. 13., **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 27.

⁶⁹ **Karatepe**, *Anayasa Hukuku*, s. 325.

⁷⁰ **Ünal**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 27-28.

⁷¹ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 23-25.

iradesini yansıtan ilahi hukuka (*doğal hukuka*) uyması gerektiği anlayışını ortaya koymuştur⁷².

Ortaçağ'da insan haklarının gelişim süreci ile ilgili olarak bahsedilebilecek diğer düşünürler arasında; Padova'lı Marsilius (1275-1343) ve Occamlı William (1300-1350) gösterilebilir⁷³. Marsilius, bu dönemde Kilise'nin üstlendiği siyasi role karşı çıkmış ve kilisenin dünyevi iktidara bağlı olması gerektiğini savunmuştur⁷⁴. Yine bu düşünüre göre, bütün kamu makam ve idarelerinin yasalara tabi olması gerekir⁷⁵. William ise, hükümetin (siyasal iktidarın) Kiliseden tamamen bağımsız olması gerektiğini savunmuş ve aynı zamanda devlet iktidarının kaynağının halk olduğu görüşünü ortaya koyarak, yasaların bireysel özgürlük ve eşitlik kurallarına uygun olması gerektiğini vurgulamıştır⁷⁶. Söz konusu gelişmeler kapsamında genel bir değerlendirme yapıldığında; Ortaçağ'da Hristiyan felsefesinin de etkisi ile Eski (Antik) Çağa kıyasla insan haysiyetine değer verme konusunda önemli bir mesafe katedildiği kabul edilse dahi bu dönemde de gerçek anlamda bir hürriyet (özgürlük) anlayışının ortaya çıktığını ifade etmek mümkün değildir⁷⁷.

c-) Yeniçağ'da (Aydınlanma Döneminde) İnsan Hakları

Aydınlanma çağında daha güçlü bir söylem olarak ortaya çıkan “*insan hakları*” kavramı, yine “*doğal hukuk*” anlayışından kaynaklanmaktadır⁷⁸. Ortaçağ'ın sonlarına doğru Batı Avrupa siyasal düşünce tarihinde “*doğal hukuk*” düşüncesi giderek Kilise ile devleti birbirinden ayıran laik bir çizgiye kaymış ve *bireysel özgürlük* ve *eşitlik* kavramlarının doğrudan savunulma aşamasına geçildiği gözlenmiştir⁷⁹. Bununla beraber geleneksel (klasik) özgürlüklerin düzenlenmesinde

⁷² Karatepe, *Anayasa Hukuku*, s. 325., Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, s. 23-24..

⁷³ Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, s. 25.

⁷⁴ Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, s. 25-26.

⁷⁵ Marsilius'un 1324 yılında yazdığı *Defensor Pacis (Barışın Savunucusu)* isimli yazdığı eserinde; siyasi iktidarın halktan geldiği, haklın bu iktidarı hiç kimseye devretmemiş olduğu, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yasaların yapılmasına halkın katılması gerektiği fikirlerinin savunulduğu ifade edilmiştir. Konu hakkında bkz.: Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, s. 25-26.

⁷⁶ Jacob Ben-Amittay, *Siyasal Düşünceler Tarihi (1983)*, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, Levent Köker, Ankara Savaş Yayınları, s. 111-113.

⁷⁷ Akın, Temel Hak ve Özgürlükler, s. 23., Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, s. 26-27., Gözler, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 498.

⁷⁸ Meltem Dikmen Caniklioğlu, “Anlamı, Kapsamı ve Sınırlarıyla Temel Haklar ve Anayasalarımız”, Prof. Dr. Mahmut Tevfik Bırsel'e Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2001, s. 462., Gözler, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 498., Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, s. 30.

⁷⁹ Karatepe, *Anayasa Hukuku*, s. 327., Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, s. 30.

kuramsal destek de "*doğal hukuk*" anlayışı ile sağlanmıştır⁸⁰. İnsan hakları anlayışı, bu dönemde "*doğal hukuk*" akımından doğmuş olduğu için bu anlayışa aynı zamanda "*doğal hak öğretisi*" de denildiği ifade edilmiştir⁸¹. Bu öğretinin ise "*tabiat hali*" ve "*toplum sözleşmesi*" olarak isimlendirilen iki hipoteze dayandırıldığı görülmektedir⁸².

Rönesans felsefi akımının devamında ortaya çıkan aydınlanma düşüncesinin⁸³ etkisi ile 18 inci yüzyıl düşünce hayatı, akılcılığı ön plana çıkarmış⁸⁴ ve tarihi bakımdan bu süreç önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir⁸⁵. 17 nci ve 18 inci yüzyıl doğal hukuk anlayışı ile insanların devletten önce ortaya çıkan ve devletten üstün bir takım haklara sahip oldukları yönündeki öğretinin insanlık tarihi açısından yeni bir çığır açtığı ve öğretinin dayandığı temeller olan "*tabiat hali*" ve "*toplum sözleşmesi*" hipotezlerinin ise gerçeklik ile ilgisi olmayan varsayımlara dayandığı ve dolayısı ile aklın ve rasyonel düşüncenin benimseyemeyeceği hususlar olduğu ifade edilmiştir⁸⁶.

Aydınlanma, Kilise'nin itiraz ve eleştiri kabul etmeyen ve önyargılara dayanan anlayışına karşı çıkan, eleştirel bir düşünsel akımı ifade etmektedir⁸⁷. Aydınlanma Çağı olarak da isimlendirilen Yeniçağ'da; "*insan hakları*" ilk defa siyasi düşünce tarihi açısından felsefi bir tartışma konusu olmaktan çıkarak devletin anayasal ve hukuk düzenini ilgilendiren bir mesele olarak siyaset alanına da girmiştir⁸⁸. Aydınlanma düşünürlerine göre; insan aklının bulduğu siyasi ilkelere dayanılarak insanların hür ve eşit yaşayabilecekleri toplumsal (siyasal) düzenin

⁸⁰ **Kaboğlu**, *Özgürlükler Hukuku*, s.28.

⁸¹ **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 498.

⁸² **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 30.

⁸³ Öğretide aydınlanma düşüncesinin 17 nci yüzyıl sonlarında ortaya çıkmaya başladığı ve 18 inci yüzyılda tek etkin felsefe olduğu ifade edilmiştir. Bu dönemlerde Avrupa'da mutlak monarşilerin egemen olduğu ve iktidar gücünün kullanımında keyfiliklerin yaşandığı, bu koşullar altında iktidarın yetkilerini sınırlandırılması amacının aydınlanma felsefesinin siyasi ilkelerini belirlemede etkili olduğu ifade edilmiştir. Bkz.: Özgür Küçüktaşdemir, "Aydınlanma ve Ceza Hukuku", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y. 2014, S. 113, s. 60.

⁸⁴ Richard Honig, "Hukuk İdesinin Müspet Hukuk İçin Ehemmiyeti", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Çeviren: Yavuz Abadan, s. 167-168. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97077>, E.T.:19.08.2020.

⁸⁵ **Küçüktaşdemir**, *Aydınlanma ve Ceza Hukuku*, s. 60. Yazar eserinde; aydınlanma düşüncesinin etkisi ile dönemin egemenleri olan kralların yetkilerini sorgulayan ve soylular karşısında eşitlik talep eden Fransız halkının, burjuva sınıfının önderliğinde krallarının idam edilmesine ve Kilise'nin etkinliğinin önemli ölçüde bastırılıp ekonomik değerlerine el konulmasını sağlayacak olan Fransız Devrimi'nin gerçekleşmesine yol açtığını belirtmiştir.

⁸⁶ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 38.

⁸⁷ Sait Kar, "Din, Aydınlanma ve Eleştirisi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.42, Erzurum, 2014, s. 178-179.

⁸⁸ **Ünal**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 27.

kurulabilmesi mümkündür⁸⁹. Aydınlanma düşünürlerinin ortaya koyduğu görüşler, batı demokrasilerinde çağdaş anlamda anayasa hukuku ve temel hak ve özgürlükler alanında yaşanan gelişmeleri de büyük ölçüde etkilemiştir. Bu dönemde, “*doğal hukuk*” öğretisinin, ortaçağda taşıdığı dini ve ilahi etkilerden arınarak akıl ve mantık temel alınarak yeniden şekillenmiş⁹⁰ bu öğretide kabul gören; “*bireysel (ferdi) haklar öğretisi*” ortaya çıktığı ifade edilmiştir⁹¹. 1789 tarihli Fransız İhtilali sonrasında insan hakları öğretisi bakımından yaşanan önemli gelişmeyi şu şekilde ifade edebiliriz: Bu tarihten sonraki süreçte insan haklarının doğal hukuk öğretisi ile açıklanmasının güçlüğü fark edilerek insan haklarını açıklamak için başka bir temellendirmeye gidilmiştir⁹². Bu kapsamda, öğretide “*ferdiyetçi doktrin*” olarak da ifade edilen anlayış etrafında; insan hak ve hürriyetlerinin temelinde yine insanın bulunduğu, bu hakların devlet tarafından insanlara verilmediği, insan haklarının kaynağının yine insan olduğu kabul edilmiştir⁹³. Ferdiyetçi doktrinin insan haklarına bakışında “*negatif hürriyet*” anlayışının etkili olduğu, kişi özgürlüklerine yönelik müdahalenin devletten gelebileceği bu sebeple devletin bir müdahalede bulunmaması (eylemsiz kalması) halinde özgürlüklerin kendiliğinden gerçekleşeceği kabul görmekteydi⁹⁴. Ancak, ferdiyetçi doktrin anlayışında bir çok hakkın kişiler bakımından biçimsel düzeyde kaldığı, insanların kuramsal açıdan hak ve özgürlüklere sahip oldukları kabul edilmesine rağmen; maddi imkansızlıklar yüzünden bir çok insanın bu hak ve özgürlükleri kullanamadığı ifade edilmiştir⁹⁵. Dolayısı ile bütün insanların bu temel hak ve özgürlüklerden gerçekten yararlanabilmesi için devletin de pozitif anlamda birşeyler yapması gerektiği; diğer bir ifade ile hareketsiz kalmak yerine harekete geçmesi gerektiği (eğitim ve iş imkanı sağlama, çalışma koşullarını iyileştirme vb.) anlayışı etrafında şekillenen “*sosyal haklar doktrini*” ortaya çıktığı görülmektedir⁹⁶.

İnsan hakları alanında yaşanan ulusal ve uluslararası gelişmeler çağdaş insan hakları kavramının oluşmasını sağlamış ve bu anlayışa göre insan hakları doğal

⁸⁹ **Karatepe**, *Anayasa Hukuku*, s. 330., **Küçüktaşdemir**, *Aydınlanma ve Ceza Hukuku*, s. 70.

⁹⁰ **Honig**, *Hukuk İdesinin Müspet Hukuk İçin Ehemmiyeti*, s. 168-169., **Küçüktaşdemir**, *Aydınlanma ve Ceza Hukuku*, s. 70.

⁹¹ **Ünal**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 28., **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 39-40.

⁹² **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 500.

⁹³ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 39-40. Yazar eserinde; ferdiyetçi doktrin anlayışında, insan haklarının dayanağının devletten önce mevcut olduğu ile sürülen “*tabiat haline*” veya “*toplum sözleşmesine*” dayandırılmadığı, aksine bu hakların kaynağı ve temelinin irade sahibi, hür ve sorumlu olan tek gerçek varlık olarak “insan” olduğu belirtmektedir.

⁹⁴ **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 502.

⁹⁵ **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 503.

⁹⁶ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 52.

hukuk öğretisinden esinlenmekle birlikte bu öğretinin çok ötesinde bir anlama karşılık geldiği öğretilerde ifade edilmiştir⁹⁷. Günümüzde çağdaş özgürlük (hürriyet) anlayışının ise ferdiyetçi doktrinin getirmiş olduğu klasik haklar ile sosyal haklar doktrininin getirmiş olduğu ekonomik ve sosyal hakların birlikte korunup güvence altına alınması suretiyle birbirini tamamlaması (sentezine ulaşılmasını) ifade ettiğini görmekteyiz⁹⁸.

B. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Tarihi Gelişim Süreci

Çalışmamızın birinci bölümünde, genel olarak insan haklarının tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkışına ve pozitif hukuk metinlerinde yer alarak “*temel hak ve özgürlükler*” şeklinde nitelendirilmesi sürecine değindik. Bu bölümde ise, “*toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü*”nın ortaya çıkış sürecine değinmeye çalışacağız.

İnsan; çağdaş toplumun kurucu unsuru ve üstün değeri olarak varlığını bireysel anlamda sürdürürken, kendini gerçekleştirme (geliştirme) amaç ve çabası esnasında çeşitli sebepler ve katılma düzeyleriyle benzer (ortak) çıkar ve amaçlar etrafında bir araya gelerek grup, topluluk veya örgüt gibi toplumsal birlikteliklerin oluşmasını da sağlamaktadır⁹⁹. Böylece, bizi kendi başına gerçekleştiremeyeceği yahut elde edemeyeceği bir takım hak ve yetkileri, bu birliktelikler sayesinde elde etme bakımından önemli bir fayda da sağlamış olmaktadır¹⁰⁰. Gündelik yaşamda insanların oluşturduğu bu toplumsal birlikteliklerin, kamu idarelerinin karar alma süreçlerinde baskı unsuru olarak ne denli etkin bir rol oynadığı sosyolojik açıdan yadsınamaz bir gerçekliği ifade etmektedir¹⁰¹.

Ortak amaçlar etrafında insanların geçici olarak toplanmaları, bir araya gelmeleri ya da sürekli tarzda birlikler/birliktelikler oluşturmaları kendi doğalarının kaçınılmaz bir sonucudur¹⁰². İnsanın sosyal yönü, onu içgüdüsel olarak fikirlerini hemcinsleri ile paylaşmaya ve müşterek bir düşünce veya amaca ulaşmak için başkalarıyla yardımlaşmaya ve çoğu zaman da birlikte hareket etmeye iter¹⁰³.

⁹⁷ Çağdaş insan hakları anlayışı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Ünal, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 40 vd.

⁹⁸ Gözler, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 502., Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, s. 83-84.

⁹⁹ Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, s. 1.

¹⁰⁰ Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, s. 1-2.

¹⁰¹ Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, s. 42 vd.

¹⁰² A. JOUBREL, *Du Droit de Reunion*, These Pour le Doctrat, Librairie, Generale Plihon et Hommay, Rennes, 1904, s. 14. Aktaran: Ömer Anayurt, *Toplanma Hürriyeti Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti*, Kazancı Kitap Tic. Aş., İstanbul, 1998, s. 49-50.

¹⁰³ Anayurt, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 49-50.

Böylece, çeşitli düzeylerde (geçici/sürekli ve sıkı/gevşek, örgütlü/örgütsüz) toplumsal birlikteliklerin oluşması söz konusu olur¹⁰⁴.

İnsanların; tarihsel süreç açısından dönemin mutlak gücüne karşı (kral/hükümdar/kilise vs.) hak ve özgürlük talepleri ile bunları elde etmek için giriştiği mücadeleler bağlamında ortak bir amaç için sayısız defa bir araya geldiklerini göz önünde bulundurduğumuzda; toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün; insanlık tarihinin en eski ve köklü hürriyetlerinden biri olduğu sonucuna ulaşmak mümkün olacaktır¹⁰⁵. Bu bağlamda öğretilerdeki bazı yazarların tarihsel açıdan toplanma özgürlüğünün ortaya çıkışı bakımından 17 nci yüzyıla işaret etmesine karşın¹⁰⁶, diğer bazılarının ise 18 inci yüzyılı söz konusu özgürlüğün ortaya çıktığı dönem olarak kabul ettiğini görmekteyiz¹⁰⁷. Ancak; hemen belirtmek gerekir ki, hem demokratik hukuk devletlerinin anayasalarında hem de uluslararası hukukun birer parçası olan hak ve özgürlük (insan hakları) belgelerinde genel olarak kolektif özgürlüklerin özel olarak ise toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün temel hak olarak tanınması ve güvenceye bağlanmasının çok da eski sayılamayacak bir döneme karşılık geldiğini¹⁰⁸; daha açık bir ifade ile bu gelişmelerin 19 uncu yüzyıl ile 20 nci yüzyılı kapsadığını ifade etmemiz gerekmektedir¹⁰⁹.

İlkçağ'da, Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu döneminde insanların bugünkü anlamda hak ve özgürlüklere dolayısı ile de toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğüne sahip olmadığı ifade edilebilir¹¹⁰. Yunan site devletlerinde "özgürlük" çok sınırlı bir azınlığın elindeydi ve sadece devlet siyasetine katılabilme yetkisi olarak anlaşılmaktaydı¹¹¹. Bu açıdan yönetilenlerin devlete karşı ileri sürebilecekleri bireysel nitelikte bir takım hak ve yetkilerin söz konusu olmadığını altını önemle çizmemiz gerekir¹¹². Yunan site devletlerinde sadece yönetime katılan "özgür kişiler"nin; genel siyaset ve ticari işleri konuşmak üzere bir araya geldikleri ve *Agora*

¹⁰⁴ **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 56.

¹⁰⁵ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 50.

¹⁰⁶ L. M. DEGRENNE, *Les Reunions et Les Pouvoirs de Police*, These Pour Le Doctorat, Imprimerie Caron, Caen, 1938, s.17. Aktaran: **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 50.

¹⁰⁷ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 47.

¹⁰⁸ Öğretilerde, bugünkü anlamda bir toplanma özgürlüğünden bahsedilebilmesi ve bunun pozitif hukuk metinleri ile pratiğe geçirildiğini görebilmek için en azından 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Belgesi'ni beklemek gerektiği ifade edilmiştir. Bkz.: **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 50. Aynı yön.: **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 50.

¹⁰⁹ **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 49-50.

¹¹⁰ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 49-50.

¹¹¹ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 19.

¹¹² **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 20-21.

adı verilen toplantı yerlerinin bulunduğu ve bu alanlarda toplantılar yapıldığı bilinmekteyse de bunun günümüz anlamında bir “*toplanma hürriyeti*” olarak değerlendirilemeyeceği açıktır¹¹³. Bu toplanma alanlarına katılma ve söz hakkına sahip olan kişiler savaş ve barış ilanlarını tartışmak, diğer devletlerle ittifak anlaşmaları yapmak veya kanunlar için oy vermek şeklinde gerçekleşen bir takım siyasi ve ekonomik nitelikteki konuları görüşmek şeklinde yetkileri kullanmaktaydılar¹¹⁴.

Roma şehirlerinde ise halkın *Forum* adı verilen alanlarda toplanarak, idari ve siyasi işleri görüştükleri bilinmektedir¹¹⁵. Bunun yanı sıra, bazı cezaların infazının, dini toplantı ve merasimlerin de bu alanlarda yapıldığı ifade edilmektedir¹¹⁶. Ancak, Yunan örneğinde olduğu gibi Roma’da da günümüzdeki anlamına karşılık gelebilecek bir “*toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü*”nden bahsetmek mümkün değildir¹¹⁷. Hatta Roma’da, XII Levha Kanunları ile “*gece yürüyüş ve toplantı yapanlara*” ölüm cezası verilmiştir¹¹⁸. Sonuç itibarıyla, İlkçağ’da ne Antik Yunan ne de Roma İmparatorluğu dönemi hukuk sistemlerinde genel olarak kişi hak ve özgürlüğüne, özel olarak da toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğüne yer verildiğini görmekteyiz¹¹⁹.

Ortaçağ’da ise, siyasi yapı olarak feodalite ve Kraliyet yönetimleri ön plana çıkmakla birlikte daha sonra insanlar üzerinde üçüncü bir egemen güç olarak Kilise yönetimi gündeme gelecek ve Kilise’nin siyaseti (iktidarı) ele geçirme sürecine şahit olunacaktır. İfade etmemiz gerekir ki; Ortaçağ’da da insanların bugünkü anlamda bireysel anlamda hak ve özgürlükleri bulunmamaktaydı¹²⁰. Bu açıdan toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün de bu dönemin egemen güçleri tarafından kişilere bir hak olarak tanınmadığı ifade edilebilir¹²¹.

¹¹³ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 48., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 51.

¹¹⁴ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 50., **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 48.

¹¹⁵ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 48., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 52-53.

¹¹⁶ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 48.

¹¹⁷ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 52., Ali İşgören, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü*, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2005, s.16.

¹¹⁸ Elster - Weber - Weiser, *Vereins-und Versammlungsfreiheit*, Hand-wörterbuch der Staatswissenschaften, 4 auf. Bd. VIII, 1928, s.544. Aktaran: **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 49.

¹¹⁹ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 20,22.

¹²⁰ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 28.

¹²¹ **İşgören**, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, s.17.

Bugünkü anlamda “*kişi hak ve özgürlükleri*” ile “*toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü*”nın ortaya çıkışı ise Ortaçağ’ın sonlarına doğru gerçekleşen rönesans ve reform hareketleri sonucunda ortaya çıkan ve Aydınlanma Çağı olarak da ifade edilen döneme rastlamaktadır. Bu dönemde Avrupa’da gerçekleşen hak ve özgürlük mücadeleleri sonucunda 18 inci yüzyılda ortaya çıkan *Özgürlük Bildirgeleri* ve 19 uncu yüzyılda tüm dünyayı etkisi altına alan *Anayasacılık* hareketleri ile birlikte *bireysel haklar kuramı (öğretisi)* gelişerek, temel hak ve özgürlükler çerçevesinde toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün ortaya çıkışı ve çağdaş hukuk sistemleri tarafından tanınıp güvence altına alınışına şahit olunacaktır¹²².

Ortaçağ’da, Kilisenin ve siyasi iktidarın uygulamış olduğu baskı ve zulümler insanları akıl ve hürriyet sorunları ile yoğun bir şekilde ilgilenmeye yöneltmiş, bu bağlamda 17 ve 18 inci yüzyılda “*doğal hukuk*” öğretisinin yeniden şekillenmesi ile insanların sırf insan oldukları için doğuştan bir takım hakları olduğu, bunların Devletin varlığından önce ve ondan üstün, dokunulmaz ve devredilemez nitelikte olduğu anlayışı “*tabiat hali*” ve “*toplum sözleşmesi*” kuramları ile birlikte açıklanarak bugünkü anlamda “*insan hakları*” kavram ve anlayışının ilk hali ortaya çıkmış ve bu gelişme insanlık tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur¹²³.

Aşağıdaki başlıklar altında öncelikle toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün uluslararası insan hakları belgelerinde ne şekilde yer aldığına değinilecek, ardından batı demokratik hukuk devletlerinde söz konusu özgürlüğün ilgili ülkenin hukuk sisteminde ortaya çıkış sürecine kısaca değinilecektir. Daha sonra, Türk hukuk sistemi açısından toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün Anayasa ve yasal düzenlemeler nezdinde ne şekilde yer aldığına tarihsel süreçte uygun bir bakış açısı ile değinilerek bu bölüme ilişkin açıklamalar tamamlanacaktır.

1. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Fikri Alandan Pozitif Hukuk Sistemine Geçiş Süreci

a-) Uluslararası Belgelerde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü

Bugün uluslararası belgeler, anayasalar ve kanunlar ile güvence altına alınmış olan temel hak ve özgürlüklerin pozitif hukuk açısından birer kazanım olarak elde edilmesinin aşamalı bir tarihsel sürecin sonucunda ortaya çıktığını ifade etmiştik. II.

¹²² **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 47.

¹²³ **Tanör**, *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, s.37., **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 30.

Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan gelişmeler bağlamında; devletler arasında imzalanan ikili ve çok taraflı anlaşmalar ile insan haklarının uluslararası hukukun koruma alanına girmeye başladığını görmekteyiz¹²⁴. 20 nci yüzyıla karşılık gelen bu dönemde; insan haklarının uluslararası hukukun konusu haline gelmeye başlamasıyla birlikte evrensel nitelik kazandığını ifade edebiliriz¹²⁵.

II. Dünya Savaşı'nın başlangıcından itibaren, baskıcı rejimlere karşı insan hak ve hürriyetlerinin sağlanması anlayışı etrafında yeni bir ülkünün ön plana çıktığını, Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa katılmasından sonraki süreçte ise bu ülkünün daha da belirginleşerek aynı zamanda savaşın da gerekçeleri arasında yer almaya başladığını görmekteyiz¹²⁶. Esasen, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere eksenli ortaya çıkan bu anlayışa göre; savaştan sonra gerçekleşecek kalıcı barış ortamının sağlanması ve bunun güçlü bir temele oturtulabilmesi için insan haklarının uluslararası bir himayeye kavuşması gerekliliği üzerinde durulmuş, çeşitli siyasi, ilmi, dini dernek ve kuruluş da bu anlayışın yaygınlaşması ve kabul görmesine öncülük etmiştir¹²⁷. İnsan haklarının, uluslararası hukukun konusu olmaya başlaması ile birlikte bu alanda yaşanan ihlallerin sadece tek bir devleti değil, anlaşmaya taraf olan bütün devletleri ilgilendiren bir mesele haline geldiği; dolayısıyla ihlalin yaşandığı devlete diğer devletlerin uluslararası hukuku ihlal ettiği gerekçesiyle müdahale etme imkanı da yarattığı söylenebilir¹²⁸.

14 Ağustos 1941 tarihinde; (II. Dünya Savaşı sırasında) ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt ile Birleşik Krallık (İngiltere) Başbakanı Winston Churchill arasında; baskıcı yönetimlerin varlığı ile savaş sonrası yayılmacı politika anlayışına son verilmesini sağlamak amacıyla ortak bir beyanname imzalanmıştır¹²⁹. Atlantik Şartı olarak da ifade edilen bu mutabakat metninin¹³⁰ imzalandığı tarihin insan haklarının uluslararası hukukun konusuna dahil olması açısından bir tür hareket (başlangıç)

¹²⁴ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 60 vd.

¹²⁵ **Ünal**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 35.

¹²⁶ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 60.

¹²⁷ R.Brunet, *La Garantie Internationale des Droits de l'Homme*, Paris, 1946, s. 93-94. Aktaran: **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 60.

¹²⁸ Council of Europe, International Protection of Human Rights, Strasbourg, July, 1989, S.25. Aktaran: **Ünal**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 35.

¹²⁹ Bahri Savcı, *İnsan Hakları (Kanunilik Yolu ile Korunması)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 32-14, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O., Ankara, 1953, s. 47.

¹³⁰ **Savcı**, *İnsan Hakları*, s. 47.

noktası olduğu kabul edilmiştir¹³¹. Bu gelişmenin ardından, insan hakları ile ekonomik ve sosyal güvenliğin uluslararası bir sorun olarak ele alınmasını sağlayan çalışmalar adım adım ilerlemiş; 1941 yılında imzalanan Atlantik Şartını takiben 1942 yılında yayınlanan Birleşmiş Milletler Demeci, 1944 yılında Pheledelphia'da toplanan Milletlerarası Çalışma Konferansı Demeci, 1944 yılında Dumbarton Oaks Planı, 1945 Chapultepec Panamerikan Konferansı gibi önemli aşamaların ardından nihayet 26 Haziran 1945 yılında San Francisco'da imzalanan Birleşmiş Milletler Anlaşması ile yukarıda ifade ettiğimiz ülkünün pozitif hukuk alanında ilk önemli hedefine ulaştığını görmekteyiz¹³².

İnsan haklarının, uluslararası hukuk belgelerinde yer almaya başlaması ile birlikte bu hakların *evrensel niteliğinin* gündeme geldiği; bunun anlamının ise coğrafi, siyasi, ideolojik, sosyo-ekonomik ve diğer farklılıklar gözetilmeden tüm insanlara bu hakların aynı düzeyde uygulanması fikrinin geliştiği ifade edilmektedir¹³³. Aşağıda yer vereceğimiz açıklamalarımızda ise özellikle *toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün* bu süreç içerisinde uluslararası hukuk belgelerinde ne şekilde yer aldığına değineceğiz.

1-) Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi 1789 (Declaration of the Rights of Man and Citizen 1789)

1776 tarihli Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nin¹³⁴ ardından gerçekleşen Fransız İhtilali ile birlikte, bireysel haklar kuramı (öğretisi) bu sefer Avrupa Kıtası'nda resmi olarak kabul ve ilan edilmiş olup dönemin en önemli hak ve özgürlük belgesi olarak 26 Ağustos 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ile tarih kayıtlarına geçmiştir¹³⁵. Söz konusu bildiri, Fransız İhtilali döneminin ilk beyannamesi olmasına rağmen sonuncusu değildir¹³⁶. O halde, bu beyannameyi tarihsel açıdan diğerlerinden daha kıymetli kılan özelliğın ne olduğunu açıklamak gerekmektedir. Hak ve özgürlükler her bir devletin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik yapı ile siyasi şartların özelliğine göre farklı düzey ve biçimlerde

¹³¹ Paul Gugenheim, *Traite du Droit International Public*, I, Cenevre, 1953, s.303. Aktaran: **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s.79.,

¹³² **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s.61. Söz konusu anlaşma içerikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: **Savcı**, *İnsan Hakları*, s. 46 vd.

¹³³ **Ünal**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 35.

¹³⁴ Bildirinin İngilizce metni için bkz: https://avalon.law.yale.edu/18th_century/rightsof.asp, E.T.: 20.08.2020.

¹³⁵ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 45.

¹³⁶ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 47.

ortaya çıkmıştır¹³⁷. Fransız Devrimi ve bunun bir sonucu olarak ortaya çıkan 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin felsefî temelinde sadece Kralın baskısını ortadan kaldırmak değil, aynı zamanda, derebeylik düzeni ve din adamları ile soyluların ayrıcalıklarına karşı yeni bir toplum düzeni inşasının amaçlandığını; bunun da sadece Fransız halkı için değil bütün insanlık için geçerli bir sistemin kuralları olarak ortaya konulmaya çalışıldığını görmekteyiz¹³⁸.

Buna ek olarak; 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi benimsediği doğal haklar kuramı (öğretisi) ile insan haklarını evrensel niteliği olan bir değerler sistemi olarak tanımlamış ve söz konusu hakları mutlak ve vazgeçilmez nitelikte, hükümetlerden, toplumsal ve siyasal sistemlerden bağımsız olarak tüm insanlığa ait değerler şeklinde kabul etmiştir¹³⁹. İşte bahse konu edindiğimiz bu nitelikler söz konusu bildiriye sadece Fransız halkını ve devletini ilgilendiren bir hukuksal metin olmaktan çıkarak ona uluslararası değeri olan bir belge niteliği kazandırmıştır¹⁴⁰.

Toplanma hürriyetinin uluslararası hukukun konusunu oluşturması bakımından ilk ve en önemli gelişmenin 1789 tarihli Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıkan Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi olduğunu ifade edebiliriz¹⁴¹. Bildiri'de, toplanma hürriyetine açıkça yer verilmemiş olmakla birlikte¹⁴², bu konuda

¹³⁷ Akın, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 49-50.

¹³⁸ G.D.H. Cole : *Essays'in Social Theory*, London, 1962, s. 132. Aktaran: Akın, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 49.

¹³⁹ Costas Douzinas, *İnsan Hakları ve İmparatorluk / Kozmopolitanizmin Siyasal Felsefesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Çevirenler: Kasım Akbaş, Rabia Sağlam, 1. Baskı, Ekim 2017, İstanbul, s. 97.

¹⁴⁰ Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, s. 46. Yazar; Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin; Dünya ölçeğinde yarattığı büyük etkinin temelinde yukarıda sayılan bu özelliklerin yanı sıra bildirinin taşıdığı ifade gücü ile üslubun daha anlaşılır ve çekici olmasına, genel olarak kullanılan formlerin daha evrensel bir nitelik taşımasına ve yine bildirinin 18. yüzyıl gibi bir dönemde İngilizce'den görece daha yaygın bir dil olan Fransız dilinde kaleme alınışına bağlamıştır. Bu bakımdan Dünyanın insan haklarını; kronolojik olarak daha eski olan Amerikan Bildirimleri'nden değil, esasen 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nden öğrendiğini ifade etmiştir.

¹⁴¹ Devrimin ardından Fransız Kurucu Meclisi, 14.12.1789 tarihli yasanın 62. maddesi ile "*silahsız ve saldırısız toplanma hakkını*" Fransız ulusal hukuku açısından ayrıca düzenleme altına almıştır. Bkz.: Esra Atalay, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, No: 65, İzmir, 1995, s. 28. Not: Dünya genelinde ise sırasıyla; a-) 1791 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri Anayasası (1. Ek Değişiklik / First Amendment), b-) 1791 tarihli Fransız Anayasası, ardından c-) 1831 tarihli Belçika Anayasası ve d-) 1848 tarihli İtalyan Albertino Anayasası'nın toplanma hakkını açıkça tanıdığını görmekteyiz. Böylece; toplanma hürriyetinin genişleyerek ülke anayasalarında yer alamaya başladığını ifade edebiliriz.

¹⁴² Atalay, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 28.

öğretide farklı görüşlere rastlamak mümkündür¹⁴³. Bir görüşe göre; Bildiri'nin 11 inci maddesinde yer alan *İfade Özgürlüğü* dolaylı olarak toplanma hürriyetini de kapsamına aldığı ileri sürülmektedir¹⁴⁴. Bildiri, ifade özgürlüğüne yer verirken; düşünce ve kanaatlerin serbestçe ifade edilmesini en kıymetli haklar arasında nitelendirerek, her bir yurttaşın serbestçe konuşabileceği, yazabileceği ve fikirlerini yayımlayabileceği ve fakat bu konuda hakkın kötüye kullanmasının sorumluluk doğuracağı düzenlenmiştir¹⁴⁵. İnsanların düşünce ve kanaatlerini başkalarına aktarmak veya duyurmak için toplanma hürriyetini kullanmak kadar doğal bir yol olmayacağı kabulü ile söz konusu maddenin toplanma hürriyetine zımni (örtülü) olarak yer verdiği görüşü karşımıza çıkmaktadır¹⁴⁶. Bu görüşü desteklemek amacıyla Bildiri'nin özgürlük kavramını ve sınırlarını belirleyen 4 ve 5 inci maddelerine atıf yapıldığını görmekteyiz. Söz konusu maddelerde *özgürlük kavramının*; başkasına zarar vermeyecek her şeyi yapabilme serbestisi olarak tanımlandığını ve bunun sınırlarının ise ancak yasa ile belirlenebileceğini, bunu yaparken de esas olarak toplum için zararlı sayılacak fiillerin sınırlamaya esas teşkil edilebileceği düzenlenmiştir. Dolayısıyla; bu maddelerinden hareketle “*yasak olmayan şey serbesttir*” anlayışı çerçevesinde “*silahsız ve barışçıl toplantı hakkının*” bildiride yer alan özgürlük kavramından dolayı olarak çıkarılabileceği görüşü savunulmaktadır¹⁴⁷. Fransız Anayasa Konseyi'nin; 18.01.1995 tarihinde vermiş olduğu bir kararında ise bu görüşü destekler nitelikte bir sonuca ulaştığını; toplantı hürriyetinin 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin 11 inci maddesinde yer bulan “*fikir ve düşüncelerin kolektif ifade edilmesi*” hakkının bir sonucu olarak değerlendirdiğini belirtilmiştir¹⁴⁸.

¹⁴³ **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 54.

¹⁴⁴ **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 54.

¹⁴⁵ 1798 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi madde metinlerini Türkçe incelemek için ayrıca bkz: https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nsan_ve_Yurtta%C5%9F_Haklar%C4%B1_Bildirisi#:~:text=1789%20Frans%C4%B1z%20Devrimi'nin%20ard%C4%B1ndan,na%20%C3%B6n%20s%C3%B6z%20olarak%20eklenmi%C5%9Ftir.,E.T.:20.08.2020.

¹⁴⁶ A. Joubrel, **Du Droit de Reunion**, These Pour le Doctorat, Librairie, Generale Plihon et Homney, Rennes, 1904, s. 57-58. Aktaran: **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 54.

¹⁴⁷ J. Robbert, J. Duffar, **Droits de l'Homme et Libertes Fondamentales**, Montchrestion, Paris, 1993, s. 40. Aktaran: **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 54.

¹⁴⁸ P. Wachmann, *Libertes Publiques*, Dalloz, 1996, s. 413. Aktaran: **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 54.

2-) Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (Universal Declaration of Human Rights)¹⁴⁹

İnsan hakları, ilk kez İkinci Dünya Savaşı sırasında uluslararası alana çıkmış ve bildirilerde yer almaya başlamıştır¹⁵⁰. 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB)¹⁵¹ ile çağdaş anayasalarda kabul edilmiş olan klasik özgürlükler ile sosyal ve ekonomik haklara bu belgede ayrıntılı olarak yer verilmiştir¹⁵². İHEB, insan haklarını düzenleyen geniş çaplı bir metin olmakla birlikte hukuki anlamda bir sözleşme veya bir antlaşma değildir¹⁵³. Dolayısı ile bu bildiride yer alan maddelerin devletler tarafından uygulanmasını zorunlu kılacak herhangi bir hüküm veya güvence aracı bulunmamakta, bildirinin sadece ahlaki (manevi) bakımdan bağlayıcılığının olduğu kabul edilmektedir¹⁵⁴.

Toplantı özgürlüğü ise İHEB'in 20 nci maddesinde düzenleme altına alınmıştır. Buna göre: “*Her şahıs saldırısız olarak toplanma ve dernek kurma ve derneğe katılma serbestisine sahiptir.*” Böylece; toplantı özgürlüğünün uluslararası bir belgede ilk defa açıkça düzenlemiş olduğunu görmekteyiz¹⁵⁵. Ancak; Belge'nin “*gösteri yürüyüşü özgürlüğü*”ne yer vermediğini de ifade etmemiz gerekir¹⁵⁶.

¹⁴⁹ İngilizce metni için bkz: <https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=eng>, E.T.: 20.08.2020.

¹⁵⁰ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 60.

¹⁵¹ Beyannamenin Türkçe metni için bkz: R.G. 27.05.1949, S.7217. s. 16199 vd. Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf>

¹⁵² **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 42., **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 121.

¹⁵³ **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 42.

¹⁵⁴ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 56., İbrahim Ö. Kaboğlu, **Anayasa Hukuku Dersleri**, Legal Yayınevi, 7. Baskı, İstanbul, 2011, s. 263-264. **Not:** Yazar aynı eserinde, 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin; devletlerin insan hakları açısından ulaşacağı ortak ülkeye ilişkin üstlenilen ahlaki ödevler yönünden geri dönülmez bir aşamayı ifade ettiğini, belgenin hukuken bağlayıcı olmasa dahi manevi (ahlaki) bir etkiye sahip olduğunu ve bu sebeple devletler üzerinde psikolojik etki yoluyla dahi olsa uluslararası zorlama gücünü ihtiva edebileceğini belirtmiştir. Kaldı ki otuz maddeden oluşan İHEB'in başlangıç bölümünde; II. Dünya Savaşı sırasında insan haklarının göz ardı edilmesi sonucunda yaşanan olumsuzlukların bir daha tekrarlanmaması amacıyla; insan haklarına ve temel özgürlüklere evrensel düzeyde saygı gösterilmesi gerektiği bildirilmiştir. Kaynak: **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 42. Aynı yöndeki görüş için bkz. **Ünal**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 86; **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 62-63.

¹⁵⁵ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 55.

¹⁵⁶ **İşören**, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, s. 20-23.

3-) Avrupa İnsan Hakları ve Temel Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi (European Convention on Human Rights)

İnsan haklarını uluslararası düzeyde güvence altına almak için Birleşmiş Milletler düzeyindeki çalışmalar devam ederken; aynı zamanda Avrupa’da da bir takım gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Avrupa Konseyi’ne üye olan devletler 3 Kasım 1950’de Roma’da imzaladıkları ve on devletin onaylaması ile 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe giren *Avrupa İnsan Hakları ve Temel Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi*¹⁵⁷ (AİHS)¹⁵⁸ kabul edilmiştir. Bu sözleşme metni asıl önemini içeriğinde değindiği hak ve özgürlükler yönünden almamaktadır. Çünkü, daha sonra yapılmış olmasına rağmen bu sözleşmedeki hak ve özgürlükler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’ne oranla kısmen eksiktir. Bu eksikliğin ise ekonomik, sosyal ve kültürel haklar açısından gerçekleştiği ifade edilebilir¹⁵⁹. AİHS’ni önemli hale getiren asıl unsur ise, sözleşme metninin bağlayıcılığından kaynaklanmaktadır¹⁶⁰. Bu sözleşme ile devletler iki tür sorumluluk altına girmiştir. Birincisi; kendi iç hukuklarının sözleşme metni ile bağdaşır nitelikte olmasını sağlama ve bu amaca uygun tüm değişiklikleri yerine getirme yükümlülüğü, ikincisi ise, söz konusu haklardan birinin ihlal edilmesi halinde devletin bunu düzeltme yükümlülüğüdür¹⁶¹. AİHS’nin getirmiş olduğu ortak güvence ve denetim mekanizması onu diğer belgelerden ayıran en önemli yönünü oluşturmaktadır¹⁶².

Toplanma özgürlüğü, AİHS’nin 11 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenleme altına alınmıştır. Buna göre; “*Her şahıs asayışı ihlal etmeyen (barışçıl) toplantılara katılmak ve başkaları ile birlikte sendikalar kurmak ...*” hakkına sahiptir. 11 inci maddenin 2 nci fıkrasında ise söz konusu hakkın sınırları belirtilmiştir. Bu düzenlemeye göre; “*Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplulukta, zaruri*

¹⁵⁷ Sözleşmenin İngilizce metni için bkz.: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf, E.T.: 20.08.2020.

¹⁵⁸ Sözleşmenin Türkçe metni için bkz.: Erişim-1: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8662.pdf>, E.T.: 20.08.2020. (RG. T. 19.03.1954, S. 8662, s. 8690 vd.), Erişim-2: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf, E.T.: 20.08.2020.

¹⁵⁹ **Anayurt**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s.57. Yazar, AİHS’de düzenlenip güvence altına alınan hak ve hürriyetlerin esasen; kişi hak ve özgürlükleri olarak da ifade edilen klasik hak ve hürriyetlerden oluştuğunu, siyasi hakların ise sözleşmede sınırlı olarak yer bulmasına karşılık; ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ise sözleşmede hiç yer verilmediğine değinerek bu hakların, 1961 yılında Toronto’da imzalanıp 1965’te yürürlüğe konulan Avrupa Sosyal Şartı’nda ayrıca ve açıkça düzenlendiğine vurgu yapmıştır.

¹⁶⁰ **Murcu, Küzeci**, *Kamu Özgürlükleri*, s. 107-108., J. Alderson, *İnsan Hakları ve Polis*, Çeviren: Dr. İhsan Kuntbay, Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No: 22, İnsan Hakları Araştırma Merkezi, Strasbourg, 1984, s. 5.

¹⁶¹ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 70-71; **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 43-44.

¹⁶² **Anayurt**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 57.

tedbirler mahiyetinde olarak milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesinin önlenmesinin, sağlığın ve ahlakın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması amacıyla ve ancak kanunla sınırlandırılabilir.” Sözleşme; 11 inci maddenin 2 nci fıkrasında belirtilen meşru sınırlama nedenlerinin var olup olmadığını, sözleşmeye taraf egemen devletlerin takdirine bıraktığını görmekteyiz. Ancak; söz konusu maddede egemen devletlerin bu takdir yetkisinin sınırı olarak da “demokratik bir toplumda zorunlu olma” koşulu ile sınırlandırdığını görmekteyiz.

20 nci yüzyılda insan hak ve özgürlüklerine ilişkin uluslararası alanda yaşanan gelişmeler sadece İHEB ve AİHS ile sınırlı kalmamış, daha bir çok uluslararası belgeye konu olması açısından önemli bir ivme yaşanmıştır. Aşağıdaki başlıklarda ise söz konusu gelişmeler paralelinde ve özellikle içeriğinde toplanma hürriyetine yer veren bazı önemli uluslararası belgelere kısaca değinerek açıklamalarımızı tamamlayacağız.

4-) Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi - San Jose Paktı (American Convention on Human Rights)

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi¹⁶³, 22 Kasım 1969 tarihinde San Jose - Kostarica’da kabul edilmiş ve 18 Temmuz 1978 tarihinde yürürlüğe girmiştir¹⁶⁴. Etki alanı itibariyle bölgesel niteliği olan önemli bir uluslararası insan hakları belgesidir¹⁶⁵. Sözleşmeye Orta ve Güney Amerika’daki bir çok devlet taraf olmasına rağmen (şu an için 24 devlet taraftır)¹⁶⁶, ABD ve Kanada sözleşmeye taraf değildir¹⁶⁷. Sözleşme içeriğinde ayrıntılı olarak düzenlediği medeni ve siyasi haklar ile 1848 tarihli Amerikan İnsan Hakları Bildirisi’ni kapsam ve içerik itibariyle önemli ölçüde genişletmiş; ayrıca Amerikan Devletleri Örgütü Şartı’na bağlı olarak kurulan Amerikan İnsan Hakları Komisyonu’nu yeniden gözden geçirerek ve Amerikan

¹⁶³ Sözleşmenin İngilizce metni için bkz. <https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm>, E.T.: 21.08.2020.

¹⁶⁴ Mehmet Semih Gemalmaz, *Ulusüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri I. Cilt: Bölgesel Sistemler*, Legal Yayınevi, İstanbul, 2010, s.729-761.

¹⁶⁵ Yurdanur Ural Uslan, Tuğba Güner, “İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması: Amerikan Sistemi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Y. 2014, C. 19, S. 2, s. 312-313.

¹⁶⁶ Sözleşmeye taraf devletler: Arjantin, Barbados, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Dominik, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Grenada, Guatemala, Haiti, Honduras, Jamaika, Meksika, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, Surinam, Uruguay ve Venezuela’dır.

¹⁶⁷ Allan R. Brewer-Carias, *Constitutional Protection of Human Rights in Latin America*, United States of America, Cambridge University Press, 2009, s. 29. Aktaran: Volkan Aslan, “Amerikalılar Arası İnsan Hakları Sistemi”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2012, C. 3, S. 2, s. 268.

İnsan Hakları Mahkemesi’ni kurarak yeni ve önemli bir kurumsal yapıyı da ortaya çıkarmıştır¹⁶⁸. Sözleşme’nin 15 inci maddesinde; herkesin silahsız ve barışçıl olarak toplanma hakkına sahip olduğu ve yine bu hakkın kullanımının ancak yasa ile ve ulusal güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık, genel ahlak yahut başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması gibi meşru amaçlarla ve yine demokratik toplum düzeninin zorunlu kıldığı hallerde sınırlandırılabilceği belirtilmiştir¹⁶⁹.

5-) Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı (African Charter on Human and People’s Rights)

İnsan haklarının bölgesel düzeyde tanınması ve korunmasına ilişkin önemli uluslararası belgelerden bir diğeri ise Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı¹⁷⁰ (AİHHS) oluşturmaktadır. Esasen, Afrika Kıtası’nda insan haklarını koruma düşüncesinin ilk somut adımının 1963 yılında Afrika Birliği Örgütü’nün (ABÖ) kurulmasıyla hayata geçtiğini ifade edebiliriz¹⁷¹. Bu gelişmenin ardından AİHHS ise 27 Haziran 1981 yılında kabul edilmiş ve 21 Ekim 1986 yılında yürürlüğe girmiştir¹⁷². Sözleşmenin denetim mekanizması olarak mahkemenin kurulması ise bundan yaklaşık 20 yıl sonra hayata geçebilmiştir¹⁷³. Toplanma özgürlüğü, Sözleşme’nin 11 inci maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; herkesin başkaları ile serbestçe toplanma hakkı bulunmakla birlikte; bu hakkın ancak kanunla ve milli güvenlik, sağlık, ahlak ve başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amacıyla sınırlandırılabilceği belirtilmiştir¹⁷⁴.

¹⁶⁸ L. Shaver, “The Inter-American Human Rights System: An Effective Institution For Regional Rights Protection?”, Washington University Global Studies Law Review, 2009, 9(4): s. 639-676. Aktaran: **Ural, Güner**, *Amerikan Sistemi*, s. 312.

¹⁶⁹ Sözleşme metni için bkz: **Gemalmaz**, *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri Cilt-I*, s. 679-711.

¹⁷⁰ Sözleşmenin İngilizce metni için bkz.: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201520/volume-1520-I-26363-English.pdf>, E.T.: 21.08.2020.

¹⁷¹ Neslihan Özeler, “İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin Karşılaştırılması” *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (YBHD)*, Y. 2, S. 2017/2, s. 47.

¹⁷² Mehmet Semih Gemalmaz, “Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı Üzerine Düşünceler”, *İstanbul Üniversitesi Milletlerarası Hukuk Bülteni (MHB)*, Y. 7, S. 2, İstanbul, 1987, s.131.

¹⁷³ **Kaboğlu**, *Anayasa Hukuku Dersleri*, s. 269.

¹⁷⁴ **Gemalmaz**, *Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı*, s.131.

6-) Arap İnsan Hakları Şartı (Arab Charter on Human Rights)

II. Dünya Savaşı sonrasında, 22 Mart 1945 tarihinde Kahire'de altı Arap Devleti'nin bir araya gelmesiyle (Mısır, Suudi Arabistan, Irak, Suriye, Lübnan ve Ürdün) kurulan Arap Devletler Birliği¹⁷⁵; dünya üzerindeki ilk bölgesel örgüt olma özelliğini göstermektedir¹⁷⁶. Kuruluş tarihine bakıldığında; Birleşmiş Milletler Örgütü ve Avrupa Konseyi Örgütü'nden önce kurulduğunu ifade edebileceğimiz Arap Devler Birliği'nin kurucu anlaşması 11 Mayıs 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Örgütün üye ülkeler arasında ekonomik, toplumsal ve kültürel konularda iş birliğini geliştirmek, üye devletlerin bağımsızlık ve egemenliklerini güvence altına almak gibi amaçlarının bulunduğunu ifade edebilir¹⁷⁷.

Arap Devletler Birliği Konseyi; 15 Eylül 1994 tarihinde Kahire'de gerçekleştirdiği toplantısında almış olduğu 5437 sayılı Karar ile İslam'da İnsan Hakları Kahire Bildirisi'ne bağlı kalındığını teyit ederek; “*Arap İnsan Hakları Şartı*” olarak isimlendirilen bölgesel düzeyde bir insan hakları belgesi kabul etmiştir¹⁷⁸. Belge aynı zamanda, İslam hukukunda tanımlanan ebedi ilkelere de vurgu yapmaktadır¹⁷⁹. İçerik itibarıyla özgürlük, barış ve adaleti temel alan belge, düzenlediği haklar bakımından kişi hak ve özgürlükleri ile siyasi hakların yanı sıra kültürel ve dinsel alanda azınlık haklarını da tanımaktadır¹⁸⁰. Daha sonra bu belge güncellenerek, 23 Mayıs 2004 tarihinde Tunus'ta gerçekleştirilen Arap Devletler Birliği toplantısında kabul edilmiş ve 15 Mart 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir¹⁸¹.

Her iki belgede de *toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün* düzenlendiğini ifade edebiliriz. 1994 tarihli Arap İnsan Hakları Şartı'nın¹⁸² 28 inci maddesinde; “*Vatandaşlar, barışçı bir şekilde, toplantı ve bir araya gelme özgürlüğüne sahiptir. Bu iki hürriyetin uygulamasına, ancak, milli güvenlik, kamu güvenliği veya*

¹⁷⁵ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı / Erişim: <http://www.mfa.gov.tr/arap-ligi.tr.mfa>

¹⁷⁶ Mehmet Semih Gemalmaz, *Ulusalüstü İnsan Hakları: İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, C. 2, 8. Bası, 2013, Legal Yayınevi, s. 515.

¹⁷⁷ **Gemalmaz**, *İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, C. 2, s. 515.

¹⁷⁸ Y. Mohammed Mattar, “Article 43 of the Arab Charter on Human Rights: Reconciling National, Regional, and International Standards”, *Harvard Human Rights Journal*, Vol. 26, 2013, s. 93. Erişim: <http://harvardhrj.com/wp-content/uploads/2013/05/V26-Mattar.pdf>

¹⁷⁹ **Kaboğlu**, *Anayasa Hukuku Dersleri*, s. 270.

¹⁸⁰ **Kaboğlu**, *Anayasa Hukuku Dersleri*, s.270.

¹⁸¹ **Mattar**, *Arab Charter on Human Rights*, s. 93.

¹⁸² Sözleşmenin İngilizce metni için bkz.: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/02/2-01/arab-human-rights-revised.xml>, E.T.: 21.08.2020.

*diğerlerinin hak ve hürriyetlerini koruma gerekçesiyle sınırlama getirilebilir.*¹⁸³” şeklinde ifade bulan özgürlük, 2004 tarihli güncellenen Arap İnsan Hakları Şartı’nın 24 üncü maddesinde ise “*Tüm vatandaşlar örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğüne sahiptir.Bu hakların kullanılmasına, milli güvenlik, genel sağlık veya ahlak yada başkalarının haklarının ve özgürlüklerinin korunması dışında kanunla öngörülen ve demokratik bir toplumda gerekli olanlardan başka hiçbir sınırlama getirilemez*¹⁸⁴.” şeklinde yer bulmuştur.

7-) Kopenhag Belgesi ve Paris Barış Şartı (Charter of Paris for a New Europe)

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) süreci 1970’li yıllara kadar uzanan bir geçmişe dayanmaktadır. Bu sürecin temel çıkış noktası ise soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte ayrı sistemlere sahip doğu ve batı Avrupa devletlerinin arasında iyi ilişkilerin geliştirilmesini sağlamaktır¹⁸⁵. AGİK sürecinde insan hakları alanında önemli sayılabilecek adımlardan biri olarak 1 Ağustos 1975 tarihinde Helsinki’de gerçekleştirilen AGİK toplantısı¹⁸⁶ sonucunda imzalanan ve aralarında Türkiye’nin de yer aldığı otuz üç Avrupa ülkesinin yanı sıra ABD ile Kanada’nın da imzalarının bulunduğu Helsinki Sonuç Belgesi¹⁸⁷ gösterilebilir¹⁸⁸. Belge; düşünce, vicdan, din ve inanç özgürlüklerini de kapsamakla beraber insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı anlayışı çerçevesinde oluşturulmuştur¹⁸⁹. Belgede insan hakları açısından önemli hükümlülere yer verilmesine rağmen; hükümlerin ihlali halinde herhangi bir yaptırım sistemi öngörülmediği için hukuki açıdan bağlayıcı nitelikten

¹⁸³ Ayhan Ceylan, “Arap İnsan Hakları Sözleşmesi”, *E- Akademi.org - Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, Sayı. 18, Ağustos, 2003, s.1-2. Erişim: <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=%27Arap%20%DDnsan%20Haklar%FD%20S%F6zle%FEmesi%27&kimlik=-236237822&url=makaleler/aceylan-3.htm>, E.T.: 21.08.2020.

¹⁸⁴ Yusuf Çözeli, “Karşılaştırmalı Olarak Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Belgelerinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü”, *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (YBHD)*, 2016/2, s.156.

¹⁸⁵ Melda Sur, “Paris Şartı’nda İnsan Hakları”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Y. 1992, C. 47, S. 3, s. 299.

¹⁸⁶ Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı’nın (AGİK) resmi adı; 01.01.1990 tarihinden itibaren Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) olarak değişmiştir.

¹⁸⁷ Helsinki Sonuç Belgesi’nin Türkçe metni için bkz: Erişim: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/439-444.pdf>, E.T.: 21.08.2020.

¹⁸⁸ Anayurt, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 60.

¹⁸⁹ Sur, *Paris Şartı’nda İnsan Hakları*, s. 299.

yoksundur¹⁹⁰. Ancak, belgenin imzalayan devletler açısından siyasi ve moral etkili sonuç doğuran bir özelliğinin olduğunu da ifade etmemiz gerekir¹⁹¹.

AGİK süreci içinde toplanma hürriyetinin düzenlendiği ilk belge ise 28 Temmuz 1990 tarihli *Kopenhagen Belgesi*'dir¹⁹². Belge'nin 9/(2) paragrafına göre; herkes barışçıl nitelikte toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına sahip olmakla birlikte bu hakka getirilecek sınırlamaların kanunla gösterilmesi ve uluslararası standartlara uygun olması gerekmektedir.

AGİK sürecinin kurumsallaşması yolundaki önemli bir diğer aşama ise 19-21 Kasım 1990'da Paris'te gerçekleştirilen ve 34 ülkenin imzası ile kabul edilen *Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı*¹⁹³ ile hayata geçmiştir¹⁹⁴. AGİK bünyesinde sürekli organ ve kurumlar oluşturup toplantıların belirli bir takvime bağlanmasını sağlayan Paris Şartı içerik itibarıyla demokrasi, hukukun üstünlüğü, hukuk devleti insan hakları ve bunların korunmasına ilişkin önemli ilkeler ortaya koymakla birlikte bazı hak ve hürriyetlere de yer vermiştir¹⁹⁵. Huzur ve sükunu bozmayan barışçıl amaçlı toplantı yapma hakkına da söz konusu belgede açıkça yer verildiğini görmekteyiz¹⁹⁶.

8-) Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (International Covenant on Civil and Political Rights)¹⁹⁷

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu; İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinde (İHEB) yer alan hak ve özgürlüklerin güvence altına alınabilmesini sağlamak amacıyla uzun bir çalışmanın sonunda öğretide *ikiz sözleşmeler* olarak da ifade edilen¹⁹⁸ iki yeni insan hakları metni hazırlamıştır¹⁹⁹. Bu sözleşmelerden 23 Mart 1976 yürürlük tarihli *Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin*

¹⁹⁰ Jean Duffar, Jacques Robert, *Droits de l'Homme et Libertés Fondamentales*, Montchrestien, Paris, 1993, s.91. Aktaran: **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 60.

¹⁹¹ İmzacı devletler, uluslararası hukuk kurallarına ve yükümlülüklerine, özellikle de Birleşmiş Milletler Antlaşması ve diğer bildirilere saygı göstermeyi ve uymayı taahhüt etmişlerdir.

¹⁹² Kopenhagen Belgesi'nin Türkçe metni için bkz. Erişim: http://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2016/03/KopenhagenBelgesi_TUR-.pdf, E.T.: 21.08.2020.

¹⁹³ Paris Barış Şartı'nın İngilizce metni için bkz: Erişim: <https://www.osce.org/mc/39516>, E.T.: 21.08.2020.

¹⁹⁴ **Sur**, *Paris Şartı'nda İnsan Hakları*, s. 299.

¹⁹⁵ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 60.

¹⁹⁶ Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı'nın Türkçe metni için bkz. Erişim: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/445-458.pdf>, E.T.: 21.08.2020.

¹⁹⁷ Sözleşmenin İngilizce metni için bkz: Erişim: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>, E.T.:21.08.2020.

¹⁹⁸ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 56.

¹⁹⁹ İkiz Sözleşmeler: 1-) 16.12.1966 Kabul, 23.03.1976 Yürürlük tarihli *Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme*. 2-) 16.12.1966 Kabul, 03.01.1976 Yürürlük tarihli *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme*.

*Uluslararası Sözleşme*²⁰⁰,nin 21 inci maddesinde toplanma hakkına yer verildiğini görmekteyiz. Düzenlemeye göre; herkes barışçıl nitelikte toplanma hakkına sahip olmakla birlikte bu hakkın kullanılması ancak; milli güvenlik, kamu düzeni, kamu sağlığı, genel ahlak ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve sadece kanunla sınırlanabilir²⁰¹. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’yi; İHEB’den ayıran en önemli fark zayıf nitelikte de olsa bir denetim mekanizması oluşturmuş olmasıdır. Bu bağlamda sözleşmede yer alan hak ve özgürlüklerin taraf devletler tarafından ihlal edilip edilmediğini gözlemlemek amacıyla İnsan Hakları Komitesi oluşturulmuştur²⁰².

9-) Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (United Nations Convention on the Rights of Children)²⁰³

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 20 Kasım 1989 tarihinde kabul ettiği ve 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe giren, *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*²⁰⁴; toplumun bir bireyi olarak çocukların gerek zihinsel gerek bedensel bakımdan tam ergenliğe ulaşmamış olmaları nedeniyle özel ilgiye ve korunmaya gereksinimleri olduğundan hareketle hazırlanmıştır. Sözleşme’nin 15 inci maddesi, çocukların barış içinde toplanma özgürlüğüne sahip olduğunu ve bu hakkın kullanılmasının ancak yasanın zorunlu kıldığı hallerde ve demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olarak; milli güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık ve ahlak yahut başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla sınırlandırılabilceğini hüküm altına almıştır²⁰⁵.

²⁰⁰ Türkiye sözleşmeyi; 21.07.2003 tarih ve 25175 sayılı RG ile onaylamıştır.

²⁰¹ Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin Türkçe metnine ulaşmak için bkz. Erişim: https://www.tbmm.gov.tr/komisyoin/insanhaklari/pdf01/Medeni_Siyasi_Haklari_UL_Soz.pdf, E.T.: 21.08.2020.

²⁰² **Kaboğlu**, *Anayasa Hukuku Dersleri*, s. 266.

²⁰³ Sözleşmenin, İngilizce metni için bkz. Erişim: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>, E.T.: 21.08.2020.

²⁰⁴ Türkiye sözleşmeyi 14.09.1990 tarihinde imzalamış, 09.12.1994 tarihinde ihtirazi kayıtlarla onaylamış ve 4058 sayılı Onay Kanunu 11.12.1994 tarih ve 22138 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

²⁰⁵ Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin Türkçe metni için bkz. Erişim: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyoin/insanhaklari/pdf01/137-160.pdf>, E.T.: 21.08.2020.

b-) Batı Hukuk Devletlerinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü

1. Kıta Avrupası Hukuk Sistemlerinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü

a-) Fransa'da Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü

1789 tarihli Fransız İhtilali'nin ardından ilan edilen Fransız Yurttaş Hakları Bildirisi ile insan hakları alanında yeni bir dönem başlamıştır. Bu bildiride, insanların tabii hukuktan kaynaklanan doğal, evrensel ve devredilemez haklara sahip oldukları açıkça vurgulanmış ve bunun yanında ilk kez bireyin devlet yönetimine katılmasını sağlayan seçme ve seçilme hakkı gibi siyasal haklar da bu metninde kendisine yer bulmuştur²⁰⁶. Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün ise temel bir hak türü olarak hukuk sistemi tarafından ilk kez kabul edilmesinin 26 Ağustos 1789 tarihli Fransız Yurttaş Hakları Bildirisi'nin ilanından hemen sonra gerçekleştiğini söyleyebiliriz. İfade özgürlüğünün bir tür yansıması olarak kabul edilen toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün doğrudan doğruya düzenlendiği ilk hukuki düzenleme Fransa'da 14 Aralık 1789 tarihinde kabul edilen Kanun'un 62 nci maddesidir²⁰⁷. Bu düzenlemenin ardından yaklaşık iki yıl sonra 3 Eylül 1791 tarihli Fransız Anayasası ile de toplanma özgürlüğü doğrudan doğruya teminat altına alınmıştır²⁰⁸.

Fransa'da toplanma özgürlüğüne ilişkin gerçekleşen söz konusu yasal düzenlemelerden sonra bu özgürlüğün aşırı ve sınırı aşan nitelikte uygulanması sebebiyle III. yıl Anayasasının 361 inci maddesi ile toplantıların yasaklanması ve yine Ceza Kanunu ile de "*hükümet izni alınmaksızın yapılacak yirmi kişiyi aşan toplantıların cezalandırılması*" gündeme gelmiştir²⁰⁹. Bu açıdan Fransa'da 1800 ile

²⁰⁶ Akın, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 36-38.

²⁰⁷ Atalay, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 28., Akın, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 152. Yazar aynı eserinde; Fransa'da birinci ve ikinci dünya savaşları sırasında toplantı özgürlüğünü düzenleyen 1881 tarihli yasanın uygulanmasında çeşitli olumsuz gelişmelerin yaşandığını ifade etmiştir. Bu bağlamda, 1935 yılında çıkarılan bir kararname ile Fransa'da ulaştırma yolları (genel yollar) üzerinde toplantı yapılmasının önüne geçilmesi hedeflendiği aynı zamanda da toplanma özgürlüğünün de izne bağlandığını vurgulayarak söz konusu olumsuz gelişmelere işaret etmiştir. Savaş yıllarında ise toplanma özgürlüğünün kullanımı bakımından tam anlamıyla bir krizin içinde bulunduğu ve bu durumun Vicy hükümeti döneminde de devam ettiği, nihayet 9 Ağustos 1944 tarihinde düzenlenen yeni bir Kararname ile 1881 yılındaki yasal rejime tekrar kavuşulduğunu belirtmiştir.

²⁰⁸ Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, s. 50., Atalay, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 28., İşören, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, 18.

²⁰⁹ Atalay, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 29., Akın, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 152.

1881 yılları arasında toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün serbest olmadığı görülmektedir²¹⁰.

Fransa'da bu dönemden sonra toplanma özgürlüğünü kesin olarak düzenleyen ilk hukuk metninin 30 Haziran 1881 tarihli yasa olduğunu ve bu yasada "*genel toplantıların serbest olduğunun*" açıkça düzenleme altına aldığını ifade edebiliriz²¹¹. 1881 tarihli yasanın hazırlanmasına öncülük eden Jules Ferry, toplanma özgürlüğünü, düşünce özgürlüğünün devamı niteliğinde görerek her yurttaşın düşüncesini yayma olanağına sahip olması gerektiği görüşünü bu süreçte ortaya koyduğunu görmekteyiz²¹². Yine, aynı yasaya göre, kamu ulaştırma yollarında (genel yollar)'da toplantı yapmanın ve toplantıları gece saat 23:00'dan sonra sürdürmenin ise yasaklandığını (Madde/6) böylece söz konusu özgürlüğün aynı zamana sınırlandırıldığını da belirtmek gerekir²¹³.

Fransa'da toplanma özgürlüğünü düzenleyen 1881 tarihli yasanın bu özgürlüğün kullanımını mülki idare birimlerine *bildirim usulüne* bağladığı ayrıca bu hakkın kullanımına ilişkin bazı şekil kurallarını da beraberinde getirdiğini görmekteyiz. Buna göre, bir toplantının yapılabilmesi için 1 başkan ve 2 üyeden oluşan bir organizasyon heyeti kurulması gerekecek (Madde-8), bu heyet, toplantının düzenli geçmesini sağlayacak ve karışıklığın çıkmasını önleme görevini üstlenecek; ayrıca, her toplantıda bir yetkili memur bulundurulacaktır (Madde-9)²¹⁴. 1881 tarihli yasanın koyduğu "*bildirim*" şartı ise 28 Mart 1907 tarihli yasal düzenleme ile kaldırılmıştır²¹⁵.

Fransa'da açık yer toplantı ve gösteri yürüyüşleri 23 Ekim 1935 tarihli Kanun Hükmünde Kararname (HKH) ile düzenlenmiş ve bu kararnamede *bildirim usulü* getirilmiş olmakla birlikte yerel geleneklere uygun olarak gerçekleştirilen yürüyüşler

²¹⁰ Akın, Temel Hak ve Özgürlükler, s. 152.

²¹¹ Anne Peters, Isabelle Ley, *Comparative Study: Freedom of Peaceful Assembly in Europe*, Max Planck Institute for Comparative Public and International Law, March, 2014, s. 30. Erişim: https://www.venice.coe.int/files/Assemblies_Report_12March2014.pdf, E.T.:07.08.2020., *Comparison on the Rights, Limitations and Procedures Related to Public Gatherings and Demonstrations Across Europe*, prepared for The Helsinki Committee (Apador-Ch), 2013 DLA Piper., All rights reserved., | JUL13 |, 2588673, s. 12. Erişim: https://www.dlapiper.com/en/europe/insights/publications/2013/08/comparison-on-the-rights-limitations-and-procedu_/, E.T.:07.08.2020.

²¹² Akın, Temel Hak ve Özgürlükler, s. 152.

²¹³ Peters, Ley, Freedom of Peaceful Assembly in Europe, s. 28.

²¹⁴ Akın, Temel Hak ve Özgürlükler, s. 153.

²¹⁵ Peters, Ley, Freedom of Peaceful Assembly in Europe, s. 30., Atalay, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri, s. 30.

bundan muaf tutulmuştur²¹⁶. Fransız Ceza Kanunu'nun (Fr. CK) 431 inci maddesinde ise toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilişkili suçlar ve karşılığında öngörülen yaptırım tür ve miktarları düzenleme altına alınmıştır²¹⁷.

b-) Almanya'da Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Özgürlüğü

Almanya'da temel hak ve özgürlüklerin, pozitif hukukun alanına girmesi bakımından gerçek anlamda ilk ve önemli gelişmelerin esasen 19 uncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıktığı ifade edilmektedir²¹⁸. Bu tarihten önceki dönemlerde toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü bakımından Almanya'da kayda değer bir gelişmenin yaşanmadığını, ancak Fransa'da ortaya çıkan hak ve özgürlük mücadelelerinin tüm Avrupa'ya yayılan etkisi nedeniyle, Almanya'da da halkın gerçekleştirdiği siyasi ve sosyal konulardaki toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin, güvenlik ve kamu düzenini sağlama gerekçesi ile sınırlandırıldığı (yasaklandığı) yasal düzenlemelerin gündeme geldiğini görmekteyiz²¹⁹.

Almanya'nın da içinde yer aldığı ve 1814 ile 1824 yılları arasını işaret eden erken dönem anayasacılık hareketleri süreci bakımından bir değerlendirme yaptığımızda; Alman Eyalet Anayasaları'nın hiç birinde özel olarak toplantı özgürlüğünün düzenlenmediği görülmektedir²²⁰. Bundan sonraki dönemde, Hassen Prensliği ve Sachsen Krallığı Anayasalarında da yine toplantı özgürlüğüne ilişkin herhangi bir düzenlemenin bulunmadığını ifade edebiliriz²²¹. Bu dönemlerde kamu hukuku öğretisi bakımından toplantı özgürlüğünün bizatihi varlığı noktasında

²¹⁶ Comparison on the Rights, Limitations and Procedures Related to Public Gatherings and Demonstrations Across Europe, s. 12., Atalay, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri, s. 31., Right to Peaceful Assembly, The Law Library of Congress, Global Legal Research Directorate, October, 2014, LL File No. 2014-011179, LRA-D-PUB-000110, s.5. Erişim: <https://tile.loc.gov/storage-services/service/lil/llglrd/2014504246/2014504246.pdf>. E.T.: 08.08.2020.

²¹⁷ Fransız Ceza Kanunu'nun İngilizce metni için bkz.: Erişim: https://www.legislationline.org/download/id/3316/file/France_Criminal%20Code%20updated%200n%2012-10-2005.pdf. E.T.: 08.08.2020.

²¹⁸ Almanya'da toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün tarihsel gelişim süreci ve temel bir hak olarak Anayasa'da yer alması konuları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **Atalay, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri**, s. 31 vd.

²¹⁹ Orsolya Salat, **The Right to Freedom of Assembly: A Comparative Study (Hart Studies in Comparative Public Law)**, Bloomsbury Publishing PLC, Oxford, United Kingdom, 2015, s. 16-17. Yukarıda bahsedilen gelişmeler kapsamında; Purusya'da 20 Ekim 1798 tarihinde; "Genel Güvenliğe Zararlı Olabilecek Gizli Derneklerin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Kararname" ile devlet yönetimi ve anayasal konularda değişiklik yapmak amacıyla konferans ve toplantılar düzenleyen dernek ve birliklerin yasaklandığı ifade edilmiştir. Konu hakkında bkz. Dr. Ulrich Schwäble, *Das Grundrecht der Versammlungsfreiheit*, Duncker & Humblot/Berlin, 1975, s. 26. Aktaran: **Atalay, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri**, s. 31.

²²⁰ **Salat, Freedom of Assembly**, s. 16.

²²¹ **Atalay, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri**, s. 32.

Almanya'da temel bir tartışma bulunmamakla birlikte, söz konusu özgürlüğün içeriği hususunda ve özellikle de bu özgürlüğün hangi sınırlandırmalara tabi tutulacağı noktasında farklı yaklaşımların ortaya çıktığı ifade edilmektedir²²².

27 Mart 1849 tarihli Paulskirche (İmparatorluk) Anayasası'nın 8 inci faslın 161 inci maddesinde; şiddete hiçbir şekilde başvurulmamış olmak kaydıyla, barışçıl ve silahsız gerçekleştirilen toplanma özgürlüğünün koruma altına alındığını, aynı şekilde 31 Temmuz 1919 tarihli Weimar Anayasası'nın da genel olarak izinsiz veya bildirimsiz gerçekleştirilen toplantı özgürlüğünü garanti altına aldığını ve fakat açık yer toplantıları için bildirim şartı ile bu hakkın kullanılmasına imkan tanındığını ve acil tehlike yahut kamu güvenliği nedenleri ile de sınırlandırma getirildiğini ifade edebiliriz²²³.

Weimar Anayasası ile düzenlenen ve güvenceye kavuşan temel haklar ve nihayet toplantı özgürlüğü, 1931-1932 yıllarında hükümet tarafından çıkarılan "*acil durum kararname*" ile ortadan kalkmaya başlamış ve 28 Şubat 1938 tarihli "*Halk ve Devletin Korunmasına Dair Kararname*" ile en üst seviyeye ulaşarak diğer haklar ile birlikte toplanma hakkının da kullanılamaz hale geldiği ifade edilmiştir²²⁴. Almanya'da toplantı hakkına ilişkin yaşanan bu olumsuz gelişmelerin ardından ancak 1949 Anayasası ile tekrar söz konusu hakkın güvence altına alındığını görmekteyiz²²⁵.

Günümüzde, 23 Mayıs 1949 tarihli Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası'nın 8 inci maddesi²²⁶ ile toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün temel bir hak olarak düzenlendiğini ve güvence altına alındığını görmekteyiz²²⁷. Bu anayasal düzenlemeye göre; söz konusu hakkın kullanılmasının bildirim veya izin koşuluna bağlanmadığı ancak; açık yer toplantılarının ise Kanun ile

²²² Werner Müller, *Wirkungsbereich und Schranken der Versammlungsfreiheit, insbesondere im Verhältnis zur Meinungsfreiheit*, Duncker & Humblot / Berlin, Berlin, 1974, s.16. Aktaran: **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 10.

²²³ **Salat**, *Freedom of Assembly*, s. 17.

²²⁴ **Müller**, *Wirkungsbereich und Schranken der Versammlungsfreiheit*, s. 40. Aktaran: **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 34.

²²⁵ **Müller**, *Wirkungsbereich und Schranken der Versammlungsfreiheit*, s. 40. Aktaran: **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 40.

²²⁶ "Madde 8 [Toplanma özgürlüğü] (1) Bütün Almanlar, önceden bildirimde bulunmadan ve izin almaksızın sükunet içinde ve silahsız olarak toplanma hakkına sahiptir. (2) Açık havada yapılan toplantılar için, bu hak yasayla veya bir yasaya dayanarak sınırlandırılabilir." Erişim: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80207000.pdf>, (Tercüme: Prof. Dr. Christian Rumpf ve Dr. Gökçe Uzar Schüller).

²²⁷ **Peters, Ley**, *Freedom of Peaceful Assembly in Europe*, s. 54.

sınırlandırılabilceği düzenleme altına alınmıřtır²²⁸. Bu konuda 24 Temmuz 1953 tarihli Alman Toplantılar Kanunu (Alm. TK)²²⁹ (Gesetz über Versammlungen und Aufzüge²³⁰ / Federal Act on Assemblies and Processions) ile söz konusu hakkın kullanımına ilişkin sınırlamalar getirildiğini ifade edebiliriz. Alman Toplantılar Kanunu'nun (Alm. TK) 14 üncü maddesi ile açık yer toplantıları veya yürüyüşlerinin yapılabilmesi için yetkili makamlara etkinlikten 48 saat önce bildirimde bulunma yükümlölüğü getirdiğini ayrıca söz konusu hakkın kullanılmasına ilişkin suç ve kabahat oluşturan fiillerin ve bunlar hakkında öngürölen yaptırımların söz konusu Kanunun 21 ile 29 uncu maddeleri arasında düzenlendiğini ifade edebiliriz²³¹.

2. Anglo Sakson Hukuk Sisteminde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü

a-) İngiltere'de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü

İngiltere'de toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün temel bir hak olarak tanınması ve güvenceye kavuşması sürecine değinmeden önce İngiliz hukuk sistemine ve İngiltere'de insan hakları bakımından yaşanan bazı önemli gelişmelere tarihsel süreç açısından değinmenin konunun anlaşılması bakımından yararlı olacağını düşünmekteyiz.

İngiltere'de insan hakları bakımından ilk ve en önemli gelişmenin 1215 tarihinde Kral, Papa ve Baronlar (feodal beyler) arasında imzalanan *Magna Carta Libertatum* (Büyük Özgürlük Şartı) olduğunu ifade edilebiliriz²³². Her ne kadar bu gelişmenin arka planında İngiltere'de Kral ile Baronlar arasında gerçekleşen güç mücadeleleri olsa da iktidarın Kral aleyhine ve fakat parlamento lehine sınırlandırılması sonucu aynı zamanda halka ait bazı güvencelerin de gündeme gelmesi nedeniyle; bunun insan hakları bakımından önemli bir tarihi gelişme olarak kayda geçtiğini ifade edebiliriz²³³.

²²⁸ Peters, Ley, Freedom of Peaceful Assembly in Europe, s. 54.

²²⁹ Alman Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun Türkçe çevirisi için bkz.: Gülsün Ayhan Aygörmez, (Alman) Toplantılar ve Yürüyüşler Hakkında Kanun (Toplantı Kanunu - TK), **Hukuk Köprüsü**, C.3, S.4, Haziran, 2013, s. 339-348. Erişim: <https://jurix.com.tr/article/4789>., E.T.: 08.08.2020.

²³⁰ Alman Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun Almanca metnine ulaşmak için bkz.: Erişim: https://www.legislationline.org/download/id/3331/file/Assembly_Act_1978_amended_2008_de.pdf. E.T.: 08.08.2020.

²³¹ Aygörmez, (Alman) Toplantılar ve Yürüyüşler Hakkında Kanun, s. 339-348.

²³² Akın, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 24.

²³³ Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, s. 41.

İngiltere’de, Kral karşısında Parlamente’ye üstünlük sağlamak amacıyla gerçekleştirilen mücadelelerin devamında ise 1628 tarihli Haklar Dilekçesi (*Petition of Rights*), 1679 tarihli *Habeas Corpus Act*, 1689 tarihli Haklar Bildirgesi (*Bill of Rights*) ve 1701 tarihli *Act of Settlement* belgelerinin kabul edilmesini hak ve özgürlüklerin kazanımı ve güvenceye kavuşması bağlamında İngiltere’de yaşanan diğer önemli gelişmeler olarak ifade edebiliriz²³⁴. İnsan haklarına ilişkin bu belgelerin içeriğinde özetle mutlak güç olarak Krala karşı girilen mücadeleler sonucunda vatandaşların elde ettikleri hak ve özgürlüklerin belirlenmesi ve yine parlamentonun onayı olmaksızın Kralın bu hak ve özgürlüklere müdahale edemeyeceğinin güvence altına alınması olduğu söylenebilir²³⁵. Dolayısı ile bu belgeler (*İngiliz Özgürlük Yasaları*) aslında bütün insanları kapsayan birer haklar çizelgesi olarak kabul edilmese bile insan haklarının hukuk sistemi aracılığı ile hayata geçirilmesi bakımından Avrupa Kıtası’ndaki İngiltere’de gerçekleşen önemli gelişmeler arasında tarihteki yerini almıştır.

İngiliz hukuk sisteminde, özel olarak *toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğüne* değinecek olursak; bu özgürlüğün uzun ve karmaşık bir geçmişi olduğunu öncelikle ifade etmemiz gerekecektir²³⁶. Bu bağlamda belirtmemiz gereken önemli hususlardan ilki; İngiliz Anayasa hukuku sisteminde toplanma özgürlüğü ilk zamanlarda bağımsız bir temel bir hak türü olarak tanımlanıp yasal düzenleme ile güvence altına almadığıdır²³⁷. Bunun yerine toplanma özgürlüğünün; ifade hürriyetinin bir görünüş şekli olarak kabulü ile yetinilmiş, içeriği ise bu özgürlüğün kullanımı esnasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümünü sağlayan yasal sınırlandırmalar ve mahkeme kararları ile şekillendiği ifade edilmiştir²³⁸. İngiltere’de toplanma özgürlüğü de dahil olmak üzere temel hak ve hürriyetlerin gelişim sürecinin Kıta Avrupası hukuk sisteminden bu yönüyle bir farklılık arz etmesinin temel nedeni takdir edileceği üzere İngiliz hukuk sisteminin kendine özgü yapısından kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, İngiliz hukuk sistemi kural olarak Kıta Avrupası hukuk sisteminin aksine doğrudan

²³⁴ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 42., **Akın**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 24.

²³⁵ **Ünal**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 32.

²³⁶ **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 21.

²³⁷ Frank Shackleton, *The Law and Practice of Meeting*, Fourth Edition, 1958, s. 2. Aktaran, **Akın**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 153. **Not:** İngiliz hukuk sisteminde cadde, meydan veya park gibi kamusal alanlarda toplantı özgürlüğünün Kanun ile tanımlanmış olmadığı, bu özgürlüğün esasen örf ve adet hukuku ile "özgürlük kuralıdır" ilkesinin bir sonucu olarak doğup geliştiği öğretilde ifade edilmiştir. Bkz.: **Shackleton**, *The Law and Practice of Meeting*, s.2. Aktaran: **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 22.

²³⁸ Albert Venn Dicey, *Introduction to The Study of The Law of Constitution*, 9.Ed., London, 1939, s. 271. Aktaran: **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 21.

doğruya kanun ya da yasa adı verilen yazılı kurallar aracılığı ile şekillenen bir hukuk sistemi değil; bunun yerine *Common Law* adı verilen ve esasen mahkeme içtihatları ile gelişen bir *örf ve adet hukuku* (gelenek hukuku) sisteminin varlığı söz konusudur²³⁹. Bunun doğal sonucu olarak İngiltere'de *özgürlük kavramı* da yasal bir düzenleme ile somut bir tanımı yapılarak sınırlandırılmamış; aksine soyut bir anlama karşılık gelecek şekilde kabul görmüştür. Şöyle ki; İngiliz hukuk sisteminde özgürlük kavramının anlam olarak; "*yasaklanmayan her şeyi yapabilme serbestisi*" olarak yorumlandığını ifade edebiliriz²⁴⁰. Bu sebeple her İngiliz, eğer hukuk tarafından yasaklanmamışsa, istediği yere gidebilir, gittiği her yerde konuşabilir veya konuşulanları dinleyebilir²⁴¹. Bu bağlamda özgürlüğün sınırını, yine diğer özgürlüklerin belirlediğini söylemek yanlış olmayacaktır. İngiliz hukuk sisteminde toplantı özgürlüğünün içeriğinin (*kapsam ve sınırlarının belirlenmesine ilişkin*) belirlenmesinde doğrudan doğruya bir yazılı hukuk kuralı bulunmasa da söz konusu özgürlüğün kullanılması esnasında bu özgürlüğün sınırlarını belirlemek, kullanılmasını güvence altına almak ve gerçekleştirebilecek hukuka aykırı davranışları yasaklamak amacıyla çeşitli yasal düzenlemelerin parlamento aracılığı ile oluşturulduğunu ve yürürlüğe girdiğini de ifade etmemiz gerekir²⁴².

İngiltere'de, toplantı özgürlüğü ile ilgili olarak Avrupa Kıtası'ndaki gelişmelere kıyasla daha eski sayılabilecek bir takım hukuksal gelişmelerin yaşandığını ifade etmeliyiz. Bu bağlamda; bizi toplantı özgürlüğünün kullanımına ilişkin "*kamu düzenini sağlama*" düşüncesi ile farklı dönemlerde çeşitli yasal sınırlandırmaların ve mahkeme kararlarının gündeme geldiğini görmekteyiz. "*Kanuna aykırı toplantı*" ve "*kargaşa, ayaklanma*" gibi kavramların ise genel olarak bu sınırlandırmalar için kullanılan önemli teknik ifadeler olduğunu belirtmeliyiz²⁴³.

İngiltere'de toplantı özgürlüğünün kullanımına kamu düzeni gerekçesi ile sınırlandırma getiren en eski yasal düzenlemeler olarak; 1412 yılında *kanuna aykırı toplantı ve ayaklanmaları yasaklayan* düzenleme ile 1549 yılında Kral 6 ncı

²³⁹ Fiona Cownie, Anthony Bradney, English Legal System in Context, Butterworths, Second Edition, London-Edinburg-Dublin, 2000, s. 29-31., *Comparison on the Rights, Limitations and Procedures Related to Public Gatherings and Demonstrations Across Europe*, s. 35., Ender Ethem Atay, *Hukuk Başlangıcı*, Gazi Kitabevi, 7. Baskı, Ankara, Ekim, 2019, s. 183-184.

²⁴⁰ *Comparison on the Rights, Limitations and Procedures Related to Public Gatherings and Demonstrations Across Europe*, s. 35.

²⁴¹ Akın, Temel Hak ve Özgürlükler, s. 148.

²⁴² Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 67-68.

²⁴³ Atalay, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 22.

Edward'ın hükümdarlığı döneminde çit ve duvarları tahrip etmek ve devlete ihanet amacıyla on iki veya daha fazla kişinin bir araya gelmesini (toplanmasını) ağır suç olarak kabul eden düzenlemeyi gösterebiliriz²⁴⁴. 1714 yılında kabul edilen *Riot Act* ile de toplantı özgürlüğüne ilişkin sınırlandırmalar gündeme gelmiş; bu dönemde tahta yeni geçen I. George'a karşı gerçekleştirilen şiddetli gösterilerin önlenmesi ise bu yasal düzenlemenin sebebi olarak gösterilmiştir²⁴⁵.

18 Mart 1817 tarihli "*Seditious Meeting Act*" ise²⁴⁶; İngiltere'de toplantı özgürlüğünü doğrudan doğruya düzenleyen ilk yasal düzenleme olarak kabul edilmektedir²⁴⁷. 1835 tarihli "*Highway Act*" ile caddelerin tıkanıp ulaşımın engellenmesini hukuka aykırı kabul eden ve polise caddedeki bir toplantıyı tıkanıklık oluşturduğu gerekçesi ile dağıtma yetkisi veren hükümler içermekle birlikte; 1839 tarihli "*Metropolitan Police Act*" ile toplantılarda huzur ve sükunun bozulmasına yol açacak şekilde tehditkar, saldırgan ve aşağılayıcı sözler kullanılmasını yasaklayan düzenlemeler karşımıza çıkmaktadır²⁴⁸. 1908 tarihli "*Local Authorities Act*" ile basın mensuplarının toplantılara katılmaları kurala bağlanmış²⁴⁹ aynı yılda kabul edilen "*Public Meeting Act*" ile daha ziyade toplantılarda huzur ve sükunu koruyan hükümlere yer verilmiştir²⁵⁰.

1936 tarihli İngiliz Kamu Düzeni Yasası (İng. KDY) "*Public Order Act - (POA)*"²⁵¹ ise 1908 tarihli "*Public Meeting Act*"ı tamamlayan hükümler getirmiştir²⁵². Söz konusu yasa İngiltere'de toplantı ve gösteri yürüyüşleri rejimi ile birlikte özgürlüğün kullanımı ile ilişkili suç fiillerini ve karşılığında öngörülen yaptırım tür ve miktarlarını düzenleme altına almıştır²⁵³. Bu açıklamalarımız ışığında İng. KDY'nın (POA)'nın II. Bölümü altında düzenlenen 11, 12, 13, 14, 14A, 14B, 14C, 15 ve 16 ıncı maddeleri ile hem toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkın kullanım

²⁴⁴ **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 22.

²⁴⁵ **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 23.

²⁴⁶ **Akın**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 148. Yazar eserinde; söz konusu kanunun 23 üncü maddesine göre; Parlemtentonun veya Supreme Courtun toplantıları esnasında; Westminster Hall'ın bir mil yakınında elli kişiden fazla kişinin toplanması kanuna aykırı sayıldığı ifade edilmiştir. Bkz.: **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 69.,

²⁴⁷ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 69. **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 22.

²⁴⁸ **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 22-23.

²⁴⁹ **Akın**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 148.

²⁵⁰ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 69.

²⁵¹ İngiltere Kamu Düzeni Yasası (Public Order Act - POA) İngilizce metni için bkz.: Erişim: https://www.legislationline.org/download/id/6306/file/UK_Public%20Order%20Act_1986_2014_excerpts.pdf, E.T.: 08.08.2020.

²⁵² **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 69., **Akın**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 148.,

²⁵³ Comparison on the Rights, Limitations and Procedures Related to Public Gatherings and Demonstrations Across Europe, prepared for The Helsinki Committee (Apador-Ch), s. 41.

usul ve sınırları belirlenmiş hem de özgürlüğün kullanımı ile ilişkili suç olarak tanımlanan fiiller ve karşılığında öngörülen yaptırımlar düzenleme altına alınmıştır.

1998 yılında yürürlüğe giren "*The Human Rights Act*" ile de İngiliz hukuk sisteminin (özellikle yargı kararlarının) AİHS hükümleri ve AİHM içtihatları ile uyumunun sağlanması amaçlanmıştır²⁵⁴.

İngiltere'de tarihsel açıdan toplanma özgürlüğünün hukuk sistemi içinde yer alması, özgürlüğün içerik ve sınırlarının belirlenmesinde bahse konu olan yasal düzenlemelerin yanı sıra, mahkeme kararlarının da önemli bir etkisinin olduğunu ifade edebiliriz. Bu bağlamda İngiltere'de toplantı özgürlüğüne ilişkin mahkeme kararlarını değerlendirmek gerekirse; ilk sınırlama sebebinin "*kamu düzenini bozma*" konusunda ortaya çıktığını, *Wise vs. Dunning*²⁵⁵ davasının ise bu sınırlamaya ilişkin önemli kararlardan biri olduğunu ve bu sebeple akademik çalışmalarda da referans gösterildiğini belirtmeliyiz²⁵⁶. İngiltere'de kamu ulaştırma yollarında (genel yollarda) toplantı düzenlenemeyeceğine ilişkin örnek dava konusu olarak ise *Beatty/Gilbanks* olayı gösterilmektedir²⁵⁷.

b-) Amerika Birleşik Devletleri'nde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü

İngiltere'de insan hakları bakımından yaşanan önemli gelişmeleri, 1776 tarihli *Virginia Haklar Bildirgesi* ile Amerika izlemiş, bu belgede yer alan hak ve özgürlükler aynı yıl *Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi*'nde de yer bulmuştur²⁵⁸. Bu iki belgede bütün insanların doğal olarak özgür ve bağımsız oldukları ve doğuştan gelen

²⁵⁴ **Cownie, Bradney**, *English Legal System*, s. 122-123.

²⁵⁵ Söz konusu dava hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: *Wise v. Dunning*, [1902] 1- K.B. 167 (1901). 19-20 November 1901 / *Wise vs. Dunning Case* - [1902]-1-K.B.-167. (K.B.: King's Bench Division).

²⁵⁶ **Akın**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 149. Yazar eserinde; Wise isimli bir Protestan konuşmacının, Liverpool'da Katoliklerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde bazı toplantılar düzenlediği, bu toplantılarda Katolikler hakkında söylem olarak tahrik ve tehdit edici bir üslup kullandığı, hatta kendisini destekleyenleri, aleyhtarlarına karşı çatışma ortamı yaratacak şekilde kışkırttığı ve bu toplantılarını aynı zamanda kamunun kullanımına açık ulaşım yolları üzerinde gerçekleştirdiği, bu nedenle de kamu düzenini bozduğu gerekçesi ile Dunning tarafından hakkında şikayete bulunulduğunu belirtmiştir. Bu dönemde, Liverpool'da yürürlükte olan yasal düzenlemelere göre; tehdit ve tahkir edici nitelikte ağır ve küfürlü konuşma ve davranışlar kamu barışının bozulmasına sebebiyet verdiği için yasaklandığı, dolayısı ile Liverpool'da Dunning'in şikayetini alan yerel mahkeme hakiminin, Wise'nin düzenleyeceği toplantıları yasakladığını, bunun üzerine Wise'nin yüksek mahkemeye itirazda bulunduğu ancak; yüksek mahkemenin King's Bench bölümünün de yerel mahkemenin kararını haklı bularak "*kamu düzeni*" nedeniyle bu başvuruyu reddettiğini ifade etmiştir. Bkz.: 19-20 November 1901, *Wise vs. Dunning Case* - [1902]-1-K.B.-167. (K.B.: King's Bench Division).

²⁵⁷ **Akın**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 149.

²⁵⁸ **Mumcu, Küzeci**, *Kamu Özgürlükleri*, s. 60.

vazgeçemeyecekleri ve devredemeyecekleri bazı haklara sahip oldukları ifade edilmiştir²⁵⁹. Böylece, milattan önce (MÖ) 4 üncü yüzyılda Antik Yunan'da Stoacılar tarafından bir ahlak felsefesi olarak ortaya konulan “*doğal hukuk*” akımı bağlamında insan hakları, asırlar sonra ilk kez Anayasal niteliği olan bir belgede yerini bulmuştur²⁶⁰. Ancak, bu aşamaya kadar toplantı özgürlüğü ise henüz bir yasal düzenlemeye konu olmamıştır. Aslında, toplantı özgürlüğü, Amerikan tarihi bakımından oldukça önemli politik, sosyo-kültürel ve ekonomik hareketlerin tam kalbinde yer almaktadır. Bu bağlamda, kuzey ve güney eyaletleri arasında yaşanan Amerikan iç savaşı (*antebellum*) ve bunun esas sebebi olarak bilinen köleliliğin kaldırılması (*abolitionism*), 19 ve 20 nci yüzyıllarda gerçekleşen kadınların oy hakkı elde etmesi (*women's suffrage*), devamında ortaya çıkan işçi hareketleri (*labour movements*) ve iktisadi alanda yaşanan, Amerika başta olmak üzere bütün dünyada etkileri görülen ekonomik kriz (*Büyük Bunalım*) ve sonrasında Başkan Roosevelt'in yönetime geçmesi ile birlikte benimsenen yeni iktisadi yaklaşım (*New Deal*) ve son olarak yurttaş hakları sivil haklar hareketi (*Civil Rights Movement*) bunların başlıcaları olarak karşımıza çıkmaktadır²⁶¹.

Pozitif hukukun konusu olması bakımından; toplanma özgürlüğünün Amerika Birleşik Devletleri (ABD) hukuk sistemi tarafından tanınmasına ilişkin ilk ve en önemli yasal gelişme olarak; 17 Eylül 1787 tarihli *Amerikan Anayasası*'nın, V. maddesi ile Kongre'ye verilen yetkiye dayanılarak hazırlanan 1789 tarihli, 1 numaralı *Ek Düzenleme*'dir (*First Amendment*)'tır²⁶². Bu düzenleme ile “Kongrenin, halkın saldırısız toplanabilmek hakkını kaldıran kanun yapamayacağı” güvence altına alınmıştır²⁶³.

²⁵⁹ Mumcu, Küzeci, *Kamu Özgürlükleri*, s. 61.

²⁶⁰ Ünal, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 32.

²⁶¹ D. John Inazu, "The Forgotten Freedom of Assembly", (August 24, 2009), *Tulane Law Review*, Vol. 84, p. 565, 2010. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1460903>.

²⁶² Amerika Birleşik Devletleri Anayasa Metinleri, Çeviren: Prof. Dr. Muvaffak AKBAY. Erişim Adresi: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/245/2199.pdf>.

²⁶³ Amerika Birleşik Devletleri Anayasası: "**Tadiller (47) Anayasanın V'inci maddesi gereğince, kongre tarafından teklif edilerek muhtelif devletlerin yasama organları tarafından tasdik olunan Birleşik Amerika Devletleri anayasasının ilâve maddeleri ve tadilleri.**", "**Madde: I Kongrenin salâhiyetini tahdit (49) Kongre, bir dini tesis eden veya serbestçe bir dinin ibadetini men eden veya söz yahut basın hürriyetini veya halkın sükûnetle toplanıp hükûmete şikâyetlerini bildiren arzu haller göndermek hakkını takyit eyleyen hiç bir kanun yapamaz.**" Erişim: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/245/2199.pdf> ET.:13.10.2017. **Not:** İfade etmemiz gerekir ki, Amerikan Anayasası'nda yapılan söz konusu 1 numaralı Ek düzenleme (*First Amendment*) her ne kadar halkın aleyhine toplantı hürriyeti hakkında Kongre'nin Federal bir sınırlandırma getiremeyeceğini hukuki açıdan güvence altına almış olsa da Federe Devletlerin (diğer eyaletlerin) bu konuda yetkilerini kullanmalarına engel bir durum bulunmamaktaydı.

1791 yılında ise Kongre tarafından kabul edilen “*Bill of Rights*” (*Haklar Yasası*)’nın 3 üncü maddesi ile ABD vatandaşlarının, “*saldırısız toplanabilme hakkına sahip oldukları*” düzenleme altına alınmış, böylece “*toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü*” Amerikan hukuk sisteminde normatif karşılığını bulmuştur²⁶⁴.

Amerika’da toplantı özgürlüğünün, ilk zamanlarda hükümetten talepte bulunma (dilekçe) hakkı ile birlikte değerlendirilen doğal ve yardımcı bir hak olduğu daha sonraki dönemlerde ise ifade ve basın hürriyeti ile birlikte değerlendirildiğini görmekteyiz²⁶⁵. Buna ilişkin iki önemli mahkeme içtihatının (*case law*) bu tespiti açıklık getirecek ayrıntılar içerdiğini ifade edebiliriz. İlk olarak Amerikan Yüksek Mahkemesi’nin 1 Ekim 1875 tarihinde karara bağladığı *United States v. Cruikshank*²⁶⁶ davasına konu olan olaya değinecek olursak; 13 Nisan 1873 tarihinde (Paskalya Bayramında), Luisiana Eyaleti’nin Colfex’teki Grant Parish adliyesi önünde siyasi açıdan Cumhuriyetçi görüşe sahip Afrika kökenli Amerikan vatandaşlarının gerçekleştirdiği toplantıya silahlı beyaz milislerin saldırması sonucu çıkan olaylarla ilgili olarak gerçekleştirilen yargılamada; Yüksek Mahkeme’nin toplantı özgürlüğü ile ilgili olarak şu tespitte bulunduğunu görmekteyiz: “*Cumhuriyetçi bir Hükümet anlayışında; vatandaşlar kamusal meselelere ilişkin istişarelerde bulunma ve ortaya çıkan mağduriyetlerin giderilmesi amacıyla; Kongre’den bu konuda dilekçe ile talepte bulunmak için barışçıl olarak toplanma hakkına sahiptir*”²⁶⁷.

Amerika’da toplantı özgürlüğü ile ilgili olarak değinebileceğimiz bir diğer önemli mahkeme kararı ise Yüksek Mahkeme’nin 4 Ocak 1937 yılında sonuçlandırdığı; *De Jong v. Oregon*²⁶⁸ davasıdır. Söz konusu davaya ilişkin olayda;

Amerikan Anayasası’nda 1868 tarihinde onaylanan 14. Ek düzenleme (*Fourteenth Amendment*) ile bu konuda Federe Devletlerin de toplanma özgürlüğü aleyhine sınırlamaya gitme serbestileri engellenmiştir. Erişim: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GPO-CONAN-2002/pdf/GPO-CONAN-2002-9-15.pdf> E.T.: 28.05.2018., **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 26.

²⁶⁴ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 74-75.

²⁶⁵ E. Robert Cushman, ***Civil Liberties in The United States***, New York, 1956, s.60. Aktaran: **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s.75.

²⁶⁶ P. Stephen Halbrook, ***Freedmen, The Fourteenth Amendment and Right to Bear Arms (1866-1876)***, 1st. publishing 1998, Preager Publishers, United States of America, s.161-164. (Library of Congress Catalog Card Number: 98-15622). **Yüksek mahkeme kararı için bkz.** U.S. Supreme Court - *United States v. Cruikshank*, 92 U. S. 542, 552 (1875). Erişim-1: <http://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/92/542.html> E.T.: 18.10.2017., Erişim-2: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/92/542/case.html> E.T.: 18.10.2017.

²⁶⁷ **Halbrook**, *Right to Bear Arms*, s. 161-164. Yüksek mahkeme kararı için bkz.: U.S. Supreme Court - *United States v. Cruikshank*, 92 U. S. 542, 552 (1875).

²⁶⁸ **Yüksek mahkeme kararı için bkz.** U.S. Supreme Court - *De Jonge v. Oregon*, 299 U.S. 353, 356 n.1 (1937). Erişim: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/299/353/case.html> E.T.: 19.10.2017.

Dirk De Jonge isimli bir şahıs, Temmuz ayında Portland Komünist Partisi'nin, Portland şubesi tarafından gerçekleştirilen bir toplantıda, ilçedeki hapishane koşullarıyla ilgili olarak bir dinleyici kitlesine seslenmiştir. Kendisi de komünist parti üyesi olan De Jonge'nin katıldığı toplantı halka açık ve kamuoyu önünde gerçekleştirilmiştir. Söz konusu toplantıya Portland polisi tarafından müdahale edilmiş ve De Jonge; Oregon Eyaleti kanunlarına göre; (*Oregon's Criminal Syndicalism Statute*) "*yasadışı yöntemleri benimseyen sendika hareketi*" kapsamında suç işlediği iddiası ile tutuklanmıştır. Mahkeme gerçekleştirdiği yargılamada; Dirk De Jonge'un, Komünist Parti ile aynı siyasi fikri destekleyen barışçı bir toplantıda ifade hürriyeti bağlamında konuşma hakkı olduğunu, ancak komünist partinin genel olarak savunduğu fikirler bağlamında partinin amaçladığı "devrim" ile siyasi ve sanayi alanında sistem değişikliğini savunduğunu tespit etmiştir. Oregon Eyaleti'nde yürürlükte bulunan yasal düzenlemeye göre; sınai ya da siyasal değişimi ya da devrimi gerçekleştirmek için bir araç olarak; suç, fiziksel şiddet, sabotaj ya da herhangi bir yasadışı eylem ya da yöntemi savunan öğretiyi benimsetmeyi ya da bunu destekleyen herhangi bir kişi topluluğuna yardımcı olmayı suç olarak düzenlemiştir. De Jonge, yargılama esnasında söz konusu toplantıda ne kendisinin ne de bir başkasının devrimi ya da şiddet içeren bir başka eylemi savunmadığı bu nedenle de mahkumiyetine yetecek düzeyde kanıt bulunmadığından hareketle beraat etmesi gerektiğini savunmuş; ancak yargılama ceza mahkumiyetiyle sonuçlanmıştır. De Jonge, hakkında yapılan yargılamada mahkemenin Amerikan Anayasası'nın 14 üncü Ek Düzenlemesi'nde (*Fourteenth Amendment*)'da yer alan haklarını ihlal ettiği gerekçesi ile Yüksek Mahkemeye itiraz başvurusunda bulunmuştur. Yüksek mahkeme temyiz incelemesinde; toplanma özgürlüğü ile ilgili olarak şu tespitlerde bulunmuştur: "*Amerikan Federal Anayasası'nın 1 inci Ek Değişikliği ile Kongre tarafından toplanma özgürlüğünü sınırlayıcı düzenleme getirilemeyeceğinin garanti altına alınmıştır,... toplanma özgürlüğünün, tüm sivil ve politik kurumların tabanında yer alan özgürlük ve adalet temel ilkelerini ihlal etmediği müddetçe engellenmemesi esastır,... toplumun, şiddet kullanmak suretiyle devlet kurumlarını ele geçirmeye teşvik edilmesi güvenlik açısından ne kadar önemli ise özgür düşüncenin devam etmesi için de ifade hürriyeti, basın hürriyeti ve toplanma hürriyetinin korunması da o kadar önemli ve zorunludur,.. Bu düşüncelerden yola çıkılarak; meşru amaçlar dahilinde gerçekleştirilen barışçıl nitelikteki toplanma eylemlerinin suç teşkil etmeyeceği, siyasi amaçlarla yapılan toplantıların yasaklanamayacağı, yine bu*

toplantıların gerçekleştirilmesine yardım eden veya katkı sunanların da suçlu olarak kabul edilemeyeceği..." tespitlerinde bulunmuştur²⁶⁹.

Sonuç olarak, ABD'de yer alan eyaletlerin hemen hepsinin hukuk sistemlerinde, halkın toplanma ve ortak menfaatler üzerine görüşüp hükümetten bu konuda talepte bulunma hakkını düzenleyen ve koruyan anayasal hükümler bulunduğu anlaşılmaktadır²⁷⁰. Buna ek olarak, ABD'de barışçıl amaçlar doğrultusunda silahsız ve saldırısız olarak gerçekleştirilen toplantı özgürlüğünün, ifade özgürlüğü (free speech) ve basın özgürlüğü (press) ile de ilişkisi olduğu ifade edilmiştir²⁷¹. ABD'de toplantı özgürlüğü; İngiliz hukuk sisteminde (Common Law)'da olduğu gibi kamu düzeni ve kamu güvenliği gibi sebeplerle yer ve zaman bakımından bazı kısıtlamalara da tabi tutulduğunu görmekteyiz²⁷².

c-) Türk Hukuk Sisteminde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü

1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü

Osmanlı İmparatorluğu'nda, batılı anlamda demokratik gelişmeler şeklinde birer aşama olarak nitelendirilen *Senedi İttifak*, *Tanzimat Fermanı*, *Islahat Fermanı* ve 1876 tarihli *Kanun-ı Esasi'nin*²⁷³ ilk hali dahil hiçbir hukuk metninde doğrudan doğruya halkın kamuoyu oluşturmasını sağlayarak, iktidar üzerinde etki yapabilecek nitelikte bir toplantı özgürlüğüne yer verilmediği öğretilde ifade edilmiştir²⁷⁴.

Osmanlı'da, İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte 1876 tarihli *Kanun-ı Esasi*'ye getirilen 8 Ağustos 1909 tarihli değişikliklerden biri olarak 120 nci maddeye eklenen "*toplantı özgürlüğü*" ile²⁷⁵ bu hak ilk defa Türk pozitif hukuk

²⁶⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. De Jonge v. Oregon 299 U.S. 353 (1937). No. 123, Argued: December 9, 1936., Decided January 4, 1937. Erişim: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/299/353/case.html> E.T.: 28.05.2018.

²⁷⁰ *Atalay, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 26.

²⁷¹ *Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 77-78., *Atalay, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 27. Yazar eserinde; 1937 yılına kadar toplantı hakkının, dilekçe hakkı kapsamında ele alındığını, bu tarihten sonra ise bağımsız olarak temel haklar arasında yerini aldığını ifade etmiştir.

²⁷² *Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 78.

²⁷³ 1876 tarihli Kanun-ı Esasi metnine ulaşmak için bkz.: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-k%C3%A2n%C3%BBn-i-es%C3%A2s%C3%AE/>

²⁷⁴ *Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 81,83., *Atalay, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 34-35.

²⁷⁵ *Anayurt, Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 103. 1876 tarihli Kanun-ı Esasi'ye 1909 değişikliği ile eklenen "toplantı özgürlüğü" şu şekilde düzenlenmiştir: "*Kanun-u mahsusuna tebaiyet şartı ile Osmanlılar hakkı içtimaa maliktir.*" Bkz.: *Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 84., *Anayurt, Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 103.

metinlerinde ayrıca ve açıkça düzenleme alanı bulmuştur²⁷⁶. İkinci Meşrutiyet döneminde Kanun-i Esasi'de kendisine yer bulmuş olan toplantı özgürlüğünü düzenlemek ve sınırlandırmak amacıyla “İçtimaat-ı Umumiye Kanunu” 1909 yılında yayınlanarak yürürlüğe girmiştir²⁷⁷. *İçtimaat-ı Umumiye Kanunu'nda*; toplantı özgürlüğünün kişiler tarafından kullanılması ve sınırlandırılması kapsamında *hükümetin kontrolüne yönelik tedbirler ile kamu düzeninin korunmasına yönelik tedbirlere yer verilmiştir*²⁷⁸.

İçtimaat-ı Umumiye Kanunu'nun, “yürüyüşler ve kanuna aykırı toplantılar” bakımından eksik olması ve ihtiyacı bütünüyle karşılamaması üzerine²⁷⁹ 03 Mart 1912 tarihli “*Tecemmuat Hakkında Kanun-u Muvakkat*” yürürlüğe girmiştir²⁸⁰. On iki maddeden ibaret olan bu Kanun; genel yollar üzerinde halkın gürültülü bir şekilde toplanmasını ve bu şekilde dolaşmasını, toplantı (tecemmu) olarak nitelendirerek²⁸¹; silahlı veya halkın huzur ve sükununu bozacak nitelikteki silahsız toplantıları yasaklamış ve hükümete bu konuda zorla dağıtma yetkisi vermiştir²⁸². İfade etmek gerekir ki; uygulamada İçtimaat-ı Umumiye Kanunu ile yaratılan özgürlük ortamının uzun sürmediği, “İttihat ve Terakki”nin iktidara yönelişi (1909-1912) ve iktidar yıllarının (1913-1918) yasal mevzuat ne olursa olsun bir baskı (istibdat) dönemi olarak ortaya çıktığı ve bu dönemde bahse konu olan *toplantı özgürlüğünün* de büyük ölçüde işlevsiz kaldığı ifade edilmiştir²⁸³.

²⁷⁶ Bülent Tanör, *Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)*, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1998, s. 196., **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 84., **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 35.

²⁷⁷ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 84., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 104., **İşgören**, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, s. 33.

²⁷⁸ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 86-87.

²⁷⁹ Şevket Ozanalp, *İdare Hukukunda Toplanma Hürriyeti Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1957, s. 14., **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 87., **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 36.

²⁸⁰ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 104., **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 36., **İşgören**, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, s. 34., **Ozanalp**, *İdare Hukukunda Toplanma Hürriyeti*, s. 14.

²⁸¹ **Ozanalp**, *İdare Hukukunda Toplanma Hürriyeti*, s. 14.

²⁸² **Ozanalp**, *İdare Hukukunda Toplanma Hürriyeti*, s. 14., **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 87., **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 36., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 105.

²⁸³ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 105., **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 85-86.

2. Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü

a-) Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü

20 Ocak 1921 tarih ve 85 sayılı Kanun ile kabul edilen *Teşkilat-ı Esasiye Kanunu*, toplam 23 madde ve bir ek maddeden oluşan çerçeve bir Anayasa niteliğindeydi²⁸⁴. Kurtuluş Savaşı sonlarında oluşan yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, iktidar ve düzenine ilişkin kurallara yer veren 1921 Anayasası'nda; "kişi hak ve özgürlükleri" ile "yargılama" gibi temel anayasa konuları düzenlenmemiş, dolayısı ile bu Anayasa'da toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü de kendisine yer bulmamıştır²⁸⁵.

20 Nisan 1924 tarihli *Teşkilat-ı Esasiye Kanunu*'nda ise Fransız İhtilali ile ortaya çıkan doğal hukuk, liberal (özgürlükçü) ve bireyci felsefenin etkisi bulunmakla birlikte Anayasa'nın 70 inci maddesi ile vatandaşlara "toplantı hakkı" tanınmış ve bu hakkın kapsam ve sınırlarının kanunlar ile belirleneceği ifade edilmiştir²⁸⁶.

1961 Anayasası ise temel hak ve özgürlüklere ilişkin 18 inci yüzyıl felsefesine dayanan *doğal hukuk* anlayışını terk etmemiş, içeriğinde ayrıntılı bir haklar listesini barındırmakla birlikte, İkinci Kısım, İkinci Bölümde yer alan kişi hakları ile ilgili hükümler altında, 28 inci maddede; *toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü*'nün düzenleme altına alındığını ifade edebiliriz²⁸⁷. Bu maddeye göre; "herkes silahsız veya saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptir." ifadesi yer almıştır. Bu hak ve özgürlüğün sınırlandırılması ile ilgili olarak da ilgili madde metninde; bu hakkın ancak, kamu düzenini sağlamak amacıyla Kanunla sınırlanacağı ifadesi bulunmaktaydı²⁸⁸.

1982 Anayasası'nda, "toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü" 34 üncü maddede düzenleme altına alınmıştır. Madde metni şu şekildedir: "(Değişik: 3.10.2001-4709/13 md.) Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı

²⁸⁴ **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 106.

²⁸⁵ **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 106.

²⁸⁶ **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 36., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 107.

²⁸⁷ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 95., **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 39., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 112.,

²⁸⁸ **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 39., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 113., **İşgören**, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, s. 43.

ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir."²⁸⁹

b-) Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü

1. 6187 Sayılı Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun

1924 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra, 29 Temmuz 1953 tarihinde 6187 sayılı *Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun* yürürlüğe girmiş ve bu Kanun'un 4 üncü maddesi ile özgürlüğe yönelik önemli bir takım sınırlandırmalar getirilmiştir²⁹⁰. Bu Kanunun en belirgin özelliği ise genel toplantılarda; sözlü veya fiili olarak ortaya çıkan hakaret veya saldırı eylemleri ile huzur ve sükunu bozacak hareketlerin yapılmasının belirli şartlar altında ceza yaptırımına bağlanmış olmasıdır²⁹¹.

2. 6761 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun

27 Haziran 1956 tarihinde yürürlüğe giren 6761 sayılı *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanunu* ile Türkiye'de toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün son derece sınırlandırıldığı öğretide ifade edilmiştir²⁹². Kanun ile özgürlüğün kullanımına yönelik getirilen *izin sistemi* ve *süre sınırının* demokratik olmayan bir niteliğe sahip olduğu belirtilmiştir.²⁹³ Bunun yanı sıra, kanuna aykırı toplantıları düzenleyen 12 inci maddenin muğlak ifadelerle yer vermesi sebebi ile idarenin keyfi ve kötüye kullanımına yol açtığı; kanuna aykırı toplantıların dağıtılması usulünü düzenleyen 13 üncü maddenin ise kolluğa yönelik silah

²⁸⁹ Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/>, E.T.: 30.12.2020., Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, Beta Yayınevi, 7. Baskı, İstanbul, 2005, s. 165-166.

²⁹⁰ **Atalay**, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri, s. 37., **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 108-109.,

²⁹¹ Şener Güngör, A. Mümin Kavalalı, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, Yetkin Yayınları, Ankara, 1990, s. 87.

²⁹² **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 110., **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 39., **İşgören**, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, s. 39.

²⁹³ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 90., **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 37., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 110-111.

kullanma yetkisini ölçsüz vermesi nedeniyle eleştirilmiştir²⁹⁴. 6761 sayılı Kanun'un böyle bir yaklaşımı benimsemesinin altında yatan temel sebep olarak; Kanunun yürürlükte olduğu dönemde siyasi partilerin yaşadığı çekişmeler gösterilmiş ve bu dönemde iktidarda bulunan partinin iktidarı bırakmamak için bu özgürlüklerin kullanılmasını engelleyerek muhalefeti etkisiz kılma çabasının sonucu olduğu ifade edilmiştir²⁹⁵.

3. 171 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun

1961 Anayasası'nın temel hak ve özgürlükler bakımından benimsediği liberal yaklaşım, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü de etkileyerek bu hakkın kullanılmasının izne bağlanamayacağını Anayasal bir hüküm ile güvence altına almıştır²⁹⁶. Ancak; 1961 Anayasa'nın yürürlüğe girdiği dönemde, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılması usul ve sınırlarını düzenleyen 6761 sayılı Kanun yürürlükteydi. Bu Kanun, aynı zamanda söz konusu hakkın kullanımını hatırlanacağı üzere *izin sistemine* bağlamaktaydı. Anayasa Mahkemesi, öncelikle 6761 sayılı Kanun'un *izin sistemini* düzenleme altına alan 12 nci maddesinin (f) bendini, Anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir²⁹⁷. Bu gelişmenin ardından, 10 Şubat 1963 tarihinde 171 sayılı *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun* kabul edilerek, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılma usul, esas ve sınırları bakımından yeni bir yasal düzenleme gündeme gelmiştir²⁹⁸.

171 sayılı Kanun ile söz konusu hakkın kullanım usulü ve sınırları bakımından ayrıntılı düzenlemeler getirilmiş, toplantı ve yürüyüşlerin yapılması 7 nci madde ile "*izin sisteminden*" "*bildirim sistemine*" dönüştürülerek, önceki Kanuna nazaran daha özgürlükçü bir yaklaşım benimsemiştir²⁹⁹. 171 sayılı Kanun'un en dikkat çekici maddelerinden biri olarak; toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılması esnasında sınırın hukuka aykırı olarak aşılması halinde ceza sorumluluğunu gündeme getiren 20 nci maddesi gösterilebilir. 171 sayılı Kanunun 20 nci maddesine göre; "*yapılmakta olan toplantı veya yürüyüşte huzur ve sükunu bozmak maksadıyla tehdit veya hakaret veya taarruz veya mukavemette bulunanlar*

²⁹⁴ **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 111.

²⁹⁵ **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 39.

²⁹⁶ **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 113.

²⁹⁷ **Anayasa Mahkemesi** (AYM), Esas No:1963/208, Karar No:1963/1, Karar Tarihi: 04.01.1963. (Resmi Gazete:13.03.1953, s.11354)

²⁹⁸ **Akın**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 162., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 113., **İşgören**, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, s. 50.

²⁹⁹ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 98., **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 40.

veya başka bir suretle huzur ve sükunun bozulmasına sebebiyet verenler...” hakkında ceza hukuku bakımında konusu suç teşkil eden bir fiil gerçekleştirdiklerinden bahisle ilgililer hakkında yaptırım uygulanabilmesidir. Burada yer alan “...veya başka bir suretle” ifadesindeki kapsam genişliği göz önünde bulundurularak; bu nitelikte bir suç tipi düzenlemesi ile toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanlar üzerinde ciddi bir ceza tehdidi oluşturulduğu ve böylece hakkın kullanılmasının önemli ölçüde sınırlandırıldığı ifade edilmiştir³⁰⁰.

4. 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu (TGYK)

7 Kasım 1982 tarihinde yapılan halkoylaması ile kabul edilip yürürlüğe giren 1982 Anayasası’nın temel hak ve özgürlüklere bakış açısı bakımından 1961 Anayasası’na göre farklı bir anlayışa hakim olduğunu ifade etmek gerekir. Bu noktada temel hak ve özgürlüklerin kaynağını *doğal hukuk* olarak kabul eden 1961 Anayasası karşısında; 1982 Anayasası’nın daha pozitivist bir yaklaşımı benimsediği ifade edilmektedir³⁰¹. Öğretide, 1982 Anayasası’na getirilen en yaygın eleştirilerden biri de “özgürlük-güvenlik” dengesi bakımından; “güvenliğe öncelik verdiği” ve böylece, “birey ve özgürlüğe” öncelik veren 1961 Anayasası anlayışını tersine çevirdiği noktasında ortaya çıkmıştır³⁰².

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün kullanılması bakımından, 1982 Anayasası’nın kabulünün hemen ardından 6 Ekim 1983 tarihinde 2911 sayılı *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu (TGYK)* kabul edilerek yürürlüğe girmiştir³⁰³. Kanun ile söz konusu hakkın kullanılması kapsamında uygulanacak koşul ve usuller ile sınırlandırmalara ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir³⁰⁴.

2911 sayılı TGYK’nın 9 uncu maddesine göre, toplantı veya gösteri yürüyüşü özgürlüğünün kullanılabilmesi için en az yedi kişiden oluşan bir düzenleme kurulunun oluşturulması ve etkinlikten kırk sekiz saat önce 10 uncu madde belirtilen

³⁰⁰ **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 41-42., **Akın**, *Temel Hak ve Özgürlükler*, s. 166. Yazar eserinde; etkinliğe katılan kişilerin bu kadar geniş kavramlar ile belirlenmiş fiilleri ihlal etmekten kaçınmak amacıyla gösterecekleri çabasının, bu hakkı kullanmak için gerekli olan psikolojik serbestliği ortadan kaldıracabilecek nitelikte olduğunu ifade etmiştir.

³⁰¹ Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınevi, 13. Baskı, Ankara, 2012, s. 59.

³⁰² **Soysal**, *100 Soruda Anayasa*, s. 190-196.

³⁰³ Kanun Numarası: 2911, Kabul Tarihi: 06.10.1983, R.G. Sayı:18185, R.G. Yayımlanma Tarihi: 08.10.1983., Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5, Cilt: 22, Sayfa: 622. Bundan sonra; "2911 sayılı TGYK" veya "Kanun"olarak ifade edilecektir. Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2911.pdf> , E.T.: 30.12.2020.

³⁰⁴ 2911 sayılı TGYK’nın Genel Gerekçesi ve Madde Gerekçeleri ile Adalet Komisyonu Raporu ve Milli Savunma, İçişleri ve Dışişleri Komisyonu Raporlarını incelemek için bkz.: **Güngör, Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s.24-44.

usüle uygun şekilde valilik veya kaymakamlık makamına bildirimde bulunulması gerekmektedir. 171 sayılı Kanun döneminde ise düzenleme kurulunun (tertip komitesi) oluşturulması için üç kişinin varlığı yeterli görülmekteydi. Bu açıdan, 2911 sayılı TGYK'nın hakkın kullanılmasını zorlaştıracı bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Kaldı ki, düzenleme kurulunun oluşturulması için aranan kişi sayısı koşulu sağlanmadan gerçekleştirilen toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin ise 23 üncü maddenin (a) bendi kapsamında "*kanuna aykırı*" olarak nitelendirilmesi ve bu nedenle idare tarafından kamusal müdahalenin gündeme gelmesi mümkündür.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının vatandaşlar tarafından kullanılmasına yönelik idare hukukuna ilişkin sınırlandırmalar ise 2911 sayılı TGYK'nın 15, 16, 17, 18, 19 ve 20 nci maddeleri ile tanınan "*erteleme*" ve "*yasaklama*" yetkileri kapsamında ortaya çıkmaktadır. Söz konusu hükümler çalışma konumuz kapsamında kalmadığı için doğrudan doğruya inceleme konusu edilmeyecek sadece; ceza hukuku bakımından hakkın sınırlarını belirlemeye çalışacağımız Üçüncü Bölümde, Kanun'un 28 ile 34 üncü maddeleri arasında düzenlenmiş olan suç tiplerini açıklarken bu konu ile ilgili hususlara ilgili suç ile ilişkili olduğu ölçüde yer vermeye çalışacağız.

2911 sayılı TGYK'nın yürürlüğe girdiği 1983 yılından çalışmamızı gerçekleştirdiğimiz 2020 yılına kadar farklı maddelerinde bir çok değişiklik gündeme gelmiştir³⁰⁵. Bu kapsamda gerçekleştirilen en son değişiklikler göz önünde bulundurmak suretiyle çalışmamıza ilişkin açıklamalarımızı gerçekleştirmiş bulunmaktayız.

³⁰⁵ 2911 sayılı Kanuna Ek ve Değişiklik Getiren Mevzuatın veya Anayasa Mahkemesi Kararlarının Yürürlüğe Giriş Tarihlerini Gösterir Tablo'ya ulaşmak için bkz.: Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2911.pdf>, E.T.: 05.08.2020.

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ KAVRAMI VE GENEL ÖZELLİKLERİ

A. 2911 SAYILI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNU KAPSAMINDA TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ KAVRAMLARI

1. Toplantı Kavramı

Sözlük anlamı itibariyle toplantı; "*Birden çok kimsenin belirli amaçlarla bir araya gelmesi, içtima.*" olarak tanımlanmıştır³⁰⁶. Ancak, bu hukuki bir tanımlama değildir. Her ne kadar toplantı kavramı; sosyolojik anlamda birden fazla kişinin bir araya gelmesi esasına dayansa da³⁰⁷ bu kavramın hukuki tanımının da çalışmamız kapsamında ayrıca ortaya konulması gerekmektedir. Öğretide, insanların çeşitli amaç veya nedenler ile bir araya gelerek topluluklar oluşturduğu, örneğin bir futbol müsabakasını, bir filmi yahut da bir tiyatroyu seyretmek üzere yahut da bir dersi veya konferansı dinlemek amacıyla yada eğlenmek için bir araya geldikleri ve bu şekilde oluşturdukları toplulukların "*geniş anlamda toplantı kavramı*" içinde değerlendirilebileceği ifade edilmektedir³⁰⁸. Ancak; doğrudan doğruya çalışma konumuzun konusunu oluşturan ve Anayasa'nın 34 üncü maddesi ile bir temel hak ve özgürlük türü olarak belirlenmiş olan; "*toplantı hakkı*" veya "*toplantı özgürlüğü*"nın konusunu oluşturan toplantıların, alalede bir araya gelmeler şeklinde nitelendirilen toplantılardan ayrıldığını ifade etmek gerekmektedir³⁰⁹.

Toplantı kavramının hukuki tanımının yapılması konusunda öğretide farklı yaklaşımlar benimsenmiş olsa da hemen her tanım bakımından; "*toplantı*" kavramı için belirleyici olan ortak bazı unsurların bulunduğunu önemle belirtmek gerekmektedir³¹⁰. Öğretide yapılan tanımlamalara bakıldığında; hukuki anlamda toplantı kavramı; "*birden çok kişinin belirli bir amaç doğrultusunda geçici olarak, ortak bir yerde bir araya gelmesi*"³¹¹olarak veya "*bir çok kimsenin ortak*

³⁰⁶ Türk Dil Kurumu (TDK), *Türkçe Sözlük*, Erişim: <https://sozluk.gov.tr/> , E.T.: 05.08.2020.

³⁰⁷ **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 3., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s.7.

³⁰⁸ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 9.

³⁰⁹ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 9.

³¹⁰ **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 62. Yazar eserinde bu unsurları; katılımcılar, amaç, zaman ve yer unsurları olarak ifade etmiştir.

³¹¹ **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 63. Aynı yönde bkz.: **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 3.

*menfaatlerini korumak veya belli görüş ve fikirleri yaymak üzere, geçici bir süre için genel yollar, parklar dışında bir araya gelmeleri*³¹²” şeklinde tanımlanmıştır.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT/OSCE)’nin; “*toplanma özgürlüğü*” hakkında Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (DKİHB/ODIHR)’a, Venedik Komisyonu ile istişare edilerek hazırlattığı “*Toplanma Özgürlüğü Hakkında Avrupa Kılavuz İlkeler*” belgesinde³¹³; toplantı kavramının hukuki tanımı; “*anlamalı, ortak bir amaç için bina yada bir yapı şeklinde olmayan bir kamu alanında bir takım bireyin kasıtlı ve geçici olarak mevcudiyetidir.*” şeklinde tanımlanmıştır. Ancak, bu tanımın, kamusal ve özel kesime ait bina ve yapılarda yer alan (kapalı yer) ve şiddet içermeyen toplanmaları kapsamına almadığı göze çarpmaktadır.

Toplantı kavramını, Türk hukuk öğretisinde tanımlayan diğer bazı yazarlar göre ise; “*düşünce değişiminde bulunmak veya ortak çıkarları savunmak amacıyla bir araya gelerek belli fikir ve kanaatler çerçevesinde kamuoyu oluşturma ya da siyasal karar alma organlarını etkileme ereğine yönelen topluluk*”³¹⁴ veya “*hakiki veya hükmi şahısların muhtelif maksat ve gayelerle geçici olarak toplanmaları*”³¹⁵ şeklinde tanımlanmıştır.

Türk pozitif hukuku bakımından toplantı kavramını tanımlayan ilk hukuk metni olarak 2911 sayılı TGYK’nun 2 nci maddesi karşımıza çıkmaktadır³¹⁶. İlgili maddeye göre; “*toplantı; belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle, o konuyu benimsetmek için gerçek veya tüzel kişiler tarafından bu Kanun çerçevesinde düzenlenen açık veya kapalı yer toplantıları*” anlaşılmaktadır.

Anayasa’nın 34 üncü maddesinde tanınan ve güvence altına alınan aynı zamanda 2911 sayılı TGYK ile de kullanım usul ve esasları ile idari ve cezai anlamda sınırları belirlenen “toplantı hakkı” veya “toplantı özgürlüğü”nün konusunu oluşturan toplantıların; niteliği itibariyle alelade bir araya gelemelerden (geniş

³¹² **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 34-35.

³¹³ Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) - Güvenlik Dairesi Başkanlığı, **Toplanma Özgürlüğü Hakkında Avrupa Kılavuz İlkeleri**, EGM Katalog No:447. (AGİT/DKİHB Tarafından Hazırlanmıştır) ISBN:978-975-585-879-1. s. 16.

³¹⁴ **Kaboğlu**, *Özgürlükler Hukuku*, s. 233.

³¹⁵ **Ozanalp**, *İdare Hukukunda Toplanma Hürriyeti*, s. 10.

³¹⁶ 1983 yılında yürürlüğe giren 2911 sayılı TGYK’ya kadar; “toplantı” kavramını tanımlayan herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bu konudaki boşluk öğreti ve mahkeme içtihatları ile doldurulmuştur. Bkz.: **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 7,9.

anlamda toplantılardan) ayrıldığını, hukuki açıdan çok daha dar ve teknik bir anlama karşılık geldiğini; bunun için öğretide "*dar anlamda toplantı*" ifadesinin kullanıldığını görmekteyiz³¹⁷. Öğretide, *dar anlamda* toplantıları, *geniş anlamda* toplantılardan ayırmayı sağlayan bazı ortak ve zorunlu unsurların bulunduğu³¹⁸ ve bunların *kişi unsuru*, *yer unsuru*, *ortak amaç unsuru* ve *süre unsuru* olduğu belirtilmiştir³¹⁹.

a-) Kişi Unsuru

Hukuki açıdan toplantı kavramı tanımlandığında; her şeyden önce birden çok kişinin bir araya gelmesinin gerekli olduğu söylenmelidir³²⁰. Ancak; bu sayının asgari kaç kişiden oluşacağı veya oluşması gerektiği konusunda öğretide görüş birliği bulunmamaktadır³²¹. Türk pozitif hukuk metinleri ele alındığında ise *toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü* düzenleyen 1982 Anayasası'nın 34 üncü maddesinde bu konuda açık bir ifadeye yer verilmemiştir. 2911 sayılı TGYK'nın 11 inci maddesinde ise: "*Toplantı, 6 ncı madde hükümlerine uymak suretiyle belirtilen yerde yapılır. Düzenleme kurulu, kendi üyelerinden başkan dahil en az yedi kişiyi toplantının yapıldığı yerde bulundurmakla yükümlüdür.*" ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeden hareketle, hukuk sistemimiz açısından bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün gerçekleştirilebilmesi için en az yedi kişinin etkinliğin yapılacağı yerde hazır bulunması gerektiğini düşünmekteyiz. 2911 sayılı TGYK'nın 9 uncu maddesinin 1 inci fıkrası³²² hükmü ile 10 uncu maddesinin 1 inci fıkrası³²³ hükmü birlikte değerlendirildiğinde aksine bir sonuca ulaşmanın mümkün olmadığını düşünmekteyiz.

³¹⁷ **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 9.

³¹⁸ Öğretide bir görüşe göre bu unsurlar; a-) *teşkilatlı bir topluluk unsuru*, b-) *geçicilik unsuru*, c-) *amaç unsuru* olarak ifade edilmiştir. Söz konusu unsurlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s.10-15.

³¹⁹ **Atalay**, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri, s. 3., **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 31-34.

³²⁰ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 29. Yazar eserinde; toplantıların temel unsurunu iştirakcilerin (katılımcıların) oluşturduğunu, dolayısı ile toplantının varlığından bahsedilebilmesi için herşeyden önce birden çok kişinin bir araya gelmesi gerektiğini ifade etmiştir.

³²¹ Tolga Şirin, **30 Soruda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 18., **İşgören**, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, s. 55.

³²² 2911 sayılı TGYK'nın 9 uncu maddesinin 1 inci fıkrasına göre; "Bu Kanuna göre yapılacak toplantılar, fiil ehliyetine sahip ve on sekiz yaşını doldurmuş en az yedi kişiden oluşan bir düzenleme kurulu tarafından düzenlenir."

³²³ 2911 sayılı TGYK'nın 10 uncu maddesinin 1 inci fıkrasına göre; "*Toplantı yapılabilmesi için, düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılmasından en az kırk sekiz saat önce ve çalışma saatleri içinde toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu valilik veya kaymakamlığa verilir.*"

AİHM, 13 Aralık 1988 tarihli *Rune Andresson v. Sweden*³²⁴ başvurusuna ilişkin kabul edilemezlik kararına konu olan olayda; başvurucunun bir kamu binası önünde gerçekleştirdiği tek kişilik gösteri eylemini (*one-man demonstration*); AİHS'nin 11 inci maddesinde güvence altına alınan *toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü* kapsamında değil; AİHS'nin 6 inci maddesinde güvence altına alınan *ifade özgürlüğü* kapsamında değerlendirme konusu etmiştir. Bununla birlikte bir çok Avrupa ülkesinde en az iki veya üç kişinin toplantı için bir arada bulunması gerektiği öğretide ifade edilmektedir³²⁵.

AYM, 2911 sayılı TGYK'nın 11 inci maddesinin 2 inci cümlesi ile 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasının, Anayasa'nın 2, 5, 26 ve 34 üncü maddelerine aykırılığı iddiası ile Ürgüp Asliye Ceza Mahkemesi tarafından yapılan somut norm denetimine ilişkin başvuru hakkında 11 Mart 2008 tarihinde oy çokluğu ile vermiş olduğu itirazın esastan reddine ilişkin kararda;

"2911 sayılı Yasa'nın 11. maddesi, yedi kişiden fazla katılımın olduğu toplantı ve gösteri yürüyüşleri konusunda bir kural getirmektedir. Yediden az kişinin düşüncelerini topluca açıklama hakları doğal olarak mevcuttur. Yedi kişiden fazla olan toplantılarda düzen sağlamak amacıyla öngörülmüş olan kural, Anayasa'nın 34. maddesindeki toplantı hakkını ihlal ediyor biçimde yorumlanamaz. Diğer yandan, düzenleme kurulunun, kendi üyelerinden başkan dahil en az yedi kişinin toplantının yapıldığı yerde bulundurulması yükümlülüğünün, 2911 sayılı Yasa'da düzenleme kuruluna verilen görev, yetki ve sorumlulukların gereği gibi yerine getirilebilmesinin bir sonucu olduğunda kuşku bulunmamaktadır. Bu bağlamda kuralın, toplantının sükun ve düzen içerisinde barışçıl bir ortamda gerçekleştirilmesini amaçlayan, hakkın özüne dokunmayan ve kamu düzeninin korunması amacıyla getirilen bir sınırlama niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenlerle itiraz konusu kural, Anayasa'nın 13. ve 34. maddelerine

³²⁴ AİHM *Rune Andersson v. Sweden*, B.N.:12781/87, K.T.: 13.12.1988. Erişim: <http://echr.ketse.com/doc/12781.87-en-19881213/view/>, E.T.: 01.01.2021.

³²⁵ Bodo Pieroth, Bernhard Schlink, *Grundrechte: Staatsrecht II*, Heidelberg: C.F.Mülller, 2008, s.184. Aktaran: *Şirin, 30 Soruda Toplantı ve Gösteri*, s. 18.

aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir." şeklinde değerlendirmede bulunduğunu belirtmek gerekmektedir³²⁶.

Öğretide, yukarıda belirtilen karara atıfta bulunularak, AYM'ye göre 2911 sayılı TGYK'nın 11 inci maddesi gereği başkan dahil düzenleme kurulu üyelerinden en az yedi kişinin toplantıda hazır bulundurulması yükümlülüğünün, bir toplantı ve gösteri yürüyüşü için en az yedi kişinin bulunması gerektiği anlamına gelmediği, bu yükümlülüğün sadece yedi kişiden fazla olan toplantılar için geçerli olduğu, dolayısı ile yediden az kişinin de düşüncelerini toplu olarak olarak açıklamasının mümkün olduğu ifade edilmiştir³²⁷. Yediden az kişinin düşüncelerini birlikte (toplu olarak) açıklaması da mümkündür. Ancak bu gibi durumlarda, *ifade özgürlüğünün* birden fazla kişi ile birlikte kullanıldığından bahsedilebilir.

b-) Yer Unsuru

Hukuki açıdan bir toplantının varlığı için birden fazla kişinin bir araya gelmesinin "*ortak bir fiziksel mekanda*" gerçekleşmesi gerekmektedir³²⁸. Bu bakımdan, teknolojik imkanlardan yararlanarak örneğin telsiz, telefon veya internet aracılığı (sanal birliktelik) ile fiziki mekan olmaksızın bir araya gelme (buluşma) durumunda, "yer unsuru" varlığı gerçekleşmeyeceği için bu türden bir araya gelmelerin 2911 sayılı TGYK kapsamında; "*toplantı*" olarak nitelendirmek mümkün olmayacaktır³²⁹. Bu türden biraraya gelmelerin, toplantı özgürlüğü kapsamında değil, ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü kapsamında koruma ve güvenceden yararlandığı ifade edilmektedir³³⁰.

Hukuk sistemimiz açısından biraraya gelmenin hem Anayasa'nın 34 üncü maddesi hem de 2911 sayılı TGYK kapsamında "toplantı" olarak değerlendirilebilmesi için; diğer bir ifade ile toplantı hakkı rejimi kapsamında kabul edilebilmesi için, belirli bir ortak mekan unsurunun bulunması zorunlu olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı amaçla ve aynı zaman dilimi içerisinde ve fakat farklı

³²⁶ AYM E.:2004/90, K.:2008/78, K.T.:11.03.2008. Erişim: <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, E.T.: 01.01.2021.

³²⁷ Şirin, 30 Soruda Toplantı ve Gösteri, s. 19.

³²⁸ Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 6.

³²⁹ Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 6.

³³⁰ Şirin, 30 Soruda Toplantı ve Gösteri, s.18.

yerlerde gerçekleştirilen toplanmaların ise artık aynı toplantı olarak değil; farklı toplantılar olarak nitelendirilmesi gerekmektedir³³¹.

Türk hukuk sistemi bakımından toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılmasının yasak olduğu bazı mekan ve alanlar bulunmaktadır. 2911 sayılı TGYK'nın 22 inci maddesinde söz konusu yasak yerler açık şekilde belirlenmiştir. Bu düzenlemeye göre; *"Parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve bunların eklentilerinde ve TBMM'ye bir kilometre uzaklıktaki alan içinde toplantı yapılamaz"*³³².

c-) Amaç Unsuru

Öğretide, hukuki anlamda (dar anlamda) bir toplantının varlığından bahsedilebilmesi için *ortak bir amaç* etrafında bir araya gelmenin gerekli olduğu ifade edilmektedir³³³. Dolayısı ile amaç unsurunun, esasında hukuki anlamda (dar anlamda) toplantı kavramını, benzer biraraya gelmelerden ve alelade toplanmalardan ayıran önemli bir işlevi bulunmaktadır³³⁴. İki den fazla kişinin geçici bir süre bir araya gelmesinin "toplantı" olarak nitelendirilebilmesi için, önceden düzenlenmiş olmasının yanı sıra ortak menfaatlerin korunması, belirli bir soruna bir çözüm bulunması yahut da karşılıklı fikir alışverişinde bulunulması amacıyla biraraya gelinmesi gerektiği ifade edilmiştir³³⁵. O halde, her bir araya gelmenin toplantı sayılıp sayılmayacağı meselesi amaç unsuru sayesinde çözüme kavuşabilecektir. Örneğin; durakta otobüs bekleyen insanlar, bir maç seyreden seyirciler veya sinema yahut da tiyatro gösterisi izlemek için bir araya gelen izleyiciler veya bir trafik kazası sonucu olay yerinde toplanmış olan kalabalığın; hukuki açıdan (dar anlamda) "toplantı" olarak nitelendirilmesi mümkün değildir³³⁶. İfade etmek gerekir ki; bir toplantının varlığından bahsedebilmek için bir araya gelen insan topluluğunun aynı

³³¹ Gözde Türkeli, *Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Suçu*, T.C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 13. YÖK Tez No: 591009. Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, E.T. 29.06.2020.

³³² 2911 sayılı TGYK'nın 22 nci maddesinde yer alan; *"şehirler arası karayollarında gösteri yürüyüşü düzenlenemez"* ibaresi Anayasa Mahkemesi'nin 10.09.2020 tarih ve E.:2020/12, K.:2020/46 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Erişim: <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2020/46?EsasNo=2020%2F12&KararNo=2020%2F46>, E.T.: 24.01.2021.

³³³ **Atalay**, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri, s. 4.

³³⁴ **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 14.

³³⁵ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 31-32.

³³⁶ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 32., **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 14-15.

ortak amacı taşımaları da yeterli görülmemekte, bunun yanı sıra toplanmanın ayrıca entellektüel bir amaç taşınması gerektiği ifade edilmektedir³³⁷. Bu konuda, Fransız Danıştay'ının *Demolte* ve *Rene Benjamin* kararlarında amaç unsurunun; "*ortak çıkarların savunulması ve fikir alışverişinde bulunulması*" olarak belirtildiği ifade edilmiştir³³⁸. Dolayısı ile ortak fikri bir amacı taşımayan, birbirinden habersiz veya tesadüf eseri bir araya gelen kişilerin oluşturduğu birlikteliğin "yığın" olarak kabul edildiğini görmekteyiz³³⁹.

2911 sayılı TGYK'nın 2 nci maddesinde; "toplantı" ve "gösteri yürüyüşü" kavramlarının hukuki açıdan tanımlarının yapıldığını görmekteyiz. Söz konusu madde içeriği incelendiği takdirde; her iki kavram bakımından; "*....belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için...*" ifadelerinde yer verilmek suretiyle "*amaç unsuruna*" işaret edildiğini görmekteyiz.

d-) Süre Unsuru

Öğretide toplantının, belirli bir süre içinde yapılan ve sürenin bitiminde ortadan kalkan, devamlı olmayan bir araya gelme olarak değerlendirildiğini görmekteyiz³⁴⁰. Dolayısı ile toplantının belirli süre devam ettiğini, yani geçici olduğunun kabulü gerekmektedir³⁴¹. Süre unsuru, toplantıları derneklerden ayıran en önemli ayrım noktası olarak karşımıza çıkmaktadır³⁴². Teşkilatlanmış bir birliktelik olan derneklerde, üyeler arasındaki bağ daha güçlü ve süreklilik arz eden niteliktedir³⁴³. Oysa toplantılarda biraraya gelen kişiler arasındaki ilişki toplantı süresi ile sınırlı olduğu için aynı zamanda daha zayıf niteliktedir. Bu kapsamda, toplantı öncesinde söz konusu kişilerin birbiri ile ilişkisi veya iletişiminin de genellikle bulunmadığı ifade edilmektedir³⁴⁴.

³³⁷ **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 14., **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 32.

³³⁸ **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 15.

³³⁹ **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 4., **Not**: Öğretide, sosyolojik anlamda yığın kavramının; tesadüfen bir araya gelen kişilerin ortak bir fikrin etkisi altında ve kolektif bir hissin etkisi ile hareket etmesi ve bu kişilerin dikkatlerinin bir şey üzerinde toplantı olarak ifade edildiği belirtilmiş olmakla birlikte; bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan kişilerin oluşturduğu birlikteliğin de "yığın" kavramı kapsamında değerlendirildiğini ifade edebiliriz. Konu hakkında bkz.: **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 43-45.

³⁴⁰ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 30.

³⁴¹ **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 5., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 13.

³⁴² **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 30., **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 5., **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 13-14.

³⁴³ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 30., **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 13.

³⁴⁴ **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 13.

Hukuk sistemimiz açısından, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde süre bakımından sınırlandırmaya ilişkin hükümlere 2911 sayılı TGYK'nın 7 nci maddesinde "*Toplantı ve gösteri yürüyüşü zamanı*" başlığı altında yer verilmiştir. Bu maddenin 1 inci fıkrasına göre; "*Toplantı veya yürüyüşlere ve bu amaçla toplanmalara güneş doğmadan başlanamaz.*"

25 Temmuz 2018 yılında 7145 sayılı Kanun'un 9 uncu maddesi ile değiştirilen 2911 sayılı TGYK'nın 7 nci maddesinin 2 nci fıkrasına³⁴⁵ göre ise; açık yer toplantıları ile yürüyüşler gece vaktinin başlaması ile sona erecek şekilde, kapalı yer toplantıları ise gece saat 24:00'e kadar yapılabilir.

e-) Düzenleme (Organizasyon) Unsuru ve Bu Unsurun Zorunlu Olup Olmadığı Meselesi

Bir toplantı için önceden bir düzenleme (organizasyon) yapılmasının zorunlu olup olmadığı hususuna öğretide yakın zamana kadar hiç değinilmediği ifade edilmiştir³⁴⁶. Her ne kadar, düzenleme unsurunun toplantıyı kişilerin tesadüfen yan yana gelişinden ayıran önemli bir işleve sahip olduğu öğretide savunulmuş ise de³⁴⁷ bu unsuru toplantının varlığı için zorunlu olarak kabul etmenin; irade ve istek dışı gelişen toplantıları yahut daha açık bir ifade ile "*belirli bir plan yönetimden yoksun olarak ani gelişen toplantıları*" Anayasal güvenceye dayanan "toplantı hak ve özgürlüğü" kapsamı dışında değerlendirme sonucuna yol açabilecektir³⁴⁸.

Toplantı hak ve özgürlüğünün kapsamı ve sınırları belirlenirken, "düzenleme" unsurunun zorunlu bir unsur olarak aranması, bu hak ve özgürlüğün kapsamını daraltan bir yaklaşım olarak değerlendirilmekte ve bunun çağdaş ve özgürlükçü anlayışın gerisinde kalacağına işaret edilmektedir³⁴⁹. Alman hukuk öğretisinde,

³⁴⁵ 2911 sayılı TGYK Md.7/f(2): "Açık yerlerdeki toplantılar ile yürüyüşler gece vaktinin başlamasıyla dağılacak şekilde, kapalı yerlerdeki toplantılar ise saat 24.00'e kadar yapılabilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşünün gece vaktinin başlamasından sonra devam edeceği hususu, geçerli neden gösterilerek bildirilmiş ise vatandaşların huzur ve sükûnet içinde istirahatini aşırı ve katlanılamaz derecede zorlaştırmamak ve kamu düzeni ve genel asayişin bozulmasına neden olmamak şartıyla, açık yerlerde yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin dağılma saati mahallin en büyük mülki amirinin kararıyla en geç saat 24.00'e kadar uzatılabilir."

³⁴⁶ *Atalay, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 6.

³⁴⁷ *Kaboğlu, Kolektif Özgürlükler*, s. 63., *Anayurt, Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 10-11. Not: Anayurt, eserinde düzenleme unsuru için "teşkilatlı topluluk unsuru" ifadesini kullanılmış ve bu unsurun içerik olarak; toplantının düzenleniş ve programının önceden tasarlanmış olmasının kast edildiğini ifade etmiştir. Yazar, toplantı öncesinde etkinliğin yapılacağı yerin, günün ve konunun belirlenmesi meselesinin belirli ölçüde organizasyonu zorunlu kılacağını ifade etmiştir.

³⁴⁸ *Atalay, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 6., *İşgören, Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, s. 57.

³⁴⁹ *İşgören, Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, s. 57.

düzenleme unsurunun toplantılar için zorunlu bir unsur olarak nitelendirilmediği, bu açıdan özellikle ani gelişen toplantıların da bu sayede Anayasal güvenceden yararlanacağı sonucuna ulaşıldığı göze çarpmaktadır³⁵⁰.

Türk hukuk sistemi açısından, düzenleme (organizasyon) unsurunun halen toplantı ve gösteri yürüyüşleri için zorunlu bir unsur olarak varlığını devam ettirdiğini öncelikle ifade etmek gerekmektedir. 2911 sayılı TGYK'nın 9 uncu maddesi³⁵¹ incelendiği takdirde; hakkın kullanılabilmesi için bir "düzenleme kurulunun" oluşturulması yasal bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu maddede geçen düzenleme kurulu, gerçekleştirilecek olan toplantı veya gösteri yürüyüşünü yer, zaman ve konu bakımından organize eden kişileri ifade etmektedir.

Düzenleme (organizasyon) unsurunun, Türk hukuk sistemi açısından yasal ve zorunlu bir unsur olarak kabul edilmesi, ani (spontane) gelişen toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin Anayasal koruma ve güvenceden yararlanamaması sonucunu doğurabilecek niteliktedir. Çünkü, düzenleme (organizasyon) unsurundan yoksun olan toplantı veya yürüyüşler; 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesinin (a) bendi kapsamında "*kanuna aykırı*" olarak değerlendirilebilecek ve kamusal müdahaleye açık hale gelecektir. Oysa ki, AİHM³⁵² içtihatları incelendiği takdirde; ani (spontane) gelişen toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin dahi belirli şartlar altında Anayasal güvenceden yararlandığı görülmektedir³⁵³. Dolayısı ile hukuk sistemimiz açısından da düzenleme (organizasyon) unsurunun her toplantı veya gösteri yürüyüşü için zorunlu unsur olarak değerlendirilmemesi gerektiğini, bu unsurun özellikle de ani (spontane) gelişen etkinlikler açısından esnek anlaşılması ve uygulanması gerektiğini ifade edebiliriz.

³⁵⁰ **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 6.

³⁵¹ 2911 sayılı TGYK "Düzenleme Kurulu Madde 9 - (Değişik:26/3/2002-4748/6 md.) Bu Kanuna göre yapılacak toplantılar, fiil ehliyetine sahip ve onsekiz yaşını doldurmuş, en az yedi kişiden oluşan bir düzenleme kurulu tarafından düzenlenir. Bu kurul, kendi aralarından birini başkan seçer. Diplomatik dokunulmazlıkları bulunan kişiler, düzenleme kurulu başkan veya üyesi olamazlar. Tüzel kişilerin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri, yetkili organlarının kararına bağlıdır."

³⁵² **Eva Molnar v. Macaristan**, Başvuru No:10346/05, Karar Tarihi: 07.10.2008, §38., **Serkan Yılmaz vd. v. Türkiye**, Başvuru No:25499/04, Karar Tarihi: 13.10.2009, § 33.

³⁵³ Yusuf Çözeli, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü ve Türkiye Örneği*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 87-88. Yazar eserinde; politik bir olay hakkında derhal tepki verilmesinin haklı olduğu özel koşullarda, barışçıl (şiddet içermeyen) bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne yönelik sadece bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi dolayısı ile müdahalede bulunulmasının (dağıtılmasının) AİHM içtihatlarına göre haksız müdahale oluşturduğunu ifade etmiştir.

2. Toplantı Türleri

a-) Genel (Kamuya Açık) ve Özel (Kamuya Kapalı) Toplantılar

Toplantı türleri bakımından öğretide yer verilen *genel toplantı* ve *özel toplantı* ayrımının; biraraya gelen kişilere uygulanacak olan hukuk rejiminin tespiti açısından oldukça önem taşıdığı ifade edilmektedir³⁵⁴. Şöyle ki, kamu idaresinin toplantılara yönelik gündeme gelebilecek olan kamusal müdahale yetkisinin kapsam ve sınırını belirlemede bu ayrımın önemli bir işleve sahip olduğu görülmektedir³⁵⁵. Günümüzde, özel toplantıların hiçbir önleyici rejime (*izin sistemi veya bildirim sistemi*) tabi olmadığı³⁵⁶, aynı zamanda kolluk denetim ve gözetiminin yahut da zaman bakımından sınırlandırmanın bu tür toplantılarda gündeme gelmediği, kamu düzeni açısından ciddi bir tehdit arz etmedikleri için de sınırlandırıcı kamusal müdahalelere de gerek olmadığı ifade edilmiştir³⁵⁷. Özel toplantılar esasen; kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ile konut dokunulmazlığı hakkı çerçevesinde Anayasal güvenceden yararlanmaktadır³⁵⁸. Dolayısı ile toplantı hakkı veya özgürlüğü denildiğinde bundan sadece "*genel toplantıların*" anlaşılması gerektiğini ifade edebiliriz. Türk hukuk sistemi açısından yasal düzenlemelere bakıldığında ise 2911 sayılı TGYK'nın konu bakımından özel toplantılara yer vermediği görülmektedir³⁵⁹. AYM'nin 1963 yılında vermiş olduğu bir kararında; genel toplantı vasfını belirlemede kullanılacak üç önemli unsura yer verildiği görülmektedir³⁶⁰. Bu karara göre söz konusu unsurlar; "1- Basın yolu veya herhangi bir propaganda vasıtası kullanmak, 2- Umimi veya umuma açık mahalde ve birden çok kişi huzurunda olmak, 3- Toplanılan yer veya toplantıya katılanların sayısı veya toplantının konusu ve amacı itibarıyla özel mahiyeti olmamak." şeklinde ifade edilmiştir³⁶¹.

³⁵⁴ **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 26.

³⁵⁵ Menanteau, M., *Les Nouveaux Aspects de La Libertes de Reunion*, These Pour Le Doctorat, Librairie Technique et Economique, Paris, 1937, s. 121. Aktaran: **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 26.

³⁵⁶ **Şirin**, 30 Soruda Toplantı ve Gösteri, s. 19.

³⁵⁷ **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 26-27.

³⁵⁸ **Şirin**, 30 Soruda Toplantı ve Gösteri, s. 19-20., **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 27.

³⁵⁹ Öğretide bir görüşe göre ise; 1982 Anayasası'nın 34 üncü maddesinin 1 inci fıkrasında kamuya açık (genel) ve kamuya kapalı (özel) toplantılar arasında ayırım yapılmadığı, 2911 sayılı TGYK'nın ise uygulama alanını kural olarak sadece kamuya açık toplantılar ile sınırlandırmasına rağmen; toplantı özgürlüğüne yönelik Anayasal garanti yönünden her iki toplantı türü arasında fark olmadığı ve her iki tür toplantının da özgürlüğün sağladığı güvenceden yararlanacağı görüşü ileri sürülmüştür. Konu hakkında bkz.: **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 55.

³⁶⁰ **Şirin**, 30 Soruda Toplantı ve Gösteri, s. 19.

³⁶¹ Söz konusu karar hakkında bkz.: AYM E.1963/16, K.1963/86, T.08.04.1983.

Öğretide "*kamuya açıklık*" deyiminin; "*kural olarak birbiri ile kişisel ilişkisi bulunmayan izleyici veya dinleyici topluluğuna kişi yönünden sınırsız şekilde sağlanan katılma, etkileme veya yararlanma imkanı, diğer taraftan sınırsız ve çoğunlukla geniş bir muhatap çevresi için görülebilirlik ve iştitebilirlik anlamına geldiği*" ifade edilmiştir³⁶². Gerçekleştirilen bir toplantının *genel (kamuya açık)* veya *özel (kamuya kapalı)* olup olmadığının değerlendirilmesinde; *toplantının yapıldığı yer, toplantıya katılanların sayısı ve toplantıya katılma usulü* gibi bazı ölçütlerden yararlanıldığını görmekteyiz³⁶³. Söz konusu ölçütlerin her birinin tek başına ayrımı sağlamada yeterli olmayabileceği, dolayısı ile bu ölçütlerin bir kaçının veya tamamının olaya uygulanması suretiyle doğru bir sonuca ulaşılabileceği görüşüne ise belirttiğimiz AYM kararında ayrıca yer verilmiştir³⁶⁴.

b-) Açık Yer ve Kapalı Yer Toplantıları

Öğretide, *açık yer* ve *kapalı yer* toplantıları şeklinde yapılan ayrımın ise esasen "*genel (kamuya açık)*" toplantılar için geçerli olduğu³⁶⁵ dolayısı ile aleniyetin bu iki tür toplantı için de belirleyici ortak unsur olarak karşımıza çıktığı ifade edilmektedir³⁶⁶. Bu kapsamda, açık yer toplantılarının; "*...tam bir aleniyet içerisinde, ortak çıkar ve düşünceleri savunmak, kamuoyu oluşturmak, fikir değişiminde bulunmak üzere genel yerlerde gerçekleştirilen, herkesin ister istemez duyup görebileceği ve serbestçe katılabileceği toplantılardır.*" şeklinde tanımlandığını görmekteyiz³⁶⁷. Açık yer toplantılarının, kamuoyu oluşturma ve kamu idaresi üzerindeki etkisinin kapalı yer toplantılarına nazaran daha fazla olduğu³⁶⁸ bu sebeple uygulamada sıklıkla tercih edildiği, ancak; kamu düzeni açısından oluşturduğu tehlike nedeni ile de daha katı düzenlemelere tabi kılındığı ifade edilmiştir³⁶⁹.

³⁶² Förster, C., *Die Friedlichkeit als Voraussetzung der Demonstrationsfreiheit*, Gelsenkirchen, 1985, s. 13. Aktaran: **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 55.

³⁶³ Söz konusu ölçütler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 27 vd.

³⁶⁴ Söz konusu karar hakkında bkz.: AYM E.1963/16, K.1963/86, T.08.04.1983. **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 33.

³⁶⁵ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 39.

³⁶⁶ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 33.

³⁶⁷ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 36.

³⁶⁸ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 39.

³⁶⁹ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 36.

Öğretide, kapalı yerin ise; "*üstü örtülü (musakkaf) ve yüzeysel bakımından da sınırları belli olan, yani dışa kapalı olan mekan*" anlamına geldiği ifade edilmiştir³⁷⁰. Kapalı yer toplantılarının, genellikle özel mülkiyete tabi olan yerlerde ya da kamuya ait olan yerlerde veya salonlarda halkın ortak menfaatlerini dile getirmek yahut fikir alışverişinde bulunmak amacıya önceden gerçekleştirilen bir düzenleme (organizasyon) dahilinde geçici olarak biraraya gelinmesi şeklinde tarif edildiğini görmekteyiz³⁷¹.

1982 Anayasası'nın 34 üncü maddesinin, toplantı özgürlüğü ile ilgili olarak "*açık yer ve kapalı yer*" toplantıları şeklinde özel bir ayırımı bulunmadığını, dolayısı ile her iki toplantı türünün de özgrülüğün sağladığı koruma ve güvenceden yararlanacağını ifade etmemiz gerekmektedir³⁷². 2911 sayılı TGYK'nın 2 nci maddesinde ise toplantı kavramının tanımı yapılırken; "*...açık ve kapalı yer toplantıları...*" şeklinde ifadeye yer verilmiştir. Bu ifadeden de anlaşılaçağı üzere; Kanun koyucu açık ve kapalı yer toplantılarını söz konusu yasal düzenleme ile aynı hukuki rejime bağlamıştır³⁷³. Ancak; açık yer toplantılarının kamu düzeni bakımından oluşturabileceğı tehlike nedeni ile kapalı yer toplantılarana nazaran bazı kısıtlanmalara tabi tutulduğunu ifade edebiliriz. Bu kısıtlanmalar, 2911 sayılı TGYK'nın 7 nci maddesi³⁷⁴ ile *süre bakımından* ve 26 ncı maddesi³⁷⁵ ile de etkinlikte kullanılabilircek *çağrı ve propaganda araçları bakımından* karşımıza çıkmaktadır.

c-) Ani (Spontane) ve Planlı Toplantı ve Yürüyüşler

Toplantılar, düzenleme (organizasyon) unsurunu taşıyıp taşımasına göre; ani (spontane) gelişen toplantılar ve planlı toplantılar olmak üzere de iki farklı türe ayrılmaktadır³⁷⁶. Öğretide, düzenleme (organizasyon) unsurunu, toplantıların varlığı için zorunlu bir unsur olarak kabul etmeyen görüş kapsamında planlanmış toplantılar ile plana bağlı olmayan toplantılar arasında herhangi bir farkın olmaması gerektiğı savunulmuştur³⁷⁷. Özellikle serbest toplantı sistemini benimseyen Anayasalarda, izin

³⁷⁰ Atalay, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri, s. 57.

³⁷¹ Anayurt, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 34.

³⁷² Atalay, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri, s. 57.

³⁷³ Anayurt, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 37.

³⁷⁴ 2911 sayılı TGYK'nın 7 nci maddesinin değişik ikinci fıkrasına göre; "Açık yerlerdeki toplantılar ile yürüyüşler gece vaktinin başlamasıyla dağılacak şekilde, kapalı yerlerdeki toplantılar ise saat 24.00'e kadar yapılabilir."

³⁷⁵ 2911 sayılı TGYK'nın 26 ncı maddesinin son cümlesi şu şekildedir: "Kapalı yer toplantılarında, ses yükseltici alet veya araçlarla dışarıya yayın yapılamaz."

³⁷⁶ İşören, Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri, s. 65.

³⁷⁷ Atalay, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri, s. 52.

alma zorunluluğunun bulunmamasının bu iki toplantı türü arasında bir ayrım yapılmasına da engel oluşturacağı ifade edilmiştir³⁷⁸. Ani (spontane) toplantılar; önceden bir düzenleme (organizasyon) süreci oluşturmada ve genellikle güncel bir olaya ilişkin gösterilen tepkiden kaynaklı ortaya çıkmaktadır³⁷⁹. Dolayısı ile ani (spontane) toplantı denildiği zaman bundan; *"bir olaya ilişkin ani bir resleks ile bir çok kişinin toplanarak kendini ifade etmesi"*nin anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir³⁸⁰. Öğretide, toplantı hakkının kullanılması bakımından kanunlarında *"bildirim sistemine"* (*bildirim yükümlülüğüne*) yer veren ülkeler açısından ani (spontane) gelişen toplantılar hakkında hangi hükümlerin uygulanacağı veya uygulanıp uygulanmayacağı konusunda farklı görüşlerin olduğu ifade edilmektedir³⁸¹. Toplantı hakkını düzenleyen mevzuat hükümlerinde öngörülen izin veya bildirim yükümlülüğünün özellikle ani (spontane) toplantılar için uygulanabilir niteliğinin bulunmadığı, dolayısı ile bu tür toplantıların söz konusu yükümlülüğünden muaf tutulması gerektiğine işaret edilmiştir³⁸². Tarihsel açıdan ani (spontane) toplantıların da Anayasal güvenceden yararlanılması sürecinin yasal düzenlemelerle değil, mahkeme içtihatları ile şekillendiği görülmektedir. Bu kapsamda, ani toplantılar hakkında AİHM içtihatlarına *Bukta ve diğerleri v. Macaristan*³⁸³ ve *Eva Molnar v. Macaristan*³⁸⁴ kararları örnek gösterilebilir. Bununla birlikte, Almanya Federal Anayasa Mahkemesi'nin 1985 yılında vermiş olduğu *Brokdorf* kararının³⁸⁵ da ani (spontane) toplantıların anaysal güvenceden yararlanmasının yolunu açtığı ifade edilmiştir³⁸⁶. Bu kararda, 24 Temmuz 1953 tarihli Alman Toplantılar Kanunu'nun³⁸⁷ 14 üncü maddesi ile toplantılar için *"bildirim yükümlülüğü"* getirilmesinin Anayasa'ya aykırı olmadığı, ancak; ani (spontane) toplantılarda bu

³⁷⁸ **Atalay**, Türkiye’de Toplantı ve Gösteri, s. 52-53.

³⁷⁹ **Atalay**, Türkiye’de Toplantı ve Gösteri, s. 53. Yazar eserinde; bu tür toplantılarda düzenleme ve planlamayı gerçekleştiren bir düzenleyicinin bulunmadığını belirtmiştir.

³⁸⁰ Borchert, Hans Dieter, Die Spontanversammlung-Zugleich Ein Beitrag Zur Bedeutung der Versammlungsfreiheit, Marburg 1972, s. 52. Aktaran: Ahmet Mert Duygun, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Kullanılmasında Bir Bilinmeyen: Spontane ve Acele Eylemler", *Anayasa Hukuku Dergisi*, C.3, S.6, Y.2014, s. 139.

³⁸¹ Öğretideki söz konusu görüşleri için bkz.: **Duygun**, Spontane ve Acele Eylemler, s. 141 vd.

³⁸² **Duygun**, Spontane ve Acele Eylemler, s. 143.

³⁸³ AİHM Kararı, *Bukta ve diğerleri v. Macaristan*, BN. 25691/04, T.17.07.2007. Erişim: https://www.legislationline.org/download/id/4409/file/ECHR_BUKTA%20AND%20OTHERS%20v.%20HUNGARY_2007_en.pdf, E.T. 14.08.2020.

³⁸⁴ AİHM Kararı, *Eva Molnar v. Macaristan*, BN. 10346/05, T. 07.10.2008. Erişim: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22:%5B%22001-88775%22%5D%7D>, E.T. 14.08.2020.

³⁸⁵ BVerfGE 69, 315 "Brokdorf".

³⁸⁶ **Duygun**, Spontane ve Acele Eylemler, s. 147.

³⁸⁷ Alman Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun Türkçe çevirisi için bkz.: **Aygörmez**, (Alman) Toplantılar ve Yürüyüşler Hakkında Kanun (Toplantı Kanunu - TK), s. 339-348.

yükümlülüğün uygulanabilir olmadığı, bildirimde bulunmanın toplantının amaca ulaşmasını engelleyecek olması halinde bu yükümlülüğün aranmayacağına hükmetmiştir³⁸⁸.

Öğretide, bildirim yükümlülüğüne uyulmayan tek durumun *ani (spontane)* gelişen toplantılar olmadığı, bunun yanı sıra *acele toplantılar (Eilversammlung)* olarak ifade edilen ve genellikle bildirim süresine uyulduğu takdirde anlamsız kalacak veya önemini yitirecek nitelikteki toplantıların da olduğu ifade edilmiştir³⁸⁹. Acele toplantıların güncel politik olaylar karşısında ve fakat ani (spontane) toplantılardan farklı olarak; planlı (örgütlü) olarak gerçekleştirilen toplantılar olduğu, ancak tepkinin mümkün olduğunca çabuk yapılması gerektiğinden, Kanunlarda öngörülen bildirim süresine uyulamayacak olmasının gündeme geldiği toplantıları ifade etmektedir³⁹⁰.

Türk hukuk sistemi açısından, 1982 Anayasası'nın 34 üncü maddesinin planlı toplanmaları esas alarak düzenlendiği³⁹¹ ayrıca 2911 sayılı TGYK'nın 10 uncu maddesi ile toplantılar için bildirim sisteminin benimsenmiş olduğu ve ani (spontane) toplantıları ise ayrıca düzenlemediğini belirtmek gerekmektedir. Bu durumda, ani (spontane) toplantıların hukuk sistemimiz açısından toplantı hakkı kapsamında korunmadığı gibi bir sonuç çıkarılabilir ise de bizim de iştirak ettiğimiz görüş çerçevesinde söz konusu toplantıların da Anayasal güvenceden yararlanması gerekmektedir³⁹².

3. Gösteri Yürüyüşü Kavramı

Öğretide, düşünce, istek veya tepkilerin toplu bir şekilde ifade edilmesi amacıyla kullanılan araçlardan birinin de "*gösteri*" ve "*yürüyüşler*" olduğu ifade edilmektedir³⁹³. Türk hukuk sistemi açısından gösteri ve yürüyüş özgürlüğünün; tanımı, kapsamı ve sınırlarını belirleyen ve aynı zamanda bu hakkı güvence altına alan temel hukuk metinleri olarak 1982 Anayasası'nın 34 üncü maddesi ve 2911 sayılı TGYK karşımıza çıkmaktadır. Kanun koyucu düzenlemelerde; "*gösteri*" ve

³⁸⁸ Söz konusu karar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **Duygun**, *Spontane ve Acele Eylemler*, s. 147-148.

³⁸⁹ **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 53.

³⁹⁰ Acele eylemler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **Duygun**, *Spontane ve Acele Eylemler*, s. 154 vd., **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 53.

³⁹¹ **İşgören**, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, s. 65.

³⁹² **Atalay**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 54-55., **İşgören**, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, s.65., **Türkeli**, *Kanuna aykırı toplantı ve gösteri*, s. 23.

³⁹³ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 17.

"yürüyüş" terimlerini birleştirmek suretiyle "gösteri yürüyüşü" deyimini ile kullanılmaktadır³⁹⁴. Esasında, "gösteri yürüyüşü" deyimini; birbiri ile çok yakın ilgisi bulunan ve sık rastlandığı üzere birlikte kullanılan iki ayrı terimi içinde barındırmaktadır. Bunlardan ilkinin "gösteri" ikincisini ise "yürüyüş" kelimeleri oluşturmaktadır.

Gösteri kelimesi; sözlük anlamı itibariyle; "*bir istek ya da karşı görüşün, halkın ilgisini çekecek biçimde topluca ve açıkça ortaya konulması*" olarak tanımlanmıştır³⁹⁵. Öğretide ise "gösteri" kelimesinin hukuksal bir terim olarak tanımı farklı şekillerde yapılmıştır. Bu tanımlamalardan bazılarında burada yer vermek gerekirse; gösteri, "*kamuya açık, kural olarak saldırsız araçlarla, birden çok kişinin pratik sonuçlara yönelik, çoğu kez siyasi bir içerikle ilgili iradelerinin duyurması*"³⁹⁶ veya "*Bir grup insanın, varlıkları, bağırımları ve hareketleri ile umumi yollar üzerinde fikirlerini açığa vurmaları*"³⁹⁷ şeklinde ifade edilmiştir. Gösteride, toplantılardan farklı olarak düşünce ve isteklerin kamuoyuna duyurulmasına özel bir ağırlık verildiği görülmektedir³⁹⁸. Gösteride, duygu, düşünce veya taleplerin genellikle dövizle, pankartla, işaretle, bayrakla veya bağırarak, şarkı söyleyerek ya da alkışlarla açığa vurulduğu; hatta sessiz kalmak suretiyle de bu amacın gerçekleştirilebildiği ifade edilmektedir³⁹⁹. Bu özellikler kapsamında, gösterilerin de bir toplanma halinin varlığını gerekli kılan kitle hareketi olduğu ve dolayısı ile hukuki açıdan "toplantı" kavramı içinde değerlendirildiği görülmektedir⁴⁰⁰. Öğretide, gösterinin hareketli ve hareketsiz olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleşebileceği, bu kapsamda hareketsiz olanın; "gösteri"; hareketli olanın ise "yürüyüş" olarak nitelendirildiğini ifade edebiliriz⁴⁰¹. Dolayısı ile yürüyüşlerin de aslında toplanmanın bir türü olarak kabul edildiği⁴⁰² ve gösterinin hareket halinde olanını ifade ettiği belirtilmektedir⁴⁰³. "Toplantı" kavramı; çoğu zaman "gösteri" ve "yürüyüş" kavramları ile birlikte kullanılmaktadır.

³⁹⁴ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 40.

³⁹⁵ Türk Dil Kurumu (TDK), **Türkçe Sözlük**, **Erişim:** <https://sozluk.gov.tr/>. E.T.: 28.05.2018.

³⁹⁶ **Förster**, *Die Friedlichkeit als Voraussetzung der Demonstrationsfreiheit*, s. 15. Aktaran: **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 6.

³⁹⁷ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 41.

³⁹⁸ **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 7.

³⁹⁹ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 18-19.

⁴⁰⁰ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 41.

⁴⁰¹ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 41., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 18.

⁴⁰² **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 7.

⁴⁰³ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 41., **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 7.

Türk hukuk sistemi açısından; "gösteri yürüyüşü" kavramı, 2911 sayılı TGYK'nın 2 nci maddesinin (b) bendinde tanımlanmıştır. Burada yer alan ifadeye göre; "gösteri yürüyüşü; belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından bu kanun çerçevesinde düzenlenen yürüyüşlerdir".

İfade etmek gerekir ki, "gösteri yürüyüşleri" diğer toplu eylem türlerine göre temel bir farklılık arz etmektedir. Şöyle ki; yürüyüşler, gösterinin hareketli hali olması dolayısıyla genel yollar üzerinde, kamuya açık sokaklarda, caddelerde veya meydanlarda yapılmasını gerekli kılmaktadır⁴⁰⁴. Yapıldıkları (gerçekleştirildikleri) alanın önemi (kamu düzenine etkisi) nedeniyle de "gösteri yürüyüşleri" diğer toplu eylem türlerine göre daha katı kurallara tabi tutulmaktadır.

Son olarak hukuki açıdan (dar anlamda) toplantı kavramını açıklarken kişi, ortak amaç, süre, yer ve düzenleme unsurlarının uygun düştüğü ölçüde gösteri yürüyüşleri için de geçerli olduğu öğretide ifade edilmiştir⁴⁰⁵.

B. İNSAN HAKLARININ TASNİFİ BAKIMINDAN YAPILAN AYRIMDA TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ ÖZGÜRLÜĞÜNÜN YERİ

Bugün, çağdaş hukuk sistemleri tarafından tanınan ve güvence altına alınan bu sayede de kişilerin öne sürülebildiği temel hak ve özgürlüklerin ortaya çıkış ve gelişim sürecinde felsefe ve siyasi düşünceler tarihi gibi bilim dallarının yanı sıra toplumsal mücadeleler ile ulusal ve uluslararası düzeydeki hukuksal metinler doğrudan doğruya belirleyici olmuştur⁴⁰⁶. Buradan hareketle insan haklarının varoluşsal temelinde hem farklı bilim dallarının hem de toplumsal ilişkilerin ve hukuk kurallarının yer aldığını ifade edebiliriz. Ayrıntılarına çalışmamızın önceki bölümlerinde yer vermiş olmakla birlikte, insanın sırf insan olmasından kaynaklı doğal devredilemez ve vazgeçilemez bir takım haklara sahip olduğu ve devletin bu haklara dokunamayacağı yönündeki çağdaş insan hakları öğretisinin 17 nci yüzyılda ortaya çıktığını, gelişim ve değişim sağlayarak günümüze kadar ulaştığını görmekteyiz⁴⁰⁷. Sürecin bu yönde devamlılığını sağlayan esas neden ise hak ve

⁴⁰⁴ Atalay, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 7., İşgören, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, s. 58.

⁴⁰⁵ Atalay, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 8.

⁴⁰⁶ Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri*, s. 223.

⁴⁰⁷ Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku*, s. 28.

özgürlüklerin sosyolojik temelinde yatmaktadır⁴⁰⁸. Toplumsal ve iktisadi koşulların ortaya çıkardığı insan ilişkileri değişkenlik arz etmektedir. Bu değişkenliğin bir sonucu olarak insanların gereksinimleri de her geçen gün farklılaşmakta dolayısı ile hak ve özgürlükler de konu ve içerik itibarıyla bu durumdan etkilenmektedir.

Belirtmemiz gerekir ki; ulusal ve uluslararası hukukun konusunu oluşturan bütün hak ve özgürlükler esasen aralarında herhangi bir hiyerarşik üstünlük ilişkisi bulunmayan⁴⁰⁹, aksine bir bütünün adeta eşit değerdeki parçalarını oluşturan bir yapıya karşılık gelmektedir⁴¹⁰. Her ne kadar yaşam hakkı veya kişi güvenliği hürriyetinin, toplanma ve gösteri yürüyüşü hakkından faydacı açıdan daha önemli (değerli) olduğu gibi bir sonuca varılabilir ise de bu durum insan hakları arasında bir üstünlük ilişkisinin varlığını ortaya koymaz⁴¹¹. Burada önemli olan husus; hukukun konusunu oluşturan insan haklarının yani temel hak ve özgürlüklerin, ancak *bütün olarak hayata geçirildiğinde* insan yaşamında bir anlam ifade edebileceği, biri olmadan diğeri varlığının ve öneminin tam manası ile kavranamayacağı noktasındadır⁴¹². Dolayısı ile temel hak ve özgürlükler; aslında bir insan bedeninin çeşitli bölümleri⁴¹³, bir zincirin halkaları⁴¹⁴ yahut bir binayı ayakta tutan kolonlar⁴¹⁵ gibi bir yapıya karşılık gelmekle beraber aralarında bir astlık üstlük ilişkisi kurulmadan ve yine birbirinden tamamen soyutlanmadan ele alınması gerekmektedir.

Tüm bu açıklamalarımızın ardından, insan haklarının ayrılmaz bir bütünsel yapıyı⁴¹⁶ (ortak değerler sistemini) oluşturması; kendisini oluşturan parçalar olarak hak ve özgürlüklerin çeşitli ortak özellikler ekseninde tasnif veya sınıflandırmaya tabi tutulmasını da engellemektedir⁴¹⁷. Bu tasnif ve sınıflandırma esasen bir hak ve hürriyetin kendine has gelişim seyrini, türdeş sayılabilecek diğer hak ve özgürlüklerle ilişkisini, hukuksal rejimi ile ortak ilkelerini ortaya koyma imkanı sağlaması açısından faydalı dahi olmaktadır⁴¹⁸. Bununla birlikte söz konusu tasnif ve

⁴⁰⁸ **Kaboğlu**, *Anayasa Hukuku Dersleri*, s. 223-224.

⁴⁰⁹ **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 516.

⁴¹⁰ Mustafa Erdoğan, *Anayasal Demokrasi*, Siyasal Kitabevi, 8.Basım, Mart, 2010, s. 165.

⁴¹¹ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 65. Aynı yön.: **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 516.

⁴¹² Jack Donnelly, *Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları*, Çev: Mustafa Erdoğan, Levent Korkut, Yetkin Yayınları, Ankara, 1995, s. 50.

⁴¹³ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 65.

⁴¹⁴ Philippe Parini, *Les Regimes Politiques Contemporains*, Masson, Paris, 1991, s.51. Aktaran:

Anayurt, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 66.

⁴¹⁵ Anıl Çeçen, *İnsan Hakları*, Selvi Yayınevi, Ankara, 1990, s. 27.

⁴¹⁶ **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 29.

⁴¹⁷ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 67.

⁴¹⁸ **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 30.

sınıflandırma formasyon açısından temel hak ve özgürlükleri inceleme ve anlama açısından da kolaylık sağlamaktadır⁴¹⁹.

Öğretide, temel hak ve özgürlüklerin göstermiş oldukları bazı ortak özelliklere göre yazarlar tarafından çeşitli tasniflere (sınıflandırmaya) tabi tutulduğunu görmekteyiz. Bunlardan başlıcaları olarak; hak ve özgürlüklerin tarihi gelişim seyri açısından yapılan klasik tasnif (*birinci, ikinci ve üçüncü kuşak haklar*)⁴²⁰, hak ve hürriyetlerin konu ve içeriğine göre yapılan tasnif (*kişinin fizik hürriyetleri, düşünce hürriyetleri ve kolektif hürriyetler*)⁴²¹, devlet ile kişi arasındaki ilişkinin durumuna göre yapılan tasnif (*negatif statü, pozitif statü ve aktif statü hakları*)⁴²², kullanılış biçimine göre tasnif (*bireysel haklar ve kolektif haklar*)⁴²³ şeklinde ifade edilebilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün, uluslararası hukuk metinlerinde ve Anayasalarda temel hak olarak tanınması ile birlikte; söz konusu hakkın öğretilde geliştirilen tasniflendirme (sınıflandırma) çalışmaları içinde şu şekilde konumlandırıldığını görmekteyiz: Hak ve özgürlüklerin tarihi açıdan ortaya çıkış süreci esas alınarak yapılan tasniflendirmeye (kuşak haklar) göre; söz konusu hak *birinci kuşak haklar* kapsamı arasında yer almaktadır⁴²⁴. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, 18 inci yüzyılda ortaya çıkan ve klasik haklar olarak da kabul edilen haklar kümesi içinde yer almıştır. 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nde zımni (implicite) olarak yer aldığı ve ardından Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde bu hakkın açıkça düzenlendiğini çalışmamızın önceki bölümünde ifade etmiştik. Alman hukukçu Georg Jellinek tarafından geliştirilen ve devlet ile kişinin arasındaki ilişkinin durumuna göre yapılan ayırmda⁴²⁵; “*toplantı ve gösteri yürüyüşü*” hakkının *negatif (pasif) statü haklar*

⁴¹⁹ François Luchaire, *La Protection Constitutionnelle Des Droits et Des Libertés*, Economica, Paris, 1987, s.78. Aktaran: **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 67.

⁴²⁰ Şeref İba, *Türk Anayasa Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2018, s. 133., **Kaboğlu**, *Özgürlükler Hukuku*, s. 28 vd., **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 511.

⁴²¹ **İba**, *Türk Anayasa Hukuku*, s. 134., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 72-73., **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 509.

⁴²² **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 508.

⁴²³ **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 30., **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 510., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 73-74.

⁴²⁴ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 77.

⁴²⁵ **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 507.

kapsamında yer aldığı kabul edilmektedir⁴²⁶. Negatif statü hakları; bu türde yer alan hak ve özgürlüklerin önemi ve niteliğinden dolayı bireyin, devlete ve topluma karşı korunması gerektiği anlayışından hareketle bu alana özellikle devletin (kamu idaresinin) müdahale etmemesi gerekliliğinden yola çıkılarak belirlenmiştir⁴²⁷. 1961 ve 1982 tarihli Anayasa metinlerinde yer verilen temel hak ve özgürlüklerin; Jellinek tarafından yapılan tasnife uygun olarak düzenlendiğini, “toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün” ise bu kapsamda negatif (pasif) statü hakları (kişi hak ve özgürlükleri) arasında yer aldığını ifade edebiliriz. Ancak, AİHM içtihatlarında toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün niteliği konusunda farklı bir nitelendirmenin yapıldığını da görmekteyiz. AİHM'in bu konuya ilişkin vermiş olduğu kararlarında; toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün devlete iki tür yükümlülük getirdiğini; bunlardan ilkinin negatif yükümlülük içerdiğini ve hukuken geçerli bir sebep olmaksızın devletin bu özgürlüğün kullanılmasını engellememesi gerektiğini; ikinci yükümlülüğün ise pozitif yükümlülük içerdiğini ve bu kapsamda da devletin; toplantı özgürlüğünün kullanılmasını ihlal etmek ve engellemek amacıyla hareket edenlere karşı özgürlüğün korunmasını sağlayıcı tedbirler alınması gerektiği ifade edilmiştir⁴²⁸. Bu açıdan AİHM'in söz konusu kararı yorumlandığında; toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün hem negatif hem de pozitif statü hak niteliği taşıdığı sonucuna da ulaşmaktayız.

Öğretide temel hak ve özgürlüklerin kullanılış şekli açısından yapılan tasnife bakıldığında ise *bireysel (ferdi) hak ve hürriyetler* ile *kolektif hak ve hürriyetler* olmak üzere iki temel ayrımın oluşturulduğunu ve söz konusu özgürlüğe ise *kolektif haklar* kapsamında yer verildiğini görmekteyiz⁴²⁹. Biz de çalışmamız kapsamında incelemekte olduğumuz toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün, tarihsel açıdan birinci kuşak haklar arasında yer aldığını, niteliği itibarıyla hem negatif hem de pozitif statü hakların özelliğini gösterdiğini ve kullanım özelliği göz önünde bulundurulduğunda ise kolektif haklar arasında yer aldığını düşünmekteyiz. Aynı

⁴²⁶ Hasan Tahsin Fendoğlu, *Anayasal Derinlik (Türkiye'nin Anayasal Hafızası)*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2012, s. 548,560; R. Cengiz Derdiman, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Türk Anayasa Düzeni*, Alfa Aktüel Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2006, s. 185-186.

⁴²⁷ Kalabalık, *İnsan Hakları Hukuku*, s. 50-51., Zafer Gören, *Temel Hak Genel Teorisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir, 2000, s. 28., **Gözler**, *Anayasa Teorisi C.II*, s. 508.

⁴²⁸ Ümit Kılınç, "Barışçıl Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yapmak Hakkı ve Devletin Yükümlülükleri", *Türkiye Barolar Birliği (TBB) Dergisi*, Y.2014, S.110, s. 286 vd. Erişim: <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2014-110-1347 E.T.19.10.2019>.

⁴²⁹ **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 26.

zamanda, söz konusu özgürlüğün düşünce ve ifade özgürlüğünün bir tamamlayıcısı⁴³⁰ ve özel bir görünüş şeklini⁴³¹ oluşturduğunu kabul etmekteyiz.

C. TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ÇAĞDAŞ DEMOKRASİLERDEKİ İŞLEVİ VE DİĞER BENZER ÖZGÜRLÜKLERLE İLİŞKİSİ

1. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Çağdaş Demokrasilerdeki İşlevi

2911 sayılı TGYK'nın genel gerekçesi, belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak, etkilemek ve bir kamuoyu oluşturmak suretiyle o konuyu benimsetmek için önceden izin alınmaksızın, silahsız ve saldırısız (barışçıl) nitelikte toplantılar ve yürüyüşler düzenleme hakkının insanların temel hak ve hürriyetleri arasında yer aldığını ve bu hakkın düşünceyi açıklama özgürlüğünün icra şekillerinden biri olduğunu belirtmiştir⁴³².

İnsanlar, doğaları gereği belirli amaçlar etrafında bir araya gelerek geçici veya sürekli gruplar oluştururlar ve böylece tek başlarına etkili olamayacakları veya üstesinden gelemeyecekleri bir çok konuda birarada olmanın gücü ve etkisiyle nispeten olumlu sonuç alabilmekteler⁴³³. Bu açıdan; *kolektif özgürlük*⁴³⁴ türlerinden biri olarak, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün *çağdaş demokratik toplum düzeninde*⁴³⁵ vatandaşların siyasi yaşama ve ülke yönetimine etkili bir şekilde katılma imkanı sağlayan önemli bir işlevi yerine getirdiğini öncelikle ifade edebiliriz⁴³⁶.

⁴³⁰ Akın, Temel Hak ve Özgürlükler, s. 145.

⁴³¹ Anayurt, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 83.

⁴³² 2911 sayılı TGYK Genel Gerekçesi için bkz.: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c020/dm__02020148ss0450.pdf. E.T.:02.04.2018.
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MGK_/d01/c010/mgk_01010168ss0682.pdf. E.T.: 02.04.2018.

⁴³³ Kaboğlu, Özgürlükler Hukuku, s. 211., Anayurt, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 78.

⁴³⁴ Kavram hakkında bkz: Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, s. 67 vd.

⁴³⁵ Çağdaş Demokratik Toplum Düzeni kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Mehmet Çatlı, *Çağdaş Demokratik Toplum Düzeninin Gerekleri Bağlamında Muktedir/Erkli Demokrasi*, On İki Levha Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Ocak, 2019, s. 6 vd.

⁴³⁶ Carl J. Friedrich, *La Democratie Constitutionnelle* (Trad: Andrée Martinerie, Simone Dreyfus, Stanley Hoffman ve Diğerleri), Paris, 1958, s. 81. Aktaran: Anayurt, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s.80., Atalay, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, s. 61.

Halk egemenliğine dayalı demokratik toplum düzenlerinde vatandaşlar, kendi ortak menfaatlerini görüşmek, kamusal faaliyetler üzerinde fikir alışverişinde bulunarak görüşmeler yapmak, bu sayede kamuoyu oluşturmak, halkı aydınlatmak yahut da siyasi karar alma organlarını etkilemek için geçici şekilde bir araya gelebilirler⁴³⁷. Ortak bir fikir veya eğilimi taşıyan kişilerin oluşturdukları *geçici/süreli gruplar (toplantı, gösteri yürüyüşü veya grev)*⁴³⁸ vasıtasıyla talep, görüş ve önerilerini ortaya koymaları; toplumsal yaşamda çok daha hızlı ve etkili bir şekilde karşılık bulacaktır. Bu noktada, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün en önemli işlevinin *kamuoyu*⁴³⁹ *oluşturmak* veya *kamuoyunu yönlendirmek suretiyle karar alıcı yönetim birimleri üzerinde bir baskı unsuru oluşturmak* olduğunu⁴⁴⁰ ifade edebiliriz.

Bir ülkede yaşayan insanların, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü kullanmaları suretiyle toplumu ilgilendiren çeşitli düzeydeki sorunlar kamuoyunun gündemine gelmiş olur ve aynı zamanda karar alıcıların tercih ve uygulamalarındaki yanlışlıklar veya hoşnutsuzluklar eleştiri konusu edilerek uygulanan politika ve yöntemlerin yeniden değerlendirilmesi yahut değiştirilmesi imkanı ortaya çıkar⁴⁴¹. Bu bakımdan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü; *çoğulcu demokratik toplumun*⁴⁴² asli (kurucu) unsurlarından birini oluşturmaktadır⁴⁴³. Çoğulcu demokrasilerde farklı türden fikir, görüş ve öneriler hukukun çizdiği sınırlar içinde kalmak kaydıyla herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan rahatlıkla ortaya konulabilmeli ve bu noktada belirli grupların talep, istek, şikayet veya eleştirileri de kamuoyu oluşturmak suretiyle güçlü bir şekilde dile getirilebilmelidir.

Bir ülkenin demokratik bir sisteme sahip olup olmadığını ortaya koyan önemli ölçütlerden biri de o ülkede çoğunluğun dışında kalsa bile farklı kesim veya grupların görüş ve önerilerini kamuoyu oluşturabilecek şekilde serbestçe ortaya

⁴³⁷ Ömer Korkmaz, *Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü ve Sınırları*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 86,87.

⁴³⁸ **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 61, vd.

⁴³⁹ Kamuoyu kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Nermin Abadan, *Halk Efkarı (Mefhumu ve Tesir Sahaları)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Yeni Matbaa, Ankara, 1956., Münici Kapani, *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, 19. Bası, Eylül, 2007, s. 160-175.

⁴⁴⁰ **Kapani**, *Kamu Hürriyetleri*, s. 235-250., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 78.,

⁴⁴¹ Walter Gellhorn, *American Rights: The Constitution in Action (Amerikan Hakları - Anayasanın Uygulanması)* Çev: Ünsal Oskay, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara, 1965, s. 39., **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 68.

⁴⁴² Çoğulcu Demokrasi kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Erdoğan**, *Anayasal Demokrasi*, s. 241.

⁴⁴³ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 80., **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 64.

koyabiliyor olmasıdır⁴⁴⁴. Aynı zamanda, karar alıcıların tercih ve uygulamalarının hukukun çizdiği sınırlar içerisinde kalmak kaydıyla rahatlıkla eleştirilebiliyor olması da son derece önemlidir⁴⁴⁵. Bu imkanlar sayesinde egemenliğin kaynağını oluşturan halk demokratik bir zeminde gelişmeye açık bir tartışma ortamı elde etmiş olacaktır.

Öğretide, parlamento dışı muhalefet odağı olarak nitelendirilen baskı gruplarının (*sendikalar, dernekler ve çeşitli meslek kuruluşları*) amaçlarını gerçekleştirmek için en sık başvurdukları düşünceyi açıklama yöntemlerinden birinin toplantı ve gösteri yürüyüşleri olduğu ifade edilmiştir⁴⁴⁶. Geniş kitleleri etkileyen güncel sorunların giderek artması karşısında parlamentonun ve siyasetin ortaya çıkan yeni talep ve isteklere cevap vermede yetersiz kalışı sonucunda toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin bir baskı unsuru oluşturan etkili araç olarak kullanıldığını görmekteyiz⁴⁴⁷.

İfade etmeliyiz ki, iktidarlar açısından kendisine karşı en mesafeli/temkinli yaklaşılan özgürlük alanlarından birini de geçmişten bu yana toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü oluşturmaktadır⁴⁴⁸. Özellikle demokratik yönetim anlayışını benimsemeyen (baskıcı / otoriter ve totaliter) yönetimler, kendilerine karşı kamuoyu oluşturulmasını istememekte bu nedenle de eleştirel bir sosyal yapı yerine siyasi olaylar ve güncel gelişmelerle ilgilenmeyen sessiz yığınlar oluşturma eğiliminde olurlar⁴⁴⁹. Bu tür yönetim anlayışlarında; düşünce ve ifade hürriyetinin ve buna bağlı olarak da toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün ya hiç tanınması yahut da bu özgürlüğün kullanılamaz hale getirecek ölçüde sınırlandırıldığı gözlemlenmektedir⁴⁵⁰. Oysa, demokratik hukuk devletlerinde düşünce ve ifade özgürlüğü ve bu özgürlüğün kolektif bir kullanılış şekli olarak toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü, barışçıl, yani şiddeti teşvik edici nitelikte olmadığı müddetçe (*silahsız ve saldırısız olma koşulu*) kamu idareleri tarafından doğrudan doğruya engellemeye konu edilmemeli aksine, özgürlükçü (liberal) bir demokratik sistemde bu hak serbestçe kullanılabilmelidir⁴⁵¹.

⁴⁴⁴ **Korkmaz**, *Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü*, s. 67.

⁴⁴⁵ **Korkmaz**, *Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü*, s. 70-71.

⁴⁴⁶ **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 66.

⁴⁴⁷ **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 66.

⁴⁴⁸ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 77.

⁴⁴⁹ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 79.

⁴⁵⁰ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 79.

⁴⁵¹ **Korkmaz**, *Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü*, s. 58.

Demokratik toplum düzeninde taşıdığı büyük önem ve hizmet ettiği amaçlar açısından bir değerlendirme yapıldığında; toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğünün sınırlandırmaya en az elverişli özgürlüklerden biri olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Ancak, bu anlayıştan; toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün hukuk sistemi içinde hiçbir sınırlandırmaya konu edilmemesi gibi bir sonuç da çıkarılmamalıdır. Hiç bir demokratik hukuk devletinde temel hak ve özgürlüklerin mutlak (sınırsız) bir şekilde kullanılması mümkün değildir⁴⁵². Bu sınırlandırılmış (paylaşılmış) özgürlük anlayışının doğal sonucu olarak⁴⁵³; toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü için de evrensel ölçütler gözetilmek kaydıyla başta Anayasa olmak üzere idari, cezai ve hukuki sınırlandırmalar gündeme gelebilmektedir⁴⁵⁴. Burada en önemli meseleyi hiç kuşkusuz temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasının sınırları oluşturmaktadır. Şu kadar ki; bizi bu tez çalışmasını hazırlamaya sürükleyen en önemli etmenlerden biri de temel bir hak ve özgürlük türü olarak toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün ceza normları ile sınırlandırılması ve bunun sınırlarının ne olması gerektiği sorunudur. Bu konuya ilişkin detaylara ise çalışmamızın üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak yer vereceğiz.

2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Benzer Özgürlük Türleri ile İlişkisi

a-) Düşünce ve İfade Özgürlüğü ile İlişkisi

Düşünce ve ifade özgürlüğü, en sade biçimiyle her insanın özgürce kendi düşünce ve kanaatlerine sahip olabilmesi ve bunları serbestçe dış dünya ile paylaşabilmesi anlamına gelmektedir⁴⁵⁵. Bu açıdan; söz konusu özgürlüğün demokratik sistemin olmazsa olmaz (sine qua non) unsuru, temel yapı taşı olarak kabul edildiğini ifade edebiliriz⁴⁵⁶. Öyle ki, düşünce ve ifade özgürlüğü diğer tüm özgürlüklerin adeta çıkış noktası, kökü konumundadır⁴⁵⁷. Siyasi iktidarın düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırlarını belirleme konusunda kullandığı yetkinin sınırları aynı

⁴⁵² **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 133.

⁴⁵³ **Kaboğlu**, *Özgürlükler Hukuku*, s. 12.

⁴⁵⁴ Öğretide, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin bir ülkede kamu düzenini bozmaya en yatkın hareketlerden biri olduğu dolayısı ile de hemen bütün hukuk düzenlerinde bu özgürlüğün özel olarak düzenlendiği ve idareye de geniş yetkiler verildiği ifade edilmiştir. Söz konusu görüş için bkz.: **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 133.

⁴⁵⁵ **Korkmaz**, *Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü*, s. 68.

⁴⁵⁶ **Korkmaz**, *Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü*, s. 58.

⁴⁵⁷ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 82.

zamanda o ülkenin siyasi yapısının da belirleyicisi olmaktadır⁴⁵⁸. Çağdaş liberal (özgürlükçü) demokrasilerin kurucu unsurlarından biri olan çoğulculuğun sağlanmasındaki en önemli gösterge düşünce ve ifade hürriyetinin uygulamada ne suretle hayata geçirildiği ile doğrudan ilişkilidir⁴⁵⁹. Her türlü kanaat, inanç ve düşüncenin serbestçe açığa vurulması suretiyle devlet iktidarının sınırlandırılmasını sağlayacak kamusal tartışma ve muhalefet etme imkanının sağlanması bütün özgür toplumların felsefi temelini oluşturur⁴⁶⁰. Çoğulcu demokratik toplum düzeninde düşünce ve kanaatlerin çok çeşitli araç ve yöntemlerle açığa vurulması mümkündür. Bu farklılaşma düşünce özgürlüğünü isim değişikliğine uğratarak farklı özgürlük isimleri ile ifade edilmesini sağlamaktadır⁴⁶¹. Örneğin; basın özgürlüğü, siyasi parti özgürlüğü, dernek özgürlüğü, toplanma ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü gibi özgürlükler; aslında düşünce ve ifade özgürlüğünün farklı birer görünüş şeklini oluşturmaktadır⁴⁶². Dolayısıyla karşılıklı düşünce değişiminde bulunmak ya da belli ortak çıkarları savunmak amacıyla bir araya gelen kişilerin; kamuoyu yaratma ya da siyasi karar alma organlarını etkileme amacı ile kullandıkları toplanma ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü⁴⁶³; aslında düşünce özgürlüğünün kolektif biçimde kullanma vasıtalarından birini oluşturmaktadır. Bu kolektif özgürlük; düşünce ve kanaatlerin yahut talep veya tepkilerin, birden fazla kişi tarafından toplu olarak söz, yazı, pankart, resim, müzik, işaret gibi bir takım araçlarla ve çoğunlukla genel yollar ile kamunun yararlandığı sokak cadde ve meydanlarda açıklanması suretiyle kullanılır.

b-) Kolektif Haklar İle İlişkisi

Temel hak ve özgürlüklerin kullanılış biçimine göre sınıflandırılmasında; bireysel hak ve özgürlükler ile kolektif hak ve özgürlükler olmak üzere ikili bir ayrıma gidildiğini ifade etmiştik. Kolektif hak ve özgürlük kavramının ise ancak birden fazla kişi tarafından birlikte kullanılabilen hak ve özgürlükler olarak kabul edildiğini ve kendi içerisinde de örgütlü (sürekli) ve örgütsüz (geçici) olmak üzere iki temel türe ayrıldığını ifade edebiliriz⁴⁶⁴. Örgütlü (sürekli) kolektif özgürlük

⁴⁵⁸ **Korkmaz**, *Düşüncüyü Açıklama Özgürlüğü*, s. 58.

⁴⁵⁹ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 82.

⁴⁶⁰ **Korkmaz**, *Düşüncüyü Açıklama Özgürlüğü*, s. 68.

⁴⁶¹ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 83.

⁴⁶² **Korkmaz**, *Düşüncüyü Açıklama Özgürlüğü*, s. 77-78.

⁴⁶³ Öğretide toplanma özgürlüğünün, toplantıyı düzenleme, toplantıya katılma ve toplantıda düşünce ve görüşleri serbestçe dile getirebilme unsurlarını kapsadığı ifade edilmiştir. Bkz.: **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 81.

⁴⁶⁴ **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 30 vd.

kavramına *dernek*, *sendika* ve *siyasi parti* haklarının; örgütsüz (geçici) kolektif özgürlük kavramına ise *toplantı ve gösteri yürüyüşü* özgürlüğü ile *grev hakkının* dahil olduğunu görmekteyiz⁴⁶⁵. Kolektif haklar (örgütlü/örgütsüz) geçmişte olduğu gibi günümüzde de özellikle ekonomik ve sosyal hakların kazanılması ve geliştirilmesi için kullanılmakla birlikte kişi hak ve hürriyetleri için de aynı derecede önemli bir işlevi yerine getirmektedir⁴⁶⁶.

Kolektif hakların nitelik itibariyle örgütlü ve sürekli olanları arasında yer alan; dernek kurma ve kurulmuş bir derneğe üye olma özgürlüğü ile sendika ve siyasi parti özgürlüklerinin⁴⁶⁷ de aslında bir tür toplanma (bir araya gelme) anlamı taşıdığı ifade edilebilir⁴⁶⁸. Bu bağlamda söz konusu örgütlü (sürekli) özgürlükler ile örgütsüz (geçici) kolektif özgürlüklerden biri olan toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü⁴⁶⁹ arasında; *ortak amaca yönelmiş olma*, *birden fazla kişi tarafından birlikte kullanılabilir olma* gibi bazı benzerlikler bulunmaktadır⁴⁷⁰. Ancak; örgütlü kolektif özgürlük türlerinde ortak amaç için bir araya gelmiş olan kişilerin düşünce ve çalışmalarını sürekli olarak devam ettirmesi söz konusuyken; örgütsüz kolektif özgürlük türü olan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde geçicilik esastır⁴⁷¹. Bu sebeple; toplantı ve gösteri yürüyüşü sona erdiğinde bu hakkı kullanan kişilerin normal şartlar altında yeniden bir araya gelmesi beklenmez⁴⁷². Yine, örgütlü kolektif özgürlük türlerinde belirli bir amaç için bir araya gelen kişilerin kurmuş olduğu birlikteliğin yasa gereği tüzel kişilik kazanmak suretiyle hukukun öznesi haline geldiğini görmekteyiz⁴⁷³. Bu bakımdan; *dernekler*⁴⁷⁴, *sendikalar*⁴⁷⁵ ve *siyasi partilerin*⁴⁷⁶ her

⁴⁶⁵ **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 30 vd.

⁴⁶⁶ R. Pelloux, “*Réflexions sur les Libertés Collectives*” (en maniere de conclusions), in La Revue des Droits de l'Homme (RDH), v.II, 1969/2, s. 369 vd. Aktaran: **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 86.

⁴⁶⁷ **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 68.

⁴⁶⁸ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 16.

⁴⁶⁹ **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 81.

⁴⁷⁰ **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 18.

⁴⁷¹ **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 19., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 17.

⁴⁷² **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 17.

⁴⁷³ **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 70.

⁴⁷⁴ 5253 sayılı Dernekler Kanunu "Tanımlar Madde 2- Bu Kanunun uygulanmasında; a) Dernek: Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarını," Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5253.pdf>, E.T.: 18.08.2020.

⁴⁷⁵ 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu "Tanımlar MADDE 2 – (1) Bu Kanunun uygulanmasında;... g) Sendika: İşçilerin veya işverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek için en az yedi işçi veya işverenin bir araya gelerek bir işkolunda faaliyette bulunmak üzere oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kuruluşları." Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6356.pdf>, E.T.: 18.08.2020.

birinin kuruluşlarını düzenleyen yasal mevzuat ile tüzel kişiliğe sahip olduklarını ifade edebiliriz⁴⁷⁷. Oysa, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün kullanılması bakımından tüzel kişiliğin ortaya çıkması durumu söz konusu olmaz⁴⁷⁸. Örgütlü kolektif özgürlüklerin kullanılmasında sürekliliğin sağlanması bakımından ortaya çıkan tüzel kişilik (*dernek, sendika veya siyasi parti*) ile o kişiliği oluşturan bireyler arasında bir üyelik ilişkisinin kurulması söz konusuyken; toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün kullanılması bakımından böyle bir üyelik müessesesi de söz konusu değildir⁴⁷⁹.

Toplanma ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü, belirli gerçek kişi topluluğunun bir araya gelmesi suretiyle doğrudan doğruya kullanılabileceği gibi kolektif özgürlük öznese haline gelmiş olan dernek, sendika veya siyasi partiler tarafından da pek tabii kullanılabilir⁴⁸⁰. Bu açıdan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü hem gerçek kişiler açısından hem de dernekler, sendikalar ve siyasi partiler için karar alıcılar nezdinde son derece önemli bir baskı aracı olmaktadır⁴⁸¹.

Grev ise, iş hayatı bakımından çalışanların (işçilerin) mesleki çıkarlarının savunulması kapsamında işverene karşı toplu iş bırakma biçiminde gerçekleştirdikleri ve bu sayede bir tür baskı aracı olarak kullandıkları eylemdir⁴⁸². Kullanılış şekli itibarıyla örgütsüz (geçici) kolektif özgürlük türlerinden biri olarak karşımıza çıkan greve bu özelliği kazandıran, Anayasa ve yasalarca kendisinin bir hak olarak tanınmış olmasıdır. Etkili bir toplu sözleşme yapabilmeyen, ancak işçilerin geçici olarak iş bırakma (grev) hakkı ile mümkün olabileceği bu sebeple de sendika özgürlüğü ile grev hakkının birbirlerini tamamlayan iki kolektif özgürlük türü olduğu ifade edilmiştir⁴⁸³.

⁴⁷⁶ 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu "Tanım: Madde 3 – Siyasi partiler, Anayasa ve kanunlara uygun olarak; Cumhurbaşkanı, milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir Devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanan tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır." Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2820.pdf>, E.T.: 18.08.2020.

⁴⁷⁷ **Atalay**, Türkiye’de Toplantı ve Gösteri, s. 20.

⁴⁷⁸ **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 17.

⁴⁷⁹ **Atalay**, Türkiye’de Toplantı ve Gösteri, s. 19.

⁴⁸⁰ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 86.

⁴⁸¹ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 86.

⁴⁸² **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 87.

⁴⁸³ Otto Kahn - Freund, Bob Hepple, **Laws Against Strikes**, International Comparisons in Social Policy - 1, (fabian research series), London, 1972, s. 53. Aktaran: Duygun Yarsuvat, **Çalışma Ceza Hukuku**, Sermet Matbaası, İstanbul, 1978, s. 80.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü ile kıyaslandığında, grev hakkının çok daha dar ve teknik bir anlam ve eylem alanına karşılık geldiği görülmektedir. Grev hakkının kullanılması esasen çalışma hayatına katılan işçilerin, taleplerinin karşılanması amacıyla toplu olarak iş bırakma eylemine girişmesi ve bu suretle işverene karşı bir tür zarar verme amaç ve eğilimi içine girmeleri olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁸⁴. Çalışanların talepleri karşısında işveren boyun eğerse grev başarı ile sonuçlanmış olacaktır⁴⁸⁵. Ancak, hemen ifade edelim ki; Türk hukuk sisteminde çalışma hayatı bakımından grev (iş bırakma) hakkının kullanılması oldukça dar (sınırlı) bir eylem alanına karşılık gelmektedir⁴⁸⁶. 1982 Anayasası'nın 54 üncü maddesinde⁴⁸⁷ yer alan düzenlemeye göre; grev ve lokavt (toplu işten çıkarma) hakkı sadece toplu iş sözleşmesi yapılması esnasında ve bu konuda uyuşmazlık çıkması halinde çalışanlar tarafından kullanılabilir. Bunun dışında siyasi amaçlı grev ve lokavt ile dayanışma grev ve lokavtı ve yine genel grev ve lokavt ile iş yeri işgali, iş yavaşlatma veya verim düşürme ve diğer direnişlerinin yapılamayacağı aynı maddede açıkça düzenleme altına alınmıştır.

⁴⁸⁴ **Kaboğlu, Özgürlükler Hukuku**, s. 263-264.

⁴⁸⁵ **Kaboğlu, Özgürlükler Hukuku**, s. 264.

⁴⁸⁶ **Kaboğlu, Özgürlükler Hukuku**, s. 264.

⁴⁸⁷ 1982 Anayasası "Grev hakkı ve lokavt Madde 54 – Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurusunun usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir. Grev hakkı ve lokavt iyiniyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz. (Mülga üçüncü fıkra: 7/5/2010-5982/7 md.) Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir. Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir. Yüksek hakem kurulunun kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir. (Mülga yedinci fıkra: 7/5/2010-5982/7 md.) Greve katılmayanların işyerinde çalışmalarını, greve katılanlar tarafından hiç bir şekilde engellenemez." Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>, E.T.:16.08.2020.

c-) Sivil İtaatsizlik / Pasif Direnme (Civil Disobedience) İle İlişkisi

Demokratik bir hukuk düzeninde vatandaşların kural olarak önceden vaz edilmiş olan normlara (hukuk kurallarına) uygun davranması beklenir ve bu aynı zamanda kendileri için bir yükümlülük olarak ortaya çıkar. Ancak, bazı istisnai durumlarda adaletsiz olduğu düşünülen bir hukuk kuralına uymamak bir tür vicdani veya kamusal ihtiyacın sonucu olarak belirebilmektedir⁴⁸⁸. Böyle bir durumda adil olmadığı düşünülen bir hukuk kuralına veya siyasal iktidarın haksızlık olarak kabul edilen edimine karşı şiddete başvurmaksızın ve kamuya açık bir şekilde gerçekleştirilen, meşruiyetini ise hukuk alanından ziyade siyasi ve ahlaki bir temelden alan, hukuki sonuçları ise önceden göze alınarak bilinçli şekilde gerçekleştirilen politik bir eylem (protesto)⁴⁸⁹ olarak *sivil itaatsizlik* gündeme gelmektedir⁴⁹⁰. Bu açıdan sivil itaatsizlik kavramını en basit şekilde bir hukuk kuralını bilinçli olarak çiğnemek suretiyle siyasi iktidarı adalete ve hukuk devleti anlayışına uygun davranmaya çağıran politik bir eylem olarak tanımlamak da mümkündür⁴⁹¹.

Sivil itaatsizlik kavramı hakkında öğretilerde farklı tanımlamalara⁴⁹² rastlamakla birlikte kapsamlı olduğunu düşündüğümüz diğer birkaçına ise şu şekilde yer verebiliriz. Bir görüşe göre sivil itaatsizlik: “*Şu ya da bu şekilde adil ilişkilerin hüküm sürdüğü demokratik bir sistemde ortaya çıkan ciddi haksızlıklara karşı, yasal imkanların tükendiği noktada son bir çare olarak başvurulmuş, kendisine anayasayı ya da toplumsal sözleşmede ifadesini bulan ortak adalet anlayışını temel alan, şiddeti reddeden, yasa dışı politik bir eylem*”⁴⁹³ iken; bir başka görüşe göre ise; “*Hukuk devleti idesinin içerdiği üstün değerler uğruna kamuya açık ve yasaya aykırı olarak gerçekleştirilen, bu sırada üçüncü kişilerin daha üstün bir hakkını*

⁴⁸⁸ Erdoğan, *Anayasal Demokrasi*, s. 356.

⁴⁸⁹ Jhon Rawls, *A Theory of Justice*, Harvard University Press, 1971, s.401. Aktaran: Peri Uran, “1960 Sonrası Türkiye’de Sivil İtaatsizlik Eylemleri”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, Yıl:2006, Detay Yayıncılık, Kayseri, 2006. s. 132.

⁴⁹⁰ Uran, *Türkiye’de Sivil İtaatsizlik Eylemleri*, s.132.

⁴⁹¹ Erdoğan, *Anayasal Demokrasi*, s. 356.

⁴⁹² Bu bağlamda sivil itaatsizlik kavramı hakkındaki en ayrıntılı tanımlardan biri de şu şekildedir: “*Hukuk devletini, kurulu bir pozitif hukuk düzeni ya da kanun devleti olmaktan çıkartıp gerçek amacı olan adalet devletine doğru götürmek inancı uğruna, kamuya açık olarak yapılan, şiddete yer vermeyen ve yönetim politikalarında ya da mevzuatta değişikliğe gidilmesi istemiyle girilen, toplumun çoğunluğunun sağduyusuna seslenen, bilinçli olarak yaptırımına katlanmak suretiyle bir hukuk kuralının ihlali ile sonuçlanan, bireysel ya da kolektif, ikincil ve barışçıl bir protesto eylemi*”dir. Anayurt, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s.77.

⁴⁹³ Hannah Arendt, Ronald Dworkin, Jürgen Habermas ve diğerleri, *Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik*, Çev. Yakup Coşar, 4. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014, s. 10.

çığnemeyen, barışçıl bir protesto edimi”⁴⁹⁴dir. Bir diğer görüşe göre ise sivil itaatsizlik; "Hukuk devletini kurulu bir pozitif hukuk düzeni ya da kanun devleti olmaktan çıkartıp gerçek amacı olan adalet devletine doğru götürmek inancı uğruna, kamuya açık olarak yapılan, şiddete yer vermeyen ve yönetim politikalarında ya da mevzuatta değişikliğe gidilmesi istemiyle girilen, toplumun çğunluğunun sağduyusuna seslenen, bilinçli olarak ferdi veya kolektif, ikincil ve barışçıl bir protesto eylemidir.⁴⁹⁵"

Sivil itaatsizlik kavramını öğretmeye kazandıran isim Amerikalı yazar ve filozof Henry David Thoreau⁴⁹⁶ olmakla birlikte; gerçekleştirdikleri sivil itaatsizlik eylemleri ile kavrama dünya genelinde tanınırlık ve saygınlık kazandıran isimler olarak Mohandas K. Gandhi ve Martin Luther King gösterilmektedir⁴⁹⁷.

Hukuk kurallarının ve hükümet (iktidar) politikalarının meşruluğu (geçerliliği) esasen halktan gelen talepler üzerine değişime açık olması ile yakından ilişkilidir⁴⁹⁸ ve bu aynı zamanda birey veya toplumun hukuk kurallarına gönüllü olarak bağlılığının da sınır noktalarından birini oluşturur. Sivil itaatsizliğin felsefi temelinde ise mevcut bir yasal düzenlemenin yüksek bir ahlaki değer uğruna (adalet ilkesi gereği) bilinçli olarak ihlal edilmesi fikri barındığına göre, yasal düzenlemeler (hukuk normları) ile sivil itaatsizlik eylemleri açısından meşruiyet temelini doğru bir zemine oturtulması konunun anlaşılması açısından da önemli olacaktır. O halde, meşruiyet⁴⁹⁹ kavramına kısaca değinmek yararlı olacaktır. Öncelikle ifade etmemiz gerekir ki, meşruiyet, sosyolojik açıdan her türlü sosyal ilişkide kendisine atfı yapılan bu sebeple de anlam içeriği giderek belirsizleşen ve aynı zamanda hem hukuk hem de siyaset alanında⁵⁰⁰ farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılan ortak bir

⁴⁹⁴ Hayrettin Ökçesiz, *Sivil İtaatsizlik*, Afa Yayınları, İstanbul, 1994, s.130.

⁴⁹⁵ **Anayurt**, Toplanma Hürriyeti Kavramı, s. 23-24.

⁴⁹⁶ Henry David Thoreau; ülkesindeki ırk ayrımcılığına ilişkin yasaları protesto etmek amacıyla vergi borcunu ödememiş ve bu sebeple de hapse girmiştir. Yazar hakkında ayrıntılı bilgi ve eserin Türkçe çevirisi için bkz. C. Hakan Arslan, Fatma Ünsal, *Sivil İtaatsizlik ve Pasif Direniş (Henry D. Thoreau & Mohandas K. Gandhi)*. Vadi Yayınları, 3. Bası, Ankara, Mayıs, 2012.

⁴⁹⁷ Murat Bilgin, Kadir Candan, "Sivil İtaatsizlik", *Yasama Dergisi*, S.19, Eylül - Ekim - Kasım - Aralık 2011, s.57.

⁴⁹⁸ **Bilgin, Candan**, *Sivil İtaatsizlik*, s. 57., Mesude Altunel, "Sivil İtaatsizlik ve Mohandas K. Gandhi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Yıl:23, Sayı:93, Mart-Nisan 2011, s.444.

⁴⁹⁹ Meşru kelimesi sözlükte; "Yasanın, dinin ve kamu vicdanının doğru bulduğu" olarak tanımlanmıştır. Bkz: Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*.

⁵⁰⁰ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Çetinkaya Buhari M., "Siyasi ve Hukuki Açıdan Meşruiyet", Genç Hukukçular Hukuk Okumaları. Erişim: <http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerIII/115.pdf> E.T.: 18.05.2018.

kavramdır⁵⁰¹. Çalışmamız açısından ise meşruiyet kavramının hukuk alanındaki anlamı önem taşımaktadır. Hukuk bilimi meşruiyet kavramını; pozitif hukuk ve doğal hukuk öğretisi ekseninde farklı şekillerde tanımlamıştır⁵⁰². Pozitivist hukuk anlayışına göre meşruiyet, genel olarak bir işlemin veya olayın olumlu nitelikteki bir hukuk kuralına uygun olması şeklinde tanımlanmakla birlikte bu tanım doğal hukuk öğretisine göre nispeten dar olarak kabul edilebilecek bir niteliğe sahiptir ve dolayısı ile kavramı tüm yönleri ile ortaya koyma noktasında eksik görünmektedir⁵⁰³. Meşruiyet kavramı hakkında verdiğimiz tanım, esasen “yasallık” kavramı ile daha yakından ilişkilidir. Çoğu zaman *meşruiyet* ile *yasallık* kavramları birbiri ile karıştırılarak kullanılmaktadır. Yetkili organlar tarafından konulmuş olan herhangi bir kanuna uygun olmayı ifade eden yasallık kavramı, meşruiyetin tanımı için oldukça yetersiz görülse de meşruluğun varlığı konusunda bir karine oluşturduğu⁵⁰⁴ da kabul edilmektedir⁵⁰⁵. Bunun bir sonucu olarak; yasaya uygun olan şeyin her zaman meşru olduğunu kabul etmek de mümkün olmayacak; dolayısı ile pozitif hukuk kurallarının meşruluğunun ayrıca ispatlanması (*geçerliliğinin ortaya konulması*) bir gereklilik olarak ortaya çıkacaktır⁵⁰⁶. Bu açıklamalarımızdan yola çıkarak; kanuna uygun olan şeyin yasal, hakkaniyete (adalet duygusuna) uygun olan şeyin ise meşru olduğunu ve bu bağlamda yasal olanın ancak karine olarak meşru sayılabileceğini aksinin ise ispatlanabileceğini ifade etmek mümkündür⁵⁰⁷. O halde, demokratik hukuk devletlerinde dahi, hukuki düzenlemelerin yasal olmasına karşılık, kimi zaman adalet duygusuna uygun düşmeme ihtimali söz konusu olmakta ki; bu durum sivil itaatsizliğin bizatihi meşruiyet (geçerlilik) zeminini oluşturmaktadır⁵⁰⁸.

Sivil itaatsizlik eylemleri, amaç unsuru bakımından toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü kapsamındaki eylemler ile büyük benzerlik gösterse ve hatta

⁵⁰¹ Barker Rodney, *Political Legitimacy and The State*, Clarendon Press, Oxford, 1990, s.20. Aktaran: Çetinkaya Buhari M., “*Hukuksal ve Siyasal Açından Meşruiyet*”, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, s.9-10. Erişim: <http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerIII/115.pdf>. E.T.: 18.05.2018.

⁵⁰² Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Çetinkaya, “*Hukuksal ve Siyasal Açından Meşruiyet*”, s.10 vd.

⁵⁰³ Atay Ethem Ender, “Hukukta Meşruiyet Kavramı”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, Yıl: 1997, s.121-122.

⁵⁰⁴ Kapani, *Politika Bilimine Giriş*, s. 89.

⁵⁰⁵ Uran, “*1960 Sonrası Türkiye’de Sivil İtaatsizlik Eylemleri*”, s.132.

⁵⁰⁶ Atay, “*Hukukta Meşruiyet Kavramı*”, s. 122.

⁵⁰⁷ Uran, “*1960 Sonrası Türkiye’de Sivil İtaatsizlik Eylemleri*”, s.132.

⁵⁰⁸ Uran, “*1960 Sonrası Türkiye’de Sivil İtaatsizlik Eylemleri*”, s.133.

çoğu zaman aynılık ihtiva etse dahi⁵⁰⁹ gerçekleşme yöntem ve araçları ile hukuki nitelik ve sonuçları bakımından aralarında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Sivil itaatsizlik olarak kabul edilen eylemlerin temel özelliğinin, pozitif hukuk normlarından en az birini bilinçli olarak ihlal etmek ve yine bu eylemin sonucu olarak da ihlalin hukuki sonuçlarına katlanmayı göze almak olduğu göz önünde bulundurulduğunda; yasal itiraz (protesto) biçimlerinden biri olan toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü kapsamındaki eylemlerden farkı daha belirgin şekilde ortaya çıkacaktır⁵¹⁰.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü pozitif hukuk tarafından temel bir hak ve özgürlük türü olarak tanınıp kapsam ve sınırları belirlenmek suretiyle hukuki güvence altına alınmış olmasına rağmen; sivil itaatsizliğin böyle bir tanıma ve güvenceden yararlanmadığını, dolayısı ile sivil itaatsizlik niteliğindeki eylemlerin pozitif hukuku ihlal eden (yasal olmayan/kanunsuz) eylemler olma özelliğinin bulunduğunu ifade etmek gerekir⁵¹¹. Diğer önemli bir fark ise kullanım biçimi bakımından karşımıza çıkmaktadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü birden fazla kişi tarafından birlikte kullanılabilen (kolektif) özgürlük türlerinden birini oluştururken, sivil itaatsizlik eylemleri nadiren de olsa bireysel (ferdi) olarak da kullanılabilir⁵¹². Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü ile sivil itaatsizlik eylemlerinin düşünceyi açıklama yöntemlerinden biri olma, barışçıl olma (şiddete başvurmama), mevcut bir yasayı veya iktidar uygulamasını protesto etme, kamuoyu oluşturma gibi ortak özellikleri bulunsa dahi öğretide sivil itaatsizlik eylemlerinin ikincil niteliğe sahip olduğu; yani somut olayda sahip olunan siyasi itiraz (protesto) haklarının kullanılmasına rağmen; olumlu sonuç alınamaması yahut bu türden girişimlerin daha en baştan etkisiz kalacağının kesin olarak anlaşılması halinde son çare olarak başvurulabilecek bir yöntem olduğu, ancak böyle bir durumda sivil itaatsizlik eyleminin meşru sayılabileceği kabul edilmektedir⁵¹³.

⁵⁰⁹ Her ikisinde de kamu gücünün işleyişi ile ilgili şikayetlerin kamu oluşturmak suretiyle gündeme getirilmesi ve bu sayede de değiştirilmesi, düzeltilmesi veya kaldırılmasına dikkat çekilmesi söz konusudur. Bkz: **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 24.

⁵¹⁰ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 25. Yazar eserinde; toplantı özgürlüğünde amacı gerçekleştirmek için kullanılacak ararların hukuka aykırı ve kanun dışı nitelik taşınamaması gerektiğini belirtmiştir.

⁵¹¹ **Erdoğan**, *Anayasal Demokrasi*, s. 357., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 25.

⁵¹² **Ökçesiz**, *Sivil İtaatsizlik*, s. 82., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 24.

⁵¹³ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 25. Yazar eserinde, bu konuyu somutlaştırmak için vermiş olduğu bir örnekte; cezaevlerindeki kötü şartların protesto edilmesi amacıyla hukuk düzeninin tanıdığı yasal hakların herhangi birine başvurmaksızın (dilekçe hakkı, basın hürriyeti,

Öğretide sivil itaatsizlik eylemlerinin; itiraz edilen sistemi bütünüyle reddetmeyen⁵¹⁴ ve şiddet kullanımına hiç bir suretle yer vermeyen, felsefesi ile aktif direnme değil, pasif direnme hakları çerçevesinde ve pasif direnme hakkının bir biçimi (görünüş şekli) olarak kabul görmekte bu bağlamda da anarşizm ve terörizmden de farklılaşmaktadır⁵¹⁵. Dünya ve Türkiye genelinde gerçekleştirilmiş sivil itaatsizlik eylem örneklerine değinmek gerekirse; bunlar arasında konu ve amaç unsuru bakımından en sık karşımıza çıkanların; “çevrenin korunmasına dikkat çekmek”, “militarizmi protesto etmek”, “ücretlerin yetersizliğini, işsizliği veya çalışma koşullarının olumsuzluğunu protesto etmek” kapsamında gerçekleştiğini ifade edebiliriz⁵¹⁶.

Sivil itaatsizlik eylemlerini biçimsel açıdan değerlendirdiğimizde ise Türkiye ve Dünya genelinde başvurulan yöntemler arasında; *imza toplama, oturma eylemi, ağaçlara sarılma, ölü biçimde yere uzanma, açlık grevi, genel greve çağrıda bulunma, barış kampları kurma, tehlikeli yerlere trafik işaretleri koyma veya yaya geçidi işareti çizme, otobüslerde ırklara göre oturma düzenine uymama, gizli atom silahlarının planlarını açıklama, sınır geçme, hastalıklı balıkları sorumlu firma binalarına bırakma, hukuki olanaklardan kitleler halinde yararlanma, iş bırakma, köprülerden, gemi ve enerji santrallerinden ve fabrika bacalarından afişler sallandırma, yasak bölgelere girme, bildiri dağıtma, askerlik hizmetinden kaçınma, kürsü işgali, elektrik veya su hesaplarını kısmen ödememe, yasak alanda gösteri yapma (örneğin parlamento önünde)* gibi eylemler sayılmaktadır⁵¹⁷.

Son yıllarda Türkiye ve Dünya’da sıklıkla gündeme gelen sivil itaatsizlik örneklerinden bir diğerini ise, *sanal dünya* olarak da ifade edilen *sanal ortamda* gerçekleştirilen bazı eylemler oluşturmaktadır. Başta, siyasetçi ve bürokratlar olmak üzere devlet yetkililerini ve bunun yanı sıra kamu idarelerini protesto etmek amacıyla internet sitelerinin *hacker* adı verilen internet korsanları tarafından

toplanma ve gösteri yürüyüşü kapsamındaki kanuni protesto eylemleri vb.) bir grubun doğrudan doğruya genel yollardan birini kapatmak suretiyle oturma eylemi düzenlenmesi halide bunun meşru görülebilecek bir sivil itaatsizlik eylemi olmadığını ifade etmiştir.

⁵¹⁴ Altunel, *Sivil İtaatsizlik ve Mohandas K. Gandhi*, s. 447.

⁵¹⁵ Manfred G. Schmidt, *Wörterbuch zur Politik*, 2. Auflage, Alfred Kröner Verlag, Stuttgart, 2004, s.276. Aktaran: Candan, Bilgin, *Sivil İtaatsizlik*, s. 68., Altunel, *Sivil İtaatsizlik ve Mohandas K. Gandhi*, s. 446.

⁵¹⁶ Türkiye’de sivil itaatsizlik eylemleri hakkında somut örnekler ve ayrıntılı bilgi için bkz: Uran, “Türkiye’de Sivil İtaatsizlik Eylemleri”, s. 133-vd.

⁵¹⁷ Ökçesiz, *Sivil İtaatsizlik*, s. 49., Candan, Bilgin, *Sivil İtaatsizlik*, s. 68., Anayurt, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 24-25.

hack'lenmesi suretiyle gerçekleştirilen eylemlerin; içerik olarak sivil itaatsizliğin bir çok unsurunu barındırmasına rağmen, özellikle eylemi gerçekleştiren kişilerin kimliklerini saklaması ve eylemin hukuki ve cezai sorumluluğunu üstlenmekten açıkça kaçınmaları nedeniyle bu tür fiilleri tam anlamıyla sivil itaatsizlik eylemi olarak değerlendirmek de mümkün görünmemektedir⁵¹⁸. Yine, benzer şekilde 2010 yılında Dünya kamuoyunu bilgilendirme amacıyla, *Wikileaks* adlı internet sitesi tarafından ABD Dışişleri Bakanlığı'na ait olduğu öne sürülen bir takım belge ve yazışmaların yayınlanması eyleminin de sivil itaatsizliğin bir çok unsurunu taşıdığı vurgulanmıştır⁵¹⁹.

Sivil itaatsizlik eylemlerini ceza hukuku bağlamında değerlendirdiğimizde kısaca şu açıklamalarda bulunabiliriz. Siyasi, ahlaki veya başka hangi amaç ya da saike dayanırsa dayansın, kanunlarda açıkça suç olarak tanımlanmış olan fiillerin kişiler tarafından bilinçli (kasıtlı) olarak ihlal edilmesi (*bazı durumlarda teşebbüs halinde kalmış olsa dahi*) ceza sorumluluğunu gündeme getirecektir⁵²⁰. Bu sonuç en demokratik devletlerde dahi geçerlidir. Sivil itaatsizlik, pozitif hukuk tarafından tanınmış ve sınırları ayrıntıları ile belirlenmiş olan temel bir hak ve özgürlük alanı değildir. Hatta, kavramın tanımından da yola çıkarak sivil itaatsizlik eylemlerinde belirli bir hukuk normunun bilinçli olarak ihlal edildiğini ve eylemcinin yüksek ahlaki bir sorumlulukla bu eyleminin hukuki sonuçlarına da katlanmayı göze alması ve kabullenmesi gerekliliğinden⁵²¹ bahsetmiştik. Dolayısı ile sivil itaatsizlik olarak gerçekleştirilen hareketler, şayet kanunlarda suç olarak düzenlenmiş hükümleri açıkça ihlal ediyorsa fiil suç teşkil edecek ve dolayısı ile cezai sorumluluk da gündeme gelecektir⁵²². Bu bağlamda, uygulamada sivil itaatsizlik eylemi olarak gerçekleştirilen bazı davranışların 2911 sayılı TGYK başta olmak üzere 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) düzenlenmiş olan suç tiplerini ihlal edebileceğini ifade edebiliriz. Son olarak; sivil itaatsizlik eylemlerinde ortaya konulan amacın (saikin) olumlu olması, gerçekleştirilen fiili hukuki açıdan suç olmaktan çıkarmasa

⁵¹⁸ **Candan, Bilgin**, *Sivil İtaatsizlik*, s. 83.

⁵¹⁹ **Candan, Bilgin**, *Sivil İtaatsizlik*, s. 83.

⁵²⁰ Mehmet Emin Artuk, "Sivil İtaatsizlik ve Ceza Hukuku", *Argumentum Aylık Hukuk Dergisi*, Y. 3-4, S. 36-41, Temmuz-Aralık, 1993, s. 727.

⁵²¹ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 25.

⁵²² Sami Selçuk, "Ceza Hukuku Açısından Sivil İtaatsizlik" *Argumentum Aylık Hukuk Dergisi*, Y. 3-4, S. 36-41, Temmuz-Aralık, 1993, s. 729-730.

dahi⁵²³ temel cezanın belirlenmesi esnasında⁵²⁴ ve ayrıca fail hakkında takdiri bir indirim sebebi olarak mahkeme veya hakim tarafından göz önünde bulundurulabileceğini düşünmekteyiz.

⁵²³ Ceza hukukunda failin saiki (niyeti); "*özel kast*" ile işlenen suçlar dışında suçun oluşması üzerinde etkili değildir.

⁵²⁴ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu md.61/(g) hükmüne göre hakim; failin cezasını belirlerken fiili işlediği sırada güttüğü amaç ve saiki de göz önünde bulundurarak işlenen suçun kanuni tanımında öngörülen cezasının alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirler. Ayrıca aynı kanunun md.62/(1) ve (2) hükümlerine göre de hakim eğer şartları gerçekleşmişse takdiri indirim uygulamak suretiyle sonuç cezayı belirleyebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEZA HUKUKU BAKIMINDAN TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ ÖZGÜRLÜĞÜ

A. GENEL OLARAK TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN SINIRLANDIRILMASI VE CEZA HUKUKU

Temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının hukuk normları vasıtasıyla sınırlandırılması meselesi takdir edileceği üzere başta hukuk felsefesi ve anayasa hukuku olmak üzere devletler hukuku (uluslararası hukuk), idare hukuku ve ceza hukuku gibi hukuk biliminin birden fazla ve farklı alanını ilgilendiren ve bu yönüyle oldukça kapsamlı ve aynı zamanda karmaşık bir çalışma zeminini ifade etmektedir. Dolayısı ile genel bir başlık olarak *temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması meselesi*; kapsam ve içerik itibarıyla çalışmamızın sınırlarını aşacak niteliktedir. Ancak; söz konusu meselenin özellikle ceza hukukunu ilgilendiren yönü ile çalışma konumuz ile doğrudan doğruya temas halinde olduğunu ifade etmemiz gerekmektedir.

Doktora tez çalışmamızın konu başlığı ile bölüm ve alt metin başlıkları birlikte değerlendirilecek olursa eserimizin ana eksenini 1982 Anayasası'nın 34 üncü maddesinde temel bir hak olarak düzenlenmiş olan *toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü* ile bu özgürlüğün özel olarak ceza hukuku normları ile korunması ve sınırlandırılması meselesinin oluşturduğu anlaşılabacaktır.

Çalışma konumuz ile arasındaki bağlantı nedeniyle temel hak ve özgürlüklerin hukuk normları vasıtası ile korunması ve sınırlandırılması meselesi hakkında kısa da olsa bir takım genel açıklamalarda bulunmamız, çalışmamızın muhtelif başlıkları altında yapmış olduğumuz açıklama ve tespitlerin (bakış açımızın) daha rahat anlaşılmasını sağlaması açısından yararlı olacağı kanaatini taşımaktayız.

İfade etmemiz gerekir ki; hiçbir toplumsal organizasyonda hukukun süjesi (öznesi) konumundaki gerçek veya tüzel kişiler için hak ve özgürlüklere ait mutlak (sınırsız) bir kullanım alanının varlığından bahsetmek⁵²⁵ hem kuramsal hem de

⁵²⁵ Bu ifadededen kastımız; ilgili özgürlük türüne ilişkin olarak kişilerin sahip olabileceği sınırsız bir hareket serbestisidir.

uygulama anlamında mümkün görünmemektedir⁵²⁶. Toplum halinde yaşayan insanlardan her birinin hukuk düzeni içerisinde bir takım hak ve yetkilere sahip oldukları gerekçesi ile özgürlüklerini tamamen keyfi biçimde yahut hiçbir sınır tanımadan kullanmaları o toplumda düzensizlik ve belirsizlikten başka bir şey doğurmayacağı açıktır⁵²⁷. Bu nedenle temel hak ve özgürlüklerin sınırsız keyfi yahut aşırı (orantısız) biçimde kullanılması; genel anlamda hukuk düzeninin varlığı ile ilişkili olarak *kamu düzeni ve güvenliği*⁵²⁸ açıkça ihlal edebileceği gibi daha dar veya teknik anlamda kişilerin kendi özgürlük alanlarına ilişkin kişisel tasarruf alanlarını da olumsuz yönde etkileyebilecek ve hatta bu serbesti alanını tamamen ortadan kaldırma ihtimalini dahi gündeme getirecektir.

O halde, temel hak ve özgürlüklerin kullanılması açısından mutlak yani sınırsız bir hareket serbestisinin varlığından bahsetmek kamu düzeni ve toplum hayatı dahilinde mümkün görünmemektedir⁵²⁹. Bu noktada özgürlüğün fiili ve meşru alanı olarak da ifade edebileceğimiz dilediği gibi hareket edebilme serbestisinin hukukun öznesi konumundaki gerçek veya tüzel kişiler bakımından yine hukuk düzenince belirlenmiş bir takım sınırlarının bulunması kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır⁵³⁰.

Bu açıklamalarımız bağlamında; kamu düzeni ile de ilişkilendirebileceğimiz özgürlük kavramının⁵³¹ mutlak ve sınırsız değil aksine bir tür sınırlandırılmış (paylaşılmış) serbesti alanı olarak anlaşılması gerekmektedir⁵³². Paylaşılmış özgürlük kavramı, niteliği gereği anayasalarda yer alan temel hak ve özgürlüklerin her biri bakımından bir tür sınırlandırma (*serbesti alanını kısıtlama*) anlayışını beraberinde getirmektedir⁵³³. Söz konusu anlayışın liberal demokratik hukuk devletlerinde iki

⁵²⁶ Munci Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No:453, 1981, s. 217.

⁵²⁷ Caniklioğlu, *Temel Haklar ve Anayasalarımız*, s. 484-485., Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 69.

⁵²⁸ Kamu Düzeni ve Güvenliği kavramları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Ali Özdemir, "Kamu Düzeni ve Kamu Güvenliği Kavramlarına Analitik Bir Yaklaşım (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Sınırlandırılması Örneği)" *International Journal Of Legal Progress*, Number:2, Volume:2, Year:2016, s.78-115., Murat Buğra Tahtalı, *Kadının Yaşam Hakkının Korunmasında İdari Kolluğun Rolü ve Önemi*, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Kasım, 2019, s. 130 vd., Özge Okay Tekinsoy, *İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı*, On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, Mart, 2011.

⁵²⁹ Ali İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, Seçkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, Şubat, 2016, s. 86-87.

⁵³⁰ Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, s. 129.

⁵³¹ Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 69.

⁵³² Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku*, s. 12., Anayurt, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 133-134.

⁵³³ Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku*, s. 12.

önemli özelliği bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, yapılacak sınırlandırmanın hak ve özgürlüğün kullanılmasını tamamen engellemeyecek ölçü ve nitelikte olması⁵³⁴, ikincisi ise tekil veya toplu olarak kullanılacak olan hak ve özgürlüğün gerçek veya tüzel kişiler tarafından açıkça kötüye kullanılmasının engellenmesidir⁵³⁵.

Anayasalar ile güvence altına alınmış olan temel hak ve özgürlüklerin, demokratik toplum düzeni içinde hukuk devleti anlayışının gereklerine uygun olarak kullanılmasının temini ve bunun yanı sıra kamu düzeninin sağlanması amacıyla da bir takım koruyucu ve sınırlandırıcı tedbirlere maruz kalmasının söz konusu olduğu aksi takdirde özgürlüklerin, sınırsız kullanım nedeniyle yok olacağı ifade edilmiştir⁵³⁶. Ancak, hukuk normları vasıtasıyla temel hak ve özgürlüklere yönelik koruyucu ve sınırlandırıcı tedbirlere başvurulurken; “özgürlük-otorite” veya “özgürlük-kamu düzeni ve güvenliği” denkleminde adil bir dengenin de kurulması gereklidir⁵³⁷. Bu konuda hukuk devleti ilkesinin ortaya koyduğu evrensel gereklere uygun olarak ve esasen özgürlükler lehine bu dengenin kurulması gerektiğini düşünmekteyiz⁵³⁸.

Uluslararası insan hakları belgeleri ve Anayasaların bir yönüyle temel hak ve özgürlüklere hukuk sistemi içerisinde adeta ontolojik (varlıksal) bir boyut

⁵³⁴ Doktrinde bu anlayış “öze dokunma yasağı” olarak da ifade edilmektedir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Fazıl Sağlam, *Temel Hakların Sınırlanması ve Özü*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:506, SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:4, Ankara, 1982., Yücel Özdemir, "Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılmasında Öze Dokunma Yasağı", *KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, Cilt: 2, Ocak, 2017, s. 65-99.

⁵³⁵ **Kaboğlu**, *Özgürlükler Hukuku*, s. 131.

⁵³⁶ **Atalay**, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, s. 69.

⁵³⁷ **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 134., **Kaboğlu**, *Kolektif Özgürlükler*, s. 131.

⁵³⁸ Ancak hemen ifade edelim ki bazı güncel gelişmeler karşısında devletler, hukuk normlarının ihdasında “özgürlük - otorite (güvenlik)” denkleminde yukarıda bahsettiğimiz ideal anlayışın aksi yönünde bir tutum içine girebilmektedir. Bu ilgili devletin sınırları içinde ve/veya dışında yaşanan ve kamu düzeni ile toplum güvenliğini tehdit edici nitelikteki bir takım olay ve olguların varlığı, ortaya çıkış sıklığı, etki alanı ve yoğunluğuna bağlı olarak da önemli ölçüde değişkenlik göstermektedir. Biraz somutlaştıracak olursak içinde bulunduğumuz 21 inci yüzyılın ilk çeyreğinde uluslararası ve sınır aşan terör faaliyetlerinin yoğunlaşarak ön plana çıkması ve yine bu gelişmeyle bağlantılı olsun veya olmasın şiddet, anarşi, iç karışıklık ve benzeri durumları tetikleyici yahut besleyici nitelikte yaygın ve etkili toplumsal şiddet hareketlerinin artış göstererek varlığını devam ettirmesi söz konusu anlayış değişikliğine neden olan en önemli gelişmeler arasında sayılabilir. İşte devletler bu gibi gelişmeler karşısında az önce bahsettiğimiz özgürlük-otorite denkleminde otorite lehine tavır alan bir hukuk anlayışına yakınlaşmaktadır. Burada önemli olan; bu gibi olağanüstü durumlarda dahi evrensel hukuk kuralları ile Anayasanın belirlediği temel ilkelerin dışına çıkmadan söz konusu olay ve olgularla mücadele etmektir. Kanaatimizce, yaşama geçirilmesi teorik olarak ortaya konulmasından çok daha zor görünen bu bakış açısının hukuk devleti olma iddiasında bulunan her bir devlet için aynı zamanda bir tür emniyet kemeri işlevi göreceği açıktır. Burada önemli olan özgürlük - otorite denklemindeki dengenin hiçbir zaman keyfi olarak ve orantısız şekilde özgürlük aleyhine ve fakat otorite lehine bozulmamış olmasıdır. Böyle bir durum hangi devlet veya toplumda gerçekleşirse gerçekleşsin, liberal (özgürlükçü) hukuk devleti anlayışından ve aynı zamanda demokratik toplum düzeninin gereklerinden uzaklaşıldığı şekilde yorumlanacaktır.

kazandırdığını, diğer yönüyle de söz konu hak ve özgürlükleri korumak ve/veya kötüye kullanılmalarını engellemek maksadıyla bir takım sınırlandırıcı ve koruyucu normatif tedbirleri düzenlediğini veya buna atıfta bulunduğunu⁵³⁹ ifade edebiliriz. Özellikle ikinci belirttiğimiz husus, aynı zamanda o Anayasanın geçerli olduğu toplum düzeninin hangi oranda özgürlükçü (liberal) veya baskıcı bir sisteme sahip olduğunu da ortaya koyan önemli göstergelerden biri olarak değerlendirilecektir⁵⁴⁰. Bu beklentiden hareketle ne özgürlüklerin kamu düzeni anlayışına ne de kamu düzeninin özgürlük anlayışına feda edilmesi doğrudur⁵⁴¹. Esas olan ikisi arasında hakkın kötüye kullanılmasına izin vermeyecek ve özgürlüğün kullanılmasını da olağanüstü şartlar hariç olmak üzere mutlak anlamda engellemeyecek adil bir dengenin kurulmasıdır⁵⁴².

1982 Anayasası'nın 13 üncü maddesi⁵⁴³ ile olağan dönemde temel hak ve özgürlükler bakımından gündeme gelebilecek sınırlandırmaların hangi şartlar altında söz konusu olabileceği açıkça belirlenerek olası keyfi ve orantısız müdahaleler engellemiştir.

Anayasa'nın 14 üncü maddesi⁵⁴⁴ ile de temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasına bir güvence daha getirilmiştir. Bu düzenleme genel hukuk ilkelerinden biri olan hakkın kötüye kullanılması yasağının özel bir görünüş şeklini ifade etmektedir⁵⁴⁵.

⁵³⁹ Uluslararası insan hakları belgeleri ve anayasalar; temel hak ve özgürlüklere ilişkin sınırlandırıcı ve koruyucu tedbirleri bazı durumlarda ilk elden kendileri düzenlerken bazı durumlarda bu konuda azami müdahale sınırlarını bizzat belirlemek kaydıyla söz konusu düzenlemeleri yasa koyucunun yetkisine bırakmıştır.

⁵⁴⁰ **Özbudun**, *Türk Anayasa Hukuku*, s.109-113., Mesut Bedri Eryılmaz, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı*, İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No:713, ISBN:978-605-359-882-4, Ankara, 2012, s.3-4., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 134.

⁵⁴¹ **Kaboğlu**, *Özgürlükler Hukuku*, s. 58 vd., **İşgören**, *Toplantı*, s. 87.

⁵⁴² **Kaboğlu**, *Özgürlükler Hukuku*, s. 58., **Anayurt**, *Toplanma Hürriyeti Kavramı*, s. 134.

⁵⁴³ 1982 Anayasası'nın 13 üncü maddesi şu şekilde düzenlenmiştir: “- (**Değişik madde: 03/10/2001 - 4709 S.K./2. md.**) Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”

⁵⁴⁴ 1982 Anayasası'nın 14 üncü maddesi şu şekilde düzenlenmiştir: “- (**Değişik madde: 03/10/2001 - 4709 S.K./3. md.**) Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz. Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.”

⁵⁴⁵ **Kaboğlu**, *Özgürlükler Hukuku*, s. 62,67.

Anayasanın söz konusu maddeleri temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında kanun koyucu karşısında bireyleri koruyan çok önemli bir güvence işlevi görmektedir. Bu düzenlemeler öğretide temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasının anayasal sınırları olarak da kabul edilmektedir⁵⁴⁶.

Anayasanın 34 üncü maddesi⁵⁴⁷ toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü ile bu özgürlük alanına ilişkin özel sınırlandırma gerekçelerini düzenleme altına almıştır. Buradan hareketle söz konusu özgürlüğü sınırlayan başlıca iki yasal dayanak olduğu ifade edilebilir. Bunlardan ilkinin, 1982 tarihli Anayasa ikincisini ise özgürlüğün kullanılmasına dair usul ve esasları ayrıntılı biçimde belirleyen 2911 sayılı TGYK oluşturmaktadır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün kişiler tarafından kullanılmasına ilişkin anayasal sınırları; “*silahsızlık ve saldırısızlık koşulu*⁵⁴⁸” ile “*önceden bildirimde bulunma zorunluluğu*”⁵⁴⁹ oluşturmaktadır. Özgürlüğün kullanılmasına ilişkin usul ve esaslar ile özgürlüğün korunması ve sınırlarının hukuka aykırı şekilde aşılması sonucu ortaya çıkan cezai sorumluluk halleri ise 2911 sayılı TGYK’da düzenlenmiştir.

Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması meselesi anayasa hukuku başta olmak üzere, idare hukuku ve ceza hukuku dahil bir çok hukuk disiplini ilgilendiren geniş kapsamlı bir konudur. Bizim çalışma konumuzun içeriğini ise 1982 Anayasası’nın 34 üncü maddesinde düzenleme altına alınmış olan temel bir hak ve özgürlük türü olarak toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün Ceza Hukuku bakımından sınırları ile bunun yasal dayanağını oluşturan 2911 sayılı TGYK hükümleri oluşturmaktadır. Bu nedenle, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün

⁵⁴⁶ Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması yöntem ve usullerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.: **Kalabalık, İnsan Hakları Hukuku**, s.157 vd., **Gören, Temel Hak Genel Teorisi**, s. 87 vd., **Gözler, Anayasa Teorisi C.II**, s. 547.

⁵⁴⁷ 1982 Anayasası’nın 34 üncü maddesi şu şekilde düzenlenmiştir: “**(Değişik madde: 03/10/2001 - 4709 S.K./13. md.)** Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.”

⁵⁴⁸ Öğretide, temel hakların norm (koruma) alanının belirlenmesinin, ilgili hakkın sağladığı anayasal güvencenin kapsam ve sınırlarının tespit açısından oldukça önemli olduğu vurgulanmış; bu kapsamda Anayasa’nın 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün Anayasal koruma alanının ise “silahsız” ve “saldırısız” toplantı ve yürüyüşler olduğu ifade edilmiştir. Bu iki koşulun ise aynı zamanda; toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün objektif sınırlarını oluşturduğu belirtilmiştir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **Atalay, Türkiye’de Toplantı ve Gösteri**, s. 94-98.

⁵⁴⁹ Bkz.: 1982 Anayasası Md. 34.

Anayasa ve İdare Hukuku bakımından sınırları hakkındaki açıklamalara daha fazla yer vermenin çalışmanın amacını ve kapsamını aşacağı düşüncesi ile burada son vermekteyiz.

Çalışmamızın bu üçüncü bölümünde; 2911 sayılı TGYK kapsamında düzenlenen suç tipleri ve ceza hükümlerini diğer bir ifade ile toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünü ceza hukuku bakımından koruyan ve sınırlandıran yasal düzenlemeleri ayrıntılı olarak inceleme konusu edineceğiz.

B. 2911 SAYILI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNUNDA DÜZENLENEN SUÇ TİPLERİ

I. Genel Açıklamalar

Ülkemizde toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün bir hak olarak vatandaş ve yabancılar tarafından kullanılması 2911 sayılı TGYK tarafından düzenlenmiş olan bazı usul ve esaslara uyulmasını gerekli kılmaktadır. Her ne kadar toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü *bildirim usulüne* bağlı olarak kullanılabilen bir hak olarak karşımıza çıksa da bu özgürlüğün kullanımının kamu düzeni ve güvenliği gibi bazı yasal ve Anayasal gerekçelerle kamu yönetimleri tarafından sınırlandırılabilceğini ifade etmeliyiz.

İşte bu noktada, 1982 tarihli Anayasa'nın 34 üncü maddesinin 2 inci cümlesi önem arz etmektedir. Buna göre toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü sadece millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve ancak kanunla sınırlanabilmektedir. Anayasa hukuku bağlamında temel hak ve özgürlüklere yönelik bu türden oluşan sınırlama sebeplerine öğretide *özel sınırlama sebepleri* denilmektedir⁵⁵⁰.

1982 Anayasasının 34 üncü maddesi toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünü temel bir hak⁵⁵¹ olarak tanıyıp güvence altına almasının yanı sıra maddenin son cümlesi ile de bu hakkın kullanılması esnasında uygulanacak şekil, şart ve usullerin kanun ile belirleneceğini ifade etmiştir.

⁵⁵⁰ Sağlam, *Temel Hakların Sınırlanması*, s. 87,98,109., Kemal Gözler, *İnsan Hakları Hukukuna Giriş*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Temmuz, 2017, s. 168 vd.

⁵⁵¹ 1982 Anayasası Md. 34: (Değişik: 3/10/2001-4709/13 md.) “Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.”

Bu kapsamda 2911 sayılı TGYK, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından yürürlüğe giren 1982 Anayasasının öngördüğü sisteme uyum amacıyla hazırlanmış olup; 06.10.1983 tarihinde TBMM tarafından kabul edilerek, 08.10.1983 tarihinde 18185 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak özel yürürlük hükmünü düzenleyen 40 ıncı madde hükmü gereği bu tarihten üç ay sonra yürürlüğe girmiştir.

2911 sayılı TGYK’nun yürürlüğe girmesi ile birlikte kendisinden önceki dönemde yürürlükte bulunan 10.02.1963 tarih ve 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Hakkında Kanun (TGYHK) yürürlükten kaldırmıştır⁵⁵².

2911 sayılı TGYK, 1982 Anayasası’nın 34 üncü madde hükmünün bir gereği olarak toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleme hakkının ülkemiz sınırları içinde vatandaşlar ve yabancılar tarafından hangi şekil, şart ve usullerde kullanılacağını ayrıntılı biçimde düzenlemiştir. Bu düzenlemelerin ana eksenini ise söz konusu hakkının kullanılmasına ilişkin idare hukuku ve ceza hukuku alanına ilişkin hükümler oluşturmaktadır.

2911 sayılı TGYK’nın idare hukuku alanına ilişkin düzenlemeleri çalışma konumuz ile doğrudan ilişkili olmaması nedeniyle üçüncü bölüm altında ayrı başlıklar altında inceleme konusu edinilmeyecektir. Buna karşılık, Ceza Hukukuna ilişkin düzenlemeler (suç tipleri) ise üçüncü bölümün ana içeriğini oluşturacaktır.

2911 sayılı TGYK’da düzenlenmiş olan suç tipleri ile İdare Hukukuna ilişkin hükümlerin birbiri ile ilişkili olduğu bazı özel durumlarda ise konunun daha iyi anlaşılması açısından İdare Hukuku alanına ilişkin düzenlemelerin de ilgili suç tipine ilişkin başlıklar altında incelemesine yer verilecektir.

Ceza Hukuku; hukuk düzeni tarafından güvence altına alınmış olan kişi veya topluma ait *hukuksal değerlerin*⁵⁵³ yine bizzat kişi veya gruplar tarafından *suç* adı verilen; *tipik, hukuka aykırı* ve *kusurlu* davranışlar sonucu ihlal edilmesini yaptırım altına alan hukuk dalıdır⁵⁵⁴. Bu bağlamda, 01.06.2005 yürürlük tarihli 5237 sayılı

⁵⁵² 2911 sayılı TGYK Kaldırılan hükümler Madde 39: "10/2/1963 tarih ve 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır."

⁵⁵³ *Hukuksal Değer* kavramı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Yener Ünver, **Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003.

⁵⁵⁴ Timur Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınevi, 12. Baskı, Ankara, 2017, s. 200. Yazar suçun tanımını; toplum tarafından onaylanmayan davranışların, kanunlara tarafından düzenlenip yaptırıma bağlanması olarak tanımlanmıştır. Ancak ifade etmek gerekir ki; doktrinde suç tanımı farklı şekillerde yapılmaktadır.

TCK söz konusu hukuksal değerleri *ceza normları*⁵⁵⁵ ile korumak amacıyla kanun koyucu tarafından hazırlanmış olan genel kanun olma özelliğini göstermektedir⁵⁵⁶. Ancak, suç teşkil eden fiiller ve karşılığında öngörülmüş olan yaptırımlar hukuk düzenimiz açısından sadece 5237 sayılı TCK'da değil, bunun yanı sıra birçok özel ceza kanunu ile ceza hükmü içeren diğer kanunlar kapsamında da gündeme gelmektedir.

2911 sayılı TGYK değerlendirilecek olursa; esas itibariyle anayasal bir hak olan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün kullanılış usul ve esaslarını idare hukuku bağlamında ayrıntılı şekilde düzenlediği görülecektir. Sekiz Bölüm ve 41 Madde ile Ek ve Geçici Maddelerden oluşan Kanun'un Birinci Bölümü; (Md.1-5) *Amaç, Kapsam, Tanımlar ve İstisnalar ile Seçim Zamanına İlişkin Hükümler* başlıklarını düzenlemektedir. İkinci Bölümü; (Md.6-8) *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yer ve Güzergahı ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Zamanı ve Umuma Açık Yer Sayılma* başlıklarını düzenlemektedir. Üçüncü Bölümü; (Md. 9-13) *Düzenleme Kurulu, Bildirim Verilmesi, Toplantının Yapılması, Düzenleme Kurulunun Görev ve Sorumlulukları, Hükümet Komiseri ve Yetkileri* başlıklarını düzenlemektedir. Dördüncü Bölümü; (Md.14-19) *Düzenleme Kurulunun Toplantıyı Geri Bırakması, Birden Fazla Toplantıları Erteleme, Toplantının Bölge Valiliği ve İçişleri Bakanlığınca Ertelenmesi, Toplantının Ertelenmesi ve Bazı Hallerde Yasaklanması, Yasaklama veya Erteleme Kararının Tebliği, İl veya İlçelerde Bütün Toplantıların Ertelenmesi veya Yasaklanması* başlıklarını düzenlemektedir. Beşinci Bölümü; (md.20) *Gösteri Yürüyüşlerinde Uygulanacak Hükümler* başlığını düzenlemektedir. Altıncı Bölümü; (Md.21-27) *Amaç Dışı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü, Yasak Yerler, Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerinin Dağıtılması, Çağrı ve Propaganda Araçları, Kışkırtma Yasağı* başlıklarını düzenlemektedir.

Yedinci Bölümü ise; (Md.28-34/A) *Ceza Hükümleri* başlığı altında tez konumuzun üçüncü bölüm içeriğini oluşturacak olan suç tiplerini düzenlemektedir. Son olarak; Sekizinci Bölümü ise (Md.35-41) *Çeşitli Hükümler* başlığı altında *Saklı*

⁵⁵⁵ Ceza Normu kavramı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Zeki Hafızogulları, **Ceza Normu (Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni)**, Seçkin Kitabevi, Ankara, 1987.

⁵⁵⁶ 5237 sayılı TCK Özel kanunlarla ilişki **Madde 5-** "(1) Bu Kanunun genel hükümleri, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanır."

Hükümler, Kaldırılan Hükümler, Rücu, Yürürlük ve Yürütme başlıklarını düzenlemektedir.

2911 sayılı TGYK'nın içerik itibarıyla sadece ceza normlarını ihtiva etmediği göz önünde bulundurulduğunda; *özel ceza kanunu* niteliğinde olmadığı görülecektir. Aksine, söz konusu Kanun'un birden fazla konu başlığını oluşturan sekiz bölümünden sadece birinde toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü ile ilgili ceza normlarının düzenlemesi nedeniyle bu Kanun'un *ceza hükümleri içeren (ihtiva eden) özel kanun* niteliğine sahip olduğu söylenebilir.

Bu tespiti üçüncü bölüme ilişkin açıklamalarımızın henüz başında yapmamız; bir yönüyle anlamlıdır. Şöyle ki; ceza hukuku suç genel kuramı içersinde önemli bir yer işgal eden suçların içtimaı bahsinde yer alan görünüşte içtima kurumu ve bunun bir türü olarak değerlendirilen özel norm genel norm ilişkisi ve failin tek fiili ile birden fazla (aynı veya farklı) ceza normunu ihlal etmesi halinde gündeme gelen bir içtima türü olarak fikri içtima kurumunun 2911 sayılı TGYK'da düzenlenmiş olan suç tipleri bakımından da uygulanması gündeme gelecektir. Bunun anlamı; failin belirli şartlar altında birden fazla suç tipini ihlal etmesi halinde ceza sorumluluğunda genel kuralın aksine lehe bir takım sonuçların doğmasında saklıdır. Şöyle ki, ceza hukukunda sorumluluk belirlenirken genel kural; fail tarafından işlendiği tespit olunan her bir suç için ayrı (gerçek içtima) ceza sorumluluğuna gidilmesidir⁵⁵⁷. Bunun istisnası olarak; az önce bahsettiğimiz görünüşte içtima halleri ve bu bağlamda *özel norm genel norm* ilişkisi ile suçların içtimaı türlerinden biri olan *fikri içtima* uygulaması gösterilebilir. Bu iki durumda da fail belirli şartlar altında hukuk düzeni içerisinde yer alan birden fazla suç tipini kuramsal olarak ihlal etmiş olmasına rağmen; somut olayda kendisine uygulanacak olan tek bir ceza normu söz konusu olacak ve bu da failin ceza sorumluluğu belirlenirken genel kuralın aksine kendisi lehine bir sonuç oluşturacaktır. İşte bu açıdan 2911 sayılı TGYK'nın, 5237 sayılı TCK ve diğer Kanunlar karşısındaki niteliğini belirlemek önemlidir. Bu konu ile ilgili ayrıntılı açıklamalara ilgili suç tiplerini incelerken suçun özel görünüş şekilleri başlığı altında ve özellikle içtima konu bahsinde ayrıca değerlendireceğiz.

Anayasa ve yasalar tarafından güvence altına alınmış olan hiçbir temel hak ve özgürlük türü sınırsız bir kullanım olanağından faydalanamamaktadır. Aksine; hak ve özgürlüklerin sınırsız bir şekilde veya hukuk sistemi tarafından önceden

⁵⁵⁷ **Özen**, *Suçların İçtimaı*, s. 6-7.

belirlenmiş olan sınırların dışına çıkılarak kullanılması genel anlamda kamu düzeni ve güvenliğini bozabileceği gibi dar anlamda kişi veya grupların özgürlük alanları ile ilişkili bir veya birden fazla hukuksal değerin ihlaline yönelik bir saldırı olarak da nitelendirilebilir⁵⁵⁸.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü kullanmak isteyen bireyler hukuka aykırı hareket etmek suretiyle 2911 sayılı TGYK'da düzenlenmiş olan bazı usul ve kuralları ihlal ederlerse veya en baştan itibaren toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü, hukuka aykırı amaçları (*saldırı ve şiddet eylemleri vb.*) gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanırlarsa anılan Kanun'da düzenleme altına alınmış olan ve suç teşkil eden bazı fiilleri gerçekleştirdikleri gerekçesiyle doğrudan doğruya ceza hukuku sorumluluğu ile karşı karşıya kalabilecektir.

2911 sayılı TGYK'nın 7 inci Bölüm'ünde “*Ceza Hükümleri*” başlığı altında; Md. 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34 ve 34A ile toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kötüye kullanılması ve aynı zamanda söz konusu hakkın kullanılmasının hukuka aykırı müdahalelere karşı korunmasına yönelik suç teşkil eden fiiller ile bunlara karşılık gelen yaptırım tür ve miktarları düzenleme altına alınmıştır.

2911 sayılı TGYK'da yer alan söz konusu suç tiplerini kısaca ifade edecek olursak; **28 inci maddede** “*Yasalara Aykırı Hareket Etmek*” başlığı altında: kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek, bu hareketlere katılmak; düzenleme kurulu üyelerinin kanunda aranan nitelikleri taşımaması; düzenleme kurulu üyelerinin kanunda yer alan görev ve sorumlulukları yerine getirmemesi; güvenlik kuvvetlerine veya toplantı ve gösteri yürüyüşünün safahatlarının teknik araçlarla tespiti amacıyla görevlendirilen kişilere görevleri sırasında engel olunması suçları düzenlenmiştir. **29 uncu maddede** “*Toplantı veya yürüyüşü engellemek*” suçu; **30 uncu maddede** “*Huzur ve Sükunu Bozma*” suçu; **31 inci maddede** “*Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları ve Suç İşlemeye Teşvik*” suçu; **32 nci maddede** “*Direnme*” başlığı altında kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmakla beraber dağılmamakta ısrar etmek ile ihtar ve zor kullanmaya rağmen kamu görevlilerine karşı cebir ve tehdit kullanmak suretiyle direnme suçları düzenlenmiştir. **33 üncü maddede** “*Toplantı veya Yürüyüşe Silahla Katılanlar*” başlığı altında: toplantı veya yürüyüşe silahla katılmak, toplantı veya yürüyüşe kimliği gizlemek amacıyla yüzü kısmen veya tamamen örterek katılmak, yasadışı

⁵⁵⁸ Gören, Temel Hak Teorisi, s. 87.

örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşıyarak veya bu amblem ve işaretleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyerek katılmak suçları düzenleme altına alınmıştır. Son olarak **34 üncü maddede ise**; “*Tahrikçiler ve Suç Ortakları*” başlığı altında: Kanun'un 27 nci maddesinde yer alan kışkırtma yasağına ilişkin düzenleme ile bağlantılı olarak; Halkı kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak suçu düzenleme altına alınmıştır.

Çalışmamızın bundan sonraki kısmında; yukarıda belirtilen suç tiplerini ceza hukuku özel hükümler alanına ilişkin akademik çalışmalarda genellikle başvuru suçu tipi inceleme şeması üzerinden ayrıntılı olarak değerlendireceğiz.

II. Suç Tipleri

1-) TGYK Md.28/f(1): Kanuna Aykırı Toplantı veya Gösteri Yürüyüşleri Düzenlemek, Yönetmek veya Bu Hareketlere Katılmak

A- Suç İle Korunan Hukuksal Değer (Suçun Hukuki Konusu)

a) Genel Olarak Hukuksal Değer Kavramı

Ceza hukuku temel hak ve özgürlüklerin korunması ve sınırlandırılması ile toplumsal barışın sağlanması işlevlerini yerine getirmektedir⁵⁵⁹. Bu durum aynı zamanda ceza hukukunun ve dolayısı ile ceza yaptırımının amacı ile de yakından ilişkilidir. Şöyle ki; ceza hukuku sistemi içerisinde yer alan her bir müstakil suç tipi, kişilere veya topluma ait belirli birtakım hukuksal menfaatlerin o toplumsal düzende taşıdığı özel önem dolayısıyla yaptırım tehdidi ile korunmasını sağlamaktadır⁵⁶⁰. Bu bakımdan suç kavramını; hukuksal değer üzerinde yaratılan tehlike yahut doğrudan doğruya hukuksal değere verilen zarar olarak tanımlamak da mümkündür⁵⁶¹.

Hukuksal değer üzerinde yaratılan tehlikenin veya hukuksal değere verilen zararların giderilmesi açısından tazminat hukuku kurallarının uygulanması, toplumsal barışın sağlanması ve adalet duygusunun tatmininde bir aşamaya kadar yeterli görülebilir. Gerçekleştirilen haksızlık belirli bir yoğunluk düzeyini aşarsa; ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümünde sadece tazminat hukuku kurallarının

⁵⁵⁹ Nur Centel, Hamide Zafer, Özlem Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, Beta Yayınları,10. Bası, Ankara, 2017, s. 4.

⁵⁶⁰ Bernd Heinrich, *Ceza Hukuku Genel Kısım -I*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 4., Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 250-251.

⁵⁶¹ Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, 10. Baskı, Ankara, 2019, s. 41.

uygulanması adaletin sağlanması açısından yetersiz kalacaktır⁵⁶². Bu gibi durumlarda kanun koyucunun *suç politikası*⁵⁶³ çerçevesinde cezalandırma yetkisini kullanması bir tür gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır⁵⁶⁴. Bu gereklilik bir yönüyle ceza hukukunun hukuk sistemi içindeki *meşruiyetini*⁵⁶⁵ ortaya koyarken⁵⁶⁶ diğer yönüyle de son çare olma (*ultima ratio*)⁵⁶⁷ özelliğini bizlere göstermektedir⁵⁶⁸.

Ceza hukuku bağlamında *hukuksal değer* kavramı; failin üzerinde filini icra ettiği ve suçun maddi konusunu oluşturan şey veya kişi gibi somut, duyu organları ile algılanabilen bir varlığı değil; aksine sosyal düzenin devamlılığı açısından korunması gereken soyut, manevi ve ideal değer veya değerleri ifade etmektedir⁵⁶⁹.

Ceza normları ile korunan hukuksal değerlerin kime veya neye ait olduğunu tespit etmek önemlidir. Kimler suçla korunan hukuksal değerlerin sahibi olabilir sorusunun cevabı öğretide farklı görüşler etrafında ortaya konulmuştur⁵⁷⁰. Bazı yazarların; suçla korunmak istenen hukuksal değerlerin yalnızca bireylere ait olabileceğini kabul ettiklerini⁵⁷¹; diğer bazı yazarların ise hukuksal değerlerin birey ile birlikte veya bireyden bağımsız olarak topluma veya devlete de ait olabileceğini kabul ettikleri ifade edilmiştir⁵⁷².

⁵⁶² **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s.41.

⁵⁶³ Öğretide *suç politikasının*; ceza hukukunun toplumu koruma görevini daha iyi yerine getirebilmesi için nasıl kurumsallaştırılması gerektiği sorunu ile meşgul olduğu ifade edilmiştir. Bkz.: Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, Seçkin Yayınevi, 19. Baskı, Ankara, 2019, s. 33, kn.12. Suç Politikası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi - 5, Suç Politikası**, (Editör: Doç. Dr. Yener Ünver), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ocak, 2006.

⁵⁶⁴ **Heinrich, Ceza Hukuku Genel Kısım-I**, s. 5, kn. 3.

⁵⁶⁵ **Öztürk, Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku**, s. 32, kn. 11. Yazarlar; ceza hukukunun meşruluğunun, cezanın meşruluğu ile açıklanabileceğini, cezanın meşruluğunun ise toplumsal açıdan cezanın mutlaka gerekli olup olmadığı sorusu üzerine tespit edilebileceğini ifade etmiştir. Bu kapsamda bir hukuksal değer varlığının her zaman için ceza hukuku korumasından yararlanamayacağını belirtmiştir.

⁵⁶⁶ **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 41.

⁵⁶⁷ Ceza Hukukunun, Ultima Ratio (Son Çare Olması) İlkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Ozan Ercan Taşkın, “Son Çare (Ultima Ratio) Olarak Ceza Hukuku”, **Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:1, 01.06.2016, s. 59-91.

⁵⁶⁸ **Ünver, Hukuksal Değer**, s.695. Haluk Toroslu, **Ceza Müeyyidesi**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksel Lisans Tezi, 2007, s.60-64. Erişim: acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1874/2539.pdf (ET. 12.08.2018 - 22:33). **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 83.

⁵⁶⁹ **Ünver, Hukuksal Değer**, s. 130., Mustafa Özen, **Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2018, s. 373., İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku**, Seçkin Yayınevi, 15. Baskı, Ankara, 2019, s. 219 vd.

⁵⁷⁰ Konu hakkında öğretide yer alan tartışmalar ve farklı görüşler için bkz.: **Ünver, Hukuksal Değer**, s. 480 vd.

⁵⁷¹ **Koca, Üzülmüş, Genel Hükümler**, s. 117.

⁵⁷² **Ünver, Hukuksal Değer**, s. 480 vd., **Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku**, s. 373., **Toroslu, Ceza Hukuku**, s. 93., **Öztürk, Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku**, s. 202, kn. 319.

Çalışma konumuz açısından bizim de kabul ettiğimiz anlayışa göre; ceza normları ile korunması amaçlanan hukuksal değerlerin bazı suç tiplerinde salt bireye ait menfaatlara ilişkin olarak ve fakat diğer bazı suç tiplerinde ise topluma (toplumu oluşturan bireylerden her birine) veya devlet tüzel kişiliğine ait değerler olarak ortaya çıkabileceği yönündedir. Ancak, hemen ifade edelim ki; topluma veya devlete ait olduğu öne sürülen ve bu sebeple de ceza hukuku korumasından yararlanan bazı hukuksal değerlerin (menfaatlerin) dolaylı olarak kişilerin menfaatlerini de koruma işlevine hizmet ettiği yadsınamaz bir gerçektir⁵⁷³.

Suçla korunan hukuksal değer bahsine ilişkin değinilmesi gereken bir diğer önemli mesele ise; ceza hukuku alanında kanun koyucunun iradesi ile ihdas edilmiş her bir ceza normunun (suç tipinin) koruduğu değerlerin mutlaka tekil niteliğe sahip olması gerekip gerekmediği noktasında karşımıza çıkmaktadır. Bu meselenin çözümünde belirleyici olan husus, her bir ceza normunun (suç tipinin) en az bir hukuksal değeri koruma işlevine sahip olduğu⁵⁷⁴ ve fakat aynı anda birden fazla hukuksal değeri de koruma işlevini yerine getirebileceği yönündedir⁵⁷⁵. Şayet bir ceza normu (suç tipi) birden fazla hukuksal değeri koruma işlevi görüyorsa; tez çalışmamız kapsamında ilgili suç tipine ilişkin açıklamalarımızı yaparken suçla korunan hukuksal değerlerin karma (birden fazla) olduğunu belirterek söz konusu özelliğe değineceğiz.

2911 sayılı TGYK kapsamında düzenlenmiş olan her bir suç tipini, korunan hukuksal değer bahsine ilişkin gerçekleştirdiğimiz tespit ve değerlendirmelerimiz ışığında ayrı ayrı ele alacağız.

b) TGYK Md.28/f(1)'de Korunan Hukuksal Değer

Bütün demokratik hukuk devletlerinde temel hak ve özgürlükler birtakım anayasal ve yasal sınırlar içerisinde kullanılabilmektedir. Çalışmamızın önceki bölümlerinde de bahsettiğimiz üzere hak ve hürriyetlerin hiçbir sınırlamaya tabi tutulmadan kullanılması mümkün görünmemektedir. Böyle bir ihtimalin toplumsal yaşamda gerçekleşmesi düzensizlik ve belirsizlik ortamından başka bir şey oluşturmayacağı şüphe götürmez bir gerçektir. Dolayısıyla temel hak ve özgürlükler demokratik hukuk düzeni içerisinde birtakım sınırlamalara tabi tutulurken ceza

⁵⁷³ Heinrich, *Ceza Hukuku Genel Kısım-I*, s. 6, kn.7., Centel, Zafer, Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, s. 6.

⁵⁷⁴ Özbek, Doğan, Bacaksız, *Genel Hükümler*, s. 83.

⁵⁷⁵ Soyaslan, *Genel Hükümler*, s. 253., Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, kn. 302, s. 195.

kanunları veya ceza hükmü içeren diğer kanunlar ile de benzeri amaçla müdahalelere de konu edilmektedir.

Ceza hukuku alanında ortaya çıkan normatif düzenlemeler iki önemli amaç ve işleve hizmet etmektedir. Bunlardan birincisi temel hak ve özgürlüklerin kişiler tarafından kullanımına yönelik ortaya çıkabilecek haksız ve hukuka aykırı müdahaleleri ceza yaptırımına konu ederek temel hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlamaktır. İkincisi ise demokratik hukuk düzeninde kişilerin sahip olduğu hak ve özgürlüklerin yasanın belirlediği sınırlar dışına çıkarak kötüye kullanılmasını ceza yaptırımları ile engellemek ve bu sayede kamu düzeni ve kamu güvenliğini tesis etmektir⁵⁷⁶.

2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrası ile kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü *düzenlemek, yönetmek veya bu hareketlere katılmak* şeklinde belirtilen fiillerin kanun koyucu tarafından suç sayılarak ceza yaptırımına bağlanmasının temel nedeni bir kamusal (kolektif) hak ve özgürlük türü olan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin, demokratik toplum düzeni içinde hukukun belirlediği Anayasal ve yasal sınırlar içinde kullanılmasını sağlamak ve bu sayede kamu düzeni ve güvenliğini temin etmektir.

Kanuna aykırı bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün gerçekleşmesi, devletin vatandaşlara yönelik can ve mal güvenliğini sağlama yükümlülüğü başta olmak üzere günlük yaşamda ulaşım, sağlık, eğitim vb. diğer birçok anayasal hak ve özgürlüğün kullanımını hususunda ciddi bir tehdit oluşturacaktır. O halde; 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu hareketlere katılmak*" suçu ile korunmak istenen hukuksal değerin; *kamu düzeni ve güvenliği* olduğunu ifade edebiliriz⁵⁷⁷.

⁵⁷⁶ Ceza hukukunun üstlenmiş olduğu söz konusu amaç ve işlev 5237 sayılı TCK'nın 1 inci maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir: "*Ceza Kanununun amacı Madde 1- (1) Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir.*"

⁵⁷⁷ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 124-125. Yazar eserinde; Kanun'da yer alan suç tiplerindeki hukuki konunun (suçla korunan hukuksal değerin); devletin siyasi iktidar düzeni, dolayısı ile devletin hayat ve güvenliği olduğunu belirtmiştir., **Türkeli**, *Kanuna aykırı toplantı ve gösteri*, s. 88., **Ozan Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Kapsamındaki Suçlar*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s. 38. Yök Tez No: 207497., Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, Erişim Tarihi: 23.02.2020., **Nuray Şentürk**, *2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve Ceza Hükümleri*, T.C.

B- Suçun Maddi Konusu

a) Genel Olarak Suçun Maddi Konusu

Ceza hukuku açısından suç teşkil eden her bir fiilin (hareket+netice+nedensellik bağı); faili ve mağduru/suçtan zarar göreni bulunduğu gibi aynı zamanda bir de *konusunun*⁵⁷⁸ bulunduğu ifade edilmektedir⁵⁷⁹. Kanuni tipte yer alan hareketin doğrudan doğruya üzerinde gerçekleştiği şey veya kişi öğretide suçun *maddi konusu* olarak tanımlanmaktadır⁵⁸⁰. Örneğin, TCK'nın 81 inci maddesinde düzenlenmiş olan kasten öldürme suçunda; suçun maddi konusu öldürme fiilinin yöneldiği kişi (*yaşan insan*)⁵⁸¹ iken, TCK'nın 141 inci maddesinde düzenlenmiş olan hırsızlık suçunda, suçun maddi konusu, hırsızlık fiiline konu olan *taşınır mal'dır*⁵⁸². Aynı şekilde TCK'nın 204 üncü maddesinde düzenlenmiş olan resmi belgede sahtecilik suçunun hukuki konusu (suçla korunan hukuksal değeri) "*kamu güveni*" iken⁵⁸³, suç sayılan sahtecilik fiilinin üzerinde işlendiği "*resmi belge*" suçun maddi konusunu oluşturmaktadır⁵⁸⁴.

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013, s. 55-56., Yök Tez No: 377936., Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, Erişim Tarihi: 23.02.2020.

⁵⁷⁸ **Ünver**, *Hukuksal Değer*, s. 145. Yazar eserinde; ülkemizde hukuksal değer kavramının, fiilin (eylemin) objesi ile karışmasını önlemek amacıyla "*suçun konusu*" üst başlığı belirlendiğini, bunun alt türleri olarak da tipik eylemin konusu olarak; "*suçun maddi konusu*", hak, değer veya menfaat kastedilerek ise "*suçun hukuki konusu*" ifadelerine yer verildiğini belirtmiştir.

⁵⁷⁹ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 219., Yazar eserinde, suçun konusu ifadesinden; eşya veya şeyin fiziki, maddi yapısının anlaşılması gerektiğini kabul etmektedir. Ayn. yön. bkz: Mahmut Koca, İlhan Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, 12. Baskı, Ankara, 2019, s. 116. Yazarlar eserlerinde; suç teşkil eden her hareketin mutlaka bir konusunun bulunduğunu, bu kapsamda konusu olmayan suçun varlığından bahsetmenin ise mümkün olmadığını belirtmişlerdir. Bu açıklamalara ek olarak; hareketin (suçun) konusu ifadesinden; "*tipik hareketin üzerinde icra edildiği kişi veya şeyin*" anlaşılması gerektiğini belirtmişlerdir. Yazarlar; suçun konusu ile hukuki değer de farklı kavramlar olduğunu ve birbiri ile karıştırılmaması gerektiğini ifade ederek; hukuki değer esasen maddi varlık olarak değil; toplumsal düzenin manevi değerleri olarak var olduğunu kabul etmektedir. Bu açıklamalardan hareketle; yazarların "*suçun konusu*" olarak isimlendirdikleri müessesenin; çalışmamız kapsamında suçun "*maddi konusu*" olarak isimlendirdiğimiz müesseseye karşılık geldiğini ifade edebiliriz.

⁵⁸⁰ Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, 14. Baskı, Ankara, 2019, s. 50., Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, 22. Baskı, Ankara, 2019, s. 140., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, kn. 319, s. 202.

⁵⁸¹ Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, R. Murat Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 17. Baskı, Ankara, 2019, s. 133., Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, 14. Baskı, Ankara, 2019, s. 106.

⁵⁸² **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Özel Hükümler*, s. 609.

⁵⁸³ **Tezcan, Erdem, Önok**, *Özel Hükümler*, s. 950.

⁵⁸⁴ **Tezcan, Erdem, Önok**, *Özel Hükümler*, s. 962.

Bu açıklamalarımız ışığında; *suçun maddi konusu* ile *hukuki konusunun* (*suçla korunan hukuksal değer*) birbiri ile ilişkili olsalar dahi özdeş kavramlar olmadığı belirtilmelidir⁵⁸⁵. Daha önce değindiğimiz üzere; *suçun hukuki konusu*; kanun koyucuyu ilgili suç tipini düzenlemeye yönelten soyut (manevi) menfaati (değeri) ifade etmektedir⁵⁸⁶. Oysa *suçun maddi konusu*; bizatihi suç sayılan tipik fiile maruz kalan somut varlığı (kişi veya şeyi) ifade etmektedir⁵⁸⁷. Bir örnek ile açıklayacak olursak; TCK'nın 81 inci maddesinde düzenlenmiş olan *kasten öldürme suçunun* hukuki konusu (koruduğu hukuksal değer) kişinin yaşama hakkı iken; maddi konusu öldürmeye yönelik fiilin üzerinde gerçekleştiği kişi yani yaşayan insandır.

Suçun konusu başlığı altında değinmemiz gereken bir diğer önemli husus ise genel olarak konunun fiilden etkilenme derecesine göre öğretide gündeme gelen; *zarar suçu* ve *tehlike suçu* ayrımıdır⁵⁸⁸. *Zarar suçlarında*, fail tarafından kanuni tipteki hareketin gerçekleştirilmesi sonucunda suçun konusunun gerçek anlamda yani somut olarak bir zarara (değer kaybına) maruz kaldığı kabul edilmektedir⁵⁸⁹. *Tehlike suçlarında* ise failin kanuni tipte yer alan hareketi gerçekleştirmesi suretiyle suçun konusu üzerinde bir zarar tehlikesi yaratmış olması yeterli görülmektedir⁵⁹⁰. Öğretide, *zarar suçu* *tehlike suçu* ayrımında gündeme gelen "suçun konusu" ifadesinden ise "suçun hukuki konusunun" (korunan hukuksal değer) anlaşılması

⁵⁸⁵ **Ünver**, *Hukuksal Değer*, s. 145-147., **Centel**, **Zafer**, **Çakmut**, *Genel Hükümler*, s. 232-233., **Koca**, **Üzülmez**, *Genel Hükümler*, s. 117. **Not:** Ceza hukuku öğretisinde; suçun maddi konusu ile hukuki konusu arasında önemli farklılıklar olduğunu belirten **Toroslu**, bu farklılıkları altı ayrı başlık altında ortaya koymuştur. Bu başlıklar arasında en dikkat çeken ise kanaatimizce maddi konusu bulunmayan suçların varlığından kuramsal açıdan bahsedilebilmesine karşılık; hukuki konusu bulunmayan suçlardan bahsetmenin mümkün olmadığıdır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **Nevzat Toroslu**, *Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukuki Konusu*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, s. 197-199.

⁵⁸⁶ **Koca**, **Üzülmez**, *Genel Hükümler*, s. 116-117., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 213

⁵⁸⁷ Suçun hukuki konusu (suçla korunan hukuksal değer) ile suçun maddi konusu arasındaki ilişki hakkında bkz.: **Ünver**, *Hukuksal Değer*, s. 145-147. Yazar eserinde; öğretide suç ile ihlal edilen sübjektif hak veya çıkarın (hukuksal değer) her zaman bir maddi konu (kişi veya şey) ile somutlaştığını kabul eden yazarların da olduğunu belirterek; Ferri'yi buna örnek göstermiştir. Ferri'nin, bazı durumlarda suçun işlendiği aleti suçun konusu olarak kabul ettiğini, örneğin şerefe karşı suçlarda suçun maddi konusunun "söz veya yazı" ile birleştiğini kabul ettiğini belirtmiştir.

⁵⁸⁸ **Claus Roxin**, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, Band1, 3. Aufl., München 1997, p.10, no.54. Aktaran: **Özbek**, **Doğan**, **Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 227.

⁵⁸⁹ **Heinrich**, *Ceza Hukuku Genel Kısım -I*, s. 92-93, kn. 161., **Koca**, **Üzülmez**, *Genel Hükümler*, s. 118., **Özbek**, **Doğan**, **Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 227., **Özen**, *Öğreti ve Uygulamada Ceza Hukuku*, s. 375.

⁵⁹⁰ **Heinrich**, *Ceza Hukuku Genel Kısım-I*, s. 93, kn. 162. Kanun koyucu ceza hukukundaki güncel gelişmeler neticesinde bazı hukuksal değerleri daha etkin şekilde korumak amacıyla söz konusu değerlerin maddi olarak zarara uğratılmasından ziyade o değer üzerinde objektif bir tehlike yaratılmış olmasını dahi suçun işlenmiş sayılması ve ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için yeterli görmektedir. Tehlike suçlarının ortaya çıkmasında temel felsefe işte bu anlayışa dayanmaktadır.

gerektiği kabul edilmekle birlikte⁵⁹¹; diğer bazı yazarların bu ayırmada suçun maddi konusunu esas aldıklarını ifade edebiliriz⁵⁹².

Zarar suçu tehlike suçu ayırımında failin gerçekleştirdiği tipik hareket sonucu zarara uğrayan veya tehlikeye maruz kalan "suçun konusu" ifadesinden; "suçun hukuki konusunun", diğer bir ifade ile "suçla korunan hukuksal değer" anlaşılmasının mümkün olduğunu ifade edebiliriz. Bu yöndeki bakış açısının; şu kuramsal sonuca ulaşmayı da sağladığını değerlendirmekteyiz: Kanuni tipte düzenlenmiş olan suç, şayet *zarar suçu* veya diğer bir ifade ile *neticeli suç*⁵⁹³ ise bu durumda suçun hukuki konusunun (suçla korunan hukuki değer) yanı sıra; ayrıca bir maddi konusunun da varlığından söz edilebilecektir. Ancak; söz konusu kanuni tipte yer alan suç, *tehlike suçu* ve *sırf hareket suçu* (*neticesi harekete bitişik suç*) ise bu durumda; suç tipinin hukuki konusundan (suçla korunan hukuki değerden) bağımsız bir maddi konusunun ise kural olarak bulunmadığından bahsetmek kuramsal açıdan mümkün olacaktır⁵⁹⁴. Özellikle bu son durumda; zarar tehlikesi altında kalan suç konusunun; "suçun hukuki konusu" (*suçla korunan hukuksal değer*) olduğu daha açık şekilde anlaşılmış olacaktır⁵⁹⁵.

Bu açıklamalarımız kapsamında; *zarar suçu tehlike suçu* ayırımında zarara veya zarar tehlikesine maruz kalan "suçun konusu" ifadesinden "suçun hukuki konusunun" (suçla korunan hukuksal değer) anlaşılması gerekliliği karşısında; *sırf*

⁵⁹¹ Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Savaş Yayınevi, Ankara, Ekim, 2005, s. 102-103., **Özen**, *Öğreti ve Uygulamada Ceza Hukuku*, s. 377-378., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 227. Öğretide; **Özbek ve diğerleri**; "maddi suç - şekli suç" ayrımının suçun dış yapısına ve fakat "zarar suçu - tehlike suçu" ayrımının ise hukuken korunan menfaat ihlaline dayandığını açık şekilde belirtmektedir. Bu kabulden hareketle de suç tiplerinde yer alan netice unsurunun; "zarar" veya "zarar tehlikesi" olarak iki farklı şekilde ortaya çıkabileceğini kabul etmektedirler.

⁵⁹² **Koca, Üzülmmez**, *Genel Hükümler*, s. 117. Yazarlar, işlenen fiil ile suçun konusu bakımından tehlikeye sebebiyet vermesinin yeterli olması halinde "tehlike suçunun"; suçun konusunun zarara uğramasının gerekli olduğu hallerde ise "zarar suçunun" bulunduğunu kabul etmektedirler. Yazarlar eserlerinde; suçun konusu ifadesinden, tipik hareketin üzerinde işlendiği şey veya kişinin diğer bir ifade ile "suçun maddi konusunun" anlaşılması gerektiğini kabul etmektedir. Aynı yönde görüş için bkz.: **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 220.

⁵⁹³ Zarar suçlarının, ancak neticenin arandığı suçlar için geçerli olduğunu belirten görüş için bkz.: **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 375., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 221., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 246.

⁵⁹⁴ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 374., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 202, kn.319., **Toroslu**, *Ceza Hukuku*, s. 94.

⁵⁹⁵ Aksi yönde görüş için bkz.: **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 220., **Koca, Üzülmmez**, *Genel Hükümler*, s. 128. Yazarlar, hukuki değer ve suçun konusunun düşünce ve görünüş itibarıyla birbiri ile ilişkili olmakla birlikte aslında farklı kavramlar olduğunu belirtmiştir. Buna göre; hukuki değer ancak suçun konusu (maddi konu) ile bağlantılı olarak failin saldırısına maruz kalabileceğini ve fakat gerçek manada zarar uğramayacağını, ancak ihlal edilmesinin söz konusu olacağını ifade etmektedir.

hareket suçu ve *tehlike suçu* niteliği taşıyan bazı suç tiplerinde tipik hareketin yöneldiği ayrıca bir maddi konunun da bulunabileceğini belirtmemiz gerekir. 5237 sayılı TCK'nın 204 üncü maddesinde düzenlenen *Resmi Belgede Sahtecilik* suçu bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Söz konusu suç tipi incelenecek olursa; niteliği itibariyle *sırf hareket suçu*⁵⁹⁶ ve aynı zamanda *tehlike suçu*⁵⁹⁷ olarak kabul edildiği görülecektir. Bununla birlikte *Resmi Belgede Sahtecilik* suçunun hukuki konusunun (suçla korunan hukuksal değer) ise *kamuya duyulan güven* ve *hukuki işlemlere ilişkin inanılabilirlik ve güvenilirlik* olduğu kabul edilmektedir⁵⁹⁸. Buna karşılık söz konusu suç tipinde yer alan tipik fiil olan sahteciliğin üzerinde gerçekleştiği ayrı bir maddi konunun da bulunduğunu görmekteyiz. Buna göre; resmi belgede sahtecilik suçunun maddi konusunu ise sahtecilik fiilinin yöneltildiği "resmi belge" oluşturmaktadır⁵⁹⁹. O halde, bazı *sırf hareket suçları* ve *soyut tehlike suçlarının* da hukuki konudan bağımsız ayrıca bir maddi konuyu da ihtiva edebileceğinin kuramsal açıdan mümkün olduğu görülmektedir.

Öğretide de ifade edildiği üzere; ceza hukuku sistemimiz içinde bütün suç tiplerinin mutlaka bir hukuki konusu (suçla korunan hukuksal değeri) bulunmasına rağmen; ayrıca maddi konusu bulunmayabilir⁶⁰⁰. Ancak, bir suç tipinin fiil unsuru bakımından *sırf hareket suçu* ve *tehlike suçu* niteliğine sahip olması, o suç tipinin maddi konusunun kesinlikle bulunmadığı veya bulunamayacağı şeklinde yorumlanmamalıdır. Bazı durumlarda *sırf hareket suçu* ve *tehlike suçlarının* da hukuki konudan bağımsız olarak tipik hareketin yöneldiği maddi konunun varlığı söz konusu olabilmektedir.

⁵⁹⁶ Mustafa Özen, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s.866., Mahmut Koca, İlhan Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Adalet Yayınevi, 6. Baskı, Ankara, 2019, s. 740.

⁵⁹⁷ Hasan Tahsin Gökcan, "Resmi Belgede Sahtecilik Suçu (TCK m. 204)", *Ankara Barosu Dergisi*, Y.67, S.3, Yaz 2009, s. 123.

⁵⁹⁸ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 847., **Koca**, **Üzülmöz**, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 713-714., **Gökcan**, *Resmi Belgede Sahtecilik Suçu*, s. 94.

⁵⁹⁹ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 848., **Koca**, **Üzülmöz**, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 714., **Gökcan**, *Resmi Belgede Sahtecilik Suçu*, s. 96 vd.

⁶⁰⁰ **Toroslu**, *Cürümlerin Tasnifi Bakımından*, s. 190., **Ünver**, *Hukuksal Değer*, s. 144., Mustafa Özen, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Dersleri*, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2018, s. 300. Yazar, bu tür suçlarda maddi konu ile hukuki konunun; hukuki konu içinde birleştiğini ifade etmiştir., **Toroslu**, *Ceza Hukuku*, s. 102., **Öztürk**, **Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 202, kn.319, 320. Öğretide, *Öztürk ve Erdem'e* göre; suçun konusu ifadesinden; fiilin nesnesini oluşturan ve tipik davranışın üzerinde gerçekleştiği kişi veya şey anlaşılmalıdır. Bu kapsamda yazarlar, suçun konusunun *maddi bir varlığa sahip olduğunu* belirtmiş ve her suçun mutlaka bir konusunun bulunmasının ise gerekli olmadığını (konusuz suç /maddi konusu olmayan suç) ifade etmiştir. Bu tür suça örnek olarak ise 5237 sayılı TCK'nın 179 uncu maddesinde düzenlenmiş olan Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma Suçu'nu vererek; söz konusu suçun "konusuz suç" diğer bir ifade ile maddi konusu olmayan suç olduğunu belirtmişlerdir.

b) TGYK Md.28/f(1)'de Maddi Konu

2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen; "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak suçu*" niteliği itibariyle *zarar suçu* değil⁶⁰¹; *soyut tehlike suçu*'dur. Kanuni tipte belirtilen seçimlik hareketlerden en az birinin fail tarafından gerçekleştirilmesi halinde ayrıca bir zarar tehlikesinin ortaya çıkıp çıkmadığı araştırılmadan suçun tamamlandığından bahsedilebilecektir. Suçun aynı zamanda *sırf hareket suçu (neticesi harekete bitişik suç)* olduğunu da ifade etmek gerekmektedir.

2911 sayılı TCK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinin; niteliği itibariyle *sırf hareket suçu* ve *soyut tehlike suçu* olmasına rağmen; ayrıca bir *maddi konusunun* da bulunduğunu kabul etmekteyiz. Buna göre; suç tipinde yer verilen düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak şeklindeki seçimlik hareketlerin üzerinde gerçekleştiği şeyin failer tarafından gerçekleştirilmekte olan "*toplantı veya gösteri yürüyüşü*" olduğu açıktır⁶⁰². Dolayısı ile Kanun'un 23 üncü maddesi kapsamında; kanuna aykırı olarak nitelendirilen "*toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin*" suç tipinin *maddi konusunu* oluşturduğu düşüncesindeyiz.

Suçun maddi konusuna ilişkin *zarar suçu tehlike suçu* ayrımında; "zarar tehlikesi" altında kalan "suçun konusu" ifadesinden, *suçun hukuki konusunun* (suçla korunan hukuksal değer) anlaşılması gerektiğini kabul etmiş bulunmaktayız. Söz konusu suç tipinin de bir *soyut tehlike suçu* olduğu göz önünde bulundurulduğunda, zarar tehlikesi altında olan konunun, suçun hukuki konusu (suçla korunan hukuksal değer) olarak belirttiğimiz "*kamu düzeni*" olduğunu öncelikle ifade etmek gerekmektedir.

⁶⁰¹ Dolayısıyla; söz konusu suç tipinin hareket unsurundan bağımsız bir netice unsuru da bulunmamaktadır.

⁶⁰² **Türkeli**, *Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri*, s. 114-117. Yazar çalışmasında; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek veya yönetmek suçu açısından tipik hareketin üzerinde gerçekleştiği şeyin "*toplantı ve gösteri yürüyüşleri*" olduğunu ifade etmiştir. (s.115)

C- Suçun Faili

a) Genel Olarak Fail Kavramı

Her suçun mutlaka bir faili bulunmaktadır⁶⁰³. Bundan kasıt, ceza sorumluluğundan bahsedilmesi için her şeyden önce kanunda suç olarak tanımlanmış olan fiili (eylemi) gerçekleştiren bir kişinin bulunması gerekliliğidir. Bu kişinin; ancak gerçek bir kişi olması zorunluluk olarak karşımıza çıkar⁶⁰⁴. Çünkü; belirli bir amaç doğrultusunda iradi olarak hareket edebilme yeteneğine sadece insanlar sahiptir⁶⁰⁵. Dolayısı ile bir suçun faili hayvan, bitki, eşya ya da ölü kişi olamaz⁶⁰⁶. Ancak bir insan suç faili olabilir⁶⁰⁷.

Hukuk sùjelerinden bir diğeri olan tüzel kişilerin ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığı konusunda ise öğretilerde aksi yönde görüşler olmakla birlikte; tüzel kişilerin suç faili olarak değerlendirilemeyeceği yönündeki görüşe iştirak etmekteyiz⁶⁰⁸. Tüzel kişilerin insanlar gibi iradi hareket etme yeteneği bulunmaz, aynı zamanda kusur yeteneğinin varlığından da bahsedilemez⁶⁰⁹. Dolayısı ile tüzel kişilerin cezai sorumluluğu, onu oluşturan her bir organda yer alan gerçek kişilerin davranışlarından kaynaklanmaktadır⁶¹⁰. Bu sebeple; tüzel kişilerin cezai sorumluluğunun; doktrinde objektif sorumluluk olduğu ve hatta üçüncü kişinin eyleminden kaynaklanan sorumluluk olarak da değerlendirildiğini ifade edebiliriz⁶¹¹.

Fail kavramı; suçun kanuni tanımında aranan niteliklerine göre doktrinde tasnife tabi tutulmaktadır. Ceza kanunlarında yer alan suç tiplerinin önemli bir kısmında fail bakımından; “insan olmak” dışında başkaca özel bir nitelik aranmamakta, dolayısı ile hareket yeteneğine sahip her gerçek kişi kural olarak suç faili de olabilmektedir⁶¹². Failin kişiliği veya kimliğinde özel bir nitelik aramayan bu

⁶⁰³ Koca, Üzülmöz, *Genel Hükümler*, s. 112.

⁶⁰⁴ Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 199, kn. 311.

⁶⁰⁵ Koca, Üzülmöz, *Genel Hükümler*, s. 112.,

⁶⁰⁶ Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, *Genel Hükümler*, s.227-228., Centel, Zafer, Çakmut, *Genel Hükümler*, s.247.

⁶⁰⁷ Özgenç, *Genel Hükümler*, s. 213., Özen, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 352.

⁶⁰⁸ Hakeri, *Genel Hükümler*, s. 137., Koca, Üzülmöz, *Genel Hükümler*, s. 112., Özgenç, *Genel Hükümler*, s. 213., Özen, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 357,360. Aksi yön. görüş için bkz.: Soyaslan, *Genel Hükümler*, s. 521.

⁶⁰⁹ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 238-241. Tüzel kişilerin cezai sorumluluğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Zeynel T. Kangal, *Tüzel Kişilerin Cezai Sorumluluğu*, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, Ocak, 2003.

⁶¹⁰ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 239., Özen, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 358.

⁶¹¹ Centel, Zafer, Çakmut, *Genel Hükümler*, s.248-253.

⁶¹² Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 199, kn. 311.

türden suçlar için “*genel suçlar*” (Allgemeindelikte) terimi kullanılmaktadır⁶¹³. Bu suçların kanuni tarifinde faili belirtmek için; “kişi”, “kimse”, “herkes”, “her kim” gibi ifadelere yer verilmektedir⁶¹⁴. Ancak, bazı suçların kanuni tarifinde ise; genel durumun aksine fail bakımından bazı özel nitelikler aranmaktadır. Doktrinde “*özgü (mahsus) suçlar*” (Sonderdelikte) olarak ifade edilen bu tip suçların ise herkes tarafından değil, sadece belli faillik özelliği taşıyan kişiler tarafından işlenebilmesi mümkündür⁶¹⁵.

b) TGYK Md.28/f(1)'de Fail

2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen; “*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu hareketlere katılmak suçu*”; fail unsuru bakımından özellik arz etmez. Kanuni tipte yer alan seçimlik hareketlerden en az birini ihlal etmek kaydı ile herkes bu suçun faili olabilir⁶¹⁶. Söz konusu suç tipinde fail sayısı da önemli değildir. Dolayısı ile kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu hareketlere katılmak suçu tek fail tarafından işlenebileceği gibi birden fazla fail ile birlikte de işlenebilir.

İncelemekte olduğumuz suç tipinin failini tespit ederken 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesinde düzenlenmiş olan; “*Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*” başlığı altındaki hukuka aykırılık hallerinden en az birinin somut olayda ihlal edilip edilmediğinin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyen, yöneten veya bu eylemlere katılan kişi veya kişilerin somut olay bakımından fail olarak nitelendirilebilmeleri; Kanun'un 23 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *hukuka aykırılık hallerinden en az birini ihlal etmiş olmalarına* bağlıdır.

Konuyu bir örnek üzerinden şu şekilde somutlaştırabiliriz: 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesinin (a) bendine göre; 9 ve 10 uncu maddede yer alan hükümlere uygun şekilde bildirim verilmeden yahut belirtilen gün ve saatten önce

⁶¹³ Koca,Üzülmez, *Genel Hükümler*, s. 113.

⁶¹⁴ Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku, s. 352., Özgenç, Genel Hükümler, s. 211-212.

⁶¹⁵ Koca,Üzülmez, *Genel Hükümler*, s. 113., Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 199, kn. 312.

⁶¹⁶ Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 132., Türkeli, *Kanuna aykırı toplantı ve gösteri*, s. 117., Gülhan, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 38., Şentürk, *2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri*, s. 55.

veya sonra toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu hareketlere katılmak söz konusu suç tipini ihlal edecektir.

2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının (a) bendinde yer alan hüküm gereği; toplantı ve gösteri yürüyüşünün hukuka aykırılığından bahsedilebilmesi için; 9 uncu maddede hükmü gereği "*düzenleme kurulunun*" kanunun belirlediği usule uygun şekilde oluşturulmamış olması veya düzenleme kurulunun hiç bulunmaması ayrıca; 10 uncu maddede yer alan hüküm gereği toplantı veya gösteri yürüyüşün Kanun'un belirlediği usule uygun şekilde bildirimde bulunulmadan veya hiç bildirim yapılmadan gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir.

İfade etmemiz gerekir ki; 2911 sayılı TGYK çerçevesinde kanuna (hukuka) uygun bir toplantı ve gösteri yürüyüşünden bahsedilebilmesi için her şeyden önce; Kanun'un 9 uncu maddesi hükmü gereği; fiil ehliyetine sahip ve 18 yaşını doldurmuş en az 7 (yedi) kişiden oluşan bir "*düzenleme kurulu*" oluşturmak ve bunların içinden bir kişiyi başkan olarak belirlemek ve ardından 10 uncu madde hükmünde belirtilen usullere uygun şekilde yetkili makamlara "*bildirimde*" bulunmak zorunludur.

O halde, bir veya birden fazla kişi 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesinin (a) bendi gereğince, Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen niteliklere uygun "*düzenleme kurulu* oluşturmadan" veya 10 uncu maddesinde belirtilen usullere uygun şekilde "*bildirimde bulunmadan*" toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenler, yönetir veya bu nitelikteki fiillere katılır ise Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinin faili olarak sorumlu olacaktır.

Bizim de iştirak ettiğimiz öğretideki görüşe göre; ceza hukuku sistemimiz açısından tüzel kişiler suç faili olamazlar. Bu sebeple, 2911 sayılı TGYK'ya aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşü dernek, sendika veya vakıf gibi tüzel kişiliğe sahip bir kurum ve onun organları tarafından düzenlenir veya yönetilir ise ceza sorumluluğu esasen tüzel kişinin organlarında görev yapmakta olan ve anılan Kanun'da düzenlenen suç tipini ihlal eden gerçek kişiler açısından gündeme gelecektir⁶¹⁷.

Tüzel kişilerin faaliyeti çerçevesinde suç işlendiği takdirde; *müsadere* ve *izninin iptali* şeklinde iki ayrı güvenlik tedbirinin uygulanması gündeme gelmektedir.

⁶¹⁷ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşler*, s. 132., **Güngör, Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s.201.

Ancak hemen ifade edelim ki; 5237 sayılı TCK'nın 60 ıncı maddesinin 4 üncü fıkrası hükmü gereği⁶¹⁸ tüzel kişiler hakkında suç nedeniyle güvenlik tedbirlerine hükmedilebilmesi için öncelikle ilgili suç tipinde bu yönde bir düzenlemenin yapılmış olması zorunludur.

2911 sayılı TGYK 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu hareketlere katılmak suçu bakımından ise tüzel kişilere özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanması yönünde özel bir düzenlemeye ayrıca ve açıkça yer verilmemiştir. Dolayısı ile bu suç bakımından tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirinin uygulanması hukuki açıdan mümkün değildir.

D- Suçun Mağduru

a) Genel Olarak Mağdur Kavramı

Her suçun bir faili olduğu gibi aynı zamanda bir mağduru da bulunmaktadır⁶¹⁹. Kelime anlamı olarak mağdur kavramı; işlenen fiil nedeniyle haksızlığa uğramış kişiyi ifade etmekle birlikte⁶²⁰ ceza hukuku terimi olarak mağdur; suçla korunmak istenen hukuksal değer sahibi olan kişi veya kişileri ifade etmektedir⁶²¹. Suçla korunmak istenen hukuksal değer; şayet belirlenebilir bir kişi veya kişi grubuna ait ise mağdur da bu kişi veya kişiler olarak kabul edilmektedir. Ancak; suçla korunan hukuksal değer belli bir kişi veya gruba ait değil de toplumu oluşturan tüm bireylere ait ise bu durumda mağdur, toplumu oluşturan herkeştir⁶²². Bu bağlamda; örneğin 5237 sayılı TCK'nın, “topluma karşı suçlar” ile “mille ve devlete karşı suçlar” başlıkları altında düzenlenmiş olan suç tiplerinde mağdurun kural olarak toplumu oluşturan herkes olduğunu ifade edebiliriz.

⁶¹⁸ 5237 sayılı TCK "Tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri Madde 60- (1) Bir kamu kurumunun verdiği izne dayalı olarak faaliyette bulunan özel hukuk tüzel kişisinin organ veya temsilcilerinin iştirakiyle ve bu iznin verdiği yetkinin kötüye kullanılması suretiyle tüzel kişi yararına işlenen kasıtlı suçlardan mahkûmiyet halinde, iznin iptaline karar verilir. (2) Müsadere hükümleri, yararına işlenen suçlarda özel hukuk tüzel kişileri hakkında da uygulanır. (3) Yukarıdaki fıkralar hükümlerinin uygulanmasının işlenen fiile nazaran daha ağır sonuçlar ortaya çıkarabileceği durumlarda, hakim bu tedbirlere hükmetmeyebilir. (4) Bu madde hükümleri kanunun ayrıca belirttiği hallerde uygulanır."

⁶¹⁹ Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku, s. 367.

⁶²⁰ TDK: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MA%C4%9EDUR, E.T.: 07.09.2018.

⁶²¹ Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökcen, Caner Yenidünya, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s. 255. **Özbek, Doğan, Bacaksız**, Genel Hükümler, s. 211., **Öztürk, Erdem**, Uygulamalı Ceza Hukuku, s. 200, kn. 313.

⁶²² **Koca, Üzülmüş**, Genel Hükümler, s. 114., **Özen**, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku, s. 367.

Öğretide suçun mağdurunun ancak gerçek kişi (insan) olabileceği; aile, devlet, tüzel kişiler gibi kurum ve organların ise mağdur sıfatına sahip olamayacağı; bunların “suçtan zarar gören” olarak nitelendirilmesi gerektiği kabul görmektedir⁶²³. Suç tipinde ayrıca tanımlanmadığı müddetçe suçun mağdurunun kim olduğu veya nitelikleri özellik arz etmemekle birlikte; bazı suç tiplerinde mağdurun sıfatı suçun oluşması yahut ceza miktarının belirlenmesi bakımından önem arz etmektedir⁶²⁴. Bu tür suçlarda mağdurun özelliklerinin kanuni tipte aranan şartlara uygun olması; fiilin tipe uygunluğunun sağlanması açısından önem arz edecektir⁶²⁵.

b) TGYK Md.28/f(1)'de Mağdur

2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen; “kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bunların hareketlerine katılmak suçu”nun mağduru; belirlenebilir bir veya birkaç kişi değil; toplumu oluşturan herkeştir. Ceza hukuku açısından mağdur kavramının; suçla korunan hukuksal değer sahibi olarak tanımlandığı ve söz konusu suç ile de kamu düzeni ve güvenliği gibi hukuksal değerlerin korunmuş olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu değerlerin sahibinin münferiden tek bir kişi olmayıp, toplumu oluşturan herkes olduğunu söylemek gerekmektedir⁶²⁶. Devlet tüzel kişiliğinin ise bu suç açısından *suçtan zarar gören* konumunda olduğunu ifade edebiliriz.

E- Fiil (Eylem)

a) Genel Olarak Fiil Kavramı

Suçun maddi unsurları denildiğinde ilk anda suç teşkil eden haksızlığın esasını oluşturan fiil kavramı akla gelmektedir. Dolayısı ile bir suçun varlığından bahsedilebilmesi için öncelikle bir fiilin varlığı gereklidir⁶²⁷. Öğretide, fiil kavramının tanımı ve içeriği hakkında farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bazı yazarlar fiil kavramından; kanuni tipte yer alan icrai ya da ihmali nitelikteki

⁶²³ Ünver, *Hukuksal Değer*, s. 141-142., Hakeri, *Genel Hükümler*, s. 139., Özgenç, *Genel Hükümler*, s. 224., Özen, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 368. Aksi yönde görüş için bkz.: Toroslu, *Genel Hükümler*, s.96., Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 565.

⁶²⁴ Özen, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 370-371.

⁶²⁵ Özbek, Doğan, Bacaksız, *Genel Hükümler*, s. 211.

⁶²⁶ Türkeli, *Kanuna aykırı toplantı ve gösteri*, s. 122-123. Bunun dışında iştirak etmemekle birlikte, suçun mağdurunun otoritesi sarsılan, görevlerini yerine getirmesi engellenen ve düzeni bozulan “kamu” olduğu yönünde görüşler de ileri sürülmüştür. Konu hakkında bkz.: Gülhan, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 38., Şentürk, *2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri*, s. 56.

⁶²⁷ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 220., Özgenç, *Genel Hükümler*, s. 179-180.

hareketin anlaşılması gerektiğini savunurken⁶²⁸; diğer bazı yazarlar ise fiili hareket, netice ve nedensellik bağından oluşan bütünsel bir yapı olarak değerlendirmektedir⁶²⁹. İfade etmeliyiz ki; *klasik suç kuramında* hareket, netice ve nedensellik bağlantısı fiilin üç yapısal unsuru olarak kabul edilmektedir⁶³⁰. Bu teoriye göre; her suçun hareket ile ilişkilendirilebilir bir neticesi mutlaka bulunmaktadır⁶³¹ (*neticesiz suç yoktur*)⁶³². Ancak bu neticenin; kimi zaman hareketten bağımsız kimi zaman da harekete bitişik olduğu kabul edilmektedir⁶³³. Günümüz ceza hukuku öğretisinde ise; fiil unsuru bakımından her suçun mutlaka bir neticesinin var olduğunu kabul eden klasik anlayış terk edilerek, bunun yerine tipe uygun haksızlığın yani salt hareketin fiil kavramına karşılık geldiği kabul edilmektedir⁶³⁴. Bu anlayış ile netice unsurunun artık suçun maddi unsurlarından fiile ilişkin bir alt unsur olma özelliği sona ermiş; şayet kanuni tipte (ilgili suç tipinde) ayrıca ve açıkça düzenlenmiş ise o suç tipi için "netice unsurunun" bağımsız bir maddi unsur olarak varlık kazandığının kabul edilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁶³⁵.

Ceza hukuku bakımından suç tipleri; hareket ve netice unsurlarının gösterdiği özelliklere göre doktrinde çeşitli tasniflere de tabi tutulmuştur. Bu bakımdan; kanuni tipte yer alan hareket unsurunun özelliğine göre suçlar: *icrai ve ihmali hareketli*

⁶²⁸ **Koca, Üzülmöz, Genel Hükümler**, s. 126-127. Yazarlar eserlerinde, günümüz ceza hukukunda "neticesiz suç yoktur" anlayışının terk edildiğini, dolayısı ile neticenin fiilin bir alt unsuru değil; fiilden ayrı olarak suçun kanuni tanımında (tipiklikte) yer alan bağımsız bir unsur şeklinde kabul edildiğini belirtmiştir. Dolayısı ile yazarlara göre; neticenin ancak, suçun kanuni tanımında yer alması halinde bir unsur olarak dikkate alınması gerekmektedir. Çağdaş ceza hukuku düşüncesinde neticeye değil; harekete dayalı bir haksızlık anlayışı temel alınarak suç kuramının geliştirildiğine vurgu yapmıştır. Ayn. yön. bkz.: **Özgenç, Genel Hükümler**, s. 179.

⁶²⁹ **Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-1**, s. 369, kn. 502., Kayıhan İçel, A. Hakan Evik, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 2. Kitap, Beta Yayınevi, 4. Bası, İstanbul, 2007, s. 44., **Centel, Zafer, Çakmut, Genel Hükümler**, s. 264., **Demirbaş, Genel Hükümler**, s. 220., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 208., **Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku**, s. 274.

⁶³⁰ **Koca, Üzülmöz, Genel Hükümler**, s. 127., **Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku**, s. 251.

⁶³¹ **Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt-1**, s. 384, kn. 518. Yazarlar eserlerinde, Ceza Hukuku bakımından neticenin "zarar" olarak ortaya çıkabileceği gibi "tehlike" olarak da ortaya çıkabileceğini öğretideki görüşlere dayandırarak açıklamıştır. Yazarlara göre; suçun hukuki konusunu oluşturan hak ve menfaatin ihlali de başlı başına bir "netice"dir. Aynı yön. görüş için bkz.: **Soyaslan, Genel Hükümler**, s. 260.

⁶³² Ayhan Önder, **Ceza Hukuku Dersleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992, s. 172., **Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku**, s. 320., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 226., **Centel, Zafer, Çakmut, Genel Hükümler**, s. 264., **İçel, Evik, Genel Hükümler - 2. Kitap**, s. 44.

⁶³³ **Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-1**, s. 384, kn.518., **Koca, Üzülmöz, Genel Hükümler**, s. 126-127.

⁶³⁴ **Özgenç, Genel Hükümler**, s. 174. **Koca, Üzülmöz, Genel Hükümler**, s. 127.

⁶³⁵ Johannes Wessels, Werner Beulke, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Die Straftat und ihr Aufbau, 36., neu bearbeitete Auflage, Heidelberg, 2006, p. 6, kn.153. Aktaran: **Koca, Üzülmöz, Genel Hükümler**, s. 127.

suçlar, tek hareketli ve çok hareketli suçlar, serbest hareketli ve bağlı hareketli suçlar ile seçimlik hareketli suçlar olarak incelenmektedir.⁶³⁶

Kanuni tipte yer alan neticenin gösterdiği özelliğe göre ise suçlar; *maddi suç* ve *şekli suç*, *neticesi harekete bitişik suç* (*sırf hareket suçu - neticesiz suç*) ve *neticeli suç*, *zarar suçu* ve *tehlike suçu*, *ani suç* ve *kesintisiz (mütemadi) suç* olarak tasniflendirilmiştir⁶³⁷.

b) TGYK Md.28/f(1)'de Fiil (Eylem)

1. Hareket

2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen; *"kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu hareketlere katılmak suçu"*; hareket unsuru bakımından *"seçimlik hareketli suç"*⁶³⁸ olarak nitelendirilebilir⁶³⁹. Failin; suç tipinde yer verilen üç seçimlik hareketten

⁶³⁶ Centel, Zafer, Çakmut, Genel Hükümler, s.255 vd., Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler, s. 223 vd., Demirbaş, Genel Hükümler, s. 234 vd., Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku, s. 319 vd., Önder, Ceza Hukuku, s. 172 vd., Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-1, s. 372 vd., İçel, Evik, Genel Hükümler - 2. Kitap, s.58 vd.

⁶³⁷ Hakeri, Genel Hükümler, s. 174 vd., Demirbaş, a.g.e., s. 241 vd., Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler, s. 226 vd., Centel, Zafer, Çakmut, Genel Hükümler, s. 264 vd., Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku, s. 323 vd., Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-1, s. 381 vd., Önder, Ceza Hukuku, s. 178 vd., İçel, Evik, Genel Hükümler - 2. Kitap, s. 62 vd.

⁶³⁸ Suç tipinde birbirinden bağımsız olarak gösterilen birden fazla hareketten sadece birinin gerçekleştirilmesi ile oluşan suçlara seçimlik hareketli suç denilmektedir. Konu hakkında bkz.: Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler, s. 223., Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku, s. 296.

⁶³⁹ Türkeli, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri, s. 111., Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 38-39., Şentürk, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 56., Ayrıca bkz.: T.C. Yargıtay 16. Ceza Dairesi E. 2018/276, K. 2018/944, T. 23.3.2018. "II- Kabul ve uygulamaya göre de; 1-) 2911 Sayılı Kanun'un 28. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen **Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek** fiili; hazırlıklar da dahil olmak üzere toplantı veya yürüyüşün yapılabilmesi için gerekli her türlü işlemi yapmak; **yasadışı toplantı ya da gösteri yürüyüşünü yönetmek** fiili; topluluğun dağılmaması, amaçlanan doğrultuda devam etmesi için topluluğa ya da etkin bazı kişilere gerekli talimatları vermek, duruma göre, inisiyatif geliştirmek, gerekli idare işlemlerini yapmak, topluluğu hareketlendirmek ve yönlendirmek; **kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen ve/veya yönetenlerin hareketlerine katılmak** fiili ise, bu toplantı veya yürüyüşü düzenleyen ve yönetenlerden olmamakla birlikte, bizzat toplantı ve yürüyüşte hazır bulunarak bu kişilerin hareketlerini paylaşmak anlamına gelmektedir. (Anayasa Mahkemesi'nin 2011/39 Esas, 2012/37 Karar sayılı kararı; RG:13.10.2012, 28440; Yargıtay 16. Ceza Dairesinin 22.06.2016, 2016/1725-4550 Sayılı kararları) 2911 Sayılı Kanun'un 28. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen suç seçimlik hareketli bir suç olup, bu suçun oluşması için failin **düzenlemek, yönetmek veya düzenleyen veya yönetenlerin hareketlerine katılmak** fiillerinden birini işlemesi suçun oluşması için yeterlidir. Nitekim; Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 25.06.1979 gün ve 232-303 Sayılı kararında da; 2911 Sayılı Kanun'un 28/1. maddesinin suç tarihindeki karşılığını oluşturan 171 Sayılı Kanun'un 18/1. maddesindeki yazılı suçun; kanunsuz toplantı ve yürüyüşün **tertip edilmesi**, **idare edilmesi** ve **tertip ve idare edenlerin hareketlerine bilerek iştirak edilmesi, hareketlerinin paylaşılması** durumunda oluşacağı ifade edilmiştir. Yukarıda belirtilen açıklamalar ışığında, somut olaylarda, yasadışı

sadece birini gerçekleştirmiş olması halinde suçun varlığından bahsedilecektir⁶⁴⁰. Failin söz konusu seçimlik hareketlerden iki veya daha fazlasını aynı zaman ve eylem birlikteliği içerisinde (aynı olayda) gerçekleştirmiş olması halinde dahi kural olarak suç tipinin bir defa ihlali söz konusu olacak ve ceza sorumluluğu açısından suç sayısında bir değişiklik gündeme gelmeyecektir⁶⁴¹. Ancak kanuni tipte yer alan seçimlik hareketler fail tarafından farklı zaman dilimleri içerisinde⁶⁴² ve farklı fiiller kapsamında gerçekleştirilirse bu durumda her bir hareket (fiil) bağımsızlığını koruyacak ve failin ceza sorumluluğuna suç sayısı bakımından etki edecektir⁶⁴³.

a) Düzenlemek

Düzenlemek; sözlük anlamı itibariyle “*Düzgün duruma getirmek, düzen vermek, tanzim etmek, yapmak, hazırlamak*”⁶⁴⁴, anlamlarına gelmektedir. 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan suç tipi bakımından; “*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek*” ise kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenlenmesini sağlayacak nitelikteki her türlü aracı (unsuru) bir araya getirmek yada bu amacı temin eder nitelikteki her türlü davranışı gerçekleştirmektir⁶⁴⁵. Daha açık bir ifade ile düzenlemek fiili söz konusu kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün gerçekleştirilmesi için bir veya birden fazla kişi tarafından girişilen her türlü organizasyon hazırlığıdır⁶⁴⁶. Örneğin;

toplantıya dönüşen etkinliklerde grup içerisinde yer almaktan başkaca eylemi bulunmayan sanığa atılı 2911 Sayılı Kanun'un 28/1. maddesinde belirtilen şekilde kanuna aykırı olarak yapılan gösteriyi düzenleme, yönetme veya düzenleyen ve yöneten kişilerin fiillerine iştirak etme suçlarının unsurları itibarı ile oluşmadığı gözetilerek, sanığın beraati yerine hatalı değerlendirme ile yazılı şekilde mahkumiyet hükümleri kurulması,” Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.: 05.01.2020.

⁶⁴⁰ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 138.

⁶⁴¹ **Özbek, Doğan, Bacaksız**, Genel Hükümler, s. 223.

⁶⁴² **İçel, Evik**, Genel Hükümler - 2. Kitap, s. 50.

⁶⁴³ Ceza hukukunda fiil (eylem) tekliği - çokluğu ayrımı hakkında bkz.: **İçel, Evik**, Genel Hükümler - 2. Kitap, s.45 vd. Ceza hukukunda fiil tekliği çokluğu ayrımı ve suç tekliği - çokluğu ile ilişkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Mustafa Özen, **Suçların İctimai**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2008. Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, Yök Tez No:228051, Erişim Tarihi: 10.11.2019., Neslihan Göktürk, **Fikri İctima (Suçların İctimai)**, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, Temmuz, 2013, s. 17 vd.

⁶⁴⁴ Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, Erişim Adresi:

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5bcce224851c23.49986891 E.T.:21.10.2018.

⁶⁴⁵ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 135.

⁶⁴⁶ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s.201. Yazarlar söz konusu eserlerinde kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen kişiyi şu şekilde tanımlamışlardır: “*Tertipçiler, olayı tertipleyen, tezgahlayan, teşekkülü hazırlayan, vasıtaları bir araya getiren kişilerdir. Ancak bunlar çoğu halde fiilen kanunsuz toplantı veya gösteri yürüyüşünü, o esnada gerekli talimatları vererek yürüyüş veya toplantının mevcudiyetini ve*

katılımcıların etkinliğe davet edilmesi, etkinlikte kullanılacak afiş, pankart, giysi, megafon vb. her türlü aracın temin edilmesi ve gerekli diğer işlemlerin gerçekleştirilmesi düzenlemek fiili kapsamında değerlendirilmelidir⁶⁴⁷. Bu açıklamalar ışığında "düzenlemek" seçimlik hareketinin ancak icrai bir davranış ile işlenebileceğini düşünmekteyiz.

Düzenlemek seçimlik hareketinin, fail tarafından ihmali davranış ile de işlenebileceği hususu ayrıca ve açıkça suç tipinde düzenlenmediği için; suçun bu seçimlik hareket bakımından "ihmal suretiyle icrai suç" şeklinde işlenmesinin kuramsal açıdan mümkün olmadığını savunmaktayız.

Türk ceza hukuku sistemi açısından icrai nitelikte işlenebilen suç tiplerinin, aynı zamanda ihmal suretiyle de işlenip işlenemeyeceği meselesinin öğretide tartışmalı olduğu⁶⁴⁸, bu konuda ihmal suretiyle icra suçları açısından hukuk sistemimizde "sınırlı sayı" (numerus clausus) görüşünün ise baskın görüş olarak benimsendiği ifade edilmektedir⁶⁴⁹. Bu görüş taraftarlarının; 5237 sayılı TCK'nın *Genel Hükümler* kısmında ihmal suretiyle icra suçları hakkında açık bir düzenlemenin bulunmuyor olmasını, kanun koyucunun bu nitelikteki suç tiplerine *Özel Hükümler* kısmında sadece TCK Md. 83 *İhmal Suretiyle Kasten Öldürme*, Md. 88 *İhmal Suretiyle Kasten Yaralama* ve Md. 94/5 *İhmal Suretiyle İşkence* suçlarında ayrıca ve açıkça yer vermiş olmasını hukuki gerekçe olarak belirterek⁶⁵⁰ görüşlerini bu çerçevede kanun koyucunun iradesine dayandırdıkları anlaşılmaktadır⁶⁵¹. Bu görüşü benimseyen yazarlara göre; aksi yönde kabulün ise *kanunilik ilkesini* ihlal edeceği⁶⁵² ifade edilmektedir⁶⁵³. Biz de öğretideki bu görüşe iştirak etmiş olduğumuz

seyrini temin ederek, fiilen idare eden, yürüten, her hali ve davranışı ile bunu sağladıkları görünen kişilerdir."

⁶⁴⁷ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 135.

⁶⁴⁸ **Koca, Üzülmöz**, *Genel Hükümler*, s. 396., Fatih Birtok, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler*, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 167.

⁶⁴⁹ Aras Türey, "İhmal Suretiyle İcrai Hareketin Sınırlı Sayıda Olup Olmadığı Sorunsalı", *YÜHFD*, C.XVII, 2020/Özel Sayı, s. 135.

⁶⁵⁰ **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 450-451, kn. 797., **Koca, Üzülmöz**, *Genel Hükümler*, s. 396-397.

⁶⁵¹ **Türey**, *İhmal Suretiyle İcrai Hareketin Sınırlı Sayıda Olup Olmadığı Sorunsalı*, s. 135-137. Not: Yazar eserinde, ihmal suretiyle icrai hareketle işlenebilecek suç tiplerini sınırlı sayıda olmadığını, icrai hareketle işlenebilecek olan her suç tipinin; kuramsal açıdan ihmal suretiyle icrai hareketle de işlenebileceği görüşünü benimsediğini ifade etmiştir.

⁶⁵² **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 236.

⁶⁵³ **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 450-451, kn. 797., **Koca, Üzülmöz**, *Genel Hükümler*, s. 396-397., **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 168. **Aksi yön. görüş için bkz.:** **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 311., Berrin Akbulut, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, 6. Baskı, Ankara, 2019, s. 275., **İçel, Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 59., **Birtok**, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s. 166-167.

için; incelemekte olduğumuz suç tipindeki "düzenlemek" seçimlik hareketinin fail tarafından somut olayda hareketsiz kalmak suretiyle (ihmalî hareketle) işlenmesi halinde tipiklik oluşmayacağı için ceza sorumluluğunun da gündeme gelmeyeceği sonuca ulaşmış bulunmaktayız.

Bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün hangi koşullarda kanuna aykırı olduğunu tespit etmek için 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu maddede yer alan hükümlerin ihlal edilmesi suretiyle düzenlenen (gerçekleştirilen) toplantı veya gösteri yürüyüşleri, kural olarak "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü*" olarak nitelendirilebilecektir. Bu düzenleme ile ilişkili olarak örneğin; *kanunun öngördüğü yerler dışında* veya *bildirim usulüne uyulmadan* yahut *kanunda belirtilen önlemler alınmadan* düzenlenmiş olan bir toplantı ve gösteri yürüyüşü sırf bu nedenlerle "*kanuna aykırı*" olarak nitelendirilebilecektir.

Toplantı veya gösteri yürüyüşü şayet 2911 sayılı TGYK'nın öngördüğü usul ve esaslara uygun olarak düzenlenmiş ise bu durumda fail tarafından gerçekleştirilen "*düzenlemek*" fiilinin hukuka uygun olduğu kabul edileceği için, kuramsal açıdan suç olarak da nitelendirilemeyecektir⁶⁵⁴.

2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesinde yer alan kanuna aykırılık hallerini çalışmamızın söz konusu suç tipine ilişkin "hukuka aykırılık unsuru" başlığı altında ve "*kanuna özel aykırılık halleri*" alt başlığında ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan; "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu hareketlere katılmak*" suçunun hareketin işleniş şekline göre suçlar bakımından; "*seçimlik hareketli suçlar*" kategorisinde yer aldığını ifade etmiştik. Bu sebeple fail; kanuna aykırı olarak toplantı veya gösteri yürüyüşü "*düzenlemek*", "*yönetmek*" veya "*bu hareketlere katılmak*" şeklindeki hareketlerden biri olarak sadece "*düzenlemek*" fiilini gerçekleştirdiği takdirde söz konusu suç tipini ihlal etmiş olacaktır.

Seçimlik hareketli suçlarda, failin kanuni tipte yer alan hareketlerden her birini somut olayda gerçekleştirmesi şart olmayıp, kanun koyucu tarafından birbirine seçimlik olarak belirlenen bu hareketlerden yalnızca birisini gerçekleştirmesi halinde

⁶⁵⁴ Konu hakkındaki ayrıntılı açıklamalara suç tipine ilişkin; *Hukuka Aykırılık Unsuru* başlığı altında yer verilecektir.

de suç tipinin ihlal edildiğinden bahsedilecektir⁶⁵⁵. Bununla birlikte; kanuni tipte yer alan seçimlik hareketlerden birkaçının veya tamamının fail tarafından aynı olay ve eylem birlikteliği içerisinde gerçekleştirilmiş olması halinde dahi bu durum suç sayısında fail aleyhine bir değişiklik meydana getirmeyecektir⁶⁵⁶. Failin aynı zaman dilimi içerisinde suç tipinde yer alan birden fazla seçimlik hareketi birlikte gerçekleştirmesi halinde dahi bu hareketler kuramsal anlamda *tek hareket* dolayısı ile *tek fiil* olarak kabul edilecek buna bağlı olarak da *tek suçun* varlığı gündeme gelecektir⁶⁵⁷.

Failin aynı olayda ve aynı eylem birlikteliği içinde kanuni tipteki seçimlik hareketlerin bir kaçını veya tamamını gerçekleştirmiş olması; *Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi* başlığını taşıyan 5237 sayılı TCK'nın 61 inci maddesi hükmü⁶⁵⁸ çerçevesinde fail hakkında sonuç ceza belirlenmesi esnasında hakim veya mahkeme tarafından dikkate alınacak bir husus olarak değerlendirilebilir⁶⁵⁹. Somut olayda bir veya birden fazla failin kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü hem düzenlemesi hem de yönetmesi halinde kuramsal anlamda tek fiilin ve bununla

⁶⁵⁵ **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 211, kn.341., **Dönmezer, Erman**, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-1*, s. 373, kn.508., **Centel, Zafer, Çakmut**, *Genel Hükümler*, s. 263.

⁶⁵⁶ **Türkeli**, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri, s. 112.

⁶⁵⁷ **Centel, Zafer, Çakmut**, *Genel Hükümler*, s. 263., **Dönmezer, Erman**, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-1*, s. 374, kn.508., **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 178-179., **İçel, Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 59.

⁶⁵⁸ 5237 sayılı TCK "**Cezanın belirlenmesi Madde 61** - (1) Hakim, somut olayda; a) Suçun işleniş biçimini, b) Suçun işlenmesinde kullanılan araçları, c) Suçun işlendiği zaman ve yeri, d) Suçun konusunun önem ve değerini, e) Meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığını, f) Failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığını g) Failin güttüğü amaç ve saiki, Göz önünde bulundurarak, işlenen suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirler. (2) Suçun olası kastla ya da bilinçli taksirle işlenmesi nedeniyle indirim veya artırım, birinci fıkra hükmüne göre belirlenen ceza üzerinden yapılır. (3) Birinci fıkra belirtilen hususların suçun unsurunu oluşturduğu hallerde, bunlar temel cezanın belirlenmesinde ayrıca göz önünde bulundurulmaz. (4) Bir suçun temel şekline nazaran daha ağır veya daha az cezayı gerektiren birden fazla nitelikli hallerin gerçekleşmesi durumunda; temel cezada önce artırma sonra indirim yapılır. (5) Yukarıdaki fıkralara göre belirlenen ceza üzerinden sırasıyla teşebbüs, iştirak, zincirleme suç, haksız tahrik, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ve cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebeplere ilişkin hükümler ile takdiri indirim nedenleri uygulanarak sonuç ceza belirlenir. (6) Hapis cezasının süresi gün, ay ve yıl hesabıyla belirlenir. Bir gün, yirmidört saat; bir ay, otuz gündür. Yıl, resmi takvime göre hesap edilir. Hapis cezası için bir günün, adli para cezası için bir Türk Lirasının artakalanı hesaba katılmaz ve bu cezalar infaz edilmez. (7) (Ek: 29/6/2005 – 5377/7 md.)Süreli hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı bu madde hükümlerine göre belirlenen sonuç ceza, otuz yıldan fazla olamaz. (8) (Ek: 29/6/2005 – 5377/7 md.) Adli para cezası hesaplanırken, bu madde hükmüne göre cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesine yönelik artırma ve indirimler, gün üzerinden yapılır. Adli para cezası, belirlenen sonuç gün ile kişinin bir gün karşılığı ödeyebileceği miktarın çarpılması suretiyle bulunur. (9) (Ek: 6/12/2006 – 5560/1 md.) Adli para cezasının seçimlik ceza olarak öngörüldüğü suçlarda bu cezaya ilişkin gün biriminin alt sınırı, o suç tanımındaki hapis cezasının alt sınırından az; üst sınırı da, hapis cezasının üst sınırından fazla olamaz. (10) Kanunda açıkça yazılmış olmadıkça cezalar ne artırılabilir, ne eksiltilebilir, ne de değiştirilebilir."

⁶⁵⁹ **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 223.

bağlantılı olarak tek suçun varlığı söz konusu olacaktır. Ancak; ceza sorumluluğu belirlenirken bu durum cezanın bireyselleştirilmesi kapsamında fail hakkında yukarı haddeden cezaya hükmedilmesini gerektiren hukuki bir gerekçe olarak kabul edilebilecektir.

Bazı durumlarda ise ani gelişen bir takım olaylara tepki olarak kişilerin kendiliğinden bir araya gelmesi ve böylelikle bildirim vermeden toplulukların oluşması söz konusu olabilir⁶⁶⁰. Böyle durumlarda esasen toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen kişi veya kişilerin varlığından bahsetmek mümkün değildir⁶⁶¹. Bu gibi durumlarda etkinliğin bir düzenleyicisinin bulunmadığı ifade edilebilir⁶⁶².

⁶⁶⁰ Hamdi Yaver Aktan, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü ve Özgürlüğü İle İlgili Değişiklikler ve AİHM ve Yargıtay Uygulaması", Türkiye Barolar Birliği İHAUM Sempozyumu - İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı, **Türkiye Barolar Birliği Yayınları No:72, TBB - İHAUM Yayını No:4**, 1. Baskı, Aralık, 2004, s. 531. Konu hakkında ayrıca bkz.: Yargıtay 8. Ceza Dairesi (CD) E. 6395/1985, K. 415/1986, T. 30.01.1986. "Olay günü Banaz Lisesi'nde çıkan olaylar nedeniyle okulun tatil edilmesi üzerine, sağ ve sol görüşü benimseyen öğrencilerin kendi aralarında gruplaşarak okulu terk etmeye başladıkları sırada, böylelikle kendiliğinden oluşan iki ayrı gruptan sağ görüşlü olanların halkevi binası önüne geldiklerinde içlerinden bazıları tarafından binanın camlarının taşlandığı daha sonra da kendiliklerinden dağıldıkları,.. Sanıkların, 171 sayılı yasanın 18. maddesinde yazılı toplantı ve yürüyüşü tertip ve idare etme bunların hareketlerine bilerek katılmak suçunun ögesi ve koşulu yasada yazılı özgürlüklere veya yasaklara olay öncesinde veya olay içinde yönelen kasıtlı bir birleşmeleri söz konusu olmamıştır." Yılmaz Alasu, **Hükümet Memurları Tarafından Efrada Karşı Yapılacak Suimuameleler Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu**, Demircioğlu Matbaacılık, Ankara, 1993, s. 133.

⁶⁶¹ **Füsslein**, Versammlungsgesetz, in *Bettermann - Nipperday - Scheuner*, Die Grundrechte, II/1 Berlin, 1958, s. 445. Aktaran: **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 135, dpn.13., Ayrıca bkz.: Yargıtay 8. Ceza Dairesi (CD) E. 3348/1982, K. 3902/1982, T. 07.010.1982. "Oluş ve kabule göre; İlçede görevli polis memurlarından birinin, hamamda bir erkek çocuğuna sarkıntılık etmesi üzerine, olayın tutuklanma istemiyle mahkemeye intikal ettirilmesi sırasında, birdenbire mahkeme salonunda oluşan kalabalığın, suçu işlediği iddia edilen polis memurunun sorgusu sonunda tutuklandığını öğrenince, duyulan infial ve heyecanla, sokakta gittikçe artan kalabalığın içinden; -yaşasın hakim ve jandarma-, -kaymakam, komiser istifa-, şeklinde sloganlar atıldığı, jandarmanın takviye alarak olaya müdahale etmesine karşın, 171 sayılı yasanın 14 maddesinde gösterilen biçimde dağılma ihtarı yapılmaksızın halkın dağıtıldığı anlaşılmaktadır. Sanıkların, 171 sayılı yasanın 18 maddesinde yazılı yürüyüşü tertip ve idare etmek veya bunların hareketlerini bilerek katılmak öğeleri yasada yazılı özgürlüklere veya yasaklara, olay öncesinde veya olay içinde yönelen kasıtlı bir birleşmeleri söz konusu olmamıştır." **Alasu**, *Toplantı ve Gösteri*, s. 149.

⁶⁶² Yargıtay 8. Ceza Dairesi E.237/1984, K. 358/1984, T. 17.02.1984. "Oluş ve kabule göre, 23.03.1978 günü saat 11 de Lise de meydana gelen olay sırasında sol görüşlü olduğu ileri sürülen bir öğrencinin öldürüldüğü ve birkaç öğrencinin de yaralandığının, ilçe merkezinde duyulmasının infiali ve heyecanı ile sokaklarda gittikçe artan ve kendiliğinden oluştuğu anlaşılan kalabalığın karşıt görüşlülere hedef alan sloganlar atarak gösteri yapmakla birlikte çarşı içerisinde onlara ait parti ve dernek binaları, lokaller, eczane, dükkan ve evlerin tahribi işlemine giriştikleri, olayın çevre il ve ilçelerden gelen takviye güvenlik güçlerinin gelmesinden sonra önlendiği anlaşılmaktadır. Sanıkların, 171 sayılı yasanın 18. maddesinde yazılı *gösteri yürüyüşü tertip ve idare etmek veya bunların hareketlerine katılmak* kasıtları; olay öncesinde ve olay içerisinde gerçekleşmediği gibi aynı madde içinde (fiil daha ağır bir cezayı biriktiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde) ceza tayin edilebileceğinin belirtildiği, olayımızda ise sanıkların

Kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenleyicisi veya düzenleyicileri bulunmakla birlikte; adli makamlar tarafından yürütülen soruşturma ve kovuşturma sonucunda her türlü şüpheden uzak kesin ve inandırıcı deliller ile bu durum tespit edilemediği takdirde fail hakkında herhangi bir ceza sorumluluğu gündeme gelmeyecektir⁶⁶³. Son olarak; söz konusu suçun oluşabilmesi ve ceza sorumluluğunun gündeme gelmesi bakımından; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen kişi veya kişilerin toplantı veya gösteri yürüyüşünde fiilen bulunmalarının gerekli olmadığı kanaatindeyiz.

b) Yönetmek

Yönetmek, sözlük anlamı itibariyle "*Birinin bir konudaki etkinliğine, çalışmasına yön vermek, birini yönlendirmek*" anlamına gelmektedir⁶⁶⁴. Kanuna aykırı bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü yönetmek ise; etkinliğin yapıldığı esnada fail veya failler tarafından bir araya gelen topluluğa veya onları yönlendirme imkan ve yetkisi olan kişi veya kişilere gerekli talimatları vermek suretiyle yahut onları sevk ve idare ederek kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşün devamını sağlamak ya da bu amacı elde etmeye elverişli her türlü hareketi gerçekleştirmek şeklinde tanımlanabilir⁶⁶⁵. Dolayısı ile kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü yönetmek; topluluğun dağılmaması, amaçlanan doğrultuda etkinliğin

fiillerinin daha ağır cezayı gerektiren toplu ızzar suçunu oluşturduğu ve bu suçtan dolayı da mahkemenin 1978/59 esasında kayıtlı kamu davası açıldığı, bu nedenle üzerlerine atılı olan 171 sayılı yasaya aykırılık suçunun oluşmadığı gözetilmeden, beraatleri yerine yazılı şekilde mahkumiyet kararı verilmesi, Bozmayı gerektirmiştir." **Alasu**, Toplantı ve Gösteri, s. 139-140. Ayn yön. kararlar için bkz.: (Y. 8. CD. E. 3348/1982, K. 3902/1982, T. 07.10.1982), (Y. 8. CD. E. 1097/1982, K. 2732/1982, T. 13.05.1982), **Alasu**, Toplantı ve Gösteri, s. 149-150.

⁶⁶³ Yargıtay 8. Ceza Dairesi E. 6799/1987, K. 7611/1987, T. 10.10.1987. "Sanığın suç tarihinde yapılan korsan miting düzenleyicisi, yöneticisi veya düzenleyici ve yöneticilerinin eylemlerine katılan kişi olduğu hakkında kesin delil elde edilmemiş, pankart taşıdığı ve dağılma ihtarına rağmen direnme gösterdiği de kanıtlanmamış bulunduğu ve kanunsuz toplantıya katıldığını ve ihtar üzerine kaçan kişilerle birlikte olay yerinden ayrıldığını içtenlikle kabul eden sanığın, diğer beraat eden sanıklardan farklı bir durumunu da belirtir başkaca bir anlatımda bulunmadığı halde yazılı şekilde cezalandırılmış olması, Bozmayı gerektirmiştir." **Alasu**, Toplantı ve Gösteri, s. 131.

⁶⁶⁴ TDK, Büyük Türkçe Sözlük, E.T.: 01.11.2018.

⁶⁶⁵ T.C. Yargıtay 16. Ceza Dairesi E. 2017/1741, K. 2017/4847, T. 14.7.2017. "CD inceleme tutanağı, çözüm tutanağı ve tüm dosya kapsamına göre; idareye yasal bildirimde bulunmaksızın, kamu hizmetine tahsis edilen adliye binasının bahçesinde gerçekleştirilen, kişilerin şeref ve saygınlığı ile lekelenmeme hakkını ihlal edici içerikte ifadelerin kullanılması ve pankart taşınması, kara yolu işgal edilerek araç ve yaya trafiğinin tehlikeye düşürülmesi suretiyle yasa dışı toplantıya dönüşen gösteride; gruba slogan attırmak ve konuşmalar yapmak suretiyle söz konusu yasa dışı gösteriyi düzenleyen ve yöneten konumunda olan sanıklar ... ve ... ile bunların hareketlerine konuşma yapıp yerel televizyona açıklamalarda bulunarak katılan sanıklar ..., ... ve ...'ın üzerlerine atılı 2911 Sayılı Kanun'un 28/1. maddesine muhalefet suçunun unsurlarının olduğu gözetilmeden yerinde olmayan gerekçeyle beraat kararı verilmesi," Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.: 05.01.2020.

devamının sağlanması için bir araya gelen topluluğa veya topluluk üzerinde etkinliği olan kişi veya kişilere talimat vererek veya başkaca yöntemlerle topluluğu yönlendirmek veya idare etmek şeklinde ifade edilebilir⁶⁶⁶. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün yönetilmesi, fail veya failer tarafından önceden hazırlanan bir plan doğrultusunda gerçekleştirilebileceği gibi etkinliğin seyri esnasında durum ve şartların özelliğine göre o an belirlenen talimat ve yönlendirmeler ile de gerçekleştirilebilir⁶⁶⁷. Bu açıklamalar ışığında yönetmek fiilinin fail tarafından ancak icrai bir davranış ile işlenebileceğini düşünmekteyiz. Suç tipinde "yönetmek" seçimlik hareketinin ihmali davranış ile de işlenebileceği ayrıca ve açıkça düzenlenmediği için suçun ihmali hareketle işlenemeyeceğini düşünmekteyiz.

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü yönetmek suçunda fail bir veya birden fazla kişi olabilir. Ayrıca; söz konusu seçimlik hareketi gerçekleştiren fail, 2911 sayılı TGYK'nın 9 uncu maddesinde nitelikleri belirtilen düzenleme kurulu başkan veya üyelerinden biri olabileceği gibi bunların dışında başka kişi veya kişiler de olabilir⁶⁶⁸.

Bununla birlikte kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünde yer alan kişi veya kişilerin sadece topluluk içinde bulunduğu fiziki yer veya pozisyonuna göre hareketlerini "yönetmek" fiili kapsamında değerlendirmek hukuken mümkün değildir⁶⁶⁹. Söz konusu seçimlik hareket bakımından fail olabilmek için her şeyden

⁶⁶⁶ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s.202., **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 135-136.

⁶⁶⁷ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 136.

⁶⁶⁸ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 136.

⁶⁶⁹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu (CGK) E. 241/1991, K.271/1991, T. 14.10.1991. "Anadolu Üniversitesi'nin değişik fakültelerinde öğrenci olan sanıkların Üniversite kampüsünde toplu olarak bulundukları sırada Nevruz gününü kutlamak amacıyla kalabalık arasında türkü, marş, şiirler söyleyerek, saz çalıp oyun oynadıkları anlaşılmaktadır. Özel Daire ile Yerel Mahkeme arasındaki uyuşmazlık, sanıkların, iki yüz kişilik topluluğunun katıldığı toplantı ve gösterinin yönetici veya düzenleyicisi olup olmadığı hususundadır. Yerel Mahkeme, sanıkların toplantıda türkü söylemek, şiir okumak, saz çalmaktan ibaret hareketlerini toplantının yönetici düzenleyicisi oldukları biçiminde değerlendirmektedir. Halbuki bu tür toplantı veya gösterilerle, 2911 sayılı yasanın 28. maddesinde düzenlenen suçunun faili, her türlü kuşkudan uzak biçimde bu toplantı veya gösteriyi; 2911 sayılı yasanın 9. maddesinde açıklandığı üzere düzenleyen veya 12. madde'de belirtildiği biçimde yöneten konumunda bulunmalı veya bunların hareketlerine katılmalıdır. Toplu olarak bulunulması doğal olan Üniversite kampüsünde kendiliğinden oluşan toplantı veya gösterinin yasadışı olup olmadığını açıkça anlaşılması olanaklı değildir. Bu nitelikteki toplantı veya gösterinin yönetici veya düzenleyicilerinin toplantı veya gösterideki konumlarına bakılarak belirlenmesi de söz konusu olamaz." **Alasu**, Toplantı ve Gösteri, s. 138-139., Yargıtay 8. CD. E.2535/1984, K.2540/1984, T. 04.05.1984. "Her ne kadar 18.12.1979 günü tutanakta sanıkların bu eylemi yürüttüklerinden söz edilmekte ise de sanıkların düzenleyici veya yönetici olduğu yolunda açık ve kesin bilgi bulunmamaktadır. Tüm okul öğrencilerinin katıldığı topluluğun başında ve ortasında olmanın yönetici sayılmak için yeterli sayılmayacağı ve kendiliklerinden dağıldıkları da göz önüne alınarak 171 sayılı yasanın 18/1 maddesindeki

önce toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan kitleyi yönlendirme imkan ve kudretine sahip olmakla birlikte failin somut olayda bunu ayrıca gerçekleştirmiş olması gerekmektedir. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde bir araya gelen kalabalığın içinde sadece slogan atmak şeklindeki hareketin de tek başına "yönetmek" fiili kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir⁶⁷⁰.

c) Kanuna Aykırı Toplantı veya Gösteri Yürüyüşü Düzenleyenlerin veya Yönetenlerin Hareketlerine Katılmak

Katılmak, sözlük anlamı itibarıyla "*Bir topluluğa girmek, iştirak etmek veya ortak olmak, benimsemek*" gibi anlamlara gelmektedir⁶⁷¹. 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan; "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyenlerin veya yönetenlerin hareketlerine katılmak*" fiili ise kendisi bizzat etkinliği düzenleyen veya yöneten olmamakla birlikte; kanunda "düzenlemek" veya "yönetmek" şeklinde belirtilen ve yukarıda ayrıntıları ile açıkladığımız hareketlere iştirak etmek anlamına gelmektedir. Öğretide de *katılmak* seçimlik hareketinin, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen veya yöneten fail veya failerin bu yöndeki hareketlerine dahil olmak şeklinde tarif edildiğini görmekteyiz⁶⁷². Bu açıdan söz konusu seçimlik hareketin de icrai nitelik taşıdığını belirtmek gerekmektedir.

Burada üzerinde önemle durulması gereken husus ise "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyen ve yönetenlerin hareketlerine katılmak*" seçimlik hareketinin, sadece kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünü oluşturan kitlenin içinde yer almak veya bu kitleyi oluşturan kalabalığa katılmak şeklinde ifade edebileceğimiz hareketleri de kapsayıp kapsamadığıdır. Hemen ifade edelim ki; unsurlarını incelemekte olduğumuz suç tipi bakımından kanun koyucunun cezalandırmak istediği hareketler arasında; "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünde bulunmak*" kanaatimizce yer almamaktadır. Kanun koyucunun; bu suç tipinde cezalandırmayı amaçladığı esas hareketlerin, kanuna aykırı toplantı veya

suçun oluşup oluşmayacağının tespiti açısından...Bozmayı gerektirmiştir." **Alasu**, Toplantı ve Gösteri, s. 115-116.

⁶⁷⁰ Yargıtay 8. Ceza Dairesi E. 4265/1982, K. 255/1983, T. 27.01.1983. "Sanıkların düzenleyici yönetici /olduğu yolunda dosya içerisinde bir bilgi bulunmadığı gibi, kalabalığın içerisinde bulunmanın, slogana iştirak etmenin de yönetici sayılmak için yeterli olmadığı; düzenleme ve yönetim eylemlerine bilerek katıldıkları da saptanamadığından," **Alasu**, Toplantı ve Gösteri, s. 142.

⁶⁷¹ TDK, Büyük Türkçe Sözlük, E.T.: 01.11.2018.

⁶⁷² **Güngör, Kavalalı**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri s. 202.

gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak (iştirak etmek) olduğunu düşünmekteyiz.

Bu sebeple söz konusu suç tipinde yer alan son seçimlik hareket için kullanılan "...bunların hareketlerine katılanlar..." ifadesinden; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünde bizzat bulunmak suretiyle kitleyi oluşturmak şeklinde değerlendirilecek hareketlerin değil; aksine düzenleyen veya yöneten sıfatıyla kitleyi bir araya getiren veya bu kitle ile iletişime geçerek açıklama yapan, slogan attıran, kitleyi hareket ettiren veya yönlendiren kişi veya kişilerin bu yöndeki eylemlerine katılmak; örneğin faillerin "düzenleme" ve/veya "yönetme" fiillerine yapmış oldukları katkı ile yardımcı olmak şeklindeki davranışların⁶⁷³ anlaşılması gerekmektedir⁶⁷⁴.

Öğretideki bir görüşün, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünde hazır bulunmak (yani kitleyi oluşturan etkinlikte yer almak) şeklindeki davranışı da "katılmak" seçimlik hareketi ile ilişkilendirdiğini görmekteyiz. Bu görüşe göre; kanuna aykırı toplantıda hazır bulunup söz alanlar, konuşanlar, takdim edenler, gösteriye katılanlar, kitle ile hareket edenler, düzenleyici ve yönetici grubun dışında kalıp "iştirakçi" sayılır⁶⁷⁵. Ancak biz söz konusu suç tipi açısından bu görüşe iştirak etmemekteyiz.

2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinde yer alan "...bunların hareketlerine katılanlar.." şeklindeki son seçimlik hareketten tam olarak neyin (hangi tür fiillerin) anlaşılması gerektiği hususu yargı kararlarına da konu olmuştur⁶⁷⁶. Bu noktada Anayasa Mahkemesi'nin; 15 Mart 2012

⁶⁷³ T.C. Yargıtay 16. Ceza Dairesi E. 2017/1527, K. 2017/4535, T. 15.6.2017. "2911 Sayılı Kanun'un 28. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen suç seçimlik hareketli bir suç olup, bu suçun oluşması için failin düzenlemek, yönetmek veya düzenleyen veya yönetenlerin hareketlerine katılmak- fiillerinden birini işlemesi suçun oluşması için yeterlidir. Nitekim; Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 25.06.1979 gün ve 232-303 Sayılı kararında da; 2911 Sayılı Kanun'un 28/1. maddesinin suç tarihindeki karşılığı oluşturulan 171 Sayılı Kanun'un 18/1. maddesindeki yazılı suçun; kanunsuz toplantı ve yürüyüşün -tertip edilmesi-, -idare edilmesi- ve -tertip ve idare edenlerin hareketlerine bilerek iştirak edilmesi, hareketlerinin paylaşılması- durumunda oluşacağı ifade edilmiştir. Yukarıda belirtilen açıklamalar ışığında, olay yeri tespit tutanağı, olay yeri görüntüleri ve tüm dosya kapsamına göre sanıkların izinsiz gösteriye dönüşen eylemde, gösteriye katılanlara hitaben yaptıkları konuşma ve konuşmanın içeriği de nazara alındığında gösteriyi tertip ve idare edenlerin hareketlerine iştirak ettiklerinin anlaşılması karşısında atılı suçtan mahkumiyetleri yerine yazılı şekilde karar verilmesi," Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.: 05.01.2020.

⁶⁷⁴ **Güngör, Kavalalı, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, s. 267.

⁶⁷⁵ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 136.

⁶⁷⁶ T.C. Yargıtay Ceza Genel Kurulu E. 2016/16-937, K. 2017/213, T. 4.4.2017. "Anayasa Mahkemesi'nin ve Yargıtay'ın kararlarında da açıklandığı ve anlaşılacağı üzere, 2911 Sayılı

tarihinde vermiş olduğu ve 13 Ekim 2012 tarih ve 28440 sayılı Resmi Gazete'de (R.G.) yayınlanmış olan kararını incelemek faydalı olacaktır⁶⁷⁷.

Şırnak Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2011 yılında görmüş olduğu bir davada⁶⁷⁸; 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin dava konusu olaya uygulanması gündeme gelmiştir. Yerel mahkeme söz konusu dava kapsamında 2911 sayılı TGYK'nun 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipindeki son seçimlik hareket olan, "*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyenlerin ve yönetenlerin hareketlerine katılmak*" fiilini; "*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünde yer almak*" şeklinde nitelendirmiştir. Yerel mahkeme ayrıca; 2911 sayılı TGYK'nın 32 inci maddesinde düzenlenmiş olan ve "Direnme" başlığını taşıyan suç tipi ile 33 üncü maddede düzenlenmiş olan ve "Toplantı ve Yürüyüşe Silahlı Katılma" başlığını taşıyan suç tipini 28 inci maddenin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinin nitelikli halleri olarak kabul etmiştir.

25 Temmuz 2010 tarihinde 6008 sayılı Kanun'un ile 2911 sayılı TGYK'nın 32, 33, ve 34/A madde hükümlerinde değişikliğe gidilmiştir⁶⁷⁹. Bu değişiklik ile 2911 sayılı TGYK'nın, 6008 sayılı Kanun ile değişik 32 inci maddesinin 1 inci fıkrasına göre; *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılanların ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar etmeleri halinde faillerin; altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacakları, bu suçu toplantı ve gösteri yürüyüşünü tertip edenlerin işlemesi halinde ise bu fıkra hükmüne göre verilecek cezanın yarı oranında artırılacağı* hüküm altına alınmıştır⁶⁸⁰.

Kanun'un 28. maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılardan anlaşılması gereken; toplantı veya yürüyüşü düzenleyen ve yönetenlerden olmamakla birlikte, bizzat toplantı ve yürüyüşte hazır bulunarak bu kişilerin hareketlerini paylaşandır. Kanuni düzenleme kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılanların tümünü kapsamamaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus -katılmanın- 2911 Sayılı Kanun'un 32/1 ve 33/1. maddelerine muhalefet edilmesi halinde yasa dışı gösteriye -katılmaktır-. Yoksa 2911 Sayılı Kanun'un 28/1. maddesindeki -katılanlar- bu kapsama girmemektedir." Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.: 08.01.2020.

⁶⁷⁷ Anayasa Mahkemesi E.39/2011, K:37/2012, T. 15.03.2012. Erişim Adresi: <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/>, E.T.:18.01.2020.

⁶⁷⁸ T.C. Şırnak Asliye Ceza Mahkemesi E. 2011/39, E. 2011/40.

⁶⁷⁹ 22.07.2010 tarih ve 6008 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun hakkında bilgi için bkz: R.G.: T. 25.07.2010, S. 27652). Erişim Adresi: <http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamaları/Kanunlasan/2010%20Yili/kanmetni/3713.htm>, E.T.: 12.11.2018.

⁶⁸⁰ 2911 sayılı TGYK'nun 32 inci maddesinde düzenlenen suç tipine ilişkin 22.07.2010 tarih ve 6008 Sayılı Kanun'un 1 inci maddesi ile aşağıdaki değişiklik metni yürürlüğe girmiştir: 6008 Sayılı Kanun "**Madde 1 – 6/10/1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 32 nci maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Direnme Madde 32 – Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılanlar, ihtar ve zor**

Şırnak Asliye Ceza Mahkemesi; 6008 sayılı Kanun ile değişik 2911 sayılı TGYK'nın 32 inci madde hükmünü göz önünde bulundurarak; Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerini düzenleyenler ve yönetenler ile bunların hareketlerine katılan kişilerin; ihtar veya zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar etmeleri halinde cezai sorumluluklarının dokuz ay hapis cezası sınırından başlayacağını değerlendirmiştir.

6008 sayılı Kanun değişikliği ile 2911 sayılı TGYK'nın 33 üncü maddesine göre⁶⁸¹; 23 üncü maddede sayılan silahlar ile toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanlar için; *"altı aydan üç yıla kadar hapis cezası"* öngörülmüş ve söz konusu toplantı ya da gösterinin *kanuna aykırı olması halinde ve dağılmamak için direnildiği takdirde; fail hakkında ayrıca 32 inci madde hükmüne göre de ceza verileceği* hüküm altına alınmıştır.

Bu yasal düzenlemelerden hareketle Şırnak Asliye Ceza Mahkemesi'nin; *"kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmak"* şeklindeki fiilleri 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasındaki son seçimlik hareket ile ilişkilendirmek suretiyle suçun temel işleniş biçimi (basit şekli) olarak, 32 ve 33 üncü maddelerde düzenlenen suç tiplerini ise 28 inci maddenin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinin daha ağır cezayı gerektiren nitelikli halleri olarak değerlendirdiğini görmekteyiz.

kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ederlerse, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçu, toplantı ve gösteri yürüyüşünü tertip edenlerin işlemesi halinde, bu fıkra hükmüne göre verilecek ceza yarı oranında artırılarak hükmolunur. İhtara ve zor kullanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanılarak direnilmesi halinde, ayrıca 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 265 inci maddesinde tanımlanan suçtan dolayı da cezaya hükmolunur. 23 üncü maddede yazılı hallerden biri gerçekleşmeden veya 24 üncü madde hükmü yerine getirilmeden yetki sınırı aşılarak toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin dağıtılması halinde, yukarıdaki fıkralarda yazılı fiilleri işleyenlere verilecek cezalar, dörttebire kadar indirilerek uygulanabileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir."

⁶⁸¹ 2911 sayılı TGYK'nun 33 üncü maddesinde düzenlenen suç tipine ilişkin; 15.07.2010 tarih ve 6008 sayılı Kanun'un 2 inci maddesi ile aşağıdaki değişiklik metni yürürlüğe girmiştir: **6008 Sayılı Kanun "Madde 2 – 2911 sayılı Kanunun 33 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Madde 33 – Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine 23 üncü maddenin (b) bendinde sayılan silah veya araçları taşıyarak katılanlar, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Silah veya aracın ateşli silah ya da patlayıcı veya yakıcı madde olması durumunda, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz. Silah veya aracın bulundurulmasının suç oluşturması halinde, ayrıca bu suçtan dolayı da ilgili hakkında kanun hükümlerine göre cezaya hükmolunur. Toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olması halinde ve dağılmamak için direnildiği takdirde, ayrıca 32 nci madde hükümlerine göre cezaya hükmolunur."** **Not:** 2010 yılında 6008 sayılı Kanun'un 2 nci maddesi ile 2911 sayılı TGYK'nun 33 üncü maddesinde gerçekleştirilen söz konusu değişikliğin ardından aynı maddeye ilişkin, 17.03.2015 tarih ve 6638 sayılı Kanun'un 8 inci maddesi ile yeniden bir değişikliğe gidilmiştir. İlgili maddede yer alan suç tipine ilişkin açıklamalar yapılırken bu konuya ilişkin ayrıntılı bilgi verilecektir.

Yerel Mahkeme, 2911 sayılı TGYK'nın 28, 32 ve 33 üncü maddelerinde düzenlenmiş olan suç tiplerini öngördükleri ceza tür ve miktarları bakımından kıyaslamaya tabi tutarak; suçun basit (temel) şekli olarak kabul ettiğı 28 inci maddenin 1 inci fıkrası hükmü ile nitelikli halleri olarak kabul ettiğı 32 ve 33 üncü madde hükümleri arasında ceza tür ve miktarı bakımından orantısızlık bulunduğı gerekçesi ile Anayasaya aykırılık iddiasında bulunmuştur⁶⁸².

Anayasa Mahkemesi, esas hakkındaki incelemesinde yerel mahkemenin "*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmak*" suçunun temel (basit) şeklinin Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında; nitelikli hallerinin ise Kanun'un 32 ve 33 üncü maddelerinde düzenlendiğı yönünde değerlendirmede bulunduğunu öncelikle tespit etmiştir. Bu değerlendirmeye bağılı olarak yerel mahkemenin; Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında öngörülen yaptırım tür ve miktarının, Kanun'un 32 ve 33 üncü maddelerinde öngörülenden daha fazla olduğunu ve bu yöndeki yasal düzenlemenin Anayasanın 2, 10 ve 38 inci madde hükümlerine aykırılık oluşturduğu iddiasını açıkça tespit etmiştir⁶⁸³.

Anayasa Mahkemesi; ilk derece mahkemesinin iptal başvurusuna ilişkin esas incelemesinde ise 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek* fiilinin; "*hazırlıklar da dahil olmak üzere toplantı veya yürüyüşün yapılabilmesi için gerekli her türlü işlemi yapmak*"; *yasadışı toplantı ya da gösteri yürüyüşünü yönetmek* fiilinin; "*topluluğun dağılmaması, amaçlanan doğrultuda devam etmesi için topluluğa ya da etkin bazı kişilere gerekli talimatları vermek, duruma göre inisiyatif geliştirmek, gerekli idare işlemlerini yapmak, topluluğu hareketlendirmek ve yönlendirmek*"; "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen ve/veya yönetenlerin hareketlerine katılmak*" fiilinin ise; "*bu toplantı veya yürüyüşü*

⁶⁸² Bu açıklamalarımız ışığında ilk derece mahkemesinin; Anayasa Mahkemesi'ne yapmış olduğu somut norm denetimi başvurusunun konu ve içeriğı ise özetle şu şekildedir: 06.10.1983 gün ve 2911 S. TGYK'nun 23.01.2008 tarih ve 5728 S. Kanun'un; 422. maddesiyle değiştirilen 28. maddesinin 1, 2, 3 ve 4 üncü fıkralarının, aynı Kanun'un 32 ve 33 üncü maddelerinde düzenlenmiş olan suç tipleri ile karşılaştırıldığında; 1982 Anayasası'nın 2, 10 ve 38 inci maddelerine aykırılık oluşturduğu iddiasına dayalı olarak yapılan "İptal Başvurusu"ndan ibaret olduğunu ifade edebiliriz. Anayasa Mahkemesi; ilk derece mahkemesinin 2911 S. TGYK'un 28 inci maddesinin 1,2,3 ve 4 üncü fıkralarına ilişkin iptal başvurusunu ilk inceleme sonucu kabul edilebilir nitelikte görmesine rağmen; esastan inceleme sonucunda Anayasa'nın 2, 10, ve 38 inci maddeleri yönünden yerel mahkemenin öne sürmüş olduğu Anayasaya aykırılık iddialarını ise yerinde görmeyerek; iptal başvurusunu esastan oy çokluğu ile reddetmiştir.

⁶⁸³ Bununla bağlantılı olarak; ilk derece mahkemesinin iptal başvurusunun içerik itibariyle; 2911 sayılı TGYK'nun 28 inci maddesinin, sadece 1 inci fıkrasına yönelik olduğundan bahisle, aynı maddenin 2, 3 ve 4b fıkralarını iptal başvurusunu yönünden inceleme dışında tutmuştur.

düzenleyen ve yönetenlerden olmamakla birlikte, bizzat toplantı ve yürüyüşte hazır bulunarak **bu kişilerin hareketlerini paylaşmak anlamına geldiği**" tespitinde bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi aynı kararında;

"Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahsız katılmak suçu 2911 sayılı Kanun'un 32 inci maddesinde, silahlı katılmak suçu ise 33 üncü maddesinde düzenlenmiş ve her iki maddede de bu suçları işleyenlerin altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacakları hükme bağlanmıştır. **Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak suçunun oluşması için kolluk görevlilerinin ihtar ve zor kullanmasına rağmen yasadışı toplantı veya gösteriye katılan kimsenin eylemini sürdürmesi koşuldur.** 28 inci maddede ise, yasadışı gösteriyi düzenleme ya da yönetme eylemine katılanlar, kolluk görevlilerinin herhangi bir uyarı ve zor kullanmasına gerek kalmadan, sırf bu katılma fiilleri nedeniyle cezalandırılmaktadır. Açıklanan nedenlerle, **kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak suçları ile yasadışı toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen ya da yönetenlerin hareketlerine katılmak suçları,** birbirinden farklı suçlar olduğundan bunlar arasında suçun basit ve nitelikli hali şeklinde bir ayırım yapılmadığı anlaşılmaktadır." sonucuna ulaşmıştır.

Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi'nin de 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinde yer alan son seçimlik hareket olarak; "kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyen veya yönetenlerin hareketlerine katılmak" fiilinden; düzenleyen veya yöneten olmamakla birlikte; "düzenlemek" veya "yönetmek" şeklinde nitelendirilebilecek fiillere katılmak (iştirak etmek) şeklindeki hareketlerin anlaşılması gerektiği yönünde bir değerlendirmede bulunduğunu ifade edebiliriz.

Dolayısı ile bir veya birden fazla kişinin, kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne sadece fiilen katılmaktan ibaret eylemlerinin (*kalabalığı oluşturan kitle içinde bulunmak / kalabalık içinde yer almak*) 2911 sayılı TGYK bakımından doğrudan doğruya suç olarak nitelendirilmesi hukuki açıdan mümkün değildir. Biz de söz konusu seçimlik hareketinin ne anlama geldiğinin açıklanması

bakımından, Anayasa Mahkemesi'nin yukarıda ayrıntıları ile yer vermiş olduğumuz görüş ve değerlendirmesine iştirak etmekteyiz.

2911 sayılı TGYK'nın, "*Ceza Hükümleri*" başlıklı Yedinci Bölümü altında düzenlenmiş olan suç tipleri ayrıntılı olarak incelenecek olursa; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak şeklindeki bir davranışın suç olarak nitelendirilebilmesi için; bir takım ek koşulların da somut olayda gerçekleşmiş olması gerekli olduğu görülecektir. Bu düzenlemelere göre; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan fail veya faillerin ya ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar etmeleri suretiyle Kanun'un 32 inci maddesinde düzenlenmiş olan "*direnme suçu*"nu ya da söz konusu toplantı veya yürüyüşe silahla katılmış olmaları suretiyle Kanun'un 33 üncü maddesinde düzenlenmiş olan "*toplantı ve yürüyüşe silahla katılma suçu*"nu ihlal etmeleri halinde ceza sorumluluğu söz konusu olacaktır.

2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan suç tipi bakımından; bu başlık altında inceleme konusu edindiğimiz son seçimlik hareket olan; "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyen veya yönetenlerin bu yöndeki hareketlerine katılmak*" fiilinin; suç olarak nitelendirilmesi ve cezai sorumluluğa neden olabilmesi için ise başkaca bir yasal unsurun somut olayda gerçekleşmiş olmasına ise gerek olmadığını ifade edebiliriz.

2. Netice

Günümüz ceza hukuku sistemindeki suç tiplerinin bir çoğu icrai veya ihmali hareketin gerçekleşmesi ile tamamlanmaktadır⁶⁸⁴. Suçun tamamlanması için ayrıca bir zarar neticesinin aranmadığı bu tür suçlara öğretide "*sırf hareket suçları*" ve/veya "*tehlike suçları*" denilmektedir⁶⁸⁵. *Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu hareketlere katılmak* suçu; neticesine göre suçlar bakımından yapılan sınıflandırmada; "*sırf hareket suçları*" kategorisinde yer almaktadır⁶⁸⁶.

⁶⁸⁴ **Koca,Üzülmez**, *Genel Hükümler*, s. 127.

⁶⁸⁵ **Dönmezer, Erman**, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-1*, s. 381-382, kn.516., **Toroslu**, *Ceza Hukuku*, s. 123., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 323., **Centel, Zafer, Çakmut**, *Genel Hükümler*, s. 265., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 216, kn.216., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 191.

⁶⁸⁶ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 137-138.

Söz konusu suç tipi incelenecek olursa; fail veya faillerin kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemesi, yönetmesi veya bu nitelikteki hareketlere katılması ceza sorumluluğunun doğması bakımından yeterlidir. Faillerin suç tipinde yer alan seçimlik hareketlerden en az birini gerçekleştirmiş olmaları halinde maddi herhangi bir zarar neticesi ortaya çıkmamış olsa dahi suçun tamamlandığından bahsedilmesi gerekecektir. Söz konusu seçimlik hareketlerden hiç biri niteliği itibariyle zarar neticesi içermediğinden; 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinin *sırf hareket suçu* (*neticesi harekete bitişik suç*) olduğunun kabulü gerekmektedir⁶⁸⁷.

Öğretide neticesine göre suçlar bakımından yapılan bir diğer tasnif ise; "*zarar suçu tehlike suçu*" ayrımıdır⁶⁸⁸. Bu ayrıma göre; kanun koyucu bazı hukuki değerleri daha etkili bir şekilde koruyabilmek amacıyla suçun hukuki konusu (hukuksal değer) üzerinde fail tarafından yaratılan "*zarar tehlikesi*" niteliğindeki hareketleri ceza sorumluluğunun ortaya çıkması açısından yeterli görmüştür⁶⁸⁹. *Tehlike suçu* olarak nitelendirilen bu tür suçlarda, hareketin yönelmiş olduğu suç konusunun (hukuksal değer) somut olarak zarara uğramış olması şart olmayıp objektif olarak zarara uğrama tehlikesi ile karşı karşıya kalması failin cezalandırılabilmesi açısından yeterli görülmektedir⁶⁹⁰.

Öğretide tehlike suçları da kendi içerisinde; *soyut tehlike suçları* ve *somut tehlike suçları* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır⁶⁹¹. *Soyut tehlike suçu*; kanuni tipte yer alan hareketin fail tarafından gerçekleştirilmesinin cezalandırılma bakımından yeterli görüldüğü; somut olay bakımından failin gerçekleştirdiği tipik hareketin suçun hukuki konusu (hukuksal değer) üzerinde zarar tehlikesi oluşturup oluşturmadığının ayrıca araştırılmasına gerek olmadığı suç tiplerini ifade etmektedir⁶⁹². *Somut tehlike suçu* ise; ceza sorumluluğunun doğabilmesi için failin

⁶⁸⁷ **Türkeli**, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri, s. 113., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 64., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 82.

⁶⁸⁸ Zarar Suçları ve Tehlike Suçları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 175., **İçel**, **Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 63., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 375.

⁶⁸⁹ **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 246., **Öztürk**, **Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 216, kn. 354.,

⁶⁹⁰ **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 175-176., **Centel**, **Zafer**, **Çakmut**, *Genel Hükümler*, s. 265-266., **Özbek**, **Doğan**, **Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 227.

⁶⁹¹ Ceza hukukunda *tehlike suçları* hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Vesile Sonay Daragenli, *Tehlike Suçları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998. YÖK Tez No:74317.

⁶⁹² **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 175., **Özbek**, **Doğan**, **Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 228., **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 176., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 376.

kanuni tipte yer alan hareketi gerçekleştirmesinin yanı sıra bu hareketinin somut olay bakımından suçun hukuki konusu üzerinde bir zarar tehlikesi yarattığının ayrıca ve açıkça (somut olarak) araştırılması ve tespit edilmesinin gerekli olduğu suç tiplerini ifade etmektedir⁶⁹³.

Bu açıklamalar ışığında; incelemekte olduğumuz "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya katılmak suçu*"nın neticesine göre suçlar tasnifi içinde *soyut tehlike suçu* olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade edebiliriz⁶⁹⁴. Çünkü; söz konusu suç tipinde kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü "*düzenlemek*", "*yönetmek*" yahut da bu nitelikteki fiillere "*katılmak*" şeklindeki hareketlerin sadece gerçekleştirilmesi; ceza sorumluluğunun gündeme gelmesi açısından yeterli görülmektedir.

Öğretide yapılan bir diğer ayrıma göre ise neticesine göre suçlar; *ani suç* ve *mütemadi (kesintisiz) suç* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır⁶⁹⁵. Bu ayrımda; suçun tamamlanma ve bitme anı bakımından zaman ön plana çıkmaktadır⁶⁹⁶. *Ani suç*; suçun kanuni tanımında gösterilen hareketin icrasının ve şayet kanuni tipte öngörülmüş olması kaydı ile neticesinin tamamlanma ve bitme anının birlikte (aynı zaman dilimi içinde) gerçekleştiği suçlardır⁶⁹⁷. *Ani suçlarda*; suçun tamamlanma ve bitme anı arasında bir zaman farkı söz konusu değildir⁶⁹⁸. Oysa *mütemadi suçlarda*; kanuni tipte yer alan hareketin icrasının ve şayet tipte öngörülmüş olması kaydı ile neticenin hemen sona ermeyip belirli bir süre devam ettiği dolayısı ile suçun tamamlanma ve bitme anı bakımından araya zaman giren suçları ifade ettiğini görmekteyiz⁶⁹⁹. 5237 sayılı TCK'da düzenlenmiş olan; *kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu* (Md.109), *suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçu* (Md.220, *uyuşturucu madde bulundurma suçu* (Md.191/1) ve *konut dokunulmazlığını ihlal suçu* (Md.116) niteliği itibari ile *mütemadi (kesintisiz) suçlara* örnek olarak gösterilebilir. Öğretide,

⁶⁹³ **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 176., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 227-228., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 367.

⁶⁹⁴ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 138., **Türkeli**, *Kanuna aykırı toplantı ve gösteri*, s. 113.

⁶⁹⁵ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 139,141., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 242.

⁶⁹⁶ **Centel, Zafer, Çakmut**, *Genel Hükümler*, s. 269., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 229., **Koca, Üzülmmez**, *Genel Hükümler*, s. 124.

⁶⁹⁷ **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 178., Hamide Zafer, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Beta Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul, 2015, s. 196.

⁶⁹⁸ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 139-140.

⁶⁹⁹ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 141., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 517., **Koca, Üzülmmez**, *Genel Hükümler*, s. 123-124.

mütemadi (kesintisiz) suçlarda devam eden şeyin *hareket*⁷⁰⁰, *netice*⁷⁰¹ veya *hukuka aykırı durum*⁷⁰² (ihlal) olduğunu savunan görüşler bulunmaktadır⁷⁰³. Suç tipleri arasındaki *ani suç mütemadi suç* ayrımının maddi ceza hukuku ile usul hukuku kurallarının uygulanması açısından bazı önemli sonuçları bulunmakla birlikte⁷⁰⁴ en önemli sonucunun iştirak hükümlerinin uygulanması açısından kendini gösterdiği ifade edilmektedir⁷⁰⁵.

2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan; "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu hareketlere katılmak*" suçu bakımından bir değerlendirmede bulunduğumuzda ise; "*düzenlemek*" seçimlik hareketi bakımından söz konusu suçun; *ani suç* niteliğine sahip olduğunu belirtebiliriz. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek fiilinin, niteliği itibari ile hareketin icrası bakımından tamamlanma ve bitme anı arasında zaman farkı olan mütemadi (kesintisiz) bir suç olarak nitelendirilemeyeceğini kabul etmekteyiz.

Suç tipine ilişkin ikinci seçimlik hareket olarak öngörülen, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü "*yönetmek*" fiili, hareketin icrası açısından değerlendirildiğinde; tamamlanma ve bitme anı bakımından araya makul sayılabilecek belirli bir sürenin girmesinin gerekli olduğu bir harekettir. Dolaysı ile bu ikinci seçimlik hareket mütemadi (kesintisiz) suç olma özelliği göstermektedir. Suç tipine ilişkin üçüncü ve son seçimlik hareket olan; "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyen veya yönetenlerin bu nitelikteki hareketlerine katılmak*" fiili değerlendirildiğinde ise; failin birinci seçimlik harekete katılma eylemi bakımından gerçekleştireceği hareketlerin ani; ikinci seçimlik harekete

⁷⁰⁰ Akbulut, *Genel Hükümler*, s.277., Koca, *Üzülmez, Genel Hükümler*, s. 123., Özgenç, *Genel Hükümler*, s. 517.

⁷⁰¹ Dönmezer, Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-1*, s. 385, kn. 519., Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 243., Özbek, Doğan, *Bacaksız, Genel Hükümler*, s. 229.

⁷⁰² Heinrich, *Ceza Hukuku Genel Kısım-I*, s. 95, kn. 166., Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 214-215, kn.348,351.

⁷⁰³ Özen, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 141. Yazar eserinde; mütemadi suçlarda temadi edenin (devam eden) netice olduğunun ağırlıklı görüş olarak kabul edildiğini belirtmektedir.

⁷⁰⁴ Suçun işlendiği zamanının belirlenmesi, Dava zamanaşımı süresinin başlaması, Şikayet süresinin başlaması, Yer itibariyle görevli mahkemenin belirlenmesi, meşru savunma, af, suç üstü halinin belirlenmesi ve İştirak hükümlerinin uygulanması gibi. Konu hakkında ayrıca bkz.: Önder, *Ceza Hukuku*, s. 187-188., Özbek, Doğan, *Bacaksız, Genel Hükümler*, s. 230., Zafer, *Genel Hükümler*, s. 197.

⁷⁰⁵ İçel, Evik, *Genel Hükümler 2.Kitap*, s. 64. Mütemadi suçlarda temadi sona erene kadar suça iştirak etmek mümkündür.

katılma bakımından gerçekleştireceği hareketlerin ise mütemadi özellik göstereceğini düşünmekteyiz.

3. Nedensellik Bağı

Hareketin fail tarafından gerçekleştirilmesinin yanı sıra belirli bir maddi neticenin de meydana gelmesini düzenleyen suç tiplerinde (neticeli suçlarda); söz konusu netice ile icra edilen fiil (hareket) arasında bir nedensel bağın bulunması ceza sorumluluğunun fail açısından gündeme gelebilmesi için zorunludur⁷⁰⁶. Bu bakımdan nedensellik bağının; failin icra ettiği fiil ile gerçekleşen netice arasındaki *sebep sonuç ilişkisini* ortaya koyduğunu; şayet gerçekleşen netice failin fiili sonucunda ortaya çıkmamışsa ceza sorumluluğundan bahsedilemeyeceğini ifade etmek gerekmektedir⁷⁰⁷. Suç ve cezaların şahsiliği ilkesi gereği, failin gerçekleştirdiği fiilden (hareketten) ve kanuni tipte düzenlenmiş olması kaydıyla bu hareketin yol açtığı tipik neticeden sorumlu tutulabilmesi için hareket ve neticenin bizatihi failin kendi eseri olması gerekmektedir⁷⁰⁸.

Hareket ile netice arasındaki objektif ilişkiyi ifade eden⁷⁰⁹ ve bir ceza hukuku müessesesi olan nedensellik bağlantısının; hukuki bir kavram olmayıp aslında genel olarak felsefe ve doğa bilimleri alanında karşımıza çıkan *sebep sonuç ilişkisini* ortaya koyduğunu ifade edebiliriz⁷¹⁰. Ancak; Ceza Hukuku açısından önemli olan husus failin hareketine bağlı olarak ortaya çıkan her türlü neticenin değil; öğretideki isimlendirilişi ile “*conditio sine qua non*” yani; fail tarafından gerçekleştirilen hareket ile “*olmazsa olmaz*” derecede bir bağılılık ilişkisi bulunan neticenin gündeme gelmesidir⁷¹¹.

⁷⁰⁶ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 327., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 226, kn.366., **Koca, Üzülmüş**, *Genel Hükümler*, s. 130., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 191-192. **Not:** Yazarlar; sırf hareket suçlarında suçun oluşması için fail tarafından hareketin yapılması yeterli olduğundan bu tür suçlarda nedensellik bağı sorununun ortaya çıkmadığını belirtmiştir. Dolayısı ile kanuni tipte netice unsuruna yer vermeyen suç tipleri açısından nedensellik bağının kurulması gös konusu değildir. Bu sebeple sırf hareket suçlarında ve özellikle tehlike suçlarında nedensellik bağının araştırılmasına gerek yoktur. Aynı yönde görüş için bkz: **Akbulut**, *Genel Hükümler*, s. 322., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 327., **Heinrich**, *Ceza Hukuku Genel Kısım-I*, s. 123, kn.214.

⁷⁰⁷ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 191-192.

⁷⁰⁸ **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 188.

⁷⁰⁹ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 191.

⁷¹⁰ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 192., **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 188., **Heinrich**, *Ceza Hukuku Genel Kısım-I*, s. 127, kn. 218., **Akbulut**, *Genel Hükümler*, s. 323.

⁷¹¹ **Heinrich**, *Ceza Hukuku Genel Kısım-I*, s. 127, kn. 218.

Öğretide nedensellik bağlantısını açıklamada⁷¹² ön plana çıkan bazı teoriler söz konusudur⁷¹³. Bunlardan ilki *şart teorisi (eşdeğerlik teorisi)*, diğeri ise *uygun sebep teorisi*⁷¹⁴. Şart teorisi; hareket ile netice arasındaki nedensellik bağına tamamen doğal bir olgu olarak kabul eder ve bunun sonucu olarak neticenin ortaya çıkmasını sağlayan şartlardan (davranışlardan) her birinin neticenin oluşumuna katkısını değerlendirir⁷¹⁵. Şayet bu katkının düzeyi *olmazsa olmaz* (sine qua non) nitelikte ise yani bir tür zorunlu sebep sonuç ilişkisi oluşturuyorsa bu durumda söz konusu hareketin veya hareketlerden her birinin o netice bakımından nedensel bir değer taşıdığı kabul edilir⁷¹⁶.

Neticenin oluşumu üzerinde bu şekilde etkili olan bütün şartları (davranışları/hareketleri) eşit değerde gördüğü için *şart teorisine (Bedingungstheorie)* aynı zamanda *eşdeğerlik teorisi (Aequivalentztheorie)* adı da verilmiştir⁷¹⁷. Ancak şart teorisi, Ceza Hukuku bakımından failin sorumluluk alanını ölçsüz şekilde genişlettiği için⁷¹⁸ ve ayrıca “*olmazsa olmaz - sine qua non*” formülünün; *alternatif nedensellik, kümülatif nedensellik, atipik nedensellik ve varsayılan nedensellik* gibi nedensellik türlerini⁷¹⁹ açıklamakta yetersiz kaldığı gerekçesi ile eleştirildiğini ifade edebiliriz⁷²⁰. Dolayısıyla, nedensellik bağlantısını açıklayan görüşlerden biri olan şart (eşdeğerlik) teorisinin günümüzde öğreti ve uygulama tarafından artık tek başına ceza sorumluluğunun belirlenmesinde yeterli görülmediği söylenebilir⁷²¹.

⁷¹² Ceza Hukuku öğretisinde nedensellik bağlantısını açıklayan kuramlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-1**, s. 469-527., **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 194-207.

⁷¹³ Nedensellik bağlantısını açıklayan farklı teoriler söz konusudur. Bu bağlamda; şart teorisi, uygun sebep teorisi, etkin sebep teorisi, hukuki önem teorisi, insani sebep teorisi gibi bir çok teori ortaya konulmuştur. **Akbulut**, *Genel Hükümler*, s. 324.

⁷¹⁴ **Akbulut**, *Genel Hükümler*, s. 325-332., **Koca, Üzülmöz**, *Genel Hükümler*, s. 131.,

⁷¹⁵ **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 232., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 192.

⁷¹⁶ **Heinrich, a.g.e.**, s.130., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 248.

⁷¹⁷ **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 232., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 192.

⁷¹⁸ **Dönmezer, Erman**, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-1*, s. 487., kn.630.

⁷¹⁹ Nedensellik türleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 190-203., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 338 vd.

⁷²⁰ Turhan Tufan Yüce, **Ceza Hukuku Dersleri**, Cilt-1, Şafak Basım ve Yayınevim, Manisa, 1982, s. 219-222. **Koca, Üzülmöz**, *Genel Hükümler*, s. 133-135., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 250-251..

⁷²¹ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 193., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 329. Yazar eserinde; şart teorisinin bütün koşulları eşit değerle görmesinden dolayı sorumluluğun oldukça genişlediğini ve bu durumda öğretilerde eleştirildiğini belirterek; bu konudaki eleştirileri gidermek için *objektif isnadiyet* (normatif değerlendirme) görüşünün ileri sürüldüğünü belirtmiştir. Böylece; ilk etapta nedensellik bağı şart teorisine göre kurulacak; ardından objektif isnadiyet tespit edilecektir.

Nedensellik bağlantısını açıklayan öğretideki görüşlerden bir diğeri ise “uygun sebep teorisi” (*Adequater Kausalzusammenhang*)’dir⁷²². Bu teori; suçla ilişkili neticenin ortaya çıkmasına neden olan hareketler arasında bir ayırım yapmaktadır⁷²³. Bu ayırma göre; fail tarafından gerçekleştirilen hareketin nedensel bir değer taşıyabilmesi için kanuni tipte yer verilen neticeyi meydana getirmeye genel olarak elverişli ve uygun olması gerekmektedir⁷²⁴. Fail tarafından gerçekleştirilen hareketin, kanuni tipte aranan neticeyi meydana getirmeye uygun ve elverişli olup olmadığı ise *ortak tecrübe kuralları ve hayatın olağan akışı çerçevesinde tespit edilecektir*⁷²⁵. Ancak; bu tespitin kim ya da kimler tarafından yapılacağı; şayet hakim tarafından yapılacak ise hakimin kendisini objektif üçüncü bir kişinin yerine mi, yoksa failin yerine mi koyacağı ve nihayet böyle bir değerlendirmenin; *ex-ante (olay esnası)* mı, yoksa *ex-post (olay sonrası)* mı yapılması gerektiği hususlarında öğretide farklı görüşlerin ileri sürülmüştür⁷²⁶.

Uygun sebep teorisine ilişkin yukarıda bahsedilen sorunlara çözüm olabilmesi açısından; “*karma uygunluk teorisi*” gündeme gelmiştir⁷²⁷. Bu teoriye göre; gerçekleştirilen hareketin neticeyi meydana getirmeye uygun ve elverişli olup olmadığı, genel yaşam tecrübeleri ve olayların sıklıkla oluş biçimine göre hükmü verecek olan hakim tarafından belirlenir⁷²⁸. Bu belirleme yapılırken hareketin yapıldığı ana ve koşullara gidilerek (*ex-ante - olay esnası*); o andaki koşulların, normal orta zekalı üçüncü bir kişinin bilgi ve tecrübesine göre gerçekleşen hareketin olaydaki neticeyi oluşturmaya uygun ve elverişli olup olmadığının objektif açıdan değerlendirilmesi sağlanır⁷²⁹. Daha sonra, failin kişiliği göz önünde bulundurularak

⁷²² Uygun sebep teorisi; esasen şart teorisinin eleştirilen yönlerinden biri olan ceza sorumluluğunu ölçsüz şekilde genişletmesine karşı bir tür tepkinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Konu hakkında bkz: **Heinrich**, *Ceza Hukuku Genel Kısım-I*, s. 132, kn. 224., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 233-234., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 330 vd., **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 199 vd., **Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-1, s. 497 vd.**

⁷²³ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 192., **Koca, Üzülmmez**, *Genel Hükümler*, s. 135.

⁷²⁴ **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 199., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 254., **Koca, Üzülmmez**, *Genel Hükümler*, s. 135.

⁷²⁵ **Koca, Üzülmmez**, *Genel Hükümler*, s. 135., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 233.

⁷²⁶ **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 200-201., **Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-1, s. 500, kn. 644., **Koca, Üzülmmez**, *Genel Hükümler*, s. 136., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 255-256.**

⁷²⁷ **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 202-204., **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 207-208., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 256.

⁷²⁸ **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 233., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 256.

⁷²⁹ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 193.

sübjektif bir değerlendirme yapılıır⁷³⁰. Bu değerlendirmede, somut olaydaki neticeyi öngörebilmesi açısından failin kişisel bilgi ve hayat tecrübesi araştırılır⁷³¹. Bu her iki değerlendirme sonucu birbiriyle uyum sağlıyorsa somut olay açısından hem *nedensellik bağlantısının* hem de *kusurluluğun* mevcut olduğu bilgisine ulaşılmaktadır⁷³². Bu açıklamalar ışığında *karma uygunluk teorisi*’nin nedensellik bağlantısını, kusur konusu ile ilişkili olarak çözümlemeye çalıştığını görmekteyiz.

Bu bağlamda; kusur prensibinin hakim olduğu ceza hukuku kuramında hareket ile netice arasında sadece doğa kanunlarına göre belirlenecek olan nedensel bağlantıların ceza sorumluluğunu ortaya çıkarma yönünden tek başına yeterli olmadığını; söz konusu hareketin hukuki ölçütlere göre netice bakımından önemi bulup bulunup bulunmadığının ayrıca değerlendirilmesi gerektiği açıktır⁷³³. Bu noktada ise yukarıda bahse konu ettiğimiz normatif ölçütler olarak; “*objektif ve sübjektif isnadiyet*” kuramları sorunun çözümünde bize yol göstermektedir.

*Objektif isnadiyet teorisi*⁷³⁴; failin gerçekleştirdiği hareketin sonucunda ortaya çıkan neticenin; ceza sorumluluğu olarak kendisine yüklenebilmesi açısından normatif (hukuki) bir değerlendirme yapılmasına imkan veren önemli bir kurumdur⁷³⁵. Bu teoriye göre; kanuni tipe uygun hareket ile nedensel açıdan bu harekete bağlı olduğu tespit edilen bir neticenin varlığı söz konusu olsa bile, bazı durumlarda fail gerçekleşen bu neticeden sorumlu tutulmayabilir. Burada önemli olan; failin gerçekleştirdiği tipik hareket ile ortaya çıkan tipik netice arasında şart teorisine göre oluştuğu tespit edilen nedensellik bağlantısının yanı sıra; söz konusu neticenin aynı zamanda failin eseri olduğunun hukuki bir değerlendirme yapılarak objektif açıdan kendisi ile ilişkilendirilebilmesidir⁷³⁶.

Kanuni tipte yer alan neticenin, objektif isnadiyet teorisi çerçevesinde faile ceza sorumluluğu olarak yüklenebilmesi için; “*riske egemen olabilirlik*” kriterinden yararlanıldığını, bu kapsamda önce hareketin faile ait olup olmadığının tespit edildiğini, ardından söz konusu hareket sonucu ortaya çıkan neticenin objektif açıdan

⁷³⁰ Özgenç, *Genel Hükümler*, s. 193.

⁷³¹ Özbek, Doğan, Bacaksız, *Genel Hükümler*, s. 233.

⁷³² Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 257., Özbek, Doğan, Bacaksız, *Genel Hükümler*, s. 233.

⁷³³ Hakeri, *Genel Hükümler*, s. 193.

⁷³⁴ İlk olarak 20. yüzyılın ikinci yarısında geliştirilen “*objektif isnadiyet teorisi*” hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Yener Ünver, *Ceza Hukukunda İzin Verilen Risk*, Beta Yayınevi, İstanbul, Mart, 1998, s. 221 vd.

⁷³⁵ Koca, Üzülmöz, *Genel Hükümler*, s. 137.

⁷³⁶ Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 233, kn. 384., Koca, Üzülmöz, *Genel Hükümler*, s. 137., Özbek, Doğan, Bacaksız, *Genel Hükümler*, s. 240.

bir insanın eseri olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin ortaya konulduğunu ve son aşamada ise kişisel eğilim ve yetenekleri de göz önünde bulundurulmak kaydıyla somut olaydaki fiilin; fail tarafından gerçekleştirilebilir nitelikte olup olmadığının hukuki açıdan değerlendirildiğini ifade edebiliriz⁷³⁷. 2911 S. TGYK'nda yer alan her bir suç tipini özellik arz ettiği takdirde nedensellik bağlantısı bakımından bu genel açıklamalarımız ışığında değerlendireceğiz.

Unsurlarını incelemekte olduğumuz "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya katılmak suçu*"nın *soyut tehlike suçu* ve aynı zamanda *sırf hareket suçu* olarak değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin görüş ve açıklamalara; hareket ve netice unsurlarına ilişkin başlıklar altında değinmiştik. Suç tipinde belirlenmiş olan seçimlik hareketlerden herhangi birinin fail tarafından gerçekleştirilmesi ile failin ceza sorumluluğu gündeme gelecektir. Dolayısı ile somut olayda ayrıca bir zarar neticesinin meydana gelmesine gerek yoktur. Nedensellik bağının suçun hareket ve netice unsurları arasındaki objektif ilişkiyi açıklayan bir müessese olduğu göz önünde bulundurulduğunda netice unsuru bulunmayan suç tiplerinde (sırf hareket suçlarında) nedensellik bağının varlığından bahsetmek de teorik olarak mümkün olmayacaktır.

F- Suçun Manevi Unsuru (Tipikliğin Sübjektif Unsurları)

a) Genel Olarak Manevi Unsur Kavramı (Kast ve Taksir)

Hukuki açıdan cezalandırılabilir bir fiilin varlığından bahsedilebilmesi için öncelikle tipikliğe ilişkin maddi (objektif) ve manevi (sübjektif) unsurların bir arada bulunması gerekmektedir. Failin işlediği fiilden dolayı ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için gerçekleştirdiği hareket ile netice arasında objektif açıdan nedensellik bağının bulunması tek başına yeterli değildir. Bunun yanı sıra fail ile gerçekleştirdiği hareket ve netice arasında manevi (sübjektif) bir bağın da bulunması gerekmektedir⁷³⁸. Öğretide bazı yazarlar bu bağı; *tipikliğin manevi (sübjektif) unsuru* olarak kabul etmekle birlikte⁷³⁹, diğer bazı yazarlar ise bu bağı *kusurluluk*⁷⁴⁰ ile ilişkilendirmektedir⁷⁴¹.

⁷³⁷ **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 240-241., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 235, kn. 385-386., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 335 vd.

⁷³⁸ **Toroslu**, *Ceza Hukuku*, s. 171., **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 290., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s.242., **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 217.

⁷³⁹ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 242., **Koca, Üzülmüş**, *Genel Hükümler*, s. 143., **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 216-217., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 379.

Öğretide suçun manevi (sübjektif) unsuru ile kusurluluğun birbirinden farklı kavramlar olduğu ifade edilmiştir⁷⁴². Kusurluluk; failin işlediği fiilden dolayı kınanabilmesi, haksızlık teşkil eden hareketinin kendisine ceza sorumluluğu olarak yüklenebilmesi anlamına gelmektedir⁷⁴³. Dolayısı ile kusurluluğun bir "*değer yargısını*" ifade ettiği ve tipikliğin bir unsuru olmadığı belirtilmektedir⁷⁴⁴.

Tipikliğin manevi (sübjektif) unsuru başlığı altında incelenen ve esasen suç adı verilen *haksızlığın birer işleniş biçimi* olarak da kabul edilen⁷⁴⁵ *kast* ve *taksir* kavramlarından kısaca bahsetmek gerekir. Ceza hukuku kuramında; tipikliğin manevi (sübjektif) unsurunun kural olarak *kast* unsurundan oluştuğu kabul edilmektedir⁷⁴⁶. Bundan anlaşılması gereken hukuk sistemi içinde yer alan suç tiplerinin kural olarak kasten (*bilerek ve istenerek*) işlenebileceği; taksirle (*dikkatsizlik ve özensizlik nedeniyle*) işlenebilen suçların ise ceza hukuku açısından

⁷⁴⁰ **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 290., **Torosl**, *Ceza Hukuku*, s. 176-177., Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, Genel Kısım, Cilt:2, Beta Yayınevi, 11. Bası, İstanbul, Ocak, 1997, s. 209., **Soyaslan**, *Genel Hükümler*, s. 420-421., **İçel, Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 186 vd., **Centel, Zafer, Çakmut**, *Genel Hükümler*, s. 363., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 367-368.

⁷⁴¹ Suçun manevi unsurları olarak değerlendirilen kast ve taksir konularının hukuki niteliği hakkında öğretide farklı yaklaşımların söz konusunu olduğunu görmekteyiz. Kısaca özetleyecek olursak; bazı yazarların fail ile gerçekleştirdiği fiil arasında psikolojik (manevi) ilişkinin kurulmasını sağlayan kast ve taksir konularını doğrudan doğruya kusurluluk başlığı ile ilişkilendirdiğini ifade edebiliriz. Bu anlayışı benimseyen yazarlara göre; kast ve taksir aslında failin kusurunun görünüş (ortaya çıkış) biçimini ihtiva etmektedir. Bir kısım yazar ise, suç genel teorisinde benimsedikleri diğer bir yaklaşıma göre; suçun manevi unsuru olan kast ve taksir konularını doğrudan doğruya tipiklik unsuru ile ilişkilendirmektedir. Bu yazarlara göre; kusurluluk suçun bir unsuru olmamakla birlikte; failin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için varlığı ortaya konulması gereken bir tür değer (kınama) yargısıdır. Bu yazarlar kast ve taksir konularını, suçun yapısal unsurlarını oluşturan tipiklik ve hukuka aykırılık başlıklarından özel olarak tipiklik ile ilişkilendirmekte; doğrudan doğruya tipikliğin manevi (sübjektif) unsura ilişkin olarak kabul etmektedir. Bu görüşlerin haricinde diğer bazı yazarlar ise kast ve taksir konularını bir yönü ile tipikliğin manevi unsuru diğer yönü ile de kusurluluğun görünüş şekli olarak kabul etmektedir. Bu yazarlar göre; kast ve taksir konularının suç genel teorisi bağlamında çifte fonksiyonu bulunmaktadır. Biz çalışmamızı hazırlarken bu son görüşteki yazarların ayrımını benimseyerek değerlendirmelerde bulunacağız. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 252-253,352., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 239, kn. 392-393., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 380-389.

⁷⁴² **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 380., **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 327.

⁷⁴³ **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 327., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s.242-243., **Koca, Üzülmez**, *Genel Hükümler*, s. 309,311., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 308, kn.523.

⁷⁴⁴ **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 327., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 380., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 309, kn. 524., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 242-243.

⁷⁴⁵ **Koca, Üzülmez**, *Genel Hükümler*, s. 149., **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 327., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 244-245.

⁷⁴⁶ **Centel, Zafer, Çakmut**, *Genel Hükümler*, s. 363., **Koca, Üzülmez**, *Genel Hükümler*, s. 145., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 368., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 386.

istisna nitelik taşımasıdır⁷⁴⁷. Kanunda ayrıca ve açıkça belirtilmediği durumlarda taksirle işlenen fiiller cezalandırılmaz⁷⁴⁸. 5237 sayılı TCK'nın 21 inci maddesinin 1 inci fıkrası hükmü; “*Suçun oluşması kastın varlığına bağlıdır.*” ve 22 inci maddesinin 1 inci fıkrası hükmü; “*Taksirle işlenen fiiller, kanunun açıkça belirttiği hallerde cezalandırılır.*” birlikte değerlendirildiğinde söz konusu kural ve istisnanın doğrudan doğruya normatif düzenlemeye de konu edildiği görülecektir.

Öğretide kast unsuru; *suçun kanuni tanımında yer alan objektif unsurların fail tarafından bilinmesi ve istenmesi*⁷⁴⁹; taksir unsuru ise *failim istememekle beraber kendisinden beklenen ve göstermek zorunda olduğu dikkat ve özeni göstermemesi suretiyle suç tipinde belirtilen neticenin gerçekleşmesi*⁷⁵⁰ şeklinde tanımlanmıştır.

5237 sayılı TCK'nın 21 inci maddesinin 1 inci fıkrasının 2 inci cümlesinde; “*Kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir.*” şeklinde tanımlanmıştır. 5237 sayılı TCK'nun 22 nci maddesinin 1 inci fıkrasına göre; “*Taksir, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyerek gerçekleştirilmesidir.*” şeklinde tanımlanmıştır.

Bu açıklamalara ek olarak kast unsurunun; *doğrudan kast dolaylı (olası) kast, özel kast genel kast, ani kast tasarlama kastı* şeklinde ifade edilen türleri bulunduğunu⁷⁵¹; taksir unsurunun ise; *basit taksir ve bilinçli taksir* şeklinde ifade edilen türlerinin bulunduğunu⁷⁵² belirtmek gerekir.

⁷⁴⁷ **Koca, Üzülmez, Genel Hükümler**, s. 188., **Demirbaş, Genel Hükümler**, s. 368. Bu açıklamalar ışığında bazı yazarların suç teorisine ilişkin genel eserlerinde taksir kavramını; önceden olduğu gibi tipikliğin sübjektif unsuru başlığı altında ve kast unsuru ile birlikte değerlendirmek yerine, suçun özel görünüş (işleniş) şekilleri başlığı altında teşebbüs, iştirak ve içtima konularının yanında ayrı bir konu başlığı olarak incelemeyi tercih ettiklerini görmekteyiz. Bkz: **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 467 vd., **Öztürk, Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku**, s. 451 vd.

⁷⁴⁸ **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 469. Ceza hukukunda taksir konusu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Mustafa Özen, **Ceza Hukukunda Taksir**, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2011.

⁷⁴⁹ **Heinrich, Ceza Hukuku Genel Kısım-I**, s. 95, kn. 166., **Koca, Üzülmez, Genel Hükümler**, s. 153., **Demirbaş, Genel Hükümler**, s. 369., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 253.

⁷⁵⁰ **Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku**, s. 418 vd., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 469., **Koca, Üzülmez, Genel Hükümler**, s. 183.

⁷⁵¹ **Heinrich, Ceza Hukuku Genel Kısım-I**, s. 174 vd., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 262 vd., **Koca, Üzülmez, Genel Hükümler**, s. 167 vd., **Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku**, s. 413 vd., **Centel, Zafer, Çakmut, Genel Hükümler**, s. 369 vd., **Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-2**, s. 231 vd., **Önder, Ceza Hukuku**, s. 307 vd.

⁷⁵² **Koca, Üzülmez, Genel Hükümler**, s. 229 vd., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 480 vd., **Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-2**, s. 264 vd., **Önder, Ceza Hukuku**, s. 318 vd., **İçel, Evik, Genel Hükümler - 2. Kitap**, s. 206 vd., **Toroslu, Ceza Hukuku**, s.

b) TGYK Md. 28/f(1)'de Manevi Unsur

2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bunların hareketlerine katılmak suçu*; manevi unsur bakımından *kasten* işlenebilen bir suçtur⁷⁵³. Kanun koyucu söz konusu suç tipi açısından failin saikine özel bir önem atfetmemiştir. Bu sebeple, hakimın somut olay açısından failin belirli bir saik ile (*özel kast*) hareket edip etmediğini tespit etmesine gerek yoktur. Suçun işlenişi açısından *genel kastın* varlığı yeterlidir⁷⁵⁴. Suç tipinde yer alan seçimlik hareketlerden en az birinin fail tarafından bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi halinde manevi unsurun varlığından bahsedilebilecektir. Bununla birlikte; toplantı veya gösteri yürüyüşünün en baştan itibaren kanuna aykırı olduğunun veya sonradan kanuna aykırı hale dönüştüğünün de söz konusu seçimlik hareketleri gerçekleştirecek olan fail tarafından bilinmesi gerekmektedir. Hukuki gerekçeleri aşağıda ayrıntılı şekilde açıklanacak olmakla birlikte; suç tipinde yer alan "*Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü...*" ifadesinin kuramsal açıdan "*hukuka özel aykırılık*" kapsamında değerlendirilmesi ve failin söz konusu suçu işlerken ayrıca "*hukuka aykırılık bilinci*" ile hareket etmesi gerektiğini ifade edebiliriz. Buradan hareketle; *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu hareketlere katılmak suçunun* manevi unsur açısından ancak *doğrudan kast* ile işlenebileceğini, *olası kast (dolaylı kast)*⁷⁵⁵ ile işlenemeyeceğini belirtmek gerekmektedir.

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyen, yöneten veya bu nitelikteki hareketlere katılan fail veya faillerin; gerçekleştirilen etkinliğin "*kanuna aykırı olduğunu*" bilmemeleri halinde haklarında ceza sorumluluğunun gündeme gelip gelmeyeceği ve şayet ceza sorumluluğu gündeme gelmeyecek ise bunun hangi hukuki gerekçeye dayalı olarak (suçun hangi unsuru ile ilişkilendirilerek) ortaya çıkacağının değerlendirilmesi gerekmektedir. Söz konusu suç tipinde yer alan

207-208. Ceza hukukunda taksir unsuru ve türleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **Özen**, *Ceza Hukukunda Taksir*, s. 139 vd.

⁷⁵³ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 156.

⁷⁵⁴ **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 63., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 81.

⁷⁵⁵ Ceza hukuku öğretisinde; tipikliğin subjektif (manevi) unsurları başlığı altında inceleme konusu edilen kast unsuru ve bu unsurun alt türleri olarak değerlendirilen "Doğrudan Kast (Dolus Directus) ve Olası Kast / Dolaylı Kast (Dolus Evantualis)" konuları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kayıhan İçel, "*Ceza Hukukunda Temel Kusurluluk Şekli: Kast*", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 12, Güz, 2007/2, s. 61-70.

"Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü..." ifadesi nedeni ile failin seçimlik hareketleri gerçekleştirirken aynı zamanda hukuka aykırılık bilincine de sahip olması gerekmektedir. Bu durumun ise tipikliğin manevi (sübjektif) unsuru ile ilişkili olmasından dolayı böyle bir durumda fail açısından kast unsurunun oluşmadığından bahisle ceza sorumluluğunun ortaya çıkmayacağından bahsedilmelidir.

2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan suç tipinde de olduğu gibi kanun koyucu bazı suç tiplerini ihdas ederken, "*hukuka aykırılık*" veya "*kanuna aykırılık*" anlamına gelen bir takım kelime veya ifadelere (vurgusuna) tipilikte ayrıca ve açıkça yer vermektedir. Bu gibi durumlarda, suça ilişkin hukuka aykırılık unsurunun bağımsız bir unsur olarak varlığını devam ettirip ettirmediği yahut artık tipikliğin bir unsuruna dönüşüp dönüşmediği konusunda ceza hukuku öğretisinde kuramsal tartışmalar gündeme gelmektedir. Bu konu hakkında öğretilde farklı görüşlerin söz konusu olduğunu ifade etmekle birlikte aşağıda inceleme konusu edeceğimiz "*hukuka aykırılık unsuru*" başlığı altında ve "*hukuka özel aykırılık*" alt başlığında bu meseleyi daha ayrıntılı ve kuramsal olarak değerlendirmeye çalışacağız.

G- Suçun Hukuka Aykırılık Unsuru

a) Genel Olarak Hukuka Aykırılık Kavramı

Öğretilde suç kavramı kuramsal açıdan genellikle; *tipe uygunluk*, *hukuka aykırılık* ve *kusurluluk* olmak üzere üç temel yapısal unsur kapsamında ele alınmaktadır⁷⁵⁶. Bir kısım yazarlar ise suç kavramını; "*haksızlık*" ve "*kusur*" olmak üzere iki unsura ayırarak ele almaktadır⁷⁵⁷. Bu yazarlara göre; suç, haksızlık teşkil eden insan davranışını ifade ederken, kusurluluk ise failin gerçekleştirmiş olduğu haksızlık dolayısı ile ceza hukuku bakımından sorumlu tutulabilmesini (kınanabilmesini) sağlayan bir değer yargısını (hükmünü) ifade etmektedir⁷⁵⁸. Dolayısı ile bu yazarlara göre suç adı verilen *haksızlığın* ise iki alt unsuru

⁷⁵⁶ **Heinrich**, *Ceza Hukuku Genel Kısım-I*, s. 197, kn. 305., **Öztürk**, **Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 173, kn. 247., **İçel**, **Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 87., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 207.

⁷⁵⁷ **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 161-162,169., **Koca**, **Üzülmez**, *Genel Hükümler*, s. 83 vd., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 400, Öğretilde bazı yazarlar ise suçun unsurlarını; hareket, tipiklik, hukuka aykırılık ve kusurluluk olmak üzere dört alt unsura ayırarak ele almaktadır. Konu hakkında bkz.: **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 152 vd., **Centel**, **Zafer**, **Çakmut**, *Genel Hükümler*, s. 215-216.

⁷⁵⁸ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 400., **Koca**, **Üzülmez**, *Genel Hükümler*, s. 86., **Özbek**, **Doğan**, **Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 347-348., **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 161-162, Zafer'e göre; "kusurluluk" suçun dar anlamda unsurları dışında kalmaktadır. (*Genel Hükümler*, s.327)

bulunmaktadır. Bunlar; tipilik ve hukuka aykırılıktır⁷⁵⁹. Kusurluluk⁷⁶⁰ ise objektif nitelikteki haksızlık gerçekleşikten sonra, failin sübjektif olarak bu haksızlıktan sorumlu tutulup tutulamayacağını hukuki açıdan değerlendirilmesini ve bu konuda bir sonuca ulaşılmasını ifade etmektedir⁷⁶¹. Suçun yapısal unsurları hakkında belirtmiş olduğumuz her iki yaklaşım açısından da hukuka aykırılığın, tipiklikten sonra gelen ikinci unsuru oluşturduğunu ifade edebiliriz⁷⁶².

Hukuka aykırılık unsuru öğretide, fail tarafından gerçekleştirilen ve tipikliğe uyan eyleme hukuk düzeni tarafından onay verilmemesi, bu eylemin hukuk düzenince mubah sayılmaması, yalnız ceza hukuku açısından değil bütün hukuk düzeni açısından çelişki ve çatışma yaratması olarak tanımlanmıştır⁷⁶³. Hukuka aykırılık; fail tarafından gerçekleştirilen davranışın (fiilin) objektif açıdan haksızlık niteliğine karşılık gelmekle birlikte⁷⁶⁴; kişisel kınanabilirlik yargısı anlamına gelen kusur kavramından da bu yönüyle ayrılmakta⁷⁶⁵ ve suçun bağımsız bir unsurunu ifade etmektedir⁷⁶⁶.

⁷⁵⁹ **Koca, Üzülmaz, Genel Hükümler**, s. 86.

⁷⁶⁰ Günümüz ceza hukuku öğretisinde; suç konusunun fiil ve fail kavramlarının birbirinden ayrılması suretiyle incelediği, suç genel kuramının da esasen "fiil" üzerinden oluşturulduğu görülmektedir. Bu bakımdan öncelikle kanuni tipe uygun ve hukuka aykırı niteliği bulunan *objektif bir haksızlığın* gerçekleşmesi gerektiği, ancak bundan sonra failin kusurun (*sübjektif haksızlık*) bulunup bulunmadığının değerlendirilmesinin anlamlı olacağı kabul edilmiştir. Buradan hareketle; haksızlığın bulunmadığı yerde kusurluluktan da söz edilemeyeceği (*Alm: Keine Schuld ohne Unrecht*); ancak aksinin (kusursuz haksızlığın) ise kuramsal açıdan mümkün olduğu kabul edilmektedir. Bu görüşler çerçevesinde kusurun; kanuni tipe uygun bir haksızlık gerçekleştirilmesi nedeniyle failin kişisel olarak kınanabilmesi anlamına geldiği, dolayısı ile suçun bir unsuru olarak nitelendirilmediği görülmektedir. Kusur konusu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Serkan Meraklı, **Ceza Hukukunda Kusur**, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ekim, 2017., **Koca, Üzülmaz, Genel Hükümler**, s. 83-87., **Özgenç, Genel Hükümler**, s. 158-162 / 378-381. **Not:** Özgenç; söz konusu eserinde yeni Türk Ceza Kanunu sisteminde esas alınan suç teorisinin üç unsuru bulunduğunu, bunların maddi unsur, manevi unsur ve hukuka aykırılık unsuru olduğunu; kusurluluğun ise suçun bir unsuru olmadığını ifade etmiştir. (s.162.)

⁷⁶¹ **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 347., **Koca, Üzülmaz, Genel Hükümler**, s. 86.

⁷⁶² **Heinrich, Ceza Hukuku Genel Kısım-I**, s. 197, kn. 305., **Koca, Üzülmaz, Genel Hükümler**, s. 262.

⁷⁶³ Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Genel Kısım**, Cilt: II, Beta Yayınevi, 11. Bası, Ocak, 1997, İstanbul, s. 1-2., **Önder, Ceza Hukuku**, s. 213, 220., **İçel, Evik, Genel Hükümler - 2. Kitap**, s. 90., **Koca, Üzülmaz, Genel Hükümler**, s. 262., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 274., **Centel, Zafer, Çakmut, Genel Hükümler**, s. 291., **Özgenç, Genel Hükümler**, s. 313.

⁷⁶⁴ **Demirbaş, Genel Hükümler**, s. 265-266., **Önder, Ceza Hukuku**, s. 213., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 274. **Heinrich, Ceza Hukuku Genel Kısım-I**, s. 197, kn. 305., **Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-2**, s. 6.

⁷⁶⁵ **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 275.

⁷⁶⁶ **Centel, Zafer, Çakmut, Genel Hükümler**, s. 296., **İçel, Evik, Genel Hükümler - 2. Kitap**, s. 87., **Öztürk, Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku**, s. 257-258, kn. 427., **Heinrich, Ceza Hukuku Genel Kısım-I**, s. 197, kn. 305., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 275., **Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt-2**, s. 7.

Suçun yapısal unsurları bakımından kuramsal incelemesi yapılırken, öncelikle fail tarafından gerçekleştirilen fiilin (davranışın) tipikliğe ilişkin maddi (objektif) ve manevi (sübjektif) nitelikteki tüm unsurları taşıyıp taşımadığına bakılması gerekmektedir. Şayet, söz konusu fiilin bu şartları taşıdığı tespit edilirse ikinci aşama olarak hukuka aykırılık değerlendirmesine geçilmektedir⁷⁶⁷. O halde; fiil daha en baştan tipikliğin şartlarını taşımıyorsa, tipiklik unsuru oluşmadığından fiilin suç teşkil etmesi de mümkün olmayacaktır. Bu durumda ceza hukuku bakımından ayrıca bir hukuka aykırılık değerlendirmesinin yapılmasına da gerek yoktur.

Tipiklik ile hukuka aykırılık unsurları arasındaki kuramsal ilişki, öğretilerde farklı görüşler etrafında değerlendirilmiş olmakla birlikte⁷⁶⁸ genel kabul gören anlayışa göre; fail tarafından gerçekleştirilen fiilin kanuni tipe uygun olması (tipik olması), o fiilin aynı zamanda hukuka aykırı olduğunun da karinesini oluşturmaktadır⁷⁶⁹. Ancak; bu karine kesin değil, aksi ispat edilebilir niteliktedir. Şöyle ki; fail tarafından gerçekleştirilen davranışın yasadaki suç tanımına diğer bir deyişle kanuni tipe uygun olması o fiili her zaman için hukuka aykırı hale getirmez⁷⁷⁰. Kanunda suç olarak tanımlanmış olan tipik fiilin, "hukuka uygun" sayılmasını gerektiren bir veya birden fazla sebebin bulunması nedeniyle⁷⁷¹ hukuk düzeni nezdinde haksızlık teşkil etmemesi (*hukuka aykırı sayılmaması*) ihtimal dahilindedir. Bu durumda fail tarafından gerçekleştirilen fiil, kanuni tipe uygun (tipik) olsa bile hukuka aykırı olmadığı için ceza sorumluluğunun varlığından bahsedilemeyecektir⁷⁷².

Fiilin hukuka aykırılığını (hukuk düzeni nezdindeki haksızlığını) ortadan kaldıran sebepler öğretilerde *hukuka uygunluk sebepleri*⁷⁷³ olarak

⁷⁶⁷ Heinrich, *Ceza Hukuku Genel Kısım-I*, s. 197, kn. 306.

⁷⁶⁸ Söz konusu görüşler için bkz.: Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-2, s. 2 vd., Koca, Üzülmüş, *Genel Hükümler*, s. 262.

⁷⁶⁹ Önder, *Ceza Hukuku*, s. 217., Özgenç, *Genel Hükümler*, s. 319., Özbek, Doğan, Bacaksız, *Genel Hükümler*, s. 275., Koca, Üzülmüş, *Genel Hükümler*, s. 262-263. Ceza hukuku bakımından her bir suç tipi düzenlemesi kural olarak haksızlık teşkil etmektedir. Dolayısı ile kanunda suç olarak tanımlanmış bir fiilin varlığı söz konusu olduğunda bu fiilin hukuka aykırı olduğunun da karine olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

⁷⁷⁰ Centel, Zafer, Çakmut, *Genel Hükümler*, s. 290.

⁷⁷¹ Bazı durumlarda fiilin gerçekleştirilmesine bir hukuk kuralı tarafından izin verilmiş olması sebebiyle hukuka aykırılık unsuru oluşmayacak ve dolayısı ile fiil haksızlık teşkil etmediği gibi suç olarak da nitelendirilemeyecektir.

⁷⁷² Toroslu, *Ceza Hukuku*, s. 135., Önder, *Ceza Hukuku*, s. 219-220., İçel, Evik, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 93., Özgenç, *Genel Hükümler*, s. 319., Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 260, kn. 435., Heinrich, *Ceza Hukuku Genel Kısım-I*, s. 206 vd.

⁷⁷³ Hemen ifade etmek gerekir ki; hukuka uygunluk sebeplerinin sayısı konusunda herhangi bir sınır bulunmamaktadır. Dolayısı ile hukuka uygunluk sebepleri; sadece ceza kanunları veya diğer kanunlarda yazılı olanlarla sınırlı değildir. Konu hakkında bkz.: Önder, *Ceza Hukuku*, s. 220., Heinrich, *Ceza Hukuku Genel Kısım-I*, s. 209., kn.327,328,329., Koca, Üzülmüş, *Genel*

isimlendirilmektedir⁷⁷⁴. Türk Ceza Hukuku mevzuatı açısından hukuka uygunluk sebepleri; 5237 sayılı TCK'da ayrı bir başlık altında değil, bunun yerine anılan Kanun'un Birinci Kitabının İkinci Kısım'ında “*Ceza Sorumluluğunu Kaldıran veya Azaltan Nedenler*” başlığını taşıyan İkinci Bölüm'de düzenleme altına alınmıştır⁷⁷⁵. Belirtmek gerekir ki; hukuka uygunluk sebepleri sadece 5237 sayılı TCK'da düzenlenenlerle sınırlı değildir. Daha açık bir ifade ile hukuka uygunluk sebeplerinde sınırlı sayı (*numerus clausus*) ilkesi geçerli değildir⁷⁷⁶.

Hukuk düzeninin tekliği (bütünlüğü) ilkesinin bir sonucu olarak; hukuka uygunluk sebeplerinin, fiili sadece ceza hukuku açısından değil aksine tüm hukuk düzeni açısından hukuka uygun kılan (*haksızlık niteliğini ortadan kaldıran*) bir özelliği bulunmaktadır⁷⁷⁷.

Hukuka aykırılık bahsinde bir diğer önemli husus; failin hukuka uygunluk sebeplerinden yararlanabilmesi için bu sebeplerin somut olayda objektif olarak var olması yeterli mi görülecek; yoksa failin somut olayda hukuka uygunluk sebeplerinin varlığı bilinciyle hareket etmesi mi gerekecektir? Bu konuda öğretilde farklı görüşler bulunmakla birlikte⁷⁷⁸ bizim de katıldığımız görüşe göre; hukuka uygunluk sebeplerinin somut olayda objektif olarak bulunması yeterli değildir. Bunun yanı sıra; failin hukuka uygunluk sebebinin varlığı bilinci içinde olması veya en azından onun varlığına inanarak hareket etmesi gerekmektedir⁷⁷⁹.

Hükümler, s. 271. Somut olayda birden fazla hukuka uygunluk nedeni birbirinden bağımsız olarak ortaya çıkabilir. Bu durumda birden fazla hukuka uygunluk sebebinin yan yana uygulanabilirliği söz konusudur. Ancak her halükarda özel nitelikteki hukuka uygunluk sebebinin genel nitelikli hukuka uygunluk sebebi karşısında uygulama önceliği söz konusu olacaktır. Konu hakkında bkz.: **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 262, kn.439. Hukuka uygunluk sebeplerinin ortak özellikleri hakkında bilgi için bkz.: **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 223-225., **Koca, Üzülmöz**, *Genel Hükümler*, s. 270-272.

⁷⁷⁴ **Dönmezer, Erman**, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-2*, s. 18.

⁷⁷⁵ 5237 S. TCK'da düzenlenmiş olan hukuka uygunluk sebepleri; Meşru Müdafaa (Md.28/1), İlgilinin Rızası (Md.26/2), Kanun Hükmünü İcra (Md.24/1) ve Hakkın Kullanılması'dır (Md.26/1).

⁷⁷⁶ **Koca, Üzülmöz**, *Genel Hükümler*, s. 263., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 262, kn. 440.

⁷⁷⁷ **Dönmezer, Erman**, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-2*, s. 7-10., **İçel, Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 90., **Koca, Üzülmöz**, *Genel Hükümler*, s. 262,264., **Centel, Zafer, Çakmut**, *Genel Hükümler*, s. 298.

⁷⁷⁸ **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 283-284., **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 221-223., **Dönmezer, Erman**, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-2*, s. 20 vd.

⁷⁷⁹ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 320., **Koca, Üzülmöz**, *Genel Hükümler*, s. 268-269., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 262-263, kn. 441., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 279., Aksi yönde görüş için bkz.: **Dönmezer, Erman**, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-2*, s. 21., **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 222., **Toroslu**, *Ceza Hukuku*, s. 136.

b) Hukuka Özel Aykırılık

Hukuka aykırılık unsuru; 5237 sayılı TCK'da ayrı bir madde veya başlık altında düzenlenmemiştir⁷⁸⁰. Bununla birlikte 5237 sayılı TCK dahil olmak üzere özel ceza kanunları ile ceza hükmü içeren diğer kanunlarda yer alan bazı suç tiplerinde fiilin hukuka aykırılığını belirten veya vurgulayan bir takım terim veya ifadeler⁷⁸¹ ayrıca ve açıkça yer verildiği görülmektedir⁷⁸².

Hukuka aykırılığın; belirli bir suç tipinde özel olarak belirtilmesi veya vurgulanması durumunda, bunun suç genel kuramı bağlamında suçun bağımsız bir unsuru olan "*hukuka aykırılık*" unsurundan ayırt edilmesi gerektiği ve bu amaçla söz konusu durum için "*hukuka özel aykırılık*" ifadesinin öğretide genel olarak kullanıldığı görülmektedir⁷⁸³.

Kanun koyucunun, hukuka aykırılık vurgusu bakımından bazı suç tiplerinde neden bu yönde bir tercihte bulunduğu ve bu tercihin hukuki sonuçları konusunda öğretide çeşitli görüşler ortaya konulmuştur⁷⁸⁴. Bir görüşe göre; kanun koyucu bu yönde hareket etmekle bazı suçlar hakkında özel hukuka uygunluk sebepleri oluşturmak istemiştir⁷⁸⁵. Diğer bir görüşe göre; bu yönde bir tercihte bulunmasında kanun koyucunun tipikliğe yeni bir şart veya unsur eklemek gibi bir amacının bulunmadığı, sadece tarihi bazı sebepler ile hakimlerin dikkatini hukuka uygunluk nedenlerine çekmek istediği ifade edilmiştir⁷⁸⁶. Dolayısı ile bu görüşü kabul eden yazarlar tarafından "*hukuka genel aykırılık*" ile "*hukuka özel aykırılık*" arasında herhangi bir hukuki nitelik farkı bulunmadığı kabul edilmektedir⁷⁸⁷.

⁷⁸⁰ Centel, Zafer, Çakmut, *Genel Hükümler*, s. 301.

⁷⁸¹ Bazı suçların kanuni tanımında (tipiklik unsurunda); "hukuka aykırı", "kanuna aykırı", "haksız", veya "haksız olarak" vb. ifadeler kullanılmaktadır. Bu suç tiplerine örnek olarak bkz.: TCK (Md.91/2,5), (Md. 109/1), (Md.112), (Md. 113), (Md. 135/1,2), (Md. 136), (Md. 139), (Md. 257/1,2) gibi.

⁷⁸² Özbek, Doğan, Bacaksız, *Genel Hükümler*, s. 277., Zafer, *Genel Hükümler*, s. 284., Özgenç, *Genel Hükümler*, s. 320.

⁷⁸³ Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-2, s. 19., Önder, *Ceza Hukuku*, s. 215., İçel, Evik, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 95.

⁷⁸⁴ Bu görüşler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-2, s. 19-20., Önder, *Ceza Hukuku*, s. 216., Neslihan Göktürk, "Suçun Yasal Tanımında Yer Alan Hukuka Aykırılık İfadesinin İcra Ettiği Fonksiyon" *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.7 S.1, Y. 2016, DOI: 10.21492/inuhfd.387955, s. 424.

⁷⁸⁵ Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-2, s. 19.

⁷⁸⁶ Zafer, *Genel Hükümler*, s. 285., Önder, *Ceza Hukuku*, s. 216., Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-2, s. 19.

⁷⁸⁷ Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-2, s. 19., Önder, *Ceza Hukuku*, s. 216.

Bir diğer görüşe göre ise; kanun koyucunun bazı suç tipleri bakımından hukuka aykırılık anlamına gelecek terim veya ifadelerle tipilikte ayrıca ve açıkça yer vermesinin hukuki bir anlam ve sonucu bulunmaktadır⁷⁸⁸. Kanun koyucu şayet bu yönde bir tercihte bulunmuş ise hukuka aykırılık unsurunun artık suçun kanuni tanımında yer alan bir unsura dönüşmesi gerektiği, diğer bir ifade ile suçun tipiklik unsuruna dahil olması gerektiği kabul edilmektedir⁷⁸⁹. Buradan hareketle; failin gerçekleştirdiği fiilin hukuka aykırı olduğunu somut olayda ayrıca bilmesi gerektiği ve dolayısı ile failin kastının söz konusu "hukuka aykırılık" durumunu da kapsaması gerektiği kabul edilmektedir⁷⁹⁰. Bu görüşü savunan yazarların; *hukuka özel aykırılık* olarak nitelendirdikleri halleri, tipikliğin manevi (sübjektif) unsuru olan "kast" unsuru ile dahil ettikleri ifade edilmiştir⁷⁹¹.

Suç genel kuramı bağlamında; kastın varlığını tespit etmek için kural olarak failin ayrıca bir *hukuka aykırılık bilinci* ile hareket edip etmediği araştırılmaz; ancak kanun koyucu ilgili suç tipinde *hukuka özel aykırılık* şeklinde nitelendirilebilecek bir düzenlemeyi tercih etmiş ise bu görüşü savunanlara göre kast unsurunun artık *hukuka aykırılık bilincini* de kapsamına alması gerekecektir⁷⁹². Böyle bir durumda hakim, somut olayda failin hukuka aykırılık bilinci ile hareket edip etmediğini tipikliğin manevi unsuru olan "kast" unsurunun oluşması bakımından bağımsız olarak değerlendirmesi ve tespit etmesi gerekecektir⁷⁹³.

Öğretide bizim de katıldığımız bir diğer görüşe göre ise; "*hukuka aykırılık unsuru*" suç teorisi bakımından tek ve bütün bir kavramdır ve suç tipinde yer alıp almamasına göre *genel veya özel hukuka aykırılık* şeklinde bir ayrıma tabi tutulmamalıdır⁷⁹⁴. Bu görüşü savunan yazarlara göre; suçun kanuni tanımında yer alan ve haksızlığı tanımlayıp sınırlandırma işlevi gören deskriptif ve normatif özellik taşıyan unsurların yanı sıra; haksızlığı bir bütün olarak değerlendirmeyi gerekli kılan unsurlar (*Gesamtatbewertende Merkmale*) da bulunabilmektedir⁷⁹⁵. Bu açıdan, suç tipinde yer alan ve hukuka aykırılık anlamına gelen kelime ve ifadeler her zaman için

⁷⁸⁸ Önder, *Ceza Hukuku*, s. 216.

⁷⁸⁹ Önder, *Ceza Hukuku*, s. 216.

⁷⁹⁰ Dönmezer, Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-2*, s. 19.

⁷⁹¹ Dönmezer, Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-2*, s. 19., Önder, *Ceza Hukuku*, s. 216.

⁷⁹² Önder, *Ceza Hukuku*, s. 216., Özgenç, *Genel Hükümler*, s. 320.

⁷⁹³ Zafer, *Genel Hükümler*, s. 285., Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 268-269.

⁷⁹⁴ Göktürk, *Hukuka Aykırılık*, s. 426.

⁷⁹⁵ Göktürk, *Hukuka Aykırılık*, s. 426.

tipiklik ile ilişkilendirilemez⁷⁹⁶. Suç tipinde yer verilen ve hukuka aykırılık anlamına gelen kelime ve ifadeler ancak unsurlardan birine yönelik ve onunla ilişki içinde ise tipiklik ile ilişkilendirilebilir⁷⁹⁷. Böyle bir durumda ise suçun tipikliğe ilişkin manevi (sübjektif) unsuru olarak; kastın varlığından söz edilebilmesi için failin tipikliğe dahil olan "*hukuka aykırılık*" durumunu da ayrıca bilmesi (*hukuka aykırılık bilinci ile hareket etmesi*) gerekmektedir⁷⁹⁸. Öğretide bu özellikteki suçların ancak "*doğrudan kast*" ile işlenebileceği ifade edilmiştir⁷⁹⁹. Dolayısı ile suç tipinde yer alan ve hukuka aykırılık anlamı taşıyan kelime ve ifadeler şayet tipikliğe ilişkin bir unsuru niteleyen bir özellik taşıyorsa; artık söz konusu suç tipinin fail tarafından *olası kast* olarak da ifade edilen *dolaylı kast* ile işlenmesi kuramsal açıdan mümkün olmayacaktır.

Suç tipinde yer alan ve "*hukuka aykırılık*" anlamı taşıyan kelime ve ifadeler tipikliğe dahil olan unsurları nitelemek yerine haksızlığı bir bütün olarak değerlendirmeyi gerekli kılıyor ise bu durumda hukuka aykırılık tipikliğin bir unsuruna dönüşmüş olmaz⁸⁰⁰. Dolayısı ile suçun manevi unsuru olan kast unsuru ile de ilişkilendirilmez. Bu durumda her ne kadar suç tipinde "*hukuka aykırılık*" anlamına gelen bir takım kelime veya ifadelere yer verilmiş olsa dahi suçun bağımsız bir unsuru olan "*hukuka aykırılık*" kapsamında değerlendirme yapılması gerekmektedir⁸⁰¹. Öğretide, kanun koyucuyu suç tipinin içeriğinde bu nitelikte bir düzenleme yapmaya sevk eden temel sebep olarak; somut olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunma ihtimaline yönelik hakim dikkatini özellikle bu noktaya çekmek olduğu ifade edilmektedir⁸⁰². Dolayısı ile bu gibi durumlar, hakimi somut olayda bir hukuka uygunluk nedeninin gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda daha dikkatli bir değerlendirme yapmaya sevk etme dışında başka bir işlevi bulunmayacaktır.

Son olarak ifade etmemiz gerekir ki; suç tipinde yer alan ve "*hukuka aykırılık*" anlamına gelen kelime ve ifadeler şayet tipikliğin bir unsurunu niteleyen özellik

⁷⁹⁶ **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 216.

⁷⁹⁷ **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 216.

⁷⁹⁸ **Heinrich**, *Ceza Hukuku Genel Kısım-I*, s. 205-206, kn. 321,322., **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 216., **Koca, Üzülmüş**, *Genel Hükümler*, s. 266.

⁷⁹⁹ **Koca, Üzülmüş**, *Genel Hükümler*, s. 266., **Göktürk**, *Hukuka Aykırılık*, s. 425, dpn. 66., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 320., **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 285. Aynı yön. Yargıtay Ceza Genel Kurulu (YCGK) E. 14-511, K. 449/2013, T. 12.11.2013.

⁸⁰⁰ **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 262, kn. 436., **Heinrich**, *Ceza Hukuku Genel Kısım-I*, s. 206, kn.322., **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 216., **Koca, Üzülmüş**, *Genel Hükümler*, s. 267.

⁸⁰¹ **Göktürk**, *Hukuka Aykırılık*, s. 427., **Koca, Üzülmüş**, *Genel Hükümler*, s. 267.

⁸⁰² **Koca, Üzülmüş**, *Genel Hükümler*, s. 267., **Göktürk**, *Hukuka Aykırılık*, s. 427, dpn.72.

taşıyorsa; "hukuka aykırılığın" artık tipikliğe dahil olduğunu ve manevi unsur kapsamında kast unsuru ile ilişkilendirilerek değerlendirilmesi gerektiğini belirtmeliyiz. Bu durumda hakim; failin somut olayda "*hukuka aykırılık bilinci*" ile hareket edip etmediğini suçun tipikliğe ilişkin manevi unsuru hakkında değerlendirme yaparken ayrıca göz önünde bulundurması gerekecektir. Ancak; önemle ifade etmek gerekir ki; bu durumda failde aranacak olan "*hukuka aykırılık bilinci*" hiçbir zaman kastın bir türü olarak kabul edilen; "*özel kast*" ile de karıştırılmamalıdır⁸⁰³. Kanun koyucu kasten işlenen bazı suç tipleri bakımından suçla korunan hukuki değere yönelik faildeki hareket iradesini ayrıca belirten veya niteleyen ek öznel (sübjektif) ifadelere yer verebilmektedir. Ceza hukuku öğretisinde; suç tipinde ayrıca aranan bu nitelikteki öznel (sübjektif) durumlar için "*özel kast*" ifadesinin kullanıldığını görmekteyiz⁸⁰⁴. Öğretide aksi yönde düşünen yazarlar olmakla birlikte⁸⁰⁵ "*özel kast*", kastın bir türü olarak kabul edilmektedir⁸⁰⁶.

⁸⁰³ Yargıtay Ceza Genel Kurulu (CGK) E. 14-240/2014, K. 51/2018, T. 20.02.2018. "*Suçun manevi unsuru ise, başkasının hürriyetini gayri meşru olarak mahrum etmeyi isteme ve bilmeyi içeren kasttır. Yüksek Yargıtay Ceza Genel Kurulu 29.06.2010 tarih ve 110-161 Sayılı kararında 'Esasen kural olarak, failin suç saydığı bir sonucu bilmesi, istemesi ve bu suretle harekette bulunması, kastın varlığı açısından yeterlidir. Ayrıca, sonucun yasaya veya hukuka aykırı olduğunu bilme şartı aranmaz. Ancak, kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma suçu bakımından yaşamız, eylemin 'hukuka aykırı' işlenmesini şart koştuğundan, failin bu şekilde hareket ettiğini bilmesini ve istemesini aramaktadır. Bu durumda, failin, işlediği fiilin hukuka aykırılık bilincine de sahip olması gerekmektedir. Hâkim, suçun manevi unsuruna dâhil olan -hukuka aykırılık bilinci'ni elbette araştıracaktır- demek suretiyle hukuka aykırılık bilincini esas alırsa da anılan kararın devamında bunun özel kasıtlı karıştırılmaması gerektiğini de ayrıca belirtmektedir.*" Aynı yön. kararlar için bkz.: Yargıtay Ceza Genel Kurulu (CGK) E. 61/2014, K. 429/2015, T. 01.12.2015. "*Suç kastı açısından değerlendirme yapıldığında, Öğretide bu konuda; -Hürriyeti sınırlama suçunun manevi unsuru genel kasttır. Suçun basit halinin gerçekleşmesi açısından özel kast (saik) aranmaz. Kastın varlığını kabul açısından ise failin, mağdurun kişisel özgürlüğünden yoksun bırakmaya yönelik hareketleri gerçekleştirmeyi istemesi ve bilmesi yeterlidir- (Toroslu Age sayfa 85 - Tezcan Erden Önok Sayfa 371-372, Soyaslan Age sayfa 201, Artuk - Gökçen - Yenidünya Age sayfa 256)... Yargıtay CGK'nun birçok kararında da suçun oluşması açısından genel kastın yeterli olduğu özel kasıt aranmayacağı, kastın varlığının kabulü açısından da failin, mağduru kişisel özgürlüğünden yoksun bırakmaya yönelik hareketleri gerçekleştirmeyi istemesi ve bilmesinin yeterli olduğu vurgulanmıştır. Sonucun hukuka ve yasaya aykırı olduğunu bilme şartı aranmaz. (CGK 02.10.2012 tarih ve 778 -1795, 23.01.2007 tarih ve 275-7 ve 03.12.2002 tarih ve 258-419 Sayılı kararları), Ancak hürriyeti sınırlama suçu açısından yasada -eylemin hukuka aykırı olarak işlenmesi şartının arandığının gözden uzak tutulmaması gerekir. Bu sebeple kastın varlığını kabul açısından, failin hukuka aykırılık bilincine sahip olması, hareketinin hukuka ve yasaya aykırı olduğunu bilmesine istemesi gerekir- (Osman Yaşar-Hasan Tahsin Gökcan- Mustafa Artuç Türk Ceza Kanunu-Ankara 2010 Cilt 3 s.3619" Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.: 27.01.2020.*

⁸⁰⁴ **Özen**, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku, s. 414., **Demirbaş**, Genel Hükümler, s. 383.,
⁸⁰⁵ Öğretide bazı suçların temel veya nitelikli şekilleri bakımından kanun koyucu tarafından aranan; amaç, saik, maksat gibi sübjektif unsurların; kastla özdeş veya kastın bir türü olmadığı, kast unsurundan bağımsız olarak haksızlığın diğer "*özel sübjektif unsurunu*" oluşturduğunu kabul edilmektedir. Bu yönde düşünen yazarlar için bkz: **Koca**, **Üzülmez**, Genel Hükümler, s. 248-249., **Özgenç**, Genel Hükümler, s. 310-311., **Öztürk**, **Erdem**, Uygulamalı Ceza Hukuku, s. 257, kn. 424., **Hakeri**, Genel Hükümler, s. 233. Alman hukuk öğretisinde ise maksat'ın (Absicht)

Failde bulunan; "saik", "maksat", "amaç" vb. hususlar, kural olarak ceza sorumluluğunun dışında kalmakta ve suçun varlığı tespit edilirken tipikliğin manevi (sübjektif) unsuru olan kastın belirlenmesi esnasında göz önünde tutulmamaktadır⁸⁰⁷. Şayet bu unsurlar suç tipinde ayrıca ve açıkça düzenlenerek yukarıda ifade ettiğimiz üzere "özel kast" halini alırsa; failin ceza sorumluluğunun belirlenmesi esnasında doğrudan doğruya göz önünde bulundurulması gerekmektedir⁸⁰⁸. İfade etmek gerekir ki; "saik", "maksat", "amaç" vb. psikolojik hususlar esasen kasttan önce gelen ve failin kastını hazırlayan duygu ve düşüncüyü ifade etmektedir⁸⁰⁹. Suç tipinde hukuka aykırılık vurgusunun tipikliğe ilişkin bir unsuru nitelemek kaydı ile ayrıca belirtildiği durumlarda (*hukuka özel aykırılık*); failin kanunda suç olarak tanımlanmış olan fiili aynı zamanda hukuka aykırı olduğunu da "bilerek ve isteyerek" (*hukuka aykırılık bilinci ile*) gerçekleştirmesi gerekecektir. Buradan suçun özel kast ile işlenebileceği anlamının çıkartılmaması gerekmektedir.

Öğretide yer alan ve bizim de kabul ettiğimiz görüş çerçevesinde şu kısa değerlendirmeyi yapmak gerekmektedir. Bir suç tipinde yer alan ve hukuka aykırılık anlamına gelen kelime veya ifadelerin her zaman için tipikliğin manevi unsuru ile (diğer bir ifade ile kast unsuru ile) ilişkilendirilmesi mümkün değildir. Bunu belirlemek için suç tipinde yer alan ve hukuka aykırılık vurgusu taşıyan kelime ve ifadelerin tipikliğe ilişkin unsurları niteleyip nitelemediğini değerlendirmek gerekmektedir. Şayet suç tipine ilişkin yapılan değerlendirme sonucunda böyle bir nitelimenin varlığı söz konusu değilse; yani "*hukuka aykırılık*" anlamı taşıyan suç tipindeki kelime ve ifadeler haksızlığı bir bütün olarak değerlendirmeyi gerekli kılıyor ise artık tipiklik ile ilişkilendirilebilecek bir "*hukuka aykırılık bilincinin*" varlığından da bahsedilemeyecektir. Bu nitelikteki bir düzenlemenin temel işlevinin hakimi somut olayda oluşabilecek bir hukuka uygunluk sebebinin varlığına dikkat çekmekten ibaret olacağı açıktır.

genellikle kastın bir türü olarak incelendiği ifade edilmektedir. Bkz: **Koca, Üzülmüş, Genel Hükümler**, s. 249.

⁸⁰⁶ **Toroslu, Ceza Hukuku**, s. 188., **Dönmezer, Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-2**, s. 231., **Centel, Zafer, Çakmut, Genel Hükümler**, s. 376., **Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku**, s. 415., **Demirbaş, Genel Hükümler**, s. 383.

⁸⁰⁷ **Zafer, Genel Hükümler**, s. 242.

⁸⁰⁸ **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 263.

⁸⁰⁹ **İçel, Evik, Genel Hükümler - 2. Kitap**, s. 191., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 263.

Tez çalışmamız kapsamında inceleme konusu edineceğimiz 2911 sayılı TGYK'da düzenlenmiş olan her bir suç tipi bakımından bu konuya ilişkin tespit ve değerlendirmelerimizi yaparken öğretide genellikle kullanılan "*hukuka özel aykırılık*" ifadesinden yararlanacağız. Daha açık bir ifade ile unsurlarını incelediğimiz suç tipinde yer verilen ve "*hukuka aykırılık*" anlamına gelen kelime veya ifadelerin tipikliğe ait unsurları nitelemesi halinde buradaki *hukuka aykırılık vurgusunun* tipikliğin manevi (sübjektif) unsuru (kast unsuru) ile ilişkili olduğunu kabul ederek failde "*hukuka aykırılık bilincinin*" ayrıca bulunması gerektiğini belirteceğiz. Bu ayırımımızın daha kolay anlaşılmasını sağlamak amacıyla da öğretide genellikle kullanılan "*hukuka özel aykırılık*" ifadesine yer vereceğiz. Böylece ilgili konu hakkında değerlendirmelerimizi yaparken oluşabilecek anlam karışıklığını da önlemiş olacağız.

Çalışmamızın aşağıda yer verdiğimiz bölümünde; 2911 sayılı TGYK'nun 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenleme altına alınan; *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak* suçu bakımından *kanuna aykırılık oluşturan haller* ve bu hallerin suçun oluşumuna etkisini (*tipiklik dolayısı ile kast unsuru ile ilişkili olup olmadığını veya diğer bir ifade ile hukuka özel aykırılık teşkil edip etmediğini*) bu başlık altında yer verdiğimiz açıklamalarımız doğrultusunda ayrıntılı şekilde değerlendireceğiz.

2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinde yer alan "*Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü...*" ifadesinin, hukuki niteliği itibariyle tipikliğe dahil unsurları, özellikle de "*hareket unsurunu*" nitelediğini düşünmekteyiz. Bu sebeple, kanun koyucu tarafından tipiklikte yer verilen söz konusu ifadenin "*hukuka aykırılık*" anlamında kullanıldığını değerlendirmekteyiz. Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan söz konusu ifadenin; "*kanuna özel aykırılık*" olarak kabul edilmesi ve failin de somut olayda "*hukuka aykırılık bilinci*" ile hareket edip etmediğinin ayrıca değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Öğretide bir görüşe göre de söz konusu düzenlenme "*hukuka özel aykırılık*" oluşturmakta dolayısı ile failin bunu ayrıca bilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁸¹⁰. Kanaatimizce de söz konusu suç tipinde yer alan; "*Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü...*" ifadesi, haksızlığı bir bütün olarak değerlendirmek yerine suçun tipikliğini ve özellikle de hareket unsurunu

⁸¹⁰ Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 138.

niteleyen bir özellik göstermesinden dolayı; genel olarak hukuka aykırılık unsuru kapsamında değil; tipikliğin manevi unsuru (kast unsuru) ile ilişkilendirilmesi gereken bir durum oluşturmaktadır.

2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipi bakımından bir değerlendirme yapmak gerekirse; failin somut olayda hukuka aykırılık bilinci ile hareket ettiğinin diğer bir ifade ile düzenlediği, yönettiği veya bu nitelikteki hareketlere katıldığı (iştirak ettiği) toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olduğunu ayrıca bilmesi (*hukuka özel aykırılık*) gerekmektedir. Bu durum ise ancak, yapılacak olan yargılama süreci sonucunda hakim tarafından belirlenebilecektir. Failin düzenlediği, yönettiği veya bu nitelikteki hareketlerine katıldığı toplantı veya gösteri yürüyüşünün aynı zamanda kanuna aykırı olduğunu bildiği ispat edilemez ise suçun tipikliğe ilişkin manevi unsuru (*kast unsuru*) oluşmadığı hukuki gerekçesi ile hakkında beraat kararı verilmesi gerekecektir⁸¹¹.

Öğretide, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerini düzenleyen, yöneten veya bu nitelikteki hareketlere katılan kişilerin önceden belirlenmesinin mümkün olmadığı, bu durumun ancak yargılama sürecinde failerin etkinlik esnasındaki tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi suretiyle tespit edilebileceği ifade edilmiştir⁸¹².

⁸¹¹ Hukuka özel aykırılık niteliği taşıyan suç tiplerinin, *özel kast* ile işlenebileceği gibi hatalı bir anlam ve sonuç çıkartılmamalıdır. Aksine; "*hukuka özel aykırılık*" niteliği taşıyan suç tipleri bakımından suçun manevi unsurunun; "*doğrudan kast*" ile işlenebileceği, bu tür suçların "*dolaylı (olası) kast*" ile işlenmesinin ise teorik açıdan mümkün görünmediğini ifade edebiliriz. Bu kabul aynı nedenlerle 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan, *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bunların hareketlerine katılmak suçu* bakımından da geçerliliğini korumaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu (CGK) E. 61/2014, K. 429/2015, T. 01.12.2015. "*Bu açıklamalar çerçevesinde değerlendirme yapıldığında, tartışmanın devamında mağdurun arkasından tuvalete giden ve orada yapılan tartışma sırasında çok kısa bir süre kapı önünde durup, kapı kolunu tutan, kapının dışarıdan açılmak istemesi sonrasında kolu derhal bırakarak oradan ayrılan ve içeride sözlü tartışmanın devam ettiğini gösterecek şekilde -ağzını tutamayan, hiçbir yerini tutamaz- sözcüklerini yüksek sesle söyleyen sanığın, hürriyeti sınırlama suçu açısından hukuka aykırılık bilinciyle hareket ettiği ve suç kastının varlığının kabul edilemeyeceği, olay sonrasında mağdurun da hareket özgürlüğünden yoksun bırakıldığına dair herhangi bir şikayeti ve başvurusunun bulunmadığı, yaklaşık 1 ay sonra meydana gelen olay sebebiyle şikayet edildiğinde olayı savunmasında anlattığı da göz önüne alındığında, somut olayda süre açısından hürriyeti sınırlama suçu oluşmadığı gibi sanığın suç kastının (hukuka aykırılık bilincinin varlığının) kabul edilemeyeceği anlaşılmakla beraatine ve bozmaya karşı direnilmesine karar vermek gerektiği sonuç ve kanısına varılmıştır- gerekçesiyle ilk hükmünde direnmiştir. Sonuç: Açıklanan nedenlerle; 1-) Sonucu itibarıyla isabetli bulunan... Asliye Ceza Mahkemesi'nin ... gün ve ... sayılı direnme hükmünün ONANMASINA," Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.: 27.01.2020.*

⁸¹² **Güngör, Kavalalı, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, s. 202. Yazarlar bu tutum ve davranışların; toplantı ve gösteri yürüyüşünü bilerek ve isteyerek sevk ve idare etmek,

Suç tipi ile ilgili olarak üzerinde durulması gereken bir diğer önemli husus ise kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen, yöneten veya bu nitelikteki hareketlere iştirak edenlerden olmamakla birlikte; sadece etkinliği oluşturan kalabalığın içinde yer alan kişilerin 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipini ihlal etmediklerini belirtmek gerekliliğidir. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde kalabalığı oluşturan kitlenin içinde yer alan kişiler bakımından kanun koyucunun doğrudan doğruya bir cezai sorumluluk öngörmediğini önemle belirtmek gerekir. Bu kişilerin kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmaları nedeniyle cezai sorumlulukları; eylemlerinin 2911 sayılı TGYK'nın 32 inci maddesinde düzenlenmiş olan "direnme suçunun" tipikliğini ihlal etmesi halinde gündeme gelebilecektir. Bu suç tipine göre; kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanlar ancak; kolluk görevlileri tarafından gerçekleştirilen ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ederlerse sorumlu olacaklardır.

2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrası kapsamında; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyen, yöneten veya bu nitelikteki hareketlere katılan (iştirak eden) failerin ceza sorumluluklarını belirlerken; hangi durumların "*kanuna aykırılık*" oluşturacağını belirlemek oldukça önemlidir. Bu konuda 2911 sayılı TGYK'nun 23 üncü maddesinde bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde kanuna aykırılık oluşturulabilecek hallerin ayrıntılı şekilde belirlendiğini belirtmek gerekir. Aşağıdaki başlıklar altında söz konusu suç tipi bakımından önem taşıyan kanuna aykırılık hallerinin ayrıntılı olarak incelemesi yapılacaktır.

c) TGYK Md.28/f(1)'de Kanuna Aykırılık Halleri

c.1. Genel Olarak Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri ve Hukuka Uygunluk Sebepleri

1982 Anayasası'nın 34 üncü maddesinin 1 inci fıkrası; "*Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.*" hükmü ile toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünü

konuşmak, yönelmek, yöneltmek, pankart taşımak, bağırıp çağırmak gibi hareketler kapsamında değerlendirilebileceğini örnek olarak ifade etmektedir.

"silahsızlık" ve "saldırısızlık" olarak da ifade edilebilecek iki objektif sınır ile anayasal güvenceye bağlamış olduğu görülmektedir⁸¹³.

1982 Anayasası'nın 34 üncü maddesinin 2 inci fıkrası ise *"Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir."* hükmü ile de söz konusu iki objektif sınırın yanı sıra altı ayrı *"özel sınırlama nedeni"* belirleyerek toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün bu özel sınırlama sebeplerine bağlı olarak da Kanun düzenlemeleri ile sınırlandırılabilirliğini hüküm altına almıştır⁸¹⁴.

Anayasa'da söz konusu özel sınırlandırma sebeplerinin ancak kanun vasıtası ile gerçekleştirilebileceği belirtilmek suretiyle özgürlüğe yönelik gündeme gelebilecek sınırlandırmaların (müdahalelerin) sınırı da bir yönüyle belirlenmiş olmaktadır⁸¹⁵. Anayasa'nın; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğüne yönelik silahsız ve saldırısız olma dışında başkaca bir sınırlandırma koşulu getirmediğini bu konudaki esas müdahale alanını Kanun düzenlemelerine bıraktığını görmekteyiz.

2911 sayılı TGYK ise toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün kişiler tarafından temel bir hak olarak kullanılma usul ve esaslarını belirleyen ve aynı zamanda bu hakkın kullanımına yönelik kamu otoriteleri tarafından uygulanabilecek sınırlandırmaların (*idari ve cezai sınırlandırmaların veya kamusal müdahalelerin*) ayrıntılarını düzenleyen mevzuat olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁸¹³ **Atalay**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 94 vd.

⁸¹⁴ Öğretide; millî güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık, genel ahlak gibi, *özel sınırlama sebebi* olarak sayılan hallerin kavramsal açıdan tanımlanmasının oldukça zor olduğu, söz konusu kavramların yoruma açık olduğu bu sebeple de bazı durumlarda özgürlükleri ortadan kaldırmak için birer gerekçeye dahi dönüştürülebildiği, dolayısı ile de özgürlüklerin düzenlenmesi bakımından tek başlarına yeterli birer ölçüt olarak kabul edilemeyeceği ifade edilmiştir. Bu ölçütlere dayanarak idari mercilere tanınan takdir yetkisinin de kötüye kullanmaya müsait olduğu vurgulanmıştır. Konu hakkında bkz.: **Atalay**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 100.

⁸¹⁵ Demokratik toplum düzeni bakımından taşıdıkları öneme rağmen; temel hak ve özgürlüklerin kullanım alanı sınırsız değildir. Anayasa'nın 13 üncü maddesinde belirtilen güvencelere uygun olmak şartıyla bir takım kısıtlamalara (müdahalelere) tabi tutulabilir. Bu güvencelere ilişkin 1982 Anayasası'nın 13 üncü maddesinde: *"Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın, yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere (özel sınırlama nedenlerine) bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."* hükmü yer almaktadır. Buna göre; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün kanun ile sınırlandırılması esnasında göz önünde bulundurulacak güvenceler arasında Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen söz konusu hususlar da bulunmaktadır.

2911 sayılı TGYK hükümleri genel hatları ile incelendiğinde; Kanun'un Birinci Bölüm'ünde (Md.1-5) *Genel Hükümler*, İkinci Bölüm'ünde (Md.6-8) *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yer ve Güzergahı*, Üçüncü Bölüm'ünde (Md.9-13) *Toplantı Şekil ve Şartları*, Dördüncü Bölüm'ünde (Md.14-19) *Toplantının Ertelenmesi ve Yasaklanması*, Beşinci Bölümünde (Md.20) *Gösteri Yürüyüşlerinin Şekil ve Şartları ile Ertelenmesi ve Yasaklanması*, Altıncı Bölüm'ünde (Md.21-27) *Yasaklar ve Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, Yedinci Bölümünde (Md.28-34) *Ceza Hükümleri* ve Sekizinci Bölüm'ünde ise (Md.35-41) *Çeşitli Hükümler* başlıkları altında ayrıntılı düzenlemelere yer verildiği görülmektedir.

Ülkemizde toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü kullanılırken, Anayasa'nın öngördüğü *silahsızlık* ve *saldırısızlık* koşulu başta olmak üzere 2911 sayılı TGYK'da belirlenen bir takım usul ve esaslara da ayrıca uyulması gerekmektedir. Söz konusu düzenlemelere aykırı nitelik taşıyan davranışların gerçekleştirilmesi halinde ise iç hukukumuzda göre "*kanuna aykırı*" olarak nitelendirilebilecek toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin varlığı gündeme gelmektedir.

2911 sayılı TGYK'da hakkın kullanılmasına yönelik belirlenmiş olan usul ve esaslara aykırı davranılması diğer bir ifade ile *kanuna aykırı* durumların gerçekleştirilmesi halinde kişi özgürlüğüne yönelik Ceza Hukuku alanına ilişkin yaptırımların (kamusal müdahalenin) gündeme gelmesi söz konusu olmaktadır.

O halde; toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün temel bir hak olarak kullanılması esnasında kişiler tarafından gerçekleştirilecek hangi nitelikteki fiillerin iç hukukumuz açısından "*kanuna aykırılık*" oluşturacağının ve buna bağlı olarak da ceza sorumluluğunu gündeme getireceğinin; özellikle 2911 sayılı TGYK'nun 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu hareketlere katılmak suçu* bakımından açık ve anlaşılır bir şekilde ortaya konulması gerekmektedir. Bu husus aynı zamanda söz konusu suç tipinin *hukuka aykırılık unsuruna* ilişkin değerlendirmelerin de esasını oluşturması açısından oldukça önem taşımaktadır.

2911 sayılı TGYK'nun 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen; "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu*

nitelikteki hareketlere katılmak” suçu bakımından gündeme gelebilecek olan hukuka uygunluk sebebinin sadece "*hakkın kullanılması*" olduğunu öncelikle ifade etmek gerekmektedir⁸¹⁶. Bu konu hakkında hukuki değerlendirmeleri yaparken ayrıca göz önünde bulundurulması gereken yasal düzenleme ise hiç kuşkusuz aynı Kanun'un 23 üncü maddesidir. Kanun'un 23 üncü maddesi, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün bir hak kullanılması bakımından bazı sınırlandırmalar getirmiştir. Söz konusu düzenlemede *kanuna aykırılık teşkil eden haller* on iki ayrı bent halinde ve ayrıntılı şekilde düzenlemiştir. Söz konusu kanuna aykırılık hallerinden herhangi birinin somut olayda fail tarafından bilerek ve istenerek ihlal edilmesi suretiyle toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi yahut yönetilmesi halinde incelemekte olduğumuz Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinin ihlal edildiğinden bahsedilebilecektir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün temel bir hak olarak kullanım sınırları bakımından; AİHM, AYM ve Yargıtay kararları ile öğretideki görüşler çerçevesinde iç hukuk düzenlemelerimizden daha geniş (özgürlükçü) bir yaklaşımın benimsendiğini tespit etmiş bulunmaktayız. Bu durum; ülkemiz hukuk sistemi açısından 2911 sayılı TGYK'nun 23 üncü maddesinde düzenlenmiş olan "*kanuna aykırılık halleri*" ile 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipine ilişkin hükümler birlikte değerlendirildiğinde hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin sınırlarının belirlenmesine ilişkin önemli bir uyumsuzluğun (çelişkinin) ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Aşağıda yer verdiğimiz başlıklar altında, Kanun'un 23 üncü maddesine göre; "*kanuna aykırılık*" teşkil eden hallerin her birini ayrıntılı olarak açıklamaya çalışacağız. Aynı zamanda bu hallerin "*hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin sınırları*" ile ilişkisini bahse konu edindiğimiz AİHM ve AYM kararları ile ilişkilendirerek değerlendirmeye çalışacağız.

Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli husus ise söz konusu kanuna aykırılık hallerin her birinin, 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü*

⁸¹⁶ **Türkeli, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri**, s.127 vd., Soner Kıdıman, **Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme ve Direnme Suçları**, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2019, s. 81. YÖK Tez No: 602138, Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>, 05.03.2020. Not: Söz konusu suç tipi bakımından; meşru savunma, ilgilinin rızası ve kanun hükmünü yerine getirme hukuka uygunluk sebeplerinin ise gündeme gelmeyeceğini düşünmekteyiz.

düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak suçu bakımından; "hukuka aykırılık bilinci" olarak suçun manevi unsuru (kast) kapsamında ele alınması gerektiğidir.

Çalışma konumuzu esas itibariyle 2911 sayılı TGYK'da düzenlenen ve konusu suç teşkil eden fiiller oluşturduğundan aynı mevzuat hükümleri gereği kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkında uygulanması gereken idari nitelikteki müdahale ve yaptırımlar (sınırlandırmalar) kural olarak tez çalışmamızın kapsamı dışında tutulacaktır. Ancak söz konusu hususların ilgili suç tipleri ile doğrudan ilişkili olması halinde ise ayrıca inceleme konusu edilecektir.

c.2. TGYK Md.23/(a)'da Yer Alan Kanuna Aykırılık ve Hakkın Kullanılması Hukuka Uygunluk Sebebi ile İlişkisi

Ülkemizde toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün kullanılması bakımından temel mevzuat olan 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesi incelendiğinde kanun koyucunun söz konusu maddede ayrı bentler halinde kanuna aykırılık teşkil eden halleri düzenlediği görülmektedir.

Kanun'un 23 üncü maddesinin (a) bendinde yer alan düzenlemeye göre; "*Düzenleme Kurulu*" başlığını taşıyan 9 uncu ve "*Bildirim Verilmesi*" başlığını taşıyan 10 uncu madde hükümlerine uygun biçimde bildirim verilmeden yahut "*Etkinlik için belirtilen gün ve saatten önce veya sonra gerçekleştirilen*" toplantı veya gösteri yürüyüşleri *kanuna aykırı* olarak kabul edilmektedir. Öncelikle söz konusu yasa hükmü ile ilgili olarak bazı hususların ayrıntılı şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki; Kanun'un 9 uncu maddesinde yer verilen *Düzenleme Kurulu*'dur. Kanuna uygun bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün gerçekleştirilebilmesi için öncelikle 9 uncu maddede belirtilen şartlara uygun bir düzenleme kurulunun oluşturulması gerekmektedir. Bu maddeye göre; düzenleme kurulu, fiil ehliyetine sahip ve on sekiz yaşını doldurmuş en az yedi kişiden oluşan heyeti ifade etmektedir. Bu kurulun kendi aralarından bir kişiyi başkan seçmesi gerekmekte birlikte diplomatik dokunulmazlığı bulunan kişilerin kurulda başkan veya üye olması ise hukuken mümkün değildir. Tüzel kişiler bakımından ise toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenlemenin ancak yetkili organların bu konuda verecekleri karara bağlı olduğu hüküm altına alınmıştır⁸¹⁷.

⁸¹⁷ 2911 sayılı TGYK Md. 9

Kanun'un 9 uncu maddesinde sayılan nitelikleri taşımayan bir düzenleme kurulu aracılığı ile yahut düzenleme kurulu oluşturulmadan toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek yahut bu nitelikteki hareketlere katılmak şeklindeki fiiller söz konusu suç tipi bakımından "*kanuna aykırı*" olarak nitelendirilebilecektir. Ancak, söz konusu kanuna aykırı fiillerden dolayı failin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için somut olayda söz konusu kanuna aykırılık halinin failin kastı kapsamında ortaya çıkmış olması gerekmektedir. Yani failin, 2911 sayılı Kanun'un 23 üncü maddesinin (a) bendinde belirtilen söz konusu kanuna aykırılık halini bilerek ve isteyerek toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemiş, yönetmiş veya bu nitelikteki hareketlere katılmış olması gerekmektedir.

Kanuna aykırı bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün varlığı bakımından değerlendirilmesi gereken ikinci önemli husus ise gerçekleştirilmesi planlanan etkinlik için kanunun aradığı geçerlilik şartlarına uygun bir bildirimin yetkili makamlara verilmiş olması gerekliliğidir. Kanun'un 10 uncu maddesi, düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirim evrakının, etkinliğin yapılmasından en az kırk sekiz saat önce ve çalışma saatleri içerisinde etkinliğin yapılacağı yerin bağlı bulunduğu valilik veya kaymakamlığa verilmesini gerekli kılmıştır. Bunun yanı sıra; yetkili makamlara yapılacak bildirimin hukuken geçerli sayılabilmesi için bazı şekli şartları taşıması da gerekmektedir.

Kanun'un 10 uncu maddesine göre; düzenleme kurulu tarafından valilik veya kaymakamlığa yapılacak bildirimin, gerçekleştirilmesi planlanan toplantı veya gösteri yürüyüşünün amacını, etkinliğin yapılacağı yeri, etkinlik gününü, etkinliğin başlama ve bitiş saatlerini, düzenleme kurulunun başkan ve üyelerinin açık kimlik bilgilerini, mesleklerini, ikametgah adreslerini ve şayet varsa çalışma yerlerini de içermesi gerekmektedir⁸¹⁸. Bunun yanı sıra; Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik⁸¹⁹ (TGYKUY) hükümleri ile belirlenmiş olan evrak ve belgeler söz konusu ise bunların da bildirim başvurusuna eklenmesi gerektiği aynı maddede düzenleme altına alınmıştır⁸²⁰.

⁸¹⁸ 2911 sayılı TGYK Md.10.

⁸¹⁹ Söz konusu yönetmelik metnine ulaşmak için bkz: Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr>, E.T.: 06.03.2019. Söz konusu yönetmelik bundan sonra; "TGYKUY" kısaltması ile belirtilecektir.

⁸²⁰ TGYKUY'nin 5 inci maddesinde söz konusu bildirimde eklenmesi gereken belgeler şu şekilde düzenlenmiştir: "*a*) (Değişik:RG-20/12/2013-28857) T.C. Kimlik numarasının, *b*) (Değişik:RG-20/12/2013-28857) Adli sicil beyanının, *c*) (Mülga:RG-20/12/2013-28857), *d*) (Mülga:RG-

Yetkili makamlara bildirim yapılması karşılığında bu makamlar tarafından ilgililere etkinliğin gerçekleştirileceği gün ve saati gösteren bir *alındı belgesi* verilmesi zorunludur. Bildirim başvurusunun, yetkili makamlar tarafından kabul edilmemesi veya karşılığında alındı belgesinin verilmemesi hallerinde ise durumun tutanak altına alınması ve noter aracılığı ile yetkili makama ihbar yapılması gerektiği bu halde bildirim saatinin ilgili makama noter aracılığı ile gerçekleştirilen ihbar saati ile aynı olduğu Kanun'un 10 uncu maddesinde hüküm altına alınmıştır⁸²¹.

Temel hak ve özgürlüklerin kişiler tarafından kullanılması bakımından; *izin sistemi, bildirim sistemi ve serbestlik sistemi* olmak üzere üç farklı sistemin bulunduğunu çalışmamızın önceki bölümlerinde ifade etmiştik. Bu kapsamda, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün söz konusu sistemler içinde *bildirim sistemine* dahil olduğunu; 2911 sayılı TGYK'nun 10 uncu madde düzenlemesi ile açık şekilde tespit etmek mümkündür. Bu durumun bir sonucu olarak; valilik ya da kaymakamlık makamına Kanun ve Yönetmelik hükümleri ile önceden belirlenmiş usul ve şartlara uygun olmayan nitelikte bildirim verilerek yahut da hiç bildirimde bulunmadan toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi, yönetilmesi yahut da bu nitelikteki hareketlere katılınması halinde suç tipinde belirtilmiş olan "*kanuna aykırılık*" durumu gerçekleşmiş olacaktır. Aynı zamanda bu durum; failin bilme ve isteme yönündeki iradesi kapsamında ortaya çıkar ise diğer bir ifade ile fail söz konusu "*kanuna aykırılık*" halini bilerek ve isteyerek (kasten) etkinliği düzenler, yönetir yahut düzenleme veya yönetme şeklindeki hareketlere katılırsa; Kanun'un 28 inci maddenin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipini ihlal ettiğinden bahsedilebilecektir.

Dolayısı ile gerçekleştirilmesi planlanan bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne ilişkin olarak; düzenleme kurulu tarafından valilik veya kaymakamlık makamına teslim edilmesi gereken bilgi ve belgelerde eksiklik bulunması veya bu hususlarda yanlış veya yanıltıcı bilgilere yer verilmesi yahut da yetkili makamlara bildirimin hiç yapılmadığı durumlarda 2911 sayılı TGYK'un 23 üncü maddesinin (a) bendine göre

20/12/2013-28857), e) (Değişik:RG-22/10/2002-24914) *Düzenleme kurulunda yer alacak yabancılar için, ilgili valilik kanalıyla, İçişleri Bakanlığından alınan izin belgesi; Kanun'a göre düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap edecek, afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşıyacaklar için mahallin en büyük mülki idare amirliğine, toplantıdan en az 48 saat önce bildirimde bulunulduğunu gösteren belgenin, f) (Ek:RG-22/10/2002-24914) Tüzel kişilerce düzenlenecek toplantı ve gösteri yürüyüşleri için yetkili organlarının buna ilişkin kararının, eklenmesi şarttır."*

⁸²¹ 2911 sayılı TGYK Md.10.

"kanuna aykırılığın" varlığı ve aynı zamanda 28 inci maddenin 1 inci fıkrasına göre de konusu suç teşkil eden bir fiilin varlığı gündeme gelebilecektir.

Açıklamalarımızı somutlaştıracak olursak, 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesinin (a) bendi uyarınca; düzenleme kurulu üyelerinin tamamı tarafından imzalanmayan, etkinlikten kırksekiz saat önce ve çalışma saatleri içinde yetkili makama verilmeyen, yapılacak olan etkinliğin amacını, etkinliğin yapılacağı yeri, etkinlik günü ile başlama ve bitiş saatlerini belirtmeyen, düzenleme kurulu üyelerinin kimlikleri ile meslekleri ve ikametgahları ve şayet varsa çalışma yerlerini belirtmeyen yahut yanlış belirten bildirimler ile hiç bildirim verilmeden gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırf bu sebeplere bağlı olarak "*kanuna aykırı*" sayılması gerekmektedir. Bununla birlikte, TGYKUY'un 5 inci maddesine göre; düzenleme kurulu tarafından bildirim eklenmesi gereken belgelerin eklenmemesi veya yanlış belge eklenmesi hallerinde de "*kanuna aykırılığın*" varlığı gündeme gelecektir. Söz konusu kanuna aykırılık hallerini bilerek ve isteyerek toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak fiilleri ise 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipini ihlal edebilecektir.

Son olarak 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesinin (a) bendi uyarınca; etkinlik için belirtilen gün ve saatten önce yahut sonra gerçekleştirilen toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin de kanuna aykırı olarak nitelendirilmesi gerekmektedir. Bu kanuna aykırılık durumunun bilinerek ve istenerek etkinliğin düzenlenmesi, yönetilmesi ya bu nitelikteki hareketlere katılınması halinde de 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipini ihlali gündeme gelebilecektir.

Bu konu başlığı altında değerlendirilmesi gereken en önemli hukuki mesele ise hiç kuşkusuz toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün kişiler tarafından kullanılmasının; 5237 sayılı TCK'nın 26 ncı maddesinde düzenlenmiş olan *hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebi*⁸²² ile ilişkisini aynı zamanda kapsam ve sınırlarını ortaya koymaktır. Bunu yaparken özellikle Kanun'un 23 üncü maddesinin (a) bendinde belirtilmiş olan kanuna aykırılık hallerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

⁸²² 5237 sayılı TCK "Hakkın kullanılması ve ilgilinin rızası Madde 26- (1) Hakkını kullanan kimseye ceza verilmez."

Hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebi ile ilgili olarak 5237 sayılı TCK'nın 26 ncı maddesi ile kanun koyucunun genel bir düzenleme getirdiğini görmekteyiz. Söz konusu hukuka uygunluk sebebinin uygulama koşulları ile hangi durumların hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin kapsam ve sınırları içinde kalacağı konularının ise esasen öğreti ve uygulamaya bırakıldığı belirtilmiştir⁸²³. Öğretide, hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin üç temel koşulunun bulunduğu; bunların sırası ile *fail tarafından doğrudan doğruya kullanılabilen ve hukuk düzeni tarafından tanınmış bir hakkın varlığı, hakkın kullanılması ve ihlal edilen suç tipi arasında illiyet bağının bulunması ve hakkın kötüye kullanılmaması* olduğu kabul edilmektedir⁸²⁴.

Hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebine ilişkin koşullar incelendiğinde; ilk koşul olarak kabul edilen "*fail tarafından doğrudan doğruya kullanılabilen ve hukuk düzeni tarafından tanınmış bir hakkın mevcut olması*" göze çarpmaktadır. Acaba toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü bu koşulu sağlamakta mıdır?

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün hakların kullanılmasında sistemlerin tasnifi bakımından yapılan ayırmada; *bildirim sistemine* tabi bir hak olduğunu belirtmiştik. Bunun yasal dayanağının ise 2911 sayılı TGYK'nun 10 uncu maddesi olduğunu bir kez de burada hatırlatmak faydalı olacaktır. Bu açıklamalardan hareketle, ülkemizde toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün kişiler tarafından bir hak olarak kullanılması bakımından başka herhangi bir merciden izin veya karar alınmasına gerek olmadığını, vatandaşların bu haklarını Anayasanın 34 üncü maddesi ve 2911 sayılı TGYK'nın ilgili hükümleri çerçevesinde doğrudan doğruya kullanabileceklerini belirtmek gerekir. Dolayısı ile söz konusu özgürlüğün bir temel hak olarak kullanılmasının; ceza hukuku bakımından hakkın kullanılması hukuka uygunluk nedeninin öğretide belirlenmiş olan ilk koşulunu sağladığını ifade etmek gerekir. Belirtmek gerekir ki, her somut olay kapsamında yapılacak olan değerlendirme neticesinde gerçekleştirilen fiilin, hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin sınırları içinde kalıp kalmayacağı ayrıca belirlenecektir.

⁸²³ Özbek, Doğan, Bacaksız, *Genel Hükümler*, s. 310.

⁸²⁴ Koca, Üzülmüş, *Genel Hükümler*, s. 286., Özbek, Doğan, Bacaksız, *Genel Hükümler*, s. 310., Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 287-288, kn. 485.

2911 sayılı TGYK'nun 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan; *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bunların hareketlerine katılmak suçu* bakımından; "*hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebi*" özel bir öneme sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünü düzenleyen Anayasa'nın 34 üncü maddesi kapsamında kişilerin herhangi bir idari makamdan önceden izin almaksızın veya herhangi bir makamın karar vermesini beklemeksizin sadece bildirimde bulunmak suretiyle bu haklarını doğrudan doğruya kullanabilecekleri göz önünde bulundurulduğunda; söz konusu suç tipi bakımından toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının hukukun belirlediği sınırlar içinde kullanılması; hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilebilecektir⁸²⁵. Böyle bir durumda fail tarafından gerçekleştirilen fiilin, "kanuni tipe uygun" olmasına rağmen; "hukuk düzenine aykırılığı ortadan kalkacağı" için suç olarak nitelendirilemeyecek ve ceza sorumluluğu da gündeme gelmeyecektir.

2911 sayılı TGYK'nun 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan; *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bunların hareketlerine katılmak suçu* bakımından; *hakkın kullanılması hukuka uygun* sebebinin şartlarının oluşup oluşmadığının tespiti bakımından bazı özel durumlar karışımıza çıkmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Anayasa Mahkemesi (AYM) ve Yargıtay'ın aşağıda ayrıca inceleme konusu edineceğimiz bazı içtihatları; 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesinin (a) bendini ihlal ettiği gerekçesi ile iç hukukumuzda göre kural olarak *kanuna aykırı* sayılması gereken bazı toplantı veya gösteri yürüyüşlerini; belirlemiş oldukları bir takım kriterleri gözeterek hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin sınırları içinde değerlendirdiğini görmekteyiz. Bu değerlendirmenin hukuki sonucu olarak; somut olaylarda 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesinin özellikle de (a) bendinin ihlali gündeme geldiği bazı hallerde; örneğin Kanun'un belirlediği niteliklere uygun *düzenleme kurulu oluşturulmadan* veya Kanun'un belirlediği *bildirim usulüne uyulmadan* veya *Kanun'da öngörülen sürelerle uyulmadan* toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi, yönetilmesi veya

⁸²⁵ **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 291, kn. 489. Yazarlar eserlerinde; Anayasa ile güvence altına alınan hakların usulüne uygun kullanılmasının hiçbir şekilde suç teşkil etmeyeceği, aksine böyle durumlarda hakkın kullanılmasının bir hukuka uygunluk nedeni olduğunu ifade etmişlerdir.

bu nitelikteki hareketlere katılım sağlanması halinde söz konusu mevzuat hükümlerine göre kanuna aykırılık durumunun oluştuğu tespit edilse dahi; bu kanuna aykırılığa bağlı olarak kişilere uygulanan idari ve cezai nitelikteki kamusal müdahalelerin hak ihlali oluşturduğu veya fiilin hukuka uygun olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Örneğin; bildirim usulüne uyulmadan gerçekleştirilen bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne yönelik barışçıl olması kaydı ile etkinliği sona erdirmeye yönelik kamusal müdahalelerin derhal gündeme gelmemesi gerektiği anlayışı özellikle AİHM ve AYM içtihatlarında etkin bir şekilde kabul görmektedir⁸²⁶. Bu anlayışın bir sonucu olarak da bazı istisnai durumlarda idarenin kanundan kaynaklanan özgürlüğe müdahale yönündeki takdir yetkisini kullanırken; daha esnek davranması gerektiği ve buna bağlı olarak toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının basit usul eksikleri gerekçe gösterilerek her zaman için kamu otoriteleri tarafından engellenmemesi gerektiği anlayışı kabul edilmiştir⁸²⁷. Bir başka örnek olarak; gecikilmesi halinde toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılmasının somut olay bakımından anlam ve önemini yitireceği veya önemli ölçüde azalacağı durumlarda (ani toplanmalar) idarenin iyi niyet göstererek hareket etmesi gerektiği anlayışı ile düzenleme kurulu tarafından yapılmış olan etkinlik bildiriminin sadece içerik itibarıyla ortaya çıkan basit şekil eksikleri gerekçe gösterilerek engellenmemesi

⁸²⁶ T.C. Yargıtay 8. Ceza Dairesi E. 1997/10518, K. 1997/11621, T. 9.9.1997. "Alıcıların düşük fiyat vermesi üzerine zarar eden ve tarlada mahsulü çürümekte olan domates üreticisinin, dertlerini dile getirmek üzere Ziraat Odası Başkanı olan sanık ...'nin karayolunda toplantı yapmak üzere yaptığı başvurunun reddedilmesinden sonra, olay günü bu sanığın önderliğinde Mut Karaman Karayolu Ermenek kavşağında bir araya gelen içlerinde sanıklarında bulunduğu 500-600 kişilik domates üreticisinin, getirdikleri römorklu traktörlerle sadece düşük fiyat verilmesi nedeniyle ürünlerinin tarlada çürümeye bırakıldığını yetkililere duyurmak ve çözüm aramak amacıyla traktörleri yola çekip getirdikleri domatesleri de dökerek yolu kısmen kapattıkları, konuşmalardan sonra eylemin amaca ulaştığı belirtilerek kendiliklerinden zor kullanılmadan dağıldıkları. Kanunun 23 ve 27. maddelerinde tanımlanan ve 28 ile 34. maddelerde yaptırıma bağlanan suçların unsurların oluşturmadığı, demokratik hakların elde edilmesine yönelik bulunduğu gözetilmeden yazılı biçimde sanıkların mahkumiyetlerine karar verilmesi," Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.: 05.01.2020., T.C. Yargıtay 16. Ceza Dairesi E. 2015/1571, K. 2016/1012, T. 18.1.2016. "Sanıklar hakkında 2911 Sayılı Kanuna muhalefet etme suçundan kurulan hükümlere yönelik temyiz incelemesinde; a-) Olaya konu 04.04.2012 tarihli tutanak içeriği, olay yerinde çekilen kamera kayıtlarından ve tüm dosya kapsamında, sanıkların mülki amirliğe herhangi bir bildirimde bulunmadan, bölücü terör örgütü liderinin doğum günü kutlaması amacıyla etkinlik tertiplediği, yapılan etkinliğe katılan kitle, sayı, etkinliğin süresi, grubun yürüyüşünün olmaması, polise direnme olmaksızın dağılmaları dikkate alındığında eyleminin 2911 Sayılı Kanun'un 28/1 maddesinde yazılı suçu oluşturmayacağı düşünülmeyen beraat yerine yazılı gerekçe ile mahkumiyetine karar verilmesi." Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.: 05.01.2020.

⁸²⁷ Güven Şeker, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Çerçevesinde Polisin Müdahale Sorumluluğu ve Sınırları*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Y.2002, s. 56.

gerektiği (kamusal müdahaleye konu edilmemesi gerektiği) anlayışı sayılabilir⁸²⁸. Bu konu hakkındaki tespit ettiğimiz bazı önemli yargı kararlarını konunun daha iyi anlaşılması açısından aşağıdaki başlıklar altında ayrıca değerlendirmeye çalışacağız.

Burada üzerinde durulması gereken esas hukuki problem; 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinde yer alan "*Kanuna aykırı...*" ifadesinin karşılığını oluşturan Kanun'un 23 üncü maddesinin başta (a) bendi olmak üzere; bazı bentlerinde açıkça kanuna aykırı olarak kabul edilmesi gereken hallerin, AİHM, AYM ve Yargıtay gibi yüksek mahkeme içtihatları ile çelişki oluşturabilecek niteliğe sahip olmasıdır.

Bu konunun kanun koyucu tarafından üzerinde önemle durulması ve söz konusu çelişkilerin giderilmesini veya en aza indirilmesini sağlayabilecek bir düzenleme tercihinde bulunması gerektiğini düşünmekteyiz. İç hukuk kuralımız olan 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bunların hareketlerine katılmak suçu* ile aynı Kanun'un 23 üncü maddesinde on iki bent halinde sayılmış olan kanuna aykırılık hallerinin yeniden gözden geçirilmesi ve aşağıda ayrıntılı şekilde belirttiğimiz yüksek mahkeme içtihatları ile uyumlu olacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ilişkin aşağıda ayrıntıları ile belirteceğimiz söz konusu çelişkiler (uyumsuzluklar) mümkün olduğu ölçüde kanun koyucu tarafından giderilmediği müddetçe; ülkemiz açısından hukuk devleti ilkesini hayata geçirmek bakımından önemli sayılabilecek eksikliklerin varlığı gündemde kalmaya devam edecek bu durum aynı zamanda yargı makamları açısından da ek bir iş yükü oluşturacaktır.

1. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında "Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri" ve Hakkın Kullanılması Hukuka Uygunluk Sebebi İle İlişkisi

a. Oya Ataman v. Türkiye Kararı

AİHM, *Oya Ataman v. Türkiye*⁸²⁹ kararında, önceki içtihatlarına da atıfta bulunarak toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün kapsamı ve sınırları

⁸²⁸ Şeker, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 56.

⁸²⁹ **Oya Ataman v. Türkiye**, Başvuru No:74552/01, Karar Tarihi: 05.12.2006. AİHM kararının İngilizce metni için

ile kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile bunlara yönelik kamusal müdahalelerin sınırları bakımından oldukça önemli tespit ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Aşağıdaki açıklamalarımızda; kararda yer verilen bu hususları kısa ve öz bir şekilde ortaya koymaya çalışacağız.

Oya Ataman'ın, AİHM nezdinde ortaya koymuş olduğu hak ihlali iddialarına karşı açıklamalarda bulunan Türk Hükümeti tarafından; başvurusunun katıldığı etkinliğin yetkili makamlara **usulüne uygun bildirim verilmeden** gerçekleştirildiği bu sebeple de kanuna aykırı olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda, AİHS'nin toplantı ve dernek kurma özgürlüğünü düzenleyen 11 inci maddesinin ikinci paragrafına göre; kamu düzenini bozmayan toplantılar düzenleme hakkına dahi sınırlamalar⁸³⁰ getirilebileceği belirtmiştir.

AİHM; başvurusunun toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğüne yönelik **kamusal bir müdahalenin** somut olayda mevcut olduğu sonucuna ulaşmıştır.

ErişimAdresi:[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22oya%20ataman%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22oya%20ataman%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}) E.T. 14.09.2019. AİHM Kararının Türkçe özet çevirisi için Erişim Adresi:<http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/oyaataman2006.pdf>

Oya Ataman'ın, AİHM başvuru yapmasına neden olan olayın özeti şu şekildedir: "22 Nisan 2000 tarihinde, avukat ve aynı zamanda İnsan Hakları Derneği'nin bir üyesi olan başvuru Oya Ataman, dernek başkanı avukat Eren Keskin ile birlikte İstanbul Sultanahmet Parkı'nda, F tipi cezaevlerini protesto etmek amacıyla basın açıklaması ile sona eren bir gösteri yürüyüşü düzenlemiştir. Aynı gün, yönetimlerindeki 40 - 50 kişilik bir grup ellerinde pankartlarla bir araya gelmiştir. Ancak; izinsiz gösteri yaptıkları ve kamu düzenini bozdukları gerekçesi ile polis tarafından dağılmaları hususunda hoparlör ile uyarıda bulunulmuştur. Gösteri yürüyüşü ve ardından basın açıklaması yapmak amacıyla bir araya gelen grup polis tarafından yapılan uyarıları dinlemeyerek yürüyüşe devam etmiştir. Bunun üzerine, polis göstericileri "biber gazı" olarak isimlendirilen göz yaşartıcı sprey kullanarak dağıtmış, aralarında başvuru Oya Ataman'ın da yer aldığı 39 kişi gözaltına alınarak karakola götürülmüştür. Kimlik bilgileri doğrulandıktan sonra, mesleği göz önünde bulundurulmuş başvuru Oya Ataman, aynı gün saat 12:45'te serbest bırakılmıştır. 26 Nisan 2000 tarihinde, Beyoğlu Cumhuriyet Başsavcılığı'na giden Oya Ataman, olay günü kendilerine yönelik biber gazı kullanmak suretiyle müdahalede bulunan polisler hakkında kötü muamelede bulundukları, kanuna aykırı olarak gözaltına alındıkları ve gösteri yürüyüşü sonunda yapılacak olan basın açıklamasının hukuka aykırı olarak engellendiği gerekçeleri ile suç duyurusunda bulunmuştur. 29 Haziran 2000 tarihinde, suç oluşturan unsurların yokluğu nedeniyle konu hakkında Cumhuriyet savcılığı tarafından takipsizlik kararı verilmiştir. Oya Ataman, söz konusu karara karşı 25 Temmuz 2000 tarihinde Beyoğlu Ağır Ceza Mahkemesine itiraz başvurusunda bulunmuş, ancak mahkeme 25 Eylül 2000 tarihinde takipsizlik kararını onamıştır. Bu gelişmelerin ardından Oya Ataman tarafından hak ihlali gerekçesi ile AİHM başvurusu yapılmıştır."

⁸³⁰ **AİHS Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğü "Madde 11(2) - Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarıncı yukarıda anılan haklarını kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir."** **Çeviri:** Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Genel Müdür Yardımcılığı (AKGY) tarafından yapılmıştır. E.T.: 14.09.2019.

Aynı zamanda söz konusu müdahalenin, 2911 sayılı TGYK'nın 22 nci maddesi nedeniyle yasal dayanağının da bulunduğunu belirtmiştir. AİHM, söz konusu tespitlerden yola çıkarak; AİHS'nin 11 inci maddesinin ikinci paragrafında öngörülen, özgürlüğe yönelik **kamusal müdahalenin, kanun tarafından öngörülmüş olması** kriterinin somut olay bakımından ihlal edilmediği sonucuna ulaşmıştır.

AİHM, başvuru Oya Ataman'a yönelik bir hak ihlalinin bulunup bulunmadığı konusunda ise gerçekleştirilen kamusal müdahalenin; **meşru amaç taşıyıp taşımadığı** ve **demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı** kriterleri etrafında yapılacak değerlendirme sonucunda belirlenebileceğini ifade etmiştir.

AİHM, Türk Hükümeti'nin yapmış olduğu açıklamalar karşısında gösteri yürüyüşüne yönelik müdahalenin; **kamu düzeni** ile **başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma** şeklinde ifade edilebilecek en az iki meşru amaca yönelik olduğunun değerlendirilebileceğini; bu nedenle de müdahalenin **meşru amaca dayanma kriterini** sağladığı kanaatine ulaşmıştır.

AİHM, AİHS'nin 11 inci maddesinde koruma altına alınmış olan toplantı ve dernek kurma özgürlüğüne yönelik somut olaydaki müdahaleyi; **demokratik bir toplumda gerekli olma kriteri**⁸³¹ kapsamında ise şu şekilde değerlendirmiştir.

AİHM, yasal toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin en iyi şekilde yapılabilmesi ve bu esnada bütün vatandaşların güvenliğinin sağlanması amacıyla yetkili makamların gerekli olan tedbirleri alma yükümlülüğünün olduğunu belirtmiştir.

AİHM, devletlerin sadece toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını korumakla kalmayıp; bu hakkı dolaylı yoldan ve usulsüz bir şekilde sınırlandırmaktan (müdahalede bulunmaktan) kaçınmaları gerektiğini ifade etmiştir.

AİHM, sözleşmenin 11 inci maddesinde koruma altına alınan hakların kullanılmasında kamu güçlerinin keyfi müdahalelerine karşı kişiyi koruma amacının bir sonucu olarak, bu hakların etkili şekilde kullanılmasını sağlama **pozitif yükümlülüğünü** de içerdiğini belirtmiştir.

AİHM, yukarıda yer verilen ilkelerin kamusal alanlarda gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşleri için de geçerli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca; yapılacak

⁸³¹ AİHM kararlarına göre demokratik toplum düzeninde toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün gereklilikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Çatlı, **Demokratik Toplum Düzeninin Gereklileri Bağlamında Muktedir/Erkli Demokrasi**, Oniki Levha Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Ocak, 2009, s. 53 vd.

toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kamu düzeni ve ulusal güvenlik nedenlerinden dolayı ilgili devlet tarafından izin prosedürüne bağlanmasının; tek başına AİHS'nin 11 inci maddesindeki koruma ve güvence anlayışına ters düşmeyeceğini belirtmiştir.

AİHM, olaya ilişkin mevzuat hükümlerini göz önünde bulundurarak Türkiye’de halka açık toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek için herhangi bir izne gerek olmadığını, aynı zamanda; başvuru Oya Ataman açısından, olayların yaşandığı dönemde yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşleri için de mevzuat hükümleri gereği izin şartının söz konusu olmadığını; sadece yetkili makamlara etkinlikten yetmiş iki saat önce bildirimde bulunma yükümlülüğünün bulunduğunu tespit etmiştir.

AİHM; *kamusal alanda gerçekleştirilen bütün toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin gündelik yaşam açısından bazı düzensizliklere yol açabileceğini kabul etmiştir*. Hatta söz konusu etkinliklerde karşıt görüşe sahip kişi veya gruplar tarafından kin ve tepki ile de karşı karşıya kalılabileceğini vurgulayarak; etkinliği düzenleyenlerin, demokrasinin bir aktörü olarak yürürlükteki kurallara (mevzuat hükümlerine) uygun davranmalarının da önemli olduğuna dikkat çekmiştir.

AİHM, *bildirim usulüne uyulmadan toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenlemenin kanuna aykırı olacağını kabul etmiştir*. Ancak; *kanuna aykırı bir durumun, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün ihlal edilmesini de haklı göstermeyeceğini* belirtmiştir.

AİHM, *göstericilerin şiddet içeren faaliyetlerde bulunmadığı sürece; kamu otoritelerinin barışçıl nitelikteki toplantı ve gösteri yürüyüşlerine yönelik kamusal müdahaleler konusunda hoşgörü ile yaklaşılması gerektiğini* kabul etmiştir⁸³².

AİHM, Oya Ataman’ın başvurusuna konu olan olayla ilgili olarak; dosya kapsamında yaptığı inceleme neticesinde;

⁸³² AİHM’nin kabul ettiği bu hoşgörü sınırının mutlak olmadığı, taraf devletlerin kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine karşı iç hukuktan kaynaklanan müdahale gerekliliklerinin bütünüyle göz ardı edilmesi şeklinde de yorumlanmaması gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda; göstericilerin kanuna aykırılık nedeniyle hemen dağıtılmamaları bildirimde bulunmadan veya izin alınmadan gerçekleştirdikleri protesto ve eylemlerde bir süre için dahi olsa amaçları doğrultusunda kendi fikirlerini ifade etme imkanına sahip olmaları halinde sonradan gösteriye müdahalede bulunularak eyleme son verilmesinin; AİHS’nin 11 inci maddesinde düzenlenen hakkı ihlal etmeyeceği ifade edilmiştir. Ziya Çağa Tanyar, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60 (3) 2011, s. 621., Aynı yönde AİHM kararları için bkz.: *Cisse v. Fransa*, Başvuru No: 51346/99, K.T.: 09.04.2002., *Çiloğlu ve diğerleri/Türkiye*, Başvuru No: 73333/01, K.T.: 06.03.2007.

- Gösterici grubun düzenlediği yürüyüşün yasadışı (kanuna aykırı) olduğunu,
- Halkın kalabalık olduğu bir saatte etkinliğin meydana geldiğini,
- Kamu düzeninde neden olabilecekleri karışıklıklar konusunda başvuru ve gösterici gruba güvenlik kuvvetleri (polis) tarafından birçok kez bilgi verilmesi ve dağılmaları konusunda uyarı yapılmasına rağmen; bu uyarıların dikkate alınmadığını ve geçişin zorlaştırılmaya çalışıldığı tespit edilmiştir.

AİHM, dosya kapsamında yaptığı inceleme neticesinde; gösterici grubun trafikte karışıklık yaratmak dışında kamu düzeni açısından tehlike arz edebilecek herhangi bir durum yaşanmadığını tespit etmiştir. Olay günü; elliye yakın kişiden oluşan gösterici grubun, kamuoyunun dikkatini güncel bir meseleye çekmek üzere öğlen saatlerine doğru toplanmaya başladığını ancak; ilerleyen yarım saat içinde polis müdahalesi sonucu (yakalama ve gözaltı) etkinliğin sona erdiğini tespit etmiştir.

AİHM, yetkililerin, İnsan Hakları Derneği adına düzenlenen gösteriye son vermek konusunda gösterdiği sabırsızlığa (aceleciliğe) anlam verilemediği değerlendirilmesinde bulunmuştur.

Sonuç olarak; söz konusu davada *polisin zor kullanmak suretiyle etkinliğe müdahale etmesinin orantılı olmadığına* ve *AİHS 11 inci maddesinin ikinci paragrafı kapsamında kamu düzeninin korunması için demokratik bir toplumda gerekli bir müdahale olmadığı*; sonucuna ulaşarak; başvuru Oya Ataman lehine hak ihlali yönünde karar vermiştir.

b. Djavit An v. Türkiye Kararı

AİHM, *Djavit An v. Türkiye*⁸³³ kararında toplanma özgürlüğünün, ifade özgürlüğü ile birlikte demokratik toplumun temel değerlerinden birini oluşturduğunu belirtmiştir.

⁸³³ **Djavit An v. Türkiye**, Başvuru No: 20652/92, Karar Tarihi: 20.02.2003. Kararının Türkçe Metni İçin Erişim Adresi: [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22%22CASE%20OF%20DJAVIT%20AN%20v.%20TURKEY%22%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]} E.T.17.09.2019, 15:27.](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22%22CASE%20OF%20DJAVIT%20AN%20v.%20TURKEY%22%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]} E.T.17.09.2019, 15:27.)

Djavit An v. Türkiye kararına konu olan olayın özeti şu şekildedir: "Başvuran Türk kökenli Kıbrıs vatandaşı olup Lefkoşe'de "yeşil hat"ın kuzeyinde oturmaktadır. Başvuran Kıbrıs Türk tarafı makamlarını ve "işgal" olarak nitelendirdiği Türk askerinin kuzeydeki varlığının eleştirmenlerinden biridir. Ayrıca, 1989 yılında Lefkoşe'de Kıbrıslı Türkler ve Rumlar tarafından kurulan "Bağımsız ve Federal Kıbrıs Hareketi" isimli derneğin "Kıbrıslı Türk koordinatörüdür". Söz konusu derneğin hem kuzeyde hem de güneyde koordinasyon komiteleri bulunmaktadır. Söz konusu hareketin amacı iki toplum arasında ilişkileri kuvvetlendirmektir. Bu

AIHM, toplantı özgürlüğünün, hem gizli hem de kamuya açık toplantıları kapsadığını belirtmiştir. AIHM, AIHS'ye taraf olan devletlerin; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünü sadece güvence altına almakla kalmayıp, **söz konusu hakkın kullanılmasına yönelik makul olmayan sınırlamalar yapmaktan da kaçınmaları gerektiğini** belirtmiştir.

AIHM, AIHS'nin 11 inci maddesinin amacının, yetkililerin keyfi tutum ve davranışlarına karşı kişilere koruma sağlama olduğunu kabul etmekle birlikte; **taraf devletlerin söz konusu hakkın etkin kullanılmasının sağlanması noktasında pozitif yükümlülükler üstlenebileceğini** kabul etmiştir.

c. Cisse v. Fransa Kararı

AIHM, Cisse v. Fransa⁸³⁴ kararında; **kamuya açık bir yerin protestocular tarafından barışçıl (silahsız ve saldırısız) nitelikte işgal (occupy) edilmesi şeklinde gerçekleşen eylemlerinde dahi; kamu otoritelerinin olaya derhal müdahale etmek suretiyle etkinliği sona erdirmelerinin gerekli olmadığını** belirtmiştir.

AIHM; söz konusu olayda yaklaşık 200 kişinin Haziran ve Ağustos aylarını kapsayan süre boyunca bir kiliseyi işgal edip burada oturma eylemi ve açlık grevi şeklinde gerçekleştirdikleri eylemlerini değerlendirmiştir⁸³⁵. Bu kapsamda;

amaçla siyasi, kültürel, tıbbi ve sosyal karakterde iki toplumlu toplantılar düzenlenmektedir. Başvuran Türk ve Kıbrıslı Türk makamlardan söz konusu toplantılara katılmak için izin alamamıştır. 8 Mart 1992 ve 14 Nisan 1998 tarihleri arasında yapmış olduğu 46 talepten sadece altısı kabul edilmiştir. ...Başvuran, TRNC yetkililerinin kendisi ile ilgili Kıbrıslı Rumlarla görüşmesini yasaklayan bir karar aldığını iddia etmiştir. Başvuran 7 Mayıs 1992 tarihinde KKTC Başbakanı'na mektup yazmış ve ilgili karar hakkında bilgi almak istemiş fakat yanıt alamamıştır. 29 Mayıs 1992 tarihinde TC Dışişleri Bakanına protesto mektubu göndermiş fakat yanıt alamamıştır. 18 Mayıs 1994 tarihinde KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Konsolosluk ve Azınlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından 19 Nisan 1994 tarihli izin talebinin güvenlik, kamu çıkarı ve devlete karşı propaganda yapması gibi nedenlerle kabul edilmediği bildirilmiştir. Başvuranın daha sonraki tarihlerde kendisi hakkında güneye geçmesinin yasaklanması kararının halen geçerli olup olmadığını öğrenmek amacıyla yaptığı girişimler yanıtız kalmıştır." **Çeviri:** Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Genel Müdür Yardımcılığı (AKGY) tarafından yapılmıştır.

⁸³⁴ **Cisse v. Fransa**, Başvuru No: 51346/99, Karar Tarihi: Kararının İngilizce metni için Erişim Adresi: [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22cisse%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-60413%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22cisse%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-60413%22]}) E.T. 17.09.2019.

⁸³⁵ AIHM; çoğunluğunu Fransa'da oturmak için gerekli yasal evraklara sahip olmayan yabancıların oluşturduğu yaklaşık 200 kişi civarındaki protestocunun kamuoyunun dikkatini kendi sorunlarına çekmek için 2 aylık süre boyunca Paris'teki Saint-Bernard kilisesini işgal etmeleri şeklindeki eylemlerini toplantı ve gösteri olarak kabul ederek; başvuruyu AIHS'nin 11 inci maddesi kapsamında değerlendirmiştir. **Tanyar**, *AIHM İçtihadında Toplantı ve Gösteri*, s. 604., Osman Doğru, Atilla Nalbant, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, Açıklama ve Önemli Kararlar*, II. Cilt, Legal Yayıncılık A.Ş., Ekim, 2013, s. 432.

protestocuların şiddete başvurmadıklarını, aynı zamanda kilisede gerçekleştirilen ibadetlere engel olmadıklarını ve kilise yönetiminin de işgale karşı çıkmadığını göz önünde bulundurarak protestonun barışçıl nitelik taşıdığı kanaatine ulaşmıştır.

AIHM; olaya ilişkin kararında protestocular tarafından gerçekleştirilen oturma eylemi ve açlık grevlerinin yaklaşık iki aylık süreyi kapsadığını ve bu süre boyunca polisin olaya yönelik müdahalesinin bulunmadığını; ancak bu sürenin devamında özellikle açlık grevi yapan protestocuların sağlık koşullarında ciddi risklerin oluşması nedeniyle polisin etkinliğe yönelik gerçekleştirdiği müdahalenin ise AIHS'nin 11 inci maddesi kapsamında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünü ihlal etmediği sonucuna ulaşmıştır.

AIHM'nin, *Cisse v. Fransa, Oya Ataman v. Türkiye* kararından da açıkça anlaşılacağı üzere; özellikle bildirim yahut izin prosedürü işletilmediği gerekçesi ile kanuna aykırı olduğu kabul edilen barışçıl nitelikteki (*silahsız ve saldırısız yahut şiddet içermeyen*) toplantı ve gösteri yürüyüşleri bakımından kabul ettiği “*hoşgörü ile yaklaşma*” anlayışının da görüldüğü üzere sınırları bulunmaktadır.

AIHM'e göre; bu gibi durumlarda önemli olan, kamusal müdahalenin hemen (derhal) meydana gelmeyip etkinliğe katılanların fikirlerini barışçıl bir yöntemle bir süre için dahi olsa ifade edebilmesine imkan sağlanmış olmasıdır⁸³⁶. Bu sürecin ardından kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünü sona erdirecek nitelikteki kamusal müdahaleler ise kural olarak AIHS'nin 11 inci maddesinin ihlali niteliği taşımamaktadır.

AIHM, bildirim yahut izin prosedürü yerine getirilmediği için kanuna aykırı olarak değerlendirilen ve fakat aynı olayda etkinliğe yönelik hiçbir kamusal müdahalenin gündeme gelmediği bir toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılan kişiler hakkında; sonradan yapılan kimlik tespiti neticesinde *kanunun aradığı bildirim şartını yerine getirmediklerinden dolayı* haklarında uygulanan para cezası işleminin ise AIHS'ye aykırı bulmadığı (hak ihlali olarak değerlendirmedeği) ifade edilmiştir⁸³⁷.

⁸³⁶ H. Gökçe Zabunoğlu, “AIHM Kararlarında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı ve Kolluğun Zor Kullanma Yetkisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 66 (3), 2017, s. 644.

⁸³⁷ Tanyar, *AIHM İçtihadında Toplantı ve Gösteri*, s. 622. Yazarın söz konusu tespiti ilişkin eserinde belirttiği AIHM Kararı: *Slawomir Skiba v. Polonya*, Başvuru No: 10659/03, K.T.: 07.07.2009.

d.Ezelin v. Fransa Kararı

AIHM, *Fransa v. Ezelin*⁸³⁸ kararına konu olan somut olayda; fiilen avukatlık mesleğini icra eden ve aynı zamanda avukatlar derneğinin de başkan yardımcısı olan başvurucunun, bazı mahkeme kararlarını protesto etme amacı ile önceden izin alınarak gerçekleştirilen bir gösteriye katıldığını tespit etmiştir. Ancak, gösteride yer yer şiddet hareketleri meydana gelmiş ve etkinliğe katılan bazı göstericilerin polise yönelik küfür içerikli sözler sarf ettiği ve kararı protesto edilen hakimlere yönelik de hakaret içerikli yazı ve afişlerin kamu binalarının duvarlarına asıldığını tespit etmiştir.

Savcılık makamı tarafından; başvuru avukat hakkında disiplin cezası alması talebiyle baroya başvuruda bulunulmuştur. Baronun başvuru avukat hakkında disiplin cezası vermemesi üzerine itirazen kararı inceleyen mahkeme; başvuru hakkında disiplin cezasına hükmetmiştir. Disiplin cezasına ilişkin karar gerekçesinde; başvuru avukatın söz konusu etkinlikte şiddet olaylarına kişisel olarak katıldığının açıkça tespit edilmemesine rağmen; yaşanan olumsuzlukları onaylamadığını gösterir bir eylemde bulunmadığı, ancak gösteride yer almaya devam ettiği ve bu suretle pasif bir tavır ile yaşananları onayladığı ileri sürülmüştür.

AIHM söz konusu etkinlikte şiddet hareketleri yaşanmış olsa dahi bu durumun sınırlı kaldığını; gösterinin tamamına sirayet etmediğini bu kapsamda etkinliğe katılan ve şiddet hareketlerinin dışında kalan kişilerin barışçıl niteliği devam eden gösteri yürüyüşü kapsamında sözleşmenin sağladığı korumadan yararlanacağına karar vermiştir⁸³⁹.

AIHM, *Ezelin v. Fransa* kararında, AIHS'nin 11 inci maddesinin sağladığı korumanın esasen barışçıl nitelikteki toplantı ve gösteri yürüyüşlerini kapsadığını kabul etmiştir. ***Doğrudan şiddet içeren, şiddete çağrı niteliği taşıyan ve demokratik değerlerin ortadan kaldırılmasının savunulduğu toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin ise söz konusu korumadan yararlanamayacağı*** konuyla ilgili diğer AIHM içtihatlarında ayrıca ortaya konulmuştur⁸⁴⁰.

⁸³⁸ *Ezelin v. Fransa*, Başvuru No: 11800/85, K.T.: 26.04.1991. Kararın İngilizce metni için Erişim Adresi: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57675%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57675%22]}), E.T. 26.09.2019.

⁸³⁹ Karar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: **Zabunoğlu**, *AIHM Kararlarında Toplantı ve Gösteri*, s. 638 vd., **Kılınç**, *Barışçıl Toplantı ve Gösteri*, s. 283., **Tanyar**, *AIHM İçtihadında Toplantı ve Gösteri*, s. 609 vd.

⁸⁴⁰ **Kılınç**, *Barışçıl Toplantı ve Gösteri*, s. 283.

Ezelin v. Fransa kararı incelendiğinde; *AİHM'in bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün barışçıl niteliğinin etkinliğin genel anlamda bir bütün olarak değerlendirilmesi suretiyle belirlenmesi gerektiği anlayışına sahip olduğu* görülecektir.

AİHM, *toplantı yahut gösteri yürüyüşüne katılanların bir kısmının şiddet hareketlerine başvurmuş olması halinde etkinliğe katılan diğer kişiler açısından gerçekleştirilecek kamusal müdahalelerin doğrudan doğruya meşru sayılmayacağı* görüşündedir. Bu bakımından AİHM'nin, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde meydana gelen şiddet olaylarını niteliği itibarıyla ikiye ayırarak değerlendirmede bulunduğunu görmekteyiz.

AİHM, *bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde toplantının genelini etkilemeyecek nitelikte yer yer (kısmen) şiddet eylemleri meydana gelmiş ise bu durumda etkinliğe katılan ve fakat şiddet eylemlerine katılmamış olan kişilerin AİHS 11 inci maddesinin sağladığı korumadan yararlanması gerektiğini* kabul etmiştir. Ancak; söz konusu şiddet hareketlerinin etkinliğin geneline yayılması halinde barışçıl nitelikte bir toplantı veya gösteri yürüyüşünden bahsedilemeyeceği gibi AİHS'nin sağladığı koruma da bu gibi durumlarda gündeme gelmeyecektir.

AİHM'nin; *Fransa v. Ezelin* kararından çıkarılacak önemli sonucu kısaca şu şekilde ifade edebiliriz. AİHM'e göre; toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde kısmen şiddet hareketleri meydana gelmiş olsa dahi bu durum şayet etkinliğin geneline sirayet etmemiş ise etkinliğin barışçıl niteliği tamamen ortadan kalkmış olmaz. Bu durumda; AİHS'nin 11 inci maddesinin sağladığı koruma, şiddet eylemlerine hiçbir şekilde katılmamış olan kişiler açısından varlığını ve geçerliliğini korumaya devam etmektedir. Dolayısıyla barışçıl niteliği ortadan kalkmamış olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde; şiddet içerikli fiillere katılmamış olan kişilerin sadece etkinlikte bulunmuş olmaları nedeniyle herhangi bir kamusal müdahale ile karşılaşmaları "hak ihlali" olarak değerlendirilecektir.

e. Çiloğlu ve Diğerleri v. Türkiye Kararı

AİHM, *Çiloğlu ve Diğerleri v. Türkiye*⁸⁴¹ kararında; kamu otoritelerinin, yasalara uygun toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin sağlıklı bir şekilde

⁸⁴¹ *Çiloğlu ve Diğerleri v. Türkiye*, Başvuru No: 73333/01, K.T.: 06.03.2007. Kararın Türkçe özet çevirisi için Erişim Adresi: <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22fulltext%22:%5B%22cilo%C4%9Flu%22%5D,%22document%22:%5B%22%22%5D%7D>

gerçekleştirilmesi amacıyla, vatandaşların güvenliğini sağlama noktasında gerekli olan tedbirleri almakla yükümlü olduğunu belirtmiştir. AİHM, ***taraf devletlerin barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkını korumaları gerektiğini, aynı zamanda bu hakka yönelik dolaylı veya keyfi kısıtlamalar getirmekten de kaçınmaları gerektiğini*** ifade etmiştir.

AİHM, AİHS'nin 11 inci maddesinde yer alan hakkın kamu otoritelerinin keyfi müdahalelerine karşı bireyleri koruma işlevi taşıdığını, aynı zamanda bireylerin bu haktan etkin bir şekilde yararlanmasını sağlama konusunda; devletlerin pozitif yükümlülüğünün bulunduğunu belirtmiştir. AİHM, yukarıda belirtilen ilkelerin kamuya açık yerlerde düzenlenen gösteri ve yürüyüşler için de geçerli olduğunu kabul etmiştir.

AİHM, somut olaya ilişkin değerlendirmesinde; mevzuatta yer alan hükümlerin incelenmesi neticesinde açık yer toplantıları için herhangi bir izin prosedürünün söz konusu olmadığını, ancak etkinliğin yapılmasından yetmiş iki saat önce bildirimde bulunmasının gerekli olduğunu tespit etmiştir. AİHM, ***kamuya açık alanlarda gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin günlük yaşamda birtakım karışıklıklara neden olabileceğini ve hatta tepkiyle dahi karşılaşabileceğini belirtmiştir.*** Bu nedenle de demokrasinin bir aktörü olan derneklerin ve diğer etkinlik düzenleyicilerinin yürürlükteki mevzuata uygun davranmaları gerektiğini önemle vurgulamıştır.

AİHM, somut olayda ilgililerin yetkili makamlara herhangi bir bildirim yapmamış olmalarından dolayı düzenlenen gösterinin kanuna aykırı (yasadışı) olduğunu kabul etmiştir. Ancak; AİHM, ***mevcut kanuna aykırılığın (bildirim***

collectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-79661%22]}, **Çiloğlu ve Diğerleri v. Türkiye kararına konu olan olayın özeti şu şekildedir:** “1995 tarihinden beridir tutuklu yakınları tarafından Taksim’de bulunan Galatasaray Lisesi önünde yayalar tarafından kullanılan bir yol üzerinde her hafta sessiz «oturma» eylemi yapıla gelmekteydi. Uzun bir süredir devam ettirilen bu eylem F tipi cezaevleri inşa edilmesine karşı tutuklulara destek olmak amacını taşımaktaydı. Bu eylemlerin 176. haftası olan 26 Eylül 1998 tarihinde başvuranların da içinde yer aldığı 55-60 kişilik gösterici gruba, polis tarafından yapılan gösterinin yasal olmadığı belirtilerek dağılmaları yönünde defalarca ikazda bulunulmuştur. Bu uyarılara rağmen dağılmamakta direnmeleri üzerine güvenlik güçleri göz yaşartıcı gaz kullanarak gruptakileri gözaltına almış ve zorla bir otobüse bindirmiştir. Dosya unsurlarından anlaşıldığı üzere, otobüse bindirilen göstericiler otobüsün camlarını kırmış ve koltuklarını parçalamışlardır. Göstericiler güçlüklerle zaptedilmişlerdir...” **Çeviri:** Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Genel Müdür Yardımcılığı (AKGY) tarafından yapılmıştır. E.T. 18.09.2019.

yapılmamış olmasının) toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına yönelik kamusal bir müdahaleyi doğrudan doğruya meşru kılmadığını belirtmiştir.

AIHM, dosya kapsamında yapmış olduğu incelemede; göstericilerin gerçekleştirdiği eylemin yasal olmadığı ve kamu düzenini bozduğu hususunda kolluk tarafından defaatle uyarıldıklarını ve dağılmalarının istendiğini ancak; göstericilerin güvenlik güçlerinin bu taleplerine uymadıklarını tespit etmiştir.

AIHM, söz konusu kararında *toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün esasının; her bir bireyin görüş ve muhalefetini ifade etme ya da herhangi bir makamdan kaynaklanan bir karara itiraz etme imkânına sahip olması* olduğunu belirtmiştir.

AIHM, somut olayda gerçekleştirilen eylemlerin; 1995 yılından beri her cumartesi herhangi bir kamu otoritesi müdahalesi ile karşılaşılmaksızın yapıldığını tespit etmiştir. Bu nedenle de başvuruçuların yukarıda ifade edildiği üzere kamuoyunun dikkatini söz konusu güncel soruna çekme noktasındaki amaçlarına ulaşabildiklerini belirtmektedir.

AIHM, göstericilerin eylemlerini değerlendirirken *kamuya açık bir alanda her cumartesi yapılan ve üç yıldan fazla süren etkinliğin trafiği engellemek suretiyle kamu düzenini bozan sürekli bir toplantı niteliğini aldığını belirterek; dava konusu olayın özel durumunu ve gerçekleştirilen eylemin süresi ve sayısını dikkate alarak kolluk kuvvetlerinin eylemi sonlandırmaya yönelik müdahalesinin* AIHS'nin 11 inci maddesinde düzenleme altına alınan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünü ihlal etmediği kanaatine ulaşmıştır.

f. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarına Konu Olan "Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri" ile Hakkın Kullanılması Hukuka Uygunluk Sebebinin Sınırlarına İlişkin Genel Değerlendirme

AIHS'nin 11 inci maddesinde düzenlenmiş ve güvence altına alınmış olan; *toplantı ve dernek kurma özgürlüğüne* yönelik taraf devletlerin gerçekleştirdiği sınırlandırıcı müdahalelerin kişiler açısından hak ihlali oluşturup oluşturmadığı (hakkın sınırlarını belirleme) konusunda AIHM bazı ölçütleri göz önünde bulundurarak bir takım önemli sonuçlara ulaştığını belirtmek gerekmektedir. Buna göre, özgürlüğe yönelik söz konusu sınırlandırıcı müdahalelerin; *kanuni (yasal) dayanağının bulunması, meşru bir amaca yönelik olması, demokratik bir toplumda*

*gerekli olması ve demokratik bir toplumda ölçülü olması gerekmektedir*⁸⁴². Aksi halde AİHM, taraf devletlerin hakkın kullanımına yönelik gerçekleştirdikleri kamusal müdahaleleri AİHS kapsamında "hak ihlali" olarak değerlendirmektedir.

AİHM, barışçıl nitelik taşıyan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin aynı zamanda ifade özgürlüğünün kullanımını da içerdiği gerekçesi ile söz konusu özgürlüğü; AİHS'nin ifade özgürlüğünü düzenleyen ve güvence altına alan 10 uncu maddesi ile de ilişkilendirerek değerlendirmektedir⁸⁴³.

AİHM'nin yukarıda ayrıntılı olarak yer verdiğimiz bazı içtihat ve görüşleri doğrultusunda şu tespitlerde bulunabiliriz. AİHM, AİHS'nin koruma ve güvence altına aldığı temel hak ve özgürlüklere yönelik ihlalleri tespit açısından; taraf devletlerin iç hukuk kurallarından daha kapsamlı ve özgürlük temelli bir yaklaşım benimsemektedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki; AİHS'nin 11 inci maddesinde düzenleme altına alınmış olan; *toplantı ve dernek kurma özgürlüğünün* hangi tür ve nitelikteki fiil ve eylemleri kapsadığı konusunda AİHM'nin herhangi bir şekil şartı ya da kesin bir kriter ortaya koymadığı anlaşılmaktadır⁸⁴⁴. Buna göre; kapalı ve açık yer toplantıları dışında; kamusal alanlarda gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile bu alanlarda gerçekleştirilen *oturma, hareketsiz kalma, yol kesme, işgal (occupy) eylemleri veya grev hareketleri* de AİHS'nin 11 inci maddesi kapsamında toplantı ve dernek kurma özgürlüğü kapsamında değerlendirilmektedir⁸⁴⁵.

Tez çalışmamız açısından oldukça önem taşıyan bir başka mesele ise AİHM içtihatlarına göre; toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin sadece kanuna aykırı olmasının söz konusu toplantı veya gösteri yürüyüşünün barışçıl niteliğini doğrudan

⁸⁴² AİHM'nin söz konusu ölçütleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Eda Demirsoy Aşıkoğlu, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Türkiye'de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Sınırlandırılması*, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Aralık, 2015, Kayseri, 54-69. YÖK Tez No: 421551. Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp#top2>, E.T.: 02.02.2020., Tuncay Taşkaya, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Göre Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Kapsamı ve Türkiye'deki Uygulamalar*, T.C. Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Şubat, 2010, Muğla, s. 47-70. YÖK Tez No: 253696. Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp#top2>, E.T.: 02.02.2020., **Çözel**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü*, s. 73-98., **Zabunoğlu**, *AİHM Kararlarında Toplantı ve Gösteri*, s. 636 vd., **Tanyar**, *AİHM İctihadında Toplantı ve Gösteri*, s.607 vd., **Kılınç**, *Barışçıl Toplantı ve Gösteri*, s. 284 vd.

⁸⁴³ **Kılınç**, *Barışçıl Toplantı ve Gösteri*, s. 285.

⁸⁴⁴ **Tanyar**, *AİHM İctihadında Toplantı ve Gösteri*, s. 601-602.

⁸⁴⁵ **Kılınç**, *Barışçıl Toplantı ve Gösteri*, s. 284., **Tanyar**, *AİHM İctihadında Toplantı ve Gösteri*, s. 604-605.

doğruya ortadan kaldırmayacağı dolayısı ile kolluğun zor kullanması (zorla dağıtma vb.) şeklinde gerçekleşen kamusal müdahalelerin bu tür toplantılar kapsamında her zaman gerekli olmadığını göstermesidir⁸⁴⁶.

AİHM içtihatlarına göre; bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün sadece kanununun aradığı bazı usul (şekil) şartlarını taşımadığı gerekçesi ile (*ki bu durumun içine bildirim veya izin şartının yerine getirilmemiş olması da girmektedir*) sınırlandırılması sonucunu doğuran kamusal müdahalelere maruz bırakılması "hak ihlali" olarak değerlendirilebilmektedir⁸⁴⁷.

AİHM içtihatlarına göre; bazı özel durumlarda örneğin etkinlik için yetkili makamlara bildirim yapılmasının veya izin alınmasının o an için imkansız olduğu veya kamuoyunun dikkatini güncel bir gelişmeye çekmek için derhal harekete geçmenin (ani tepki vermenin) gerekli olduğu durumlarda; sadece izin veya bildirim şartının yerine getirilmemiş olması da özgürlüğe yönelik kamusal müdahalenin derhal gündeme gelmesini haklı göstermemektedir⁸⁴⁸.

AİHM'nin bu aşamada dikkat ettiği husus; gerçekleştirilen toplantı veya gösteri yürüyüşünün *barışçıl nitelik taşıyıp taşımadığı*, daha açık bir ifade ile *şiddet veya şiddete çağrı* (şiddet propagandası) içerip içermediğidir⁸⁴⁹. Bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün; barışçıl nitelik taşıyıp taşımadığının nasıl tespit edileceği hususunda öğretide farklı görüşler bulunmakla birlikte; bu konuda hakim olan görüşe ve AİHM içtihatlarına göre⁸⁵⁰; hem etkinliği düzenleyen ve etkinliğe katılan kişilerin

⁸⁴⁶ **Çözeli**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü, s. 86-89., **Zabunoğlu**, AİHM Kararlarında Toplantı ve Gösteri, s. 644 vd.

⁸⁴⁷ **Aşıkoğlu**, Türkiye'de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Sınırlandırılması, s. 77., **Kılınç**, Barışçıl Toplantı ve Gösteri, s. 284.

⁸⁴⁸ **Çözeli**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü, s. 87.

⁸⁴⁹ **Doğru, Nalbant**, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, C- II*, s. 431. Gerçekleştirilen toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan kişilerin bir kısmının şiddet hareketlerine katılmamış olması halinde, bu kişilerin AİHS'nin 11 inci maddesinin sağladığı korumadan yararlanıp yararlanamayacağı hususunda AİHM'nin bir ölçüt getirdiğini belirtmek gerekmektedir. Buna göre; toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün kolektif karakteri de göz önünde bulundurularak şu yaklaşım benimsenmiştir. Şayet toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan kişilerin gerçekleştirmiş olduğu şiddet hareketleri söz konusu etkinliğin genel anlamda barışçıl karakterini ortadan kaldırmıyor ise bu durumda şiddet hareketlerine katılmamış olan kişiler açısından AİHS'nin sağladığı koruma devam etmektedir. Ancak; söz konusu şiddet hareketleri etkinliğin barışçıl karakterini bütünüyle ortadan kaldırmış ise bu durumda AİHS katılımcılara yönelik koruma sağlayamaz. Bu konuda AİHM'nin vermiş olduğu önemli kararlardan biri de yukarıda incelenmiş olan *Ezelin v. Fransa Kararı'dır*. Başvuru No: 11800/85, Karar Tarihi:26.04.1991.

⁸⁵⁰ AİHM'in yerleşik içtihatlarına göre; barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü kavramının, etkinliği düzenleyenlerin veya katılımcıların kamusal bir karışıklığa yol açacak nitelikte şiddet amaçlarının bulunduğu etkinlikleri kapsamadığını belirtmek gerekmektedir.

amaçlarının (niyetlerinin)⁸⁵¹ hem de etkinlik esnasında ortaya konulan görüş ve ifadelerin barışçıl amaç taşıması gerekmektedir⁸⁵². Dolayısı ile yıkıcı veya şiddete yönelik ya da ırkçı veya ayrımcı sloganların atıldığı, şiddete çağrı niteliği taşıyan döviz ve pankartların taşındığı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin barışçıl niteliğinin bulunduğundan bahsedilemeyecektir⁸⁵³.

Taraf devletler, kendi iç hukuk kurallarına göre barışçıl nitelik taşımasına rağmen, bildirim veya izin şartı yerine getirilmediği gerekçesi ile kanuna aykırı olarak kabul edilen toplantı ve gösteri yürüyüşlerine yönelik bir takım sınırlandırıcı müdahaleler uygulayabilmektedir. Bu müdahalelere; kolluk yetkilileri tarafından gerçekleştirilen tazyikli su, fiziksel güç (kuvvet) veya göz yaşartıcı gaz kullanımı, kalabalığın zor kullanmak suretiyle dağıtılması, yakalama ve göz altına alma işlemleri ile adli ve idari nitelikteki yaptırım ve cezalar örnek gösterilebilir⁸⁵⁴. Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün temel bir hak olarak kullanılmasına yönelik gerçekleştirilen söz konusu kamusal müdahalelerin; AİHM tarafından belirlenen bazı ölçütler göz önünde bulundurulmak suretiyle hak ihlali oluşturduğu görülmektedir. Taraf devletlerin iç hukuk kurallarına göre; kanuna aykırı olarak kabul edilebilecek bazı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin; kapsam ve içeriği AİHM içtihatları ile belirlenmiş olan özel durumlarda AİHS'nin sağladığı koruma ve güvenceden yararlanmaya devam ettiği görülmektedir.

AİHM içtihatlarına göre; barışçıl niteliği bulunmakla birlikte; sadece bildirim yahut izin şartı yerine getirilmemiş olan dolayısı ile kanuna aykırı sayılan toplantı veya gösteri yürüyüşlerine yönelik taraf devletlerin sınırlandırıcı müdahalede bulunmasının aksine; bu özgürlüğün kullanımının devamını sağlamaya yönelik bir takım pozitif ve negatif yükümlülükleri bulunduğu kabul edilmektedir⁸⁵⁵.

⁸⁵¹ **Tanyar**, AİHM İçtihadında Toplantı ve Gösteri, s. 609.

⁸⁵² Ömer Anayurt, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Toplanma, Dernek ve Sendika Özgürlüğü", *Kamu Hukuku Arşivi, Prof. Dr. İlhan Akın'a Armağan*, s. C. VI, Y. 2003, S. 1, s. 42.

⁸⁵³ **Anayurt**, Toplanma, Dernek ve Sendika Özgürlüğü, s. 42.

⁸⁵⁴ **Kılınç**, Barışçıl Toplantı ve Gösteri, s. 286.

⁸⁵⁵ **Aşıkoğlu**, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Sınırlandırılması*, s. 71 vd. Buna göre; AİHS'ne taraf olan devletlerin; barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşleri bakımından gerekli tedbir ve önlemleri alma pozitif yükümlülüğü ile barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşlerine müdahale etmeme negatif yükümlülüğü söz konusudur. Aynı konuda pozitif yükümlülükler hakkında bkz.: **Tanyar**, *AİHM İçtihadında Toplantı ve Gösteri*, s. 610 vd. Aynı konuda negatif ve pozitif yükümlülükler hakkında bkz.: **Kılınç**, *Barışçıl Toplantı ve Gösteri*, s. 286 vd.

Türk hukuk sistemi açısından toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğüne yönelik yasal düzenlemelerin genel olarak AİHM içtihatları ile belirlenmiş olan hukuki standartlara uygun olmasına karşın; temel sorununun bu düzenlemelerin gündelik yaşama uygulanması noktasında ortaya çıktığı öğretide ifade edilmiştir⁸⁵⁶.

AİHM'nin, Türkiye hakkında vermiş olduğu hak ihlali kararlarına ilişkin Adalet Bakanlığı tarafından kamuoyuyla paylaşılan istatistiki bilgiler⁸⁵⁷ incelendiğinde; toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün düzenlendiği AİHS'nin 11 inci maddesi ile ilgili 2003 - 2018 yılları arasında toplam 90 ihlal kararı bulunduğu görülmektedir⁸⁵⁸.

AİHM'nin, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü bakımından Türkiye hakkında vermiş olduğu ihlal kararları incelendiğinde ise bunların önemli bir kısmının; Mahkeme'nin değerlendirme ölçütü olarak belirlediği "barışçıl" niteliğe sahip toplantı ve gösteri yürüyüşlerine yönelik kamu otoriteleri tarafından gerçekleştirilen sınırlandırıcı müdahalelerin *demokratik bir toplumda gerekli olma* ve *demokratik bir toplumda ölçülü olma* kriterlerinin ihlaline yönelik olduğu anlaşılmaktadır⁸⁵⁹. Kaldı ki; barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşlerine yönelik gerçekleştirilen kamusal müdahalelerin ölçülü olmaması (orantısız olması); sadece toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü güvence altına alan AİHS'nin 11 inci maddesini değil; aynı zamanda Sözleşme'nin yaşama hakkını güvence altına alan 2 inci maddesi, işkence ve kötü muamele yasağını güvence altına alan 3 üncü maddesi ile kişi özgürlüğü ve güvenliğini güvence alan 5 inci maddesine yönelik ihlallerin de oluşmasına yol açabilmektedir⁸⁶⁰.

İç hukuk kurallarımıza göre; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin sırf bu özelliğinin fail tarafından bilinmesine rağmen etkinliğin düzenlenmesi veya yönetilmesi şeklindeki hareketlerin başkaca hiç bir kıstas gözetilmeksizin suç olarak düzenlenmesi karşısında; yukarıda ayrıntıları ile incelemeye çalıştığımız AİHM içtihatları arasında önemli sayılabilecek bir

⁸⁵⁶ **Tanyar**, AİHM İctihadında Toplantı ve Gösteri, s. 593.

⁸⁵⁷ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, İnsan Hakları Daire Başkanlığı, İstatistikler Sayfası: <http://www.inhak.adalet.gov.tr/Home/BilgiDetay/10>, E.T.: 02.02.2020.

⁸⁵⁸ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, İnsan Hakları Daire Başkanlığı, Erişim Adresi: <http://www.inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/1012201913582112.pdf>, E.T.: 02.02.2020.

⁸⁵⁹ **Tanyar**, AİHM İctihadında Toplantı ve Gösteri, s. 593-594.

⁸⁶⁰ **Kılınç**, Barışçıl Toplantı ve Gösteri, s. 293.

uyumsuzluğun bulunduğunu görmekteyiz. Bu uyumsuzluğun AİHM içtihatları nezdinde "hak ihlali" olarak belirlediğini ifade etmek gerekmektedir. Söz konusu uyumsuzluğun nedeni ise AİHM'in kanuna aykırı olmasına rağmen, "barışçıl" olarak nitelendirdiği toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ilişkin "hakkın kullanılması sınırları" konusundaki esnek (özgürlükçü) yaklaşımına karşın; taraf devletlerin hakkın kullanılmasına yönelik pozitif ve negatif yükümlülüklerini tam anlamıyla yerine getirmemeleri oluşturmaktadır. Bu sebeple hem iç hukuk kurallarımızın hem de kolluk uygulamalarımızın AİHM içtihatları ile belirlenmiş olan standartlara uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Ülkemiz açısından ancak bu suretle demokratik hukuk devleti olma konusunda etkili bir çözüm getirilmiş olacaktır.

2. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararlarında "Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri" ve Hakkın Kullanılması Hukuka Uygunluk Sebebi İle İlişkisi

a. Ali Orak ve İrfan Gül Kararı

Anayasa Mahkemesi'nin *Ali Orak ve İrfan Gül*⁸⁶¹ hakkında vermiş olduğu bireysel başvuru kararına konu olan olayda; başvuruçular 2013 yılında yaşanan Gezi Parkı olaylarını protesto etmek amacıyla Kahramanmaraş ili Nurhak ilçesinde 21 - 22 Haziran 2013 tarihlerinde düzenlenen iki ayrı gösteri yürüyüşüne katılmaları sonucunda haklarında Elbistan 1. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 21.02.2014 tarih ve 2013/452 E., 2014/138 K. sayılı kararı ile 2911 sayılı TGYK'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrası uyarınca zincirleme şekilde "*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek ve yönetmek*" suçundan 1 yıl 6 ay 22 gün hapis cezasına mahkum edilmişlerdir. Ceza mahkemesi, yasal şartları olduğundan dolayı söz konusu mahkumiyet kararını 5271 sayılı CMK'nun 231 inci maddesinin 5 inci ve 6 ncı fıkraları uyarınca Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (HAGB) kararına ve 5 yıl denetimli serbestlik tedbirine çevirmiştir.

Ali Orak ve İrfan Gül, Gezi Parkı olaylarını protesto etmek amacıyla düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmaları sonucunda haklarında ceza davası açılması ve netice itibarıyla de hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiş olması karşısında; söz konusu durumun Anayasa'nın 34 üncü

⁸⁶¹ AYM *Ali ORAK ve İrfan Gül Başvurusu*, B.N.: 2014/10626, K.T.: 18.04.2018, R.G. S. 30468, T. 04.07.2018. Erişim Adresi: <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/10626?KelimeAra%5B%5D=Ali+Orak>, E.T.: 30.06.2020.

maddesinde düzenlenen *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkını*" ihlal ettiği gerekçesi ile 16 Haziran 2014 tarihinde Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuşlardır. Anayasa Mahkemesi, söz konusu başvuruya istinaden yapmış olduğu inceleme neticesinde 18.04.2018 tarihinde başvurucular lehine "*hak ihlali*" kararı vermiştir. Söz konusu karara konu olan olayın özeti kısaca şu şekildedir:

Başvuruculardan Ali Orak öğretmen, İran Gül ise işçi olarak Kahramanmaraş'ın Nurhak ilçesinde görev yapmaktadır. Aynı zamanda Ali Orak isimli başvuru Eğitim-Sen üyesi, İrfan Gül ise ESP (Ezilenlerin Sosyalist Partisi) Nurhak temsilcisidir. Başvurucular, İstanbul Taksim Meydanı'nda bulunan Gezi Parkı'nda yapılması planlanan çevre düzenlemesi kararına karşı başlayan ve Türkiye'nin bir çok iline yayılan olayları protesto etmek ve aynı zamanda olaylar esnasında polisin aşırı güç kullanımını ve gelişmelere karşı Hükümetin tutumunu protesto etmek amacıyla 21 ve 22 Haziran 2013 tarihlerinde toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılmışlardır.

Nurhak İlçe Emniyet Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve AYM'nin hak ihlali kararına dayanak teşkil ettiği tutanak içeriğine göre ise 21 Haziran 2013 tarihinde Eğitim-Sen ve ESP ilçe temsilciliklerinin organizasyonu eşliğinde İstanbul Taksim Gezi Parkı'nda yaşanan olayları protesto etmek amacıyla saat 19:30 sıralarında Pınarbaşı Mahallesi meydanında yaklaşık 70 kişilik bir grubun toplandığı, saat 19:45 sıralarında ise toplanan grubun araç ve yaya trafiğini aksatmadan ara sokakları kullanmak suretiyle yaklaşık 2 km'lik bir mesafede yürüyüşe geçtikleri, saat 20:05 sıralarında havanın karardığını, yürüyüş devam ederken katılımcı sayısının 120 kişi civarına ulaştığı, göstericilerin ellerinde "*faşizme teslim olmayacağız*" ibareli afiş ile birlikte yürüyüşlerine devam ettikleri, bu esnada yanlarında getirdikleri tencere ve tavalara kaşıklarla vurdukları, grubu yönlendirenler arasında bulunan A.Ç'nin, "*Her yer Taksim, her yer direniş, Faşizme karşı omuz omuza, gün gelecek devran dönecek AKP halka hesap verecek, Halka uzanan eller kırılsın, Mustafa Kemal'in askerleriyiz, Katil polis hesap verecek, Nurhak uyuma sokağa sahip çık, Tayyip saysana kaç kişiyiz baksana,...*" şeklinde slogan attıkları tespit edilmiştir. Nurhak Eğitim-Sen üyesi Ali Orak ile ESP üyesi İrfan Gül isimli kişilerin o esnada yürüyüş yapan grubu yönlendirdikleri aynı tutanakta kayıt altına alınmıştır. 120 kişilik

grubun, 20-25 dakika bekledikten sonra saat 21:05 sıralarında olaysız şekilde dağıldığı tespit edilmiştir.

Nurhak İlçe Emniyet Müdürlüğü'nün 22 Haziran 2013 tarihinde gerçekleştirilen gösteri yürüyüşü etkinliğine ilişkin hazırladığı tutanakta ise aynı gün İstanbul Taksim Gezi Parkı'ndaki olayları protesto etmek amacıyla saat 19:15 sıralarında yaklaşık 40 kişilik grubun Karaçar Mahallesi, Han Caddesi, İskender Sokak üzerinde toplanmaya başladığı ve saat 19:30 sıralarında araç ve yaya trafiğini aksatmadan yaklaşık 1 km'lik mesafede yürüyüşe geçtikleri tespit edilmiştir. Saat 20:05 civarında ise havanın karardığı, yürüyüş esnasında gösterici grubun ellerinde 3 adet afiş taşıdıkları, afişlerin üzerinde; *"faşizme teslim olmayacağız"*, *"gözettiler, tutuklamalar, baskılar bizi yıldıramaz"*, *"gün gelecek, devran dönecek AKP halka hesap verecek"*, *"halka uzanan eller kırılın"*, *"Musatafa Kemal'in askesleriyiz"* *"katil polis hesap verecek"*, *"Nurhak uyuma sokağa sahip çık"*, *"Nurhak uyuma, susanlardan olma"* şeklinde ifadelerin yer aldığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda söz konusu ibareleri göstericilerin sloganlarında da kullandıkları ve başvuru Ali Orak ve İrfan Gül'ün ise bu esnada yürüyüş yapan grubu yönlendirdikleri aynı tutanak kayıtlarında yer almıştır.

Olayların sonrasında; Elbistan Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 09.07.2013 tarihinde başvuru Ali Orak ve İrfan Gül hakkında zincirleme şekilde kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek suçlarını işledikleri iddiası ile 5237 sayılı TCK'nun 43 üncü maddesi ve 2911 sayılı TGYK'nun 28 inci maddesinin 1 inci fıkrası uyarınca kamu davası açılmıştır.

Elbistan 1. Asliye Ceza Mahkemesi; 21.02.2014 tarih ve 2013/452E., 2014/138K. sayılı kararı ile başvuru Ali Orak ve İrfan Gül hakkında *"kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek ve yönetmek"* suçundan 1 yıl 6 ay 22 gün hapis cezasına hükmetmiştir. Ceza mahkemesi yasal şartları olduğundan dolayı söz konusu mahkumiyet kararını; 5271 sayılı CMK'nun 231 inci maddesi uyarınca Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararına (HAGB) konu etmiştir.

Ali Orak ve İrfan Gül, Asliye Ceza Mahkemesi'nin vermiş olduğu söz konusu karar sonrasında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme ve adil yargılanma haklarının ihlal edildiği gerekçesi ile Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuşlardır.

Anayasa Mahkemesi hak ihlali iddiası taşıyan bireysel başvuruyu, Anayasa'nın 34 üncü maddesinde düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü kapsamında değerlendirmeye almıştır.

Anayasa Mahkemesi, yapılan başvuruyu şekil yönünden kabul edilebilir nitelikte bulmuş ve başvuruya konu olan olay ve iddiaları esas yönünden değerlendirirken; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün kapsamı, özgürlüğe yönelik kamusal müdahalelerin sınırları ve devletin söz konusu özgürlüğe yönelik aktif ve pasif yükümlülükleri bakımından; AİHM kararları ile önceki bireysel başvuru kararlarına da atıfta bulunmak suretiyle oldukça önemli olan tespit ve görüşlerini ortaya koymuştur.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 34 üncü maddesinde düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün; Anayasa'nın 25 ve 26 ncı maddelerinde düzenlenen ifade özgürlüğünün özel bir görünüş şekli olduğunu öncelikle kabul etmiştir. Kendine özgü özerk bir işlevi olsa dahi toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün, ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini, dolayısıyla siyaset ve kamu yararını ilgilendiren konularda özgürlüğe yönelik sınırlandırma (kamusal müdahale) anlayışının dar yorumlanması gerektiğini kabul etmiştir.

Anayasa Mahkemesi, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü ile ifade özgürlüğünün; demokratik toplumun en temel değerleri arasında olduğunu, demokrasinin özünde açık tartışma ortamı ile sorunları çözebilme gücünün yer aldığını belirtmiştir. Bu sebeple de şiddete teşvik ve demokrasinin ilkelerini ortadan kaldırma amaçları dışında; söz konusu özgürlüklerin kullanılmasının ortadan kaldırılmasına yönelik önleyici nitelikteki radikal tedbirlerin (kamusal müdahalelerin) demokrasiye zarar vereceğini kabul etmiştir⁸⁶².

Anayasa Mahkemesi yukarıdaki sebeplerle; *"hukukun üstünlüğüne dayanan demokratik bir toplum düzeninde"* mevcut sisteme itiraz eden ve barışçıl yöntemler ile gerçekleştirilmesi savunulan siyasi fikirlerin toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü ile yasanın öngördüğü diğer yöntemlerle ortaya konulmasına imkan sağlanması gerektiğini vurgulamıştır.

⁸⁶² Yetkililerin eylemlerde kullanılan ifadeler ve bakış açılarını şaşırtıcı ve kabul edilemez olarak değerlendirdiği veya eylemlerin yasa dışı olduğu durumlarda dahi.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 34 üncü maddesinin, fikirlerin silahsız ve saldırısız diğer bir deyişle barışçıl şekilde ortaya konulabilmesini güvence altına aldığını, şiddet kullanma amacı taşıyan kişilerin düzenlediği veya katıldığı etkinliklerin ise barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü kavramı dışında kaldığı ve bu sebeple de Anayasa'nın sağladığı korumadan yararlanamayacağını kabul etmiştir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 34 üncü maddesinin 2 inci fıkrasına göre; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün bazı durumlarda sınırlandırılabilceğini belirtmiştir. Aynı şekilde AİHS'nin 11 inci maddesinde de benzer bir sınırlandırma yetkisinin taraf devletlere tanındığını belirtmiştir. Ancak, Mahkeme her halükarda özgürlüğe yönelik gündeme gelebilecek sınırlandırmaların da sınırlarının olduğuna dikkat çekmiştir. Bu kapsamda; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğüne yönelik getirilebilecek her türlü sınırlamanın (kamusal müdahalenin); Anayasanın 13 üncü maddesi uyarınca mutlaka; **"kanun ile düzenlenmesi"** gerektiği, bununla birlikte söz konusu sınırlandırmanın mutlaka **"meşru amaçlar"** çerçevesinde olması gerektiği ifade edilmiştir. Anayasa'nın 34 üncü maddesinde; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün sınırlandırılmasına yönelik meşru amaçlar olarak; **"milli güvenlik, kamu düzeni, suç işleminin önlenmesi, genel sağlık, genel ahlak ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması"** sayılmıştır.

Anayasa Mahkemesi, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğüne yönelik meşru amaçlar çerçevesinde ve kanuna dayalı olarak yapılacak sınırlandırmaların aynı zamanda Anayasa'nın 13 üncü maddesi gereğince; **"Anayasa'nın sözüne ve ruhuna", "Demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyet'in gereklerine"** ve **"ölçülülük"** ilkelerine de aykırı olamayacağını vurgulamıştır.

Anayasa Mahkemesi, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğüne yönelik sınırlandırıcı kamusal müdahalelerin, kapsam ve sınırlarını zaman (süre) açısından da ayrıca değerlendirmiştir. Buna göre, sınırlama kavramının; ifade özgürlüğünde olduğu gibi sadece **"hakkın kullanılmasından önceki bazı önleyici tedbirleri"** değil; aynı zamanda **"hakkın kullanılması esnasında"** ve **"hakkın kullanılmasından sonra gerçekleşen"** müdahaleleri de kapsamı gerektiğini açıkça belirtmiştir. Süreye ilişkin bu kabulünden hareketle; barışçıl bir toplantı veya gösteri yürüyüşü sırasında gerçekleştirilen sınırlandırıcı nitelikteki kamusal müdahalelerin

yanı sıra etkinlikten sonra katılımcılara yönelik gerçekleştirilen soruşturmalar ve ceza yargılamaları sonucu uygulanan yatırımların da hakkın kullanılmasına yönelik sınırlandırıcı kamusal müdahaleler kapsamında kabul edilebileceğini belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 34 üncü maddesi gereği herkesin "*önceden izin almaksızın*" barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahip olduğunu ve bu hakkın güvence altına alındığını vurgulamıştır. Anayasa Mahkemesi'ne göre; toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin "*izin veya bildirim*" sistemine bağlanmasındaki asıl amaç gerçekleştirilecek etkinliğin düzgün bir şekilde yapılmasını güvence altına almak bu kapsamda idari makamlara kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması açısından makul ve uygun tedbirler alma imkanı sunmaktır. Bu amaç ve işleve sahip olduğu sürece toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin yasal düzenlemeler ile izin veya bildirim sistemine bağlanmış olmasının ise doğrudan doğruya hakkın özüne dokunmayacağını kabul etmiştir.

Anayasa Mahkemesi, "*derhal tepki verilmesinin haklı olduğu bazı özel durumlarda gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin*" ise *barışçıl olması kaydı* ile sadece Kanun'da belirtilen "*izin veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi*" gerekçesine dayanılarak kamu otoriteleri tarafından dağıtılmasının (sona erdirilmesinin); özgürlüğe yönelik ölçsüz bir kamusal müdahale oluşturacağını kabul etmiştir.

Anayasa Mahkemesi, barışçıl amaçlar ile bir araya gelen kalabalıkların toplanma hakkını kullanırken kamu düzeni açısından tehlike oluşturmayan ve şiddet içermeyen davranışlarına devletin sabır ve hoşgörü göstermesi gerektiğini bunun ise çoğulcu demokrasinin bir gereği olduğunu kabul etmiştir.

Anayasa Mahkemesi, barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün kullanılması ve kamu otoriteleri tarafından sınırlandırılması hakkında ortaya koyduğu bu genel tespit ve değerlendirmelerin ardından; Ali Orak ve İrfan Gül'ün bireysel başvurusuna konu olan somut olayla ilgili olarak şu hususlara dikkat çekmiştir:

Anayasa Mahkemesi, başvuruçuların katıldığı gösteri yürüyüşleri devam ederken kolluğun herhangi bir sınırlandırıcı müdahalesinin gündeme gelmediğini, ancak etkinlik sonrasında kolluk tarafından düzenlenen tutanaklar esas alınarak ilgililer hakkında ceza davasının açıldığını tespit etmiştir.

Başvurucuların, Gezi Parkı olaylarını protesto etmek amacıyla 2911 sayılı TGYK'nun 10 uncu maddesinde düzenlenmiş olan mülki idari amire yapılması gereken ***bildirimi yapmadan***, 6 ncı madde uyarınca daha önceden idare tarafından belirlenmiş olan ***toplantı yer ve güzergahını kullanmadan*** ve 7 nci maddede belirlenmiş olan ***zaman şartına uymadan*** kanuna aykırı gösteri yürüyüşü düzenledikleri ve 120 kişilik grubu yönlendirdikleri gerekçesi ile 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 fıkrası uyarınca; "*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek ve yönetmek*" suçundan 1 yıl 6 ay 22 gün hapis cezasına mahkum edildiklerini; başvurucuların yasal şartları sağlamaları nedeniyle de haklarında verilen mahkumiyet hükmünün 5271 sayılı CMK'nın 231 inci maddesi uyarınca HAGB kararına konu edildiğini, ancak bu durumda dahi ilgililer açısından özgürlüklerine yönelik sınırlandırıcı bir kamusal müdahalenin varlığının söz konusu olduğu Anayasa Mahkemesi tarafından tespit edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi, somut olayda başvurucuların toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüklerine yönelik sınırlandırıcı bir kamusal müdahalenin varlığını; haklarında gerçekleştirilen ceza yargılaması ve bunun sonucunda verilen mahkumiyet ve HAGB kararları ile de ilişkilendirmek suretiyle belirledikten sonra; söz konusu müdahalenin başvurucular açısından özgürlüğün kullanımına yönelik bir hak ihlali oluşturup oluşturmadığını değerlendirmek amacıyla; söz konusu müdahalenin "*kanuna dayanma*", "*meşru amaç taşıma*" ve "*demokratik bir toplum düzeninde gerekli olma*" ve "*demokratik bir toplum düzeninde ölçülü olma*" kriterlerine (ölçütlerine) uygunluğu açısından ayrıca bir değerlendirmeye tabi tutmuştur. Bu kapsamda; başvurucular Ali Orak ve İrfan Gül hakkında ceza mahkemesi tarafından verilen HAGB kararının beş yıllık denetim süresi boyunca başvurucular açısından bir tür ceza tehdidi oluşturacağı, aynı zamanda karardan sonraki süreçte toplantı ve gösteri yürüyüşü haklarını kullanırken söz konusu mahkeme kararının başvurucular üzerlerinde bir tür caydırıcı etki doğuracağı değerlendirmesinde bulunulmuştur. Bu değerlendirmeler neticesinde ise başvurucular hakkında verilen HAGB şeklindeki ceza mahkemesi kararının, demokratik bir toplum düzeninde özgürlüğe yönelik *ölçülü bir müdahale olmadığı*, aynı zamanda meşru amaç kriteri bakımından da kamu düzeni ve milli güvenliğin sağlanması açısından *demokratik bir toplum düzeninde gerekli olmadığı* sonuç ve kanaatine ulaşılmıştır.

Anayasa Mahkemesi, Elbistan 1. Asliye Ceza Mahkemesi'nin başvuruçular hakkında vermiş olduğu HAGB kararının gerekçesini ayrıca değerdendirme konusu etmiştir. Buna göre; ceza mahkemesinin yargılama sürecine ilişkin başvuruçuların cezalandırılmasının gerekip gerekmediğı konusunda karar verirken; ***davaya konu gösteri yürüyüşünün barışçıl niteliğe sahip olup olmadığının değerdendirilmediğı***, aynı zamanda ***2911 sayılı TGYK'nun kamu düzenini korumak için öngördüğü hükümlerinin sadece şekli olarak değerdendirilmesi suretiyle başvuruçuların anılan hükümlere aykırı davrandıklarının tespiti ile yetinildiğı***, somut olayda ***gerçekleştirilen yürüyüşün kamu düzenini bozup bozmadığı, toplumsal hayatın bu yürüyüşten nasıl etkilendiğinin değerdendirilmediğı***, kaldı ki kolluk tutanaklarına ***göre araç ve yaya trafiğinin aksatılmadığı ve katılımcıların taşkın hareketlerine de rastlanılmadığı*** hususları gerekçe gösterilerek barışçıl bir gösteri nedeniyle başvuruçuların ceza tehdidi altında bırakılmalarının ölçülü olmadığı soncuna ulaşarak, Ali Orak ve İrfan Gül hakkında Anayasa'nın 34 üncü maddesinde güvence altına alınan ***toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün ihlal edildiğine*** hükmetmiştir.

b. Osman Erbil Kararı

Anayasa Mahkemesi'nin *Osman Erbil*⁸⁶³ kararına konu olan olayda; İşçi Partisi üyesi olan başvuruç, yaklaşık 24 kişilik bir grup ile birlikte Aydınlık Gazetesi'nin ve üyesi olduğı partinin bazı yöneticileri hakkında verilen gözaltı kararını protesto etmek amacıyla, 23.08.2011 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Büyükelçiliğı önünde *basın açıklaması* yapmak istemiştir. Grubun amacının; Aydınlık Gazetesi ve İşçi Partisine yönelik uygulamaların, baskıların ve bu kapsamda gerçekleştiğini düşündükleri gözaltı işlemlerinin ABD yanlısı politikalardan kaynaklandığından bahisle bu husustaki görüşlerini basın açıklaması yapmak suretiyle kamuoyunun dikkatine çekmeye çalıştıkları ifade edilmiştir. ABD Büyükelçiliğı önünde toplanan grubun basın açıklaması yapacağı sırada (15:35'te) polisin olay yerine intikal ettiğı tespit edil edilmiştir.

⁸⁶³ AYM *Osman Erbil Başvurusu*, BN. 2013/2394, KT. 25.03.2015, RG. S. 29390, T. 18.06.2015.
Erişim Adresi:
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2394?KelimeAra%5B0%5D=Osman+Erbil&page=6>, E.T.30.06.2020.

24.08.2011 tarihli polis tutanağına göre; içlerinde başvuru Osman Erbil'in de bulunduğu grubun; "*Aydınlığa Özgürlük Kahrolsun Faşist Diktatörlük*", "*Aydınlık Susmayacak*", "*Kahrolsun ABD, işbirlikçi AKP*", "*Faşizme Geçit Yok Aydınlik Türkiye*", "*Yurtseverlik Kalesi İşçi Partisi*", "*Kahrolsun AKP Diktatörlüğü*" şeklinde slogan attıkları, gruptan bir kişinin ise "*Ergenek, Puşt Amerika, Hesap Soracağız, İşçi Partisi Susmayacak*" şeklindeki ifadeleri kırmızı spreyle boyayla elçilik binası duvarına yazdığı tespit edilmiştir. Aynı tutanakta yer alan bilgilere göre; polisin, grubun gerçekleştirdiği etkinliğin kanuna aykırı olduğunu, dağılmaları gerektiğini, aksi halde yasal işlem uygulanacağı konusunda ihtarda bulunduğu ve 15:38 sıralarında ihtarın tekrarlandığı tespit edilmiştir. Bunun üzerine dağılmamakta ısrar eden gruba polis tarafından müdahale edilmiş ve 23 protestocu göz altına alınmıştır. Polis tarafından hazırlanan tutanakta göstericilerin gözaltına alma işlemi esnasında kolları ile birbirlerine kenetlenerek kendilerini yere attıkları ve yakalama işlemi yapan polise karşı tekme atarak itmeye çalıştıkları kayda geçmiştir. Başvuru Osman Erbil ise 25.08.2011 tarihi, saat 11:25'e kadar gözaltında tutulmuş ardından Cumhuriyet Savcılığı tarafından serbest bırakılmıştır. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı; başvuru Osman Erbil ve gösteriye katılan diğer kişiler hakkında, 22.09.2011 tarih ve 2011/578 Esas sayılı iddianame ile kamu davası açmıştır. İddianamede, başvuru Osman Erbil'in gerçekleştirdiği eylem nedeniyle 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesi uyarınca cezalandırılması talebinde bulunulmuştur.

Ankara 23 üncü Asliye Ceza Mahkemesi, 03.04.2012 tarihli duruşmada, olay günü grubun dağılması hususunda ihtarda bulunan emniyet amirini tanık olarak dinlemiştir. Emniyet amirinin beyanlarında; basın açıklamasına katılan sanıkların olay sırasında herhangi bir mukavemette bulunmadıklarını, sadece yakalama işlemi esnasında birbirleri ile kenetlenerek işlem yapılmasını engellediklerini, ancak çevik kuvvete yönelik herhangi bir saldırılarını görmediğini ifade etmiştir.

Ankara 23 üncü Asliye Ceza Mahkemesi, aralarında başvuru Osman Erbil'in de bulunduğu sanıkları 2911 sayılı TGYK'nın 32 inci maddesinin 1 inci fıkrası uyarınca 5'er ay hapis cezasına mahkum etmiştir. Ancak yasal şartları olduğundan, söz konusu mahkumiyet kararını 5271 sayılı CMK'nın 231 inci maddesi uyarınca Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararına (HAGB) çevirmiştir. Mahkeme, sanıkların 2911 sayılı TGYK'nın 10 uncu maddesi uyarınca Valilik makamına etkinlikten en az 48 saat önce bildirimde bulunmaları gerekmesine rağmen herhangi

bir bildirimde bulunmadıkları, aynı Kanun'un 22 nci maddesinin 1 inci fıkrası uyarınca TBMM'ye 1 km mesafeden daha yakın bir alanda toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılmasının yasak olmasına rağmen bu yasağı ihlal ettikleri, kolluğun sanıklara yönelik toplantıyı sona erdirmeye ikazında bulunmasına rağmen sanıkların kendiliğinden dağılmadıkları, çevik kuvvetin zor kullanarak gösteriyi dağıttığı esnada sanıkların dağılmamak için birbirlerine kenetlendikleri şeklinde ortaya koyduğu olgu ve gerekçelerle haklarında mahkumiyet kararı vermiş olduğu anlaşılmaktadır.

Anayasa Mahkemesi, Osman Erbil tarafından yapılan bireysel başvuruyu Anayasa'nın 34 üncü maddesinde düzenlenen ve güvence altına alınan "*toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü*" kapsamında incelemiştir. Mahkeme, söz konusu bireysel başvuruyu esastan yönünden incelerken, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün kapsamı ve sınırları ile ilgili başta AİHM kararları olmak üzere kendisinin önceki içtihatlarına da atıfta bulunmak suretiyle somut olay kapsamında önemli bazı tespit ve değerlendirmelerde bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesi, hukukun üstünlüğüne dayalı demokratik bir toplumda, mevcut düzene itiraz eden ve barışçıl yöntemler ile gerçekleştirilmesi savunulan siyasi fikirlerin, toplantı özgürlüğü ve diğer yasal araçlarla ifade edilebilmesine imkan sağlanması gerektiğini öncelikle ortaya koymuştur⁸⁶⁴.

Anayasa Mahkemesi, toplanma özgürlüğünün amacının şiddete karışmayan ve fikirlerini barışçıl biçimde ortaya koyan kişilerin haklarının korunması olduğunu vurgulamıştır. Dolayısı ile bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün yasadışı (kanuna aykırı) olması veya yasaklara aykırı olmasına rağmen düzenleniyor olmasının tek başına o toplantı veya yürüyüşün barışçıl niteliğini ortadan kaldırmayacağını da belirtmiştir⁸⁶⁵. Buna karşılık, şiddet içeren bir toplantı veya gösteri yürüyüşü nedeniyle ilgililer hakkında verilen mahkumiyet kararının ise belirli şartlar altında kabul edilebilir bir önlem (müdahale) olarak değerlendirilebileceğini⁸⁶⁶ ve kanuna aykırı bir gösteri nedeniyle ilgililer hakkında yaptırım uygulanmasının her zaman

⁸⁶⁴ Bkz. AİHM *Gün ve Diğerleri v. Türkiye* Kararı, BN. 8029/07, KT. 18.06.2013, § 77., AİHM *Güneri ve Diğerleri v. Türkiye* Kararı, BN. 42853/98, KT. 12.07.2005, § 76.

⁸⁶⁵ Bkz. AİHM *Oya Ataman v. Türkiye* Kararı, BN. 74552/01, KT.05.12.2006, § 39.

⁸⁶⁶ Bkz. AİHM *Osmani ve Diğerleri v. Makedonya Cumhuriyeti* Kararı, BN. 50841/99, KT. 11.10.2001.

için barışçıl toplanma hakkının güvencelerine aykırılık oluşturmayacağını⁸⁶⁷ belirtmiştir. Diğer taraftan, barışçıl bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmayı içeren hakkın "*herhangi bir kınanabilir olaya karışmadığı sürece*" yasaklanmamış fiillerde bulunan kişiler açısından ise en düşük düzeydeki disiplin cezasının dahi uygulanmamasını güvence altına aldığını aynı kararında belirtmiştir⁸⁶⁸.

Anayasa Mahkemesi, *izin ve bildirim usullerinin uygulanmasının söz konusu özgürlüğün kişiler tarafından etkin şekilde kullanılmasına imkan sağlaması* amacına hizmet ettiğini, derhal tepki verilmesinin haklı olduğu özel durumlarda ve etkinliğin barışçıl şekilde gerçekleştirildiği durumlarda; sırf bildirim veya izin prosedürünün yerine getirilmemesi nedeniyle etkinliğin dağıtılmasının; barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğüne yönelik ölçüsüz bir sınırlandırıcı müdahale olarak değerlendirilmesi gerektiğini⁸⁶⁹ açık şekilde ortaya koymuştur.

Anayasa Mahkemesi, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün kullanılması esnasında gündeme gelen ve hakkı sınırlandırma niteliği taşıyan kamusal müdahalelerin, ifade özgürlüğünde olduğu gibi sadece *hakkın kullanılmasından önce gündeme gelen önleyici nitelikteki tedbirleri değil* aynı zamanda *hakkın kullanılması esnasında* veya *hakkın kullanılmasından sonra* yapılan işlemleri de kapsadığını vurgulamıştır⁸⁷⁰. Bu doğrultuda, barışçıl amaç ile bir araya gelmiş olan grupların toplantı haklarını kullanırken kamu düzeni açısından tehlike oluşturmayan ve aynı zamanda şiddet içermeyen davranışlarına devletin sabır ve hoşgörü ile yaklaşması gerektiğini bunun aynı zamanda çoğulcu demokrasi anlayışının da bir gereği olduğunu vurgulamıştır.

Anayasa Mahkemesi, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün kullanılmasına ve kamu otoriteleri tarafından sınırlandırılmasına yönelik yapmış olduğu bu önemli tespit ve değerlendirmelerin ardından, Osman Erbil'in bireysel başvurusuna konu olan somut olayla ilgili şu sonuçlara ulaşmıştır: Öncelikle, başvurucunun protesto amacıyla ABD Büyükelçiliği önünde toplanan grupla birlikte gözaltına alınmasının ve gösterinin polis müdahalesiyle zor kullanılarak

⁸⁶⁷ Bkz. AİHM Zilliberberg v. Moldova Kararı, BN. 618221/00, KT. 04.05.2004.

⁸⁶⁸ Bkz. AİHM Ezelin v. Fransa Kararı, BN. 11800/85, KT. 26.04.1991.

⁸⁶⁹ Bkz. Oya Ataman v. Türkiye Kararı, BN. 74552/01, KT. 05.12.2006, § 38-39., AİHM Samiit Karabulut v. Türkiye Kararı, BN. 4524/06, KT. 27.01.2009, § 43-48.

⁸⁷⁰ Bkz. AİHM Ezelin v. Fransa Kararı, BN. 11800/85, KT. 26.04.1991, § 39, AİHM Gün ve Diğerleri v. Türkiye Kararı, BN. 8029/07, KT. 18.06.2013, § 77-85.

dağıtılmasının; toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün sınırlandırılmasına yönelik somut bir kamusal müdahale oluşturduğunu kabul etmiştir. Bunun yanı sıra; başvuru Osman Erbil hakkında söz konusu etkinliğe katıldığı için hakkında ceza davası açılmasının ve yapılan yargılama sonucunda ise 5 ay hapis cezası almasının her ne kadar hükmün açılmasının geri bırakılması kararına (HAGB) konu edilmiş olsa dahi toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğüne yönelik bir diğer sınırlandırıcı müdahaleyi oluşturduğunu kabul etmiştir.

Anayasa Mahkemesi; somut olayda toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğüne yönelik gerçekleştirilen sınırlandırıcı kamusal müdahalenin varlığını tespit ettikten sonra, söz konusu müdahalenin haklı sebeplere dayanıp dayanmadığını değerlendirme konusu etmiştir. Bu kapsamda; *müdahalenin kanuni dayanağının bulunup bulunmadığını, müdahalenin meşru amaç taşıyıp taşımadığını* ve son olarak da *müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü olup olmadığını* ayrı başlıklar altında değerlendirmiştir.

Anayasa Mahkemesi, Osman Erbil tarafından yapılan bireysel başvuruya konu olan olaydaki müdahalenin, demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü olma kriteri açısından yerinde olmadığı bu sebeple de başvuru açısından hak ihlali oluşturduğu yönünde karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi, kamu otoritelerinin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğüne yönelik sınırlandırıcı nitelik taşıyan kamusal müdahale yetkisinin belirli bir takdir payını içerdiğini, ancak bu payın Anayasa'nın 13 üncü maddesi gereğince; "*Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine*" aykırı kullanılamayacağını belirtmiştir. Bu kapsamda Anayasa Mahkemesi'nin görevinin, somut olay bakımından kamu otoritelerinin söz konusu takdir payını makul, dikkatli ve iyiniyet çerçevesinde kullanıp kullanmadıklarını değerlendirmek olduğunu vurgulamıştır.

Anayasa Mahkemei, olay günü Osman Erbil'in de aralarında bulunduğu 23 kişilik grubun ABD Büyükelçiliği önünde toplanmak suretiyle gerçekleştirmeyi amaçladıkları basın açıklaması ve protesto eylemine polis in kısa süre içinde müdahale etmesini bu kapsamda, gösteriyi dağıtarak etkinliğe katılan 23 kişinin gözaltına alınması şeklinde gelişen süreci özgürlüğe yönelik sınırlandırıcı nitelikte kamusal müdahalenin varlığı şeklinde değerlendirmiştir. Ayrıca; olaylardan sonra

başvurucu Osman Erbil hakkında ceza davası açılmasını ve sonuç itibariyle hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına dönüşse dahi 5 ay hapis cezasına mahkum edilmesi şeklinde gerçekleşen yargılaması sürecini bir bütün halinde özgürlüğe yönelik sınırlandırıcı nitelikte ikinci bir kamusal müdahale olarak değerlendirmiştir.

Anayasa Mahkemesi, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin barışçıl nitelikte dahi olsa kamu otoriteleri tarafından dağıtılmasının tek başına hak ihlali şeklinde değerlendirilemeyeceğini ancak; kolluk kuvvetlerinin kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne müdahalede bulunurken ve etkinliği dağıtırken makul ve itidalli yaklaşması gerektiğini bu konuda aşırı ve ölçüsüz davranılmaması gerektiğini belirtmiştir. Buna ek olarak derhal tepki verilmesinin haklı olduğu özel durumlarda ise barışçıl niteliği olan toplantı ve gösteri yürüyüşlerine sadece kanunun öngördüğü bildirim koşulu yerine getirilmediği gerekçesi sona erdirmeye yönelik müdahalede bulunmanın da demokratik bir toplumda ölçülü olmayan sınırlandırıcı bir müdahale olarak nitelendirilebileceğini belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesi, başvuru konusu olayla ilgili olarak göstericilerin ABD yanlısı politikalara kamuoyunun dikkatini çekmek amacıyla ABD Büyükelçiliği önünde gerçekleştirdikleri etkinlik hakkında 2911 sayılı TGYK'nun 10 uncu maddesi uyarınca bildirimde bulunulmadığı ve aynı zamanda Kanun'un 22 nci maddesi gereği TBMM'ye 1 km uzaklıktaki alan içinde toplantı gerçekleştirme yasağı bulunduğu ve somut olayda bu kuralların ihlal edildiği gerekçesi ile müdahalede bulunulduğunu tespit etmiştir.

Anayasa Mahkemesi, TBMM'nin güvenliğini sağlamak amacıyla yasal düzenleme ve fiili önlemler ile belirli bir güvenlik alanının oluşturulmasını genel olarak makul kabul etmiştir. Ancak; bu nitelikte bir *güvenlik bölgesi uygulamasının* her somut olay kapsamında TBMM'nin güvenliğini sağlama amacını gerçekleştirme açısından ölçülü olup olmadığının da ayrıca değerlendirilmesi gerektiğini kararında belirtmiştir. Dolayısı ile kamu otoritelerinin şekli bir bakış açısı ile sadece mesafe sınırını gözeterek; gerçekleştirilen bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü kanuna aykırı olduğunu kabul etmelerinin ve buna bağlı olarak etkinliğe katılanlara yönelik sınırlandırıcı müdahalede bulunulmasının tek başına müdahaleyi haklı kılmayacağı sonucuna ulaşmıştır.

Anayasa Mahkemesi'ne göre; müdahalenin gerekçeleri her somut olayın koşullarına göre *"ilgili ve yeterli"* olmalıdır. Somut olayda; göstericilerin protesto edecekleri konunun bazı gazeteci ve parti yöneticilerinin göz altına alınması olduğundan bahisle olayın niteliği itibarıyla ani gelişen bir özelliğe sahip olması ve buna ek olarak gözaltı süresinin kısıtlılığı dikkate alındığında ilgililerden yasanın aradığı bildirimde bulunma şartını yerine getirmelerinin beklenmesinin makul olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, her ne kadar TBMM'ye 1 km'lik mesafe içinde gerçekleştirilmiş olsa da söz konusu protesto eyleminin ABD Büyükelçilik binası önünde düzenlendiği dolayısı ile TBMM'nin çalışma düzeni ve güvenliğine yönelik herhangi bir tehdit oluşturmadığı, TBMM'nin günlük çalışma sürecine de olumsuz etki edecek bir müdahalenin göstericiler tarafından gerçekleştirilmediği tespitinde bulunmuştur. Mahkeme, göstericilerin sayısını ve şiddet içermeyen davranışlarını da göz önünde bulundurarak; etkinliğin barışçıl nitelik taşıdığını, etkinlik esnasında kamu düzenini bozulduğuna ilişkin herhangi bir bilgi veya bulgunun olaya ilişkin tutanaklara yansımadığını, *"kolluk kuvvetlerinin gerekli güvenlik önlemlerini alıp makul ve itidalli yaklaşımı benimsemek yerine kısa sürede basın açıklamasını engelleyip etkinliği sonlandırarak katılımcıları gözaltına almasının"* demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü bir müdahale oluşturmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Anayasa Mahkemesi, başvuru Osman Erbil'in katıldığı basın açıklaması eyleminin barışçıl nitelikte olmasına rağmen; 2911 sayılı TGYK'nun 10 uncu ve 22 nci maddeleri gereği kanuna aykırı olması ve buna bağlı olarak aynı Kanun'un 32 nci maddesi uyarınca 5 ay hapis cezası alması şeklindeki kamusal müdahalenin ise her ne kadar 5271 sayılı CMK'nun 231 inci maddesi uyarınca hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına (HAGB) konu edilmiş olsa da bu gelişmenin de demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Anayasa Mahkemesi, somut olayda Osman Erbil'in demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü olmayan iki ayrı kamusal müdahaleye maruz kalması suretiyle Anayasa'nın 34 üncü maddesinde güvence altına alınmış olan toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğüne yönelik hak ihlaline uğradığına karar vermiştir. Bu tespit bir sonucu olarak; başvuru lehine maddi tazminata hükmedilmesinin yanı sıra; başvuru hakkında verilen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı (HAGB) nedeni ile devam etmekte olan denetimli serbestlik tedbiri nedeniyle başvuru ceza tehdidi altında bulunduğunu bu durumun ise toplantı ve gösteri yürüyüşü

düzenleme hakkını ihlal ettiği gerekçesi ile söz konusu ihlal ve sonuçlarının ortadan kaldırılması amacıyla; yeniden yargılama yapılmak üzere dosyanın kararı veren Ankara 23 üncü Asliye Ceza Mahkemesi'ne gönderilmesine karar vermiştir.

c. Umut Şimşek ve Diğerleri Kararı

Anayasa Mahkemesi'nin *Umut Şimşek ve diğerleri*⁸⁷¹ kararına konu olan olayda; başvuruçular, sosyal medyadan edindikleri bilgiler doğrultusunda Başbakan'ın Adana'ya gelişi nedeniyle hükümet politikalarını protesto için 13.12.2014 tarihinde, saat 12:00'de İnönü Parkı'nda bir basın açıklaması ve yürüyüş düzenleneceğini öğrenmiş ve yaklaşık 20 kişilik bir grup olarak anılan yerde toplanmıştır. Megafon ile grubu organize eden ve slogan attıran T.A.'nın "*şimdi basın açıklaması yapmak için yürüyoruz*" şeklindeki anonsu üzerine ise grup İnönü Caddesi'ne doğru yürüyüşe geçmiştir. Polis fezlekesinde yer alan bilgilere göre; görevli emniyet amiri tarafından gruba ihtarda bulunulmuştur. Kolluk görevlileri ise söz konusu dağılma ihtarından hemen sonra dağılmayan gruba müdahale etmiştir. Müdahale sırasında göstericilerin slogan atarak ve ellerindeki flama ve döviz sopaları ile polise vurdukları, müdahale sonrası küçük gruplara ayrılarak gözaltına alınmalarını engellemek amacıyla birbirlerinin koluna girdikleri tespit edilmiştir. Başvuruçular olay günü saat 12:30 sıralarında gözaltına alınmış ve dokuz saat sonra serbest bırakılmıştır. Olaydan sonra başvuruçular hakkında kamu görevlilerine görevlerinden dolayı alenen hakaret, görevi yaptırmamak için direnme ve 2911 sayılı TGYK'nun 32 inci maddesinde düzenlenen suçlardan dolayı kamu davası açılmıştır.

Başvuruçular; olay tarihinde 1997 doğumlu olup lise ikinci sınıf öğrencisidir. Dolayısı ile haklarında açılan kamu davası, yaşlarının küçük olması nedeniyle Adana 4. Çocuk Mahkemesi'nde görülmüştür. Yapılan yargılama sonucunda başvuruçuların hakaret ve görevi yaptırmamak için direnme suçları bakımından haklarında mahkumiyet kararı verilebilecek nitelikte kesin ve inandırıcı delil bulunmadığı gerekçesi ile beraat kararı verilmiştir. Ancak; mahkeme başvuruçuların içinde yer aldıkları grup ile birlikte kanuna aykırı gösteri yürüyüşüne katıldıkları ve polisin ihtarına rağmen dağılmamakta ısrar ettikleri gerekçesi ile 2911 sayılı TGYK'nın 32

⁸⁷¹ AYM *Umut Şimşek ve Diğerleri Başvurusu*, BN. 2015/14310, KT. 12.06.2018, R.G. S. 30484, T. 20.07.2018. Erişim Adresi: <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/14310?KelimeAra%5B0%5D=Osman+Erbil&page=5>, E.T.: 30.06.2020.

nci maddesi uyarınca 3'er ay 10 gün hapis cezasına mahkum edilmişlerdir. İlk derece mahkemesi, 5271 sayılı CMK'nun 231 inci maddesindeki yasal şartlar oluştuğu için başvurucular hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) ve 3 yıl süre ile denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasına karar vermiştir.

Adana 4. Çocuk Mahkemesi vermiş olduğu kararın gerekçesinde, başvurucuların diğer göstericiler ile birlikte "*Gericiliğin ve savaşın mimarı D.. kentimizden defol, Halkevleri, Öğrenci Kollektifleri*" şeklinde pankart açmak suretiyle kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katıldıklarını aynı zamanda başvurucuların da aralarında bulunduğu grubun; "*Kadın katliamı ve savaşı durduracağız*" , "*Halkevcı kadınlar gerici kuşatmayı kaldıracaktır*", "*Osmanlıca da Türkçe de olsa isyan her dilde aynıdır, Halkevleri*" şeklinde dövizler açtıklarının tespit edildiğine yer vermiştir. Bununla birlikte karar gerekçesinde başvurucuların da aralarında bulunduğu grubun; "*Tek yol sokak, Tek yol devrim, Katil İşid, İşbirlikçi AKP, AKP defol, bu sokaklar bizim, AKP'den hesabı kadınlar soracak, katil Başbakan istemiyoruz*" şeklinde sloganlar attıkları tespit edildiğine yer verilmiştir. Mahkeme; başvurucuların olay günü polisin ihtarına rağmen dağılmamakta ısrar ettiklerine (direnindiklerine) dair somut delilin (görgüye dayalı tanık beyanlarının) olmadığını belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesi, somut olayda Umut Şimşek ve diğer başvurucular tarafından toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüklerinin ihlal edildiğine yönelik yapmış oldukları bireysel başvuruyu kabul edilebilir bulmuş ve esas yönünden başvuru konusu olayı değerlendirmiştir. Mahkeme somut olayda; Umut Şimşek ve diğer başvuruculara yönelik gerçekleştirilen gözaltına alınma işlemi ve devamında açılan kamu davası sonucu haklarında verilen 3'er ay 10 gün hapis cezasını her ne kadar sonradan hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına konu edilmiş olmasa bile ilgililer açısından toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüklerinin kullanılmasına yönelik sınırlandırma niteliği taşıyan birer kamusal müdahale olarak değerlendirmiştir.

Anayasa Mahkemesi; başvurucular açısından toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüklerinin kullanılmasına yönelik sınırlandırıcı nitelikteki kamusal müdahalelerin varlığını tespit ettikten sonra; söz konusu müdahalelerin *kanuna dayanması, meşru amaç taşıması ve demokratik bir toplum düzeninde gerekli ve ölçülü olup olmadığı* hususları açısından ayrıca bir değerlendirmede bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesi, somut olayda başvuruculara yönelik sınırlandırıcı müdahalelerin *kanuni dayanağının bulunması* ve *meşru amaç taşınması* noktasında olumsuz bir tespitte bulunmamıştır. Ancak; söz konusu sınırlandırıcı müdahalelerin *demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü olmadığı* sonuç ve kanaatine ulaşmıştır. Mahkeme, barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü ve bu özgürlüğe yönelik sınırlandırıcı müdahalelerin kapsam ve niteliği ile ilgili AİHM kararları ve önceki içtihatlarına da atıfta bulunarak bazı önemli tespit ve değerlendirmeler ortaya koymuştur. Buna göre; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün kullanılması esnasında kamu düzenine yönelik bir takım somut (gerçek) tehditlerin belirebileceğini; kamu otoritelerinin ise bu tehditleri önlemek amacıyla olayın özelliğine göre bir takım tedbirler alabileceğini kabul etmiştir. Devletlerin de alınacak söz konusu tedbirler hususunda belli bir takdir yetkisine (takdir payı/takdir marjı) sahip olduklarını vurgulamıştır. Mahkeme; söz konusu tedbirlere aykırı davranılması, barışçıl olmayan toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenlenmesi veya bu nitelikteki etkinliklere katılım sağlanması ya da söz konusu etkinliklerde suç işlenmesi gibi durumlarda ise ilgililer hakkında cezai uygulamaların gündeme gelebileceğini önceki içtihatlarına da atıfta bulunmak suretiyle kabul etmiştir⁸⁷².

Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki açıklamalar kapsamında alınan tedbirlerin veya uygulanan cezaların barışçıl toplantı hakkına yönelik dolaylı veya usulsüz sınırlamalara dönüşmemesi gerektiğine bu kapsamda kamu otoriteleri tarafından gerçekleştirilen keyfi müdahalelere karşı bireylerin korunması gerektiğine vurgu yapmıştır⁸⁷³. Dolayısı ile önceki içtihatlarında da kabul etmiş olduğu; barışçıl toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılmış olup aynı zamanda yasaklanmamış fiillerde bulunan kişilerin herhangi bir sorumluluk doğuran olaya karışmadıkları müddetçe en hafif nitelikte kabul edilecek bir disiplin cezasına dahi çarptırılmayacağı görüşünü bu kararında da vurgulamıştır⁸⁷⁴. Mahkeme; yukarıdaki gerekçelerle barışçıl toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde tedbir almak yahut alınan tedbirlere aykırı davrananlara ceza yaptırımını uygulamak suretiyle özgürlüğe yönelik sınırlandırıcı müdahalede

⁸⁷² AYM *Dilan Ögüz Canan* Başvurusu, BN. 2014/20411, KT. 30.11.2017, RG. S. 30327, T. 09.02.2018, § 40., AYM *Ömer Faruk Akyüz* Başvurusu, BN. 2015/9247, KT. 04.04.2018, § 58.

⁸⁷³ AYM *Gülşah Öztürk ve Diğerleri* Başvurusu, BN. 2013/3936, KT. 17.02.2016, § 76, *Dilan Ögüz Canan* § 42, *Ömer Faruk Akyüz* § 60.

⁸⁷⁴ AYM *Osman Erbil* Başvurusu, BN. 2013/2394, KT. 25.03.2015, RG. S. 29390, T. 18.06.2015, § 51.

bulunulduğu sonucuna ulaşmıştır. Ancak; söz konusu müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olduğunun ilgili ve yeterli gerekçelerle ortaya konulması gerektiğini, böylece kamu düzeni, güvenliği ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması ile toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü arasında adil bir dengenin oluşturulması gerektiğini belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesi, somut olay kapsamında gösteri yürüyüşüne katılan başvuruçular hakkında kolluk kuvvetleri tarafından uygulanan gözaltı işlemi ile sonrasında haklarında gerçekleştirilen ceza yargılaması sonucu hükmedilen 3 ay 10 gün hapis cezalarının HAGB kararı ile sonuçlanmış olsa dahi *demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü bir müdahale* teşkil edip etmediğinin ayrıca belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Mahkemenin konu hakkında ulaştığı sonuçlar ise şu şekildedir:

Bir suçun unsurlarının somut olayda oluşup oluşmadığı yahut da bir suçun unsurlarının nelerden ibaret olduğu gibi konularının esasen Anayasa Mahkemesi'nin görev alanında olmadığı ancak; somut olayda yaşandığı gibi bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılım sağlandığı için ilgililer hakkında ceza yargılaması yapılması ve sonucunda da kişilerin ceza yaptırımına maruz bırakılmaları veya ceza tehdidi altında kalmalarının Anayasal bir hakkın kullanılmasına yönelik kamusal bir müdahale oluşturduğu durumlarda; söz konusu müdahalenin Anayasa Mahkemesi'nin inceleme alanına girdiğini kabul etmiştir⁸⁷⁵.

Bu açıklamalar ışığında; sadece kanuna aykırı düzenlenmiş olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün varlığını gerekçe göstermenin ise temel hak ve özgürlüğe yönelik gündeme getirilecek sınırlandırıcı müdahaleler açısından yeterli olmadığını; eğer özgürlüğe yönelik sınırlandırıcı nitelikte kamusal bir müdahale söz konusu olacak ise bunun kamu düzeni ve güvenliğini sağlama açısından gerekli olduğunu ve uygulanan cezaların da kamu düzeninin bozulması veya bozulma tehlikesinin ortaya çıkması gerekçesi ile verildiğinin yetkili merciler tarafından (*yerel mahkemeler, savcılık iddianamesi ve kolluk tutanaklarının gerekçelerinde*) açıkça gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir⁸⁷⁶.

Somut olayda ise ilk derece mahkemesi kararında ve polis tutanaklarında gerçekleştirilen toplantı veya gösteri yürüyüşünün barışçıl niteliğinin olup olmadığı,

⁸⁷⁵ AYM Dilan Ögüz Canan Başvurusu, § 47, AYM Ömer Faruk Akyüz Başvurusu, § 64.

⁸⁷⁶ AYM Dilan Ögüz Canan Başvurusu, § 53.

gösteri nedeniyle toplumsal hayatın etkilenip etkilenmediği, kamu düzeninin bozulup bozulmadığı hususlarının değerlendirilmediği tespit edilmiştir. Bu sebeplere bağlı olarak ilk derece mahkemesinin başvuru hakkında vermiş olduğu 3 ay 10 gün hapis cezası ve ardından verilen HAGB kararının gerekçesinin; toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğüne yönelik gerçekleştirilen kamusal müdahale için ilgili ve yeterli olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Anayasa Mahkemesi, başvuru Umut Şimşek ve diğerlerinin yapmış olduğu bireysel başvuruyu; Anayasa'nın 34 üncü maddesinde güvence altına alınan toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün ihlal edildiği sonucuna ulaşarak; hak ihlali yaratan durumun sonuçlarının ortadan kaldırılması amacıyla yeniden yargılama yapılması için ilgili kararın Adana 4. Çocuk Mahkemesi'ne gönderilmesine karar vermiştir.

d. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararlarında Konu Olan Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri ile Hakkın Kullanılması Sınırlarına İlişkin Değerlendirme

2911 sayılı TGYK'nın 7 inci Bölümü'nde, *Yasaklara Aykırı Hareketler* üst başlığı altında toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili suç tipleri ve bunlara karşılık gelen yaptırım tür ve miktarları düzenleme altına alınmıştır. Aynı Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında ise *kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak* suç düzenlenmiştir. Söz konusu suç kuramsal açıdan kasten işlenebilen, seçimlik hareketli, *sırf hareket ve soyut tehlike* suçudur. *Sırf hareket ve soyut tehlike* suçlarının kuramsal açıdan en önemli özelliği; kanuni tipte yer alan hareketin fail tarafından bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesinin suçun oluşması (tamamlanması) bakımından yeterli olduğudur. Dolayısı ile bu nitelikteki suçlarda failin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için ayrıca bir zarar neticesinin gerçekleşmesine gerek yoktur.

Bu açıklamalar kapsamında; 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrası ile kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek yahut bu nitelikteki hareketlere katılmak şeklindeki fiiller kamu düzeni ve güvenliği açısından önemli (tehlikeli) olması nedeniyle Kanun koyucu tarafından ayrıca bir zarar neticesi ile ilişkilendirilmeksizin suç olarak düzenlenmiştir. Dolayısı ile somut olayda failin kanuni tipte yer alan söz konusu seçimlik hareketlerden en az birini bilerek ve isteyerek (kasten) gerçekleştirmesi halinde suçun hem tipiklik hem de

karine olarak hukuka aykırılık unsurunun birlikte olduğundan bahsedilebilecek ve buna bağlı olarak da ceza mahkemeleri tarafından fail hakkında mahkumiyet kararı yahut yasal şartları oluşması kaydı ile hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı (HAGB) verilebilecektir.

Anayasa Mahkemesi'nin çalışmamız kapsamında incelemeye konu edindiğimiz bireysel başvuru kararlarında ise unsurlarını incelediğimiz suç tipinin özellikle hukuka aykırılık unsuru ile ilişkilendirilebilecek nitelikte oldukça önemli tespit ve değerlendirmelere yer verildiğini görmekteyiz. Bu tespit ve değerlendirmelerin ortak paydasının ise toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanım sınırlarının belirlenmesi noktasında ortaya çıktığını ifade edebiliriz. İç hukuk düzenlemelerimize göre; "kanuna aykırı" olarak nitelendirilen toplantı ve gösteri yürüyüşlerine yönelik adli ve idari nitelik taşıyan bir takım kamusal müdahalelerin her zaman için gündeme gelmesi imkan dahilinde iken, Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru kararlarında, AİHM kararlarında olduğu gibi benzer bir yaklaşımın kabul edilerek hakkın kullanılması lehine bir yaklaşımın benimsendiğini görmekteyiz. Anayasa Mahkemesi de, AİHM kararlarında olduğu gibi iç hukuk düzenlemelerine göre; "kanuna aykırı" olarak nitelendirilen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin bazı durumlarda hakkın kullanım alanı sınırları içinde kaldığı gerekçesi ile ilgili olay kapsamında gündeme gelen kamusal müdahalelerin (*etkinliğin yasaklanması, derhal sona erdirilmesi ve bu amaçla güç kullanılarak dağıtılması, yakalama ve göz altı, tutuklama koruma tedbirleri ile ceza yargılaması süreci işletilmesi sonucu mahkumiyet veya HAGB şeklinde karar verilmesini vb.*) "hak ihlali" oluşturduğuna yönelik tespit ve değerlendirmeleri içeren toplantı ve gösteri yürüyüşleri bulunmaktadır.

Bu açıklamalarımızı somutlaştıracak olursak; ülkemizde gerçekleştirilen bazı toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesini ihlal ettiği gerekçesi ile "kanuna aykırı" olarak nitelendirilmesi nedeniyle bu tür etkinlikleri düzenleyen yahut yöneten kişiler hakkında 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan; *kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak* suçundan veya aynı Kanun'un 32 inci maddesinde düzenlenmiş olan *direnme suçundan* dolayı ceza mahkumiyeti veya yasal şartları olduğu için hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) kararları verilmesine rağmen; failler ceza mahkemeleri

tarafından haklarında verilen bu mahkumiyet veya HAGB kararlarına karşı, Anayasa'nın 34 üncü maddesinde güvence altına alınmış olan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüklerine yönelik "hak ihlali" oluşturan birer "kamusal müdahale" olarak değerlendirilmesi talebi ile başvuruda bulunmaktadır.

Anayasa Mahkemesi ise ceza mahkemeleri tarafından 2911 sayılı TGYK'nın ilgili maddeleri kapsamında verilen mahkumiyet veya HAGB kararlarının bazı durumlarda başvuruçuların toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüklerine yönelik *kamusal müdahale* oluşturduğunu kabul etmekle birlikte; söz konusu mahkumiyet veya HAGB kararlarının (kamusal müdahalelerin); Anayasa Mahkemesi'nin belirlediği ve AİHM içtihatları ile paralellik arz eden kriterlere (ölçütlere) uygun olmadığı hallerde başvuruçular açısından birer "hak ihlali" oluşturduğu yönünde kararlar vermektedir.

Yerel mahkeme kararlarına istinaden gerçekleştirilen bireysel başvurularda AYM tarafından "hak ihlali" yönünde karar verildiği takdirde; bunun hukuki sonucu olarak ihlali yaratan durumun sonuçlarının ortadan kaldırılması amacıyla ceza yargılaması hukukunda *olağanüstü kanun yolu* olarak nitelendirilen⁸⁷⁷; *yargılamanın yenilenmesi* süreci de yasal bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır⁸⁷⁸.

⁸⁷⁷ Ceza muhakemesi hukukunda "*kanun yolları*" ve bir olağan üstü kanun yolu olarak "*yargılamanın yenilenmesi*" hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Tahir Taner, *Ceza Muhakemeleri Usulü*, Duygu Matbaası, İstanbul, 1950, s. 362 vd., Baha Kantar, *Ceza Muhakemeleri Usulü*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara, 1957, s. 335 vd., Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 829 vd., Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem ve diğerleri, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 655 vd., Emrah Özdemir, Şenel Sarsıkoğlu, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Kanun Yolu Kavramı ve Türleri", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sempozyum Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, Yıl:2019, s. 3 vd.

⁸⁷⁸ 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun: "**Kararlar Madde 50- (1)** Esas inceleme sonunda, başvuruçunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir. Ancak yerindelik denetimi yapılamaz, idari eylem ve işlem niteliğinde karar verilemez. **(2)** Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvuruçucu lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir..." Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6216.pdf>, E.T.: 11.02.2020. Benzer durum, AİHM tarafından verilen hak ihlali kararlarının hukuki sonuçları açısından da söz konusu olmaktadır: 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu "Hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesi nedenleri **Madde 311-(1)** Kesinleşen bir hükümle sonuçlanmış bir dava, aşağıda yazılı hâllerde hükümlü lehine olarak yargılamanın yenilenmesi yoluyla tekrar görülür:... f) Ceza hükmünün, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlâlî suretiyle verildiğinin ve hükmün bu aykırılığa dayandığının, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması veya ceza hükmü

Tüm bu açıklamalarımıza ek olarak AYM'nin 2911 sayılı TGYK'da (özellikle de 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak* suçunu ilişkin) düzenlenen suçları ihlal ettikleri gerekçesi ile haklarında mahkumiyet veya HAGB kararı verilen kişiler tarafından gerçekleştirilen bireysel başvurular hakkında vermiş olduğu ihlal kararlarında; ceza hukuku öğretisinde kabul edilen kuramsal görüşler ile çelişki yaratabilecek bazı tespit ve değerlendirmelere de yer vermiş olduğunu düşünmekteyiz. Bu konuyu daha somut şekilde ortaya koymak açısından; AYM'nin 18.04.2018 tarihinde başvuruçular *Ali ORAK ve İrfan GÜL* hakkında vermiş olduğu ihlal kararına değinmek gerekmektedir.

AYM, *Ali ORAK ve İrfan GÜL* tarafından gerçekleştirilen bireysel başvuruya konu olan olayda; kamu oyunda "*Gezi Parkı*" eylemleri olarak bilinen süreçte yaşanan gelişmeleri protesto etmek amacıyla başvuruçuların kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlediklerini ve yönettiklerini, bunun neticesinde haklarında ceza yargılaması gerçekleştirildiğini ve 2911 sayılı Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrası kapsamında mahkumiyet hükmü aldıklarını tespit etmiştir. Aynı yargılama süreci sonunda başvuruçuların yasal şartları taşımaları nedeniyle haklarında verilen mahkumiyet hükümlerinin ise 5271 sayılı CMK'nın 231 inci maddesi kapsamında HAGB kararına konu edildiğini de tespit etmiştir.

AYM, söz konusu ceza mahkemesi kararının başvuruçuların toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüklerine yönelik kamusal bir müdahale oluşturduğunu öncelikle değerlendirmiştir. Ardından söz konusu müdahalenin başvuruçular açısından hak ihlaline yol açıp açmadığı üzerine hukuki bir değerlendirmede bulunmuştur. Bu kapsamda, AİHM içtihatları ile paralellik arz eden *kriterleri (ölçütleri)* de göz önünde bulundurarak; başvuruçular *Ali ORAK ve İrfan GÜL* hakkında gerçekleştirilen ceza yargılaması sonucunda verilen HAGB kararının; başvuruçuların toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüklerine yönelik *demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü olma* kriterini sağlamadığı gerekçesi ile "hak ihlali" oluşturduğu tespitinde bulunmuştur.

aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi. Bu hâlde yargılamanın yenilenmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl içinde istenebilir. (1) (2) Birinci fıkranın (f) bendi hükümleri, 4.2.2003 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararları ile, 4.2.2003 tarihinden sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurular üzerine verilecek kararlar hakkında uygulanır." Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5271.pdf>, E.T.: 11.02.2020.

AYM'nin bu şekilde vermiş olduğu hak ihlali kararının gerekçesi incelendiğinde ise başvurucuların somut olayda kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenledikleri ve yönettikleri, bu durumun ayrıca ceza mahkemesi tarafından yapılan yargılama sonucunda da tespit edildiği belirtilmiştir. Ancak; başvurucuların gerçekleştirdikleri kanuna aykırı fiillerin toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü güvence altına alan AİHS'nin 11 ve Anayasa'nın 34 üncü madde hükümleri kapsamında; *silahsız ve saldırısız* olma koşulunu ihlal etmediği sonucuna ulaşmıştır. Başvurucular hakkında gerçekleştirilen ceza yargılaması süreci ile ilgili olarak Mahkeme'nin tespitleri ise özetle şu şekildedir: Her ne kadar başvurucuların kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenledikleri ve yönettikleri ceza yargılaması süreci sonunda yerel mahkeme tarafından açıkça tespit etmiş olsa da başvurucuların söz konusu kanuna aykırı fiillerinin *silahsız ve saldırısız olma* koşulu ile *kamu düzenini bozup bozmadığına* ilişkin değerlendirmeleri içermemesi nedeniyle başvurucular *Ali Orak ve İrfan Gül* hakkında gerçekleştirilen ceza yargılaması sonucunda verilen mahkumiyet ve HAGB kararının; ilgililerin toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğüne yönelik demokratik bir toplumda *gerekli ve ölçülü bir müdahale* olmadığı gerekçesi ile "hak ihlali" sonucuna ulaşılmıştır. Görüldüğü üzere; AYM bireysel başvuru kararlarında da, AİHM kararlarında olduğu gibi önceden benimsenen bazı ihlal ölçütleri göz önünde bulundurulmak suretiyle; iç hukuk kurallarına göre kanuna aykırı olmalarına rağmen; bazı toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin hakkın sağladığı korumadan yararlanmaya devam etmesi gerektiği anlayışı kabul edilmektedir. AYM tarafından verilen bu tür ihlal kararlarının da aynı zamanda hukuka aykırılık unsurunu incelediğimiz 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasındaki suç tipine ilişkin gündeme gelecek olan bir hukuka uygunluk sebebi olarak; "hakkın kullanılması"nın sınırlarını belirlemeye yardımcı olduğunu düşünmekteyiz. Bu kapsamda AYM kararlarında da "*silahsız ve saldırısız*" olma koşulunu ihlal etmeyen ve "*kamu düzeni açısından ciddi bir tehdit oluşturmayan*" toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin sadece kanunda öngörülmüş olan bazı şekli şartlarını taşımamalarından dolayı kanuna aykırı sayılarak doğrudan doğruya kamusal müdahalelere konu edilmemesi (sınırlandırılmaması) gerektiği anlayışı benimsenmektedir.

Tüm bu açıklamalarımıza ek olarak; AYM'nin "hak ihlali" tespitinde bulunduğu söz konusu bireysel başvuruya konu olan kararında; yerel mahkemenin

başvurucular hakkında vermiş olduğu HAGB kararının gerekçesini ise ayrıca değerlendirme konusu edinmiş olduğunu görmekteyiz. AYM'nin hak ihlali karına konu edildiği bu kısımda ise ceza mahkemesinin (yerel mahkemenin) başvurucuların somut olay kapsamında cezalandırılmasının gerekip gerekmediğini değerlendirirken a-) *Davaya konu olan toplantı veya gösteri yürüyüşünün barışçıl niteliğe sahip olup olmadığının değerlendirilmediği*, b-) *2911 sayılı TGYK'nın kamu düzenini korumak için öngördüğü hükümlerinin sadece şekli olarak değerlendirilmesi suretiyle başvurucuların anılan hükümlere aykırı davrandıklarının tespiti ile yetinildiği*, c-) *Somut olayda gerçekleştirilen yürüyüşün kamu düzenini bozup bozmadığı, toplumsal hayatın bu yürüyüşten nasıl etkilendiğinin değerlendirilmediği*, hususları da gerekçe gösterilerek hak ihlali kararını verdiği görülmektedir.

2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasına istinaden gerçekleştirilecek olan ceza yargılamalarında; yerel mahkemelerin, işlenen fiile yönelik *silahsız ve saldırısız olma koşulu* ile *kamu düzenini bozup bozmadığına* ilişkin değerlendirmeleri de içermesi gerektiğine ilişkin AYM bireysel başvuru kararlarının; bu şekli ile ceza hukuku kuramı ve yargı uygulamaları açısından önemli bir sorun oluşturacağını düşünmekteyiz. Şöyle ki; daha öncede ifade edildiği üzere; "*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak*" suçu; fiil unsuru açısından *sırf hareket ve soyut tehlike* suçu olarak düzenlenmiştir. Dolayısı ise failin ceza sorumluluğunun belirlenmesi esnasında; yargılamayı yapacak olan yerel mahkemenin AYM'nin bireysel başvuru kararlarında belirlediği ek koşulların somut olayda gerçekleşip gerçekleşmediğini ayrıca değerlendirme zorunluluğunun kuramsal açıdan bulunmadığı kanaatindeyiz. Hatta bu yöndeki bir değerlendirme zorunluluğunun kabulünün, söz konusu suç tipinin hukuki niteliğini önemli ölçüde etkileyebileceğini düşünmekteyiz. Bu yönde bir kabulün, suç tipini *sırf hareket suçu ve tehlike suçu* olmaktan çıkarıp *zarar suçu veya neticeli suç* olarak değerlendirilmesine dahi yol açabilecektir. Kaldı ki, bu durum *suç ve cezaların kanuniliği ilkesine* de aykırı bir yaklaşım olacaktır. Kanun koyucu bu suç tipini fiil unsuru açısından *sırf hareket suçu ve tehlike suçu* olarak ihdas etmiştir. Bu konuda aksi yönde bir yasal düzenlemeye gidilmeden AYM'nin bireysel başvuru kararına konu edilen söz konusu ek koşulların gerçekleşip gerçekleşmediğinin ceza mahkemeleri tarafından tespit edilmesini

beklemek hukuki açıdan doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bu tür bir yaklaşımın; AYM'nin yerel mahkeme kararlarının hukuki ve maddi denetimini yapan bir tür istinaf veya temyiz merci işlevini yerine getirmiş olacağı açıktır.

Bu sebeple söz konusu suç tipi ile ilgili AYM bireysel başvuru kararları ile uyum arz edecek nitelikte bir yasal değişikliğe gidilmediği müddetçe ceza mahkemeleri benzer yönde mahkumiyet veya HAGB kararları vermeye devam edecek; AYM ise bireysel başvurularda benimsediği aynı hukuki gerekçelerle "hak ihlali" kararları vermeye devam edecektir. Bu konuda ortaya çıkan hukuki çelişkinin (uyumsuzluğun) bir an önce giderilmesi hukuk sistemimiz açısından oldukça önem taşımaktadır. Aksi halde bahse konu edindiğimiz çelişkili durum iç hukuk sistemimiz açısından kısır bir döngü olarak farklı dava dosyalarında varlığını sürdürmeye devam edecektir. Bu durum yargı makamları açısından da ayrıca önemli bir iş yükünün oluşmasına da yol açabilecektir.

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile bunların ceza ve ceza muhakemesi süreciyle ilişkisi hakkında AYM kararlarından edindiğimiz diğer bazı önemli hususları da belirtmek gerekmektedir.

Kanun'un 32 inci ve 33 üncü maddelerinde düzenlenmiş olan, "*direnme*" ve "*toplantı ve yürüyüşe silahla katılma*" suçlarına ilişkin 22.07.2010 tarihinde 6008 sayılı Kanun⁸⁷⁹ ile gerçekleştirilen değişiklik sonrasında; aynı Kanun'un 28 inci maddesi hakkında Anayasa'nın 2 nci, 10 uncu ve 38 inci maddelerine aykırılık oluşturduğu gerekçesi ile iptal istemiyle somut norm denetimi yoluna gidilmiştir⁸⁸⁰. Şırnak Asliye Ceza Mahkemesi, somut olay kapsamında uygulaması gereken Kanun'un 28 inci maddesi hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiasında bulunmuştur. Yerel Mahkeme, söz konusu Anayasa'ya aykırılık iddialarını, Kanun'un 32 inci ve 33 üncü maddelerinde düzenlenmiş olan suç tiplerine yönelik 2010 yılında 6008 Sayılı Kanun değişikliği ile ilişki kurmak suretiyle ortaya koymuştur.

Şırnak Asliye Ceza Mahkemesi; 2911 sayılı TGYK'nun 32 inci ve 33 üncü maddelerinde düzenlenen "*direnme*" ve "*toplantı ve yürüyüşe silahla katılma*"

⁸⁷⁹ 22.07.2010 tarih ve 6008 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun hakkında bilgi için bkz: (RG. T.25.07.2010, S.27652) Erişim Adresi: <http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamalari/Kanunlasan/2010%20Yili/kanmetni/3713.htm> (E.T. 02.07.2020)

⁸⁸⁰ Anayasa Mahkemesi'nin 15.03.2012 tarih ve 2011/39 E., 2012/37 K. sayılı kararı. R.G. Tarih ve Sayı: 13.10.2012 - 28440. Erişim Adresi: <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/>, E.T.: 17.02.2020.

suçlarının; Kanun'un 28 inci maddesinde düzenlenmiş olan; "*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak*" suçunun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli halleri olduğu değerlendirmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu değerlendirmeden yola çıkarak; Kanun'un 32 ve 33 üncü maddelerine yönelik 2010 yılında 6008 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrasında suç tiplerinde öngörülen ceza miktarlarının; aynı suçun temel şekli (basit hali) olarak nitelendirdiği 28 inci maddenin 1 inci fıkrasında öngörülen cezası miktarı ile çelişki yarattığı değerlendirmesinde bulunmuştur. Buna istinaden de Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasının mevcut hali ile Anayasa'nın 2 inci maddesinde belirtilen *Hukuk Devleti İlkesine* ve 10 uncu maddesinde belirtilen *Ölçülülük İlkesine* aykırılık teşkil ettiği gerekçesine dayanarak somut norm denetimi yoluna başvurmuştur.

AYM; yerel mahkemenin itirazlarına konu edindiği hususlara yönelik vermiş olduğu kararında; somut norm denetiminin sadece Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasına ilişkin olarak gerçekleştirilebileceğine hükmetmiştir. Buna gerekçe olarak da yerel mahkemenin somut olayda uygulama konusu edinebileceği yasal düzenlemenin sadece Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrası olduğunu belirtilmiştir. Dolayısı ile Kanun'un 28 inci maddenin 2, 3 ve 4 üncü fıkraları AYM tarafından somut norm denetiminin kapsamı dışında tutulmuştur.

AYM, Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasına ilişkin yerel mahkeme tarafından itiraza konu edilen; "*Yasadışı (kanuna aykırı) gösteri yürüyüşü düzenleme ya da yönetme eylemine katılanların; kolluk görevlilerinin herhangi bir uyarı ve zor kullanmasına gerek kalmadan, sırf bu katılma fiilleri nedeni ile cezalandırıldıkları*" tespitini doğru bulmamıştır. AYM; yerel mahkemenin bu iddiasının aksine; Kanun'un 28 inci maddesinde düzenlenen suç tipi ile Kanun'un 32 inci ve 33 üncü maddelerinde düzenlenen suç tipleri arasında; "suçun basit veya nitelikli halleri" şeklinde bir ayrımın yapılamayacağını, bu suç tiplerinin birbirinden farklı, bağımsız suçlar olduğunu tespit etmiştir. Dolayısı ile yerel mahkemenin somut norm denetimine konu olan Anayasaya aykırılık iddiasında yer alan; suçun basit şeklinin nitelikli şekillerine kıyasen daha ağır ceza içermeyeceğine ilişkin itirazlarını da haklı görmemiştir. AYM; Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasının yukarıda yer verilen sebepler ile Anayasa'nın 2, 10 ve 38 inci madde

hükümlerine aykırı olmadığı sonucuna ulaşarak yerel mahkemenin Anayasa'ya aykırılık iddiasını ve iptal istemini esastan reddetmiştir.

AYM'nin bu kararı şu açılardan önem taşımaktadır: 1-) Öncelikle, Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinin; Kanun'un 32 inci ve 33 üncü maddelerinde düzenlenen suç tiplerinden ayrı ve bağımsız olduğu açık şekilde ortaya konulduğu için yerel mahkemelerin bu yöndeki olası değerlendirme hatalarının önüne geçilmiştir. 2-) Bunun yanı sıra; Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinin ihlal edildiğinden bahsedilebilmesi için; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleme, yönetme yada bu nitelikteki hareketlere katılma şeklindeki hareketlerin fail tarafından gerçekleştirilmesinin yeterli olduğu, dolayısı ile suçun oluşması bakımından kolluk veya kamu görevlilerinin herhangi bir uyarı ve zor kullanmasına gerek olmadığı anlaşılmaktadır. 3-) AYM'nin suç tipi ile ilgili bu tespit ve değerlendirmelerinden yola çıkarak Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *"kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak"* suçunun seçimlik hareketli ve aynı zamanda sırf hareket ve tehlike suçu olduğunu sonucu ise söz konusu karar içeriğinde dolaylı da olsa çıkarılabilmektedir.

3. Yargıtay Kararlarında "Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri" ve Hakkın Kullanılması Hukuka Uygunluk Sebebi İle İlişkisi

Türkiye'de barışçıl (*silahsız ve saldırısız*) olmak koşulu ile kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri konusunda Yargıtay'ın tutumunun da daha özgürlükçü bir çizgiye yaklaştığı ifade edilebilir⁸⁸¹. Yargıtay'ın, özellikle 90'lı yılların sonu ile 2000'li yılların başından itibaren vermiş olduğu kararlarında 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesini ihlal etmesi nedeni ile kanuna aykırı olarak nitelendirilebilecek bir çok etkinlikte vatandaşlar tarafından gerçekleştirilen davranışların suç olarak nitelendirilmediğini; aksine bu yöndeki davranışların *"demokratik tepki"*⁸⁸², *"ani gelişen olaylar karşısında toplumsal refleks ve ani*

⁸⁸¹ Aktan, AİHM ve Yargıtay Uygulaması, s. 529.

⁸⁸² Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 2006/2438, K. 2006/9022, K.T. 07.12.2006. (İşgören, *Toplantı ve Gösteri*, s. 156), Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 1992/5324, K. 1992/6591, K.T. 20.05.1992. (Alasu, *Toplantı ve Gösteri*, s. 125.)

tepki⁸⁸³ veya "demokratik ve sendikal hakların kullanılması"⁸⁸⁴ olarak nitelendirildiğini böylece toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanım sınırları içinde kabul edildiğini ifade edebiliriz⁸⁸⁵. Bununla birlikte, ani gelişen olaylara tepki verilmesi esnasında gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde yetkili idari makamlara bir bildirim verilemediği gibi çoğu zaman bu tür etkinliklerin bir düzenleyici ve yöneticisi de bulunmamaktadır. Her ne kadar bu nitelikteki etkinliklerin düzenlenebileceğine dair 2911 sayılı TGYK'da açık bir hüküm bulunmasa da Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlarda bu nitelikteki toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin de hakkın korumasından yararlandığı anlaşılmaktadır⁸⁸⁶.

Bu açıklamaları somutlaştıracak olursak; toplantı ve gösteri yürüyüşleri esnasında gerçekleştirilen; slogan atmak⁸⁸⁷, açlık grevi yapmak ve açlık grevi yapanları ziyaret etmek⁸⁸⁸, bildiri okumak⁸⁸⁹, çelenk bırakmak⁸⁹⁰, basın açıklaması yapmak⁸⁹¹, trafiği aksatmadan sessiz şekilde yürümek⁸⁹², kısmen yol kapatmak⁸⁹³, oturmak veya oturma eylemi yapmak⁸⁹⁴, alkışlamak⁸⁹⁵, pankart açmak⁸⁹⁶, protesto

⁸⁸³ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 2002/949, K. 2002/7518, K.T. 27.06.2002. (**Aktan, AİHM ve Yargıtay Uygulaması**, s. 532.)

⁸⁸⁴ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 1997/10518, K. 1997/11621, K.T. 09.09.1997. (**Türkeli, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri**, s. 133.), Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 2002/12823, K. 2004/323, K.T. 23.01.2004. (**İşgören, Toplantı ve Gösteri**, s. 155.), Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 1990/8750, K. 1991/149, K.T. 22.01.1991. (**Alasu, Toplantı ve Gösteri**, s. 126.)

⁸⁸⁵ **Aktan, AİHM ve Yargıtay Uygulaması**, s. 531-532., **İşgören, Toplantı ve Gösteri**, s. 155-156.

⁸⁸⁶ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 2002/949, K. 2002/7518, K.T. 27.06.2002., **Aktan, AİHM ve Yargıtay Uygulaması**, s. 532.

⁸⁸⁷ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 19782, K.1554, K.T. 03.02.2000. (**İşgören, Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri**, s. 161.)

⁸⁸⁸ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E.1983/691, K. 1983/1088, K.T. 31.03.1983. (**Alasu, Toplantı ve Gösteri**, s. 144.)

⁸⁸⁹ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 6391, K. 12193, K.T. 25.06.2001. (**İşgören, Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri**, s. 160-161.), Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 9557/ K. 12339, K.T. 10.10.1996. (**İşgören, Toplantı ve Gösteri**, s. 208.)

⁸⁹⁰ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 1990/10831, K. 1991/617, K.T. 29.01.1991. (**Alasu, Toplantı ve Gösteri**, s. 126.)

⁸⁹¹ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 2001/3289, K. 2001/12211, K.T. 25.06.2001., Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 2001/9056, K. 2002/2381, K.T. 06.03.2002., Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 1996/19782, K. 2000/1554, K.T. 03.02.2000. (**Türkeli, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri**, s. 137-138.), Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 2003/3291, K. 2004/5569, K.T. 17.06.2004. (**İşgören, Toplantı ve Gösteri**, s. 210.)

⁸⁹² Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 4225, K. 6615, K.T. 07.05.1998. (**İşgören, Toplantı ve Gösteri**, s. 209.), Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 1513/ K. 1790, K.T. 14.06.1983. (**Alasu, Toplantı ve Gösteri**, s. 145.)

⁸⁹³ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E.:1997/10518, K.:1997/11621, K.T.:09.09.1997. (**Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, s. 43.)

⁸⁹⁴ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 2006/686, K. 2006/7141, K.T. 02.10.2006. (**İşgören, Toplantı ve Gösteri**, s. 205.), Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 1990/9476, K. 1990/10557, K.T. 11.12.1990. (**Alasu, Toplantı ve Gösteri**, s. 129.), Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E.:14160 / K. 15364, K.T.:02.12.1996. (**İşgören, Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri**, s. 179)

etmek⁸⁹⁷, oyun sahnelemek⁸⁹⁸ ve çiğ yumurta yemek⁸⁹⁹, gibi bazı davranışların esasen kamuoyunun ilgisini çekmek amacıyla yapıldığı ve bu kapsamda suç oluşturmayacağı Yargıtay içtihatlarına konu edilmiştir.

c.3. TGYK Md.23/(b)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık

Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendine göre; ateşli silahlar veya havai fişek, molotof ve benzeri el yapımı olanlar dahil patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zincir, demir bilye ve sapan gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler ile yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşınarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde barındıran üniformayı andırır giysiler giyilerek veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örterek toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmak ve kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha araç ve gereçler taşınarak veya bu nitelikte sloganlar söylenerek veya ses cihazları ile yayınlanarak toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenmek *kanuna aykırı* sayılmıştır.

Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendi ile bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü kanuna aykırı hale getirecek birden fazla farklı husus art arda sıralanmıştır. Bunları ortak gruplar olarak belirtmek gerekirse ilk önce toplantı ve gösteri yürüyüşünde bulundurulması yasak olan eşya ve araçlardan bahsetmek gerekecektir. Kanun düzenlemesine göre; ateşli silahlar başta olmak üzere el yapımı dahil patlayıcı maddeler, her türlü kesici, delici aletler, bereleyici ve boğucu araçlar yahut yakıcı, aşındırıcı ve yaralayıcı eczalar ile diğer her türlü zehirler veya sis, gaz ve benzeri maddelerin bulundurulması halinde etkinlik kanuna aykırı hale gelmektedir. Bu ilk grupta sayılan araç, eşya veya maddelerin genel niteliği değerlendirildiğinde; doğrudan doğruya yahut dolaylı şekilde silah olarak kullanıma elverişli unsurlardan

⁸⁹⁵ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 1990/8804, K. 1990/10692, K.T. 13.12.1990. (**Alasu**, *Toplantı ve Gösteri*, s. 129.), Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 9724, K. 10585, K.T. 05.10.1994. (**İşgören**, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, s. 178.)

⁸⁹⁶ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 1998/26, K. 1998/4491, K.T. 27.03.1998. Erişim: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.:23.08.2020.

⁸⁹⁷ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 2002/12823, K. 2004/323, K.T. 23.01.2004. (**İşgören**, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, s. 158.).

⁸⁹⁸ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 13569/ K. 17562, K.T. 19.12.1995. (**İşgören**, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri*, s. 166.)

⁸⁹⁹ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 1999/12623, K. 2000/1357, K.T. 02.02.2000. Erişim: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T. 23.08.2020.

oluştugu görülmektedir. Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendinde; 5237 sayılı TCK'nın 7 inci maddesinde⁹⁰⁰ tanımlanan *silah kavramına*⁹⁰¹ uygun genel bir ifadeye yer vermekle yetinilmemiş, bunun yerine silah ve silah niteliği taşıyabilecek eşya, madde veya araçlar örnekleyici nitelikteki sayma yolu ile tür ve özellikleri de göz önünde bulundurularak söz konusu maddede ayrı ayrı belirtilmiştir⁹⁰².

27.03.2015 tarih ve 6638 sayılı Kanun'un 7 inci maddesi ile Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendinde yer alan "*Ateşli silahlar veya*" ibaresinden sonra gelmek üzere; "*havai fişek, molotof ve benzeri el yapımı dahil*" ibaresi ve "*zincir*" ibaresinden sonra gelmek üzere "*demir bilye ve sapan*" ibaresi madde metnine eklenmiştir. Bu düzenleme ile son yıllarda toplantı ve gösteri yürüyüşleri esnasında gerçekleşen şiddet olaylarında göstericilerin sıklıkla kullandıkları ve silah işlevine sahip bazı araçlara madde metninde ayrıca ve açıkça yer verilmiştir. Ancak; ifade etmek gerekir ki havai fişek, molotof ve benzeri el yapımı patlayıcılar ile demir bilye ve sapan söz konusu kanuni düzenlemeye ayrıca konu edilmeseydi dahi; aslında Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendi kapsamında değerlendirilebilirdi.

Burada üzerinde durulması gereken önemli meselelerden birisi de kesici, delici veya yaralayıcı özelliği bulunmasına rağmen; doğrudan doğruya silah olarak nitelendirilmeyecek diğer araç gereç veya maddelerin toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde bulundurulması halinde kanuna aykırılığın ne zaman ve nasıl gündeme geleceği hususudur. Bu noktada; bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan kişilerin yanlarında getirdikleri değnek, baston, şemsiye gibi araçlar ya da döviz, resim veya pankartları taşımak amacıyla kullandıkları plastik veya tahta

⁹⁰⁰ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu "Madde - 7 ... f) Silah deyiminden; 1. Ateşli silahlar, 2. Patlayıcı maddeler, 3. Saldırı ve savunmada kullanılmak üzere yapılmış her türlü kesici, delici veya bereleyici alet, 4. Saldırı ve savunma amacıyla yapılmış olmasa bile fiilen saldırı ve savunmada kullanılmaya elverişli diğer şeyler, 5. Yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı, boğucu, zehirleyici, sürekli hastalığa yol açıcı nükleer, radyoaktif, kimyasal, biyolojik maddeler, anlaşılır." Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> , E.T.: 25.10.2019.

⁹⁰¹ Ceza hukukunda *silah kavramı* hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Enes Köken, *Silah Kavramı ve Silah Kaçakçılığı Suçları*, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Haziran, 2020, s. 23 vd., Mustafa, Ruhan Erdem, "Türk Ceza Kanununda Silah", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl:2003, Cilt:7, Sayı: 1., Ezgi Cankurt, "TCK Bakımından Silah Kavramı", *Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:4, Aralık, 2016, s. 51-71. Erişim Adresi: <https://jurix.com.tr/article/7537> , Erişim Tarihi: 25.10.2019.

⁹⁰² *Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 144. Yazar; eserinde incelleme konusu edindiği 171 Sayılı Kanun'un 13 üncü maddesinin (b) bendinde yer alan benzer düzenleme hakkında; "*her türlü kesici, delici veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar gibi bereleyici araçlar*" ifadesine yer verildiğini ve fakat o dönemde yürürlükte olan 765 Sayılı ETCK'nun silah kavramını açıklayan 189 uncu madde hükmünde yer alan; "*saldırı ve savunmada kullanılan...*" ibaresine ilgili bentte yer verilmediğini bu gerekçe ile düzenlemenin lafzi yorumundan silah kavramının sınırlarının genişletildiği sonucunu çıkarmıştır.

sopalar, kendi amaçları dahilinde kullanıldıkları müddetçe kanuna aykırılıktan bahsedilemeyecektir⁹⁰³. Ancak; göstericilerin söz konusu araçları kullanım amacı dışına çıkartarak saldırı ve savunma amaçlı yani diğer bir ifade ile silah olarak kullanmaları halinde Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendi uyarınca kanuna aykırılıktan bahsedilebilecektir.

Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendinde; toplantı veya gösteri yürüyüşünü kanuna aykırı hale getiren ikinci gurup yasak unsurlar arasında göstericilerin yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşımaları yahut bu işaret ve amblemlerin yer aldığı üniformayı andıran giysileri giymeleri belirtilmiştir. Üçüncü grup yasaklar arasında; kişilerin kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez yada diğer başka araçlarla örterek toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmaları belirtilmiştir. Dördüncü grup yasaklar arasında ise; toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz resim, levha, araç ve gereçleri taşımak yahut bu nitelikte slogan atmak veya ses cihazları ile yayınlamak şeklindeki fiiller belirtilmiştir.

Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendinde sayılan söz konusu yasak hallerin, esasen Anayasa'nın 34 üncü maddesi ile güvence altına alınmış olan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün kişiler tarafından güven ve esenlik içinde kullanılmasını sağlama amacına hizmet ettiği söylenebilir. Dolayısı ile söz konusu yasakların; idarenin toplantı ve gösteri yürüyüşleri esnasında kamu düzeni ve güvenliğini sağlamak amacıyla alacağı tedbirler açısından önemli bir işlevi de bulunmaktadır.

Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendinde sayılan söz konusu yasak hallerin, unsurlarını incelediğimiz Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak* suçu ile ilişkisini de ayrıca belirtmek gerekmektedir. Söz konusu bentteki kanuna aykırı hallerden herhangi birinin, somut olayda fail veya failler tarafından bilerek ve istenerek (kasten) ihlal edilmesi suretiyle bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenlenmesi, yönetilmesi

⁹⁰³ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 144. Yazarın; bizimde iştirak ettiğimiz görüşüne göre; bu gibi durumlarda toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahla katılmadan bahsedilebilmesi için somut olayın özelliğine göre değerlendirme yapmak gerekmektedir. Yazar bu durumu somutlaştırmak amacıyla şu örneği vermiştir: güneşli bir havada göstericilerin yanlarında şemsiyeler ile gelmesi halinde doğrudan doğruya bir kanuna aykırılıktan bahsedilememesi gerekir.

yahut da bu nitelikteki hareketlere katılım sağlanması halinde suça ilişkin tipiklik unsurunun oluştuğundan bahsedilebilecektir. Söz konusu bentte düzenlenen kanuna aykırılık hallerinden herhangi birinin somut olayda hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebi sınırları içinde değerlendirilemeyeceğini düşünmekteyiz.

c.4. TGYK Md.23/(c)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık

Kanun'un 22 inci maddesinin (c) bendine göre; Kanun'un 7 inci maddesinde öngörülen başlama ve bitiş saatlerine ilişkin sınırlara aykırı şekilde gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşleri de kanuna aykırı sayılmaktadır. *Toplantı ve gösteri yürüyüşü zamanı* üst başlığını taşıyan 7 inci maddenin 1 inci fıkrasına göre; toplantı ve yürüyüşlere aynı zamanda bu amaçla toplanmalara, güneş doğmadan başlanamaz. Bununla birlikte, 7 inci maddenin 2 inci fıkrasına göre ise açık yerlerde gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşleri güneş batmadan önce dağılacak şekilde yapılabilir. Kapalı yer toplantıları ise gece saat 24:00'e kadar yapılabilir.

Kanun, 7 nci madde hükmü ile açık ve kapalı yerlerde gerçekleştirilecek olan toplantı ve gösteri yürüyüşleri için bir zaman sınırlaması getirmiştir. Şayet bu sınırlamalar dikkate alınmaksızın etkinlik düzenlenirse; Kanun'un 23 üncü maddenin (c) bendi nedeniyle bu toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılacaktır.

Bu açıklamalara ek olarak; Kanun'un 7 inci maddesinin 2 nci fıkrasında açık yerlerde gerçekleştirilecek olan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin zaman sınırlamasına ilişkin 02.03.2014 tarih ve 6529 sayılı Kanun'un 6 ncı maddesi ile düzenlenen; "*güneş batmadan önce dağılacak şekilde*" ifadesi; AYM'nin 28.09.2017 tarih ve 2014/101 Esas, 2017/142 Karar sayılı kararı ile Anayasa'nın 13, 26 ve 34 üncü maddelerine aykırı bulunarak iptal edilmiştir⁹⁰⁴. Mahkeme; iptal kararının

⁹⁰⁴ AYM'nin; 28.09.2017 tarih ve E.:2014/101, K.:2017/142 sayılı kararı. R.G. 27.12.2017 / S.30283. Mahkemesi söz konusu iptal kararının gerekçesini şu şekilde belirtmiştir: "... **73.** *Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin açık alanlarda güneşin batışıyla sınırlandırılmasının, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına müdahale niteliği taşıdığı açıktır. Açık alanlardaki toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin güneşin batışıyla sınırlandırılması suretiyle toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına yapılan müdahalenin kamu düzeninin ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacına dayandığı anlaşılmaktadır. Ancak meşru bir amaca dayanan bu sınırlamanın ayrıca Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun ve ölçülü olması gerekir.* **74.** *Gece vaktinde toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi, evlerinde istirahat eden insanların huzur ve sükunet içinde dinlenmelerine engel teşkil edebilir. Bu risk özellikle gecenin ilerleyen saatlerinde daha da artabilmektedir. Aynı şekilde gece saatlerinde toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının devlete yüklediği pozitif ödevlerin yerine getirilmesinde ve dolayısıyla kamu düzeninin korunması için gereken önlemlerin alınmasında güçlükler yaşanabilir. Dolayısıyla gerek başkalarının gece vaktinde rahatsız edilmesini önlemek gerekse kamu düzeninin bozulmasını engellemek amacıyla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının sınırlandırılması gerekli hâle gelebilir.* **75.** *Bununla birlikte kamu*

yürürlüğe gireceği tarihi ise kararın Resmi Gazete'de yayınlanma tarihinden itibaren 9 ay süreyle ertelemiştir.

AYM'nin söz konusu iptal kararını takiben; 7 nci maddenin 2 nci fıkrasına 25.07.2018 tarihinde 7145 sayılı Kanun'un 9 uncu maddesi ile yeni bir düzenleme getirilmiştir. Bu düzenlemeye göre; açık yerlerde gerçekleştirilecek toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin gece vaktinin başlamasıyla dağılacak şekilde yapılabileceği; ancak etkinliğin gece vaktinin başlamasından sonra da devam edeceği hususunun geçerli bir neden gösterilmek suretiyle yetkili makamlara bildirilmesi kaydı ile dağılma saatinin, mahallin en büyük mülki amirinin kararıyla en geç saat 24.00'e kadar uzatılabileceği düzenleme altına alınmıştır⁹⁰⁵. Bu yeni düzenlemede geçen; "gece vakti" deyiminden ne anlaşılması gerektiği noktasında ise 5237 sayılı TCK'nın, *Tanımlar* başlığını taşıyan 6 ncı maddesinden yararlanılabilir. Söz konusu madde

düzeni bakımından tehdit oluşturmayan ve barışçıl niteliğini koruyan toplantıların sırf güneşin batışından sonraki döneme sarkmış olması nedeniyle dağılmasının demokratik bir toplumda gerekli olduğu söylenemez. Bu tür toplantılarda da toplantıya katılanların şiddet içermeyen yöntemlerle düşünce ve kanaatlerini açıklama fırsatı bulmasının demokratik bir toplumda hoşgörüyle karşılanması gerekir. İtiraz konusu kural ise güneşin batmasından önce başlamış olan toplantıların da iletilmek istenen mesajın verilir verilmeyeceğine bakılmaksızın güneşin batış saati itibarıyla dağılmasını zorunlu kılmaktadır. 76. Öte yandan kanun koyucunun başkalarının haklarının ve kamu düzeninin korunması ödeviyle toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı arasında makul bir denge kurması ve her iki değeri de gözetmesi gerekmektedir. Bu bağlamda başkalarının haklarının ve kamu düzeninin korunması amacı için toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının gereğinden fazla sınırlandırılması, sınırlama için seçilen aracı orantısız kılar. 78. İtiraz konusu kuralda, bu yönüyle bir değerlendirme yapılmasına imkân tanınmaksızın, gün içinde açık alanlarda başlayan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin güneşin batmasından sonra devam etmesi mutlak olarak yasaklanmaktadır. Toplantının türü, mahiyeti, kapsamı, amacı, biçimi, katılanların sayısı, yapıldığı zaman dilimi gibi etkenler göz önünde bulundurulmak suretiyle toplantının güneş battıktan sonra devam etmesinin kamu düzenini etkileyip etkilemediği, başkalarının hak ve özgürlüklerini zedeleyip zedelediği değerlendirildikten sonra yasaklama kararı verilmesinin gerekip gerekmediğine ilişkin değerlendirme yapılmasına imkân tanınmadan açık alanlardaki toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin güneşin batmasından sonra devam etmesinin mutlak olarak yasaklanması, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına yapılan müdahaleyi orantısız kılmaktadır. Bu şekildeki kategorik bir yasağın özellikle insanların nispeten günlük aktivitelerine devam ettiği akşam saatleri bakımından daha da sorunlu hâle geldiği ifade edilmelidir. 79. Bu bağlamda itiraz konusu kuralla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına yapılan müdahale demokratik bir toplumda gerekli ve orantılı bulunmamaktadır. 80. Açıklanan nedenlerle kural, Anayasa'nın 13., 26. ve 34. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir."

Erişim Adresi:

<http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/6f73903e-39ec-4cea-8fde-37aa2db6c62f?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, E.T.: 26.10.2019.

905

2911 sayılı TGYK Md.7/f(2): "(Değişik ikinci fıkra: 25/7/2018-7145/9 md.) Açık yerlerdeki toplantılar ile yürüyüşler gece vaktinin başlamasıyla dağılacak şekilde, kapalı yerlerdeki toplantılar ise saat 24.00'e kadar yapılabilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşünün gece vaktinin başlamasından sonra devam edeceği hususu, geçerli neden gösterilerek bildirilmiş ise vatandaşların huzur ve sükûnet içinde istirahatini aşırı ve katlanılamaz derecede zorlaştırmamak ve kamu düzeni ve genel asayişin bozulmasına neden olmamak şartıyla, açık yerlerde yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin dağılma saati mahallin en büyük mülki amirinin kararıyla en geç saat 24.00'e kadar uzatılabilir." Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx>, Erişim Tarihi: 26.10.2019.

hükmüne göre; *gece vakti* deyiminden; güneşin batmasından bir saat sonra başlayan ve güneşin doğmasından bir saat önceye kadar devam eden zaman süresi anlaşılmalıdır⁹⁰⁶.

Kanun'un 23 üncü maddesinin (c) bendinde; zaman sınırlamasına yönelik belirlenen kanuna aykırılık hallerinin; unsurlarını incelediğimiz Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak* suçu ile ilişkisini ayrıca belirtmek gerekmektedir. Kanun'un 23 üncü maddesinin (c) bendinde belirtilen süre sınırlamasına ilişkin yasakların somut olayda fail veya failer tarafından bilerek ve istenerek (kasten) ihlal edilmesi suretiyle bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenlenmesi, yönetilmesi yahut da bu nitelikteki hareketlere katılım sağlanması halinde kuramsal açıdan suçun tipiklik unsurunun oluştuğundan bahsedilebilecektir. 2911 sayılı TGYK'ya göre; açık yerlerdeki toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin gece vakti dağılacak şekilde; kapalı yer toplantılarının ise gece 24:00'a kadar yapılabilmesi imkan dahilindedir. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus ise Kanun'un 7 inci maddesinde 2018 yılında 7145 sayılı Kanun'un 9 uncu maddesi ile yapılan değişikliktir. Bu düzenlemeye göre; sadece açık yer toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde geçerli olmak üzere etkinliğin gece vaktinin başlamasından sonra da devam edeceği durumu geçerli bir neden gösterilmek kaydı ile yetkili makamlara bildirilmiş ise ve bu konuda "*vatandaşların huzur ve sükûnet içinde istirahatini aşırı ve katlanılamaz derecede zorlaştırmamak ve kamu düzeni ve genel asayişin bozulmasına neden olmamak şartıyla*" söz konusu etkinliğin dağılma saati "mahallin en büyük mülki amirinin kararı" ile en geç saat 24:00' kadar uzatılabilmesi mümkündür. Görüldüğü üzere, söz konusu düzenleme ile idare hukuku açısından kamu düzeni ve güvenliği gerekçesi ile mülki idare amirlerine açık yer toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin dağılma saatini belirleme açısından ek bir takdir yetkisi tanınmıştır. Ancak bu takdir yetkisinin somut olaylarda hukuka uygun kullanılıp kullanılmadığının denetiminin nasıl sağlanacağı ile ilgili ortaya çıkabilecek aksaklıklar bir yana; idari makamların Kanun'un 7 nci maddesinden kaynaklanan söz konusu takdir yetkilerini menfi yönde kullandıkları durumlarda, toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmek, yönetmek yahut bu nitelikteki hareketlere katılım sağlanmak şeklinde fiillerin gerçekleştirilmesi ile kanuna aykırılığın oluşacağı açıktır. Bu

⁹⁰⁶ 5237 sayılı TCK Md.6.

durumda failler bakımından ceza sorumluluğu da gündeme gelecek midir? Söz konusu düzenleme incelendiği takdirde; 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suçun tipikliğinin oluşmasının söz konusu idari makamın alacağı karara bağladığı olduğu anlaşılmaktadır. Şayet, somut olayda mülki idare amiri, açık yer toplantıları veya gösteri yürüyüşleri bakımından Kanun'un 7 inci maddesine uygun olacak şekilde gece vaktinden sonra ve saat 24:00'e kadar etkinliğin devam etmesine izin vermez; fakat failler tarafından söz konusu etkinlik düzenlenir, yönetilir veya bu nitelikteki hareketlere katılım sağlanır ise suçun tipiklik unsuru ihlal edilmiş olacaktır. Çünkü bu şartlar altında gerçekleştirilen toplantı veya gösteri yürüyüşleri; Kanun'un 23 üncü maddesinin (c) bendi kapsamında kanuna aykırı olarak nitelendirilecektir. Söz konusu düzenleme bu hali ile suç ve cezaların kanuniliği ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Failin ceza sorumluluğu, somut olayda idari makamın süre konusunda Kanun'undan kaynaklanan takdir yetkisini kullanıp kullanmamasına bağlı olarak ortaya çıkabilecektir.

Konu başlığı hakkında önem taşıyan bir diğer önemli husus ise hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin şartlarının toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde süre sınırı bakımından oluşup oluşmayacağı noktasında ortaya çıkmaktadır. Bu konuda, AİHM, AYM ve Yargıtay içtihatlarının ayrıca göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Özellikle, "*barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılması*" kapsamında değerlendirilen bazı durumlarda; sadece Kanun'un 7 inci ve 23 üncü maddesinin (c) bendinde belirtilmiş olan zaman sınırlamasına yönelik düzenlemelere uyulmadığı gerekçesi ile kanuna aykırı sayılan ve buna bağlı olarak da Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suçun tipikliğini ihlal eden fiillerin; hakkın kullanılması sınırları içinde değerlendirilmesi suretiyle hukuka uygun olarak kabul edilerek ceza sorumluluğunu ortadan kaldırması imkan dahilinde görünmektedir.

c.5. TGYK Md.23/(d)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık

Kanun'un 22 inci maddesinin (d) bendi uyarınca; Kanun'un 6 ncı ve 10 uncu maddelerine uygun şekilde belirtilen yerler dışında toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi kanuna aykırı sayılmıştır. Kanun'un, "*Toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergahı*" başlığını taşıyan 6 ncı maddesi; kişilerin toplantı ve gösteri yürüyüşü yapabilecekleri yerleri ayrıntılı şekilde düzenlemektedir. Buna göre; toplantı ve

gösteri yürüyüşleri tüm il ve ilçe sınırları içinde 6 ncı maddede yer alan hükümlere uyulması kaydı ile her yerde yapılabilir.

Kanun'un 6 ncı maddesi; 02.03.2014 tarihinde 6529 sayılı Kanun'un 5 inci maddesi ile değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklik ile birlikte maddenin güncel hali değerlendirildiğinde; il ve ilçelerdeki toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergahının kamu düzeni ve genel asayiş bozmayacak ve aynı zamanda vatandaşların günlük yaşamını da aşırı ve katlanılmaz derecede zorlaştırmayacak şekilde ayrıca Kanun'un 22 nci maddesinin⁹⁰⁷ 1 inci fıkrasında sayılan sınırlamalara da uyulması koşuluyla mahallin en büyük mülki amiri tarafından belirleneceği düzenleme altına alınmıştır. Aynı maddeye göre; mülki amirin toplantı yer ve güzergahı hakkında nihai kararını vermesinden önce TBMM'de grubu bulunan siyasi partilerin il ve ilçe temsilcilerinin, güzergahın geçeceği il ve ilçe belediye başkanlarının ve en çok üyeye sahip üç sendikanın ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının il ve ilçe temsilcilerinin ayrıca görüşlerinin alınması gerekmektedir.

İfade etmek gerekir ki; Kanun'un 6 ncı maddesinin 2 inci fıkrasında yer alan *"...ve vatandaşların günlük yaşamını zorlaştırmayacak..."* ibaresi ile Kanun'un 22 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan ve genel yollarda toplantı yapılmasını yasaklayan *"Genel yollar..."* ibaresi, AYM'nin 28.09.2017 tarih ve 2014/104E., 2017/142K. sayılı kararı ile iptal edilmiştir. AYM'nin söz konusu iptal kararı 27.12.2017 tarihli ve 30283 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır⁹⁰⁸.

⁹⁰⁷ 2911 sayılı TGYK "Yasak yerler Madde 22 – (...) ile parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve bunların eklentilerinde ve Türkiye Büyük Millet Meclisine bir kilometre uzaklıktaki alan içinde toplantı yapılamaz ve şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşleri düzenlenemez. Genel meydanlardaki toplantılarda, halkın ve ulaşım araçlarının gelip geçmesini sağlamak üzere valilik ve kaymakamlıklarca yapılacak düzenlemelere uyulması zorunludur."

⁹⁰⁸ AYM'nin 28.09.2017 tarih ve E. 2014/101, K. 2017/142 sayılı iptal kararının tam metni için bkz: R.G. 27.12.2017, S. 30283. Anayasa Mahkemesi söz konusu hükmün iptali hakkında gerekçe olarak şu değerlendirmelerde bulunmuştur: *"...48. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, kamuya açık alanlarda düzenlenmektedir. Bu alanlarda toplantı ve gösteri yürüyüşünün düzenlenmesinin diğer insanların hak ve özgürlüklerini belli ölçüde sınırlandıracağı açıktır. Bu nedenle kamuya açık alanlarda yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşlerine belli ölçülerde sınırlama getirilmesi, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması açısından gerekli olabilir. Dava konusu kurallarla "vatandaşların günlük yaşamını zorlaştırmama" kriteri getirilmek suretiyle başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır. Ancak meşru bir amaca dayanan bu sınırlamanın ayrıca Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun ve ölçülü olması gerekir. Ölçülülük ilkesi, yasal önlemin öngörülen amaç için gerekli ve amaca ulaşmaya elverişli olması, ayrıca amaç ve araç arasında makul bir dengenin bulunması gereğini ifade eder. 49. Kamuya açık alanlar, toplantı ve gösteri yürüyüşünün düzenlendiği etkili ve doğal yerlerdir. Bu yerler aynı zamanda, halkın*

Kanun'un 6 ıncı maddesinin 2 nci fıkrasının devamında; il ve ilçenin büyüklüğü, gelişmişliği ve yerleşim özellikleri dikkate alınmak kaydı ile birden fazla toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergahının belirlenebileceği hüküm altına alınmıştır. Kanun'un 6 ıncı maddesinin 3 üncü fıkra düzenlemesine göre; mahallin mülki amiri tarafından önceden belirlenen toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergahlarının yerel gazeteler ile aynı zamanda valilik ve kaymakamlık internet sitelerinde ilan edilmek suretiyle halka duyurulması da gerekmektedir. Kanun'un 6 ıncı maddesinin son fıkrasına göre ise; bir il veya ilçe sınırı içinde birden fazla toplantı ve gösteri yürüyüşü güzergahı belirlenmiş ise düzenleme kurulunun kamu düzeni ve genel asayiş bozmayacak bir yer ve güzergah tercih edebilmesi mümkündür. O halde; Kanun'un 6 ıncı maddesine göre mahallin en büyük mülki amiri tarafından önceden belirlenmiş ve gerekli usullerle göre ilan edilmiş yer ve güzergahlar dışındaki yer veya alanlarda toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek; Kanun'un 23 üncü maddenin (d) bendi uyarınca kanuna aykırı sayılacaktır.

Kanun'un "Bildirim verilmesi" başlığını taşıyan 10 uncu maddesine ilişkin ayrıntılı açıklamalara önceki başlıklar altında ayrıntılı şekilde yer verildiğinden; tekrara düşmemek adına bu başlık altında yeniden ele alınmamıştır.

dinlenme, seyahat etme ve eğlenme gibi birtakım sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına da hizmet etmektedir. Dolayısıyla bu alanların farklı amaçlarla kullanımı, farklı özgürlüklerin çatışmasına yol açabilmektedir. Temel hak ve özgürlüklerin çatışması durumunda, özgürlükler arasında makul bir denge kurularak her ikisinin de gerektiği ölçüde korunduğu bir yolun benimsenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, bir kamusal alanda toplantı ve gösteri yürüyüşünün düzenlenmesinin bu alanı farklı amaçlarla kullanan kişilerin hak ve özgürlüklerini kısıtlaması, o alanda toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılmasının yasaklanmasını gerektirmez. Her iki kesimin de haklarını kullanmalarını temin edecek uygun bir çözümün bulunması gerekmektedir. 50. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılacağı mekân ve güzergâhların belirlenmesinde o mekân ve güzergâhı kullanan diğer bireylerin hak ve özgürlüklerine mutlak bir üstünlük tanınması durumunda, sadece şehir merkezlerinden uzak yerlerin toplantı ve gösteri yürüyüş yer ve güzergâhı olarak belirlenmesi sonucu ortaya çıkabilmektedir. Oysa yukarıda ifade edildiği üzere toplantı veya gösteri yürüyüşünün muhataplarını etkileyebilmesi bakımından düzenlendiği mekânın büyük bir önemi bulunmaktadır. 51. AİHM kararlarında da vurgulandığı üzere toplantı ve gösteri yürüyüşünün başkalarının günlük yaşamlarını bir miktar zorlaştırması kaçınılmazdır. Demokratik toplumun önemli yapı taşlarından olan toplantı ve gösteri yürüyüşünün gündelik yaşamı bir miktar zorlaştırmasının hoşgörüyle karşılanması gerekir (DİSK ve KESK/Türkiye, B. No: 38676/08, 27/11/2012, § 29; Bukta ve diğerleri/Macaristan, B. No: 25691/04, 17.7.2007, § 37; Oya Ataman/Türkiye, §§ 41, 42; Galstyan/Ermenistan, B. No: 26986/03, 15.11.2007, §§ 116, 117). Toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılacağı alanlar belirlenirken vatandaşların günlük yaşamlarının zorlaşıp zorlaşmadığının da göz önünde bulundurulması, haklar arasında denge kurulabilmesi bakımından gerekli ise de vatandaşların günlük yaşamlarını zorlaştırmama ölçütüne mutlak bir üstünlük tanınması, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ile başkalarının hak ve özgürlükleri arasındaki dengeyi başkalarının hak ve özgürlükleri lehine ölçsüz bir şekilde bozulması sonucunu doğuracaktır." Erişim Adresi: <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/6f73903e-39ec-4cea-8fde-37aa2db6c62f?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, E.T.: 27.10.2019.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergahı ile ilgili bir diğer önemli husus ise Kanun'un 8 inci maddesindeki düzenlemedir. Bu düzenlemeye göre; toplantıların yapıldığı yerler toplantı süresi boyunca *umuma açık yer* sayılmaktadır. Öğretide söz konusu düzenlemede gösteri yürüyüşü yapılan yerlerin belirtilmemiş olduğunun bir eksiklik olduğu; bu yerlerin de umuma açık yer sayılması gerektiği ifade edilmiştir⁹⁰⁹.

Kanun'un 23 üncü maddesinin (d) bendinde belirtilen kanuna aykırılık hallerinin, unsurlarını incelediğimiz Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak* suçu ile ilişkisini ayrıca belirtmek gerekmektedir. Söz konusu bentteki kanuna aykırı hallerden herhangi birinin somut olayda fail veya failler tarafından bilerek ve istenerek (kasten) ihlal edilmesi suretiyle bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenlenmesi, yönetilmesi yahut da bu nitelikteki hareketlere katılım sağlanması halinde suça ilişkin tipiklik unsurunun oluştuğundan bahsedilebilecektir. Ancak, burada önem taşıyan husus; hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin Kanun'un 23 üncü maddesinin (d) bendi kapsamında gündeme gelip gelmeyeceği yönündedir. Bu konuda, AİHM ve AYM kararları ile Yargıtay kararlarının ayrıca göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Özellikle "barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılması" kapsam ve sınırları içinde değerlendirilen bazı durumlarda, sadece Kanun'un 6 ıncı ve 23 üncü maddesinin (d) bendinde belirtilmiş olan toplantı yer ve güzergahına ilişkin sınırlandırmalara uyulmadığı gerekçesi kanuna aykırı olarak değerlendirilen etkinliklerin aynı zamanda Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suçun tipikliğini ihlal etmiş olmasına rağmen; hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin sınırları içinde kaldığı gerekçesi ile hukuka uygun olarak değerlendirilebilen etkinlikler bakımından ceza sorumluluğu gündeme gelmeyebilecektir.

c.6. TGYK Md.23/(e)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık

Kanun'un 23 üncü maddesinin (e) bendi uyarınca; 20 nci maddesinde belirtilen yöntem ve şartlara uyulmadan yahut 22 nci maddede belirtilen yasak yerlerde toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi kanuna aykırı sayılmıştır.

⁹⁰⁹ **Güngör, Kavalalı, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, s. 142.

Kanun'un, *Gösteri Yürüyüşlerinin Şekil ve Şartları ile Ertelenmesi veya Yasaklanması* başlığını taşıyan Beşinci Bölümü'nde; *Gösteri Yürüyüşlerinde Uygulanacak Hükümler* başlığını taşıyan 20 nci maddesi şu hususları düzenlemektedir: Maddenin 1 inci fıkrasına göre; gösteri yürüyüşlerinin şekil ve şartları ile ertelenmesi ve yasaklanması konuları bakımından da Kanun'un 3 üncü ve 4 üncü Bölümlerindeki hükümlerin uygulanması gerekmektedir.

Kanun'un 20 inci maddesinin 2 nci fıkrası; şehir ve kasaba içindeki genel yollar üzerinde yapılacak olan yürüyüşlere ilişkin bildirimlerde düzenleme kuruluna ek bir yükümlülük getirmiştir. Buna göre; Kanun'un 6 ıncı maddesi gereğince mülki idare amiri tarafından usulüne uygun şekilde önceden belirlenen ve ilan edilen yol ve yönlerle uyulması şartı ile yürüyüşe geçmek için seçilecek toplanma yerinin, izlenecek yolun ve nihayet dağılma yerinin söz konusu bildirimde ayrıca belirtilmesinin zorunlu olduğu hüküm altına alınmıştır. O halde, düzenleme kurulu tarafından Kanun'un 10 uncu maddesi uyarınca etkinlikten 48 saat önce ve mesai saatleri içinde valilik veya kaymakamlığa yapılacak olan etkinlik bildirimlerinde; etkinliğin şayet genel yollar üzerinde gösteri yürüyüşü şeklinde gerçekleştirilmesi planlanmış ise yürüyüşe geçmek için seçilecek toplanma yeri ile izlenecek yol ve dağılma yerinin de ayrıca ve açıkça belirtilmiş olması gerekmektedir. Aksi halde bu yükümlülüğe uyulmadan yapılacak olan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin Kanun'un 23 üncü maddesinin (e) bendi uyarınca kanuna aykırı sayılması gerekecektir.

Kanun'un 22 nci maddesi; *Yasak Yerler* üst başlığı altında; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenmesinin açıkça yasaklandığı alanları belirlemiştir. Bu düzenlemeye göre ise "genel yollar" ile parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesisler ile bunların eklentilerinde aynı zamanda TBMM'ne bir km mesafedeki alan içersinde toplantı yapılamaz ve şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşü düzenlenemez.

Hemen ifade etmek gerekir ki; Anayasa Mahkemesi 28.09.2017 tarihli ve 2014/101 E., 2017/142 K. sayılı kararı ile Kanun'un 22 nci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan "*Genel yollar..*" ibaresini Anayasa'nın 13, 26 ve 34 üncü maddelerine aykırı bularak iptal etmiştir⁹¹⁰. Dolayısı ile "genel yollar" toplantı ve

⁹¹⁰ AYM'nin; 28.09.2017 tarih ve E.:2014/101, K.:2017/142 sayılı iptal kararının tam metni için bkz: R.G. 27.12.2017 / S.30283. Anayasa Mahkemesi; gösteri yürüyüşlerinin gerçekleştirilmesini yasaklayan söz konusu ibareyi iptal ettiği kararında şu gerekçeleri ortaya koymuştur: "... **120.** Genel yolların toplantı yeri olarak belirlenmesinin yasaklanması, toplantı

gösteri yürüyüşleri yapılması açısından Kanun'da ayrıca yasaklanmış olan alanlar arasında yer almamaktadır. Genel yollar deyiminden; kamunun ulaşımında kullanılan bütün yolların (cadde, sokak vb.) anlaşıldığını ifade edebiliriz⁹¹¹. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki; Kanun'un 22 inci maddesinin açıkça yasaklamadığı diğer tüm alanlar doğrudan doğruya toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılması için uygun alanlar olarak nitelendirilemez⁹¹². Çalışmanın önceki bölümlerinde de ayrıca değinildiği üzere il ve ilçelerde gerçekleştirilecek olan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yer ve güzergahı Kanun'un 6 ncı maddesindeki usuller çerçevesinden mahallin en yüksek mülki amirleri tarafından önceden belirlenip ilan edilmektedir. Düzenleme kurulları ise idare tarafından önceden belirlenen ve usulüne uygun şekilde ilan edilen bu yer ve güzergahlardan birini seçmek suretiyle toplantı veya gösteri yürüyüşlerini gerçekleştirebilmektedir. Aksi durumda ise kanuna aykırılık söz konusu olacaktır.

düzenlenebilecek mekânları sınırlandıracağından toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına müdahale niteliği taşımaktadır. Genel yolların toplantı yeri olarak belirlenmesinin yasaklanması suretiyle hakka yapılan müdahalenin başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacına dayandığı ve meşru olduğu anlaşılmaktadır. Ancak meşru bir amaca dayanan bu sınırlamanın ayrıca Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun ve ölçülü olması gerekir. 121. Genel yolların farklı amaçlarla kullanımı, farklı özgürlüklerin çatışmasına yol açabilmektedir. Yukarıda ifade edildiği üzere temel hak ve özgürlüklerin çatışması durumunda, özgürlükler arasında makul bir denge kurularak her ikisinin de korunduğu bir yolun benimsenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda genel yollarda toplantı düzenlenmesinin bu yolları kullanan kişilerin seyahat özgürlüklerini kısıtlaması, otomatik olarak bu yollarda toplantı yapılmasının yasaklanmasını gerektirmez. Diğer bir ifadeyle trafik akışının bozulması riski, genel yolların toplantılara tamamen kapatılmasına haklılık kazandırmamaktadır. Daha öncede vurgulandığı üzere toplantı ve gösteri yürüyüşünün başkalarının günlük yaşamlarını bir miktar zorlaştırması kaçınılmazdır. 122. Toplantının yapılacağı mekânın belirlenmesinde o mekânı kullanacak olan diğer bireylerin hak ve özgürlüklerine mutlak bir üstünlük tanınması durumunda, sadece şehir merkezlerinden uzak yerlerin toplantı yeri olarak belirlenmesi sonucu ortaya çıkabilmektedir. Oysa bazı durumlarda toplantının muhataplarını etkileyebilmesi bakımından düzenlendiği mekânın büyük bir önemi bulunmaktadır. Bu nedenle her iki kesimin de haklarını kullanmalarını temin edecek uygun bir çözümün bulunması ve ancak zorlayıcı nedenlerin varlığı durumunda genel yollarda toplantı düzenlenmesinin yasaklanması yolunun tercih edilmesi gerekmektedir. Toplantının yapılacağı alanlar belirlenirken trafik düzeninin etkilenip etkilenmeyeceğinin de göz önünde bulundurulması haklar arasında denge kurulabilmesi bakımından gerekli ise de tek başına bu ölçütün esas alınması, toplantı düzenleme hakkı ile başkalarının hak ve özgürlükleri arasındaki dengenin başkalarının hak ve özgürlükleri lehine ölçsüz bir şekilde bozulmasına yol açacaktır. 123. Genel yol niteliği taşıyan bir yerde toplantı düzenlenmesinin trafiği aksatacak olmasının, o yerin toplantıya kapatılmasını haklı kılabilmesi için gündelik yaşamın "aşırı ve katlanılamaz" düzeyde zorlaşması gerekmektedir. İtiraz konusu kuralda ise gündelik yaşamın etkilenme boyutuna yönelik herhangi bir değerlendirme yapılmaksızın genel yollarda toplantı yapılması mutlak olarak yasaklanmaktadır. Bu ise toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına yapılan müdahaleyi demokratik toplumda gereksiz ve ölçsüz hâle getirmektedir. 124. Açıklanan nedenlerle kural Anayasa'nın 13., 26. ve 34. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir." Erişim Adresi: <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/6f73903e-39ec-4cea-8fde-37aa2db6c62f?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, E.T.: 27.10.2019.

⁹¹¹ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 149.

⁹¹² **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 108.

Kanun'un 22 inci maddesinin 2 nci fıkrasında; genel meydanlardaki toplantılarda halkın ve ulaşım araçlarının gelip geçmesini sağlamak amacıyla valilik ve kaymakamlık tarafından yapılacak düzenlemelere uyulmasının zorunlu olduğu hüküm altına alınmıştır. Dolayısı ile genel meydanlarda gerçekleştirilecek olan etkinliklerde, idarenin söz konusu önlem niteliğindeki düzenlemelerine uyulmaması da kanuna aykırılık oluşturacaktır.

Bu başlık altında değinilmesi gereken önemli hususlardan bir diğeri ise; Kanun'un "*İstisnalar*" başlığını taşıyan 4 üncü maddesidir. Bu maddede bazı açık ve kapalı yer toplantı ve faaliyetlerinin 2911 sayılı TGYK hükümlerine tabi olmadığı ayrıca ve açıkça belirtilmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre; siyasi partilerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, vakıfların, derneklerin, ticari ortaklıkların ve diğer tüzel kişilerin özel kanunlarına ve kendi tüzüklerine göre yapacakları ***kapalı yer toplantıları***; aynı zamanda kanunlara uymak, kendi kural ve sınırları içinde kalmak şartı ile kanun yahut gelenek ve göreneklere göre yapılacak olan toplantı, tören, şenlik, karşılama ve uğurlamaların; 2911 sayılı TGYK hükümlerinin uygulanması bakımından istisna tutulan etkinlikler arasında düzenlenmiş olduğunu ifade etmek gerekmektedir⁹¹³. Aynı düzenlemeye göre; spor faaliyetleri ile bilimsel, ticari ve ekonomik amaçlarla yapılan toplantılar ile Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların Devlet işleri hakkında yapacakları sohbet niteliğindeki görüşmeler de 2911 sayılı TGYK hükümlerinin uygulanması bakımından "istisna" tutulan diğer etkinlikler arasında sayılmıştır. Kanun'un 4 üncü maddesinde sayılarak istisna tutulan kapalı yer toplantıları dışındaki diğer toplantı, etkinlik veya faaliyetlerin Kanun'un 22 nci maddesinde belirtilen yasak yerlerde yapılmasına bu Kanun kapsamında yapılmasına mani bir durumun bulunmadığı görüşü öğretide ifade edilmiştir⁹¹⁴.

Kanun'un 23 üncü maddesinin (e) bendinde belirtilen kanuna aykırılık hallinin, unsurlarını incelediğimiz Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak* suçu ile ilişkisini ayrıca belirtmek gerekmektedir. Söz konusu bentteki kanuna aykırılık halinin somut olayda fail veya

⁹¹³ 2911 sayılı TGYK'nın Seçim zamanına ilişkin hükümler başlığını taşıyan 5 inci maddesi hükmüne göre; "*Seçim zamanlarında yapılacak propaganda toplantıları ile ilgili kanun hükümleri saklıdır.*"

⁹¹⁴ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 108.

failler tarafından bilerek ve istenerek (kasten) ihlal edilmesi suretiyle bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenlenmesi, yönetilmesi yahut da bu nitelikteki hareketlere katılım sağlanması halinde söz konusu suça ilişkin tipiklik unsurunun olduğundan bahsedilebilecektir. Ancak, burada önem taşıyan husus; hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin Kanun'un 23 üncü maddesinin (e) bendi kapsamında gündeme gelip gelmeyeceği yönündedir. Bu konuda, AİHM, AYM ile Yargıtay içtihatlarının ayrıca göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Özellikle "*barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılması*" kapsam ve sınırları içinde değerlendirilen bazı durumlarda, sadece Kanun'un 7 nci ve 23 üncü maddesinin (e) bendinde belirtilmiş olan yasaklara ilişkin sınırlandırmalara uyulmadığı gerekçesi kanuna aykırı olarak değerlendirilen etkinliklerin suça ilişkin tipiklik unsurunu ihlal etmiş olmasına rağmen; hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin sınırları içinde kaldığı gerekçesi ile hukuka uygun olarak değerlendirilmesi ve ceza sorumluluğunu ortadan kaldırması mümkündür.

c.7. TGYK Md.23/(f)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık

Kanun'un 23 üncü maddesinin (f) bendi uyarınca; Kanun'un 4 üncü maddesi ile istisna tutulan bazı toplantı veya faaliyetlerin⁹¹⁵ kendi amaç, kural ve sınırları dışına çıkılarak düzenlenmesi halinde bunların "*kanuna aykırı*" sayılacağı hüküm altına alınmıştır. Öğretide bu yöndeki yasal düzenlemenin bazı tereddütleri beraberinde getirdiği ifade edilmiştir. Şöyle ki; Kanun'un 4 üncü maddesi ile istisna tutulan toplantı ve faaliyetlerin hangi hallerde kendi amaç, kural ve sınırlarının dışına çıkmış sayılacağı, bu duruma kimin karar vereceği ve bu gibi durumlarda hangi

⁹¹⁵ 2911 sayılı TGYK'nun "**İstisnalar**" başlığını taşıyan 4 üncü maddesi şu şekildedir: "Aşağıda belirtilen toplantı ve faaliyetler bu Kanun hükümlerine tabi değildir. **a)** Siyasi partilerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, vakıfların, derneklerin, ticari ortaklıkların ve diğer tüzel kişilerin özel kanunlarına ve kendi tüzüklerine göre yapacakları kapalı yer toplantıları, **b)** Kanunlara uymak, kendi kural ve sınırları içinde kalmak şartıyla kanun veya gelenek ve göreneklere göre yapılacak toplantı, tören, şenlik, karşılama ve uğurlamalar, **c)** Spor faaliyetleri ile bilimsel, ticari ve ekonomik amaçlarla yapılan toplantılar, **d)** Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların Devlet işleri hakkındaki toplantı ve konuşmaları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin halk ile yapacakları sohbet niteliğindeki görüşmeler." **Not:** 2911 sayılı TGYK'nun 4 üncü maddesinde; "Dini Toplantı ve Ayinler" ayrıca sayılmamıştır. Kanaatimizce Kanun'un 4 üncü maddesi ile kapsam dışında tutulan toplantı ve faaliyetler tahdidi (sınırlandırıcı) şekilde sayılmıştır. Söz konusu maddede ise dini toplantı ve ayinlere ayrıca ve açıkça yer verilmediği görülmektedir. Bu sebeple söz konusu etkinliklerin de bu durumda 2911 sayılı TGYK kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Ancak, kanun koyucunun gerçekleştireceği bir yasal düzenleme ile "Dini Toplantı ve Ayinler" de kapsam dışında bırakılabilir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 214-216.

kanun hükümlerinin olaya uygulanacağı hususların açık olmadığı ifade edilmiştir⁹¹⁶. Kanun'un 4 üncü maddesinde yer aldığı için kural olarak Kanun'un kapsamı dışında kalan toplantı ve faaliyetlerin kendi amaç, kural veya sınırları dışına çıkması halinde 2911 sayılı TGYK'nın kamusal müdahaleleri düzenleyen hükümlerinin bu tür etkinliklere yönelik de uygulanabileceğini düşünmekteyiz. Dolayısı ile gerekli olduğu takdirde Kanun'da öngörülen idari nitelikteki kamusal tedbir ve müdahaleler (erteleme, yasaklama, dağıtma vb.) ve tipikliği ihlal etmiş olması kaydı ile ceza sorumluluğuna ilişkin hükümler (Md.28-34) bu kapsama dahil edilebilecektir. Sonuç olarak; Kanun'un 4 üncü maddesi nedeniyle kural olarak Kanun'un uygulama alanı dışında bırakılan toplantı veya faaliyetler şayet kendi kural, amaç ve sınırları dışına çıkarsa; hukuki açıdan Kanun'un 23 üncü maddesinin (f) bendi gereğince "kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü" olarak nitelendirilebilecek⁹¹⁷ ve bu nitelikteki bir etkinliği düzenlemek veya yönetmek fiilleri de Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipini ihlal edebilecektir.

c.8. TGYK Md.23/(g)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık

Kanun'un 23 üncü maddesinin (g) bendine göre; kanunların suç saydığı maksatlar için toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi kanuna aykırı sayılmıştır. Demokratik hukuk devletlerinde temel hak ve özgürlüklerin açıkça kötüye kullanılmasını hukuk sistemi korumaz. Dolayısı ile kişilerin, kanunların suç saydığı amaçları gerçekleştirmek için bir araya gelmeleri halinde bu durumu temel hak ve özgürlüğün kullanım sınırları içinde değerlendirmek hukuki açıdan mümkün olmayacaktır. Söz konusu bentte; "*kanunların suç saydığı maksatlar*" ifadesi kullanıldığı için başta 5237 sayılı TCK olmak üzere; özel ceza kanunları ile suç ve ceza hükmü içeren diğer kanunlarda yer alan suçların tamamı bu hükmün kapsamı içinde kalmaktadır⁹¹⁸.

Kanunların suç saydığı amaçlar için toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi veya yönetilmesi takdir edileceği üzere kamu düzeni ve güvenliği bakımından açık bir tehdit oluşturacaktır. Dolayısı ile bu nitelikteki bir araya

⁹¹⁶ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 257.

⁹¹⁷ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 258.

⁹¹⁸ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 152.

gelmeler, Kanun'un öngörmüş olduğu diğer bütün usul ve kurallara uygun olsalar dahi kanuna aykırı olarak değerlendirilebilecektir⁹¹⁹.

Bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanunlarda suç sayılan maksatlar için düzenlenip düzenlenmediğini tespit meselesi bazı durumlarda idari makamların görev ve yetkisi içinde kalacaktır. İdari makamlar; milli güvenlik, kamu düzeni ve güvenliği, suç işlenmesinin önlenmesi ve başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunmasını sağlamak amacıyla kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine yönelik müdahalede bulunma ve etkinliği dağıtma (sona erdirmeye) yetkisine sahiptir⁹²⁰.

Kanun'un 23 üncü maddesinin (g) bendi; somut bir durumu değil, aksine bir amacı (saiki) kanuna aykırılık hali olarak belirlemiştir. Dolayısı ile idari makamların toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanunların suç saydığı maksatlar için düzenlendiğini tespit ederken esasen sübjektif bir değerlendirmede bulunması gerekecektir. Bu durum ise idarenin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğüne yönelik Kanun'da öngörülen sınırlandırıcı müdahalede bulunma yetkisinin kimi durumlarda keyfi veya ölçüsüz şekilde uygulanmasına yol açabilecek ciddi bir tehlikeyi de beraberinde getirmektedir⁹²¹.

⁹¹⁹ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 153.

⁹²⁰ 2911 sayılı TGYK'un; "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerinin Dağıtılması" başlıklı 24 üncü maddesi şu şekildedir: "Kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü, daha sonra 23 üncü maddede belirtilen kanuna aykırı durumlardan bir veya birkaçının vuku bulması sebebiyle, Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü hâline dönüşürse: **a)** Düzenleme kurulu veya kurul başkanı toplantı veya gösteri yürüyüşünün sona erdiğini topluluğa ilan eder ve durumu derhâl yetkili kolluk amirine bildirir. **b)** Düzenleme kurulunun veya kurul başkanının bu görevi yerine getirmemesi hâlinde, durum yetkili kolluk amiri tarafından mahallin en büyük mülki amirine bildirilir. Mahallin en büyük mülki amiri tarafından toplantının sona erdirilip erdirilmeyeceğine dair karar alınır. **c)** Mahallin en büyük mülki amiri, yazılı veya acele hâllerde sonradan yazı ile teyit edilmek kaydıyla sözlü emirle, mahallin güvenlik amirlerini veya bunlardan birini görevlendirerek olay yerine gönderir. Bu amir, topluluğa Kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder. Topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır. **(Mülga üçüncü cümle: 2/3/2014-6529/10 md.)** Birinci fıkrada düzenlenen durumlarda güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya mukavemet veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı hali mevcutsa, ihtar gerek olmaksızın zor kullanılır. Toplantı ve gösteri yürüyüşüne 23 üncü madde (b) bendinde yazılı silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların bulunması halinde bunlar güvenlik kuvvetlerince uzaklaştırılarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne devam edilir. Ancak, bunların sayıları ve davranışları toplantı veya gösteri yürüyüşünü Kanuna aykırı addedilerek dağıtılmasını gerektirecek derecede ise yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır. Toplantı ve gösteri yürüyüşüne silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların tanınması ve uzaklaştırılmasında düzenleme kurulu güvenlik kuvvetlerine yardım etmekle yükümlüdür."

⁹²¹ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 153. Yazar eserinde; suç işleme amacını taşıyan etkinliklere müdahale edilmesinin ve yasaklanmasının gerekli olduğunu savunmaktadır. Ancak; "kanunların suç saydığı maksatlar için" ifadesinde geçen maksadın tespitine yarayacak olan hususların kanunda gösterilmesinin daha uygun olacağını ifade etmiştir.

Kanun'un 23 üncü maddesinin (g) bendi kapsamında kalan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün ise anayasal hakkın sağladığı hukuki korumadan yararlanmayacağı açıktır. Bu durumda; hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin özellikle de kanunların suç saydığı amaçlar için düzenlenen veya yönetilen toplantı veya gösteri yürüyüşleri bakımından gündeme gelmeyeceğini ifade etmek gerekmektedir.

c.9. TGYK Md. 23/(h)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık

Kanun'un 23 üncü maddesinin (h) bendi uyarınca; bildirimde belirtilen amaç dışına çıkılarak gerçekleştirilen toplantı veya gösteri yürüyüşleri de kanuna aykırı sayılmıştır. Kanun'un 10 uncu maddesine göre; düzenleme kurulunun, etkinliğin yapılmasından en az kırk sekiz saat önce ve mesai saatleri içinde etkinliğin yapılacağı yerin bağlı olduğu mülki amirliğe (valilik veya kaymakamlık) bildirimde bulunması gerekmektedir. Yapılacak olan bu bildirimde toplantının amacının da belirtilmesi gerekmektedir. Dolayısı ile düzenleme kurulu tarafından Kanun'un 10 uncu maddesine uygun şekilde yapılmış olan bildirim bulursa dahi, bildirimde belirtilen amacının dışına çıkılması halinde söz konusu toplantı veya gösteri yürüyüşü kanuna aykırı sayılacaktır.

Kanun'un 23 üncü maddesinin (h) bendi uyarınca, bildirimde belirtilen amaç dışına çıkan toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin kanuna aykırı olarak nitelendirilmesi ve bu kapsamda idari nitelikteki kamusal müdahalelerin gündeme gelmesi hukuki açıdan mümkün olmakla birlikte; bu niteliği bilinen etkinliğin düzenlenmesi veya yönetilmesi halinde failer hakkında Kanun'un 28 nci maddesinin 1 inci fıkrası kapsamında ceza sorumluluğu gündeme gelecek midir? Bu konuda; hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin şartlarının oluşup oluşmadığının somut olay açısından değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. AİHM ve AYM içtihatlarında; kanunda belirtilmiş olan basit usul eksikliklerinin ihlal edildiği gerekçesi ile barışçıl nitelikteki toplantı ve gösteri yürüyüşlerine yönelik ceza hukuku alanındaki kamusal müdahalelerin bazı şartlar altında hak ihlali olarak değerlendirildiğini görmekteyiz. Bu konularla ilgili ayrıntılı değerlendirmelere bölüm sonunda ayrıca yer verdiğimiz için burada sadece tespitlerimizi belirtmekle yetiniyoruz. Dolayısı ile Kanun'un 23 üncü maddesinin (h) bendi kapsamında belirtilen kanuna aykırılık hali bakımından hakkın kullanılması hukuka uygunluk

sebebinin şartlarının oluşabileceğini ve bu kapsamda failler bakımından ceza sorumluluğunun gündeme gelmeyebileceğini ifade etmek gerekmektedir.

c.10. TGYK Md.23/(i)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık

Kanun'un 23 üncü maddesinin (i) bendi uyarınca; toplantı veya gösteri yürüyüşünün Kanun'un 14, 15, 16, 17 ve 19 uncu maddelerine dayanılarak ertelenmiş veya yasaklanmış olması halinde; yetkili makamlar tarafından belirlenen erteleme veya yasaklama süreleri sona ermeden toplantı veya gösteri yürüyüşü gerçekleştirilmesi kanuna aykırı sayılmıştır.

Kanun'un, "*Toplantının Ertelenmesi ve Yasaklanması*" başlığını taşıyan Dördüncü Bölümünde (Md.14-19); ertelemeye ve yasaklamaya ilişkin hususlar ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Beşinci Bölümde ise "*Gösteri Yürüyüşlerinin Ertelenmesi ve Yasaklanması*" düzenlenmiştir (Md.20). Ancak; Kanun'un 20 nci maddesi, gösteri yürüyüşlerinin ertelenmesi veya yasaklanması bakımından ayrı bir düzenlemeye gitmek yerine; Dördüncü Bölümdeki *Toplantının Ertelenmesi ve Yasaklanması* başlığı altındaki hükümlerin uygulanacağını belirtmek suretiyle yetinmiştir. Bu nedenle; toplantıların ertelenmesi veya yasaklanmasına ilişkin ilgili madde hükümlerinin aynı zamanda gösteri yürüyüşleri için de geçerli olacağını öncelikle ifade etmek gerekir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin ertelenmesi ve yasaklanmasına ilişkin madde hükümlerine kısaca değinmek konunun anlaşılması açısından faydalı olacaktır. Öncelikle, Kanun'un 14 üncü maddesi⁹²² ile "düzenleme kuruluna" bazı şartlar altında toplantı veya gösteri yürüyüşünün gerçekleştirilmesini geri bırakma (erteleme) yetkisi verildiğini belirtmek gerekir. Düzenlemeye göre; etkinliğin yapılacağı saatten en az yirmi dört saat önce düzenleme kurulunun çoğunluğu tarafından bildirimin verildiği mülki amirliğe yazı ile bildirmek ve aynı zamanda kırksekiz saati geçmemek koşulu ile sadece bir defaya mahsus olarak etkinliğin ertelenmesi mümkündür.

Kanun'un 15 inci maddesi⁹²³ ise belirli şartlar altında valilik makamına toplantı veya gösteri yürüyüşünü erteleme yetkisi tanımıştır. Bu maddeye göre; bir il sınırı içinde aynı günde birden fazla toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenecek

⁹²² Düzenleme Kurulunun Toplantıyı Geri Bırakması (Ertelenmesi)

⁹²³ Birden Fazla Toplantıları Erteleme

olması durumunda; valinin, emrindeki güvenlik kuvvetlerinin ve gerektiğinde yararlanabileceği diğer güçlerin gerçekleştirilecek etkinliklerin güvenlik için de yapılmasını sağlamaya yeterli olmadığı kanısına varması halinde, etkinliklerden bir kısmını sadece bir defaya mahsus olmak üzere ve on günü aşmamak kaydı ile erteleyebilir. Valinin söz konusu erteleme kararında müracaat önceliğinin göz önünde bulundurulacağı aynı maddede hüküm altına alınmıştır.

Kanun'un 16 ıncı maddesi⁹²⁴ ise belirli şartlar altında Bölge Valiliği ve İçişleri Bakanlığı'na toplantı veya gösteri yürüyüşlerini erteleme yetkisi vermiştir. Düzenlemeye göre; bölge valiliği, kendisine bağlı birden çok ilde aynı günde etkinlik yapılması için bildirim verilmiş olması ve ilgili illerin valileri tarafından güvenliğin sağlanması amacıyla takviye istemesi halinde; bölge valisinin bu isteklerin karşılanamayacağı kanısına varması halinde; takviye gönderilemeyen illerdeki etkinliklerin on günü aşmayacak bir süre için ve bir defaya mahsus olmak üzere ertelenebileceği hüküm altına alınmıştır.

Aynı günde birden çok bölge valiliğine bağlı illerde toplantı veya gösteri yürüyüşü yapılması amacıyla bildirim verilmiş olması ve buna bağlı olarak ilgili bölge valileri tarafından güvenliğin sağlanması amacıyla İçişleri Bakanlığı'na takviye gönderilmesi talebinde bulunulması halinde; şayet İçişleri Bakanlığı bu isteklerin karşılanamayacağı kanaatine varırsa, takviye gönderilemeyen bölge valiliğine bağlı illerde düzenlenecek olan etkinlikler de bir defaya mahsus olmak üzere ve on günü aşmamak koşulu ile İçişleri Bakanlığı tarafından ertelenebilir. Ertelemeye ilişkin kararın verilmesi esnasında müracaat önceliğinin göz önünde bulundurulacağı aynı maddede hüküm altına alınmıştır.

Kanun'un 17 inci maddesi⁹²⁵; bölge valisi, vali veya kaymakamlara; Anayasa'nın toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü düzenleyen ve güvence altına alan 34 üncü maddesinin özgürlüğe yönelik özel sınırlandırma nedenlerini belirleyen 2 inci fıkrasında belirtilmiş olan; *milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık, genel ahlak ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması* maksadıyla belirli bir etkinliği bir ayı aşmamak üzere erteleyebilme yetkisi tanımıştır. Buna ek olarak suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlikenin

⁹²⁴ Toplantının Bölge Valiliği ve İçişleri Bakanlığınca Ertelenmesi

⁹²⁵ Toplantının Ertelenmesi ve Bazı Hallerde Yasaklanması

mevcut olması halinde ise mülki idare makamları tarafından söz konusu etkinliğin doğrudan doğruya yasaklanabileceği aynı maddede düzenleme altına alınmıştır.

Kanun'un 19 uncu maddesi⁹²⁶ ile bölge valilerine; *milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık, genel ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması* amacıyla bölgeye dahil illerin birinde veya birkaçında ya da bir ilin bir veya birkaç ilçesinde *bütün toplantı veya gösteri yürüyüşlerini* bir ayı geçmemek üzere erteleyebilme yetkisi verilmiştir. Buna ek olarak; valilere de aynı gerekçelere dayalı olarak ve suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike bulunması koşulu ile bir ilin, bir veya birkaç ilçesinde bütün toplantı ve gösteri yürüyüşlerini bir ayı geçmemek üzere yasaklayabilme yetkisi verilmiştir.

Kanun'un 19 uncu maddesine göre verilecek olan yasaklama kararının gerekçeli olması gerektiği, kararın özetinin ise yasaklama uygulanacak yerlerde uygun vasıtalar aracılığı ile duyurulması gerektiği ayrıca bu konuda İçişleri Bakanlığı'nın bilgilendirilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır.

Kanun'un 14, 15, 16, 17 ve 19 uncu maddelerine istinaden mülki idare makamları tarafından verilmiş olan erteleme veya yasaklama kararları kapsamında belirlenen süreler sona ermeden toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenmesi veya yönetilmesi; Kanun'un 23 üncü maddesinin (i) bendi uyarınca kanuna aykırı olarak nitelendirilebilecektir. Bu açıklamalar ışığında söz konusu bendi ihlal eden kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen, yöneten veya bu nitelikteki hareketlere katılım sağlayan faillerin Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suçun tipiklik unsurunu ihlal ettiğinden bahsedilebilecektir. Ancak söz konusu bent kapsamında değerlendirilen kanuna aykırılık hallerinin somut olay açısından hakkın kullanılması sınırları içinde değerlendirilmesi halinde hukuka aykırılık unsuru oluşmayacağı için ceza sorumluluğu da gündeme gelmeyebilecektir.

Bu konu başlığı altında ifade edilmesi gereken bir diğer önemli husus ise toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin ertelenmesi veya yasaklanmasına ilişkin hükümlerin, Anayasa'nın olağan yönetim dönemi olarak belirlediği zaman dilimleri için geçerli olduğudur. Olağanüstü hal rejiminde ise Anayasa'nın ilgili hükümleri⁹²⁷

⁹²⁶ İl veya İlçelerde Bütün Toplantıların Ertelenmesi veya Yasaklanması

⁹²⁷ 1982 Anayasası'nın; "Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılmasının Durdurulması" başlıklı Dördüncü Bölüm'ünde yer alan 15 inci madde düzenlemesine göre: "*Savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla,*

ile Olağanüstü Hal Kanunu⁹²⁸ hükümleri kapsamında erteleme veya yasaklama yetkisi ilgili merciler tarafından kullanılabilir.

c.11. TGYK Md.23/(j)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık

Kanun'un 23 üncü maddesinin (j) bendi uyarınca; Kanun'un 12 nci maddesine istinaden dağılma kararı verilmesine rağmen; toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi kanuna aykırı sayılmıştır. Kanun 12 nci maddesi içerik olarak düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarına yer vermektedir⁹²⁹. Buna göre; toplantı veya gösteri yürüyüşünün amacı dışına çıkması yahut düzen içinde gerçekleştirilmesinin imkansız görülmesi hallerinde; düzenleme kurulunun, kurulun toplanamadığı durumlarda ise kurul başkanının dağılma kararı alması ve durumu gecikmeksizin yetkili kolluk amirine bildirmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, Kanun'un 12 nci maddesine istinaden düzenleme kurulunun veya kurul başkanının dağılma kararı almasına rağmen, toplantı veya gösteri yürüyüşünün gerçekleştirilmesi halinde bu durum Kanun'un 23 üncü maddesinin (j) bendi kapsamında kanuna aykırı sayılacaktır. Fail veya faillerin söz konusu bendi ihlal

durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir."

1982 Anayasası'nın; "Olağanüstü Hal Yönetimi" başlığını taşıyan 119 uncu madde düzenlemesine göre ise: "Olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile 15 inci maddedeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği kanunla düzenlenir. Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin on yedinci fıkrasının ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur." Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>, E.T.: 05.11.2019.

⁹²⁸ 2935 Sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'nun, "Şiddet Hareketlerinde Alınacak Tedbirler" başlığını taşıyan Üçüncü Bölüm'ünün, Tedbirler başlığını taşıyan 11 inci maddesine göre: "Bu Kanunun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi gereğince olağanüstü hal ilanında; genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini korumak, şiddet olaylarının yaygınlaşmasını önlemek amacıyla 9 uncu maddede öngörülen tedbirlere ek olarak aşağıdaki tedbirler de alınabilir:..." hükmü yer almaktadır. Aynı maddenin (m) bendine göre ise; "Kapalı ve açık yerlerde yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşlerini yasaklamak, erteleme, izne bağlamak veya toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılacağı yer ve zamanı tayin, tespit ve tahsis etmek, izne bağladığı her türlü toplantıyı izletmek, gözetim altında tutmak veya gerekiyorsa dağıtmak," söz konusu tedbirler arasında yer almaktadır. Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2935.pdf>, E.T.: 05.11.2019.

⁹²⁹ 2911 sayılı TGYK'nun, "Düzenleme Kurulunun Görev ve Sorumlulukları" başlığını taşıyan 12 nci maddesi şu şekildedir: "Düzenleme kurulu, toplantının sükun ve düzenini, bildirimde yazılı amaç dışına çıkılmamasını sağlamakla yükümlü ve sorumludur. Kurul, bunun için gereken önlemleri alır ve gerektiğinde güvenlik kuvvetlerinin yardımını ister. **(Değişik üçüncü cümle: 2/3/2014-6529/8 md.)** Toplantının amacı dışına çıktığı veya düzen içinde gerçekleşmesini imkânsız gördüğü takdirde kurul veya toplanamadığı takdirde kurul başkanı dağılma kararı alır ve durumu derhâl yetkili kolluk amirine bildirir. Düzenleme kurulunun sorumluluğu, topluluk toplantı yerinden tamamen dağılıncaya kadar sürer." Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2911.pdf>, E.T.: 05.11.2019.

etmek suretiyle toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemesi, yönetmesi yahut bu nitelikteki hareketlere katılması halinde ise Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suçun tipiklik unsurunun ihlal edildiğinden bahsedilebilecektir.

c.12. TGYK Md.23/(k)'da Yer Alan Kanuna Aykırılık

Kanun'un 23 üncü maddesinin (k) bendi uyarınca; Kanun'un 21 inci maddesine aykırı olarak toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi kanuna aykırı sayılmıştır. İfade etmek gerekir ki; söz konusu kanuna aykırılık halinin hukuki açıdan uygulama imkanı bulunmamaktadır. Çünkü; "*Amaç Dışı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü*" başlığını taşıyan Kanun'un 21 inci maddesi 26.03.2002 tarihinde 4748 sayılı Kanun'un 7 nci maddesi hükmü ile yürürlükten kaldırılmıştır. Mülga edilen söz konusu düzenlemede; derneklerin, vakıfların, sendikaların ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemeyecekleri hüküm altına alınmıştı. Ancak; şu an için söz konusu kurum ve kuruluşlar açısından bu yönde bir yasak söz konusu değildir. Dolayısı ile Kanun'un 23 üncü maddesinin (k) bendinin hukuki açıdan uygulanabilirliği bulunmamaktadır.

c.13. TGYK Md.23/(l)'de Yer Alan Kanuna Aykırılık

Kanun'un 23 üncü maddesinin (l) bendi uyarınca; Kanun'un 3 üncü maddesinin 2 nci fıkrası hükmüne uyulmadan toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi kanuna aykırı sayılmıştır. Söz konusu fıkra hükmüne göre; yabancıların toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyebilmeleri İçişleri Bakanlığı'nın iznine bağlanmıştır. Aynı zamanda yabancıların toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap etmeleri, afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereç taşıyabilmeleri de ancak; etkinliğin yapılacağı yerin en büyük mülki idare amirliğine etkinlikten en az kırk sekiz saat önce bildirimde bulunulmuş olması koşuluna bağlanmıştır. Yabancılar için getirilmiş olan söz konusu düzenlemeye aykırı hareket edilmesi halinde; toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanuna aykırılığı gündeme gelecektir. Söz konusu bentte yer alan şartları ihlal eder nitelikte toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi, yönetilmesi yahut da bu nitelikteki hareketlere katılım sağlanması halinde ise Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suçun tipiklik unsuru ihlal edilmiş olacaktır.

Kanun'un 23 üncü maddesinin (I) bendi kapsamında öngörülen usul bakımından *çifte vatandaşlık* durumunun da ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Hem Türk vatandaşı hem de başka bir ülkenin vatandaşlığını birlikte bulunduran kişiler söz konusu bentte öngörülen prosedür veya kısıtlamaya tabi olacak mıdır? Türk vatandaşlığının yanında başka bir ülke vatandaşlığını taşıyan kişilerin Türk hukuk sistemi açısından Türk vatandaşı olarak muamele görmesi gerektiği dolayısı ile Anayasa'nın 67 inci maddesi hükmü kapsamında Türk vatandaşlığı bulunan kişilerin özel hukuk - kamu hukuku ayrımı gözetilmeksizin vatandaşlık sıfatına bağlı olarak kullanılabilen bütün haklardan yararlanabilmesi gerektiği öğretide de ifade edilmiştir⁹³⁰. Dolayısı ile çifte vatandaşlığa sahip olan kişilerin; Kanun'un 23 üncü maddesinin (I) bendi ve buna bağlı olarak da Kanun'un 3 üncü maddesinin 2 inci fıkrasında belirtilen kısıtlamalara maruz kalmayacakları kanaatindeyiz.

H- Suçun Özel Görünüş Şekilleri

1-) Genel Olarak Teşebbüs Kavramı

Ceza hukukunun konusunu oluşturan fiiller belirli bir süreçten geçerek gerçekleşmektedir⁹³¹. Öğretide *suç yolu (iter criminis)* olarak da ifade edilen⁹³² bu süreç genellikle dört aşamaya ayrılarak incelenmektedir⁹³³. Bunlar sırasıyla; failde suç fikrinin oluşma (düşünce) aşaması, hazırlık hareketleri aşaması, icra hareketleri aşaması ve suçun tamamlanma aşamasıdır⁹³⁴. İfade etmek gerekir ki; failde suç fikrinin ortaya çıktığı ilk aşama olan düşünce aşaması ceza hukukunun müdahale alanı dışında kalmaktadır⁹³⁵. Bununla birlikte hazırlık hareketleri aşaması da kural olarak ceza hukukunun müdahale alanı dışındadır⁹³⁶. İcra hareketlerinin başladığı

⁹³⁰ Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Temmuz, 2000, s.266.

⁹³¹ Akbulut, *Genel Hükümler*, s. 615.

⁹³² Özgenc, *Genel Hükümler*, s. 495., Zafer, *Genel Hükümler*, s. 392., Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 347, kn.589., Hakeri, *Genel Hükümler*, s. 480.

⁹³³ Hakeri, *Genel Hükümler*, s. 480., Özbek, Doğan, Bacaksız, *Genel Hükümler*, s. 443. Öğretide bazı yazarlar, iter criminis diğer bir ifade ile suç yolu kavramını üç temel aşama altında incelemeyi tercih etmektedir. Bu yazarlar, düşünce ve hazırlık aşamalarını tek aşama olarak değerlendirmektedir. Bkz. Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 462. Öğretide diğer bazı yazarlar ise iter criminis (suç yolu) kavramını beş ayrı aşama altında incelemeyi tercih etmektedir. Bu yazarlar; suçun tamamlanma aşaması ile sona erme aşamalarını birbirinden ayırarak ele almaktadır. Bkz. Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s.348, kn. 589., Zafer, *Genel Hükümler*, s. 392.

⁹³⁴ Özbek, Doğan, Bacaksız, *Genel Hükümler*, s. 443.

⁹³⁵ Zafer, *Genel Hükümler*, s. 392., Özgenc, *Genel Hükümler*, s. 495., Özbek, Doğan, Bacaksız, *Genel Hükümler*, s. 443., Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s.348, kn. 590-591.

⁹³⁶ Hazırlık hareketleri; şayet kanunlarda bağımsız (müstakil) bir suç tipi olarak tanımlanmış ve yaptırıma bağlanmış ise ceza hukukunun müdahale alanına girmektedir. Özbek, Doğan,

aşama ise fail açısından ceza sorumluluğunun gündeme geldiği alanı ifade etmektedir⁹³⁷.

Suçta ve cezada kanunilik ilkesinin bir sonucu olarak; failin işlemiş olduğu fiilden dolayı cezalandırılabilmesi için kanuni tipte yer alan haksızlığı gerçekleştirmiş olması diğer bir ifade ile suçu tamamlamış olması gerekmektedir⁹³⁸. Ancak, bazı durumlarda fail suçun kanuni tanımında yer alan icra hareketlerine başlamış olmasına rağmen; elinde olmayan nedenlerle bu hareketleri tamamlayamaz yahut da suç tipinde yer alan neticeyi gerçekleştiremez. Bu durumda fiil teşebbüs aşamasında kalır⁹³⁹. Ceza hukuku sisteminde teşebbüs kurumuna yer verilmemiş olsaydı; failin işlemeyi kast ettiği suçu tamamlayamadığı bu gibi durumlarda ceza sorumluluğu da gündeme gelmeyecekti⁹⁴⁰. Ancak; işlemeyi kast ettiği suçu elinde olmayan nedenlerle tamamlayamamış olması halinde dahi failin suç yoluna girmiş olması ve bu aşamaya kadar gerçekleştirdiği hareketlerin de haksızlık teşkil etmeye devam etmesi sebebiyle cezalandırılması gerekliliği karşımıza çıkmaktadır⁹⁴¹. İşte bu gereklilik ceza hukuku öğretisinde *suça teşebbüs kurumu* ile hukuki zemin kazanmıştır. Bu bağlamda teşebbüs aşamasında kalmış olan fiillerin cezalandırılmasının nedeni⁹⁴²; suçla korunan hukuksal değer üzerinde fail tarafından yaratılmış olan zarar veya tehlike olduğu ifade edilebilir⁹⁴³. Teşebbüs kurumunun, failin ceza sorumluluğunu genişleten bir yönünün de bulunduğu açıktır⁹⁴⁴.

Teşebbüs kurumunun hukuki niteliği, teşebbüsün cezalandırılma nedeni ve teşebbüsün unsurları hakkında öğretilerde farklı görüşler ileri sürülmüştür⁹⁴⁵. Bu

Bacaksız, *Genel Hükümler*, s. 443., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 495. Hazırlık hareketlerinin bağımsız bir suç tipine dönüştürülmesine ilişkin olarak öğretilerde "teşebbüs suçları" ifadesi de kullanılmaktadır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan Soyaslan, *Teşebbüs Suçu*, Kazancı Yayınları, Ankara, 1994.

⁹³⁷ **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 443., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 348, kn. 593.

⁹³⁸ **Akbulut**, *Genel Hükümler*, s. 615., **Koca, Üzülmöz**, *Genel Hükümler*, s. 413.

⁹³⁹ **Koca, Üzülmöz**, *Genel Hükümler*, s. 413., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 444.

⁹⁴⁰ **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 464., **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 394., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 444.

⁹⁴¹ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 495., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 464.

⁹⁴² Teşebbüs aşamasında kalmış olan suçların cezalandırılma nedeni olarak öğretilerde üç önemli kuram ileri sürülmüştür. Bunlar; objektif, sübjektif ve karma (etki) kuramlarıdır. Söz konusu kuramlar hakkında bilgi için bkz.: **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 719 vd., **Heinrich**, *Ceza Hukuku Genel Kısım-I*, s. 420 vd.

⁹⁴³ **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 351, kn.599,601.

⁹⁴⁴ **Akbulut**, *Genel Hükümler*, s. 615., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 722., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 444.

⁹⁴⁵ Ceza hukukunda teşebbüs kurumu, teşebbüsün cezalandırılma nedenleri ve teşebbüsün unsurları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Adem Sözüer, *Suçta Teşebbüs*, Kazancı Yayınları, Ankara,

hususlar çalışma konumuzun kapsam ve içeriğini aşacağı için bu başlık altında ayrıca değinilmeyecektir. Ancak; teşebbüs kurumunun uygulanması bakımından özellik arz eden bazı durumlara değinmek; unsurlarını incelemekte olduğumuz suç tiplerinin daha iyi anlaşılması açısından faydalı olacaktır. Bu kapsamda öncelikle teşebbüse elverişli olmayan suç tipleri hakkında açıklamalarda bulunmak gerekmektedir. Öğretide de kabul edildiği üzere *taksirli suçlarda*⁹⁴⁶, *netice sebebiyle ağırlaşmış suçlarda*⁹⁴⁷ (*kast + taksir kombinasyonu için*) ve *kesintisiz (mütemadi) suçlarda*⁹⁴⁸ teşebbüs hükümleri uygulanmaz⁹⁴⁹.

1994., Pervin Aksoy İpekçioğlu, *Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs*, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2009., Gürkan Özocak, *Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs*, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2018. Önder Tozman, *Suçta Teşebbüs*, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2015.

⁹⁴⁶ Teşebbüs kurumunun unsurlarından birisi de kasttır. Yani, fail bakımından teşebbüs hükümlerinin uygulanabilmesi için öncelikle kasten işlenebilen bir suçun varlığı söz konusu olmalıdır. Bunun yanı sıra; failin de kasten hareket etmiş olması (bilme ve isteme) gerekmektedir. Oysa taksirli suçlarda harekete yönelik bilme söz konusu olsa dahi neticeye yönelik isteme söz konusu değildir. Dolayısı ile taksirli suçlarda teşebbüs hükümleri uygulanamaz. **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 726., **Centel, Zafer, Çakmut**, *Genel Hükümler*, s. 456., **Koca, Üzülmmez**, *Genel Hükümler*, s. 417., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 491.

⁹⁴⁷ *Netice sebebiyle ağırlaşmış suçlarda*, fail bir suç işleme kastı ile hareket etmekte ancak gerçekleşen netice failin kastettiğinden daha ağır veya başka bir netice şeklinde ortaya çıkmaktadır. (5237 Sayılı TCK Md.23) Bu durumda; gerçekleşen ağır neticeden dolayı ceza sorumluluğu gündeme gelebilmesi için (*kast+taksir kombinasyonu*) failin taksir derecesinde kusurunun bulunması gerekmektedir. Teşebbüs kurumunun suç işleme kastının varlığına ilişkin şartının, netice sebebiyle ağırlaşmış suçlarda gerçekleşmesi kuramsal açıdan mümkün olmadığından bu tür suçlarda da teşebbüs hükümlerinin uygulama imkanı bulunmamaktadır., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 446,464.

⁹⁴⁸ Öğretide *kesintisiz (mütemadi) suç*, kanuni tipte yer alan hareketin ve bunun doğurduğu neticenin hemen bitmeyip belirli bir süre devam ettiği suçlar olarak tanımlanmıştır. **Centel, Zafer, Çakmut**, *Genel Hükümler*, s. 269-270. Diğer bir görüşe göre ise *kesintisiz (mütemadi) suç*, bir suçun kanuni tanımında gösterilen hareketin icrasının belirli bir süre devam ettiği suçlardır. **Koca, Üzülmmez**, *Genel Hükümler*, s.123. Öğretide; bir görüşe göre kesintisiz (mütemadi) suçlarda teşebbüs hükümlerinin uygulanmayacağı kabul edilmektedir. Bu görüşü savunan yazarlar; kesintisiz suçlarda temadi sona ermeden failin yakalanmış olması örneği üzerinden konuyu değerlendirmiştir. Böyle bir durumda; suçun teşebbüs aşamasında kalmayacağı, çünkü temadinin başladığı anda suçun kuramsal açıdan gerçekleşmiş olduğu ifade edilmiştir. **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 463. Öğretide bir diğer görüş ise mütemadi (kesintisiz) suçlara teşebbüsün bir açıdan mümkün olduğunu kabul etmektedir. Bu görüşe göre; mütemadi suçlarda suçun tamamlanma ve bitme anlarının farklılık arz ettiği belirtilerek; özellikle suç tamamlanıncaya kadar teşebbüse ilişkin hükümlerin uygulanmasının kuramsal açıdan mümkün olduğu ifade edilmektedir. **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 518. Kesintisiz (mütemadi) suçlarda teşebbüs hükümlerinin uygulanması ile ilgili olarak bizde ikinci görüşü benimsemekteyiz. Bu tür suçlarda; suçun tamamlanma ve bitme anları farklıdır. Bu kapsamda özellikle suç tamamlanıncaya kadar fail açısından teşebbüs hükümlerinin uygulanması kuramsal olarak söz konusu olabilir. Ancak suç tamamlandıktan sonra bitme aşamasına kadarki süreç içerisinde teşebbüs hükümlerinin uygulanması kuramsal açıdan mümkün değildir.

⁹⁴⁹ **İçel, Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 251-253., **Centel, Zafer, Çakmut**, *Genel Hükümler*, s. 469,471., **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 406., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 463,464., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 491.

Olası kastla işlenen suçlarda teşebbüs hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı hususu ise öğretide tartışmalıdır⁹⁵⁰. Yargıtay, olası kastla işlenen suçlarda failin ceza sorumluluğunun; ancak gerçekleşen neticeye göre belirlenebileceğinden hareketle teşebbüs hükümlerinin uygulanamayacağını kabul etmektedir⁹⁵¹.

Sırf hareket suçlarında (neticesi harekete bitişik suçlarda)⁹⁵² teşebbüs hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı konusunda öğretide farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre; bu tür suçlarda kanuni tipte yer alan icrai nitelikteki hareketlerin fail tarafından gerçekleştirilmesi ile suç tamamlandığı için teşebbüs hükümleri uygulanamaz⁹⁵³. Diğer görüşe göre ise *sırf hareket suçlarında* netice unsuru bulunmasa dahi; fail elinde olmayan nedenlerle kanuni tipte yer alan icrai nitelikteki hareketleri tamamlayamaz ise teşebbüs hükümlerinin uygulanması kuramsal açıdan gündeme gelebilir⁹⁵⁴. Bizim de iştirak ettiğimiz görüşe göre; *sırf hareket suçlarında* (neticesi harekete bitişik suçlarda) kanuni tipteki hareketin fail tarafından gerçekleştirilmesi ile suç tamamlandığı kabul edileceği için kural olarak teşebbüs hükümleri uygulanmaz. Ancak; bu tür suçlarda kanuni tipte yer alan icrai nitelikteki hareketler şayet zaman ve mekan bakımından bölünebilir nitelik taşıyor ise teşebbüs hükümlerinin uygulanması kuramsal açıdan mümkün olacaktır⁹⁵⁵.

⁹⁵⁰ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 724 vd., Tuğrul Katoğlu, "Olası Kasıt ve Suça Teşebbüs", **Prof. Dr. Nevzat Toroslu'ya Armağan**, Cilt: 1, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 459, Ankara, 2015, s. 623. Erişim Adresi: <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/872.pdf>, E.T.: 07.11.2019. Öğretide bir görüşe göre; olası kast kurumunun genel olarak kast kavramının içinde kaldığı gerekçesi ile teşebbüs hükümlerinin uygulanabileceği kabul edilmektedir. Bu yöndeki görüş için bkz.: **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 237. Öğretideki diğer bir görüşe göre ise olası kastın varlığı halinde kural olarak teşebbüs hükümleri uygulanmaz. **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 463.

⁹⁵¹ **Katoğlu**, *Suç Teşebbüs*, s. 623., **Centel, Zafer, Çakmut**, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, s. 471, dpn. 76., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 725.

⁹⁵² Kanun koyucunun suç tipinde neticeyi göstermediği, icrai yahut ihmali nitelikteki hareketin gerçekleştirilmesi ile suçun tamamlandığını kabul ettiği suçlara öğretide "*şekli suç*" diğer bir ifade ile "*neticesiz suç*" veya "*sırf hareket suçu*" denilmektedir. Bu tür suçlarda neticenin harekete bitişik olduğu, yer ve zaman bakımından hareketten ayrılmadığı kabul edilmektedir. Dolayısı ile bu tür suçlarda failin kanuni tipte yer alan hareketi gerçekleştirmesi ile suç tamamlanmaktadır. **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 226. Öğretide bir kısım yazarlar ise *sırf hareket suçlarında* ayrıca bir netice unsurunun bulunmadığını kabul etmektedir. **Koca, Üzülmüş**, *Genel Hükümler*, s. 127-128.

⁹⁵³ **Centel, Zafer, Çakmut**, *Genel Hükümler*, s. 472.

⁹⁵⁴ **Koca, Üzülmüş**, *Genel Hükümler*, s. 431-432.

⁹⁵⁵ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 741., **İçel, Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 251., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 446.

Öğretide; *saf (gerçek) ihmali suçlarda*, icrai nitelik taşıyan bir hareket bulunmadığı için teşebbüs hükümlerinin uygulanmayacağı⁹⁵⁶; fakat *ihmal suretiyle icra suçlarında* icrai davranışa eşdeğer bir hareket bulunduğu için teşebbüs hükümlerinin uygulanabileceği kabul edilmektedir⁹⁵⁷.

1.a. TGYK Md.28/f(1)'de Teşebbüs

Bu başlık altında Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek yahut bu nitelikteki hareketlere katılmak suçunun* teşebbüs hükümlerinin uygulanmasına konu olup olamayacağı hususu üzerinde durulacaktır. 5237 sayılı TCK'nun 35 inci maddesi teşebbüs kurumunu düzenleme altına almıştır⁹⁵⁸. Bu düzenlemeye göre; fail hakkında teşebbüs hükümlerinin uygulanabilmesi için öncelikle *kasten işlenebilen icrai nitelikte bir suçun varlığı* söz konusu olmalıdır. Aynı zamanda failin söz konusu *suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlamış olmasına rağmen* elinde olmayan nedenlerle bu hareketleri tamamlayamaması yahut suç tipinde öngörülmüş olması kaydı ile neticenin meydana gelmemiş olması gerekmektedir. Kuramsal açıdan böyle bir durum gerçekleştiği takdirde failin işlemeyi kastettiği suçun teşebbüs aşamasında kalmış olduğundan bahsedilebilecektir.

Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen; *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek yahut bu nitelikteki hareketlere katılmak suçu* niteliği itibariyle bir zarar suçu (neticeli) suç değil; sırf hareket suçu (neticesi harekete bitişik suç)⁹⁵⁹ ve aynı zamanda tehlike suçudur⁹⁶⁰. Öğretide kabul edilen ve bizim de katıldığımız görüşe göre; sırf hareket suçlarında teşebbüs

⁹⁵⁶ Akbulut, *Genel Hükümler*, s. 637., Özgenç, *Genel Hükümler*, s. 518., Özbek, Doğan, Bacaksız, *Genel Hükümler*, s. 446., Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 492.

⁹⁵⁷ Akbulut, *Genel Hükümler*, s. 637., İçel, Evik, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 252., Koca, Üzülmüş, *Genel Hükümler*, s. 434., Özbek, Doğan, Bacaksız, *Genel Hükümler*, s. 446.

⁹⁵⁸ 5237 sayılı TCK'nun, Suça Teşebbüs başlığını taşıyan 35 inci madde düzenlemesine göre: "(1)Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur. (2) Suça teşebbüs halinde fail, meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığına göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine onüç yıldan yirmi yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine dokuz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Diğer hallerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilir." Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, E.T.: 05.11.2019.

⁹⁵⁹ Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s.137., Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 64., Şentürk, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 82., Türkeli, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri, s. 151.

⁹⁶⁰ Türkeli, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri, s. 151.

hükümlerinin uygulanması kural olarak mümkün değildir. Fail tarafından kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü "*düzenlemek*", "*yönetmek*" veya "*bu nitelikteki hareketlere katılmak*" şeklinde belirtilen icrai nitelikteki üç seçimlik hareketten herhangi birinin somut olayda gerçekleştirilmesi ile kuramsal açıdan suçun tamamlanmış olduğunun kabulü gerekir⁹⁶¹. Ancak, istisnai bir durum olarak; kanuni tipte yer alan söz konusu seçimlik hareketler şayet zaman ve mekan bakımından bölünebilir nitelik gösterir ise ancak bu durumda teşebbüs hükümlerinin uygulanma ihtimali gündeme gelecektir⁹⁶².

Öğretide yer alan bir görüşe göre; Kanun'daki usul ve şartlara uyulmadan örneğin; bildirim verilmeden toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenmesi veya yönetilmesi halinde suç tipinde yer alan seçimlik hareketlerin nitelik olarak *ihmali hareket* ile ilişkili olduğu ifade edilmiştir⁹⁶³. Öğretide bahse konu edilen bu ihmali hareket, suçun tipikliğe ilişkin fiil unsurundan ziyade; toplantı veya yürüyüşün "*kanuna aykırılık*" vasfının gerçekleşmesi (orataya çıkması) ile ilişkilidir⁹⁶⁴. Unsurlarını incelemekte olduğumuz Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek yahut bu nitelikteki hareketlere katılmak suçunun*" "*kanuna aykırılık*" hallerinin bir kısmının nitelik itibarıyla Kanun'da öngörülen bir yükümlülüğün ihmali şeklinde diğer bir kısmının ise icra bir davranışta bulunmak suretiyle gerçekleştiği görülmektedir⁹⁶⁵.

Sonuç itibarıyla incelemekte olduğumuz suç tipinde yer alan; "*düzenlemek*", "*yönetmek*" veya "*bu nitelikteki hareketlere katılmak*" şeklindeki üç seçimlik hareketin de icrai nitelik taşıdığı ve bu hareketlerden bağımsız herhangi bir zarar neticesinin de suç tipinde öngörülmediği (düzenlenmediği) göz önünde

⁹⁶¹ 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipine teşebbüsün oluşmayacağı yönündeki görüşler için bkz.: **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 64., **Şentürk**, *2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri*, s. 83.,

⁹⁶² **Türkeli**, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri, s. 151.

⁹⁶³ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s.137. Yazar eserinde; Kanun'da öngörülen usul ve şartlara uyulmadan gerçekleştirilen kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerini "*düzenlemek*" veya "*yönetmek*" söz konusu olduğunda; bu hareketlerin vasfı olarak "*ihmali hareket*" söz konusu olduğunu ifade etmiştir. Kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak şeklindeki seçimlik hareketlerin varlığı bakımından ise her şeyden önce somut olayda bir "*toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılması*" olmasının gerekli olduğu" yazar tarafından vurgulanmıştır.

⁹⁶⁴ **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 63.

⁹⁶⁵ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s.137.

bulundurulduğunda; sırf hareket suçu (neticesi harekete bitişik suç) olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade edebiliriz⁹⁶⁶.

Suç tipi bakımından icrai hareketlerin başlamış olduğundan ve aynı zamanda suçun tamamlandığından bahsedilebilmesi için kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün somut olayda icra edilmiş (mevcut) olması gerekmektedir⁹⁶⁷. Bundan maksat, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün varlığından bahsedilebilmesi için aynı zamanda etkinliğin başlamasını sağlayacak şekilde bir araya gelmenin de gerçekleşmiş olması gerekliliğidir. Suç tipinde öngörülen kanuna aykırılık halinin de ancak bu şekilde ortaya çıkmış olacağını belirtmek gerekmektedir. Bu açıklamalarımızdan harekete somut olayda kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenlendiğini veya yönetildiğini belirleyecek şekilde bir toplanma (bir araya gelme) oluşmamış; diğer bir ifade ile etkinlik henüz fiilen oluşmamış ise suç tipine ilişkin icra hareketlerin varlığından da bahsedilemeyecektir. Bu durumda faillerin gerçekleştirdiği fiillerin; "hazırlık hareketleri" kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu durumda da fail açısından ceza sorumluluğunun varlığından bahsedilemeyecektir. Dolayısı ile Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü "düzenlemek" veya "yönetmek" fiilleri kapsamında henüz bir araya gelme sağlanmadan; kamu idaresi tarafından veya faillerin elinde olmayan başka herhangi bir sebeple etkinliğin gerçekleştirilmesi engellenirse ortada söz konusu suça ilişkin icrai nitelikte bir hareket bulunmadığı için failler bakımından ceza sorumluluğu gündeme gelmeyecektir⁹⁶⁸.

Teşebbüs kurumuna ilişkin genel açıklamalar kısmında ayrıca belirtildiği üzere; sırf hareket suçlarında kural olarak teşebbüs hükümlerinin uygulanması (netice unsuru bulunmadığı için) mümkün değildir. Ancak; seçimlik hareketler somut olayda zaman ve mekan bakımından bölünebilir nitelik gösterirse bazı istisnai durumlarda teşebbüs hükümlerinin uygulanması gündeme gelebilmektedir. Bir görüşe göre; kanuna aykırı toplantı yapmak üzere kalabalık bir grubun etkinliğin yapılacağı alana doğru yürümesi esnasında kolluk kuvvetleri tarafından durdurulması durumu göz önünde bulundurulduğunda; söz konusu kalabalığın toplanmasını sağlayan ve bunun için gerekli araçları temin eden kişilerin "düzenlemek" seçimlik

⁹⁶⁶ Öğretide söz konusu seçimlik hareketlerin ani nitelikte fiiller olduğu; ancak toplantı veya gösteri yürüyüşünün devam ettiği müddetçe mütemadi (kesintisiz) suç olma özelliği de gösterebileceği ifade edilmiştir. Konu hakkında bkz. **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s.137.

⁹⁶⁷ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s.137.

⁹⁶⁸ **Türkeli**, *Kanuna aykırı toplantı ve gösteri*, s. 151.

hareketi bakımından gerçekleştirmiş oldukları bu fiillerin teşebbüs aşamasında kalacağı ifade edilmiştir⁹⁶⁹. Bu gibi durumlarda söz konusu suçun teşebbüs aşamasında kaldığından bahsetmenin kuramsal açıdan mümkün olduğunu düşünmekteyiz. Ancak; hemen belirtelim ki, henüz icra hareketlerinin başlamadığı bir aşamada örneğin, sadece etkinlik bildiriminin ilgili makama verildiği anda, gerçekleştirilmesi planlanan etkinliğin kanuna aykırı amaç taşıdığından anlaşılması üzerine yetkili makamlar tarafından Kanun'un 17 inci maddesi uyarınca "ertelenme" veya "yasaklanma" kararı verilmesi halinde; 28 inci maddenin 1 inci fıkrasında düzenlenen suça yönelik herhangi bir icrai hareketin varlığından dolayı ile de teşebbüsten bahsedilmesi mümkün olmayacaktır⁹⁷⁰.

Söz konusu suç tipinde yer verilen "düzenlemek", "yönetmek" ve "bu nitelikteki hareketlere katılmak" seçimlik hareketlerinin niteliği itibariyle ani hareketler olduğu bu sebeple de zaman ve mekan bakımından bölünebilir özellik göstermelerinin yukarıda belirttiğimiz bazı istisnai durumlar hariç olmak üzere gündelik yaşamda pek ihtimal dahilinde olmadığı kanaatindeyiz. Dolayısı ile söz konusu suç tipi bakımından kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenlendiği, yönetildiği veya bu nitelikteki hareketlere katılım sağlandığı anda (bu suretle bir araya gelindiği anda) kuramsal açıdan suçun tamamlandığından (oluştugundan) bahsedilmesi gerekecektir⁹⁷¹. Bu aşamadan sonraki süreçte kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılması veya sona erdirilmesi halinde teşebbüs aşamasında kalmış suçtan değil; tamamlanmış suçtan dolayı ceza sorumluluğunun belirlenmesi gerekmektedir.

2-) Genel Olarak İştirak Kurumu

Ceza hukukunda suç tipleri bazı istisnalar dışında suçun tek fail tarafından işleneceğinin kabulü üzerine kurgulanmıştır⁹⁷². Tek fail tarafından işlenebilen söz konusu suç tiplerinin doğrudan veya dolaylı şekilde birden fazla failin katılımı ile de işlenebilmesi mümkündür. Bu gibi durumlarda *iştirak* kurumunun varlığı gündeme

⁹⁶⁹ **Türkeli**, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri, s. 151.

⁹⁷⁰ **Türkeli**, *Kanuna aykırı toplantı ve gösteri*, s. 152. Aksi yönde görüş için bkz.: **Güngör, Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 258. Yazarlar eserlerinde bu durumda dahi suçun teşebbüs aşamasında kaldığını ifade etmektedir. Ancak biz bu görüşün isabetli olmadığını değerlendirmekteyiz.

⁹⁷¹ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s.137.

⁹⁷² Türkan Yalçın Sancar, **Çok Failli Suçlar**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1998, s. 25., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 505., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 401, kn. 696.

gelmektedir⁹⁷³. İştirak halinde işlenen suçlarda gerçekleştirilen fiillerden kimin ne şekilde sorumlu tutulacağını belirlemek *suç ve cezada kanunilik ilkesi* açısından da oldukça önemlidir⁹⁷⁴. Bu konuda suç tipleri tek başına sorunun çözümüne yardımcı olmamasından dolayı iştirak hallerinde suça katılan kişilerin ceza sorumluluklarını belirlemeye yönelik kanuni düzenlemeler ortaya çıkmıştır⁹⁷⁵. Türk Ceza Hukuku sisteminde suçun işlenişe katılan kişilerin ceza sorumluluğu 5237 sayılı TCK'nın "*Suçta İştirak*" başlığı altında 37 ile 41 inci madde hükümleri arasında ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir⁹⁷⁶. Bu düzenlemeler kapsamında *suça iştirak* (katılma)

⁹⁷³ Ceza hukukunda *iştirak kurumu* türleri ve özellikleri hakkında ayrıntılı kuramsal bilgi için bkz: Faruk Erem, "Suça İştirak", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:3, Sayı:1, Yıl: 1946, s.62-107. Erişim Adresi: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/238/2088.pdf>, Erişim Tarihi: 08.11.2019., İzzet Özgenç, *Suçta İştirakin Hukuki Esası ve Faillik*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hukuk Müşavirliği Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1996. Devrim Aydın, *Türk Ceza Hukukunda Suça İştirak*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2009., **Sancar**, *Çok Failli Suçlar*, s. vd.

⁹⁷⁴ **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 505. Yazarlar; iştirak kurumunun ceza sorumluluğunu genişleten bir özelliğe sahip olduğunu ve bunun Türk hukukunda genel görüş olarak da benimsendiğini ifade etmiştir.

⁹⁷⁵ **Erem**, *Suçta İştirak*, s. 79-80. Yazar, iştirak türlerinin yasal düzenleme ile ayrıca belirlenmiş olduğunu bu sebeple kanunda tanımlanan iştirak türlerine girmeyen durumların iştirak ile ilişkilendirilmesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Yazar; iştirak türlerinin yasa ile belirlenmesinin sebebi olarak hukuki güvenliğin sağlanması anlayışını benimseyen öğretilerdeki görüşün ise kuvvetli temellere dayanmadığını belirtmiştir.

⁹⁷⁶ 5237 sayılı TCK Suça İştirak "**Faillik Madde 37-** (1) Suçun kanuni tanımında yer alan fiili birlikte gerçekleştiren kişilerden her biri, fail olarak sorumlu olur. (2) Suçun işlenmesinde bir başkasını araç olarak kullanan kişi de fail olarak sorumlu tutulur. Kusur yeteneği olmayanları suçun işlenmesinde araç olarak kullanan kişinin cezası, üçte birden yarısına kadar artırılır.", "**Azmettirme Madde 38-** (1) Başkasını suç işlemeye azmettiren kişi, işlenen suçun cezası ile cezalandırılır. (2) Üstsoy ve altsoy ilişkisinden doğan nüfuz kullanılmak suretiyle suça azmettirme halinde, azmettirenin cezası üçte birden yarısına kadar artırılır. Çocukların suça azmettirilmesi halinde, bu fıkra hükmüne göre cezanın artırılabilmesi için üstsoy ve altsoy ilişkisinin varlığı aranmaz. (3) Azmettirenin belli olmaması halinde, kim olduğunun ortaya çıkmasını sağlayan fail veya diğer suç ortağı hakkında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine yirmi yıldan yirmibeş yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine onbeş yıldan yirmi yıla kadar hapis cezasına hükmolunabilir. Diğer hallerde verilecek cezada, üçte bir oranında indirim yapılabilir.", "**Yardım etme Madde 39-** (1) Suçun işlenmesine yardım eden kişiye, işlenen suçun ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirmesi halinde, onbeş yıldan yirmi yıla; müebbet hapis cezasını gerektirmesi halinde, on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası verilir. Diğer hallerde cezanın yarısı indirilir. Ancak, bu durumda verilecek ceza sekiz yılı geçemez. (2) Aşağıdaki hallerde kişi işlenen suçtan dolayı yardım eden sıfatıyla sorumlu olur: a) Suç işlemeye teşvik etmek veya suç işleme kararını kuvvetlendirmek veya fiilin işlenmesinden sonra yardımda bulunacağını vaat etmek. b) Suçun nasıl işleneceği hususunda yol göstermek veya fiilin işlenmesinde kullanılan araçları sağlamak. c) Suçun işlenmesinden önce veya işlenmesi sırasında yardımda bulunarak icrasını kolaylaştırmak.", "**Bağlılık kuralı Madde 40-** (1) Suça iştirak için kasten ve hukuka aykırı işlenmiş bir fiilin varlığı yeterlidir. Suçun işlenişine iştirak eden her kişi, diğerinin cezalandırılmasını önleyen kişisel nedenler göz önünde bulundurulmaksızın kendi kusurlu fiiline göre cezalandırılır. (2) Özgü suçlarda, ancak özel faillik niteliğini taşıyan kişi fail olabilir. Bu suçların işlenişine iştirak eden diğer kişiler ise azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulur. (3) Suça iştiraktan dolayı sorumlu tutulabilmek için ilgili suçun en azından teşebbüs aşamasına varmış olması gerekir.", "**İştirak hâlinde işlenen suçlarda gönüllü vazgeçme Madde 41-** (1) İştirak halinde işlenen suçlarda, sadece gönüllü vazgeçen suç ortağı, gönüllü vazgeçme hükümlerinden yararlanır. (2) Suçun; a) Gönüllü vazgeçenin gösterdiği gayreti dışında başka bir sebeple işlenmemiş olması, b) Gönüllü vazgeçenin bütün gayretine

kurumu öğretide *faillik* ve *şeriklik* olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir⁹⁷⁷. Faillik kurumu; *doğrudan faillik*, *müşterek faillik*, *dolaylı faillik* ve *yan yana faillik* olmak üzere dört farklı türe⁹⁷⁸; şeriklik (suç ortaklığı) kurumu ise *azmettirme* ve *yardım etme* olmak üzere iki farklı türe ayrılmaktadır⁹⁷⁹. Bu açıklamalara ek olarak; faillik kurumunun suçun işlenişinde gerekli olan kişi sayısına göre; *tek failli suçlar* ve *çok failli suçlar* olmak üzere de ikiye ayrıldığını belirtmek gerekir⁹⁸⁰.

2.a. TGYK Md.28/f(1)'de İştirak

Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan; *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek yahut bu nitelikteki hareketlere katılmak* suçu; iştirak hükümleri açısından özellik arz etmez. Suç tipindeki seçimlik hareketlerden her biri tek fail tarafından gerçekleştirilebileceği gibi birden fazla fail ile birlikte de (müşterek faillik) gerçekleştirilebilir.

Suç tipindeki seçimlik hareketlerden ilki olan; *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek* fiilinin tek fail tarafından işlenip işlenemeyeceği hususunda oluşabilecek olası tereddütleri gidermek amacıyla şu değerlendirmeyi yapmak gerekmektedir. 2911 sayılı Kanun çerçevesinde hukuka uygun bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenlenebilmesi için her şeyden önce Kanun'un 9 uncu maddesi uyarınca; fiil ehliyetine sahip ve on sekiz yaşını doldurmuş en az yedi kişiden oluşan bir düzenleme kurulunun oluşturulması gerekmektedir. Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinin ilk seçimlik hareketi olan "düzenlemek" fiili açısından bu şekilde bir kurul oluşturulma zorunluluğu bulunmamaktadır. Aksine; tek bir failin kendi çabasıyla, veya birden fazla fail ile

rağmen işlenmiş olması, Hallerinde de gönüllü vazgeçme hükümleri uygulanır." Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, E.T.: 08.11.2019.

⁹⁷⁷ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 782., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 503., **Öztürk**, **Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 402, kn. 698., **Koca**, **Üzülmez**, *Genel Hükümler*, s. 447., **Özbek**, **Doğan**, **Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 509.

⁹⁷⁸ **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 422 vd., **Öztürk**, **Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 403., **Koca**, **Üzülmez**, *Genel Hükümler*, s. 447,551. Öğretide bazı yazarlar ise faillik kurumunu üç farklı tür altında incelemektedir. **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 782., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 503., **Özbek**, **Doğan**, **Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 509.

⁹⁷⁹ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 782-783., **Öztürk**, **Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 403., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 503., **Özbek**, **Doğan**, **Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 509., **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 427-428.

⁹⁸⁰ **Çok failli suç**: Tek bir kişi tarafından işlenmesi kuramsal açıdan mümkün olmayan; ancak birden fazla kişinin fail olarak suçun işlenmesine katılmasının zorunlu olduğu suçları ifade etmektedir. Çok failli suçlar kendi içersinde "yakınsama suçları" ve "karşılaşma suçları" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bkz.: **Özbek**, **Doğan**, **Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 505-506.

birlikte ve fakat "düzenleme kurulu" oluşturmada toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi halinde söz konusu suç tipinin tipilik unsuru açısından ihlal edildiğinden bahsedilebilecektir. Düzenleme kurulu oluşturmamak şeklinde ortaya çıkan bu ihlalin varlığı suçun oluşması bakımından kanuni tipte aranan "kanuna aykırılık" hallerinden birini oluşturmaktadır. Kanun'un 23 üncü maddesinin (a) bendi uyarınca düzenleme kurulu oluşturulmadan toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi kanuna aykırıdır. Dolayısı ile bu başlık altında incelenmekte olan suç tipinin ilk seçimlik hareketinin tek fail tarafından da işlenmesi kuramsal olarak mümkün olup bu konuda herhangi bir tereddüt oluşmamalıdır.

Suçun fail unsuruna ilişkin açıklamalar kısmında ayrıca belirttiğimiz üzere; herkes bu suçun faili olabileceği için *özgü suç* niteliği taşımamaktadır⁹⁸¹. Bu değerlendirmeden hareketle söz konusu suça yönelik birlikte (*müşterek*) failliğin yanı sıra; *azmettirme* veya *yardım etme* şeklindeki iştirak türlerinin de gerçekleşebileceği⁹⁸² kanaatindeyiz.

3-) Genel Olarak İçtima Kavramı

Ceza hukuku sisteminde failin ceza sorumluluğu; kural olarak ne kadar fiil varsa o kadar suç ne kadar suç varsa o kadar ceza vardır prensibine dayanmaktadır⁹⁸³. Dolayısı ile bu genel prensibe kanuni düzenlemeler aracılığı ile istisna getirilmediği müddetçe failin işlemiş olduğu her bir suçtan dolayı ceza sorumluluğu bağımsız olarak (*gerçek içtima*) belirlenecektir⁹⁸⁴. Öğretide *suçların içtimai*⁹⁸⁵ olarak ifade edilen müessese ise yukarıda bahsedilen genel prensip hakkında fail lehine getirilmiş istisnayı ifade etmektedir⁹⁸⁶. Suçların içtimai olarak

⁹⁸¹ Özgü suçlara iştirak bakımından 5237 sayılı TCK'nın 40 ıncı maddesinin 2 inci fıkrasına ilişkin düzenlemenin dikkate alınması gerekmektedir. Bu düzenlenmeye göre; "*Özgü suçlarda ancak özel faillik niteliği taşıyan kişi fail olabilir. Bu suçların işlenişine iştirak eden diğer kişiler ise azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulur.*"

⁹⁸² **Türkeli**, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri, s. 154-155.

⁹⁸³ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 601., **Koca**, **Üzülmez**, *Genel Hükümler*, s. 504., **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 441.

⁹⁸⁴ **Öztürk**, **Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 385, kn. 665.

⁹⁸⁵ Suçların içtimai hakkında ayrıntılı kuramsal bilgi için bkz.: Kayıhan İçel, *Suçların İçtimai*, Sermet Matbaası, İstanbul, 1972., **Özen**, *Suçların İçtimai*, s. 6 vd., Neslihan Göktürk, "Türk Hukuku'nda Suçların İçtimai", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi (CHKD)*, Yıl: 2014, Cilt:2, Sayı:1-2, s.31-59.

⁹⁸⁶ Türkan Yalçın Sancar, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi (TBB)*, Sayı:70, Mayıs- Haziran, 2007, s.246. Erişim Adresi: <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-70-322>, E.T.: 10.11.2019., **Öztürk**, **Erdem**, *Genel Hükümler* - 2018, s. 399, §697.

kabul edilen hallerde⁹⁸⁷ fail tarafından ihlal edilen birden fazla suç olmasına rağmen; failin ceza sorumluluğunun her bir suç için ayrı ayrı değil; gerçekleşen içtima türüne göre bazen en ağır olan suçun cezasının faile uygulanması suretiyle (*fikri içtima*)⁹⁸⁸, bazen faile verilecek tek cezanın kanunun öngördüğü oranda arttırılması suretiyle (*zincirleme suç*)⁹⁸⁹ bazen de biri diğerinin unsuru veya ağırlaştırıcı nedeni olması dolayısıyla tek fiil (*bileşik suç*)⁹⁹⁰ dolayısı ile de tek suç olarak kabul edilmesi suretiyle belirlenmektedir⁹⁹¹. Çalışmamız kapsamında unsurları incelenecek olan her bir suç tipinin içtima uygulamasına (*bileşik suç, zincirleme suç, fikri içtima*) konu olup olmayacağı ayrıca değerlendirme konusu edilecektir.

Suçların içtimai hakkında yukarıda yer verilen açıklamaların yanı sıra; öğretide *normların (kanunların) görünüşte içtimai*⁹⁹² olarak ifade edilen müessese hakkında da açıklamalarda bulunmak çalışma konumuz kapsamında incelediğimiz suç tiplerinin anlaşılması açısından önem arz etmektedir. *Normların (kanunların) görünüşte içtimai* olarak kabul edilen hallerde; suç çokluğu meselesinin suçların

⁹⁸⁷ Öğretide bir görüşe göre; 5237 sayılı TCK bakımından suçların içtimai müessesesi sadece *Fikri İçtima (Md.44)* ve *Zincirleme Suç (Md.43)* hallerini kapsamaktadır. Bkz.: **Koca, Üzülmüş, Genel Hükümler**, s. 549. *Bileşik Suç (Md. 42)* düzenlemesi ise öğretideki bazı yazar tarafından suçların görünüşte içtimai hallerinden biri olarak kabul edilen *tüketen tüketilen norm ilişkisi* kapsamında değerlendirilmektedir. Bkz.: **Koca, Üzülmüş, Genel Hükümler**, s. 551., **Demirbaş, Genel Hükümler**, s. 543 vd., **İçel, Evik, Genel Hükümler - 2. Kitap**, s. 317., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 541,565,568. Öğretide diğer bazı yazarlar ise *Bileşik Suç (Md.42)* düzenlemesini de *Fikri İçtima* ve *Zincirleme Suç* kurumları gibi "*suçların içtimai*" kapsamında değerlendirmektedir. Bkz.: **Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku**, s. 581 vd., **Öztürk, Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku**, s. 394, kn. 685 vd.

⁹⁸⁸ Fikri İçtima kurumu, 5237 sayılı TCK'nun 44 üncü maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: "**Madde 44- (1)** İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır." Fikri içtima kurumu hakkında ayrıntılı bilgi kuramsal bilgi için bkz: Neslihan Göktürk, **Fikri İçtima (Suçların İçtimai)**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013., **Özen**, Suçların İçtimai, s. 296 vd.

⁹⁸⁹ Zincirleme suç kurumu, 5237 sayılı TCK'nun 43 üncü maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: "**Madde 43- (1)** Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda, bir cezaya hükmedilir. Ancak bu ceza, dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır. Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri, aynı suç sayılır. (Ek cümle: 29/6/2005 – 5377/6 md.) Mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır. (2) Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda da, birinci fıkra hükmü uygulanır. (3) Kasten öldürme, kasten yaralama, işkence ve yağma suçlarında bu madde hükümleri uygulanmaz." Zincirleme suç kurumu hakkında ayrıntılı kuramsal bilgi için bkz: Türkan Yalçın, Sancar, **Müteselsil Suç**, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Mart, 1995., **Özen**, Suçların İçtimai, s. 174 vd.

⁹⁹⁰ Bileşik suç kurumu, 5237 sayılı TCK'nın 42 inci maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: "**Madde 42- (1)** Biri diğerinin unsuru veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suçta bileşik suç denir. Bu tür suçlarda içtima hükümleri uygulanmaz." Bileşik suç hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **İçel**, Suçların İçtimai, s. 203 vd., **Özen**, Suçların İçtimai, s. 40 vd.

⁹⁹¹ **Özen**, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku, s. 847.

⁹⁹² Ceza hukuku kuramında *suçların görünüşte içtimai* konusu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **İçel**, *Suçların İçtimai*, s. 167 vd.

içtimasında kabul edilenin aksine⁹⁹³ sadece görünüşte ortaya çıktığı, bu gibi durumlarda fail hakkında somut olaya uygulanabilecek tek ceza normunun bulunduğu öncelikle kabul edilmektedir⁹⁹⁴. Görünüşte içtima hallerinde, tek fiilin ihlal ettiği birden fazla ceza normundan sadece birinin olaya uygulanmasının oluşan haksızlık içeriğini karşılamaya yeterli görüldüğü bu sebeple diğer ceza normlarının uygulanmasından kaçınıldığı (diğer normların geriye çekildiği) ifade edilmektedir⁹⁹⁵. Görünüşte içtima hallerinde; faile tek ceza normunun uygulanmasını sağlamak amacıyla Kanun koyucunun herhangi bir tasarrufta bulunmasının zorunlu olmadığı; bu hukuki sonuca normlar arasındaki ilişkiden yahut da yorum yöntemi ile ulaşılabildiği kabul edilmektedir⁹⁹⁶. Ceza hukukunda *normların (kanunların) görünüşte içtimaı* olarak kabul edilen üç farklı durumun bulunduğunu belirtmek gerekmektedir. Bunlar; *özel norm - genel norm ilişkisi*⁹⁹⁷, *tüketen tüketilen norm ilişkisi*⁹⁹⁸ ve *asli tali norm ilişkisi*⁹⁹⁹ olarak ifade edilebilir¹⁰⁰⁰. Öğretide, görünüşte

⁹⁹³ Suçların içtimaı hallerinde gerçekte birden çok suçun bulunduğu ve her bir suçun gerçekte bir olaya uygulanabildiği kabul edilmekte ve fakat; Kanun koyucunun benimsediği suç siyaseti gereği fail hakkında tek suçtan dolayı ceza sorumluluğunun kabul edildiği belirtilmiştir. Oysa, normların (kanunların) görünüşte içtimaı hallerinde; bir olaya birden fazla ceza normunun uygulanmasının kuramsal açıdan mümkün olmadığı, bu durumun sadece görünüşte ortaya çıktığı kabul edilmiştir. Bkz.: Kayıhan İçel, "Görünüşte Birleşme (İçtima) İlkeleri ve Yeni Türk Ceza Kanunu", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:7, Sayı:14, Güz, 2008, s.36., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 915.

⁹⁹⁴ İçel, Suçların İçtimaı, s. 167., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 915., **Koca, Üzülmmez**, *Genel Hükümler*, s. 549., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 659.

⁹⁹⁵ **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 394, kn. 685., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s.915., **Koca, Üzülmmez**, *Genel Hükümler*, s. 549.

⁹⁹⁶ İçel, Suçların İçtimaı, s. 167., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 398, kn. 691., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 915., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 659.

⁹⁹⁷ **Özel norm - genel norm ilişkisinde**; bir ceza normunun (lex specialis), başka bir ceza normunda (lex generalis) bulunan bütün unsurları ve bununla birlikte en az bir ek unsuru içermesi gerektiği ve her iki normun da aynı hukuki değeri koruması gerektiği öncelikle kabul edilmektedir. Bu kapsamda; özel ceza normunun hali hazırda genel ceza normunun haksızlık unsurunu da içerdiği ve buna bağlı olarak özel ceza normunun ihlal edildiği durumlarda, genel ceza normunun da zorunlu olarak ihlalinin gündeme geleceği kabul edilmektedir. Dolayısı ile böyle durumlarda; "*özel norm, genel normun uygulanmasını sınırlar*" (lex specialis derogat legi generali) ilkesinin geçerli olacağı ifade edilmektedir. Konu hakkında bkz.: **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 398, kn. 692., **Koca, Üzülmmez**, *Genel Hükümler*, s. 550., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 540-541., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 916.

⁹⁹⁸ **Tüketen - tüketilen norm ilişkisinin**; bir ceza normunun diğer bazı ceza normları tarafından korunan hukuki değerlerin tümünü ortak bir şekilde koruması durumunda ortaya çıktığı ve bu gibi durumlarda tüketen normun, tüketilen normun haksızlık içeriğini de kapsamına aldığı öncelikle kabul edilmektedir. Bkz.: **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 542., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 566-567., **Koca, Üzülmmez**, *Genel Hükümler*, s. 551., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 921., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 400, kn. 695. **Not:** Öğretide, *tüketen norm - tüketilen norm ilişkisi* kapsamında ortaya çıkan görünüşte içtima halleri arasında; *geçitli (müterakki) suç, cezalandırılmayan önceki ve sonraki hareketler ile bileşik suç* gösterilmektedir.

⁹⁹⁹ **Asli norm - tali norm ilişkisinin**; bir ceza normunun açık veya örtülü bir şekilde ancak başka bir ceza normu tarafından ihlal edilmemesi koşuluna bağlı olarak somut olaya uygulanma imkanı bulması halinde gündeme geldiği kabul edilmektedir. Bu ilişki öğretide *yardımcı normun*

içtima halleri ile suçların içtimai türlerinden biri olan fikri içtima kuralı arasında önemli bir benzerliğin bulunduğu¹⁰⁰¹, uygulamada ve öğretide ortaya çıkan bir çok sorunun ise bu benzerlikten kaynaklandığı ifade edilmiştir¹⁰⁰².

2911 sayılı TGYK'da düzenlenen bazı suç tipleri açısından Kanun koyucunun içtima bahsinde özel olarak değerlendirmeyi gerekli kılan ek bir düzenlemeye yer verdiğini tespit etmiş bulunmaktayız. Şöyle ki, Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında¹⁰⁰³ düzenlenmiş olan suç tipi başta olmak üzere; Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında¹⁰⁰⁴, Kanun'un 29 uncu maddesinde¹⁰⁰⁵, Kanun'un 30 uncu maddesinde¹⁰⁰⁶, Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci ve 3 üncü fıkralarında¹⁰⁰⁷ ve Kanun'un 34 üncü maddesinde¹⁰⁰⁸ düzenlenmiş olan suç tiplerinde ayrıca ve açıkça "...fiil daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir suç oluşturmadığı takdirde... cezalandırılır." ifadesi bulunmaktadır. Kanun koyucunun yukarıda belirtilen suç tipleri açısından failin ceza sorumluluğunun belirlenmesi noktasında bu yönde bir

sonralığı ilkesi şeklinde de ifade edilmektedir. Bu görünüşte içtima ilişkisinde; özel - genel norm ilişkisinden farklı olarak yardımcı normun, asli normun taşıdığı bütün unsurları içermesi zorunluluğunun olmadığı kabul edilmektedir. Bu görünüşte içtima ilişkisinde; söz konusu ceza normlarının aynı (ortak) hukuki değeri korumalarının yanı sıra; asli normun, tali (yardımcı) norma göre bu korumayı daha yoğun şekilde gerçekleştirmesinin yanı sıra başka hukuki değer veya değerleri de korunma işlevine sahip olmasının söz konusu olduğu kabul edilmektedir. Konu hakkında bkz.: **İçel**, *Suçların İçtimai*, s. 175., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 918 vd., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 399, kn. 694., **Koca, Üzülmüş**, *Genel Hükümler*, s. 554., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 568., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 541.

¹⁰⁰⁰ **İçel**, *Suçların İçtimai*, s. 173 vd., Hans Heinrich Jescheck, *Alman Ceza Hukukuna Giriş, Kusur İlkesi*/Ulrich Sieber, *Ceza Hukukunun Sınırları*, Çev: Feridun Yenisey, İstanbul, 2007, s. 56-57.

¹⁰⁰¹ **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 566. Yazarlar eserlerinde; tek eylemin iki suç tipinin ihlaline sebebiyet verdiği hallerde ortaya çıkabilecek bir sorun olarak özel norm - genel norm ilişkisini göstermişlerdir. Öğretide ise; bir suçun basit şekli ile nitelikli şekli arasında, temel suç tipi ile netice sebebiyle ağırlaşmış suç tipi arasında, özgü suç ile genel suç tipi arasında ayrıca genel ve özel kanunda bulunan suç tipleri arasında özel norm - genel norm ilişkisi şeklinde beliren görünüşte içtima halinin bulunacağı kabul edilmiştir. Bkz.: **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 566., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 916 vd.

¹⁰⁰² **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 915. Yazar eserinde, söz konusu sorunun çözüm yolunun; somut olayda beliren suç çokluğu durumunun görünüşte mi yoksa gerçekte mi ortaya çıktığının tespit edilmesine bağlı olduğunu ifade etmektedir.

¹⁰⁰³ 2911 sayılı TGYK Md.28/f(1): "Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak"

¹⁰⁰⁴ 2911 sayılı TGYK Md.28/f (4): "Güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve yürüyüşle ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak"

¹⁰⁰⁵ 2911 sayılı TGYK Md.29: "Toplantı ve yürüyüşlere engel olma"

¹⁰⁰⁶ 2911 sayılı TGYK Md.30: "Huzur ve sükunu bozmak"

¹⁰⁰⁷ 2911 sayılı TGYK Md.31/f(2)-(3): "Kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik"

¹⁰⁰⁸ 2911 sayılı TGYK Md.34: "Halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak"

tercihte bulunmasının hukuki nitelik açısından değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Öğretide yer alan bir görüşe göre; yukarıda belirtilen suç tiplerinde yer alan "...fiil daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir suç oluşturmadığı takdirde... cezalandırılır." ifadesi hukuki nitelik açısından "*suçun ön şartı*"¹⁰⁰⁹ olarak kabul edilmektedir¹⁰¹⁰. Bu görüşü savunan yazarlara göre; Kanun koyucunun, suç tiplerinde bu yönde bir düzenleme tercihinde bulunması nedeniyle aynı fiilin daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturması halinde artık bu suç tiplerinin somut olaya uygulanamayacağı sonucuna ulaşılması gerekmektedir¹⁰¹¹. Bir başka görüşe göre ise, bu düzenlemenin *suçun ön şartı* olarak değil; *özel içtima kuralı* olarak kabul edilmesi gerekmektedir¹⁰¹².

2911 sayılı TGYK'da düzenlenen bazı suç tiplerinde yer alan; "...fiil daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir suç oluşturmadığı takdirde... cezalandırılır." ifadesi

¹⁰⁰⁹ Suçun ön şartı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Uğur Alacakaptan, **Suçun Unsurları**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 372, Sevinç Matbaası, Ankara, 1975, s. 6 vd.

¹⁰¹⁰ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 132-134., **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 203.

¹⁰¹¹ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 133. Yazar eserinde; bir olayın bütün unsurları ile iki ayrı ceza normunu ihlal etmesi halinde ve bu şekilde bir kaydın ilgili suç tipinde açıkça yer alması neticesinde esasen içtima durumunun ortaya çıkacağını belirtmiştir. Ceza hukuku öğretisinde ise bazı yazarların bu gibi durumlar için; "*yardımcı prensiple çözülen kanunlar ihtilafı*"ndan; diğer bir ifade ile *asli norm - tali norm* ilişkisinden kaynaklanan *görünüşte içtima* ilişkisinden söz ettiklerini belirtmiştir. Ancak, bu görüşe katılmayan diğer bazı yazarların ise özellikle de kanunun açık bir şekilde bir hükmün uygulanmasını ayırık tuttuğu bu gibi hallerde kanunlar ihtilafının varlığını kabul etmediklerini belirtmiştir. Yazar, ihtilaftan kastedilen şeyin aynı olaya iki ayrı kanun hükmünün uygulanabilmesi olduğu takdirde; bu durumda şu önemli sonuçlara ulaşılması gerektiğini ifade etmiştir: Şayet aynı fiil birden fazla ceza normunun ihlalini sonuçluyorsa *Fikri İçtima* kuralını düzenleyen TCK hükmünün bu olaya tatbik edilemeyeceği, çünkü bu durumda iki ayrı Kanun hükmünün olduğu belirtmiştir. Böyle bir durumda suç tipinde yer verilen açık düzenleme gereği hangi kanunda yer alan suç tipi daha ağır cezayı gerektiriyor ise failin o suç tipinden sorumlu tutulması gerekmektedir. Bunun dışında, suç tipindeki açık düzenleme gereği; kanunlar ihtilafının varlığından da bahsedilemeyeceği; dolayısı ile iki ayrı kanun arasında ortaya çıkabilecek özel norm - genel norm çatışmasında sorunun özel normun uygulama önceliği kapsamında çözümlenemeyeceği, olayda en ağır cezayı gerektiren norm şayet genel norm ise somut olaya bu normun uygulanması yoluna gidileceğini belirtmiştir. Yazarın bu konudaki görüşüne göre; önceki tarihli kanun ile sonraki tarihli kanun normları arasında ortaya çıkan ihtilafta da cezası ağır olan norm hangisi ise somut olaya o normun uygulanması ile yetinilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak yazar eserinde; söz konusu düzenleme kapsamında kanunlar ihtilafının diğer bir ifade ile görünüşte içtimanın varlığının kabul edilecek olması halinde; sorunun asli norm - tali norm ilişkisi ile çözülebileceğini, ancak bunun için her iki ceza normunun da aynı hukuki değeri koruma işlevine sahip olması gerektiğini özellikle vurgulamıştır. Şayet, söz konusu hükmün kanunlar ihtilafını kaldıran bir düzenleme olarak anlaşılması halinde ise ortada bir kanunlar ihtilafı (görünüşte içtima) bulunmadığı gerekçesi ile fail tarafından ihlal edilen ceza normları arasında aynı hukuki değeri koruma gibi bir şartın da aranmayacağı ve olayda *fikri içtima kuralının uygulanması suretiyle sonuca ulaşmak gerektiği* görüşünü ileri sürmüştür. Ayn. yön. görüş için bkz.: **Güngör, Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 203-206.

¹⁰¹² **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 65, dpn. 316.

ile 5237 sayılı TCK'nın 44 üncü maddesinde yer alan *fikri içtima* kuralı içerik itibariyle önemli ölçüde benzerlik arz etmekle birlikte her iki durumun bakımından hukuki niteliğe ilişkin farklılığın bulunduğunu belirtmek gerekir. Şöyle ki, bir ceza normunun (suç tipinin) içeriğinde failin ceza sorumluluğunu belirlemeye yönelik yukarıda belirtilen suç tiplerinde yer verilen ifadeye benzer bir takım kayıtların bulunması halinde; *kanunların (normların) görünüşte içtimaı* hallerinden biri olarak *asli norm - tali norm ilişkisi* ve bununla bağlantılı olarak da *yardımcı normun sonralığı ilkesinin* gündeme geleceği kabul edilmektedir¹⁰¹³. *Asli norm - tali norm* ilişkisinde, ceza normlarından birinin diğeri karşısında tali (yardımcı veya ikincil) norm olarak düzenlendiği sonucu ise bazen ceza normunun (suç tipinin) içeriğinden açıkça anlaşılabileceği gibi¹⁰¹⁴; bazen de bu durumun kapalı olarak ifade edildiği belirtilmiştir¹⁰¹⁵. Öğretide bu ilk durum **şekli (formel) ikincillik**, ikinci durum ise **maddi (materiell) ikincillik** olarak isimlendirilmektedir¹⁰¹⁶. İkinci durumda; hangi ceza normunun (suç tipinin) diğeri karşısında tali (yardımcı veya ikincil) norm olduğunun, normlar arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi yöntemi ile tespit edilebileceği ifade edilmiştir¹⁰¹⁷. Bunun dışında tali (yardımcı) normun **mutlak** veya **nispi** olarak ortaya çıkması da mümkün görünmektedir. Şayet ceza normunda; "*fiil ayrı bir suç teşkil etmiyorsa*" şeklinde bir ibare bulunuyorsa; **açık (sarih) ve mutlak tali (yardımcı) normun** söz konusu olduğu; buna karşılık "*...maddesinde gösterilen hallerin dışında*" gibi bir ibare kullanılmış ise **açık (sarih) ve nispi tali (yardımcı) normun** bulunduğu ifade edilmiştir¹⁰¹⁸.

Bu açıklamalardan hareketle, bir ceza normunun ancak başka bir ceza normu uygulanmadığı takdirde uygulanabilir nitelik taşıması halinde *tali (yardımcı) norm* niteliğine sahip olduğu anlaşılmaktadır¹⁰¹⁹. Bu kapsamda, *tali (yardımcı) normun*; failin asıl işlemek istediği suçun ne unsuru, ne de daha az veya daha fazla cezayı

¹⁰¹³ İçel, *Suçların İçtimaı*, s. 175.

¹⁰¹⁴ Bazı ceza normlarında yer alan; "*kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında*" veya "*fiil daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir suç oluşturmadığı takdirde*" gibi ifadelerin; ilgili ceza normunu, tali (yardımcı) norm olarak değerlendirilmesine imkan sağladığı belirtilmektedir. **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 634,637., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 919., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 399, dñn.198., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 541.

¹⁰¹⁵ İçel, *Suçların İçtimaı*, s. 175., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 568-569.

¹⁰¹⁶ **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 569.

¹⁰¹⁷ **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 541., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 399, kn.694., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 919., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 569.

¹⁰¹⁸ İçel, *Suçların İçtimaı*, s. 175.

¹⁰¹⁹ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 918.

gerektiren nitelikli şekli olmadığı; ancak failin asıl ihlal etmek istediği normun ihlal edilmesi halinde, zorunlu olarak ihlal edilen norm olma özelliği gösterdiği belirtilmiştir¹⁰²⁰.

Öğretide *asli norm tali norm* ilişkisi şeklinde ortaya çıkan *görünüşte içtima* halinde; her iki normunda esasında *aynı hukuki değeri* koruduğu ve fakat asli normun, tali norma göre hukuki değeri daha yoğun şekilde korumakla birlikte başka hukuki değerleri de koruma işlevine sahip olduğu ifade edilmiştir¹⁰²¹. Söz konusu ceza normlarının, farklı kanunlarda düzenlenmiş olmaları ve bunun yanı sıra farklı hukuki değerleri korumaları halinde ise *fikri içtima* kuralının uygulanması gerektiği kabul edilmektedir¹⁰²².

Öğretide, *asli norm - tali norm* ilişkisi biçiminde ortaya çıkan *görünüşte içtima* durumlarına şu hususlar örnek olarak gösterilmektedir: Aynı hukuki değere yönelik daha ağır saldırıyı düzenleyen norm, daha hafif müdahaleye konu olan norma göre asli, teşebbüse ilişkin norm, suçun tamamlanmış şeklini düzenleyen norma göre tali, suça iştirak bakımından yardım etmeyi düzenleyen norm (TCK Md. 39), failliği düzenleyen norma (TCK Md. 37) göre tali, tehlike suçlarına ilişkin norm, zarar suçları karşısında tali, ihmal suretiyle icra suçlarını düzenleyen normlar, saf (gerçek) ihmali suçları düzenleyen normlar karşısında tali norm niteliği taşıdığı kabul edilmektedir¹⁰²³.

Öğretideki bir başka görüşe göre ise; bir suç tanımının, daha ağır cezayı gerektiren bir başka suçtan dolayı cezaya hükmolunamadığı takdirde uygulanabilirliğinin kabulü halinde *tali ve tamamlayıcı* suçun; diğer bir ifade ile *yardımcı normun* söz konusu olduğu kabul edilmektedir¹⁰²⁴. Bu görüşü savunan yazarlara göre; *tali ve tamamlayıcı* suç tanımlarının; "*farklı nitelikte fikri içtima halinin bir örneğini*" oluşturduğu ifade edilmektedir¹⁰²⁵.

¹⁰²⁰ **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 634.

¹⁰²¹ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 919., **İçel**, *Görünüşte Birleşme*, s. 40., **Özen**, *Suçların İçtimai*, s. 335-336.

¹⁰²² **Özen**, *Suçların İçtimai*, s. 335-336. Yazar eserinde, farklı kanunlarda düzenlenmiş olan her iki ceza normunun da koruduğu hukuksal değer aynı olması halinde ise özel kanunun uygulanacağını, bu durumda fikri içtima kuralının ise gündeme gelmeyeceğini belirtmiştir.

¹⁰²³ **Koca**, **Üzülmüş**, *Genel Hükümler*, s. 554., **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 635 vd., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 919-921.

¹⁰²⁴ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 662.

¹⁰²⁵ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 662.

Öğretideki bir başka görüşe göre; 2911 sayılı TGYK'da düzenlenen ve yukarıda madde numaraları ve isimleri belirtilen suç tiplerinde yer verilen; "...*fiil daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir suç oluşturmadığı takdirde... cezalandırılır.*" ifadesinin hukuki niteliği itibariyle; kanunlar ihtilafını (kanunların görünüşte içtimasını) ortadan kaldıran bir düzenleme olarak kabul edilmesi halinde, fail tarafından ihlal edilen ceza normlarının *asli norm - tali (yardımcı) norm* ilişkisinde aranan "aynı hukuki değeri koruma" şartını sağlamasına gerek olmayacağı ve bu durumda *fikri içtima* kuralının tatbik edilmesi suretiyle sorunun çözümlenebileceği savunulmuştur¹⁰²⁶.

Kanunların (suçların) görünüşte içtiması hakkında öğretilerdeki görüşler çerçevesinde bir değerlendirme yapmamız gerekirse; 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci ve 4 üncü fıkralarında, 29 uncu ve 30 uncu maddelerinde, 31 inci maddesinin 2 inci ve 3 üncü fıkralarında ve 34 üncü maddesinde düzenlenen suç tiplerinde yer verilen; "...*fiil daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir suç oluşturmadığı takdirde... cezalandırılır.*" ifadesinin hukuki niteliği itibariyle; **şekli** (formel/açık) ve **mutlak tali** (yardımcı) **norm** olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade edebiliriz¹⁰²⁷. Bu değerlendirmeden hareketle, 2911 sayılı TGYK'da yer alan söz konusu suç tipleri ile 5237 sayılı TCK ve 3713 sayılı TMK'da düzenlenen bazı suç tipleri arasında *asli norm - tali norm* ilişkisi şeklinde beliren *görünüşte içtima* durumunun ortaya çıkabileceğini düşünmekteyiz. Bu konudaki somut değerlendirmelere, Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipine ilişkin içtima başlığı altında ayrıca yer verilecektir.

3.a. TGYK Md.28/f(1)'de İçtima

a) Bileşik Suç

Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinde; biri diğerinin unsuru veya ağırlaştırıcı nedeni olarak değerlendirilebilecek birden fazla suç tipinin bir araya gelmesi söz konusu olmadığı için TCK'nın 42 inci maddesi kapsamında "bileşik suç" düzenlemesi söz konusu olmayacaktır. Ancak, unsurlarını

¹⁰²⁶ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 134. Yazar eserinde; suç tiplerinde yer verilen söz konusu ifadenin hukuki nitelik açısından kanunlar ihtilafı (kanunların görünüşte içtiması) olarak değerlendirilmesi halinde ise; ihlal edilen ceza normları arasında "aynı hukuki değeri koruma" şartının da gerçekleşmiş olması gerektiğini belirtmiştir. Aynı yönde görüş için bkz.: **Güngör, Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 203-206.

¹⁰²⁷ **Türkeli**, *Kanuna aykırı toplantı ve gösteri*, s. 158-159.

incelediğimiz suç tipinin başka bir suçta unsur veya ağırlaştırıcı neden olması halinde ise "bileşik suç" gündeme gelebilecektir¹⁰²⁸.

b) Zincirleme Suç

Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipi, 5237 sayılı TCK'nın 43 üncü maddesi kapsamında "zincirleme suç" düzenlemesine konu olabilir. Burada mağdur konusu üzerinde durulması gerekmektedir. Suç tipinin mağduru belirli bir kişi değil, toplumu oluşturan herkeştir. Dolayısı ile failin bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda, birden fazla defa kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemesi, yönetmesi yahut bu nitelikteki hareketlere katılması halinde ceza sorumluluğunun TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 fıkrası son cümlesi¹⁰²⁹ kapsamında belirlenmesi gerekecektir. Yargı kararlarında da fail tarafından aynı gün ve farklı zaman aralıkları içerisinde yahut da bir kaç gün boyunca üst üste kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi, yönetilmesi veya bu nitelikteki hareketlere katılım sağlanması halinde zincirleme suç hükümlerinin uygulandığı görülmektedir¹⁰³⁰. Söz konusu suç tipinde mağdurun belirli bir kişi olmaması nedeni ile failin birden fazla kişiye karşı tek fiil ile aynı suçu işlemesi halinde ceza sorumluluğunu düzenleyen TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrası¹⁰³¹ hükmünün (*aynı neviden fikri içtima*) uygulanması mümkün olmayacaktır¹⁰³².

c) Fikri İçtima

Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipine konu olan fiilin aynı zamanda farklı hukuksal değeri koruması kaydı ile bir başka suç

¹⁰²⁸ **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 65.

¹⁰²⁹ 5237 sayılı TCK Md.43/f (1) son cümle: "Mağduru belirli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır."

¹⁰³⁰ AYM *Ali ORAK ve İrfan Gül Başvurusu*, BN. 2014/10626, KT. 18.04.2018. Bireysel Başvuruya konu olan olayda; Elbistan 1. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 21.02.2014 tarihli, E.2013/452, K.2014/138 sayılı karar içeriğinde de 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinin; zincirleme suça konu edildiği görülmektedir. Yukarıda künyesi verilen yerel mahkemenin karar içeriği ise şu şekildedir: "*İstanbul Taksim Gezi Parkıda yaşanan olayları protesto etmek ve destek olmak amacıyla 21.06.2013 ve 22.06.2013 tarihlerinde düzenleme kurulu oluşturmadan, mülki amire yapılması gereken bildirimleri yapmadan, daha önceden mülki amirlik tarafından belirlenen toplantı ve gösteri yürüyüşü güzergahını kullanmadan ve zaman şartına uymadan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenledikleri ve yaklaşık 120 kişilik grubu yönlendirdikleri, (...) sabit görülen zincirleme şekilde kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenlemek ve yönetmek suçlarından cezalandırılmaları yoluna gidilmiştir.*"

¹⁰³¹ 5237 sayılı TCK Md.43/f (2): "Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek fiil ile işlenmesi durumunda da birinci fıkra hükmü uygulanır."

¹⁰³² **Türkeli**, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri, s. 170.

tipini de ihlal etmesi halinde 5237 sayılı TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan fikri içtima kuralının uygulanması kuramsal açıdan mümkün olabilir.

d) Normların Görünüşte İçtimaı

Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan suç tipinde; failin ceza sorumluluğunun belirlenmesine yönelik ek düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre; "*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde*" failin ceza sorumluluğu söz konusu suç tipi kapsamında belirlenecektir. Bu düzenlemenin hukuki niteliği itibariyle *normların (kanunların) görünüşte içtimaı* hallerinden biri olan *asli norm - tali norm* ilişkisi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin ayrıntılı açıklamalarımıza yukarıda "*genel olarak içtima kavramı*" başlığı altında ayrıca yer verdiğimiz için burada yeniden açıklanmayacaktır. Ancak, konu hakkında şu hususu da ifade etmek gerekir ki; kanun koyucunun suç tipinde yer verdiği söz konusu ek düzenleme ile incelemekte olduğumuz suç tipini bir tali (yardımcı) ceza normu haline getirmiştir. Dolayısı ile fail tarafından gerçekleştirilen kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak şeklindeki fiillerin aynı (ortak) hukuksal değeri koruması kaydı ile daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç tipini de ayrıca ihlal etmesi halinde ceza sorumluluğunun sadece daha ağır cezayı gerektiren suç tipi üzerinden (asli norm) belirlenmesi gerekecektir.

Unsurlarını incelemekte olduğumuz 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak suçu* ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK'nın) 7 inci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenen *terör propagandası yapmak suçu*¹⁰³³ arasında görünüşte içtima türlerinden biri olan *asli norm tali norm* ilişkisinin gündeme gelebileceği ifade

¹⁰³³ 3713 sayılı TMK Md.7/f(2): "(Değişik ikinci fıkra: 11/4/2013-6459/8 md.) Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca, basın ve yayın organlarının suçun işlenmesine iştirak etmemiş olan yayın sorumluları hakkında da bin günden beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. **(Ek cümle:17/10/2019-7188/13 md.)** Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz. Aşağıdaki fiil ve davranışlar da bu fıkra hükümlerine göre cezalandırılır: **a)** (Mülga: 27/3/2015-6638/10 md.) **b)** Toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında gerçekleşme dahi, terör örgütünün üyesi veya destekçisi olduğunu belli edecek şekilde; **1.** Örgüte ait amblem, resim veya işaretlerin asılması ya da taşınması, **2.** Slogan atılması, **3.** Ses cihazları ile yayın yapılması, **4.** Terör örgütüne ait amblem, resim veya işaretlerin üzerinde bulunduğu üniformanın giyilmesi."

edilmektedir¹⁰³⁴. Özellikle, terör örgütü propagandası amacıyla gerçekleştirilen veya sonradan buna dönüştürülen toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde; failin gerçekleştirdiği fiillerin Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasını ihlal etmesinin yanı sıra, TMK'nın 7 inci maddesinin 2 inci fıkrasının (b) bendini de ihlal etmesi halinde ceza sorumluluğunun daha ağır cezayı gerektiren ve "*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde*" ifadesi nedeniyle *asli norm* olarak değerlendirilen TMK'nın 7 nci maddesinin 2 inci fıkrası kapsamında belirlenmesi gerekecektir¹⁰³⁵.

3713 sayılı TMK'nın 7 inci maddesinde düzenlenmiş olan suç tipleri ile 2911 sayılı TGYK'nın 31 inci maddesinde düzenlenmiş olan; "*kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçu*" ve 33 üncü maddesinde düzenlenmiş olan; "*toplantı ve yürüyüşe silahlı katılma*" suçları arasında görünüşte içtima durumu ve buna bağlı olarak değerlendirilebilecek bir *asli norm tali norm ilişkisi* gündeme gelebilecektir. Bu konu hakkındaki açıklamalara ise ilgili suç tiplerine ilişkin "*içtima*" başlığı altında ayrıca yer verilecektir.

e) Gerçek İçtima

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyen veya yönetenlerin; somut olayda kolluk tarafından gerçekleştirilen ihtar veya zor kullanmaya rağmen, dağılmamakta ısrar etmeleri halinde, hem Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *direnme suçundan*, hem de unsurlarını incelemekte olduğumuz Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suçtan dolayı (gerçek içtima) sorumlu tutulmaları gerekmektedir.

5237 sayılı TCK'nın *suç işlemek amacıyla örgüt kurma* suçunu düzenleyen 220 inci maddesinin 6 fıkrası hükmü ise; "*örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi ayrıca örgüte üye olmak suçundan da cezalandırılır.*" Bu düzelemeyen hareketle; 2911 sayılı Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak suçunun*; TCK md. 220 kapsamında örgüt adına işlenmesi halinde; failin hem 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasından hem de TCK'nın 220 inci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan;

¹⁰³⁴ **Türkeli**, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri, s. 159 vd.

¹⁰³⁵ **Türkeli**, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri, s. 163.

örgüte üye olma suçu'ndan dolayı ayrı ayrı (gerçek içtima) sorumlu tutulması gerekmektedir.

3713 sayılı TMK'nın 7 inci maddesine 2013 yılında 6459 sayılı Kanun'un 8 inci maddesi ile getirilen ek düzenleme¹⁰³⁶ gereği; terör örgütü adına 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında tanımlanan suçu işleyenler hakkında; TCK'nın 220 nci maddesinin 6 ncı fıkrasına istinaden ayrıca ceza verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır¹⁰³⁷. Dolayısı ile bu düzenleme karşısında, terör örgütüne üye olmamakla birlikte, terör örgütü adına Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasındaki suçu işleyenler hakkında ceza sorumluluğu; *asli norm* olan 3713 sayılı TMK'nın 7 inci maddesinin 2 inci fıkrası kapsamında belirlenecektir. Fail hakkında ayrıca TCK'nın 220 inci maddesinin 6 ncı fıkrası uyarınca veya 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrası uyarınca ceza sorumluluğu ortaya çıkmayacaktır¹⁰³⁸.

Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipi ile birlikte 5237 sayılı TCK'da veya diğer kanunlarda yer alan farklı suç tiplerinin fail tarafından ihlal edilmesi halinde ceza sorumluluğunun her bir suç bakımından ayrı ayrı (gerçek içtima) belirlenmesi gerekecektir.

I- TGYK Md.28/f(1)'de Yaptırım

Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek yahut bu nitelikteki hareketlere katılmak suçu* ceza sorumluluğu açısından bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis

¹⁰³⁶ 3713 sayılı TMK Md. 7: "(**Ek fıkra: 11/4/2013-6459/8 md.**) Terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına; a) İkinci fıkra da tanımlanan suçu, b) 6 ncı maddenin ikinci fıkrasında tanımlanan suçu, c) **6/10/1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 28 inci maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılma suçunu, işleyenler hakkında, 5237 sayılı Kanunun 220 nci maddesinin altıncı fıkrasında tanımlanan suçtan dolayı ayrıca ceza verilmez.**"

¹⁰³⁷ Kanaatimizce, 3713 sayılı TMK'nın 7 inci maddesinin 4 üncü fıkrası (c) bendinde yer verilen; "**kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılma suçunu, işleyenler hakkında**" ifadesi kanun koyucu tarafından hatalı olarak kullanılmıştır. Çalışmamız kapsamında unsurlarını incelemekte olduğumuz 2911 sayılı TGYK'nun 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinde; "kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılmayı" cezalandıran bir ifadeye yer verilmediğini belirtmek gerekmektedir. Bu suç tipinde; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerini düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak şeklinde tanımlanan fiiller ceza yaptırımına altına alınmıştır. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine sadece katılmayı cezalandıran bir suç tipi düzenleme ise 2911 sayılı TGYK kapsamında yer almamaktadır. Ancak; 2911 sayılı TGYK'nın 32 inci maddesinde düzenlenen *direnme suçu* kapsamında, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılanların, dağılmamakta ısrar etmeleri şeklindeki fiillerinin suç olarak belirlendiğini ve ceza yaptırımına bağlandığını ifade etmek gerekir.

¹⁰³⁸ **Türkeli**, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri, s. 163.

cezasını gerektirmektedir. Suç tipinde belirlenmiş olan soyut ceza, yargılama sonucunda 5237 sayılı TCK'nın 61 inci maddesi kapsamında fail bakımından belirlenip bireyselleştirilecek; ayrıca şartları oluşması kaydı ile TCK'nın 62 inci maddesinde düzenlenen *takdiri indirim nedenleri* ve TCK'nın 63 üncü maddesinde düzenlenen *mahsup* düzenlemelerinin de göz önünde bulundurulması suretiyle fail hakkında *sonuç ceza* belirlenecektir.

İ- TGYK Md.28/f(1)'de Görevli ve Yetkili Mahkeme

Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen; *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek yahut bu nitelikteki hareketlere katılmak suçu* bakımından görevli ve yetkili mahkeme suçun işlendiği yer (toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer) Asliye Ceza Mahkemesi'dir¹⁰³⁹. Ancak söz konusu suçun 3713 sayılı TMK kapsamına giren *terör propagandası suçu* (Md.7) isnadı veya 5237 sayılı TCK kapsamına giren *örgüt adına suç işleme* (Md.220/f-6) suçu isnadı ile birlikte değerlendirilmesi halinde görevli mahkeme *Ağır Ceza Mahkemesi* olacaktır¹⁰⁴⁰. Suç failinin çocuk olması halinde ise görevli mahkeme; *Çocuk Mahkemeleri* olmakla birlikte muhakeme kuralları açısından da 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun ilgili maddelerinin uygulanması gündeme gelecektir¹⁰⁴¹.

J- TGYK Md.28/f(1)'de Dava ve Ceza Zamanaşımı

Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen; *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek yahut bu nitelikteki hareketlere katılmak suçu*, yaptırım miktarı göz önünde bulundurulduğunda TCK'nun 66 ıncı

¹⁰³⁹ 26.09.2004 tarih ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun, R.G.: 25606/07.10.2004. **Asliye ceza mahkemesinin görevi "Madde 11- Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, sulh ceza hâkimliği ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri dışında kalan dava ve işlere asliye ceza mahkemelerince bakılır."**

¹⁰⁴⁰ 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun, **Ağır ceza mahkemesinin görevi "Madde 12- (Değişik: 21/2/2014 -6526/2 md.) Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, Türk Ceza Kanununda yer alan yağma (m. 148), irtikâp (m. 250/1 ve 2), resmî belgede sahtecilik (m. 204/2), nitelikli dolandırıcılık (m. 158), hileli iflâs (m. 161) suçları, Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısımının Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar (318, 319, 324, 325 ve 332 nci maddeler hariç) ve 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalar ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla ağır ceza mahkemeleri görevlidir. Anayasa Mahkemesi ve Yargıtayın yargılayacağı kişilere ilişkin hükümler, askerî mahkemelerin görevlerine ilişkin hükümler ile çocuklara özgü kovuşturma hükümleri saklıdır."**

¹⁰⁴¹ 03.07.2005 tarih ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK), RG. T. 15.07.2005, S. 25876.

maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi¹⁰⁴² uyarınca *sekiz yıllık* "dava zamanaşımı" süresi ile TCK'nın 68 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi¹⁰⁴³ uyarınca *on yıllık* "ceza zamanaşımı" süresine tabidir.

K- Karşılaştırmalı Hukukta Durum

Alman hukuk sistemi açısından bezer düzenlemeyi içeren Alm. TK'nın 26 ncı maddesinin 2 nci fıkrasına göre; açık havada düzenlenecek olan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenleyici veya yöneticilerinin Alm. TK'nın 14 üncü maddesinde öngörüldüğü şekilde yetkili makamlara kırksekiz saat önceden bildirimde bulunmadan toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemeleri halinde haklarında *"bir yıla kadar hapis ya da adli para cezası"* uygulanacağı hüküm altına alınmıştır¹⁰⁴⁴.

Fransız hukuk sistemi açısından bezer düzenlemeyi içeren Fr. CK'nın 431-9 maddesine göre; karayolu üzerinde bildirim yükümlülüğüne uyulmaksızın gösteri yürüyüşü düzenlemiş olanlar hakkında *"altı aya kadar hapis ve 7.500 Euro para cezası"* uygulanacağı hüküm altına alınmıştır¹⁰⁴⁵.

İngiliz hukuk sistemi açısından bezer düzenlemeyi içeren İng. KDY'nin (POA'nın) 11 inci maddesinin 7 nci bendine göre; *halka açık bir gösteri yürüyüşü bakımından bildirim usulünü düzenleyen 11 inci maddede belirtilen koşulların yerine getirilmemesi yahut düzenlenme tarihi, başlama saati veya güzergahı, bildirimde belirtilen tarih, saat veya güzergahtan farklı olması halinde etkinliği düzenleyenlerin bu nitelikteki fiillerinin suç oluşturduğu kabul edilmiştir. Söz konusu fiilleri gerçekleştirenler hakkında 11 inci maddenin 10 uncu bendine göre; üçüncü seviyeyi aşmayan adli para cezasına hükmedilmesi gerekmektedir*¹⁰⁴⁶.

¹⁰⁴² 5237 sayılı TCK Dava zamanaşımı "**Madde 66- (1)** Kanunda başka türlü yazılmış olan haller dışında kamu davası; **a)** Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda otuz yıl, **b)** Müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmibeş yıl, **c)** Yirmi yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmi yıl, **d)** Beş yıldan fazla ve yirmi yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda onbeş yıl, **e)** **Beş yıldan fazla olmamak üzere hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda sekiz yıl**, geçmesiyle düşer."

¹⁰⁴³ 5237 sayılı TCK Ceza zamanaşımı "**Madde 68- (1)** Bu maddede yazılı cezalar aşağıdaki sürelerin geçmesiyle infaz edilmez: a) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezalarında kırk yıl. b) Müebbet hapis cezalarında otuz yıl. c) Yirmi yıl ve daha fazla süreli hapis cezalarında yirmidört yıl. d) Beş yıldan fazla hapis cezalarında yirmi yıl. **e)** **Beş yıla kadar hapis ve adli para cezalarında on yıl.**"

¹⁰⁴⁴ Alm. TK'nın 26 ncı madde hükmünün Türkçe çevirisi için bkz.: **Aygörmez, (Alman) Toplantılar ve Yürüyüşler Hakkında Kanun**, s. 339-348.

¹⁰⁴⁵ Fr. CK Md.431-9.

¹⁰⁴⁶ İng. KDY Md. 11.

İng. KDY'nin (POA'nın) 12 nci maddesinin 1 inci bendine göre; halka açık bir gösteri yürüyüşünün düzenlenmesi durumunda yetkili polis şefinin gerçekleştirilmesi amaçlanan etkinliğin düzenlenme yeri, zamanı ve güzergahını dikkate alarak, *yürüyüşün ciddi bir toplumsal kargaşaya, mülkte ciddi hasara veya topluluk yaşamının ciddi şekilde bozulmasına neden olabileceğine veya etkinliği düzenleyen kişilerin amacının, başkalarını yapmaya hakkı olan bir eylemi yapmamaya veya yapmama hakkı olan bir eylemi yapmaya zorlamak amacıyla başkalarına gözdağı vermek olduğuna makul olarak inanırsa*, yürüyüş güzergahına ilişkin koşullar dahil olmak üzere ortaya çıkabilecek düzensizlik, hasar, karışıklık veya tehdidi önlemek veya herhangi bir halka açık yere girilmesini yasaklamak amacıyla; *yürüyüşü düzenleyen veya yürüyüşe katılan* kişilere gerekli gördüğü talimatları verebileceği hüküm altına alınmıştır. İng. KDY'nin (POA'nın) 12 nci maddesinin 4 üncü bendine göre; *halka açık bir gösteri yürüyüşünü düzenleyen kişilerin söz konusu madde kapsamında verilen talimatlara bilerek (kasten) uymaması* suç olarak düzenlenmiştir. İng. KDY'nin (POA) 12 inci maddesinin 8 inci bendine göre; söz konusu suçu gösteri yürüyüşünü düzenleyenlerin işlemesi halinde *üç aya kadar hapis cezası veya dördüncü seviyeyi geçmeyen adli para cezası yahut her ikisine birden hükmedileceği* düzenleme altına alınmıştır¹⁰⁴⁷.

İng. KDY'nin (POA'nın) 13 üncü maddesinin 1 inci bendine göre; yetkili polis şefinin herhangi bir ilçede veya ilçenin bir bölümünde mevcut olan belirli koşullar nedeniyle 12 nci madde kapsamındaki yetkilerin, o bölgede veya bölgenin bir bölümünde halka açık yürüyüşlerin düzenlenmesinin ciddi bir kargaşaya (kamu düzeninde ciddi bozulmaya) neden olmasını engellemek için yeterli olmayacağını değerlendirmesi halinde; başvuruda halka açık yürüyüş olarak belirtilen tüm yürüyüşlerin (veya bu şekilde belirtilen herhangi bir halka açık yürüyüşün) düzenlenmesini üç ayı geçmemek üzere yasaklayan bir karar verilmesi için ilçe meclisine başvurabilir. İng. KDY'nin (POA'nın) 12 nci maddesinin 3 ve 4 üncü bentlerine göre; aynı maddenin 1 inci bendindeki söz konusu düzenleme Londra şehri veya büyükşehir polis bölgelerinde geçerli değildir. Bu yerlerde, Bakan izni olması kaydı ile Londra şehri polis komiseri veya büyükşehir polis komiseri tarafından ilgili alanda veya kısımda halka açık yürüyüş olarak düzenlenen yürüyüşlerin (veya bu nitelikteki herhangi bir halk yürüyüşünün) düzenlenmesini üç

¹⁰⁴⁷ İng. KDY Md. 12.

ayı geçmemek üzere yasaklayan bir emir verebilir. İng. KDY'nin (POA'nın) 12 nci maddesinin 7 inci alt bendine göre; *söz konusu madde kapsamında bir emir ile yasaklandığını bildiği halde halka açık bir gösteri yürüyüşü düzenlemek suç oluşturmakta ve aynı maddenin 11 inci bendi kapsamında bu nitelikte fiil işleyenler hakkında; üç aya kadar hapis veya dördüncü seviyeyi geçmeyen adli para cezası yahut da her ikisine birden hükmedileceği* düzenleme altına alınmıştır¹⁰⁴⁸.

İng. KDY'nin (POA'nın) 14 üncü maddesinin 1 inci bendine göre; yetkili polis memuru herhangi bir kamuya açık toplantının yapıldığı veya yapılmasının amaçlandığı zamanı veya yeri ve koşulları dikkate alarak, *bunun ciddi toplumsal kargaşaya, mülkte ciddi hasara veya toplumsal yaşamın ciddi şekilde bozulmasına neden olabileceğine veya etkinliği düzenleyen kişilerin amacının, başkalarını yapmaya hakkı olan bir eylemi yapmamaya veya yapmama hakkı olan bir eylemi yapmaya zorlamak amacıyla başkalarına gözdağı vermek olduğuna, makul olarak inanması halinde; bu tür bir düzensizliği, hasarı, kesintiyi veya gözdağı vermeyi önlemek amacıyla gerekli gördüğünde toplantının yapılacağı (veya yapılmaya devam edileceği) yer, azami süresi veya onu oluşturabilecek azami kişi sayısı gibi konularda toplantıyı düzenleyen veya toplantıya katılan kişilere talimatlar verebilir.* İng. KDY'nin (POA'nın) 14 üncü maddesinin 4 üncü bendine göre; kamuya açık bir toplantı düzenlemekle birlikte bu maddede belirtilen koşullara uymayan kişiler hakkında, 14 üncü maddenin 8 inci bendi kapsamında *üç aya kadar hapis cezası veya dördüncü seviyeyi aşmayan adli para cezası yahut da her ikisine birden hükmedileceği* düzenleme altına alınmıştır¹⁰⁴⁹.

İng. KDY'nin (POA'nın) 14A maddesinin 1 inci bendine göre; eğer polis şefi herhangi bir zaman diliminde bir toplantının herhangi bir bölgede, halkın erişim hakkına sahip olmadığı veya sadece sınırlı erişim hakkına sahip olduğu bir arazi üzerinde yapılmasının amaçlandığına makul olarak inanırsa ve a-) *bu toplantı muhtemelen arazisi işgal eden kişinin izni olmadan yapılıyorsa veya bu toplantı herhangi bir iznin sınırlarını veya halkın erişim hakkının sınırlarını aşacak şekilde ise b-) toplantı, topluluk yaşamında ciddi aksamaya neden olabilecekse veya arazinin veya üzerindeki bir binanın veya anıtın tarihi, mimari, arkeolojik veya bilimsel öneme sahip olduğu, arsaya, binaya veya anıta ciddi hasar verebilecek*

¹⁰⁴⁸ İng. KDY Md. 13.

¹⁰⁴⁹ İng. KDY Md. 14.

durumda ise, ilçe meclisine belirli bir süre için o ilçede yada onun bir bölümünde tüm toplantıların yapılmasını yasaklayan bir karar için başvurabilir. İng. KDY'nin (POA'nın) 14A maddesinin 3 üncü bendine göre; 1 inci bentteki düzenleme, Londra şehri veya büyükşehir polis bölgelerinde geçerli değildir. 14A maddesinin 4 üncü bendine göre; bu yerlerde Bakan izni olması kaydı ile Londra şehri polis komiseri veya büyükşehir polis komiseri tarafından belirli bir süre için bölgedeki veya bölgenin bir kısmındaki tüm kanuna aykırı toplantıların, belirtildiği şekilde yapılmasını yasaklayan bir emir verebilir. İng. KDY'nin (POA'nın) 14A maddesinin 6 ncı bendine göre, bu madde kapsamında verilen hiç bir emirin, toplantıların dört günü aşan bir süre boyunca veya belirli bir merkezden beş mil yarıçaplı bir daire ile temsil edilen alanı aşan bir alanda yapılmasını yasaklamadığı düzenleme altına alınmıştır. İng. KDY'nin (POA'nın) 14B maddesinin 1 inci bendine göre; 14A maddesine göre bir emir ile yasaklanmış olduğunu bilmesine rağmen, toplantı düzenleyen kişiler hakkında 14B maddesinin 5 inci bendi uyarınca üç aya kadar hapis cezası veya dördüncü seviyeyi aşmayan adli para cezası yahut da her ikisine birden hükmedileceği düzenleme altına alınmıştır¹⁰⁵⁰.

2-) TGYK Md.28/f(2): Düzenleme Kurulu Üyelerinin Kanunda Belirtilen Nitelikleri Taşımaması

A- Genel Açıklamalar

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 nci fıkrasında *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşımaması suçu* düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre; toplantı ve gösteri yürüyüşünün gerçekleştirilmesinden önce Kanun'un 10 uncu maddesi gereğince düzenleme kurulu tarafından idari makamlara verilmesi gereken bildirimde kurul üyesi olarak gösterilen kişiler arasında Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen nitelikleri taşımayanlar varsa bu kişiler hakkında toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılmış olması kaydı ile haklarında bir yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür.

B- TGYK Md.28/f(2)'de Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 nci fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşımaması suçu* ile korunmak istenen

¹⁰⁵⁰ İng. KDY Md. 14B.

hukuksal değer; kamu düzeni ve güvenliğidir¹⁰⁵¹. Anayasa'nın 34 üncü maddesinde güvence altına alınmış olan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün etkinliği düzenleyenler ve etkinliğe katılanlar tarafından güven ve esenlik içinde gerçekleştirilmesi ve aynı zamanda etkinliğe dahil olmayan toplumun geri kalan kesiminin de durumdan olumsuz yönde etkilenmemesi için idari makamların bir takım tedbirler alması gerekebilmektedir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün izin veya bildirim sistemine bağlanmasının temel nedeni de kamu düzeni ve güvenliğini sağlama noktasında idarenin gerekli olan söz konusu tedbirleri almasına imkan sağlamaktır.

C- TGYK Md.28/f(2)'de Suçun Maddi Konusu

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 inci fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşıyamaması suçu* niteliği itibariyle zarar suçu (neticeli suç) değil, *soyut tehlike suçu* ve aynı zamanda *icrai* davranışla işlenebilen *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç)'dur¹⁰⁵². Suçta belirtilen tipik hareketin üzerinde gerçekleştiği şey olarak "*toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin*" suçun maddi konusunu oluşturduğunu kabul etmekteyiz. Suç tipinin fail tarafından ihlal edilmesi suretiyle ortaya çıkan "zarar tehlikesi" ise maddi konu olan; "toplantı veya gösteri yürüyüşü" üzerinde değil; hukuki konu (suçla korunan hukuksal değer) olan "kamu düzeni ve güvenliği" üzerinde belirtmektedir.

D- TGYK Md.28/f(2)'de Fail

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 inci fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşıyamaması suçu*'nda fail; Kanun'un 10 uncu maddesi gereği idari makama (valilik veya kaymakamlık) yapılacak olan bildirimde, "düzenleme kurulu" başkan veya üyesi olarak gösterilenlerden, Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen nitelikleri taşımayan kişi veya kişilerdir¹⁰⁵³.

Kanun'un 9 uncu maddesine göre; düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin, fiil ehliyetine sahip olması ve on sekiz yaşını doldurmuş kişilerden oluşması gerekmektedir. Aynı zamanda diplomatik dokunulmazlığı bulunan kişilerin düzenleme kurulu başkan veya üyesi olamayacakları söz konusu maddede hüküm

¹⁰⁵¹ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 124., **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 68., **Şentürk**, *2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri*, s. 85.

¹⁰⁵² **Şentürk**, *2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri*, s. 87., **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 70.

¹⁰⁵³ **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 68., **Şentürk**, *2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri*, s. 85.

altına alınmıştır. Bununla birlikte tüzel kişilerin toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemeleri yetkili organlarının bu yönde karar almaları şartına bağlanmıştır. Dolayısı ile yetkili organlardan karar alınmadan tüzel kişi adına toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek amacıyla kurulda başkan veya üye olarak yer almak da idari makamlara bildirimin yapılmış olması kaydı fail sıfatına sahip olmak açısından yeterli olacaktır.

Bu açıklamalar ışığında Kanun 28 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinde failin; Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen nitelikleri taşımayan kişilerden olması gerekmektedir. O halde; fiil ehliyetine sahip olmayan, on sekiz yaşını doldurmamış olan veya diplomatik dokunulmazlığı bulunan kişiler ile tüzel kişiler açısından yetkili organın karar almamasına rağmen; tüzel kişi adına düzenleme kurulunda başkan veya üye olarak yer alan kişiler bu suçun faili olabilecektir.

Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen nitelikleri taşımayan kişilerin bir kısmı; suç bakımından fail sıfatına sahip olabilseler dahi; işledikleri suç nedeniyle haklarında cezai sorumluluk gündeme gelmeyebilecek veya içinde bulundukları özel koşullar kapsamında muhakeme engeli nedeniyle haklarında ceza yargılaması yapılamayacaktır¹⁰⁵⁴. Kanun'un 28 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinin fail unsuru açısından özellik arz eden bu gibi hususlara ayrıntılı şekilde değinmek gerekmektedir.

Kanun'un 9 uncu maddesi kapsamında; öncelikle "*fiil ehliyetine sahip olmamak*" şartını taşıyan failin durumunu değerlendirmek gerekmektedir. Fiil ehliyeti esasen medeni hukuka ilişkin bir terimdir¹⁰⁵⁵. Türk Medeni Kanun'a göre fiil ehliyeti diğer bir ifade ile hukuki işlem ehliyeti; kişinin kendi adına yasalardan kaynaklanan hak ve yetkilerini kullanabilmesini ve aynı zamanda haksız fiil niteliği taşıyan eylemlerinden dolayı sorumlu olabilmesini sağlayan hukuki müessesedir¹⁰⁵⁶. Fiil ehliyetine sahip olmanın ise iki olumlu bir olumsuz olmak üzere üç şartı

¹⁰⁵⁴ **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 68.

¹⁰⁵⁵ Zefer Zeytin, Ömer Ergün, **Türk Medeni Hukuku**, Seçkin Yayınevi, 4. Baskı, 2018, s. 81., Şaban Kayıhan, Mustafa Ünlütepe, **Medeni Hukuka Giriş ve Türk Medeni Kanunu'nun Başlangıç Hükümleri**, Seçkin Yayınevi, 3. Baskı, 2018, s.102., Osman Gökhan Antalya, Murat Topuz, **Medeni Hukuk**, Cilt:1, Seçkin Yayınevi, 3. Baskı, 2019, s. 247.

¹⁰⁵⁶ **Antalya, Topuz**, Medeni Hukuk - Cilt-1, s. 248, kn. 764., **Zeytin, Ergün**, Türk Medeni Hukuku, s. 81., **Kayıhan, Ünlütepe**, Medeni Hukuka Giriş, s. 103-104.

bulunmaktadır. Bunlar temyiz kudretine sahip olmak (isnat kabiliyeti), ergin (reşit) olmak ve kısıtlı (mahcur) olmamak şeklinde ifade edilmektedir¹⁰⁵⁷.

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 nci fıkrasına göre; fiil ehliyetine sahip olmayan kişi veya kişilerin düzenleme kurulunda başkan veya üye olarak belirtilmesi suretiyle bildirimin yetkili makamlara verilmesi halinde bu kişiler suç faili olarak nitelendirilebilecektir. Fiil ehliyetinin şartlarından biri olan; *temyiz kudretinin bulunması* aynı zamanda ceza sorumluluğunu da ilgilendirmektedir¹⁰⁵⁸. Ceza hukukunda *kusursuz suç ve ceza olmaz ilkesi*'nin bir sonucu olarak "kusur sorumluluğu" benimsenmiştir¹⁰⁵⁹. Dolayısı ile *kusur (algılama ve irade) yeteneği* olmayan kişilerin medeni hukuk açısından fiil (hukuki işlem) ehliyeti bulunmamakla birlikte; aynı zamanda ceza sorumlulukları da bulunmayacaktır¹⁰⁶⁰. Buradan çıkarılacak sonuç; toplantı veya gösteri yürüyüşü için valilik veya kaymakamlığa yapılacak olan bildirimde, düzenleme kurulu başkan ve üyesi olarak yer alan kişi veya kişilerin temyiz kudreti bulunmaması halinde; Kanun'un 28 inci maddesinin 2 nci fıkrası kapsamında bu kişiler söz konusu suçun faili olarak nitelendirilebilseler dahi gerçekleştirdikleri tipe uygun ve hukuka aykırı fiil nedeniyle ceza sorumluluğu açısından kınanamayacaklar; diğer bir ifade ile cezai anlamda sorumlu tutulmayacaklardır. Ceza hukuku açısından failin kusur yeteneği; *yaş küçüklüğü (0-12)*, *sağır ve dilsizlik (0-15)* yahut *tam akıl hastalığı gibi sebepler* nedeniyle etkilenmiş ise ceza hukuku açısından kusurlu sayılmayacaktır¹⁰⁶¹. Failin kusur yeteneğinin önemli ölçüde etkilenmesi örneğin, tam akıl hastalığı gibi bir sebepten kaynaklanmış ise bu durum fail açısından hem ceza sorumluluğunu ortadan kaldıracak (TCK Md.32/f.1) hem de ceza yargılaması açısından bir muhakeme (yargılama) engeli oluşturacaktır¹⁰⁶².

Fiil ehliyetine sahip olmayı engelleyen hususlardan bir diğeri ise ergin (reşit) olmamaktır. Türk Medeni Kanunu'nun 11 inci maddesine göre; ergin sayılmak için kural olarak on sekiz yaşını tamamlamış olmak gerekir¹⁰⁶³. Dolayısı ile TMK'da

¹⁰⁵⁷ **Kayıhan, Ünlütepe, Medeni Hukuka Giriş**, s. 103,222., **Zeytin, Ergün, Türk Medeni Hukuku**, s. 83.

¹⁰⁵⁸ **Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku**, s. 557, 562, 563., **Koca, Üzülmöz, Genel Hükümler**, s. 312., **Akbulut, Genel Hükümler**, s. 545.

¹⁰⁵⁹ **Koca, Üzülmöz, Genel Hükümler**, s. 309.

¹⁰⁶⁰ **Koca, Üzülmöz, Genel Hükümler**, s. 312.

¹⁰⁶¹ **Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku**, s. 280.

¹⁰⁶² Mustafa Özen, **Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri**, Adalet Yayınevi, 4. Baskı, 2019, s. 115 vd.

¹⁰⁶³ **Zeytin, Ergün, Türk Medeni Hukuku**, s. 84., **Kayıhan, Ünlütepe, Medeni Hukuka Giriş**, s. 250, kn. 770,771.

gösterilen bazı istisnalar¹⁰⁶⁴ dışında; on sekiz yaşını doldurmamış olan kişiler ergin sayılmadıkları için fiil ehliyetine de sahip olmazlar.

Failin; on sekiz yaşını doldurmamış olması, fiil ehliyetinin yanı sıra ceza sorumluluğu açısından da önem arz etmektedir. 5237 sayılı TCK'nın Birinci Kitabı'nın, İkinci Bölüm'ünde "*ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenler*" başlığı altında 31 inci maddede "*yaş küçüklüğü*" düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre; on iki yaşından küçük çocukların ceza sorumluluğu bulunmamakla birlikte, on iki ile on beş yaş grubu arasındaki çocukların ceza sorumlulukları; temyiz kudretleri gelişmiş olması şartı ile kabul edilmektedir. On beş ile on sekiz yaş grubu arasındaki çocukların ise kural olarak temyiz kudretlerinin geliştiğinden bahisle ceza sorumluluklarının bulunduğu ve fakat ceza yaptırımında indirim uygulanması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Bu açıklamalar ışığında; Kanun'un 28 inci maddesinin 2 nci fıkrasında yer alan suç tipini ihlal eden failin, on iki yaşından küçük olması halinde TCK'nun 31 inci maddesinin 1 inci fıkrası hükmü gereğince ceza sorumluluğu bulunmayacaktır. Failin yaşının, *on iki - on beş* ile *on beş on sekiz* arasında olması halinde ise fiil (hukuki işlem) ehliyeti bulunmamakla birlikte; bu gruptaki kişilerin ceza sorumluluğu gündeme gelebilecektir. Dolayısı ile ancak bu iki yaş grubundaki kişiler Kanun'un 28 inci maddesinin 2 inci fıkrası kapsamında "*düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşıması suçu*"nun faili olup aynı zamanda ceza sorumluluğu ile karşılaşabileceğini belirtmek gerekir.

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 nci fıkrası kapsamında fail sıfatına sahip olabilecek kişilerden birisi de diplomatik dokunulmazlığı bulunanlardır¹⁰⁶⁵. Gerçekleştirilecek olan toplantı veya gösteri yürüyüşüne ilişkin idari makamlara verilen bildirimde düzenleme kurulu başkan veya üyesi olarak *diplomatik dokunulmazlığa* sahip olan kişilerin bulunması halinde; bunların hukuki açıdan fail olarak nitelendirilmesi mümkün olsa dahi uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan

¹⁰⁶⁴ TMK'nun 11 inci maddesinin 2 inci fıkrasına göre; evlenmek kişiyi ergin kılar. TMK'nun 12 inci maddesine göre; on beş yaşını dolduran küçük kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir (*kazai rüşt*).

¹⁰⁶⁵ 2911 Sayılı TGYK'nun madde gerekçesinde bu hususla ilgili olarak; "Ayrıca suç işlenmesi halinde toplantı veya yürüyüş sorumlularının takipsiz kalmaması, kamu düzeninin bu sebeple bozulmaması ve suç üstü hükümlerinin uygulanabilmesi için yasama ve diplomatik dokunulmazlıkları bulunanlarla haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi izne bağlı olan kimselerin düzenleme kuruluna katılmaları uygun görülmemiştir." ifadesine yer verilmiştir.

yargı muafiyetinden (bağıışıklığından) yararlanmaları nedeniyle bu kişilerin ceza sorumlulukları yoluna muhakeme engeli nedeniyle gidilemeyecektir¹⁰⁶⁶.

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen suç bakımından fail sıfatına sahip olabilecek kişiler arasında; yetkili organlardan karar alınmadan tüzel kişi adına toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek amacıyla; düzenleme kurulunda başkan veya üye olarak yer alan kişiler de bulunmaktadır. Buna göre; tüzel kişi adına bu yönde bir karar alınmamış olmasına rağmen; kendisini düzenleme kurulu başkan veya üyesi olarak göstermek suretiyle valilik veya kaymakamlığa yasal bildirimde bulunan kişi veya kişilerin de söz konusu suç bakımından fail olarak nitelendirilmesi gerekmektedir.

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 inci fıkrası düzenlemesine göre; fail sıfatına sahip olmak için suç tipinde dolaylı şekilde aranan şartların bir kısmı hukuki niteliği itibariyle failin ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran bir kısmı ise ceza yargılaması açısından muhakeme engeli oluşturan düzenlemelerle doğrudan ilişkilidir. Dolayısı ile kanun koyucu söz konusu suç tipinde bir yandan dolaylı olarak kimlerin fail olabileceğini belirlerken; diğer yandan suç tipinin cezalandırma alanını Kanun'un 9 uncu maddesi kapsamda oldukça sınırlandırmıştır. Bu sebeple yukarıda açıklanan durumlarda; Kanun'un 28 inci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipi ihlal edilmiş olmasına rağmen; fail hakkında ceza sorumluluğu yoluna gidilemeyecektir.

E- TGYK Md.28/f(2)'de Mağdur

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 inci fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşımaması* suçunun mağduru; toplumu oluşturan herkeştir¹⁰⁶⁷. Suçla korunun hukuki değerin kamu düzeni ve güvenliği olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu değerlerin topluma ait olduğu tespit edilebilir. Devlet tüzel kişiliğinin ise *suçtan zarar gören* konumunda olduğunu ifade edebiliriz.

¹⁰⁶⁶ Cumhuriyet Şahin, Neslihan Göktürk, **Ceza Muhakemesi Hukuku-I**, Seçkin Yayınevi, 10. Bası, Ankara, 2019, s. 73. **Not:** 1961 tarihli Viyana Sözleşmesi'nin 31 inci maddesinin 4 üncü fıkrası gereği; diplomatik dokunulmazlığı bulunan kişiler Türkiye'de yargılanamamaktadır. Bu durum ceza yargılaması açısından bir muhakeme engeli olarak ortaya çıkmaktadır. Sözleşmenin Türkçe metni için bkz.: http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/Diplomatik_Iliskiler_1961.pdf, E.T.: 21.02.2020.

¹⁰⁶⁷ Suçun mağdurunun kamu olduğunu kabul eden görüş için bkz.: **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 69., **Şentürk**, *2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri*, s. 85.

F- TGYK Md.28/f(2)'de Fiil (Eylem)

a) TGYK Md.28/f(2)'de Hareket

Suçun hareket unsurunu; Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen nitelikleri taşımayan kişi veya kişilerin bu özelliklerine rağmen; kendilerini düzenleme kurulu başkan veya üyesi olarak idari makamlara bildirmeleri oluşturmaktadır. Bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna uygun gerçekleştirilebilmesi için her şeyden önce Kanun'un 10 uncu maddesinde¹⁰⁶⁸ belirtilen usul ve esaslar kapsamında idari makamlara (valilik veya kaymakamlık) bildirimde bulunulması gerekmektedir. Söz konusu bildirimin düzenleme kurulu tarafından verilmesi gerekmeyle birlikte; yapılacak olan bildirimin içeriğinde düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin açık kimlikleri, meslekleri ve ikametgah adresleri ile varsa çalışma yerlerinin de belirtilmesi gerekmektedir¹⁰⁶⁹.

Kanun'un 9 uncu maddesine göre ise; düzenleme kurulu başkan veya üyesi olarak belirlenecek kişilerin bazı özellikleri taşıması gerekmektedir. Buna göre düzenleme kurulu başkan veya üyelerinin fiil (hukuki işlem) ehliyetine sahip olması ve on sekiz yaşından büyük olması gerekmektedir. Aynı zamanda bu kişilerin diplomatik dokunulmazlıklarının da bulunmaması gerekmektedir. Kanun'un 9 uncu maddesinin aradığı söz konusu nitelikleri taşımayan kişi veya kişilerin düzenleme kurulu başkan veya üyesi olarak kendilerini idari makamlara Kanun'un 10 uncu maddesinde belirtilen usule uygun olarak bildirmesi halinde Kanun 28 inci maddesinin 2 nci fıkrasındaki suç tipi ihlal edilmiş olacaktır.

Kanunda belirtilen nitelikleri taşıymasına rağmen; kendisini idari makamlara düzenleme kurulu başkan veya üyesi olarak bildiren kişi veya kişilerin; gerçekleştirdikleri bu hareket nedeniyle ayrıca bir zarar neticesi meydana getirmelerine ise gerek yoktur. Suç tipinde neticeye ilişkin bir hükme yer

¹⁰⁶⁸ 2911 sayılı TGYK Bildirim verilmesi: "Madde 10 – (Değişik: 3/8/2002-4771/5 md.) Toplantı yapılabilmesi için, düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılmasından en az kırksekiz saat önce ve çalışma saatleri içinde, toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu valilik veya kaymakamlığa verilir. Bu bildirimde; a) Toplantının amacı, b) Toplantının yapılacağı yer, gün, başlayış ve bitiş saatleri, c) Düzenleme kurulunun başkan ile üyelerinin açık kimlikleri, meslekleri ikametgahları ve varsa çalışma yerleri, Belirtilir ve bildirim yönetmelikte gösterilecek belgeler eklenir. Bu bildirim karşılığında gün ve saati gösteren alındı belgesi verilmesi zorunludur. Bu bildirim, valilik veya kaymakamlıkça kabul edilmez veya karşılığında alındı belgesi verilmez ise keyfiyet bir tutanakla tespit edilir. Bu halde noter vasıtasıyla ihbar yapılır. İhbar saati bildirimin verilme saati sayılır. Aynı yerde, aynı gün toplantı yapmak üzere ayrı ayrı düzenleme kurullarınca bildirim verilmişse ilk verilen bildirim geçerlidir. Diğerlerine durum hemen yazılı olarak bildirilir."

¹⁰⁶⁹ 2911 sayılı TGYK Md.10/(c).

verilmemiştir. Dolayısı ile Kanun'un 28 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşınamaması* suçunun; hukuki niteliği itibariyle zarar suçu (neticeli suç) değil, sırf hareket suçu (*neticesi harekete bitişik suç*) ve aynı zamanda *soyut tehlike suçu* olduğu ifade edilebilir.

b) TGYK Md.28/f(2)'de Netice

Suç tipinin hareket unsuruna ilişkin açıklamalar kısmında da ayrıca değinildiği üzere; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşınamaması suçu* incelendiğinde; hareket unsurundan bağımsız bir netice unsuruna kanun koyucu tarafından yer verilmediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, söz konusu suç tipinin hukuki niteliği itibariyle *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç) ve aynı zamanda *soyut tehlike suçu* olduğunu ifade edebiliriz. Dolayısı ile failin somut olayda kanuni tipte yer alan hareketi gerçekleştirmesinin suç tamamlanması açısından yeterli olacağını belirtmek gerekir.

c) TGYK Md.28/f(2)'de Nedensellik

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 inci fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşınamaması suçu*; niteliği itibariyle *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç)'tur. Nedensellik bağına ilişkin genel açıklamalar başlığı altında da ayrıntılı şekilde açıklandığı üzere; sırf hareket suçlarında nedensellik bağının tespiti önem taşımamaktadır. Çünkü; nedensellik bağı, failin icra ettiği hareket ile bunun sonucunda gerçekleşen netice arasındaki *sebep sonuç ilişkisini* ortaya koymaktadır. Sırf hareket suçlarında (neticesi harekete bitişik suçlarda) ise hareket unsurundan bağımsız bir netice unsuru bulunmadığından nedensellik bağının tespiti de kuramsal açıdan mümkün olmamaktadır.

G- TGYK Md.28/f(2)'de Manevi Unsur

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşınamaması suçu* manevi unsur bakımından; kasten işlenebilen bir suçtur. Kanun koyucu söz konusu suç tipi açısından failin saikine özel bir önem atfetmemiştir. Dolayısı ile suç; *genel kastla* işlenebilir¹⁰⁷⁰. Düzenleme kurulunda yer alacak olan kişi veya kişilerin (*fail veya faillerin*) Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen nitelikleri taşımadıklarını bilerek ve

¹⁰⁷⁰ **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 70., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 86.

isteyerek, Kanun'un 10 uncu maddesi gereği mahallin en büyük mülki idare amirliğine (valilik veya kaymakamlık) bildiriminde bulunmaları halinde kasten hareket etmiş oldukları sonucuna ulaşılabilecektir. Söz konusu suç, doğrudan kast ile işlenebileceği gibi olası kastla da işlenebilecektir.

H- TGYK Md.28/f(2)'de Hukuka Aykırılık Unsuru

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşıyamaması suçu* hukuka aykırılık unsuru bakımından özellik arz etmez. Fail veya faillerin gerçekleştirdiği tipik fiili hukuka uygun hale getirebilecek herhangi bir hukuka uygunluk sebebi bulunmamaktadır. Dolayısı ile meşru müdafaa, ilgilinin rızası, hakkın icrası veya kanun hükmünü yerine getirme hukuka uygunluk sebeplerinden hiç birinin maddi koşullarının suç tipi açısından oluşmayacağı kanaatindeyiz.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 15 inci maddesi; taraf devletlerin, çocuğun özgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ettiklerini hüküm altına almıştır. İnceleme konusu edindiğimiz *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşıyamaması suçu* bakımından on sekiz yaşından küçük kişilerin düzenleme kurulu başkan veya üyesi olarak bildirim evrakında yer alması halinde bu fiillerinin hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebi kapsamında kalıp kalmadığının ayrıca değerlendirilmesini gerektirmiştir. Söz konusu Sözleşme hükmü; on sekiz yaşından küçük çocukların barışçıl toplanma hakkına sahip olduğunu düzenlemektedir. İç hukuk kurallarımız açısından on sekiz yaşından küçüklerin toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü mutlak olarak sınırlandıran bir düzenleme bulunmamaktadır. On sekiz yaşından küçükler de hukuk sistemimiz açısından yetişkinler gibi barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılım sağlayabilmektedir. 2911 sayılı TGYK'nın 9 uncu maddesine göre; idari makama yapılacak bildirimde düzenleme kurulu başkan ve üyesi olarak yer alacak kişilerin on sekiz yaşından büyük olması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Bunun nedeni ise Kanun'un 11 ve 12 nci madde hükümleri ile düzenleme kuruluna bir takım görev, sorumluluk ve yükümlülüklerin getirilmiş olmasıdır. Kaldı ki; Sözleşmenin 15 inci maddesinin 2 nci fıkrasında, çocukların sahip olduğu barışçıl toplantı hakkının kamu düzeni, kamu güvenliği, kamu sağlığı ve ahlakı ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla kanun ile sınırlandırılabilceği düzenleme altına alınmıştır. Dolayısı ile iç hukukumuz açısından 2911 sayılı TGYK'nın 9 uncu

maddesi ile on sekiz yaşımdan küçüklerin düzenleme kurulu başkan veya üyesi olamayacakları ve aynı Kanun'un 28 inci maddesinin 2 nci fıkrası ile on sekiz yaşımdan küçüklerin düzenleme kurulu başkan veya üyesi olarak bildirim evrakında yer almaları halinde bu fiillerinin ceza yaptırımına konu edilmesi Sözleşme'nin 15 inci maddesinin 2 nci fıkrasındaki sınırlandırma hükmü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Bu sebeple de hukuk sistemimiz açısından on sekiz yaşımdan küçük kişilerin valilik veya kaymakamlığa yapılan bildirim evrakında kendilerini düzenleme kurulu başkan veya üyesi olarak belirtmeleri halinde bu fiillerinin; Sözleşme'nin 15 inci maddesi kapsamında hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebi kapsamında değerlendirilemeyeceğini, bu halde hem suçun tipikliğinin ihlal edildiğinin hem de fail açısından fiili hukuka aykırı olmaya devam ettiğ i için ceza sorumluluğunu da gündeme gelebileceğini değerlendirmekteyiz.

I- TGYK Md.28/f(2)'de Suçun Özel Görünüş Şekilleri

1-) TGYK Md.28/f(2)'de Teşebbüs

Düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşıması suçu; icrai şekilde işlenebilen *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç)¹⁰⁷¹. Teşebbüs kurumuna ilişkin genel açıklamalar kısmında da ayrıca belirtildiğ i üzere, sırf hareket suçlarında hareket unsurundan bağımsız bir netice unsuru bulunmadığı için bu tür suçlarda teşebbüs hükümlerinin uygulanması kural olarak mümkün değildir. Ancak; hareket unsurunun zaman veya mekan bakımından bölünebilir özellik göstermesi halinde sırf hareket suçlarında da teşebbüsün varlığı gündeme gelebilecektir. Söz konusu suç tipi açısından failin; Kanun'un 9 uncu maddesinde sayılan nitelikleri taşımadığını bilmesine rağmen; kendisini idari makamlara düzenleme kurulu başkan veya üyesi olarak belirten bir bildirimde bulunması halinde kuramsal açıdan suç tamamlanmış olacaktır. Bu kapsamda suçun tamamlandığından bahsedilebilmesi için usulsüz bildirimle bağılı olarak herhangi bir zarar neticesinin gerçekleşmesine gerek olmadığı gibi bu bildirim sonucunda bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenlenmiş (gerçekleştirilmiş) olmasına da gerek yoktur. Dolayısı ile suç tipi kural olarak teşebbüs hükümlerinin uygulanmasına müsait değildir. Failin, Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen özellikleri taşımadığını bilmesine ve kendisini düzenleme kurulu başkan veya üyesi olarak gösterdiğ i bildirim evrakını

¹⁰⁷¹ Şentürk, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 87., Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 70.

düzenlemesine rağmen; bunu henüz yetkili idari makama teslim etmemiş olması halinde; suçun icra hareketlerinin başladığından bahsetmek mümkün olmayacak ve dolayısı ile teşebbüsün varlığından da bahsedilemeyecektir. Söz konusu suç tipi bakımından bu aşamaya kadarki hareketlerin; iter criminis (suç yolu) üzerinde *hazırlık hareketleri* kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşınamaması suç bakımından teşebbüs konusu ile ilgili yukarıdaki açıklamaların yanı sıra; suç tipinde yer verilen "...toplantı veya yürüyüşün yapılmış olması halinde...cezalandırılır." ifadesi gereği; failin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için idari makama yapılan usulsüz bildirim sonucunda toplantı veya gösteri yürüyüşünün ayrıca yapılmış olması gerekmektedir. Bu düzenleme ile kanun koyucu, failin ceza sorumluluğunu kanaatimizce *objektif cezalandırılabilme şartına*¹⁰⁷² bağlamıştır. Öğretide objektif cezalandırılabilme şartlarının; suçun haksızlık, hukuka aykırılık ve kusurluluk unsurları dışında kalan ve fakat failin cezalandırılabilmesi için gerekli olan objektif koşulları ifade ettiği belirtilmektedir¹⁰⁷³. Tipikliğin bütün unsurları ile gerçekleşmiş olmasına rağmen; failin cezalandırılabilmesi için gerçekleşmesi gerekli olan şartlara *objektif cezalandırılabilme şartları* (*Objektive Bedingungen der Strafbarkeit*) denilmektedir¹⁰⁷⁴.

Öğretide objektif cezalandırılabilme şartlarının suçun unsurları ile ilişkili olmadığı kabul edildiğinden, bunun bir sonucu olarak söz konusu şartların kast unsuruna da dahil olmadığı kabul edilmektedir¹⁰⁷⁵. Dolayısı ile somut olayda failin objektif cezalandırılabilme koşullarını bilip bilmemesinin yahut bunların ortaya çıkmasını isteyip istememesinin suçun oluşması açısından önemi

¹⁰⁷² Ceza hukukunda objektif cezalandırılabilme koşulları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Elif, Bekar, *Objektif Cezalandırılabilme Koşulları ve Bu Koşullar Bağlamında Türk Ceza Kanunu'nda Yer Alan Suçlar*, İstanbul Ceza Hukuku ve Kriminoloji Arşivi No:12, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2017., Zeynel Temel Kangal, "Cezalandırılabilirliğin Objektif Koşulları", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (İÜHF)*, Cilt:68, Sayı:1-2, s.151-167., İlhan Üzülmmez, Ahmet Hulusi Akkaş, "Suçun Yapısında Objektif Cezalandırılabilme Şartları", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (EÜHFD)*, Cilt:II, S. 1-2, Yıl:2007, s. 71-87.

¹⁰⁷³ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 701-702., **İçel, Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 16., Nurullah, Kunter, *Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi*, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1949, s. 128., **Koca, Üzülmmez**, *Genel Hükümler*, s. 372., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 437., **Üzülmmez, Akkaş**, *Objektif Cezalandırılabilme Şartları*, s. 72.

¹⁰⁷⁴ **İçel, Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 16., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 174, kn. 249.

¹⁰⁷⁵ **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 174, kn. 249., **Üzülmmez, Akkaş**, *Objektif Cezalandırılabilme Şartları*, s. 77.

bulunmamaktadır¹⁰⁷⁶. Öğretide objektif cezalandırılabilme şartı bulunan suçlarda teşebbüs hükümlerinin uygulanmasına ise kuramsal açıdan bir engel bulunmadığı ifade edilerek; suçun tamamlanması veya teşebbüs aşamasında kalması ile cezalandırılabilme şartının gerçekleşip gerçekleşmemesinin farklı meseleler olduğu ileri sürülmüştür¹⁰⁷⁷. Öğretideki bir diğer görüşe göre ise; bu şart gerçekleşmediği müddetçe faile teşebbüs aşamasından dahi ceza verilemeyecektir¹⁰⁷⁸.

Objektif cezalandırılabilme şartına yer veren suç tiplerinde, fail tarafından suç tipinin ihlal edilmiş olmasına rağmen; söz konusu şart gerçekleşmemiş ise faile ceza verilmesi mümkün olmayacaktır¹⁰⁷⁹. Kanun'un 28 inci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinde yer alan; "...toplantı veya yürüyüşün yapılmış olması halinde...cezalandırılır." ifadesi; kanaatimizce kanun koyucu tarafından öngörülmüş olan bir objektif cezalandırılabilme şartıdır. Söz konusu şart somut olay bakımından gerçekleşmediği müddetçe tipik fiil ihlal edilmiş olsa dahi fail hakkında herhangi bir ceza sorumluluğu gündeme gelmeyecektir¹⁰⁸⁰.

2-) TGYK Md.28/f(2)'de İştirak

İcrai şekilde işlenebilen, sırf hareket suçu ve aynı zamanda tehlike suçu olma özelliği gösteren *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşıması suçu*; iştirak hükümleri bakımından özellik art etmez. Söz konusu suç; tek fail tarafından işlenebileceği gibi birden fazla fail ile birlikte (müşterek fail olarak) işlenmesi de mümkündür. Ancak bunun için faillerden her birinin; Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen nitelikleri taşımayan kişilerden olması gerekmektedir.

¹⁰⁷⁶ **Üzülmez, Akkaş**, *Objektif Cezalandırılabilme Şartları*, s. 77., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 174, kn. 249.

¹⁰⁷⁷ **İçel, Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 21. Ancak; öğretide bazı yazarlar; objektif cezalandırılabilme koşulunun bulunduğu suçlarda teşebbüs hükümlerinin uygulanamayacağını görüşünü savunmaktadır. Bu yöndeki görüşler için bkz.: **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 176, kn. 252. Yazarlar; objektif cezalandırılabilme şartını içeren suçun; şartın gerçekleştiği anda değil, tipiklikte yer verilen unsurların bütünüyle meydana geldiği anda tamamlanmış olacağını ifade ederek; cezalandırılabilme şartı içeren suçlara teşebbüsün mümkün olmadığını belirtmişlerdir.

¹⁰⁷⁸ Hans-Heinrich Jescheck, Thomas Weigend, *Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil*, 5. Auflage, Berlin, 1996, s.555. Aktaran: **Üzülmez, Akkaş**, *Objektif Cezalandırılabilme Şartları*, s. 77.

¹⁰⁷⁹ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 702., **Koca, Üzülmez**, *Genel Hükümler*, s. 372.

¹⁰⁸⁰ Öğretide, objektif cezalandırılabilme koşulu gerçekleşmemiş olan suçlar bakımından cezalandırma yoluna gidilemeyeceği için soruşturma ve kovuşturmanın da başlamaması gerektiği ifade edilmiştir. Ancak bu şartın gerçekleşmemesine rağmen; fail hakkında bir soruşturmaya başlanmış ise kovuşturmaya yer olmadığına dair karar; şayet kovuşturma aşamasına geçilmiş ise düşme kararının verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu görüş için bkz.: **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 704.

Bunun yanı sıra; azmettirme ve yardım etme şeklindeki iştirak türlerinin de suç tipi bakımından uygulanmasının mümkün olduğunu belirtmek gerekir.

3-) TGYK Md.28/f(2)'de İçtima

a) Bileşik Suç

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipi içeriğinde; biri diğerinin unsuru veya ağırlaştırıcı nedeni olarak değerlendirilebilecek birden fazla suçun bir araya gelmesi söz konusu olmadığı için TCK'nın 42 inci maddesi kapsamında "bileşik suç" düzenlemesine de konu olmayacaktır. Ancak; söz konusu suçun bir başka suç içinde unsur veya ağırlaştırıcı neden olması halinde "bileşik suç" gündeme gelebilir.

b) Zincirleme Suç

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 inci fıkrasında yer alan suç tipi; kanaatimizce zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasına müsaittir. Failin bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda, birden fazla defa usulsüz bildirimde bulunmak suretiyle söz konusu suç tipini ihlal etmesi kuramsal olarak mümkün görünmektedir. Suç tipinin mağduru belirli bir kişi değil, toplumu oluşturan herkeştir. Dolayısı ile bu durumda failin ceza sorumluluğunun; TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 fıkrası son cümlesi¹⁰⁸¹ kapsamında belirlenmesi gerekmektedir. Söz konusu suç tipinde, mağdurun belirli bir kişi olmaması nedeni ile TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrası¹⁰⁸² hükmünün (*aynı neviden fikri içtima*) ise bu suç kapsamında uygulanması kuramsal açıdan mümkün görünmemektedir.

c) Fikri İçtima

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipine konu olan fiilin; aynı zamanda farklı hukuksal değeri koruması kaydı ile bir başka suç tipini ihlal etmesi halinde 5237 sayılı TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan "fikri içtima" kuralının uygulanması kuramsal açıdan gündeme gelebilecektir.

¹⁰⁸¹ 5237 sayılı TCK Md.43/f (1) son cümle: "Mağduru belirli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır."

¹⁰⁸² 5237 sayılı TCK Md.43/f (2): "Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek fiil ile işlenmesi durumunda da birinci fıkra hükmü uygulanır."

d) Normların Görünüşte İçtimaı

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipine konu olan fiil bakımından; görünüşte içtima ilişkisine konu olabilecek özel bir durum bulunmamaktadır.

e) Gerçek İçtima

Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen nitelikleri taşımasına rağmen; Kanun'un 10 uncu maddesi gereği idari makamlara etkinlikten önce verilecek olan bildirim evrakında düzenleme kurulu üyesi olarak gösterilen kişilerin bu durumu sahte belge düzenlenmek suretiyle gerçekleştirmiş olmaları halinde, 5237 sayılı TCK'nun 204 üncü maddesi¹⁰⁸³ kapsamında ayrıca *resmi belgede sahtecilik* suçundan dolayı da ceza sorumluluğu gündeme gelebilecektir¹⁰⁸⁴. Sahte resmi veya özel belgenin fail tarafından bir başka suçun işlenmesi esnasında kullanılması halinde; TCK'un 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan fikri içtima kuralı değil; sahtecilik suçlarına ilişkin özel içtima kuralının uygulanması gerekmektedir. Bu özel içtima kuralına göre; fail hakkında ihlal edilen her bir suç bakımından ayrı ayrı ceza sorumluluğu (gerçek içtima) uygulanması yoluna gidilmesi gerekmektedir¹⁰⁸⁵.

İ- TGYK Md.28/f(2)'de Yaptırım

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 inci fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşıması suçu*; ceza sorumluluğu açısından bir yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir.

J- TGYK Md.28/f(2)'de Görevli ve Yetkili Mahkeme

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 inci fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşıması suçu* bakımından görevli ve yetkili mahkeme suçun işlendiği yer (toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı

¹⁰⁸³ 5237 sayılı TCK Resmi Belgede Sahtecilik "Md. 204 (1) Bir resmi belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir resmi belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren veya sahte resmi belgeyi kullanan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Görevi gereği düzenlemeye yetkili olduğu resmi bir belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren, gerçeğe aykırı olarak belge düzenleyen veya sahte resmi belgeyi kullanan kamu görevlisi üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (3) Resmi belgenin, kanun hükmü gereği sahteliği sabit oluncaya kadar geçerli olan belge niteliğinde olması halinde, verilecek ceza yarısı oranında artırılır."

¹⁰⁸⁴ Aynı yönde görüş için bkz.: Şentürk, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 88., Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 71.

¹⁰⁸⁵ 5237 sayılı TCK "İçtima Md.212 (1) Sahte resmi veya özel belgenin bir başka suçun işlenmesi sırasında kullanılması halinde, hem sahtecilik hem de ilgili suçtan dolayı ayrı ayrı cezaya hükmolunur."

yer) *Asliye Ceza Mahkemesi*'dir. Suç failinin 18 yaşından küçük (çocuk) olması halinde ise görevli mahkeme; *Çocuk Mahkemeleri* olmakla birlikte; muhakeme kuralları açısından 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun ilgili maddelerinin uygulanması gerekecektir.

K- TGYK Md.28/f(2)'de Dava ve Ceza Zamanaşımı

Kanun'un 28 inci maddesinin 2 inci fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşımaması suçu* yaptırım miktarı göz önünde bulundurulduğunda; TCK'nun 66 ıncı maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *sekiz yıllık "dava zamaşıımı"* süresi ile TCK'nın 68 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *on yıllık "ceza zamaşıımı"* süresine tabidir.

3-) TGYK Md.28/f(3): Düzenleme Kurulu Üyelerinin Kanunda Belirtilen Görevleri Yerine Getirmemesi

A- Genel Açıklamalar

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu* düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre; Kanun'un 11 ve 12 nci maddelerinde yazılı olan görev, sorumluluk ve yükümlükleri yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyeleri hakkında altı aydan iki yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Suç tipinin unsurlarını incelemeye geçmeden önce düzenleme kurulunun Kanun'un 11 ve 12 nci maddelerinde belirtilen görev, sorumluluk ve yükümlülüklerinin neler olduğunu belirtmek gerekmektedir.

2911 sayılı TGYK'nın *Üçüncü Bölüm*'ünün konu başlığı; "*Toplantı Şekil ve Şartları*" olarak belirlenmiştir¹⁰⁸⁶. Bu başlık altında yer alan 11 inci madde hükmü ile düzenleme kurulu üyelerinin yerine getirmesi gereken bazı yükümlülükler belirlenmiştir. Bunlardan ilki, toplantı veya gösteri yürüyüşünün Kanun'un 6 ncı maddesine uyulması suretiyle ve bildirimde belirtilen yerde yapılmasını sağlama yükümlülüğüdür. Aynı maddede belirlenen bir diğer yükümlülük ise düzenleme kurulunun kendi üyeleri arasından başkan dahil en az yedi kişiyi toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılacağı yerde hazır bulunmasını sağlamaktır. Düzenleme kurulu;

¹⁰⁸⁶ Söz konusu madde başlığı altında yer alan hükümler aynı zamanda gösteri yürüyüşleri için de geçerlidir. 2911 sayılı TGYK'nun 20 nci maddesi, gösteri yürüyüşlerinin şekil ve şartları ile ertelenmesi ve yasaklanması konuları hakkında Kanun'un 3 üncü ve 4 üncü bölümlerinde yer alan toplantılara ilişkin hükümlerin uygulanacağını düzenleme altına almıştır.

Kanun'un 11 inci maddesi kapsamında belirlenen söz konusu etkinlikte hazır bulunma yükümlülüğünün yerine getirildiğine dair bir tutanak hazırlayıp bunu yetkili kolluk amirine de teslim etmesi gerekmektedir¹⁰⁸⁷.

02.03.2014 tarih ve 6529 sayılı Kanun'un 7 inci maddesi ile Kanun'un 11 inci maddesine ek bir fıkra eklenmiştir. Buna göre; toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde katılımcıların ve konuşmacıların ses ve görüntüleri kolluk tarafından yapıldığı belli olacak şekilde kaydedilebilecektir. Elde edilen kayıt ve görüntülerin ise şüphelilerin ve suç delillerinin tespiti dışında başka bir amaçla kullanılamayacağı hüküm altına alınmıştır. İfade etmemiz gerekir ki; Kanun'un 11 inci maddesine eklenmiş olan bu son fıkra hükmü esasen düzenleme kuruluna yönelik doğrudan bir görev veya sorumluluk yüklememiştir. Bu düzenleme ile kolluk makamlarına toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde sesli ve görüntülü kayıt yapabilme yetkisi tanınmıştır. İlgili kayıtların suçla mücadele dışında başka bir amaçla kullanılamayacağına dair güvence getirilmek suretiyle yetkinin kapsam ve sınırları da aynı düzenleme ile belirlenmiştir.

Düzenleme Kurulunun Görev ve Sorumlulukları başlığını taşıyan Kanun'un 12 inci maddesine göre ise toplantı ve gösteri yürüyüşünün sükun ve düzen içinde yapılması ve bildirimde belirtilen amacın dışına çıkılmamasını sağlamak; düzenleme kurulunun görev ve sorumluluğundadır. Kurulun bunun için gerekli önemleri alması ve ihtiyaç olması halinde kolluk kuvvetlerinin yardımını istemesi gerekmektedir. Düzenleme kurulu; gerçekleştirilen etkinliğin amacı dışına çıkması veya düzen içinde gerçekleşmesinin imkansız olduğu durumlarda ise dağılma kararı alması ve durumu derhal yetkili kolluk amirine bildirmesi gerekmektedir. Kurulun toplanamaması halinde ise bu yetkinin kurul başkanı tarafından da kullanılabileceği 12 inci maddede hüküm altına alınmıştır. Düzenleme kurulunun yukarıda belirtilen sorumluluklarının toplantı veya gösteri yürüyüşünün tamamen dağılması anına kadar devam edeceği hususu da aynı maddede belirtilmiştir.

Düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin; Kanun'un 11 ve 12 nci maddelerinde yer alan ve yukarıda ayrıntıları ile belirtilen görev ve sorumluluklarını bilerek ve

¹⁰⁸⁷ Düzenleme kurulu tarafından tutanak hazırlanması ve bunun yetkili kolluk amirine teslim edilmesi gerekliliğine ilişkin hüküm, Kanun'un 11 inci maddesinde 02.03.2014 tarih ve 6529 sayılı Kanun'un 7 inci maddesi ile yapılan değişiklik sonucu gündeme gelmiştir. Bu değişiklikten önce tutanak düzenleme yetkisi hükümet komiseri olarak ifade edilen kamu görevlisine aitti. Değişiklikten önceki düzenleme şu şekildeydi: "Bu husus, katılanların kimlikleri belirtilmek suretiyle hükümet komiserince bir tutanakla tespit edilir." 2911 sayılı TGYK'nun Hükümet Komiseri ve Yetkilerini düzenleyen 13 üncü maddesi 02.03.2014 tarih ve 6529 sayılı Kanun'un 16 ncı maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

isteyerek (kasten) yerine getirmemeleri halinde ise Kanun'un 28 nci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu* gereğince; haklarında altı aydan iki yıla kadar hapis cezası gündeme gelecektir.

B- TGYK Md.28/f(3)'de Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu* ile korunmak istenen hukuksal değer kamu düzeni ve güvenliğidir¹⁰⁸⁸. Düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarını belirleyen 11 ve 12 nci madde hükümleri ile madde gerekçeleri birlikte değerlendirildiğinde; kanun koyucunun söz konusu suç tipini ihdas etmesindeki amacın; muvazaalı veya karışıklık çıkarmaya elverişli toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin gerçekleştirilmesini önlemek, yapılacak etkinliğin huzur ve sükun içinde gerçekleşmesini sağlamak ve aynı zamanda hukuka aykırı durumlar gerçekleştiği takdirde sorumluların doğru şekilde tespit edilmesini sağlamak olduğu görülecektir¹⁰⁸⁹.

C- TGYK Md.28/f(3)'de Suçun Maddi Konusu

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu* niteliği itibariyle zarar suçu değil; *soyut tehlike* aynı zamanda *sırf hareket (neticesi harekete bitişik)* suçudur¹⁰⁹⁰. Suç aynı zamanda icrai değil; saf (gerçek) ihmalî suç olma özelliği göstermektedir¹⁰⁹¹. Buradan hareketle fail olarak nitelendirilecek düzenleme kurulu üyelerinin Kanun'un 11 ve 12 nci maddelerinde belirtilen icrai nitelikteki görev, sorumluluk veya yükümlülüklerini bilerek ve isteyerek yerine getirmemeleri (bu konuda hareketsiz kalmaları) halinde suç tamamlanmış olacaktır. Suçta belirtilen tipik hareketin üzerinde gerçekleştiği şey olarak "*toplantı ve gösteri yürüyüşleri*" suçun maddi konusunu oluşturmaktadır. Suç tipinin fail tarafından ihlal edilmesi suretiyle ortaya çıkan "zarar tehlikesi" ise maddi konu olan "toplantı veya gösteri

¹⁰⁸⁸ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 124-125., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 90., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 73.

¹⁰⁸⁹ 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Gerekçesi, Md. 12,13. Bkz.: **Güngör**, **Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 29.

¹⁰⁹⁰ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 125., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 93.

¹⁰⁹¹ Aynı yönde görüş için bkz.: **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 76., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 92-93.

yürüyüşü" üzerinde değil; hukuki konu (suçla korunan hukuksal değer) olan "kamu düzeni ve güvenliği" üzerinde belirtmektedir.

D- TGYK Md.28/f(3)'de Fail

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu*, fail unsuru bakımından özellik arz etmektedir. Söz konusu suç tipinin faili herkes değil; sadece Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen nitelik ve şartları taşımaları kaydı ile Kanun'un 10 uncu maddesinde belirtilen usule uygun şekilde idari makama yapılan bildirimde; "*düzenleme kurulu başkan veya üyesi*" olarak gösterilen kişiler olabilecektir. Ancak bu sığata sahip olan kişilerin; Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde yer verilen görev ve sorumlulukları (*özel yükümlölükleri*) hukuki anlamda üstlenen kişiler oldukları kabul edilebilecektir. Bu açıklamalardan hareketle; söz konusu suç tipinin fail bakımından *özgü suç* olarak nitelendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Öğretide, bazı istisnalar dışında ceza kanunlarında yer alan suç tiplerinin herkes tarafından işlenebileceğı ve bu tür suçlar için *genel suçlar (Allgemeindelikte)* ifadesinin kullanıldığını görmekteyiz¹⁰⁹². Öğretide, *özgü suçlar (mahsus suçlar) (Sonderdelikte)* olarak ifade edilen suçların ise herkes tarafından değil, sadece belirli faillik özelliğı taşıyan kişiler tarafından işlenebilmesi mümkün olduğu¹⁰⁹³ kabul edilmektedir¹⁰⁹⁴. Bu kapsamda, özgü suçların da kendi içinde; *gerçek özgü suç* ve *görünüşte özgü suç* olmak üzere ikili ayrıma tabi tutulduğu görülmektedir¹⁰⁹⁵. Bu ayrımda; gerçek özgü suçların; sadece özel faillik sıfatını taşıyan kişiler tarafından işlenebilen suçları ifade ettiğı; görünüşte özgü suçların ise herkes tarafından işlenebilmekle birlikte sadece nitelikli şekillerinin özel faillik sıfatını taşıyan kişiler tarafından işlenebilen suçları ifade ettiğı belirtilmektedir¹⁰⁹⁶.

¹⁰⁹² **Öztürk, Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku**, s. 199, kn. 311.

¹⁰⁹³ Öğretide, özel bir yükümlölüğün ihlalinin söz konusu olduğu suçlarda failin; ancak bu özel yükümlölük altındaki kişi veya kişiler olabileceğı kabul edilmiştir. Ancak bu yükümlölük altındaki kişilerin suçtan fail olarak sorumlu tutulabilmeleri için ayrıca fiil üzerinde hakimiyet kurmalarının da gerekli olduğu ifade edilmiştir. İzzet Özgenç, **Suçta İştirakin Hukuki Esası ve Faillik**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hukuk Müşavirliğı Yayın No:2, 1. Baskı, Haziran, 1996, s. 171.

¹⁰⁹⁴ **Özgenç, Suçta İştirakin Hukuki Esası**, s. 165., **Koca, Üzülmöz, Genel Hükümler**, s. 113., **Öztürk, Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku**, s. 199, kn. 312.

¹⁰⁹⁵ **Öztürk, Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku**, s. 200, kn.312.

¹⁰⁹⁶ **Koca, Üzülmöz, Genel Hükümler**, s. 113., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 211.

Bu açıklamalardan hareketle; unsurlarını incelemekte olduğumuz *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu*'nun fail unsuru bakımından *gerçek özgü suç* olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Bu suç tipinde fail sıfatına sahip olabilecek kişiler, sadece Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilmiş nitelikleri taşıyan ve aynı zamanda Kanun'un 10 uncu maddesi gereğince idari makama usulüne uygun şekilde yapılan bildirimde "*düzenleme kurulu başkan veya üyesi*" olarak belirtilenler kişilerden ibarettir. Ancak bu özel nitelik ve şartları taşıyan kişilerin, düzenleme kurulu üyesi olarak Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinden kaynaklanan görev ve sorumlulukları yerine getirme yükümlülüğü altında olduklarını belirtmek gerekir.

Dolayısı ile idari makamlara (valilik veya kaymakamlık) bildirim verilmeden gerçekleştirilen toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde; Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde belirlenen görevleri yerine getirmekle yükümlü (*Kanun'un 9 ve 10 uncu maddeleri kapsamında oluşturulmuş*) bir düzenleme kurulunun varlığından bahsedilemeyeceği gibi, Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinin ihlalden de bahsedilemeyecektir. Bu gibi durumlarda, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerini düzenleyen, yöneten veya bu nitelikteki hareketlere katılan kişilerin bulunması halinde bu kişilerin Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinin faili olarak değerlendirilmeleri ve ceza sorumluluklarının da bu suç kapsamında belirlenmesi gerekecektir.

Fail unsuru bakımından şu hususun da ayrıca değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Yetkili idari makamlara (valilik ve kaymakamlık) Kanun'un 10 uncu maddesinde öngörülen usule uygun şekilde bildirimde bulunulmasına rağmen; bu bildirimde düzenleme kurulu başkan veya üyesi olarak gösterilen kişilerin, Kanun'un 9 uncu maddesinde aranan şartları taşımamaları halinde, bu kişiler Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu*'nun faili olabilecek midir? Bu halde de söz konusu kişi veya kişiler unsurlarını incelediğimiz suç tipinin faili olarak nitelendirilemez. Her ne kadar usulüne uygun bildirim verilmiş olsa dahi, bu bildirimde Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen şart ve nitelikleri taşımayan kişilerin bulunması söz konusudur. Dolayısı ile bu şartlar altında söz konusu kişilerin Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde belirtilen görevlerin yerine getirilmesinden sorumlu "*düzenleme kurulu başkan veya üyesi*" olarak değerlendirilmesi ve buna

bağlı olarak da unsurlarını incelediğimiz suç tipinin faili olarak kabul edilmesi hukuki açıdan mümkün değildir¹⁰⁹⁷. Böyle bir durumda; şartları oluşması halinde, Kanun'un 28 inci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşımaması suçu'nun* ihlal edildiğinden bahsedilebilecek ve bu kişiler de ancak bu suçun faili olarak değerlendirilebilecektir¹⁰⁹⁸.

E- Md.28/f(3)'de Mağdur

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu'nda* korunan hukuki değerın kamu düzeni ve güvenliği olduğundan hareketle söz konusu değerlerin sahibinin belirli bir kişi veya grup insan olmadığı ifade edilebilir. Dolayısı ile söz konusu suç tipinin mağduru; toplumu oluşturan herkes olarak kabul edilmelidir¹⁰⁹⁹. Devlet tüzel kişiliği ise suçtan zarar gören olarak nitelendirilebilir.

F- TGYK Md.28/f(3)'de Fiil (Eylem)

Ceza hukukunda suç olarak tanımlanan insan davranışları genellikle icrai niteliğe sahiptir. Ancak bazı durumlarda ihmali nitelikteki insan davranışlarının da hukuksal değerlere zarar vermesi veya bu değerler üzerinde zarar tehlikesi oluşturması mümkündür¹¹⁰⁰. Dolayısı ile hukuksal değerlerin ihmali nitelik taşıyan insan davranışlarına karşı da ceza normları aracılığı ile korunması gerekmektedir¹¹⁰¹. İşte bu durumda; öğretide *ihmali suç* olarak ifade edilen suç tipleri ortaya çıkmaktadır¹¹⁰². İhmali suçlar, niteliği itibariyle faile icrai davranışta bulunma yükümlülüğü yükleyen emredici hukuk normlarının, fail tarafından yerine getirilmemesi (yapmama / hareketsiz kalma) suretiyle gerçekleşen suçlardır¹¹⁰³.

¹⁰⁹⁷ Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 73., Şentürk, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 90.

¹⁰⁹⁸ Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 73.

¹⁰⁹⁹ Suçun mağdurunun kamu olduğu hakkında görüş için bkz.: Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 74., Şentürk, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 90.

¹¹⁰⁰ Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler, s. 489.

¹¹⁰¹ Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler, s. 489.

¹¹⁰² Ceza hukukunda ihmali suçlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Hakan Hakeri, *Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri*, Seçkin Yayınevi, 1.Baskı, Ankara, 2003.

¹¹⁰³ Koca, Üzülmöz, Genel Hükümler, s. 338., Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku, s. 301., Hakeri, Genel Hükümler, s. 163. Yazar ihmali suç kavramını; "kanunda yer alan hareket yükümlülüğüne rağmen; kanunun öngördüğü hareketi yapmamak suretiyle işlenen suçlar veya hukuksal olarak bir neticeyi önlemekle yükümlü kılınan bir kimsenin, neticeyi önlemesi mümkün olduğu ve neticeyi önlemesi ondan beklenebilir olduğu halde; neticeyi önlememesi suretiyle işlenen suçlar" şeklinde tanımlamıştır.

Öğretide ihmali suçların *saf (gerçek) ihmali suçlar* ve *garantörsel (gerçek olmayan) ihmali suçlar* olmak üzere iki türü bulunduğu kabul edilmektedir¹¹⁰⁴.

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi* suçu hukuki niteliği itibariyle saf (gerçek) ihmali suçtur¹¹⁰⁵. Saf (gerçek) ihmali suçlarda ceza sorumluluğu; kanuni tipte belirlenen icrai davranışta bulunma yükümlülüğünün fail tarafından yerine getirilmemesi suretiyle ortaya çıkmaktadır¹¹⁰⁶. Dolayısı ile ihmali suçlarda failin her türlü hareketsizliği değil, suç tipinde yer alan belirli bir icrai davranışta bulunma yükümlülüğüne yönelik ihmalde bulunması veya hareketsiz kalması ceza sorumluluğuna neden olmaktadır¹¹⁰⁷.

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinde failin ceza sorumluluğunu gündeme getirecek olan ihmali hareket; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevlerini yerine getirmemesi* şeklinde belirlenmiştir. Ancak hangi görevlerin düzenleme kuruluna ait görevler olduğuna ise suç tipinde ayrıca ve açıkça yer verilmemiştir. Bunun yerine Kanun'un 11 ve 12 nci maddelerine atıfta bulunmakla yetinilmiştir. Hangi icrai nitelikteki davranış yükümlülüklerinin (hareketlerin) düzenleme kurulu üyeleri açısından görev, sorumluluk veya yükümlülük teşkil ettiğinin belirlenmesi açısından ise söz konusu 11 ve 12 inci madde hükümlerin ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde suç tipinin maddi unsurlarından fiil (eylem) unsuru açık şekilde belirlenebilecektir. Suç tipinin bu hali ile *beyaz hüküm (açık ceza normu)*¹¹⁰⁸ olarak nitelendirilmesi hukuken mümkün değildir. Ancak; hükmün *eksik ceza normuna*¹¹⁰⁹ benzediği ifade edilebilir.

¹¹⁰⁴ **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 165., **Akbulut**, *Genel Hükümler*, s. 289-290., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 302-303., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 490.

¹¹⁰⁵ **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 75., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 92.

¹¹⁰⁶ **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 165. Yazar saf (gerçek) ihmali suç; "kanunun kişiden icrai bir hareket beklediği yerde, bu hareketi yapmamak suretiyle işlenen ve sırf hareket yapılmamasının suçun oluşması bakımından yeterli olduğu, ayrıca garantörlük şartının aranmadığı suçlar" şeklinde tanımlamıştır.

¹¹⁰⁷ **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 490.

¹¹⁰⁸ Ceza hukuku öğretisinde; "*beyaz hüküm*" veya "*açık ceza normu*" olarak ifade edilen düzenlenemelerin; içeriğinde yaptırım bulunmasına rağmen, kuralın daha sonra idare tarafından doldurulmak üzere boş bırakıldığı ceza normunu ifade ettiği belirtilmiştir. Bu özellikleri nedeni ile de "*beyaz hüküm*" veya "*açık ceza normlarının*" idareye suç kuralı koyma yetkisi veren dolayısı ile de "suçta kanunilik ilkesini" ihlal eden bir düzenleme olduğu ifade edilmektedir. Konu hakkında bkz.: **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 36-37.

¹¹⁰⁹ Ceza hukuku öğretisinde; "*eksik ceza normu*" olarak ifade edilen düzenlenemelerin; kural ve yaptırımın aynı ceza normunda birlikte yer almadığı, kurala ilişkin düzenlemeye yaptırıma

Düzenleme kurulunun görev, sorumluluk ve yükümlülüklerinin yer aldığı Kanun'un 11 ve 12 nci madde hükümlerine göre; kasten ihmal edildiği takdirde Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasına istinaden suç olarak nitelendirilebilecek icrai davranış yükümlülüklerinin neler olduğunu açık bir şekilde belirlemek önemlidir¹¹¹⁰. Aşağıda maddeler halinde yer verilen yükümlülüklerin her biri, düzenleme kurulu tarafından kasten ihmal edildiği takdirde ceza sorumluluğuna neden olacaktır:

a) Kanun'un 6 ıncı maddesinde yer alan hükümlere uymak suretiyle ve bildirimde belirtilen yerde etkinliğin yapılmasını sağlamak,

b) Düzenleme kurulunun kendi üyeleri arasından başkan dahil en az yedi kişiyi etkinliğin yapılacağı yerde hazır bulundurmak ve bu yükümlülüğün yerine getirildiğine dair tutanak düzenleyip yetkili kolluk amirine teslim etmek,

c) Etkinliğin huzur ve sükununu sağlamak,

d) Etkinliğin bildirimde yazılı amaçlar dışına çıkmamasını sağlamak,

e) Gerektiği takdirde önlem almak veya güvenlik kuvvetlerinden yardım istemek,

f) Toplantının amacı dışına çıktığı veya düzen içinde gerçekleşmesinin imkansız gördüğü durumlarda dağılma kararı almak ve durumu derhal yetkili kolluk amirine iletmek¹¹¹¹.

ilişkin düzenlemeye atıf yapıldığı ifade edilmektedir. Konu hakkında bkz.: **Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku**, s. 36.

¹¹¹⁰ T.C. Yargıtay 16. Ceza Dairesi E. 2018/873, K. 2019/286, T. 21.1.2019. "Olay tarihinde gerçekleştirilen ve sanıkların düzenleme kurulu üyeleri arasında yer aldığı etkinlikte; 2911 Sayılı Kanun'un 28/3. maddesinde belirtilen hâllerin gerçekleşmemesi karşısında atılı suçun yasal unsurları oluşmadığından sanıkların beraatlerine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde mahkumiyetlerine hükmolunması doğru değildir. Olay tutanağı, fotoğraflı tespit tutanakları, Kürtçe konuşma ve şarkı çözüm tutanakları, açık kaynak araştırma tutanağı, sanıkların savunmaları ve tüm dosya kapsamına göre; olay günü gerçekleştirilen etkinlik için belediye meydanına kurulan platforma asılan pankart, resim ve bayraklar, etkinlik esnasında çalınan marşlar ve sunucu sanığın yaptığı konuşmanın içerikleri itibarıyla terör örgütünün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasının yapıldığı anlaşılmakla **Kaymakamlık tarafından tebliğ edilen talimata rağmen; söz konusu yasa dışı durumu engelleme görevini yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyesi sanıkların atılı suçtan mahkumiyetlerine karar verilmesi gerekir.**" Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.: 05.01.2020.

¹¹¹¹ 2911 sayılı TGYK'nun 12 inci madde hükmüne göre; düzenleme kurulunun toplanamadığı hallerde bu yetkiyi düzenleme kurulu başkanı kullanır.

Yukarıda maddeler halinde belirtilmiş olan icrai davranış yükümlülükleri; toplantı ve gösteri yürüyüşleri kapsamında düzenleme kurulu üyeleri için Kanun'la belirlenmiş olan görev, sorumluluk ve yükümlülükleri ifade etmektedir. Söz konusu görev, sorumluluk ve yükümlülükler ayrı ayrı incelendiği takdirde; bir çoğunun toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenlenmesi esnasında o yerdeki idari düzeninin sağlanmasına yönelik genel ve muğlak ifadeler içeren hükümlerden oluştuğu tespit edilecektir. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri esnasında düzenleme kurulu başkan ve üyeleri bakımından idari düzeni sağlamaya yönelik belirlenmiş olduğu açıkça anlaşılan söz konusu görev, sorumluluk ve yükümlülüklerin kasten yerine getirilmemesinin aynı zamanda ceza hukuku açısından suç olarak nitelendirilmesi ise kanaatimizce bir takım sorunları da beraberinde getirebilecek niteliktedir.

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrası ile ihdas edilmiş olan *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçunun*; bir *ceza normu*¹¹¹² olarak olması gereken belirlilik ve açıklık düzeyine sahip olmadığını düşünmekteyiz. Kanun koyucunun söz konusu suç tipine ilişkin fiil (hareket) unsurunu belirlerken benimsediği Kanun'un farklı maddelerine atıf yapma (gönderme) usulü suç ve ceza ihdas etme yöntem ve tekniğine tam anlamıyla uygun düşmemektedir. Kanun koyucu tarafından benimsenen bu yöndeki tercihin bir sonucu olarak suç tipinin mevcut hali ile *suç ve cezaların kanuniliği ilkesinin* sağladığı bir güvence olarak *açıklık ve belirlilik ilkelerine* uyum sağlamadığı kanaatini taşımaktayız.

Düzenleme kurulu başkan ve üyeleri; Kanun'un 11 ve 12 nci maddelerinden kaynaklanan ve kanaatimizce toplantı ve gösteri yürüyüşleri esnasında idari düzenin sağlanmasına yönelik belirlenmiş olan görev ve yükümlülükleri bilerek ve isteyerek (kasten) yerine getirmediikleri (ihmal ettikleri) takdirde Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipini ihlal etmiş olacaklar ve haklarında altı aydan iki yıla kadar hapis cezası gündeme gelecektir. Kanun koyucunun iradesi şayet düzenleme kurulu üyelerinin görev ve sorumluluk ihmallerine ilişkin bir suç tipi ihdas etmek ise ceza sorumluluğunu meydana getiren fiilleri ayrıca ve açıkça suç tipinde belirtmesi daha isabetli bir tercih olacaktır. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde

¹¹¹² *Ceza Normu* (davranış kuralı); bir emir veya yasak içeren bir hüküm ve bu hükmü güvence altına alan bir yaptırımdan oluşmaktadır. Zeki Hafizoğulları, Muharrem Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, US-A Yayıncılık, 12. Baskı, Ankara, 2019, s. 65. Öğretide ceza normlarının tasnifi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **Hafizoğulları, Ceza Normu s. vd., Hafizoğulları, Özen, Genel Hükümler**, s. 64 vd.

düzenleme kurulu üyesi olarak yer alan kişilerin görev, sorumluluk ve yükümlülüklerinin ihmaline yönelik bir suç tipi ihdas edilirken; yaptırım tür ve miktarı kadar suç teşkil eden fiil veya fiillerinde kanunilik ilkesine ve bu ilke ile bağlantılı olarak belirlilik ve açıklık ilkelerine de uygun şekilde düzenlenmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

*Suç ve cezaların kanuniliği ilkesi*¹¹¹³ esasen ceza hukukunun hukuk devletine uygunluğunun garantisini ifade etmektedir¹¹¹⁴. Bu ilkenin anlamı, suç olarak nitelendirilen fiillerin ve bu fiilleri ihlal eden faillere uygulanacak olan yaptırım tür ve miktarlarının (*cezalar ve güvenlik tedbirlerinin*) ancak kanun ile belirlenebileceğidir¹¹¹⁵. Kanunilik ilkesi vatandaşlar lehine bir tür *güvence fonksiyonu* oluşturmaktadır¹¹¹⁶. Hangi davranışın suç oluşturacağı kanun koyucunun iradesi ile önceden belirlendiği için hakimlerin fiilleri suç olarak nitelendirme yetkisi önemli ölçüde sınırlandırılmakta ve bu sayede keyfi değerlendirmelerin de önüne geçilmektedir¹¹¹⁷. Buna ek olarak vatandaşlar da hangi fiillerin suç teşkil ettiğini ve bunlara uygulanacak olan yaptırımları önceden öğrenerek davranışlarını buna göre yönlendirme imkanına sahip olmaktadır¹¹¹⁸. Bu açıdan ceza hukuku kuralları, demokratik hukuk devletlerinde bir yönüyle özgürlüğün sınırlarını belirlerken (*neyin suç olmadığını dolaylı yünden belirlemek suretiyle*), diğer yönüyle özgürlüklerin

¹¹¹³ İlkenin Latince karşılığı; "Nullum Crimen Sine Lege, Nullum Poena Sine Lege" olarak ifade edilmektedir. İlkenin Latince karşılığı bulunmasına rağmen; Roma hukukunda kanunilik ilkesine ise rastlanmamaktadır. İlkeyi Latince olarak ifade eden kişi ünlü Alman hukukçu Anselmo Feuerbach'tır. İlkenin köklerinin 1215 tarihli Magna Carta Libertatum'a kadar uzandığı ifade edilse de devletin sınırsız iktidarı karşısında kişilerin korunması anlayışının aydınlanma dönemi felsefesinin bir sonucu olduğu belirtilmektedir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **Hafizoğulları, Özen, Genel Hükümler**, s. 19,22 vd. **Not:** Suç ve cezaların kanuniliği ilkesine ilk defa Montesquieu ve Bacceria'nın eserlerinde rastlandığı ifade edilmiş ve Montesquieu'nun; "Kanunların Ruhu Üzerine" adlı eserinde; "Devletin kudreti ile bireyin özgürlüğü arasındaki sınır yasayla çizilmeli." ifadesini kullandığı belirtilmiştir. Bkz.: **Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku**, s. 78. Bacceria ise "Suçlar ve Cezalar" adlı eserinde; "Suçlara ilişkin cezaları yalnızca yasalar belirler. Bu otoriteni kaynağı, toplumsal sözleşmeyle birleşmiş bütün toplumu temsil eden yasa koyucunun kendisidir, sadece. Toplumun aynı zamanda bir üyesi olan hiçbir yargıç, aynı toplumun bir başka üyesini, adalet adına, yasaca öngörülmemiş cezalara çarptıramaz. Ayrıca, yargıcın, yasalarca saptanmış sınırı aşarak artırılmış bir cezaya hükmetmesi de haksızdır, yasaya aykırıdır." ifadelerini kullanmıştır. Cessare Bacceria, **Dei delitti e delle Pene, 1764 - Suçlar ve Cezalar Hakkında**, Çeviren: Sami Selçuk, İmge Kitabevi, 1. Baskı, Haziran, 2004, s. 31.

¹¹¹⁴ **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 65.

¹¹¹⁵ **Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku**, s. 74., **Akbulut, Genel Hükümler**, s. 100.

¹¹¹⁶ **Akbulut, Genel Hükümler**, s. 98.

¹¹¹⁷ **Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku**, s. 75., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Genel Hükümler**, s. 66.

¹¹¹⁸ **Koca, Üzülmüş, Genel Hükümler**, s. 59.

güvencesini oluşturmaktadır¹¹¹⁹. Suç ve cezaların kanuniliği ilkesinin bazı hukuki sonuçları bulunmaktadır. Bunlar; belirlilik ve açıklık ilkesi (*Lex Certa*), örf ve adet hukuku ile suç ve ceza yaratılamayacağı ilkesi (*Lex Scripta*), kıyas yasağı (*Lex Stricta*) ve geçmiş yürüme yasağı (*Lex Praevia*) olarak ifade edilebilir¹¹²⁰.

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi* suçunun fiil unsuru bakımından kanunilik ilkesinin yukarıda belirtilen sonuçlarından özellikle *belirlilik ve açıklık ilkesi (Lex Certa)* ile uyumlu olmadığı kanaatimizi belirtmiştik. Belirlilik ilkesi; ceza hukuku açısından suç olarak düzenlenen davranışın (hareketin) ve bunun karşılığında öngörülen yaptırımın açık ve herkes tarafından anlaşılabilir şekilde iyi belirlenmiş olmasını ifade etmektedir¹¹²¹. Bu belirlemeyi yapmak ise esasen kanun koyucunun yükümlülüğündedir¹¹²². Kanun koyucunun belirlilik ilkesine aykırı düşecek şekilde; içeriği belirsiz olan veya her anlama çekilebilen yahut aykırılığın sonuçlarını tam olarak göstermeyen ceza normları ihdas etmesi halinde bu durum anayasaya aykırılık sonucuna da yol açabilecektir¹¹²³. Ceza normu ihdas edilirken; suç teşkil eden davranışa (harekete) öylesine açık ve anlaşılır biçimde yer verilmelidir ki, bu sayede kişiler neyi yapıp neyi yapamayacaklarını önceden belirleyebilmelidir¹¹²⁴. Dolayısı ile konun koyucunun ceza normu ihdas ederken suç teşkil eden davranışı açık ve net bir şekilde göstermesi, belirsiz yahut muğlak terim veya ifadeler kullanmaktan kaçınması gerekmektedir¹¹²⁵.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarını düzenleyen Kanun'un 11 ve 12 nci maddeleri içerik itibariyle idari düzenin sağlaması noktasında belirlilik ve açıklık bakımından yeterli görülebilse dahi; Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenen suçun tipik fiilini oluşturması bakımından değerlendirildiğinde; kanunilik ilkesine uygun düşen bir kapsam ve içeriğe sahip olmadığını düşünmekteyiz. Bu durumu somut olarak şu şekilde ifade edebiliriz: Kanuna uygun olarak başlayan ve devam etmekte olan bir

¹¹¹⁹ **Koca, Üzülmaz**, Genel Hükümler, s. 59., **Özen**, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku, s. 75.

¹¹²⁰ **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 45, kn. 37., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 69 vd., **Koca, Üzülmaz**, *Genel Hükümler*, s. 57 vd., **Akbulut**, *Genel Hükümler*, s. 104-105.

¹¹²¹ **Akbulut**, *Genel Hükümler*, s. 107., **Koca, Üzülmaz**, *Genel Hükümler*, s. 58.

¹¹²² **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 46, kn.38.

¹¹²³ **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 46, kn.38.

¹¹²⁴ **Akbulut**, *Genel Hükümler*, s. 107.

¹¹²⁵ **Koca, Üzülmaz**, *Genel Hükümler*, s. 59.

toplantı veya gösteri yürüyüşünde; düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin, Kanun'un 11 ve 12 inci maddeleri gereğince "*etkinliğin huzur ve sükununu sağlamak*", "*etkinliğin bildirimde yazılı amaçlar dışına çıkmamasını sağlamak*", "*gerektiği takdirde önlem almak veya güvenlik kuvvetlerinden yardım istemek*", "*toplantının amacı dışına çıktığı veya düzen içinde gerçekleşmesinin imkansız gördüğü durumlarda dağılma kararı almak*" gibi kapsam ve içeriği muğlak olan ve her somut olayda söz konusu şartların gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespitinin nasıl ve hangi objektif (maddi) kriterlere göre yapılacağı belli olmayan bir takım görev ve sorumluluklara sahip oldukları göz önünde bulundurulduğunda; bu sorun daha açık şekilde anlaşılabacaktır.

Kanun koyucu, düzenleme kurulu üyelerinin Kanun'dan kaynaklanan görev ve yükümlülüklerini ihmal etmelerini ceza hukuku açısından suç olarak nitelendirme ve ceza yaptırımına bağlama iradesi gösteriyor ise Kanun'un 28 nci maddesinin 3 üncü fıkrasını yeniden gözden geçirmesinin daha uygun bir tercih olacağını değerlendirmekteyiz. Bu kapsamda; düzenleme kurulu başkan veya üyeleri açısından suç sayılan fiillere doğrudan doğruya suç tipini düzenleyen Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında belirlilik ve açıklık ilkeleri de gözetilerek yer verilmesinin; suç ve cezaların kanuniliği ilkesi ile hukuk devleti ilkesine daha uygun düşeceğini ifade etmemiz gerekir.

G- TGYK Md.28/f(3)'de Manevi Unsur

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu*, manevi unsur bakımından kasten işlenebilir. Failin saiki suçun oluşması bakımından önemli değildir. Dolayısı ile özel kast aranmaz; *genel kast* yeterlidir¹¹²⁶. Kanun'un 11 ve 12 nci maddelerinde belirtilen görev ve yükümlülükleri düzenleme kurulu üyelerinin bilerek ve isteyerek yerine getirmemeleri halinde manevi unsura ilişkin kastın varlığından bahsedilebilecektir.

Taksir; ceza hukukunda istisnai bir sorumluluk türü olarak benimsendiği için kanuni düzenleme ile ayrıca ve açıkça cezalandırılmadığı müddetçe failin sorumluluğuna yol açmayacaktır¹¹²⁷. Dolayısı ile saf (gerçek) ihmali suçların taksirli şekilde işlenmesinden dolayı ceza sorumluluğuna gidilebilmesi için de suçun taksirli

¹¹²⁶ **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 75., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 93.

¹¹²⁷ Mustafa Özen, **Ceza Hukukunda Taksir**, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2011, s. 95.

halinin ayrıca ve açıkça kanuni düzenlemeye konu edilmesi gerekmektedir¹¹²⁸. Örneğin, düzenleme kurulu üye sayısının yedi kişiden fazla olması halinde; üyelere birinin kendisinin toplantı veya gösteri yürüyüşünde hazır bulunmasına gerek olmadığı düşüncesi ile etkinlik alanına gelmemesi yahut da düzeni sağlayacağı düşüncesi ile düzenleme kurulu tarafından hali hazırda alınan tedbirlerin yeterli olduğu kanaatine varılarak herhangi ek bir tedbire başvurulmadığı durumlarda düzenleme kurulu başkan veya üyelerinin Kanun'dan kaynaklanan görev ve sorumluluklarını kasten ihmal ettiklerinden bahsedilemeyeceği için haklarında ceza sorumluluğu da gündeme gelmeyecektir¹¹²⁹.

H- TGYK Md.28/f(3)'de Hukuka Aykırılık Unsuru

Saf (gerçek) ihmali suçlarda da kanuni tipte yer alan hareketin fail tarafından gerçekleştirilmesi ile kuramsal açıdan hukuka aykırılık unsurunun karine olarak gerçekleşmiş olduğu kabul edilmektedir¹¹³⁰. Bu durumda düzenleme kurulu üyelerinin Kanun'un 11 ve 12 nci maddelerinde belirtilen görevlerini bilerek ve isteyerek (kasten) yerine getirmemeleri halinde; Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu* 'nun hukuka aykırılık unsuru da gerçekleşmiş olacaktır.

5237 sayılı TCK'nda yer alan hukuka uygunluk sebeplerinden (*meşru savunma, ilgilinin rızası, hakkın icrası ve kanun hükmünü yerine getirme*) hiçbirinin maddi şartlarının söz konusu suç tipi kapsamında uygulama olanağı bulunmamaktadır. Somut olayda düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görev ve yükümlülüklerini ihmal etmedikleri (yerine getirdikleri) haklarında yapılan ceza yargılaması sonucunda tespit edilir ise suçun kurucu unsurlarında tipiklik unsuru oluşmadığı gerekçesi ile suçun varlığından bahsedilemeyecektir.

I- TGYK Md.28/f(3)'de Suçun Özel Görünüş Şekilleri

1-) TGYK Md.28/f(3)'de Teşebbüs

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu*; niteliği itibariyle saf (gerçek) ihmali suç özelliği gösterdiğinden bu suç tipinde teşebbüs hükümlerinin

¹¹²⁸ Koca, Üzülmüş, *Genel Hükümler*, s. 490.

¹¹²⁹ Gülhan, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 75.

¹¹³⁰ Koca, Üzülmüş, *Genel Hükümler*, s. 410.

uygulanması kuramsal açıdan mümkün görünmemektedir¹¹³¹. Saf (gerçek) ihmali suçlarda; icrai nitelikte bir hareket bulunmamakta, aksine failin hareketsizliği daha doğru bir ifade ile belirli bir icrai davranışta bulunma yükümlülüğünü yerine getirmemesi ceza sorumluluğuna sebep olmaktadır. Saf (gerçek) ihmali suçlarda; teşebbüs kurumunda bir unsur olarak aranan *icrai hareket* bulunmadığı için söz konusu suç bakımından teşebbüs hükümlerinin uygulanması mümkün değildir.

2-) TGYK Md.28/f(3)'de İştirak

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu* iştirak hükümleri bakımından özellik arz etmektedir. Söz konusu suç tipinin hukuki niteliği itibariyle *çok failli suç*¹¹³² olup olmadığı konusu üzerinde durulması gerekmektedir. Ceza hukuku öğretisinde tek bir kişi tarafından işlenmesi mümkün olmayan; ancak birden fazla kişinin fail olarak suça katılmasının zorunlu olduğu suçlara *çok failli suç (zorunlu iştirak)* denilmektedir¹¹³³. Bir suçun; *çok failli suç* olarak kabul edilebilmesi için öncelikle "*kanuni tipte failin birden fazla belirlenmiş olması*", "*faillerden her birinin hareketinin bulunması*", "*faillerden her birinin fail sıfatıyla hareket etmesi*" ve "*hareketlerin kanuni tipte unsur olarak yer alması*" gerekmektedir¹¹³⁴. Öğretide, çok failli suçların tek fail tarafından işlenebilmesinin imkansız olduğu ifade edilmektedir¹¹³⁵.

¹¹³¹ Aynı yönde görüş için bkz.: **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 76., **Şentürk**, 2911 Sayılı *Toplantı ve Gösteri*, s. 94.

¹¹³² Ceza hukuku öğretisinde "*çok failli suçlar*" hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Türkan Yalçın Sancar, **Çok Failli Suçlar**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1998. Yazar eserinde failerin çokluğunun kanun tarafından tipik fiilin kurucu unsuru olarak görüldüğü bu suç kategorisi için; "*çok failli suçlar*" teriminin yanı sıra; "*kollektif suçlar*" ve "*zorunlu iştirak*" gibi terimlerin de kullanıldığını belirtmiştir. **Sancar**, *Çok Failli Suçlar*, s. 30-31.

¹¹³³ **Sancar**, *Çok Failli Suçlar*, s. 27, 32., **Koca, Üzülmmez**, *Genel Hükümler*, s. 444., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 505., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 355., **Akbulut**, *Genel Hükümler*, s. 667. **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 527.

¹¹³⁴ **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 505., **Sancar**, *Çok Failli Suçlar*, s. 51 vd., Yazar eserinde, *çok failli suçlar* ile *suça iştirak* arasındaki farkları; a-) yapısal farklar, b-) fonksiyonel farklar, c-) manevi unsur açısından farklar, c-) menfaat açısından farklar ve d-) cezalandırma açısından farklar başlıkları altında ayrıntılı olarak değerlendirmektedir. Bu kapsamda; kimi zaman doğal kimi zaman da normatif (hukuki) sebepler ile birden çok kişinin davranışının sonucunda ortaya çıkan çok failli suçlarda, tek kişinin gerçekleştirdiği hareketin, ceza normu tarafından korunan hukuksal değeri ihlal etmeye yeterli gelmediği, söz konusu normda mutlaka söz edilen sayıda ve özellikte kişilerden her birinin hareketinin bulunmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır. Bkz.: **Sancar**, *Çok Failli Suçlar*, s. 61.

¹¹³⁵ **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 525.

Öğretide çok failli suçlar; *hareketlerin hukuksal önemine ve yapılarına göre* çeşitli tasniflere tabi tutulmaktadır¹¹³⁶. Bu kapsamda karşımıza; *dar ve geniş anlamda çok failli suçlar*¹¹³⁷, *düzensiz (anomala) çok failli suçlar*¹¹³⁸, *mutlak zorunlu çok failli suçlar* ve *nisbi (ihtiyari) zorunlu çok failli suçlar* gibi alt ayrımlar çıkmaktadır. *Mutlak zorunlu çok failli suç*; suçun işlenebilmesi için birden çok failin ya aynı yönde (*yakınsama suçları*) ya da karşılıklı olarak (*karşılaşma suçları*) bir araya gelmesinin zorunlu olduğu suçları ifade etmektedir¹¹³⁹. *Nisbi (ihtiyari) zorunlu çok failli suç* ise; suçun oluşabilmesi için kural olarak birden çok failin ortak bir karar veya anlaşma çerçevesinde hareket etmesinin gerekli olmadığı; ancak ortak bir karar veya anlaşma ile hareket ettikleri takdirde de işlenebilen suçları ifade etmektedir¹¹⁴⁰. Bunların dışında; tek fail tarafından işlenebilen bir suçun birden fazla fail tarafından işlenebilmesini ifade etmek üzere ise öğretide; *isteğe bağlı çok failli suç*¹¹⁴¹ (*muhtemel iştirak*)¹¹⁴² veya genel olarak *iştirak*¹¹⁴³ ifadeleri kullanılmaktadır.

Ceza hukuku öğretisinde çok failli suçların; *yakınsama (birleşme) suçları* ve *karşılaşma suçları* olmak üzere ikiye ayrıldığını ifade etmek gerekmektedir¹¹⁴⁴. Bu ayrımın temelinde ise suçun işlenmesi için zorunlu olarak fiile katılacak kişilerin; aynı amacı gerçekleştirmek üzere aynı yönde veya farklı yönde hareket etmeleri bulunmaktadır. *Yakınsama (birleşme) suçlarında*; faillerin aynı amacı

¹¹³⁶ Öğretide çok failli suçların tasnifi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **Sancar**, *Çok Failli Suçlar*, s. 109 vd.

¹¹³⁷ Öğretide, hareketin hukuksal önemine göre çok failli suçların; dar ve geniş anlamda çok failli suçlar olarak ikiye ayrıldığı (tasnif edildiği) belirtilmiştir. Dar anlamda çok failli suçlarda; faillerin tümünün cezalandırılması söz konusu iken; geniş anlamda çok failli suçlarda; oluşan özel durumlar nedeni ile sadece bazı faillerin cezalandırılmasının mümkün olduğu kabul edilmiştir. Bkz.: **Sancar**, *Çok Failli Suçlar*, s. 111-112.

¹¹³⁸ Öğretide, hareketin hukuksal önemine göre yapılan tasnifte bir diğer ayrımı ise; "*düzensiz (anomala) çok failli suç*"ların oluşturduğu ve bu ayrıma adını veren kavramı ise *Grispigni*'nin kullandığı ifade edilmiştir. Bu ayrıma göre; bazı suç tiplerinin; çok failli suçlar hakkında daha önce belirlenen bazı karakteristik özelliklerden sapma göstermeleri söz konusudur. Bu sapmaya en belirgin örnek olarak bu suçların, kanuni tipte tek kişi tarafından da işlenebileceğinin öngörülmesi olduğu ifade edilmiştir. Bu tür suçlar için aynı zamanda "*çok failli suç benzeri*" ifadesinin de kullanıldığı ifade edilmiştir. Konu hakkında bkz.: Flippo Grispigni, "II reato plurisoggettivo", in: estratto da annali di diritto e procedura penale, Anno X, fasc. 5-6, Torino, 1941, (s. 3-59), s. 11-12. Aktaran: **Sancar**, *Çok Failli Suçlar*, s. 113.

¹¹³⁹ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 355.

¹¹⁴⁰ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 355.

¹¹⁴¹ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 355.

¹¹⁴² **Sancar**, *Çok Failli Suçlar*, s. 51 vd.

¹¹⁴³ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 529-530., **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 527.

¹¹⁴⁴ **Hakeri**, *Genel Hükümler*, s. 526., **Öztürk**, **Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 402, kn. 699., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 528.

gerçekleştirmek üzere aynı yönde hareket etmeleri söz konusu iken¹¹⁴⁵; karşılaşma suçlarında faillerin farklı yönlerde hareket etmeleri söz konusudur¹¹⁴⁶.

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan; "*düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu*"nu; yukarıdaki açıklamalar kapsamında değerlendirip öncelikle tek faili veya çok faili suç olup olmadığı konusunda bir sonuca ulaşmak gerekmektedir. Kanun koyucu suç tanımında; "*11 ve 12 inci maddelerde yazılı görevleri yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyeleri...*" ifadesine yer vermiştir. Kanun'un 11 ve 12 nci maddeleri; toplantı veya gösteri yürüyüşleri ile ilgili olarak düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarını belirlemektedir¹¹⁴⁷. Bu maddelerin içeriği incelendiğinde

¹¹⁴⁵ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 528., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 506. 5237 sayılı TCK'nun 220 nci maddesinde düzenlenmiş olan *suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçu*, 296 ncı maddesinde düzenlenmiş olan *hükümlü ve tutukluların ayaklanması suçu* ile 260 ıncı maddesinde düzenlenmiş olan *kamu görevinin terki veya yapılmaması suçu* yakınsama suçlarına örnek teşkil etmektedir.

¹¹⁴⁶ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 355., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 529. 5237 sayılı TCK'nun 244 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *tefecilik suçu*, 255 inci maddesinde düzenlenmiş olan *rüşvet suçu* karşılaşma suçlarına örnek teşkil etmektedir.

¹¹⁴⁷ İfade etmek gerekir ki; düzenleme kurulunun görev ve sorumlulukları sadece 2911 sayılı TGYK'nın 11 ve 12 inci maddelerinde değil; aynı zamanda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik (R.G.08.08.1985/18836) (TGYKUDY)'nın 9 ve 10 uncu madde hükümleri ile de belirlenmiştir. Ancak, unsurlarını incelemekte olduğumuz Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan; "*düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu*" açısından söz konusu Yönetmelik hükümleri faillerin ceza sorumluluğu açısından önem taşımamaktadır. Çünkü, kanun koyucu suç tipinde düzenleme kurulu üyelerinin ceza sorumluluğunu belirlerken sadece 2911 sayılı TGYK'nın 11 ve 12 inci maddelerinde belirtilen görev ve sorumlulukların yerine getirilmemesi ile sınırlı olarak fiil unsurunu belirlemiştir. Dolayısı ile söz konusu suç tipi bakımından düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarını belirlerken esas alınacak düzenlemenin sadece 2911 sayılı TGYK'nın 11 ve 12 inci maddeleri olduğunu önemle vurgulamak gerekmektedir. Aksi yaklaşımın, *suç ve cezaların kanuniliği* ilkesine de açıkça aykırılık oluşturacağını belirtmek gerekir. Düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarını belirleyen TGYKUDY Md.9 ve Md.10 hükümleri ise şu şekildedir: "**Düzenleme Kurulunun Görevleri Madde 9:** Düzenleme kurulunun görevleri şunlardır: a) Toplantının ve gösteri yürüyüşünün bildirimde belirtilen yer, gün ve saatte yapılmasını ve bitirilmesini sağlamak, b) Toplantının ve gösteri yürüyüşünün bildirimde belirtilen amacına uygun yapılmasını ve amacından sapmasını önleyici tedbirler almak, c) Toplantı ve gösteri yürüyüşünün sükun içinde, çevreyi ve katılmayanları rahatsız etmeyecek şekilde geçmesini sağlamak, d) Toplantı ve gösteri yürüyüşünün yapılmasına engel olanlarla, devamına imkân vermeyecek tertiplere girişenleri, toplantıyı amacından saptırmak isteyenleri, güvenlik kuvvetlerine bildirmek, e) (Değişik:RG-5/8/2015-29436) Ateşli silahlar veya havai fişek, molotof ve benzeri el yapımı olanlar dahil patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zinciri, demir bilye ve sapan gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeleri toplantı yerine sokmak isteyen kişileri önlemek, bu gibilerin varlığından güvenlik kuvvetlerini haberdar etmek, yakalanmalarına yardımcı olmak, f) (Değişik:RG-5/8/2015-29436) Yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşınarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyilerek veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örterek toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılan ve kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşıyarak veya bu nitelikte sloganlar söyleyerek veya ses cihazları ile yayınlayarak, toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmak isteyen

ise söz konusu görev ve sorumlulukların, Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen şartları taşıyan ve en az yedi kişi tarafından oluşturulan kurul başkanı ve üyelerinin tamamına ait olduğu anlaşılmaktadır. 2911 sayılı TGYK'da düzenleme kurulu üyeleri arasında bireysel anlamda bir görev ve sorumluluk paylaşımı düzenleyen madde veya hükme de yer verilmediği göz önünde bulundurulduğunda¹¹⁴⁸; normun

kişileri önlemek amacıyla, bu gibilerin varlığından güvenlik kuvvetlerini haberdar etmek, yakalanmalarına yardımcı olmak, g) (Değişik:RG-5/8/2015-29436) Halkı suç işlemeye özendirici konuşmaları önlemek, h) Toplantının ve gösteri yürüyüşünün amacı dışında veya kanunun suç saydığı sloganların söylenmesini veya ses yayın cihazları ile yayımını önleyici tedbirler almak, bu gibi davranışları güvenlik kuvvetlerine haber vermek ve faillerini yakalatmak, i) Toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılacakların toplantı yerine gelişlerinde, gerekiyorsa, kimliklerinin tespiti ve benzeri faaliyetlerde güvenlik kuvvetlerine yardımcı olmak, j) (Değişik:RG-5/8/2015-29436) Toplantının ve gösteri yürüyüşünün kanunlara uygun yürütülmesi amacı ile yetkili kolluk amirince istenen hususları yerine getirmek ve çalışmalarına yardımcı olmak.", **"Düzenleme Kurulunun Sorumlulukları Madde 10** — (Değişik:RG-5/8/2015-29436)Düzenleme kurulu, başkan dahil en az yedi üyesini toplantı ve gösteri yürüyüşü başlamadan önce toplantı yerinde hazır bulundurmak ve bunların toplantının bittiği, katılanların tamamen dağıldığı yetkili kolluk amirince kendilerine bildirilinceye kadar toplantı yerinde kalmalarını sağlamakla yükümlüdür. Bu yükümlülüğün yerine getirildiğine dair tutulan tutanak, düzenleme kurulu tarafından hazırlanarak yetkili kolluk amirine teslim edilir. Düzenleme kurulunun çabalarına rağmen, toplantı ve gösteri yürüyüşünde sükun ve düzen sağlanamaz veya toplantı ve gösteri yürüyüşü amacı dışına çıkarsa, kurul veya toplanamadığı takdirde kurul başkanı dağılma kararı alır ve durumu derhal yetkili kolluk amirine bildirir. Bu durum, düzenleme kurulunun o ana kadar kanundan doğan sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Toplantı ve gösteri yürüyüşünün sona erdirilmesine karar verilmesi halinde düzenleme kurulu üyeleri bu karara uyararak, yerine getirilmesi için kararın ilanı dahil, her türlü gayreti göstermek zorundadırlar. Kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü, daha sonra Kanunun 23 üncü maddesinde belirtilen Kanuna aykırı durumlardan bir veya birkaçının vuku bulması sebebiyle, Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü hâline dönüşürse: a) Düzenleme kurulu veya kurul başkanı toplantı veya gösteri yürüyüşünün sona erdiğini topluluğa ilan eder ve durumu derhâl yetkili kolluk amirine bildirir. b) Düzenleme kurulunun veya kurul başkanının bu görevi yerine getirmemesi hâlinde, durum yetkili kolluk amiri tarafından mahallin en büyük mülki amirine bildirilir. Mahallin en büyük mülki amiri tarafından toplantının sona erdirilip erdirilmeyeceğine dair karar alınır. c) Mahallin en büyük mülki amiri, yazılı veya acele hâllerde sonradan yazı ile teyit edilmek kaydıyla sözlü emirle, mahallin güvenlik amirlerini veya bunlardan birini görevlendirerek olay yerine gönderir. Bu amir, topluluğa Kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder. Topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır. Güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya mukavemet veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı hali mevcutsa, ihtar gereksiz zor kullanılır."

¹¹⁴⁸ Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik (TGYKUDY)'nın 4 üncü maddesinde; düzenleme kurulundaki görev bölüşümü hakkında bir hükme yer verildiği görülmektedir. Bu maddeye göre; **"Kurulun Teşkilî Madde 4 — Düzenleme kurulu, başkan dahil en az yedi kişiden oluşur. Kurulun üyeleri arasındaki görev bölümü, Kanun ve Yönetmelikteki görevler de dikkate alınarak, başkan tarafından tespit edilir ve bildirimde belirtilir. (Ek fıkra:RG-22/10/2002-24914) Ayrıca, tüzel kişilerin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri için yetkili organlarının kararı gerekir. Bu husus bildirimde belirtilir ve düzenleme kuruluna ilişkin Kanun ve Yönetmelikte belirtilen hususlar, tüzel kişilerin düzenleyeceği toplantılarda da aranır."** Yönetmeliğin 4 üncü maddesi hükmü gereği, düzenleme kurulunda görev bölüşümü başkan tarafından yerine getirilecek ve bu durumun bildirim evrakına eklenmesi gerekecektir. Ancak, ifade etmek gerekir ki, bu Yönetmelik hükmünün de 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan; "düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu" açısından uygulanabilirliği bulunmamaktadır. Aksi yaklaşımın ise kanaatimizce suç ve cezaların kanuniliği ilkesinin açık ve doğrudan bir ihlali olarak değerlendirilmesi gerekecektir. Düzenleme kurulunda görev ve sorumluluk paylaşımına ilişkin Kanun düzeyinde bir düzenleme söz konusu olmadığı

düzenleniş biçiminden suç tipinin görünüş itibariyle *çok failli suç* olma özelliğinin bulunduğu değerlendirmesine imkan verecek nitelikte olduğu ifade edilmelidir. Ancak; Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinin *zorunlu çok failli suç* olarak kabul edilmesi halinde normun uygulama imkanının önemli ölçüde daralacağı açıktır. Çünkü, bu yönde bir kabul halinde; söz konusu suçun tek fail tarafından işlenebilmesi kuramsal açıdan mümkün olmayacaktır. Söz konusu suç tipinin, "çok failli suç" olup olmadığını tespit etmek açısından 2911 sayılı TGYK'nın madde gerekçesinde de herhangi bir açıklamaya yer verilmediğini ifade edebiliriz¹¹⁴⁹. Bu konu ile ilgili, Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde belirlenen görev ve sorumlulukları yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyelerinin Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrası uyarınca cezalandırılacakları şeklinde öğretide bazı yazarlar tarafından ifadelere yer verilmiş olmasına rağmen;¹¹⁵⁰ bu konuda doğrudan bir değerlendirmeye rastlamadığımızı ifade edebiliriz.

Yargı içtihatları açısından yapmış olduğumuz incelemeler neticesinde ise; Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinin dolaylı da olsa "*tek failli suç*" olarak kabul edildiğini; bu kapsamda düzenleme kurulu üyelerinden somut olayda Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde belirtilen görevlerini yerine getirmediklerinin yapılan yargılama neticesinde açık şekilde tespit edilmiş olması halinde; ceza sorumluluğunun düzenleme kurulu üyelerinin her biri bakımından ayrı ayrı gündeme geldiğini değerlendirmiş bulunmaktayız¹¹⁵¹.

müddetçe 2911 sayılı TGYK'nın 11 ve 12 nci maddelerinde yer alan hükümlerin içeriğinden söz konusu görev ve sorumlulukların düzenleme kuruluna ait olan görev ve sorumluluklar olduğunun anlaşılması gerekmektedir.

¹¹⁴⁹ **Güngör, Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 32.

¹¹⁵⁰ **Güngör, Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 268. Yazarlar eserlerinde; düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde belirtilen görev ve sorumlulukları ihlal etmeleri halinde ceza sorumluluğu ile karşılaşacaklarını belirtmelerine rağmen; Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan söz konusu suçun fail unsuru bakımından "*tek failli*" veya "*çok failli*" suç olup olmadığı konusunda herhangi bir tespit veya değerlendirmede bulunmadıklarını belirtmek gerekir.

¹¹⁵¹ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 2017/831 E., 2017/4785 K., T.02.05.2017. "Toplantı ve gösteri yürüyüşüne silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların tanınması ve uzaklaştırılmasında düzenleme kurulu güvenlik kuvvetlerine yardım etmekle yükümlüdür. Kanunun 12'nci maddesinde yazılı görevleri yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyeleri, anılan Kanunun 28/3 maddesi gereğince cezalandırılır. Dosya kapsamında bulunan ses ve görüntü kayıtları ile bunlara ilişkin bilirkişi raporlarına göre; 20.03.2013 tarihinde Kaymakamlık Makamının 13.03.2013 tarihli oluru ile nevrüz bayramı etkinliği adı altında düzenlenen ve olaysız dağılan toplantıda grup içerisinde, -Biji Serok Apo ve biji nevrüz- şeklinde sloganlar atıldığı, PKK/KCK Terör Örgütü Lideri Abdullah Öcalan'ın posteri ve üzerinde -Kürtlere statü Öcalana Özgürlük, Newruz piroz be- yazılarının olduğu pankart platform üzerine asılı olduğu, **bunun üzerine toplantı düzenleme kurulu üyesi olan sanıkların müdahale etmedikleri somut olayda**; Ayrıntıları Dairemizin 09.02.2016 tarih, 2015/7466 E. 2016/1025 K. sayılı

Düzenleme kurulu üyeleri açısından söz konusu suçun oluşması için Kanun'un 11 ve 12 nci maddelerinde yer alan icrai nitelikteki görevleri kasten ihmal etmeleri (yerine getirmemeleri) gerekmektedir. Burada dikkat edilecek husus ise suçun işlenmesi esnasında kastı bulunmayan düzenleme kurulu üyelerinin ceza

kararında açıklandığı üzere, olay tarihi ve yeri, sanıkların muhatap kitle üzerindeki etkisi, toplantının olaysız dağılmış olması da gözetildiğinde kamu düzeni, toplum barışı gibi korunan değerlere yönelik yakın ve açık bir tehlike ortaya koymadığı gibi atılan slogan ve asılan posterin terör örgütünün cebir, şiddet ve tehdit içeren yöntemlerini öven, meşru gösteren ya da bu yöntemlere başvurulmasını teşvik eden bir muhteva da içermediğinin anlaşılması karşısında; a-)
Sanıkların eylemlerinin müsnet suçu oluşturmadığı görülmekte ise de, 2911 sayılı Kanunun 12. maddesi delaletiyle 28/3 maddesinde düzenlenen suçun tüm unsurları itibarıyla oluştuğunun kabulünde zorunluluk bulunduğundan, sanıkların 2911 sayılı Kanunun 28/3 maddesi gereğince cezalandırılmasına karar vermek gerekirken suç vasfında hataya düşülerek yazılı şekilde hüküm tesisi, Bozmayı gerektirmiştir." Erişim Adresi: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, E.T.: 16.07.2020., Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 2018/873 E., 2019/286 K., T.21.01.2019. "Sanıklar ..., ve ...'in silahlı terör örgütünün propagandasını yapma suçu bakımından; Olay tutanağı, fotoğraflı tespit tutanakları, Kürtçe konuşma ve şarkı çözüm tutanakları, açık kaynak araştırma tutanağı, sanıkların savunmaları ve tüm dosya kapsamına göre; olay günü gerçekleştirilen etkinlik için belediye meydanına kurulan platforma asılan pankart, resim ve bayraklar, etkinlik esnasında çalınan marşlar ve sunucu sanık ...'in yaptığı konuşmanın içerikleri itibarıyla terör örgütünün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasının yapıldığı anlaşılacakla; **Kaymakamlık tarafından tebliğ edilen talimata rağmen söz konusu yasa dışı durumu engelleme görevini yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyesi sanıkların atılı suçtan mahkumiyetlerine karar verilmesi gerekirken delillerin değerlendirilmesinde yanlıya düşülerek yazılı şekilde beraatlerine karar verilmesi,...**" Erişim Adresi: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, E.T.: 16.07.2020., Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 2018/3738 E., 2018/5019 K., T. 10.12.2018. "Toplantının sükun ve düzenini, bildirimde (2911 sayılı Kanunun 3 ve 10. maddeleri) yazılı amaç dışına çıkılmamasını sağlamakla yükümlü ve sorumlu olan düzenleme kurulu, bunun için gereken önlemleri alır ve gerektiğinde güvenlik kuvvetlerinin yardımını ister. Toplantının amacı dışına çıktığı veya düzen içinde gerçekleşmesini imkânsız gördüğü takdirde kurul veya toplanamadığı takdirde kurul başkanı dağılma kararı alır ve durumu derhâl yetkili kolluk amirine bildirir. (2911 sayılı Kanunun 12. maddesi) Toplantı ve gösteri yürüyüşüne silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların tanınması ve uzaklaştırılmasında düzenleme kurulu güvenlik kuvvetlerine yardım etmekle yükümlüdür. 2911 sayılı Kanunun 12. maddesinde yazılı görevleri yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyeleri, anılan Kanunun 28/3. maddesi gereğince cezalandırılır." Erişim Adresi: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, E.T.: 16.07.2020., Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 2017/2046 E., 2017/5275 K., T.09.11.2017. "Toplantı ve gösteri yürüyüşüne silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların tanınması ve uzaklaştırılmasında düzenleme kurulu güvenlik kuvvetlerine yardım etmekle yükümlüdür. Kanunun 12. maddesinde yazılı görevleri yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyeleri, anılan kanunun 28/3 maddesi gereğince cezalandırılır. Dosya kapsamında bulunan görüntü kayıtlarına göre; 20.03.2013 tarihinde, sanığın tertip komitesi adına 06.03.2013 tarihli dilekçeyle yaptığı başvuruya Kaymakamlık Makamının 19.03.2013 tarihli oluru ile nevrüz bayramı etkinliği adı altında düzenlenen ve olaysız dağılan toplantıda, miting alanında Fransa ülkesinde uğradıkları silahlı saldırı sonucunda öldürülen terör örgütü mensupları ve....'ın resimlerinin olduğu pankartın asıldığı ve asılmasının yasak olduğunun sanığa tebliğ edilmesine rağmen miting alanından kaldırılmadığı anlaşılan olayda; sanık ...'nin eyleminin propaganda suçunu oluşturmadığı görülmekte ise de, 2911 sayılı Kanunun 28/3 maddesinde düzenlenen suçun tüm unsurları itibarıyla oluştuğunun kabulünde zorunluluk bulunduğundan, sanığın 2911 sayılı Kanunun 28/3 maddesi gereğince cezalandırılmasına karar vermek gerekirken suç vasfında hataya düşülerek yazılı şekilde hüküm tesisi, Bozmayı gerektirmiştir." Erişim Adresi: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, E.T.: 16.07.2020.

sorumluluğunun gündeme gelip gelmeyeceği meselesidir. Düzenleme kurulu üyelerinin tamamının bu suçtan sorumlu tutulabilmeleri için en az yedi kişiden oluşan kurul üyelerinin tamamının somut olayda bilerek ve isteyerek (kasten) kanundan kaynaklanan görevlerini yerine getirmemiş olmaları gerektiğini düşünmekteyiz. Eğer düzenleme kurulu başkan ve üyelerinden biri veya bir kaç sayet Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinden kaynaklanan görev ve sorumluluğu yerine getirmiş veya yerine getirme yönünde irade göstermiş iseler daha açık bir ifade ile bazı üye veya üyelerin görev ihmaline ilişkin kastlı bir davranışlarının bulunmadığı açıkça tespit edildiği takdirde; artık bu üyeler için Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipini ihlal ettiklerinden ve buna bağlı olarak ceza sorumluluklarının bulunduğu bahsetmek mümkün olmayacaktır.

Bu açıklamalar ışığında; Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçunun* kuramsal açıdan tek failli suç olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Suçta iştirak bakımından bir değerlendirme yapmak gerekirse; öncelikle fail unsuru başlığı altında yapmış olduğumuz açıklamalar kapsamında bu suç tipinin *özgü (mahsus) suç* olarak değerlendirilmesi gerektiğini yeniden ifade etmemiz gerekir. Öğretide de kabul edildiği üzere *özgü (mahsus) suçlarda* ancak belirli sığa sahip olan kişiler fail olarak sorumlu tutulabilecektir¹¹⁵². Suç failinin; ancak Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen nitelikleri taşımaları kaydı ile Kanun'un 10 uncu maddesinde belirtilen usule uygun şekilde idari makamlara yapılan bildirimde; "düzenleme kurulu başkan veya üyesi" olarak yer almış olan kişiler olduğu göz önünde bulunduğunda; herkesin bu suçta *müşterek fail* olarak katılması kuramsal açıdan mümkün değildir. Özgü (mahsus) suçlarda; iştirakin (suça katılmanın); *yardım etme* veya *azmettirme* şeklinde ortaya çıkabileceğini ise ayrıca ifade etmek gerekmektedir¹¹⁵³.

Birden fazla düzenleme kurulu üyesinin, Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde belirlenmiş olan görev ve sorumluluklarını kasten yerine getirmemek suretiyle suç tipini birlikte yani *müşterek fail* olarak ihlal etmeleri kuramsal açıdan

¹¹⁵² **Özen**, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku, s. 355.

¹¹⁵³ **Özen**, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku, s. 797.

mümkündür. Bununla birlikte; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçunda*; üçüncü kişilerin azmettirme veya yardım etme suretiyle suça katılmalarının da mümkün olduğunu değerlendirmektedir.

3-) TGYK Md.28/f(3)'de İçtima

a) Bileşik Suç

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipi, 5237 sayılı TCK'nın 42 inci maddesinde düzenlenmiş olan bileşik suç kurumu bakımından özellik arz etmemektedir. Tipikliğin içeriğinde biri diğerinin unsuru veya ağırlaştırıcı nedeni olarak kabul edilebilecek birden fazla bağımsız suçun varlığı söz konusu değildir. Ancak; söz konusu suçun bir başka suç içinde unsur veya ağırlaştırıcı neden olması halinde bileşik suç uygulaması gündeme gelebileceğini ifade etmek gerekir.

b) Zincirleme Suç

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu*, fiil (eylem) unsuru bakımından saf (gerçek) ihmali suç özelliği göstermektedir. İhmali suçlarda zincirleme suç hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağına kuramsal açıdan değerlendirilmesi gerekmektedir. Öğretide, zincirleme suç hükümlerinin icrai suçlarda olduğu gibi ihmali suçlarda da uygulanabileceği görüşü genel olarak kabul edilmektedir¹¹⁵⁴. Ancak; bu görüşün aksini savunan yazarlar da bulunmaktadır. Bu yazarlara göre; TCK'nın zincirleme suçu kurumunu düzenleyen 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının; ancak icrai hareketle işlenebilen suçlar açısından uygulanabileceği ve fakat 43 üncü maddesinin 2 inci fıkrasının ise hem icrai hem de ihmali hareketle işlenebilen suçlar bakımından uygulanabileceği kabul edilmektedir¹¹⁵⁵. Biz de öğretideki ikinci görüşe iştirak etmekteyiz. Kanaatimizce, saf (gerçek) ihmali

¹¹⁵⁴ **Özen**, *Suçların İçtimaı*, s. 255. Yazar eserinde; zincirleme suç kurumunu düzenleyen 1930 tarihli İtalyan Ceza Kanunu'nun 81 inci maddesinin 2 inci fıkrasında; icrai (azione) ve ihmali (omissione) hareketlere açıkça yer verildiğini ifade etmektedir. Yazar zincirleme suç kapsamında yer alan suçların hangi hareketlerle işlenebileceğine ilişkin TCK'nun 43 üncü maddesinde açık bir ifadeye rastlanmadığını ifade etmektedir. Bu sebeple zincirleme suç kapsamında işlenen suçların hepsi icrai veya ihmali hareketle gerçekleştirilebileceği gibi bir kısmının icrai bir kısmının ihmali hareketlerle de gerçekleştirilebileceğini savunmaktadır. Aynı yönde görüş için bkz. **Sancar**, *Müteselsil Suç*, s. 40., **İçel, Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 302. Yazarlar eserlerinde; TCK'nun bu konuda bir ayırım yapmadığını dolayısı ile ihmali suçlarda ve ihmal suretiyle icra suçlarında da zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceğini kabul etmektedir.

¹¹⁵⁵ Osman Yaşar, Hasan Tahsin Gökcan, Mustafa Artuç, *Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu*, Cilt: I, Madde 1-44, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010, s. 1210.

suçlarda TCK'nun 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrası hükmünün uygulanması kuramsal açıdan mümkün görünmemektedir. Şöyle ki; TCK'nun 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrasında; "*Bir suç işleme kararının icrası kapsamında,...*" ifadesine yer verilmektedir. Bu açık ifadeden de anlaşılacağı üzere; sadece "*icrai hareketle işlenebilen suçların*" zincirleme suç hükmünün uygulanmasına konu olabileceği görüşünü benimsemekteyiz. Ancak; TCK'nun 43 üncü maddesinin 2 inci fıkrasında yer alan; "*Aynı suçun tek fiil ile birden fazla kişiye karşı işlenmesi durumunda da birinci fıkra hükmü uygulanır.*" hükmü kapsamına ise hem icrai hem de ihmali hareketle işlenebilen suçların girebileceğini kabul etmekteyiz. Bu açıklamalara ek olarak; söz konusu suç tipinin mağdurunun belirlenebilir bir kişi olmadığı; toplumu oluşturan herkesin suçun mağduru olarak kabul edilmesi gerektiği hususu göz önünde bulundurulduğunda, zincirleme suçu düzenleyen TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 inci fıkrasının (*aynı nev'iden fikri içtima*) ise kuramsal açıdan bu suç tipi bakımından uygulanabilirliğinin bulunmadığını belirtmek gerekecektir.

c) Fikri İçtima

5237 sayılı TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan; fikri içtima kuralı bakımından ise söz konusu suç tipi özellik arz etmez. Düzenleme kurulu üyelerinin, Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde belirtilen görevlerini kasten yerine getirmemeleri (ihmal etmeleri) şeklindeki fiillerinin aynı zamanda farklı bir suç tipini de ihlal etmesi halinde; failin ceza sorumluluğunun ihlal edilen en ağır suçun cezası üzerinden belirlenmesi gerekecektir¹¹⁵⁶. Burada dikkat edilmesi gereken husus ise her iki suç tipinin de ihmal suretiyle işlenen suçlardan olması gerekliliğidir. Aksi takdirde bir ihmali suç ile bir icrai suçun fail tarafından gerçekleştirilen tek fiil ile ihlal edilmesinin kuramsal açıdan mümkün olmadığını belirtmek gerekmektedir¹¹⁵⁷.

d) Normların Görünüşte İçtimai

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipi ile ilgili olarak; normların görünüşte içtimai konuya olabilecek bazı durumlara

¹¹⁵⁶ Öğretide, fail tarafından gerçekleştirilen tek bir ihmali davranış (fiil) ile birden fazla ve farklı ihmali suç tipinin aynı anda ihlal edilebileceği ve bu gibi durumlarda söz konusu suçlar arasında fikri içtima kuralının uygulanabileceği kabul edilmektedir. Konu hakkında bkz.: **Göktürk**, *Fikri İçtima*, s. 216.

¹¹⁵⁷ **Göktürk**, *Fikri İçtima*, s. 226. Yazar eserinde, ihmali suçlar ile icrai suçlar arasında fikri içtima ilişkisinin kurulup kurulmayacağı hususunda öğretide tartışma bulunduğunu belirtmekle birlikte bu gibi durumlarda bir icrai diğeri ihmali nitelikte iki ayrı fiilin ve iki ayrı suçun bulunduğu kabulü gerektiği; dolayısı ile fikri içtima kuralının uygulanmaması gerektiğini ifade etmiştir. Biz de yazarın bu görüşüne iştirak etmekteyiz.

değirmek gerekmektedir. Bu kapsamda da görünüşte içtima türlerinden biri olan *tüketen tüketilen norm* ilişkisine değirmek gerekir. Ceza hukuku öğretisinde kabul edildiği üzere, şayet bir ceza normu, diğerinin haksızlık içeriğini kapsamına alıyor ve bu sayede diğer ceza normlarının koruduğu hukuksal değerleri de ortak olarak koruma işlevini yerine getiriyorsa *tüketen tüketilen norm* ilişkisinin varlığından bahsedilecektir¹¹⁵⁸. Bu türden bir görünüşte içtima ilişkisinde ise cezalandırılmayan önceki veya sonraki hareketlerin (fiillerin) varlığından söz edilmektedir¹¹⁵⁹. Failin önceki fiili nedeniyle meydana gelen hukuka aykırılığın; bundan sonra gerçekleşen fiilleri de kapsamı halinde "*cezalandırılmayan sonraki hareketler*" söz konusu olacak ve ilk fiili düzenleyen ceza normu, sonraki fiilleri düzenleyen ceza normunu tüketerek uygulanmasını engelleyecektir¹¹⁶⁰. Bunun dışında; önceki fiilin haksızlık içeriğini sonraki fiilin önemli ölçüde karşılaması halinde daha açık bir ifade ile sonraki fiilin cezalandırılması, önceki fiilin cezalandırılmasını gereksiz kıldığı takdirde "*cezalandırılmayan önceki hareketler*" söz konusu olacaktır¹¹⁶¹. Öğretide, bir ceza normunun *tüketen norm* niteliğine sahip olabilmesi için gerekli şartın, o norm tarafından çeşitli hukuksal değerlerin ortak olarak korunuyor olmasının yanı sıra korunan değerlerden her birinin başka ceza normları tarafından da ayrıca korunuyor olması gerektiği ifade edilmiştir¹¹⁶². Bunun dışında, söz konusu ceza normları (suç tipleri) arasında bir zorunluluk ilişkisinin de bulunmadığı kabul edilmektedir¹¹⁶³. Öğretide, *tüketen tüketilen norm* ilişkisinin; normun tek bir fiille veya birden fazla fiille ihlal edilmesi halinde gündeme gelebileceği ifade edilmektedir¹¹⁶⁴. Öğretide, *geçitli (müterakki) suç* olarak kabul edilen haller ile

¹¹⁵⁸ **İçel**, *Suçların İçtimai*, s. 167., **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 400, kn.695., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 567., **Demirbaş**, *Genel Hükümler*, s. 542.

¹¹⁵⁹ **İçel**, *Suçların İçtimai*, s. 167., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 567.

¹¹⁶⁰ **İçel**, *Suçların İçtimai*, s. 167., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Genel Hükümler*, s. 567. Yazarlar eserlerinde bu duruma örnek olarak; hırsızlık sonucu elde edilen taşınır mala fail tarafından sonradan zarar verilmesini göstermektedir. Bu durumda; failin hırsızlık suçunun yanı sıra ayrıca mala zarar vermeden cezalandırılmayacağı belirtilmektedir.

¹¹⁶¹ **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 401, kn.695. Yazarlar eserlerinde bu duruma örnek olarak; daha sonra otomobili çalmak amacıyla kendisine teslim edilmiş olan otomobil anahtarını inkar eden failin; TCK'nın 155 inci maddesinde düzenlenmiş olan *güveni kötüye kullanma suçundan* değil, sadece TCK'nın 141 inci maddesi kapsamında *hırsızlık suçundan* cezalandırılması gerektiğini belirtmiştir.

¹¹⁶² **İçel**, *Suçların İçtimai*, s. 193.

¹¹⁶³ **İçel**, *Suçların İçtimai*, s. 193.

¹¹⁶⁴ **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 400, kn.695. Yazarlar, birden fazla fiilin varlığı halinde *tüketen -tüketilen norm ilişkisinin*; cezalandırılmayan önceki veya sonraki fiiller kapsamında ortaya çıkabileceğini ifade etmektedir.

bileşik suç'un da¹¹⁶⁵ söz konusu *tüketen - tüketilen norm* ilişkisinin tipik örneğini oluşturduğu ifade edilmektedir¹¹⁶⁶.

Bu açıklamalar ışığında çalışma konumuz kapsamında değerlendirilmesi gereken hususlardan biri de düzenleme kurulu üyelerinin Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde belirtilen görevlerinden herhangi birini somut olayda kasten yerine getirmemeleri sonucu Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipini ihlal etmelerinin yanı sıra; bu durumun aynı zamanda Kanun'un 23 üncü maddesini (*genellikle -h bendini*)¹¹⁶⁷ ihlal etmesi suretiyle Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün gündeme gelmesi durumudur. Böyle bir durumda, düzenleme kurulu üyelerinin toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen veya yöneten kişiler olması nedeniyle; Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak* suçundan dolayı ayrıca sorumlu tutulup tutulmayacaklarının hukuki açıdan değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu konu hakkında ortaya konulan bir görüşe göre; Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci ve 3 üncü fıkralarında düzenlenen suç tipleri arasında *tüketen norm tüketilen norm ilişkisi* şeklinde beliren bir *görünüşte içtima* durumu bulunmaktadır¹¹⁶⁸. Dolayısı ile Kanun'un 23 üncü maddesinin (h) bendinde yer alan kanuna aykırılık hali olan; "*toplantının bildirimde belirtilen amaç dışına çıkması*" durumunun; etkinliği düzenleyen veya yöneten konumunda olan düzenleme kurulu üyelerinin Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde belirtilen görevlerini yerine getirmemesi (*ihmal etmeleri*) suretiyle ortaya çıkması halinde her iki suç tipinin de ihlal edildiğinden bahsedilebileceği; ancak bu durumda faillerin sadece Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinden cezalandırılmalarının ilgili normun kapsamında kalacağı ifade edilmiştir¹¹⁶⁹.

Öğretide bir başka görüşe göre ise; toplantı veya gösteri yürüyüşünün başlangıçtan itibaren kanuna aykırı olması ve düzenleme kurulu üyelerinin de kanundan kaynaklanan görevlerini ayrıca yerine getirmemeleri hallerinde; Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci ve 3 üncü fıkralarındaki suç tiplerinin ayrı ayrı ihlal

¹¹⁶⁵ Koca, Üzülmüş, *Genel Hükümler*, s. 551.

¹¹⁶⁶ Demirbaş, *Genel Hükümler*, s. 542-543.

¹¹⁶⁷ 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesinin (h) bendine göre; "*Bildirimde belirtilen amaç dışına çıkılarak*", yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşleri Kanun'a aykırı sayılmaktadır.

¹¹⁶⁸ Türkeli, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri, s. 165.

¹¹⁶⁹ Türkeli, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri, s. 165.

edilmiş olacağı; ancak fikri içtima kuralı kapsamında faillerin öncelikle daha ağır cezayı gerektiren Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan; *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki fiillere katılmak* suçundan sorumlu tutulmaları gerektiği ifade edilmiştir¹¹⁷⁰.

Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci ve 3 üncü fıkralarında düzenlenmiş olan suç tipleri arasında fikri içtima kuralının uygulanması kuramsal açıdan mümkün görünmemektedir. Fikri içtima durumunun varlığından bahsedilebilmesi için fail tarafından gerçekleştirilen tek fiilin birden fazla ve farklı ceza normunu ihlal etmesi gerekmektedir. Değerlendirmeye konu edindiğimiz söz konusu suç tipleri incelendiğinde ise Kanun'un 28 inci maddenin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinin "icrai"; 3 üncü fıkrasında düzenlenen suç tipinin ise saf (gerçek) "ihmali" suç olduğu anlaşılabacaktır. Böyle bir durumda, failin somut olayda gerçekleştirdiği tek fiilin; hem icrai hem de ihmali nitelik taşımasının kuramsal açıdan mümkün olmayacağı açıktır. Yukarıda fikri içtima bahsinde ayrıca belirttiğimiz üzere; icrai ve ihmali suçlar arasında fikri içtima kuralının uygulamasının mümkün olmadığı kabul edilmektedir¹¹⁷¹. Ancak; söz konusu iki suç tipi arasında normların görünüşte içtimai türlerinden biri olarak; *tüketen tüketilen norm* ilişkisinin gündeme gelebileceğini ifade etmek gerekmektedir. Yukarıda bu konuya ilişkin öğretideki açıklamalara yer verirken; *tüketen tüketilen norm* ilişkisinin birden fazla fiille ilişki olarak da gündeme gelebileceğini; bu durumun ise cezalandırılmayan önceki ve sonraki hareketler kapsamında ortaya çıkabileceğini açıklamıştık. Dolayısı ile Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü ve 1 inci fıkralarında düzenlenen suç tipleri arasında bu türden bir görünüşte içtima ilişkisinin kabulü de mümkün görünmektedir.

Düzenleme kurulu üyelerinin; idari makamlara önceden bildirimde bulunmak ve diğer yasal şartları da sağlamak suretiyle Kanuna uygun olarak başlattıkları bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün devamı sırada; Kanun'un 11 ve 12 inci

¹¹⁷⁰ **Güngör, Kavalalı, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, s. 268. Yazarların bu hukuki sonuca; normların görünüşte içtima hallerinden biri olan tüketen - tüketilen norm ilişkisinin varlığını kabul etmek suretiyle değil; aksine her bir suçun somut olayda bağımsız olarak oluştuğu kabulünden hareketle ve fakat fikri içtima kuralının somut olaya uygulanması gerektiği görüşü ile ulaştıklarını önemle belirtmek gerekmektedir. Hatta yazarların; bunun aksini düşünenlerin de olduğunu, bu kapsamda fikri içtima kuralının bu gibi bir durumda tatbik edilmeyeceğini, bu gibi durumlarda ayrı fiillerin dolayısı ile ayrı suçların oluştuğunu kabul edenlerin de bulunduğunu belirtmiştir.

¹¹⁷¹ **Göktürk, Fikri İçtima**, s. 226.

maddelerinde belirtilen görevlerinden birini kasten yerine getirmemeleri (ihmal etmeleri) halinde; öncelikle Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasındaki suç tipini ihlal ettiklerinden bahsetmek gerekecektir. Düzenleme kurulu üyelerinin bu görev ihmallerinin sonucunda ayrıca Kanun'un 23 üncü maddesinin ihlal edilmesi suretiyle "kanuna aykırı" hale dönüşen bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün varlığı da gündeme gelecektir. Böyle bir durumda, düzenleme kurulu üyelerinin söz konusu etkinliğin düzenleyicisi veya yöneticisi olarak fiil icra etmeye devam etmeleri halinde ise Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinin ihlali gündeme gelecektir. Sonuç itibariyle yukarıda belirttiğimiz durumda; düzenleme kurulu üyelerinin birbiri ardına gerçekleştirdikleri iki farklı fiilleri (*görev ihmali + kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek veya yönetmek*) nedeniyle iki farklı suç tipini ihlal ettiklerinin kabulü gerekmektedir. Böyle bir durumun varlığı halinde ise kural olarak faillerin ihlal ettikleri her bir suç bakımından ayrıca sorumlu tutulmaları gerekmektedir. Ancak; bu iki suç tipinin birbiri ile olan yakın ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, faillerin Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasındaki suç bakımından gerçekleştirdikleri görev ihmali niteliğindeki ilk fiillerinin; *cezalandırılmayan önceki hareketler* kapsamında değerlendirilmesi suretiyle sadece daha ağır cezayı gerektiren Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suçtan dolayı sorumlu tutulmaları mümkündür¹¹⁷².

Bir diğer durum olarak; Kanun'un 23 üncü maddesinin ihlal edilmesi nedeniyle daha en baştan itibaren kanuna aykırı başlayan veya kanuna uygun başlamakla birlikte daha sonradan kanuna aykırı hale dönüşen bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü bu özelliğini bilerek yönetmeye devam eden düzenleme kurulu üyelerinin; öncelikle Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipini ihlal ettiklerinden bahsedilecektir. Bu kanuna aykırılık devam ederken; ayrıca Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde belirtilen görevlerinden herhangi birini yerine getirmemeleri halinde ise kurul üyelerinin ayrıca Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenen suç tipini ihlal etmeleri söz konusu olacaktır. Böyle bir durumda ise düzenleme kurulu üyelerinin somut olayda birbiri ardına gerçekleştirdikleri bu iki farklı fiilleri (*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek veya yönetmek + görev ihmali*) nedeniyle iki farklı suç tipini ihlal

¹¹⁷² **Türkeli**, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri, s. 165.

ettiklerinin kabulü gerekmektedir. Bu durumda da kural olarak faillerin ihlal ettikleri her bir suç bakımından ayrıca sorumlu tutulmaları gerekmektedir. Ancak; bu iki suç tipinin birbiri ile olan yakın ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda bu sefer de faillerin Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasındaki suç bakımından gerçekleştirdikleri görev ihmali niteliğindeki sonraki fiillerinin; ilk filleri olan kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek veya yönetmek bakımından *cezalandırılmayan sonraki hareketler* kapsamında değerlendirilmesi suretiyle; sadece daha ağır cezayı gerektiren Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suçtan dolayı sorumlu tutulmaları mümkündür¹¹⁷³.

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 inci ve 1 inci fıkralarında düzenlenmiş olan her iki suç tipinin de aynı (ortak) hukuksal değeri (*kamu düzeni ve güvenliği*) koruma işlevini yerine getirdikleri, işleniş biçimleri bakımından birbiri ardına gerçekleşebilen ve birbiri ile yakın ilişki kurulabilen suçlar oldukları ve birinin diğeri nazarında nispeten daha az ceza yaptırımı öngördüğü gibi hususlar göz önünde bulundurulduğunda her iki suç tipi arasında *tüketen - tüketilen norm* ilişkisi kapsamında değerlendirilebilen bir görünüşte içtimanın gündeme gelebileceğinin kabulü gerekmektedir. Ancak bu kabul için aynı zamanda daha ağır ceza yaptırımı öngören suç tipinin, daha az ceza yaptırımı öngören suç tipinin haksızlık içeriğini önemli ölçüde karşıladığının da kabulü gerekmektedir. Bu hususların tümüne birden olumlu yanıt verilebildiği takdirde; Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenen suç tipinin; bazı durumlarda *cezalandırılmayan önceki fiil* olarak; bazı durumlarda ise *cezalandırılmayan sonraki fiil* olarak değerlendirilmesi suretiyle *tüketilen norm* olarak; Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinin ise *tüketen norm* olarak kabulü gerekmektedir.

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü ve 1 inci fıkralarında düzenlenen suç tiplerinin işleniş biçimleri açısından aralarında bir tür zorunluluk ilişkisi bulunmamaktadır. Yani; somut olayda düzenleme kurulu üyelerinin Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde belirtilen görevlerini kasten yerine getirmemeleri suretiyle Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasındaki suç tipini ihlal etmeleri; her zaman için Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasındaki suç tipinin de zorunlu olarak ihlal edilmiş olmasını gerektirmez. Böyle bir durumda düzenleme kurulu üyelerinin

¹¹⁷³ **Türkeli**, Kanuna aykırı toplantı ve gösteri, s. 166.

sadece ihlal ettikleri söz konusu suç tipinden dolayı ceza sorumlulukları gündeme gelecektir.

e) Gerçek İçtima

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinde fail olarak kabul edilecek olan düzenleme kurulu üyelerinin; Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde belirtilmiş olan görevlerini kasten yerine getirmemeleri şeklinde beliren ihmali hareketlerinin dışında somut olay kapsamında gerçekleştirdikleri farklı ihmali veya icrai nitelikte fiillerinin bulunması ve bunların da farklı suç tiplerini ihlal etmesi halinde ceza sorumluluğunun gerçek içtima kapsamında belirlenmesi gerekmektedir.

İ- TGYK Md.28/f(3)'de Yaptırım

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu*, ceza sorumluluğu olarak altı aydan iki yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir.

J- TGYK Md.28/f(3)'de Görevli ve Yetkili Mahkeme

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu* bakımından görevli ve yetkili mahkeme suçun işlendiği yer (toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer) *Asliye Ceza Mahkemesi*'dir. Suç failinin 18 yaşından küçük (çocuk) olması halinde ise görevli mahkeme; *Çocuk Mahkemeleri* olmakla birlikte; muhakeme kuralları açısından 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) ilgili maddelerinin uygulanması gerekecektir.

K- TGYK Md.28/f(3)'de Dava ve Ceza Zamanaşımı

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu* yaptırım miktarı göz önünde bulundurulduğunda; TCK'nun 66 ıncı maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *sekiz yıllık "dava zamaşıımı"* süresi ile TCK'nın 68 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *on yıllık "ceza zamaşıımı"* süresine tabidir.

L- Karşılaştırmalı Hukukta Durum

Alman hukuk sistemi açısından bezer düzenlemeyi içeren Alm. TK'nın 25 inci maddesinin 1 inci ve 2 inci fıkralarına göre; aleni bir toplantı veya gösteri

yürüyüşünün yöneticisi olarak; toplantı ya da yürüyüşü, düzenleyici olarak başvuruda bildirilenden farklı olarak esaslı şekilde başka türlü yönetilmesi halinde yahut Alm. TK'nın 14 üncü maddesinde öngörülen koşullara uyulmaması halinde söz konusu kişiler hakkında "*altı aya kadar hapis ya da yüzseksen gün adli para cezası*" uygulanacağı hüküm altına alınmıştır¹¹⁷⁴.

Alm. TK'nın 29 uncu maddesinin 7 inci fıkrasına göre; aleni bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenleyicisi veya yöneticisi olanların, polisin onay ya da izin verdiğinden daha yüksek sayıda koruyucu kullanmaları yahut Alm. TK'nın 9 uncu maddesinde belirtilenin dışında başka şekilde tasvir kullanan koruyucu kullanmaları halinde söz konusu fiillerin "*kabahat*" olarak nitelendirildiği ve ilgililer hakkında "*beşbin Alman markına kadar idari para cezası*" uygulanacağının hüküm altına alındığını ifade edebiliriz¹¹⁷⁵.

4-) TGYK Md.28/f(4): Güvenlik Kuvvetleri veya Diğer Görevlilere Toplantı ve Yürüyüşle İlgili Görevlerini Yaptıkları Sırada Mani Olmak

A- Genel Açıklamalar

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrası; *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçunu* düzenlemiştir. Güvenlik kuvvetleri ile toplantı veya yürüyüş safahatının teknik araç ve gereçlerle tespit edilmesi için görevlendirilmiş olan kişilere görevlerini yaptıkları sırada cebir ve şiddet veya tehdit veya nüfuz ve müessir kuvvet gerçekleştirmek suretiyle engel olanlar hakkında; fiillerinin daha ağır cezayı gerektiren başka bir oluşturmaması şartı ile iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür¹¹⁷⁶. Söz konusu suç tipinin aslında TCK'nun 265 inci maddesinde düzenlenen *görevi yaptırmamak için direnme suçunun*¹¹⁷⁷ özel hali (özel

¹¹⁷⁴ Alm. TK'nın 25 inci madde hükmünün Türkçe çevirisi için bkz.: **Aygörmez, (Alman) Toplantılar ve Yürüyüşler Hakkında Kanun**, s. 339-348.

¹¹⁷⁵ Alm. TK'nın 29 uncu madde hükmünün Türkçe çevirisi için bkz.: **Aygörmez, (Alman) Toplantılar ve Yürüyüşler Hakkında Kanun**, s. 339-348.

¹¹⁷⁶ 02.03.2014 tarih ve 6529 sayılı Kanun'un 6 ncı maddesi ile suç tipinde yer alan; "*hükümet komiserine veya yardımcısına veya hükümet komiseri tarafından...*" ibareleri yürürlükten kaldırılmıştır.

¹¹⁷⁷ 5237 sayılı TCK "Görevi Yaptırmamak İçin Direnme Madde 265- (1) Kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacıyla, cebir veya tehdit kullanan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Suçun yargı görevi yapan kişilere karşı işlenmesi halinde, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (3) Suçun, kişinin kendisini tanınmayacak bir hale koyması suretiyle veya birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte biri oranında artırılır. (4) Suçun, silahla ya da var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdıkları korkutucu güçten yararlanılarak işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre

norm) olduğu söylenmelidir. Bu konu hakkındaki açıklamalara suçun özel görünüş şekillerinden içtima bahsinde ayrıca değinilecektir.

B- TGYK Md.28/f(4)'de Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)

Kanun koyucunun suç tipini ihdas etmesi ile toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin düzen, sükun ve güven içinde gerçekleştirilmesinden sorumlu olan kamu görevlilerinin, görevlerini yaptıkları sırada herhangi bir hukuka aykırı müdahale ve engel ile karşılaşmalarının önlenmesinin amaçlandığı söylenebilir. Bu sebeple, söz konusu suç tipi ile korunan hukuksal değerlerden ilkinin toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde görev yapmakta olan kamu görevlilerinin görevleri esnasında cebir, tehdit ve kasten yaralama şeklindeki hukuka aykırı müdahaleler karşısında beden bütünlükleri (vücut dokunulmazlıkları) ile kişi özgürlüklerinin korunduğu söylenmelidir¹¹⁷⁸. Bunun dışında suç tipinin kamu idaresinin devamlılığını da güvence altına aldığı söylenebilir. Dolayısı ile kamu düzeni ve güvenliği de suçla korunan hukuksal değer içinde yer almaktadır¹¹⁷⁹. Ayrıca bu suç tipi ile toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını kullanan kişilerin anayasal özgürlükleri de dolaylı olarak korunmuş olmaktadır. Bu açıklamalar ışığında; söz konusu suç tipi açısından korunan hukuksal değer birden fazla olması nedeniyle karma nitelik taşıdığı ifade edilmelidir.

C- TGYK Md.28/f(4)'de Suçun Maddi Konusu

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında yer alan; *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçunun* maddi konusu; toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde görev yapmakta olan güvenlik kuvvetleri ile toplantı veya yürüyüş safahatının teknik araç ve gereçlerle tespit edilmesi için görevlendirilmiş olan kamu görevlileridir. Suç tipinde yer verilen cebir, şiddet, tehdit, nüfuz yahut müessir fiil şeklindeki hareketler bu kişiler üzerinde işlenebilmektedir.

verilecek ceza yarı oranında artırılır. (5) Bu suçun işlenmesi sırasında kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış hallerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır."

¹¹⁷⁸ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 196.

¹¹⁷⁹ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 196.

D- TGYK Md.28/f(4)'de Fail

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında yer alan; *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçu* fail unsuru bakımından özellik arz etmez. Toplantı veya gösteri yürüyüşleri sırasında görev yapmakta olan kamu görevlilerine yönelik *cebir ve şiddet* veya *tehdit* veya *nüfuz ve müessir fiil* kullanmak suretiyle engel olan herkes fail olabilir¹¹⁸⁰. Failin gerçekleştirilen toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış olup olmaması ise önem arz etmez¹¹⁸¹. Dolayısı ile etkinliğe katılarak toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını kullanan kişi veya kişiler ve hatta düzenleme kurulu başkan ve üyeleri dahi suçun faili olabileceği gibi etkinliğin dışında yer alan kişiler de fail olabilir¹¹⁸².

E- TGYK Md.28/f(4)'de Mağdur

Suçun mağduru toplantı ve gösteri yürüyüşünde görev yapmakta olan ve aynı zamanda kanuni tipte yer alan hareketlere maruz kalan kamu görevlileridir¹¹⁸³. Söz konusu suç nedeniyle kamu idaresinin faaliyetleri engellenmiş olmakta bunun sonucu olarak kamunun düzeni ve güven duygusu da olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu sebeple; kamu idaresinin *suçtan zarar gören* olarak nitelendirmek mümkündür. Faillerin suç tipindeki hareketleri gerçekleştirmeleri nedeniyle toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı hale gelmesi ve dağıtılması da söz konusu olabilir. Bu sebeple toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılan kişilerin de suçtan olumsuz yönde etkilenmesi ihtimal dahilindedir. Dolayısı ile suç nedeniyle toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlükleri kısıtlanan kişiler de *suçtan zarar gören* olarak nitelendirilebilirler.

F- TGYK Md.28/f(4)'de Fiil (Eylem)

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan; *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçu* icrai davranışla işlenebilen, seçimlik hareketli ve aynı zamanda neticeli bir suçtur. Kanunda belirtilen, *cebir ve şiddet* veya *tehdit* veya

¹¹⁸⁰ Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 78.

¹¹⁸¹ Şentürk, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 96.

¹¹⁸² Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 195.

¹¹⁸³ Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 78., Şentürk, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 96.

nüfuz ve müessir fiil şeklindeki hareketlerden en az birinin görevlerini yaptıkları sırada kolluğa ya da etkinliği teknik araç ve gereçlerle tespiti için görevlendirilen kişilere karşı işlenmesi ve bu suretle görevlerini yapmalarının engellenmesi neticesinin ortaya çıkması ile birlikte suçun tamamlandığından bahsedilecektir.

a) Cebir ve Şiddet

Suç tipinde yer alan seçimlik hareketlerden ilkinin; *cebir*¹¹⁸⁴ ve *şiddet*¹¹⁸⁵ fiili oluşturmaktadır. Cebir kavramı, öğretide bir kişiye karşı fiziki güç (kuvvet) kullanmak suretiyle onun veya üçüncü bir kişinin iradesi ve davranışları üzerinde zorlayıcı etki meydana getirmek şeklinde tanımlanmıştır¹¹⁸⁶. Bu tanımdan yola çıkılarak cebirin; mağdurun bedenine yönelik fiziksel güç kullanımını gerektirdiği ifade edilmelidir¹¹⁸⁷. Dolayısı ile kamu görevlisine karşı gerçekleştirilen görevi engelleyici nitelikteki davranışların bedene yönelik fiziki güç kullanımı olarak nitelendirilemediği durumlarda; suça ilişkin seçimlik hareketlerden diğeri olan tehdit fiilinin meydana gelip gelmediğinin ayrıca göz önünde bulundurulması gerekecektir.

Cebir fiilinin, mağdurun bedenine yönelik olması gerekmele birlikte mağdurun bedenine temas etmesi zorunlu değildir¹¹⁸⁸. Bu kapsamda, mağdurun karşı koymasını güçleştiren veya direncini ortadan kaldıran her türlü zorlayıcı etkinin cebir olduğu kabul edilmektedir¹¹⁸⁹. Öğretide eşya üzerinde fiziki güç kullanımının da kişinin iradesini etkileyebilmesi nedeniyle cebir olarak değerlendirildiği¹¹⁹⁰ ifade

¹¹⁸⁴ Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü "cebir" kelimesini şu şekilde tanımlamıştır: "*Zor, zorlayış.*" Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/> , E.T.: 19.11.2019. Türk Hukuk Lugatı'nda ise "cebir" kelimesi şu şekilde tanımlanmıştır: "*Gerek tabii hadiseler sebebi ile gerek şahsın fiili dolayısıyla bir kimsenin, arzu ve rızası hilafına olarak bir hareketi yapmaya veya yapmamaya zorlamasıdır.*" Türk Hukuk Lügatı, 3. Baskı, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991, s. 46-47.

¹¹⁸⁵ Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü "şiddet" kelimesini şu şekilde tanımlamıştır: "*Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik, sertlik. Karşıt görüşte olanlara kaba güç kullanma. Kaba güç.*" Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>, E.T.: 19.11.2019.

¹¹⁸⁶ **Özbek, Doğan, Bacaksız, Özel Hükümler**, s. 423., **Tezcan, Erdem, Önok, Özel Hükümler**, s. 511.,

¹¹⁸⁷ **Tezcan, Erdem, Önok, Özel Hükümler**, s. 511., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Özel Hükümler**, s. 423.

¹¹⁸⁸ **Özbek, Doğan, Bacaksız, Özel Hükümler**, s. 423. Yazarlara göre; mağdurun hipnoz edilmesi veya mağdura uyuşturucu madde verilmesi şeklindeki fiiller de cebir olarak değerlendirilmektedir.

¹¹⁸⁹ **Tezcan, Erdem, Önok, Özel Hükümler**, s. 514.

¹¹⁹⁰ **Tezcan, Erdem, Önok, Özel Hükümler**, s. 514.

edilmekle birlikte aksi yönde düşünen yazarlar da bulunmaktadır¹¹⁹¹. Eşya üzerinde fiziki güç kullanılması halinde cebir suçu değil, tehdit suçu gündeme gelecektir¹¹⁹².

Cebir fiilinin, Latince deyimi ile *vis compulsiva* ve *vis absoluta* olmak üzere iki farklı görünüş şekli bulunmaktadır. *Vis absoluta*; mağdurun irade oluşumu ve karar alama özgürlüğü üzerinde mutlak (kaçınılmaz) etki doğuran fiziksel güç kullanımını ifade etmektedir ve bu yoğunluktaki fiziksel güç kullanımı cebir suçunun konusunu oluşturmaz¹¹⁹³. *Vis compulsiva* ise; mağdurun irade oluşumu ve karar alama özgürlüğü üzerinde mutlak olmasa da önemli ölçüde zorlayıcı (zecri) etki oluşturan bedene yönelik fiziksel güç kullanımını ifade etmektedir¹¹⁹⁴. Mağdurun bedenine yönelik gerçekleştirilen cebir şayet mağduru belirli bir yönde hareket etmeye mutlak olarak mecbur kılmıyor, onu sadece belirli bir karara varması açısından etkiliyorsa cebir suçunun konusunu oluşturan fiilin varlığı söz konusu olmaktadır¹¹⁹⁵.

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında yer alan; *cebir ve şiddet* fiilini, toplantı veya gösteri yürüyüşünde görev yapmakta olan kolluğa veya etkinliğin teknik araç ve gereçlerle tespiti için görevlendirilenlere yönelik görevlerini yapmayı engelleyecek düzey ve yoğunlukta fiziki güç kullanımı olarak tanımlamak mümkündür. Failin bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde kamu görevlilerine yönelik sadece cebir veya şiddet fiiline başvurmuş olması; suçun oluşması bakımından yeterli olmayacaktır. Gerçekleştirilen cebir ve şiddetin kamu görevinin yapılmasına engel olacak nitelik ve yoğunluğa ulaşmış olması ve nihayet bu sonucu da meydana getirmiş olması gerekmektedir.

5237 sayılı TCK'nın 108 inci maddesinde düzenlenmiş olan *cebir suçunda*¹¹⁹⁶; mağdurun bedenine yönelik fail tarafından gerçekleştirilecek fiziki kuvvetin niteliği itibariyle kasten yaralama olarak değerlendirildiği, suçun kasten

¹¹⁹¹ **Özbek, Doğan, Bacaksız, Özel Hükümler**, s. 1142., Mahmut Koca, İlhan Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Adalet Yayınevi, 6. Baskı, Ankara, 2019, s. 434.

¹¹⁹² **Koca, Üzülmöz, Özel Hükümler**, s. 434.

¹¹⁹³ **Koca, Üzülmöz, Özel Hükümler**, s. 432. Yazarlar, *vis absoluta* biçimindeki kuvvet kullanımının; mağduru doğrudan bedenlen etkileyen, onu tamamen pasif konuma getiren zorlamalar şeklinde olması sebebiyle mutlak kuvvet kullanımı olarak ifade etmiştir. Bu gibi durumlarda; kullanılan kuvvetin kişinin iradesini tamamen bertaraf etmesi ve onu adeta bir araç konumuna getirmesi nedeniyle cebir suçunun konusunu oluşturmayaacağı belirtilmiştir.

¹¹⁹⁴ **Özbek, Doğan, Bacaksız, Özel Hükümler**, s. 423,1143.

¹¹⁹⁵ **Koca, Üzülmöz, Özel Hükümler**, s. 433., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Özel Hükümler**, s. 423.

¹¹⁹⁶ 5237 sayılı TCK "Cebir Madde 108- (1) Bir şeyi yapması veya yapmaması ya da kendisinin yapmasına müsaade etmesi için bir kişiye karşı cebir kullanılması halinde, kasten yaralama suçundan verilecek ceza üçte birinden yarısına kadar artırılarak hükmolunur."

yaralamadan farkını ise manevi unsurun oluşturduğu ifade edilmiştir¹¹⁹⁷. Aynı gerekliliğin; 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinde yer alan seçimlik hareket bakımından da geçerli olup olmadığının hukuki açıdan değerlendirilmesi gerekmektedir. Failin toplantı veya gösteri yürüyüşünde görev yapmakta olan kamu görevlilerine yönelik gerçekleştirdiği cebir ve şiddet fiili; kasten yaralama boyutuna ulaşmamış olsa dahi, diğer bir ifade ile kamu görevlisinin vücuduna acı verme, sağlığını bozma veya algılama yeteneğini etkileme sonucunu doğurmasa dahi şayet objektif açıdan görevin yapılmasını engellemeye yetecek düzey ve yoğunlukta ise suçun işlendiğinin kabulü gerekmektedir. TCK'nun 265 inci maddesinde düzenlenmiş olan *görevi yaptırmamak için direnme suçunda*¹¹⁹⁸ yer alan cebir fiili bakımından da öğretide bu yaklaşım benimsenmiştir¹¹⁹⁹. O halde, failin toplantı veya gösteri yürüyüşünde görev yapmakta olan kolluk yetkililerine veya diğer kamu görevlilerine yönelik gerçekleştireceği basit nitelikte itme, zorla kolundan tutup çekme, itirme şeklindeki hareketlerin dahi görevin yapılmasını engelleme sonucunu doğurması halinde Kanun'un şeklindeki hareketlerin dahi görevin yapılmasını engelleme sonucunu doğurması halinde Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında yer alan suçun seçimlik hareketinin gerçekleşmiş olduğundan bahsedilebilecektir.

¹¹⁹⁷ **Özbek, Doğan, Bacaksız, Özel Hükümler**, s. 424. Yazarlar eserlerinde, cebir suçu ile kasten yaralama suçunun maddi unsurlarının birbiri ile örtüştüğünü, her iki suç tipi arasındaki farkın esasen manevi unsurdan kaynaklandığını, cebir suçunda ceza miktarının bu sebeple kasten yaralamaya göre daha ağır olarak belirlendiğini ifade etmişlerdir. TCK'nun 108 inci maddesinde düzenlenen cebir suçuna ilişkin madde gerekçesinde de cebir fiilinin kasten yaralama niteliği taşıdığı kabul edilmiştir. TCK 108 inci maddenin gerekçesi şu şekildedir: "*Madde metninde cebir kullanma suçu tanımlanmıştır. Cebir kullanma suçu, aynı zamanda kasten yaralama suçunu oluşturmaktadır. Ancak, kasten yaralama suçundan farklı olarak, bir şeyi yapması veya yapmaması ya da bir şeyin yapılmasına müsaade etmesi için kişiye karşı cebir tatbik edilmektedir. Latince karşılığı -vis compulsiva- olan cebir, kişiye karşı fiziki güç kullanmak suretiyle, onun veya bir üçüncü kişinin iradesi ve davranışları üzerinde zecrî bir etki meydana getirilmesidir. Cebre maruz kalan kişi, bu fiziki gücün meydana getirdiği acının etkisiyle belli bir davranışta bulunmaya zorlanmaktadır. Cebir hâlinde kişi bir acı hissetmektedir ve bu acının etkisiyle belli bir davranış gerçekleştirmeye zorlanmaktadır. Buna karşılık, tehdit hâlinde, kişi bir tecavüzün, kötülüğün ileride meydana geleceği bildirilerek korkutulmaktadır.*" Murat Volkan Dülger, Ragıp Barış Erman, **Ceza Hukuku Mevzuatı**, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2019, s.108-109.

¹¹⁹⁸ 5237 s. TCK "**Görevi yaptırmamak için direnme: Madde 265- (1)** Kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacıyla, cebir veya tehdit kullanan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

¹¹⁹⁹ **Tezcan, Erdem, Önok, Özel Hükümler**, s. 1203. Yazarlar, TCK'nun 265 inci maddesinde yer alan Görevi Yaptırmamak İçin Direnme Suçu açısından cebir fiilini, kamu görevlisinin görevini yerine getirmesini engellemeye elverişli, ortadan kaldırılmadığı sürece göreve devam edilmesine engel olan doğrudan kamu görevlisine yönelik fiziki güç kullanımı olarak tanımlanmıştır. Aynı yönde görüş için bkz.: **Özbek, Doğan, Bacaksız, Özel Hükümler**, s. 1141.

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasındaki suç bakımından cebir ve şiddetin; kamu görevinin ifası sırasında mevcut olması gerekmektedir. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde görev alan kolluk veya diğer kamu görevlilerinin; görevleri sona erdikten sonra kendilerine karşı cebir ve şiddet fiillerinin gerçekleştirilmesi halinde ise artık engellenmesi mümkün olan bir kamusal görev bulunmadığı için söz konusu suç oluşmayacaktır. Böyle bir durumda; 5237 sayılı TCK'da düzenlenmiş olan *kasten yaralama* veya *cebir* suçlarının varlığı gündeme gelebilir.

b) Tehdit

Suç tipinde yer alan seçimlik hareketlerden ikincisini ise *tehdit*¹²⁰⁰ fiili oluşturmaktadır. Öğretide tehdit kavramı; mağdurun bizzat kendisine veya yakınlık duyduğu kişilere yönelik zarar verileceği yönünde gerçekleştirilen irade açıklaması ile iç huzur ve emniyet duygusunu ihlal edecek şekilde korkutulması olarak tanımlanmıştır¹²⁰¹. Tehdit fiilinde; cebir ve şiddetteki gibi mağdurun bedenine yönelik fiziki bir müdahale söz konusu değildir¹²⁰². Suç tipinin içeriğinde tehdit fiilinin kapsam ve niteliğine ilişkin herhangi bir ayrıntıya yer verilmemiştir. Bu sebeple, TCK'nun 106 ncı maddesinde düzenlenmiş olan *tehdit suçunun* unsurlarının; Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenen *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak* suçu bakımından da uygulanması gerekmektedir. Bu yaklaşımdan hareketle; TCK'nun 106 maddesinin 1 ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan ve tehdit niteliği taşıyan her türlü fiilin incelenmekte olan suç tipi açısından gündeme gelebileceği kabul edilmelidir. Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde görev yapmakta olan kolluk veya etkinliğin teknik araç ve gereçlerle tespiti için görevlendirilen kişilere karşı tehdit niteliğindeki hareketlerde bulunmak suretiyle söz konusu kişilerin görevlerini yapmalarına engel olunması halinde suç tamamlanmış olacaktır.

¹²⁰⁰ Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü "tehdit" kelimesini şu şekilde tanımlamıştır: "*Gözdağı.*" Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/> , E.T.: 20.11.2019.

Hukuk Sözlüğü'nde ise "tehdit" kelimesi; "*Bir kimsenin yasada yazılı durumlar dışında, başkasını ağır ve haksız bir zarara uğratacağını bildirmesi.*" şeklinde tanımlanmıştır. Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınları, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara, 1996, s. 799.

¹²⁰¹ **Özbek, Doğan, Bacaksız, Özel Hükümler**, s. 1142.

¹²⁰² **Tezcan, Erdem, Önok, Özel Hükümler**, s. 483.

Tehdit fiili; bir ikaz (uyarı) değil¹²⁰³, kamu görevlisinin üzerinde etki edecek nitelikte bir korkutmayı içermesi gerekmektedir¹²⁰⁴. Bununla birlikte tehdidin suç tipinde belirtilen kamu görevlilerine karşı ve görevlerini yapmalarını engelleyecek nitelik ve yoğunlukta (*mağdurun iç huzur ve emniyet şuurunu bozacak ve iradesini etkileyecek nitelikte*) olması gerekmektedir¹²⁰⁵. Tehditin söz konusu olabilmesi için mağdurun tehdide konu olan hareketi anlama ve algılama yeteneğinin de bulunması gerekmektedir¹²⁰⁶. Somut olayda tehdit fiilinin varlığının kabul edilebilmesi için tehdidin konusunu oluşturan kötülüğün bizzat fail tarafından icra edilebilir olması şart olmayıp üçüncü kişiler aracılığıyla da gerçekleştirilebilir olması yeterli görülmektedir¹²⁰⁷. Mağdurun subjektif durumu, diğer bir ifade ile aşırı alıngan veya ürkek olması tehditin varlığını gündeme getirmeyecek; objektif açıdan tehdit oluşturmayan fail beyanları da tehdit olarak nitelendirilemeyecektir¹²⁰⁸. Tehdit; işleniş biçimi bakımından özellik arz etmemektedir. Söz, yazı, işaret, resim veya başka bir yöntemin¹²⁰⁹ benimsenmesi suretiyle işlenebilen serbest hareketli ve icrai bir davranış özelliği taşımaktadır¹²¹⁰.

Kanunu'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan; *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak* suçunun oluştuğundan bahsedilebilmesi için yukarıda belirtilen nitelik ve özelliğe sahip tehdit içerikli fiilinin söz konusu kamu görevlilerine yöneltilmesi ve bu suretle görevlerini yapmalarına engel olunması gerekmektedir.

¹²⁰³ Mustafa Özen, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2018, s. 530. Yazar eserinde; tehdit fiilinin içerik itibarıyla bir uyarı (ikaz) olmadığını belirtmektedir. Uyarı (ikaz) halinde, bunu gerçekleştiren kişinin karşısındakine yönelik gelecekte bir kötülük yapma düşüncesi ve istemi içinde olmadığını ifade etmektedir. Dolayısı bu gibi durumlarda suçun oluşmayacağını belirtmiştir. Aynı zamanda; şaka veya beddua niteliğindeki ifadelerin de tehdit oluşturmayacağını hatırlatmaktadır.

¹²⁰⁴ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 228., **Koca, Üzülmmez**, *Özel Hükümler*, s. 394, 398.
¹²⁰⁵ **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Özel Hükümler*, s. 1142.

¹²⁰⁶ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Özel Hükümler*, s. 531. Dolayısı ile mağdurun çocuk, akıl hastası veya tehditin gerçekleştiği dili anlamaması halinde tehditin oluşmayacağı yazar tarafından ifade edilmektedir.

¹²⁰⁷ **Koca, Üzülmmez**, *Özel Hükümler*, s. 395.

¹²⁰⁸ **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Özel Hükümler*, s. 1142., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Özel Hükümler*, s. 530. Yazar eserinde; tehdit suçuna konu olan hareketlerin mağduru korkutmaya elverişli olması gerektiğini belirtmektedir. Bu elverişliliğin ise nesnel (objektif) bir değerlendirme ile belirleneceğini, somut olay kapsamında mağdurun korkmuş olmasının gerekli olmadığını ifade etmektedir.

¹²⁰⁹ Tehdit fiilinin; mektupla, elektronik postayla, boş bir zarf içine konulmuş olan mermi ile de işlenebileceği örnek olarak gösterilebilir.

¹²¹⁰ **Tezcan, Erdem, Önok**, *Özel Hükümler*, s. 482., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Özel Hükümler*, s. 1142., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Özel Hükümler*, s. 528.

c) Nüfuz veya Müessir Kuvvet Sarf Etmek

Suç tipinde yer alan seçimlik hareketlerden sonuncusunu ise *nüfuz*¹²¹¹ ve *müessir kuvvet sarf etmek*¹²¹² fiilleri oluşturmaktadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü esnasında kamu görevlilerine karşı nüfuz veya müessir kuvvet kullanan faillerin bu hareketleri nedeniyle görevin yapılmasını engelleyecek nitelik ve yoğunlukta manevi (psikolojik) veya fiziki etkiye neden olan davranışlarda bulunulması gerekmektedir. Bununla birlikte gerçekleştirilen nüfuz ve müessir kuvvet nedeniyle kamu görevlilerinin toplantı ve gösteri yürüyüşündeki görevlerinin engellenmiş olması da gerekmektedir.

Kamu görevlilerine karşı *müessir kuvvet* kullanma fiili; niteliği itibarıyla yukarıda ayrıntıları ile incelenen *cebir* seçimlik hareketinin muhtevası ile de ilişkilendirilebilecektir. Nüfuz kullanma fiilinin ise bundan farklı olarak kamu görevlileri üzerinde manevi bir baskı (etki) oluşturmayı ifade ettiği kanaatindeyiz. Nüfuz kullanmak suretiyle kamu görevlisi üzerinde oluşturulabilecek manevi baskının; somut olayda failin mesleki konumundan kaynaklanan kamu görevlisi üzerindeki etki gücü olarak ortaya çıkması imkan ve ihtimal dahilindedir.

Bu son seçimlik harekete suç tipinde ayrıca yer verilmiş olması fiil unsuru bakımından suçun kapsam ve içeriğini karşılaması açısından zorunlu olmamakla birlikte; Kanun koyucunun, toplantı veya gösteri yürüyüşleri esnasında kamu görevinin yerine getirilmesinin engellenmesine yönelik kamu görevlilerine karşı her türlü hukuka aykırı müdahale ihtimalini göz önünde bulundurarak bu yönde önleyici bir tercihte bulunduğunu düşünmekteyiz.

G- TGYK Md.28/f(4)'de Manevi Unsur

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fırcasında düzenlenmiş olan *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçu* manevi unsur açısından kasten işlenebilen bir

¹²¹¹ Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü "nüfuz" kelimesini şu şekilde tanımlamıştır: "*Söz geçirme, güçlü olma, erk.*" Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/> , E.T.: 20.11.2019. Hukuk sözlüğünde ise "nüfuz" kelimesi; "*Etki, tesir, sözü geçeme.*" şeklinde tanımlanmıştır. **Yılmaz, Hukuk Sözlüğü**, s. 626.

¹²¹² Hukuk sözlüğünde "müessir fiil" kelimesi; "Bir kimseye bedensel (cismani) zarar veren, bedensel bütünlüğü ve sağlığını zedeleyen, akısal yatkınlığa zarar veren ve cezayı gerektiren eylem; örneğin dövmek, yaralamak." şeklinde tanımlanmıştır. **Yılmaz, Hukuk Sözlüğü**, s. 580. Dolayısı ile toplantı ve gösteri yürüyüşleri esnasında fail tarafından kamu görevlilerine görevleri esnasında gerçekleştirilecek olan vurma, tekmelemek, ısırma, gibi insanın vücut bütünlüğüne zarar veren davranışlar söz konusu seçimlik hareketi oluşturabilecektir.

suçtur. Failin, kanuni tipte yer verilen seçimlik hareketlerden en az birini bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesi ve bu suretle ilgili kamu görevlilerinin görevini yapmasına engel olması halinde suçun işlendiğinden bahsedilebilecektir. Suç tipinde failin saikine yer verilmediği için *özel kast* söz konusu değildir¹²¹³. Suç *genel kast* ile işlenebilir. Kanun'da ayrıca ve açıkça düzenlenmediği için suçun taksirle işlenmesi ise mümkün değildir.

H- TGYK Md.28/f(4)'de Hukuka Aykırılık Unsuru

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak* suçu hukuka aykırılık unsuru bakımından özellik arz etmez. Failin kanuni tipte yer alan seçimlik hareketleri bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesi ve bu suretle kamu görevlilerinin görevlerini yapmalarını engellemesi halinde; suç tipi bakımından hukuka aykırılık unsuru da ortaya çıkmış olacaktır. Failde ayrıca bir hukuka aykırılık bilincinin bulunmasına ise gerek yoktur.

Suç tipinde yer alan seçim hareketler; *cebir ve şiddet, tehdit ve nüfuz veya müessir kuvvet sarf etmek*'tir. Fail tarafından toplantı ve gösteri yürüyüşü esnasında kolluk ve diğer kamu görevlilerine karşı gerçekleştirilen söz konusu hareketlerin *meşru müdafaa* kapsamında kalması söz konusu olabilir. Şöyle ki, kamu görevlilerinin kanundan kaynaklanan görev ve yetkilerini toplantı veya gösteri yürüyüşleri esnasında kasten kötüye kullanmaları halinde gerçekleştirdikleri fiiller mağdur veya üçüncü kişiler açısından haksız saldırı olarak nitelendirilebilecektir. Bu gibi durumlarda ise saldırıya uğrayan mağdur veya üçüncü kişinin saldırıyı önlemek (sonlandırmak) amacıyla suç tipinde düzenlenmiş olan seçimlik hareketleri kamu görevlisine karşı gerçekleştirilmesi söz konusu olabilir. Bu durumda, kamu görevlisine karşı gerçekleştirilen hareketler *meşru müdafaa* hukuka uygunluk nedeninin sınırları içinde kalınması kaydı ile hukuka uygun olarak nitelendirilebilecek ve dolayısı ile fail tarafından ihlal edilen bir suçun varlığı da söz konusu olmayacaktır.

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipi bakımından; *ilgilinin rızası, hakkın kullanılması* veya *kanun hükmünü icra* hukuka uygunluk sebeplerinin ise yasal şartlarının oluşmayacağı kanaatini taşımaktayız.

¹²¹³ Aksi yönde görüş için bkz.: **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 80., **Şentürk**, 2911 Sayılı *Toplantı ve Gösteri*, s. 99.

I- TGYK Md.28/f(4)'de Suçun Özel Görünüş Şekilleri

1-) TGYK Md.28/f(4)'de Teşebbüs

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçu* fiil unsuru bakımından icrai hareketle işlenebilen, seçimlik hareketli ve neticeli bir suçtur. Suçun tamamlandığından bahsedilebilmesi için fail tarafından gerçekleştirilen tipik hareket sonucunda kamu görevlisinin görevine belirli bir süre engel olunması gerekmektedir. Bu sebeple TCK'nun 35 inci maddesinde düzenlenmiş olan teşebbüs hükümlerinin suç tipi açısından uygulanabileceği kanaatindeyiz¹²¹⁴.

Failin, suç tipinde yer alan *cebir ve şiddet kullanmak, tehdit etmek veya nüfuz ve müessir kuvvet sarf etmek* hareketlerinden en az birini toplantı veya gösteri yürüyüşünde görev yapmakta olan kolluk kuvvetlerine veya toplantı veya yürüyüş safahatının teknik araç ve gereçlerle tespit edilmesi için görevlendirilmiş olan kişilere yöneltmesi halinde suç tamamlanmayacak; bu hareketler nedeni ile kamu görevlilerinin görevlerinin engellemiş olması halinde suçun tamamlandığından bahsedilebilecektir. Failin söz konusu hareketleri gerçekleştirmiş olmasına rağmen; bu hareketlerin kamu görevlileri açısından görevin yapılmasına engel olmadan önce önlenmesi (sona erdirilmesi) halinde ise Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan suça yönelik teşebbüsün varlığından bahsedilebilecektir.

2-) TGYK Md. 28/f(4)'de İştirak

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan, *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçu* iştirak hükümleri bakımından özellik arz etmez. Söz konusu suç tek fail tarafından işlenebileceği gibi birden fazla fail ile birlikte (müşterek faillik) de işlenebilir. Bunun dışında, azmettirme ve yardım etme şeklindeki iştirak türleri de bu suç kapsamında gündeme gelecektir.

¹²¹⁴ Aynı yönde görüş için bkz.: **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 81., **Şentürk**, 2911 Sayılı *Toplantı ve Gösteri*, s. 99.

3-) TGYK Md.28/f(4)'de İçtima

a) Bileşik Suç

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan suç bakımından içtima bahsinde değinilmesi gereken önemli hususlardan biri; *bileşik suç* kurumudur. 5237 sayılı TCK'nın genel hükümler kısmının, beşinci bölümünde, "*suçların içtimai*" başlığı altında 42 inci madde ile *bileşik suç* düzenlemesine yer verilmiştir. Bu düzenlemeye göre; bir suçun diğer bir suç içinde unsur veya ağırlaştırıcı neden olması halinde; bileşik suçun varlığı gündeme gelmektedir. Bu tür suçlarda içtima hükümlerinin uygulanmayacağı aynı maddede hüküm altına alınmıştır. Bileşik suç kurumunun hukuki niteliği bakımından öğretide farklı kuramsal yaklaşımlar söz konusu olmakla birlikte¹²¹⁵; genel olarak birden fazla suçun bir suç tipi içinde birleşerek yeni ve bağımsız bir suç tipine dönüşmüş olması¹²¹⁶ şeklinde ifade edilmiştir¹²¹⁷.

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan; *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak* suçu fiil unsuru kapsamında incelendiğinde *cebir ve şiddet kullanmak* veya *tehditte bulunmak* veya *müessir kuvvet sarf etmek* şeklindeki seçimlik hareketleri ihtiva ettiği görülecektir. Söz konusu seçimlik hareketlerden her birinin; 5237 sayılı TCK'nda düzenlenmiş olan bağımsız suç tiplerine karşılık geldiğini belirtmek gerekir. İlk seçimlik hareket; TCK'nun 108 inci maddesinde düzenlenmiş olan "*cebir suçunu*", ikinci seçimlik hareket; TCK'nun 106 ıncı maddesinde düzenlenmiş olan "*tehdit suçunu*" ve son seçimlik hareket ise TCK'nun 86 ıncı maddesinde düzenlenmiş olan "*kasten yaralama suçunu*" oluşturduğu gözetildiğinde; bu bağımsız suç tiplerinin unsurları incelenmekte olan suç tipinin fiil unsuruna dahil edilerek *bileşik suç* halini aldığı tespit edilecektir.

¹²¹⁵ Öğretide bazı yazarlar *bileşik suç* kurumunu, suçların içtimai kapsamında değil, normların görünüşte içtimai kapsamında kabul etmektedir. Dolayısı ile bileşik suç kurumunu; *tüketen - tüketilen norm* ilkesi ile ilişkilendirerek açıklarlar. **İçel, Evik, Genel Hükümler - 2. Kitap**, s. 325., **Koca, Üzülmüş, Genel Hükümler**, s. 551. Bileşik suçun hukuki niteliği konusunda biz de öğretideki bu görüşe iştirak etmekteyiz.

¹²¹⁶ **Öztürk, Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku**, s. 394, kn.685.

¹²¹⁷ **Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku**, s. 852. Yazar eserinde; bileşik suç durumunda hem görünüşte hem de gerçekte birden çok suçun bulunduğunu bu sebeple de normların görünüşte içtimai olduğu gibi gerçekte tek suçun işlenmesinin söz konusu olmadığını belirtmiştir. Bu kabulden hareketle de kanun koyucunun tasarrufu ile birden suçun tek suç tipi içinde birleştirildiği, buradaki teklilin ise esasen yasal düzenleme anlamında olduğunu vurgulamıştır.

Bileşik suç düzenlemesinin en önemli hukuki sonucu; failin ceza sorumluluğuna ilişkin ortaya çıkmaktadır¹²¹⁸. Bileşik suç oluşturan durumlarda her ne kadar birden fazla suçun varlığı söz konusu olsa da bu durum kuramsal açıdan sadece görünüştedir (*tüketen- tüketilen norm ilişkisi*)¹²¹⁹. Dolayısı ile somut olayda her ne kadar birden fazla suç tipi ihlal edilmiş gibi görünse de bu suç tipleri bileşik suçu oluşturan suç tipinin içinde eridiğinden (unsur veya ağırlaştırıcı nedene dönüştüğünden) bağımsızlıklarını kaybetmektedir. Bu durumda failin ceza sorumluluğu da bileşik suçu oluşturan bu tek suç üzerinden belirlenecektir¹²²⁰.

b) Zincirleme Suç

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçu*; icrai hareketle işlenebilen neticeli bir suçtur. Suç tipinin içtima hükümleri kapsamında *zincirleme suç* uygulamasına konu olabileceği kanaatindeyiz. Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin, Kanun'un 7 inci maddesinde¹²²¹ yer alan hüküm gereği; zaman bakımından belirli bir süre aralığı içerisinde gerçekleştirilmesi ve sona erdirilmesi gerekmektedir. Bu süre zarfının ise kural olarak güneşin doğmasından itibaren gece vaktinin başlamasına kadar geçen süreyi kapsaması ve hatta bazı istisnai durumlarda gece 24:00'a kadar bu sürenin devam etmesi düşünüldüğünde; suç tipinde yer alan *cebir ve şiddet* veya *tehdit* veya *nüfuz ve müessir kuvvet kullanmak* şeklindeki hareketlerin; etkinlikte görev yapmakta olan aynı kamu görevlisine karşı tek suç işleme kararının icrası kapsamında birden fazla defa farklı zaman aralıklarında gerçekleştirilmiş olması halinde; fail hakkında TCK'nun zincirleme suçu düzenleyen 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrası hükmünün uygulanması gündeme gelebilir¹²²². Bunun yanı sıra; failin söz konusu seçimlik

¹²¹⁸ Koca, Üzülmüş, *Genel Hükümler*, s. 554.

¹²¹⁹ İçel, Evik, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 325.

¹²²⁰ Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 394, kn.686.

¹²²¹ 2911 sayılı TGYK "Toplantı ve gösteri yürüyüşü zamanı Madde 7 – Toplantı ve yürüyüşlere ve bu amaçla toplanmalara güneş doğmadan başlanamaz. (Değişik ikinci fıkra: 25/7/2018-7145/9 md.) Açık yerlerdeki toplantılar ile yürüyüşler gece vaktinin başlamasıyla dağılacak şekilde, kapalı yerlerdeki toplantılar ise saat 24.00'e kadar yapılabilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşünün gece vaktinin başlamasından sonra devam edeceği hususu, geçerli neden gösterilerek bildirilmiş ise vatandaşların huzur ve sükunet içinde istirahatini aşırı ve katlanılamaz derecede zorlaştırmamak ve kamu düzeni ve genel asayişin bozulmasına neden olmamak şartıyla, açık yerlerde yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin dağılma saati mahallin en büyük mülki amirinin kararıyla en geç saat 24.00'e kadar uzatılabilir."

¹²²² 5237 sayılı TCK'nın zincirleme suçu düzenleyen 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan; "Bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi" hükmünde geçen "değişik zamanlarda" ifadesinin kapsam ve sınırlarını

hareketlerden en az birini, etkinlikte görev yapmakta olan birden fazla kamu görevlisine karşı tek fiil kapsamında gerçekleştirmesi halinde ise TCK'nun 43 üncü maddesinin 2 inci fıkrası hükmünün uygulanması gerekecektir.

Tüm bu açıklamalara ek olarak, somut olayda failin suç tipinde yer alan birden fazla seçimlik hareketin bir kaçını veya tamamını birlikte ihlal etmesi halinde sorumluluğun nasıl belirleneceği meselesi ortaya çıkmaktadır. Kural olarak seçimlik hareketli suçlarda, seçimlik hareketlerin hepsinin birden gerçekleştirilmesi halinde suçun birden fazla defa işlendiğinden bahsedilemeyecektir¹²²³. Burada önemli olan husus söz konusu hareketlerin teselsül oluşturup oluşturmadığı noktasında ortaya çıkmaktadır. Öğretide, seçimlik hareketli suçlarda da zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesinin mümkün olduğu¹²²⁴, özellikle seçimlik hareketlerin teselsül oluşturması kaydına bağlı olarak bu durumun ortaya çıkabileceği ifade edilmiştir¹²²⁵. Bu gibi durumlarda ilk seçimlik hareketin fail tarafından gerçekleştirilmesi ile suçun tamamlandığı; bundan sonra fail tarafından gerçekleştirilecek farklı bir seçimlik hareketler ile suçun ikinci defa işlenmesinin kuramsal açıdan mümkün olduğu kabul edilmektedir¹²²⁶.

Öğretide, fail tarafından aynı kişiye yönelen ve bir hareketi oluşturan birden fazla davranışın birbiri ardına gerçekleştirilmesi halinde; "*davranışların aynı amaca yönelik olması*" ve aralarında "*kayda değer bir zaman aralığı*" bulunmaması kaydı ile söz konusu davranışların "*tek hareket*" olarak kabul edileceği ve bu gibi durumlarda zincirleme suç konuları olabilecek birden fazla suçun varlığından da bahsedilemeyeceği kabul edilmektedir¹²²⁷.

c) Fikri İçtima

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipine konu olan fiilin; aynı zamanda farklı hukuksal değeri koruması kaydı ile bir başka

belirleme ve somut olayda bu şartın gerçekleşip gerçekleşmediğinin takdir yetkisinin hakimde olduğu ifade edilmiştir. **Sancar**, Mütessesil Suç, s.74.

¹²²³ **Özen**, *Suçların İçtimalı*, s. 217., **Sancar**, *Mütessesil Suç*, s. 68.

¹²²⁴ **Sancar**, *Yeni TCK'da Zincirleme Suç*, s. 250.

¹²²⁵ **Sancar**, *Mütessesil Suç*, s. 68.

¹²²⁶ **Özen**, *Suçların İçtimalı*, s. 217.

¹²²⁷ **Sancar**, *Yeni TCK'da Zincirleme Suç*, s. 250., **Özen**, *Suçların İçtimalı*, s. 214. Yazar eserinde; suç teşkil eden davranışların çokluğunun, suç çokluğu ile aynı anlama gelmeyeceğini; bu sebeple davranışın; hareketin bir parçası olduğunu; "yer", "zaman", "amaç" ve "mağdurun aynı olması" koşulları ile fail tarafından gerçekleştirilen birden çok davranışın "tek hareket" oluşturacağını ve zincirleme suç oluşturmayacağını ifade etmiştir.

suç tipini ihlal etmesi halinde 5237 sayılı TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan "fikri içtima" kuralının uygulanması kuramsal açıdan gündeme gelebilecektir.

d) Normların Görünüşte İçtimaı

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında yer alan suç tipinde, failin ceza sorumluluğunun belirlenmesine yönelik ek düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre; "*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde*" ceza sorumluluğu söz konusu suç tipi kapsamında belirlenecektir. Bu düzenlemenin hukuki niteliği itibarıyla *normların (kanunların) görünüşte içtimaı* hallerinden biri olan *asli norm - tali norm* ilişkisi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin ayrıntılı açıklamalarımıza yukarıda "*genel olarak içtima kavramı*" başlığı altında ayrıca yer verdiğimiz için burada yeniden açıklanmayacaktır. Ancak, konu hakkında şu hususu da ifade etmek gerekir ki; kanun koyucunun suç tipinde yer verdiği söz konusu ek düzenleme ile incelemekte olduğumuz suç tipini bir tali (yardımcı) ceza normu haline getirmiştir. Dolayısı ile fail tarafından gerçekleştirilen tipik fiilin aynı (ortak) hukuksal değeri koruması kaydı ile daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç tipini de ayrıca ihlal etmesi halinde ceza sorumluluğunun sadece daha ağır cezayı gerektiren suç tipi üzerinden (asli norm) belirlenmesi gerekecektir.

e) Gerçek İçtima

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan, *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçuna* konu olan seçimlik hareketlerin yanı sıra; farklı fiillerin de gündeme gelmesi ve bunların farklı suç tiplerini ihlal etmesi halinde (hakaret suçu, mala zarar verme suçu gibi) ceza sorumluluğunun *gerçek içtima* kapsamında belirlenmesi gerekmektedir.

İ- TGYK Md.28/f(4)'de Yaptırım

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan, *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçu*; yaptırım tür ve miktarı olarak iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir.

J- TGYK Md.28/f(4)'de Görevli ve Yetkili Mahkeme

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında yer alan; *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçu* bakımından görevli ve yetkili mahkeme suçun işlendiği yer (toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer) *Asliye Ceza Mahkemesi*'dir. Suç failinin 18 yaşından küçük (çocuk) olması halinde ise görevli mahkeme; *Çocuk Mahkemeleri* olmakla birlikte; muhakeme kuralları açısından 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) ilgili maddelerinin uygulanması gerekecektir.

K- TGYK Md.28/f(4)'de Dava ve Ceza Zamanaşımı

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında yer alan; *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçu* yaptırım tür ve miktarı göz önünde bulundurulduğunda; TCK'nun 66 ıncı maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *sekiz yıllık* "dava zamaşımı" süresi ile TCK'nın 68 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *on yıllık* "ceza zamaşımı" süresine tabidir.

5-) TGYK Md.29: Toplantı veya Gösteri Yürüyüşlerine Engel Olma

A- Genel Açıklamalar

Kanun'un 29 uncu maddesi, *toplantı ve gösteri yürüyüşlerine engel olma suçunu* düzenlemiştir. Bu düzenlemeye göre; bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün gerçekleştirilmesine engel olunması ya da devamına imkan vermeyecek tertipler almak suretiyle toplantı veya gösteri yürüyüşünün ihlal edilmesi halinde fiilin daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir suç oluşturmaması koşuluyla failer hakkında dokuz aydan bir yıl altı aya kadar hapis cezası öngörülmüştür.

B- TGYK Md.29'da Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)

Demokratik hukuk devletlerinde toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü de dahil olmak üzere bütün özgürlükler uluslararası sözleşmeler ve anayasalar aracılığı ile kişilere ait birer hak olarak tanınmış ve güvence altına alınmıştır. Söz konusu hakların, hukukun belirlediği sınırlar içinde kullanılmasına yönelik üçüncü kişiler tarafından gerçekleştirilecek hukuka aykırı müdahaleler ise her zaman için ihtimal dahilindedir. Bu durumda hakların kullanılmasına yönelik hukuka aykırı müdahalelere (engellemelere) karşı gerekli önleyici tedbirleri almak ve

şayet bu davranışlarda bulunulduğu takdirde ilgililer hakkında idari ve cezai yaptırım uygulamak insan haklarının sağladığı güvence fonksiyonunun bir gereği olarak devletlerin görev ve sorumluluğunu oluşturmaktadır¹²²⁸.

Kanun'un 29 uncu maddesi ile kişilerin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenme özgürlüklerini kullanmalarını engelleyen ve ayrıca söz konusu özgürlüğü ihlal etmeye yönelik hukuka aykırı müdahaleler suç olarak düzenlenerek ceza yaptırımına bağlanmıştır. Buradan hareketle söz konusu suç tipinde korunan hukuksal değer¹²²⁹; öncelikle kişilerin *toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü* olduğu ifade edilmelidir¹²³⁰. Aynı zamanda, hak ve özgürlüklerin hukukun belirlediği sınırlar içinde kullanılmasının sağlanması devletlerin bir yükümlülüğü olduğu göz önünde bulundurulduğunda *kamu idaresinin ve kamu düzeninin* de söz konusu suç tipiyle korunan değerler arasında yer aldığı söylenebilir¹²³¹.

C- TGYK Md.29'da Suçun Maddi Konusu

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan suçun maddi konusunu; kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşleri oluşturmaktadır¹²³². Fail veya faillerin kanuni tipte yer alan *engelleme* veya *tertipler almak suretiyle ihlal etme* şeklindeki hareketler ile kanuna uygun gerçekleştirilen bir toplantı ve gösteri yürüyüşüne yönelik müdahalede bulunmaları gerekmektedir. İştirak etmemekle birlikte öğretide yer alan bir görüşe göre; suçun konusunu oluşturan kanuna uygun toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin mevcudiyeti suçun ön şartı (koşulu) olarak nitelendirilmiştir¹²³³.

Öğretide; suçun meydana gelebilmesi için unsurlar yanında yer alan ve fakat unsur olarak değerlendirilmeyen ve suç tanımındaki fiilin işlenmesinden önce bulunması gereken bazı şartların (koşulların) bulunduğu¹²³⁴; söz konusu şartlara

¹²²⁸ Emrah Özdemir, "Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu", *Legal Hukuk Dergisi (LHD)*, C.18, S.212, Y.2020, s. 3644-3645.

¹²²⁹ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 220. Yazar eserinde, suç tipi ile korunan hukuksal değer kamusal hürriyetleri dolayısı ile Devletin siyasi yapısı olduğunu ifade etmiştir.

¹²³⁰ **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 82., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 101., **Özdemir**, *Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu*, s. 3645.

¹²³¹ **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 82., **Özdemir**, *Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu*, s. 3646.

¹²³² **Özdemir**, *Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu*, s. 3646.

¹²³³ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 221.

¹²³⁴ **Alacakaptan**, *Suçun Unsurları*, s. 6.

suçun ön şartı (koşulu) denildiği ifade edilmiştir¹²³⁵. Suçun unsurlarından bağımsız bir ön şartın olabileceğini kabul eden görüş taraftarlarının, ön şart olarak değerlendirilecek hususun *suçun işlenmesinden önce var olması* ve *suç tipinden bağımsız olarak incelenmesi gerektiğini* savundukları belirtilmiştir¹²³⁶. Öğretide yer alan diğer görüşe göre ise suçun ön şartının unsurlardan ayrı ve bağımsız bir varlığı söz konusu olmamakla birlikte ön şart olarak ifade edilen durumların aslında suçun bizatihi unsurunu oluşturduğu kabul edilmektedir¹²³⁷. Suçun ön şartı hakkında öğretide yer alan bir diğer görüş ise suçun maddi konusunun suçun ön şartı olarak değerlendirilebileceği ileri sürülse de ekseriyetin bu yaklaşımı benimsemediği ifade edilmiştir¹²³⁸. Çalışmamız kapsamında incelenmekte olan suç tipleri açısından tespit, değerlendirme ve açıklamaların öğretide yer alan ikinci görüş doğrultusunda yapıldığını ifade etmek gerekmektedir. Biz de suçun unsurlarından ayrı ve bağımsız bir ön şartın (koşulun) bulunamayacağı görüşüne iştirak etmekteyiz¹²³⁹.

D- TGYK Md.29'da Fail

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan; *toplantı ve yürüyüşleri engelleme suçu*; fail bakımından özellik arz etmez. Suç tipindeki seçimlik hareketleri gerçekleştirecek kişinin belirli sığata veya özelliğe sahip olması gerekmediğinden herkes bu suçun faili olabilir¹²⁴⁰. Dolayısı ile kanuna uygun bir toplantı veya gösteri yürüyüşünü engelleyen yahut devamına imkan vermeyecek tertipler almak suretiyle toplantı veya gösteri yürüyüşünü ihlal eden herkes bu suçun faili olarak nitelendirilebilecektir¹²⁴¹. Bu kapsamda toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış olan kişiler suç faili olabileceği gibi etkinlikte yer almayan üçüncü kişiler ve hatta kamu görevlileri de söz konusu suçun faili olabilir¹²⁴². Ancak; failin kamu görevlisi olması halinde gerçekleştirdiği fiilin; TCK'nın 257 inci maddesinde düzenlenmiş

¹²³⁵ **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 153., **Dönmezer**, **Erman**, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-1*, s. 312, kn.450.

¹²³⁶ **İçel**, **Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 24., **Dönmezer**, **Erman**, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku - Cilt-1*, s. 313, kn.452

¹²³⁷ **Dönmezer**, **Erman**, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt-1*, s. 315, kn.454., **Zafer**, *Genel Hükümler*, s. 154.

¹²³⁸ Faruk Erem, "Suçun Konusu ve Hümanist Doktrin", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (AÜHFD), Cilt:25, Sayı:1, 1968, s. 13.

¹²³⁹ **Özdemir**, *Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu*, s. 3646.

¹²⁴⁰ **Güngör**, **Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 210., **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 220.

¹²⁴¹ **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 82., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 101.

¹²⁴² **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 82., **Özdemir**, *Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu*, s. 3647.

olan *Görevi Kötüye Kullanma Suçu*'nu da ihlal edip etmediği göz önünde bulundurulmalıdır¹²⁴³.

E- TGYK Md.29'da Mağdur

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan; *toplantı ve yürüyüşlerine engel olma suçunun* mağduru; fail tarafından gerçekleştirilen seçimlik hareketler nedeniyle toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlükleri ihlal edilen kişilerdir¹²⁴⁴. Bununla birlikte, özgürlüklerin hukuk sınırları içinde kullanılmasından ve özgürlüklere yönelik hukuka aykırı müdahalelere karşı koruma güvencesi sağlamaktan sorumlu olan devlet tüzel kişiliği ise *suçtan zarar gören* olarak nitelendirilebilir.

F- TGYK Md.29'da Fiil (Eylem)

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan; *toplantı veya gösteri yürüyüşlerine engel olma suçu*; icrai davranış ile işlenebilen, seçimlik hareketli ve neticeli bir suçtur¹²⁴⁵. Suç tipinde belirtilen toplantı veya yürüyüşün yapılmasına *engel olma* veya devamına imkan vermeyecek tertipler ile toplantı veya yürüyüşü *ihlal etme* hareketlerinden en az birinin fail tarafından gerçekleştirilmesi ile suç tamamlanmaktadır.

a) Engel Olmak Fiili

Suç tipinde yer alan ilk seçimlik hareket toplantı veya gösteri yürüyüşüne *engel olmak* şeklinde ifade edilmiştir. Engel olmak fiili, sözlük anlamı itibarıyla bir şeyin yapılmasını önlemek veya geciktirmek şeklinde tanımlanmıştır¹²⁴⁶. Suç tipinde yer alan "*engel olmak*" deyiminden kasıt ise toplantı veya gösteri yürüyüşünün amaca uygun şekilde başlamasını, devam etmesini yahut tamamlanmasını önlemek veya belirli bir süre için etkinliğin icrasını durdurma¹²⁴⁷. Engel olmak fiili suç tipinde işleniş biçimi bakımından belirli bir usul veya sınırlandırmaya tabi tutulmamıştır. Bu nedenle fail tarafından serbest hareketle işlenebilmesi

¹²⁴³ **Özdemir**, Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu, s. 3647.

¹²⁴⁴ **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 82., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 101., **Özdemir**, Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu, s. 3647.

¹²⁴⁵ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 224., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 86., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 105-106., **Özdemir**, Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu, s. 3647.

¹²⁴⁶ Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlük. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>, E.T.: 22.11.2019.

¹²⁴⁷ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 223.

mümkündür¹²⁴⁸. Toplantı veya yürüyüşe engel olmak şeklinde nitelendirilebilecek durumlar arasında; etkinliğin geçici bir süre yahut sürekli olarak başlamasını önlemek, başlamış olan etkinliğin normal seyrinin dışına çıkarak devam etmesine yol açmak veya etkinliğin devam etmesini engellemek halleri sayılmaktadır¹²⁴⁹. Örnek vermek gerekirse; etkinlik alanına düzenleme kurulu üyelerinin veya katılımcıların giriş yapmasını engelleyecek fiziki müdahalelerde bulunmak, etkinlik öncesinde veya sırasında güvenlik kuvvetlerine yapılan asılsız suç ihbarları ile etkinliğin yetkili makamlar tarafından sonlandırılmasına (dağıtılmasına) neden olmak veya etkinlik esnasında katılımcıların bulunduğu alanda her türlü kimyasal veya biyolojik madde kullanmak yahut yüksek düzeyde ses çıkartmak suretiyle katılımcıların alanı terk etmesine yol açmak şeklindeki davranışlar; Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan suç tipinin ilk seçimlik hareketi olan; "engel olmak" fiili kapsamında değerlendirilebilecektir¹²⁵⁰.

Toplantı veya gösteri yürüyüşüne engel olmak; şayet fail tarafından cebir ve şiddet, tehdit yahut nüfuz ve müessir kuvvet kullanmak kaydı ile gerçekleşmiş olursa bu durumda Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında yer alan suç tipinin ihlali de gündeme gelebilir¹²⁵¹. Ancak bunun için fail tarafından kullanılacak olan cebir, tehdit veya müessir kuvvetin; toplantı veya gösteri yürüyüşünde görev yapmakta olan kolluğa veya etkinliğin teknik araç ve gereçlerle tespiti için görevlendirilen kişilere karşı gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Cebir, tehdit veya müessir kuvvet şeklindeki fiillerin; toplantı veya gösteri yürüyüşünü engellemek amacıyla düzenleme kurulu üyelerine veya katılımcılara yönelik gerçekleştirilmesi halinde ise Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *toplantı ve yürüyüşleri engelleme suçunun* ihlal edildiğinden bahsedilebileceği gibi ayrıca; TCK'nun 108 inci maddesinde yer alan olan *Cebir Suçu*, 106 ncı maddesinde yer alan *Tehdit Suçu* ve 86 ncı maddesinde yer alan *Kasten Yaralama* suçlarının da ihlali gündeme gelebilecektir. Bu gibi durumlarda failin ceza

¹²⁴⁸ Özdemir, Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu, s. 3648.

¹²⁴⁹ Enea Nosedà, Dei Delitti contro la Libertà, in Pessina Enciclopedia del Diritto Penale Italiano, VI, Milano, 1909, c.6, s. 232. Aktaran: Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 223, dn.10.

¹²⁵⁰ Özdemir, Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu, s. 3648.

¹²⁵¹ Özdemir, Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu, s. 3648.

sorumluluğunun içtima hükümleri göz önünde bulundurularak belirlenmesi gerektiği kanaatindeyiz¹²⁵².

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerini engelleme suçu; fiil unsuru açısından *seçimlik hareketli* bir suç olmakla birlikte *icrai hareketle işlenebilen* aynı zamanda *neticeli bir suçtur*. Failin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için somut olayda gerçekleştirdiği hareketlerin en azından belirli bir süreliğine de olsa toplantı veya gösteri yürüyüşünü "engellemiş olması" veya "ihlal etmesi" neticelerini içermesi gerekmektedir¹²⁵³. Failin kanuna uygun bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün gerçekleşmesini veya devam etmesini hareketsiz kalarak yani ihmali bir davranışı ile de engellemesi kuramsal açıdan ihtimal dailindedir. Ancak; ihmal suretiyle icra suçlarına ilişkin benimsediğimiz yaklaşım gereği¹²⁵⁴, failin bu nitelikteki bir davranışının cezalandırılması için suç tipinde ayrıca ve açıkça ihmali davranışa ilişkin düzenlenme yapılması gerekmektedir. Dolayısı ile somut olayda ihmali bir davranışı ile toplantı veya gösteri yürüyüşünü engelleyen failin fiili benimsemiş olduğumuz yaklaşım nedeniyle tipikliği ihlal etmeyeceği için ceza sorumluluğu da gündeme gelmeyecektir.

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerine engel olma fiili sırasında; fail tarafından tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemette bulunma fiillerinin gerçekleştirilmesi söz konusu olabilir. Bu durumda, Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma* suçunun ihlali de gündeme gelebilecektir¹²⁵⁵. Ancak; söz konusu suçun manevi unsur bakımından *özel kast* ile işlendiğinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma* suçunda manevi unsur olarak aranan, "huzur ve sükunu bozmak maksadı" failde bulunmadığı takdirde söz konusu suç tipinin ihlal edildiğinden bahsedilemeyecektir.

Somut olayda fail tarafından gerçekleştirilen fiillerin; hem Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *toplantı veya gösteri yürüyüşlerine engel olma*

¹²⁵² Özdemir, Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu, s. 3648-3649.

¹²⁵³ Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 224.

¹²⁵⁴ Türk ceza hukuku sistemi açısından icrai davranış ile işlenebilen suç tiplerinin aynı zamanda ihmali davranışla da işlenip işlenemeyeceği meselesi hakkında bilgi için; 116 ıncı sayfa vd. açıklamalara bakılmalıdır.

¹²⁵⁵ Öğretide bu gibi bir durum gerçekleştiği takdirde; fail hakkında *toplantı ve yürüyüşüne mani olma* suçundan değil, *huzur ve sükunu bozma* suçundan uygulama yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Ancak biz bu görüşe iştirak etmemekteyiz. Güngör, Kavalalı, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 211.

suçunu; hem de Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma suçunu* ihlal etmesi söz konusu olabilir. Bu durumda failin ceza sorumluluğunu belirlemek amacıyla söz konusu suç tiplerini tek fiil kapsamında ihlal edip etmediğinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Failin; toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında gerçekleştirdiği birden fazla fiil ile Kanun'un 29 ve 30 uncu maddelerinde düzenlenmiş olan suç tiplerini ayrı ayrı ihlal etmiş olması halinde, her bir suç tipi bakımından gerçek içtima kapsamında sorumlu tutulması gerekmektedir. Ancak, failin söz konusu suç tiplerini somut olayda tek ve aynı fiil ile ihlal etmesi söz konusu olursa; Kanun'un 29 uncu ve 30 uncu maddelerinde yer verilen görünüşte içtima kuralları doğrultusunda ceza sorumluluğunun belirlenmesi gerekecektir. Bu kurula göre; failin sadece en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı sorumlu tutulması gerekmektedir.

b) İhlal Etmek Fiili

Suç tipinde yer alan ikinci seçimlik hareket ise *devamına imkan vermeyecek tertipler ile toplantı veya gösteri yürüyüşünü ihlal etmek*'tir. İhlal etmek; sözlük anlamı itibariyle bozmak veya zarara uğratmak şeklinde tanımlanmıştır¹²⁵⁶. Suç tipinde yer alan "ihlal etmek" deyiminden ise toplantı veya gösteri yürüyüşünün normal şekilde gerçekleşmesini engelleyen veya karışıklığa neden olan hareketlerin anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir¹²⁵⁷. Buradan hareketle söz konusu seçimlik hareketin fail tarafından gerçekleştirilebilmesi için öncelikle toplantı veya gösteri yürüyüşünün başlamış olması gerektiği sonucu çıkarılabilir¹²⁵⁸. Dolayısı ile henüz başlamamış olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün başlamasının geciktirilmesi veya zorlaştırılması halinde suç tipinde yer verilen ilk seçim hareket olan "*engel olmak*" fiilinin gerçekleştiğinden bahsedilecektir¹²⁵⁹.

Kanun'un 29 uncu maddesinde yer verilen "ihlal etmek" seçimlik hareketinin; belirli bir nitelik ve yoğunluğa sahip olması gerektiği anlaşılmaktadır. Suç tipinde yer alan ifadeye göre; *devamına imkan vermeyecek tertipler ile toplantı veya yürüyüşün ihlal edilmiş olması halinde* fail bakımından ceza sorumluluğu gündeme gelecektir. O halde, söz konusu seçimlik hareketin, mevcut bir toplantı veya gösteri

¹²⁵⁶ Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlük. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 24.11.2019.

¹²⁵⁷ Vincenzo Manzini, Trattato di Diritto penale Italiano, IV., Torino, 1920, s. 404. Aktaran: **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 224.

¹²⁵⁸ **Güngör, Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 211.

¹²⁵⁹ **Özdemir**, *Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu*, s. 3649.

yürüyüşünün normal seyrinde devam etmesini etkilemeye yetecek düzeyde ve yoğunlukta bir takım hareketleri içermesi gerekmektedir. Örneğin, etkinliğin yapılacağı yerin elektriklerinin kesilmesi veya ses sistemlerinin bozulması gibi fiiller bu kapsamda değerlendirilebilir¹²⁶⁰.

İhlal etmek fiilinin işleniş biçimi açısından suç tipinde belirli bir usul veya sınırlandırmaya yer verilmediği görülmektedir. Bu nedenle fiilin, serbest hareketle işlenebileceğini ifade etmek gerekir. Bununla birlikte fail tarafından gerçekleştirilen davranışların etkinliğin devamını mutlak manada etkilemesine gerek olmadığı, etkinliğin icrasını zorlaştırmasının dahi yeterli olduğu kabul edilmektedir¹²⁶¹. Dolayısı ile bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün icrası esnasında fail veya failer tarafından gerçekleştirilen kasıtlı davranışların, etkinliğin normal seyrini bozması halinde dahi suçun oluştuğundan bahsedilebilecektir. Toplantı veya gösteri yürüyüşünün normal seyrini bozan söz konusu davranışların etkinlik üzerinde geçici veya sürekli bir etki yaratması suçun oluşması açısından önem taşımayacaktır. Bu durum; failin ceza sorumluluğu belirlenirken TCK'nun 61 inci maddesi düzenlemesine kapsamında; "*fiilin işleniş biçimi ve meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığı*" ifadesi kapsamında hakim tarafından ayrıca göz önünde bulundurulacaktır.

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *toplantı ve yürüyüşleri engelleme suçu*; fiil unsuru bakımından seçimlik hareketli bir suç olmakla birlikte aynı zamanda icrai hareketle işlenebilen neticeli bir suçtur. Ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için fail tarafından gerçekleştirilen seçimlik hareketlerin en azından belirli bir süreliğine de olsa toplantı veya gösteri yürüyüşünü engelleme veya devamına imkan vermeme neticelerini meydana getirmesi gerekmektedir.

G- TGYK Md.29'da Manevi Unsur

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan; *toplantı veya gösteri yürüyüşlerine engel olma suçu*; manevi unsur açısından *kasten* işlenebilen bir suçtur¹²⁶². Failin, kanuni tipte yer verilen "engel olmak" veya "ihlal etmek" şeklindeki seçimlik hareketlerinden herhangi birisini bilerek ve isteyerek

¹²⁶⁰ Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 224.

¹²⁶¹ Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 223-224.

¹²⁶² Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 224.

gerçekleştirmesi suçun oluşması açısından yeterlidir¹²⁶³. Suç tipinde; failde bulunması gereken belirli bir saik veya amaç unsuruna ayrıca yer verilmediği için *özel kast* aranmamaktadır¹²⁶⁴. Suçun oluşması bakımından *genel kast* yeterlidir¹²⁶⁵. Kanun'da ayrıca ve açıkça düzenlenmediği için suçun taksirle işlenmesi ise mümkün değildir.

H- TGYK Md.29'da Hukuka Aykırılık Unsuru

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan; *toplantı veya yürüyüşlerine engel olma suçu*; hukuka aykırılık unsuru bakımından özellik arz etmez. Failin kanuni tipte yer alan seçimlik hareketleri bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesi sonucunda toplantı ve gösteri yürüyüşünün engellenmesi veya ihlal edilmesi ile hukuka aykırılık unsuru da gerçekleşmiş olacaktır. Failde ayrıca bir hukuka aykırılık bilincinin bulunmasına ise gerek yoktur.

İlgilinin rızası, meşru savunma ve hakkın icrası hukuka uygunluk sebeplerinin söz konusu suç kapsamında uygulanma imkanının oluşmayacağı kanaatindeyiz¹²⁶⁶. Bununla birlikte; Kanun'un dördüncü ve beşinci bölümünde yer alan hükümler kapsamında toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin yetkili makamlar tarafından ertelenmesi, yasaklanması veya dağıtılması kararlarının alınması ve bu kapsamda etkinliğe yönelik sona erdirici müdahalelerin gündeme gelmesi ihtimal dahilindedir. Bu durumda; kamu gücünü kullanan yetkililerin kanundan kaynaklanan bu yetkilerini kullanmaları suretiyle toplantı veya gösteri yürüyüşünü engellemeleri

¹²⁶³ **Özdemir**, Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu, s. 3650.

¹²⁶⁴ Öğretide; *toplantı veya yürüyüşe engel olma suçunun*; manevi unsur bakımından "özel kast" ile işlenebileceği görüşü de ifade edilmiştir. **Güngör, Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 211. Aynı yönde görüş için bkz.: **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 85-86., **Şentürk**, *2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri*, s. 105. Kanaatimizce bu görüş kuramsal açıdan isabetli değildir. 171 sayılı Kanun döneminde (Md. 19) ve 2911 sayılı TGYK döneminde (Md.29) benzer suç tipini düzenleyen madde hükümleri incelendiği takdirde; fail açısından özel kastın arandığını gösteren *amaç veya saik* ifadelerine suç tiplerinde yer verilmediği görülmektedir. Bu durumda, failin gerçekleştirdiği hareketlerin toplantı veya gösteri yürüyüşünü engelleme sonucuna yol açacağını bilmesi ve bu neticeyi gerçekleştirmeyi istemesi halinde kasten hareket etmiş olacak ve ceza sorumluluğu gündeme gelecektir. Bkz. **Özdemir**, *Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu*, s. 3650.

¹²⁶⁵ T.C. Yargıtay 8. Ceza Dairesi E. 1992/3777, K. 1992/5974, T. 05.05.1992. "Oluşa, kanıtlara ve savunmalarına göre, olay günü Devlet Eski Bakanı Kasım Oksay'ın katıldığı Erzurum Millet Vekili Sebahattin Aras'ın konuşma yaptığı Hınıs Belediyesi önünde yapılan toplantıda; sanıklardan A.D.'nin tabut içinde olduğu halde diğer sanıkların Bayrağa sarılı tabutla meydana geldikleri Hınıs'a gerekli hizmetlerin yapılmadığını vurgulamak ve yetkililerin dikkatini çekmek için tabuttan sanık A.D.'nin çıktığı ve "Hınıs ölmüştür, başımız sağolsun." yazılı pankartı çıkardıkları, bu şekilde gelişen eylemde yasal toplantıyı engellemek devamını imkansız kılmak ve toplantıyı ihlal etmek kastının söz konusu olmadığı gözetilmeden yazılı şekilde sanıkların mahkumiyetine karar verilmiş olması" **Alasu**, *Toplantı ve Gösteri*, s. 124.

¹²⁶⁶ **Özdemir**, *Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu*, s. 3651.

veya sona erdirmeleri halinde *kanun hükmünü icra* hukuka uygunluk sebebinin varlığı gündeme gelebilecektir¹²⁶⁷.

I- TGYK Md. 29'da Suçun Özel Görünüş Şekilleri

1-) TGYK Md. 29'da Teşebbüs

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan; *toplantı veya gösteri yürüyüşlerine engel olma suçu*; icrai hareketle işlenebilen neticeli bir suçtur¹²⁶⁸. Suç tipinin netice unsurunu; toplantı veya gösteri yürüyüşünün *engellenmiş olması* ve devamına imkan vermeyecek tertipler ile toplantı veya gösteri yürüyüşünün *ihlal edilmiş olması* oluşturmaktadır. Neticeli suçlarda, hareket ve netice unsurları zaman ve mekan bakımından bölünebilir özellik gösterdiği için TCK'nun 35 inci maddesinde düzenlenmiş olan teşebbüs hükümlerinin uygulanması imkan dahilindedir. Dolayısı ile söz konusu suç tipinin teşebbüs aşamasında kalabileceği kanaatindeyiz¹²⁶⁹. Örneğin; failin gerçekleştirilmekte olan kanuna uygun bir toplantı veya gösteri yürüyüşünü engellemek veya ihlal etmek amacıyla hazırladığı ses ve görüntü sistemi bozucu düzeneği etkinlik esnasında devreye sokmasına rağmen; düzeneğin arazi yapması nedeniyle çalışmaması halinde icrai hareketlerini gerçekleştirmiş ve fakat netice unsuru ortaya çıkmamış olacağı için teşebbüs aşamasında kalan fiilinin varlığı söz konusu olacaktır.

2-) TGYK Md. 29'da İştirak

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *toplantı veya gösteri yürüyüşlerine engel olma suçu*; iştirak hükümleri bakımından özellik arz etmez. Söz konusu suç tipi; tek faille işlenebileceği gibi birden fazla faille birlikte de (*müşterek faillik*) işlenebilir¹²⁷⁰. Bunun yanı sıra; *azmettirme ve yardım etme* şeklindeki iştirak türleri ile de söz konusu suçun işlenebileceğini ifade etmek gerekmektedir¹²⁷¹.

¹²⁶⁷ Özdemir, Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu, s. 3652-3653.

¹²⁶⁸ Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 224.

¹²⁶⁹ Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 224., Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 86., Şentürk, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 106., Özdemir, Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu, s. 3654.

¹²⁷⁰ Güngör, Kavalalı, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 210., Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 220.

¹²⁷¹ Özdemir, Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu, s. 3654.

3-) TGYK Md. 29'da İçtima

a) Bileşik Suç

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan suç tipi 5237 sayılı TCK'nın 42 inci maddesinde düzenlenmiş olan *bileşik suç* kurumu bakımından özellik arz etmemektedir. Tipikliğin içeriğinde biri diğerinin unsuru veya ağırlaştırıcı nedeni olarak kabul edilebilecek birden fazla bağımsız suçun varlığı söz konusu değildir. Ancak; söz konusu suçun bir başka suç içinde unsur veya ağırlaştırıcı neden olması halinde bileşik suç uygulaması gündeme gelebilir.

b) Zincirleme Suç

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *toplantı veya gösteri yürüyüşlerini engelleme suçunun*; fail tarafından tek suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda ve birden fazla defa işlenmesinin kuramsal açıdan mümkün olduğunu düşünmekteyiz¹²⁷². Bu durumda; failin aynı suç tipini birden fazla defa ihlal etmiş olmasına rağmen; TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrası son cümlesi uyarınca hakkında tek cezaya hükmedilecek ancak bu ceza dörtte birinden dörtte üçüne kadar arttırılacaktır. Suçun mağdurunun belirlenebilir bir kişi olmadığı hususu göz önünde bulundurulduğunda, failin tek fiili ile birden fazla kişiye karşı aynı suç tipini ihlal etmesinin mümkün olmadığı bu sebeple de zincirleme suç düzenleyen TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrasının (*aynı neviden fikri içtima*) bu suç kapsamında uygulama alanı bulmayacağını ifade etmek gerekir.

c) Fikri İçtima

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan suç tipine konu olan fiilin; aynı zamanda farklı bir hukuksal değeri koruması kaydı ile bir başka suç tipini ihlal etmesi halinde 5237 sayılı TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan "fikri içtima" kuralının uygulanması kuramsal açıdan gündeme gelebilecektir.

d) Normların Görünüşte İçtimaı

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan suç tipinde, failin ceza sorumluluğunun belirlenmesine yönelik ek düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre; "*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde*" ceza, söz konusu suç tipi kapsamında belirlenecektir. Bu düzenlemenin hukuki niteliği

¹²⁷² Özdemir, Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu, s. 3654.

itibariyle *normların (kanunların) görünüşte içtimaı* hallerinden biri olan¹²⁷³; *asli norm - tali norm* ilişkisi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin görüşlerimize "*genel olarak içtima kavramı*" başlığı altında yer verdiğimiz için burada yeniden değinilmeyecektir. Kanun koyucunun bu yöndeki bir düzenleme ile incelemekte olduğumuz suç tipini *tali (yardımcı) ceza normu* haline getirmiş olduğu ifade edilebilir. Dolayısı ile fail tarafından gerçekleştirilen tipik fiilin; aynı (ortak) hukuksal değeri koruması kaydı ile daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç tipini de ihlal etmesi halinde ceza sorumluluğunun sadece daha ağır cezayı gerektiren suç tipi üzerinden (*asli norm*) belirlenmesi gerekecek Kanun'un 29 uncu maddesi ise *tali norm* niteliği sebebiyle geriye çekilecektir.

e) Gerçek İçtima

Toplantı veya yürüyüşleri engelleme suçu esnasında fail tarafından cebir, tehdit veya kasten yaralama niteliğindeki fiillerin de icra edilmiş olması söz konusu olabilir. Bu durumda failin ceza sorumluluğunun belirlenmesi açısından söz konusu fiillerin kime veya kimlere yöneltildiğinin tespiti önem taşıyacaktır. Şayet söz konusu fiiller, toplantı veya gösteri yürüyüşünde görev yapmakta olan kolluğa veya diğer kamu görevlilerine yöneltilmiş ise Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan; *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak* suçu gündeme gelebilecektir¹²⁷⁴. Bununla birlikte cebir, tehdit veya kasten yaralama niteliğindeki fiillerin düzenleme kurulu üyelerine veya katılımcılara yönelik gerçekleştirilmiş olması halinde ise TCK'da yer alan *cebir, tehdit veya kasten yaralama* suçlarının da ayrıca ihlal edildiğinden bahsedilebilecektir. Bu aşamada dikkat edilmesi gereken husus; failin suçları somut olayda gerçekleştirdiği birden fazla fiil ile ihlal edip etmediğidir. Failin, somut olayda gerçekleştirdiği birden fazla fiil ile ilişkili olarak; hem Kanun'un 29 uncu maddesindeki suçu hem de TCK'da düzenlenmiş olan cebir, tehdit veya yaralama suçlarından herhangi birini ihlal etmesi halinde ceza sorumluluğunun gerçek içtima gereği her bir suç açısından ayrıca belirlenmesi gerekecektir.

¹²⁷³ Özdemir, Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu, s. 3654-3655.

¹²⁷⁴ Özdemir, Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu, s. 3655.

Bu açıklamalara ek olarak; Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *toplantı veya gösteri yürüyüşlerine engel olma suçunun*; düzenleme kurulu üyeleri veya katılımcılara yönelik cebir, tehdit, saldırı, hakaret veya mukavemette bulunma şeklindeki fiillerle gerçekleştirilmesi halinde; Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma suçunun* da ihlal edildiğinden bahsedilebilecektir. Ancak, ifade etmek gerekir ki; bu suç tipinin manevi unsuru faile yönelik *özel kastın* varlığını gerekli kılmaktadır. Dolayısı ile failin toplantı ve gösteri yürüyüşünde *huzur ve sükunu bozma* suçundan sorumlu tutulabilmesi için gerçekleştirdiği tehdit, saldırı veya hareket gibi fiilleri "huzur ve sükunu bozma maksadı ile" (*özel kast*) gerçekleştirmiş olduğunun ayrıca tespiti gerekmektedir.

Failin toplantı ve gösteri yürüyüşü esnasında; Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *toplantı ve yürüyüşleri engelleme suçu* ile Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma suçunu* ayrı ayrı ihlal etmiş olması halinde ceza sorumluluğunun nasıl belirleneceği sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda her iki suç tipinde yer alan görünüşte içtima kuralı gözetilerek bir sonuca ulaşmak gerekmektedir¹²⁷⁵. Ancak bu içtima kuralının uygulanabilmesi için failin aynı fiilinin söz konusu suç tiplerini ihlal etmesi halinde mümkün olacaktır. Örneğin; failin gerçekleştirilmekte olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde daha önceden hazırladığı ve etkinlik alanına sakladığı bomba görünümünde plastik bir düzeneği; etkinliğin yapıldığı esnada ortaya çıkarması ve bu suretle etkinliğe katılanlar arasında korku ve panik yaratmayı amaçlaması suretiyle Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma suçunu* ihlal ettiği aynı fiil nedeniyle gerçekleştirilmekte olan etkinliğin kamu idaresi tarafından sona erdirilmesi halinde Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenen "*toplantı veya gösteri yürüyüşlerine engel olma*" suçunu ihlal ettiğinden bahsedilebilecektir. Böyle bir durumda söz konusu görünüşte içtima düzenlemesi nedeniyle her iki suç tipi arasında sadece daha ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı failin sorumlu tutulması gerekecektir. Şayet; fail söz konusu suç tiplerini birden fazla ve farklı fiil ile ihlal ederse bu görünüşte içtima kuralının uygulanmayacağı kanaatini taşımaktayız. Bu durumda; fail tarafından ayrı fiiller ile ihlal edilen her bir suç tipi bakımından ayrı ayrı ceza sorumluluğunun gündeme gelmesi gerekmektedir.

¹²⁷⁵ 2911 sayılı TGYK'nun 29 ve 30 uncu maddelerinde düzenlenen suç tiplerinde yer verilen *görünüşte içtima kuralı* şu şekildedir: "...*fail daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde...*"

İ- TGYK Md.29'da Yaptırım

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *toplantı veya gösteri yürüyüşlerine engel olma suçu*; yaptırım tür ve miktarı olarak dokuz aydan bir yıl altı aya kadar hapis cezasını gerektirmektedir.

J- TGYK Md.29'da Görevli ve Yetkili Mahkeme

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *toplantı ve yürüyüşleri engelleme suçu* bakımından görevli ve yetkili mahkeme suçun işlendiği yer (toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer) *Asliye Ceza Mahkemesi*'dir. Failin, çocuk olması halinde ise görevli mahkeme; *Çocuk Mahkemeleri* olmakla birlikte, muhakeme kuralları açısından 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) ilgili maddelerinin uygulanması gerekecektir.

K- TGYK Md.29'da Dava ve Ceza Zamanaşımı

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *toplantı ve yürüyüşleri engelleme suçu* yaptırım tür ve miktarı göz önünde bulundurulduğunda; TCK'nun 66 ıncı maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *sekiz yıllık* "dava zamanaşımı" süresi ile TCK'nın 68 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *on yıllık* "ceza zamanaşımı" süresine tabidir.

L- Karşılaştırmalı Hukukta Durum

Alman hukuk sistemi açısından bezer düzenlemeyi içeren Alm. TK'nın 21 inci maddesine göre; bir kimsenin yasaklanmamış bir toplantı veya gösteri yürüyüşünü engellemek ya da zorla dağıtmak ya da başka bir suretle yapılmasını önlemek amacıyla şiddet veya tehdite başvurusu ya da esaslı derecede bozulmaya yol açması halinde *"üç yıla kadar hapis ya da adli para cezası"* uygulanacağı hüküm altına alınmıştır¹²⁷⁶.

Fransız hukuk sistemi açısından bezer düzenlemeyi içeren Fr. CK'nın 431-1 maddesine göre; toplantı veya gösteri yürüyüşü özgürlüğünün kullanılmasının engellenmesi halinde fail hakkında *"bir yıl hapis ve 15.000 Euro adli para cezası"* uygulanacağı, söz konusu fiilin şiddet, saldırı veya hakaret eylemleri ile

¹²⁷⁶ Alm. TK'nın 21 inci madde hükmünün Türkçe çevirisi için bkz.: **Aygörmez, (Alman) Toplantılar ve Yürüyüşler Hakkında Kanun**, s. 339-348.

gerçekleştirilmesi halinde ise "*üç yıl hapis ve 45.000 Euro adli para cezası*" uygulanacağı hüküm altına alınmıştır¹²⁷⁷.

6-) TGYK Md.30: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşünde Huzur ve Sükunu Bozma

A- Genel Açıklamalar

Kanun'un 30 uncu maddesinde *huzur ve sükunu bozma suçu* düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre gerçekleştirilmekte olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde huzur ve sükunu bozmak amacıyla tehdit veya hakaret veya saldırı veya mukavemette bulunulması yahut da başka bir suretle huzur ve sükunun bozulmasına sebebiyet verilmesi halinde gerçekleştirilen fiilin daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir suç oluşturmaması kaydı ile bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür.

B- TGYK Md.30'da Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)

Anayasa'nın 17 inci maddesine göre; herkes maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Bu anayasal ilkenin bir sonucu olarak, herkes huzurlu bir ortamda, rahatsız edilmeden, belirli bir sükunet duygusu içinde yaşam ve faaliyetlerini sürdürmek ve bu sayede maddi ve manevi varlığını geliştirmek hakkına sahiptir. Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan; *huzur ve sükunu bozma suçunda* korunan hukuksal değer; söz konusu anayasal ilke ile ilişkilendirilmek suretiyle açıklanması gerektiğini düşünmekteyiz. Suç tipinde yer alan ve ceza yaptırımına bağlanan hareketler göz önünde bulundurulduğunda, kişilerin huzur ve sükun içinde toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüklerinin hiç bir hukuka aykırı müdahale ve engel ile karşılaşmadan kullanılmasını sağlama amacına hizmet ettiği anlaşılmaktadır. Dolayısı ile suçla korunan hukuksal değer öncelikle kişilerin *toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlükleri*¹²⁷⁸ ve bu özgürlüğü kullandıkları esnadaki *huzur ve sükunları* olduğu söylenmelidir¹²⁷⁹. Huzur ve sükun kelimelerinin ikisi de Arapça kökenli olmakla birlikte sözlük anlamı itibariyle *huzur*; "dirlik, baş dinçliği,

¹²⁷⁷ Fr. CK Md.431-1.

¹²⁷⁸ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 225.

¹²⁷⁹ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 212., **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 226.

gönül rahatlığı, rahatlık, erinç", *sükun* ise; "sükûnet, huzur, rahat, durgunluk, dinginlik" anlamına gelmektedir¹²⁸⁰.

Anayasa'da yer alan temel hak ve özgürlüklerin ve bu bağlamda toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün kişiler tarafından yasal sınırları içinde kullanılmasını sağlama konusunda devletlerin yerine getirmeleri gereken pozitif yükümlülükler¹²⁸¹ göz önünde bulundurulduğunda; suç tipinin dolaylı olarak "kamu düzeni ve güvenliği" ile de ilişkili olduğu söylenebilir. Bu sebeple kamu düzeni ve güvenliğinin de korunan hukuksal değerler arasında dolaylı olarak yer aldığı ifade edilebilir¹²⁸².

C- TGYK Md.30'da Suçun Maddi Konusu

Kanun'un 30 uncu maddesinde yer alan *huzur ve sükunu bozma suçunun* maddi konusu, suçun mağduru ile aynı olup toplantı ve gösteri yürüyüşü esnasında gerçekleştirilen tipik hareketler nedeniyle huzur ve sükunları ihlal edilen kişilerdir.

D- TGYK Md.30'da Fail

Kanun'un 30 uncu maddesinde yer alan *huzur ve sükunu bozma suçu* fail bakımından özellik arz etmez. Suç tipindeki seçimlik hareketleri gerçekleştirecek kişinin belirli sığata veya özelliğı sahip olması gerekmediğinden herkes bu suçun faili olabilir¹²⁸³. Dolayısı ile kanuna uygun bir toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında huzur ve sükunu bozmak maksadı ile tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemette bulunan yahut başka suretle huzur ve sükunun bozulmasına sebebiyet veren kişiler fail olarak kabul edilecektir. Suçun faili, toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan kişilerden olabileceğı gibi etkinlik dışından herhangi bir kimse ve hatta kamu görevlisi de olabilir¹²⁸⁴. Ancak; failin kamu görevlisi olması halinde fiilin

¹²⁸⁰ Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlük. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>, E.T.: 25.11.2019.

¹²⁸¹ Platform "Artze für Das Leben" v. Avusturya, BN. 10126/82, KT. 21.06.1988. AİHM kararının İngilizce metni için Erişim Adresi: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57558%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57558%22]}), E.T.: 29.02.2020. AİHM, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü kapsamında devletlerin bir takım pozitif yükümlülüklerinin bulunduğunu ve bunlar arasında gösteriye katılanların, muhaliflerin fiziksel saldırısına uğrama korkusu duymadan geliştirmek istedikleri düşünceleri ve taleplerini muhalif olan kişilerin canlarını sıkmasına veya kızdırmasına rağmen; korku duymadan ortaya koyabilmelerine imkan sağlamayı da içerdığını, bu kapsamda gerçekleştirilen toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin muhaliflerin müdahaleleri karşısında Devlet tarafından gerekli tedbirler alınmak suretiyle korunması gerektiğini belirtmiştir. **İşören, Toplantı ve Gösteri**, s. 243,244.

¹²⁸² **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 88.

¹²⁸³ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 226., **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 212.

¹²⁸⁴ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 212.

görevle ilişkili başkaca bir suç oluşturup oluşturmadığın da ayrıca göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

E- TGYK Md.30'da Mağdur

Kanun'un 30 uncu maddesinde yer alan *huzur ve sükunu bozma suçu* mağdur bakımından özellik arz etmez. Toplantı veya gösteri yürüyüşünün gerçekleştirildiği esnada etkinliğe katılmakla birlikte kanuni tipte yer alan tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemet fiillerine maruz kalarak yahut başka bir suretle huzur ve sükunu bozulan dolayısı ile Anayasadan kaynaklanan toplantı veya gösteri yürüyüşü hakları ihlal edilen herkes bu suçun mağduru olarak kabul edilebilecektir¹²⁸⁵. Bunun yanı sıra; bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde huzur ve sükunun sağlanmasından diğer bir ifade ile kamu düzeni ve güvenliğinden sorumlu olan kamu idaresi ise söz konusu suç kapsamında *suçtan zarar gören* olarak kabul edilebilir.

F- TGYK Md.30'da Fiil (Eylem)

Kanun'un 30 uncu maddesinde yer alan *huzur ve sükunu bozma suçu*; fiil unsuru bakımından özellik arz ettiğinden suç tipinin iki kısma ayrılarak incelenmesi gerekmektedir. Suç tipinin ilk kısmında; *gerçekleştirilmekte olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde huzur ve sükunu bozmak maksadıyla tehdit veya hakaret veya saldırı veya mukavemette bulunmak*" şeklindeki fiillerin suç olarak düzenlendiği görülmektedir. Bu ilk kısmında yer alan *seçimlik hareketler* sonucunda "huzur ve sükunun bozulmuş olması" şeklinde bir zarar neticesinin ortaya çıkmasına ise suç tipinde yer verilmemiştir. Dolayısı ile tipikliğin bu ilk kısmında yer alan suçun; icrai davranışla işlenebilen, seçimlik hareketli, sırf hareket suçu ve tehlike suçu olarak kabul edilmesi gerekmektedir¹²⁸⁶. İkinci kısımda ise *gerçekleştirilmekte olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde başka herhangi bir suretle huzur ve sükunun bozulmasına sebebiyet vermek fiili* ceza yaptırımına bağlanmıştır. Suç tipinde yer alan bu ifadeden hareketle; toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında fail tarafından gerçekleştirilen herhangi bir hukuka aykırı davranış sonucunda huzur ve sükunun bozulmuş olması halinde ceza sorumluluğu gündeme gelecektir. Dolayısı ile tipikliğin ikinci kısımda yer alan suç fiili bakımından; "huzur ve sükunun bozulmuş

¹²⁸⁵ Şentürk, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 93., Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 88.

¹²⁸⁶ Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 230-231., Şentürk, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 108-109., Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 89.

olması" şeklinde beliren bir zarar neticesi söz konusudur¹²⁸⁷. Aynı zamanda tipiklikte yer alan bu ikinci fiilin; serbest hareketle işlenebileceğini ifade etmek gerekir.

Suç tipinin ilk kısmında yer alan fiilin, seçimlik hareketle işlenebilen aynı zamanda icrai nitelik taşıyan sırf hareket ve tehlike suçu olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Failin, kanuni tipte yer alan tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemette bulunmak şeklindeki hareketlerden en az birini; yapılmakta olan toplantı ve gösteri yürüyüşü esnasında huzur ve sükunu bozmak maksadı ile gerçekleştirmesi halinde suç tamamlanmış olacaktır¹²⁸⁸. Suçun tamamlandığından bahsedilebilmesi için ayrıca huzur ve sükunun bozulmuş olması şeklinde bir neticesinin ortaya çıkmasına ise gerek yoktur.

a) Tehdit

Arapça kökenli bir kelime olan tehdit, sözlük anlamı itibariyle; "gözdağı vermek" şeklinde tanımlanmıştır¹²⁸⁹. Ceza hukuku açısından ise tehdit kavramı; mağdurun kendisine veya yakınlık duyduğu kişilere yönelik zarar verileceği yönünde açıklamada bulunulması suretiyle iç huzur ve emniyet duygusunu ihlal edecek şekilde korkutulması olarak tanımlanmıştır¹²⁹⁰. Fiil unsuru incelenmekte olan; *huzur ve sükunu bozma suçu* açısından failin tehdit seçimlik hareketini toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında ve huzur ve sükunu bozmak maksadı ile gerçekleştirmesi ile suç tamamlanmış olacaktır. Tehdit fiili; TKC'nun 106 ıncı maddesinde ayrıca bağımsız bir suç tipi olarak düzenlenmiş¹²⁹¹ olmakla birlikte, niteliği itibariyle icrai davranışla

¹²⁸⁷ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 230.

¹²⁸⁸ T.C. Yargıtay 16. Ceza Dairesi E. 2018/4792, K. 2019/3589, T. 13.5.2019. "Sanık ...'ın 28.05.2016 tarihinde KESK tarafından Samsun Valiliğinin izni ile düzenlenen "Laik eğitim ve Laik yaşam" konulu yürüyüş öncesinde yürüyüşe katılacakların üst aramalarının yapıldığı polis noktasına gelerek beklemeye başladığı, görevli polis memurlarının yürüyüşe katılacaksa toplantı alanına geçmesi aksi takdirde bariyerlerin arkasında durması yönündeki uyarıları üzerine; -benim vatan hainleriyle ne işim olur, ben burada duracağım beni susturamayacaksınız, buradan göndermeye gücünüz yetmez- şeklinde cevap verdiği, ardından mitinge katılanlara hitaben - Allah belanızı versin, beni susturmaya, buradan uzaklaştırmaya gücünüz yetmeyecek- şeklinde bağırarak miting güvenliğini tehlikeye düşürdüğü, iddiasıyla açılan kamu davasında yargılandığı Samsun 10. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2016/624 Esas, 2017/723 Karar sayılı dosyasında 01.12.2017 tarihli hükümle 2911 Sayılı Kanun'un 30/1, TCK 62/1 ve 51. maddeleri uyarınca erteli 1 yıl 3 ay hapis cezasına mahkum olduğu anlaşılmıştır. Bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun Samsun Bölge Adliye Mahkemesi 2. Ceza Dairesinin 20.12.2017 tarih ve 2017/1922-1786 E/K sayılı ilamıyla esastan reddine karar verilmesi üzerine kararın kesinleştiği anlaşılmıştır." Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.: 06.01.2020.

¹²⁸⁹ Türk Dil Kurumu (TDK), Güncel Türkçe Sözlük. Erişim Adresi: <https://www.sozluk.gov.tr/>, E.T.: 27.11.2019.

¹²⁹⁰ **Özbek, Doğan, Bacaksız, Özel Hükümler**, s. 1142.

¹²⁹¹ 5237 sayılı TCK "Tehdit Madde 106- (1) Bir başkasını, kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden bahisle tehdit eden kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara

işlenebilen sırf hareket ve soyut tehlike suçu özelliği göstermektedir¹²⁹². Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçuna* ilişkin açıklamalar kısmında tehdit fiili ile ilgili ayrıntılı açıklamalara yer verildiği için tekrar oluşturmaması açısından bu başlık altında ayrıca değinilmeyecektir.

b) Hakaret

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma suçunun* fiil unsurunda yer alan seçimlik hareketlerden biri diğerini ise hakaret fiili oluşturmaktadır. Arapça kökenli bir kelime olan hakaret, sözlük anlamı itibariyle "*onur kırma, onura dokunma*" veya "*küçültücü söz veya davranış*" şeklinde tanımlanmıştır¹²⁹³. Ceza hukuku açısından TCK'nın 125 inci maddesi "*hakaret suçu*" başlığı altında; hakaret sayılan fiilleri tanımlamıştır. Bu düzenlemeye göre bir kimseye onur, şeref veya saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut fiil veya olgu isnat etmek yahut sövmek (küfür etmek) hakaret suçunu oluşturmaktadır. Yapılmakta olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında huzur ve sükunu bozmak maksadıyla düzenleme kurulu başkan ve üyelerine yahut katılımcılara yönelik hakaret fiilinin gerçekleştirilmesi halinde Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma suçu* ihlali gündeme gelecektir.

Suç tipinde sadece "*hakaret*" ifadesine yer verilmiş olsa dahi bu ifadeden; hem *somut fiil veya olgu isnadının* hem de *sövme* şeklindeki fiillerin anlaşılması gerektiği ifade edilmektedir¹²⁹⁴. Hakaret seçimlik hareketinin; toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında fail tarafından nasıl gerçekleştirildiğinin ise önemi bulunmamaktadır. Dolayısı ile işleniş biçimi açısından hakaret fiilinin serbest

uğratacağından veya sair bir kötülük edeceğinden bahisle tehditte ise, mağdurun şikayeti üzerine, altı aya kadar hapis veya adli para cezasına hükmolunur. (2) Tehdidin; a) Silahla, b) Kişinin kendisini tanınamayacak bir hale koyması suretiyle, imzasız mektupla veya özel işaretlerle, c) Birden fazla kişi tarafından birlikte, d) Var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu güçten yararlanılarak, İşlenmesi halinde, fail hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (3) Tehdit amacıyla kasten öldürme, kasten yaralama veya malvarlığına zarar verme suçunun işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı ceza verilir." Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, E.T.: 01.03.2020.

¹²⁹² **Özbek, Doğan, Bacaksız, Özel Hükümler**, s. 403-404.

¹²⁹³ Türk Dil Kurumu (TDK) Güncel Türkçe Sözlük. Erişim Adresi: <https://www.sozluk.gov.tr/>, E.T.: 27.11.2019.

¹²⁹⁴ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 229.

hareketle işlenebileceğinin kabulü gerekmektedir¹²⁹⁵. Ancak her halükarda hakaret teşkil eden fiilin tahkir edici (onur, şeref ve saygınlığı rencide edici) bir niteliğe sahip olması gerekmektedir¹²⁹⁶. Kanun'un 30 uncu maddesinde yer alan suç tipinde seçimlik hareket olarak düzenlenen hakaret fiili niteliği itibariyle icrai davranış ile gerçekleştirilebilen, sırf hareket ve aynı zamanda soyut tehlike suçu özelliği göstermektedir¹²⁹⁷.

c) Saldırı

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma* suçunda yer alan seçimlik hareketlerden bir diğerini ise *saldırı fiili*¹²⁹⁸ oluşturmaktadır. Sözlük anlamı itibariyle saldırı kelimesi; "*kötülük yapmak, yıpratmak amacıyla doğrudan doğruya silahlı veya silahsız bir eylemde bulunma, hücum, taarruz, tecavüz*" şeklinde tanımlanmıştır¹²⁹⁹. Saldırı seçimlik hareketinin tehditten farkını fiilin işleniş biçimi oluşturmaktadır. Saldırıda; fail tarafından gerçekleştirilen davranışın genellikle kişi üzerinde *müessir fiil*¹³⁰⁰ şeklinde ortaya çıktığı kabul edilmektedir¹³⁰¹.

¹²⁹⁵ Hakaret fiilinin; fail tarafından söz, resim, yazı veya işaretle gerçekleştirilmesi imkan dahilindedir.

¹²⁹⁶ **Özen**, Öğreti ve Uygulama Işığında Özel Hükümler, s. 607., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, Özel Hükümler, s. 510.

¹²⁹⁷ **Özen**, Öğreti ve Uygulama Işığında Özel Hükümler, s. 619., **Özbek, Doğan, Bacaksız**, Özel Hükümler, s. 512.

¹²⁹⁸ Öğretide; saldırı (taarruz) kelimesi; fiili tecavüzü gerektiren, genellikle darp ve yaralama biçiminde tezahür eden hareket olarak tanımlanmıştır. Saldırının (taarruz); eşyaya yönelik gerçekleşmesinin de mümkün olduğu; bu kapsamda toplantı yapılan binanın camını kırmak, oparlörü tahrip etmek, pankartları yıkmak gibi hareketlerin de saldırı (taarruz) fiiline örnek oluşturacağı ifade edilmiştir. **Güngör, Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 213.

¹²⁹⁹ Türk Dil Kurumu (TDK) Güncel Türkçe Sözlük. Erişim Adresi: <https://www.sozluk.gov.tr/>, E.T.: 27.11.2019.

¹³⁰⁰ Ceza hukuku açısından müessir fiil; cismen bedene eza veren, sıhhati ihlal eden, akli meleklerde teşevvüs (karışıklık) husule getiren veya getirebilecek fiiller şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan hareketle; doğrudan doğruya bedene yönelik fiziki müdahaleler (dövmek veya yaralamak vb.) müessir fiil olarak nitelendirilmekle birlikte vücut bütünlüğüne etki eden psikolojik müdahaleler de müessir fiil olarak nitelendirilebilir. Hukuk sözlüğünde müessir fiilin tanımını şu şekilde yapmıştır; "*Bir kimseye bedensel (cismani) zarar veren, bedensel bütünlüğü ve sağlığı zedeleyen, akılsal yatkınlığa zarar veren ve cezayı gerektiren eylem; örneğin dövmek, yaralamak.*" Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, s. 580.

¹³⁰¹ Paul Logoz, *Commentaire du Code Penal Suisse, Partie Speciale*, Neuchatel, 1956, II, s. 641. Aktaran: **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 229.

d) Mukavemette Bulunmak (Direnmek)

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan huzur ve sükunu bozma suçunda yer alan son seçimlik hareket ise *mukavemette bulunmak*'tır¹³⁰². Mukavemet kelimesi sözlük anlamı itibariyle; *dayanma, karşı durma, karşı koyma, dayanırlık veya direnç* şeklinde tanımlanmıştır¹³⁰³. Öğretide; mukavemetin icrai bir fiile yönelik tepki olduğu bu nedenle de mukavemetten önce icra edilmiş olan bir fiilin bulunması gerektiği belirtilmiştir¹³⁰⁴.

Mukavemet seçimlik hareketinin; toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında kime yönelik gerçekleştirilmesi gerektiği suç tipinde açıkça düzenlenmemiştir. Huzur ve sükunu bozmak maksadıyla mukavemette bulunmak şeklinde belirtilen hareketin; etkinlikten sorumlu düzenleme kurulu başkan veya üyelerine yöneltilmesi ihtimal dahilindedir¹³⁰⁵. Çalışmanın önceki bölümlerinde de ayrıca değinildiği üzere; Kanun'un 12 nci maddesi düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarını belirlemiştir. Buna göre; toplantı veya gösteri yürüyüşünün sükun ve düzeni ile bildirimde belirtilen amaçlar dışına çıkmamasını sağlamak esasen düzenleme kurulunun görev ve sorumluluğundadır. Düzenleme kurulunun bu konuda gerekli önlemleri alması ve gerektiğinde kolluk görevlilerinden yardım istemesi yasal bir zorunluluktur. Düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin bu sorumluluğunun etkinliğin sona ermesine kadar devam ettiği de unutulmamalıdır. O halde; bir toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında katılımcılar arasından yahut etkinlik dışından bazı kişi veya kişilerin gerçekleştirdikleri bir takım taşkın davranışlar nedeniyle huzur ve sükunu bozmaları halinde bulundukları ortamdan uzaklaştırılmaları da gerekebilir. Düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin söz konusu kişileri uzaklaştırma girişiminde bulunmalarına karşılık direnç gösterilmesi (karşı konulması) halinde; *mukavemette bulunma* seçimlik hareketinin gerçekleştiğinden bahsedilebilecektir. Öğretideki bir görüşe göre; sadece aktif mukavemet olarak nitelendirilebilen davranışlar suçun

¹³⁰² Öğretide mukavemette bulunmak fiili; direniş göstermek şeklinde tanımlanmıştır. Söz konusu direnişin ise aktif veya itaat etmemek şeklinde pasif olarak gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir. Bu kapsamda; toplantı veya gösteri yürüyüş esnasında yöneticinin bir kişiyi uzaklaştırmak istemesine karşın buna aktif veya pasif mukavemette (direnişte) bulunulması örnek olarak verilmiştir. **Güngör, Kavalalı, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, s. 213.

¹³⁰³ Türk Dil Kurumu (TDK) Güncel Türkçe Sözlük. Erişim Adresi: <https://www.sozluk.gov.tr/>, E.T.: 28.11.2019.

¹³⁰⁴ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 229

¹³⁰⁵ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 229

oluşmasına vücut verebilirken¹³⁰⁶; bir diğer görüşe göre hem aktif hem de pasif mukavemet fiillerinin suç kapsamında değerlendirilmesi mümkün görülmektedir¹³⁰⁷. Mukavemette bulunan kişilerin; Kanun'un 30 uncu maddesi kapsamında sorumlu tutulabilmeleri için ayrıca "huzur ve sükunu bozmak maksadı" (özel kast) ile hareket etmiş olmaları gerekmektedir. Suçun manevi unsuruna ilişkin başlık altında bu hususa ayrıca değinilecektir.

Somut olayda; mukavemet gösterilen kişi veya kişilerin; etkinlikte görev yapmakta olan kolluk veya diğer kamu görevlileri olması halinde ise Kanun'un 28 nci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçunun* oluştuğundan bahsedilebilecektir. Bunun için ilgili suç tipinin unsurlarının gerçekleşip gerçekleşmediğinin ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.

e) Başka Bir Suretle Huzur veya Sükunun Bozulmasına Sebebiyet Vermek

Kanun'un 30 uncu maddesinde yer alan *huzur ve sükunu bozma* suçunun ikinci kısmında; *başka bir suretle huzur ve sükunun bozulmasına sebebiyet vermek* fiili ceza yaptırımına bağlanmıştır. Suç tipinde yer alan; "*başka herhangi bir suretle*" ifadesinden ilk kısımda belirtilen tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemette bulunma fiillerinin dışında kalan herhangi bir hukuka aykırı davranışın anlaşılması gerekmektedir¹³⁰⁸. Dolayısıyla bu ikinci kısımda yer alan fiilin serbest hareketle işlenebilen neticeli bir suç (zarar suçu) olduğunu öncelikle ifade etmek gerekmektedir¹³⁰⁹.

Yapılmakta olan bir toplantı ve gösteri yürüyüşü esnasında suç tipinin ilk kısmında yer alan fiiller dışında; başka herhangi bir hareket ile huzur ve sükunun bozulmasına sebebiyet verilmesi halinde; fail hakkında bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası gündeme gelecektir.

Kanun'un 30'uncu maddesinde düzenlenmiş olan; "*huzur ve sükunu bozma suçunun* fiil (eylem) unsuruna ilişkin yapılan açıklamalar kapsamında şu önemli

¹³⁰⁶ **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 92., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 112.

¹³⁰⁷ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 229.

¹³⁰⁸ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 213.

¹³⁰⁹ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 230. Suçun netice unsurunu; huzur ve sükunun bozulmuş olması oluşturmaktadır., **Güngör, Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 213.

tespitlerde bulunulabilir. Kanun koyucu aynı suç tipinde iki farklı işleniş biçimi ihdas etmiştir. Suç tipinin ilk işleniş biçiminde; mevcut bir toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde huzur ve sükunu bozmak maksadıyla gerçekleştirilen tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemette bulunma fiilleri cezalandırılmaktadır. Dolayısıyla burada seçimlik hareketle işlenebilen, icrai nitelik taşıyan, sırf hareket (tehlike) suçunun varlığı söz konusudur.

Suçun ikinci işleniş biçimi olan; "*başka bir suretle huzur ve sükunun bozulmasına sebebiyet vermek*" fiilinde ise mevcut bir toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında fail tarafından gerçekleştirilen diğer hukuka aykırı fiiller ile huzur ve sükunun bozulmuş olması neticesi cezalandırılmaktadır. Dolayısı ile suçun ikinci işleniş biçimi açısından; serbest hareketle işlenebilen, icrai nitelik taşıyan bir neticeli suçunun (zarar suçu) varlığı söz konusu olmaktadır.

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan; *huzur ve sükunu bozma* suçunda fiil unsuruna ilişkin benimsenen bu tercihin suç genel kuramı ile suç ihdas etme tekniğine uygun düşmediği kanaatindeyiz. Şöyle ki; yapılmakta olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında etkinliğin huzur ve sükununu ihlal etmeye yönelik hukuka aykırı fiillerin cezalandırılması kanun koyucu tarafından amaçlanmakta ise; bu fiillerin ilgili suç tipinde açık, anlaşılır ve birbiri ile uyum gösterecek şekilde yer alması gerektiği kanaatini taşımaktayız. Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenen *huzur ve sükunu bozma suçunun* fiil unsurunu düzenleyen aynı hükmünde, maddi ve manevi unsurları birbirinden farklılık arz eden iki ayrı fiilin dolayısı ile aynı suç tipinin iki farklı işleniş biçiminin yer aldığı görülmektedir. Kanun koyucunun bu yöndeki tercihinin bir sonucu olarak uygulamada suç tipinin fiil unsurunun tespiti ve somut olaylara tatbiki kapsamında hatalı (yanlış) uygulamaların gündeme gelebileceği kanaatindeyiz.

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma* suçunun ikinci kısmını oluşturan; "...veya *başka bir suretle huzur ve sükunun bozulmasına sebebiyet verenler*..." şeklindeki fiil düzenlemesi ile Kanun koyucunun suç tipinde ayrıca bir netice unsuruna yer vermiş olmasının yerinde olmadığını düşünmekteyiz. Suç tipinin ikinci kısmını oluşturan söz konusu fiil unsurunun da ilk kısım ile uyumlu olacak şekilde; "*sırf hareket suçu*" ve "*soyut tehlike suçu*" olarak ihdas edilmesinin daha doğru bir tercih olacağını düşünmekteyiz. Suç tipinin mevcut hali ile olarak birbiri ile uyumlu fiiller içermediğini belirtmek gerekmektedir. Bu

konudaki çözüm önerimiz ise; suç tipinde yapılacak olan bir düzenleme ile özellikle ikinci kısımda yer verilen fiile ilişkin ifadelerin yeniden düzenlenerek suç tipinin bütünüyle "soyut tehlike" veya "somut tehlike" suçuna dönüştürülmesinin sağlanmasıdır. Bu kapsamda; 5237 sayılı TCK'nın 123 üncü maddesinde düzenlenmiş olan "*Huzur ve Sükunu Bozma Suçu*"nun tipikliğinden de yararlanılabilir¹³¹⁰. TCK'da düzenlenmiş olan söz konusu suç tipi de bütünüyle "tehlike suçu" olarak ihdas edilmiştir¹³¹¹.

Öğretide, suç tipinde yer verilen "huzur ve sükun" kavramlarının kapsam ve içerik olarak açık olmadığı¹³¹² söz konusu ifadeden; gerçekleştirilmekte olan toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmakla birlikte failin rahatsız edici davranışlarından etkilenen azınlık teşkil edebilecek kadar sayıca küçük bir grubun yahut da bir kaç kişinin anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir¹³¹³. Kanaatimizce de söz konusu suç tipinin mevcut hali ile netice unsurunu oluşturan; "*huzur ve sükunun bozulmuş olması*" ifadesinden; toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanların ekseriyetini temsil edecek bir çoğunluğun anlaşılması gerekmektedir¹³¹⁴.

G- TGYK Md.30'da Manevi Unsur

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan; *huzur ve sükunu bozma suçu* manevi unsur açısından kasten işlenebilen bir suçtur. Suç tipinin ilk kısmında yer alan; "*yapılmakta olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde huzur ve sükunu bozmak maksadıyla tehdit veya hakaret veya saldırı veya mukavemette bulunmak*" fiili açısından failde ayrıca bir amacın (saik) bulunması gerektiği için suç tipinin bu ilk kısmının "özel kast" ile işlenebileceğinin kabulü gerekmektedir¹³¹⁵. Bu kapsamda; failin kanuni tipte yer alan seçimlik hareketleri bilerek ve isteyerek

¹³¹⁰ Ceza hukuku öğretisinde; "*Huzur ve Sükunu Bozma Suçu*"nda fiil unsuru hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Özlem Yenerer Çakmut, *Kişilerin Huzur ve Sükunu Bozma ve Gürültüye Neden Olma Suçları*, Beta Yayınevi, 1. Baskı, Şubat, 2014.

¹³¹¹ Muharrem Özen, Atacan Köksal, "Kişilerin Huzur ve Sükununu Bozma Suçu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 68, Sayı: 2, s. 485.

¹³¹² *Yarsuvat*, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 230.

¹³¹³ Sahir Erman, "Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanuna Dair Bazı Mülahazalar", I.B.M, 1953, XXVII, No:78, s. 9. Aktaran: *Yarsuvat*, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 230., *Güngör, Kavalalı, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 213.

¹³¹⁴ *Gülhan*, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 90., *Şentürk*, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 109.

¹³¹⁵ *Güngör, Kavalalı*, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 213., *Yarsuvat*, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 231., *Şentürk*, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 112., *Gülhan*, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 93.

gerçekleştirmesinin yanı sıra, yapılmakta olan toplantı ve gösteri yürüyüşünde huzur ve sükunu bozma amacını da taşıması gerekmektedir.

Suç tipinin ikinci kısmında yer alan; "...veya başka bir suretle huzur ve sükunun bozulmasına sebebiyet verenler..." fiili açısından ise "genel kast" yeterlidir¹³¹⁶. Dolayısı ile failin bilerek ve isteyerek gerçekleştirdiği herhangi bir hukuka aykırı hareket ile yapılmakta olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde huzur ve sükunu bozması halinde ceza sorumluluğu gündeme gelecektir.

H- TGYK Md.30'da Hukuka Aykırılık Unsuru

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan; *huzur ve sükunu bozma suçu* hukuka aykırılık unsuru bakımından değerlendirildiğinde şu tespitlerde bulunulabilir. Öncelikle belirtmek gerekir ki; bu suç tipinin ilk kısmında yer alan fiil açısından hukuka uygunluk sebeplerinin hiç birinin şartlarının oluşmayacağı kanaatindeyiz. Suç tipinin ilk kısımda yer alan fiil manevi unsur açısından; "*huzur ve sükunu bozmak maksadıyla*" diğer bir deyişle *özel kast* ile işlenebilmektedir. Dolayısı ile failin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemette bulunmak şeklindeki seçimlik hareketleri toplantı ve gösteri yürüyüşünde huzur ve sükunu bozmak maksadı ile gerçekleştirmiş olması gerekmektedir. Bu şartlar altında suç tipinin ilk kısmının hukuka uygunluk sebeplerinden herhangi birinin şartlarının oluşması açısından uygun olmadığı açıktır.

Suçun ikinci kısmında yer alan fiil bakımından ise *meşru müdafaa* ve *ilgilinin rızası* hukuka uygunluk sebeplerinin şartlarının oluşmayacağını düşünmekteyiz. Ancak, *hakkın icrası* ve *kanun hükmünü icra* hukuka uygunluk sebeplerinin şartlarının ise oluşabileceği kanaatindeyiz. Şöyle ki; yapılmakta olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında sarf edilen sözlerin (konuşmaların) veya atılan sloganların içerik itibarıyla ifade özgürlüğü ile toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanım sınırları içinde kalması koşuluyla bunların etkinliğe katılanların bir kısmını rahatsız etmesi ve bu suretle huzur ve sükunlarını bozması halinde her ne kadar kanuni tipe uygun (huzur ve sükunu bozan) bir fiilin varlığı gündeme gelmiş olsa dahi; "*hakkın kullanılması (icrası)*" hukuka uygunluk sebebinin kanuni şartlarının oluşması nedeniyle gerçekleştirilen fiillerin hukuka uygun kabul edilmesi gerekecektir. Dolayısı ile suçun yapısal unsurlarından hukuka aykırılık

¹³¹⁶ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 231., **Güngör, Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 213., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 113.

unsuru oluşmayacağı için söz konusu fiiller tipikliği ihlal etmiş olmalarına rağmen; suç teşkil etmeyecek ve failin ceza sorumluluğu gündeme gelmeyecektir. Bunun dışında yapılmakta olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında kanundan kaynaklanan yetkilerini kullanan kamu görevlilerinin; düzenleme kurulu başkan ve üyeleri ile katılımcılara yönelik müdahaleleri gündeme gelebilecektir. Bu gibi durumlarda yasal sınırları içinde kalmak koşulu ile kamu görevlilerinin bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne yönelik gerçekleştirdikleri müdahalelerin katılımcıların huzur ve sükununu bozmuş olmasına rağmen; hukuka aykırı olarak değerlendirilmesi mümkün olmayacaktır. Takdir edileceği üzere, kamu görevlilerinin gerçekleştirdiği görev kapsamındaki fiilleri yasanın belirlediği sınırları aşmamak kaydı ile "*kanun hükmünü icra*" hukuka uygunluk sebebi kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu durumda da tipiklik oluşmuş olmasına rağmen; suçun yapısal unsurlarından *hukuka aykırılık unsuru* oluşmayacağı için kamu görevlileri tarafından gerçekleştirilecek olan söz konusu fiiller suç teşkil etmeyecek ve dolayısı ile ceza sorumluluğu da gündeme gelmeyecektir.

I- TGYK Md.30'da Suçun Özel Görünüş Şekilleri

1-) TGYK Md. 30'da Teşebbüs

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan; *huzur ve sükunu bozma suçunun* farklı nitelikteki iki ayrı fiili ihtiva etmesinden dolayı teşebbüs hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağının her bir fiil için yapılacak olan değerlendirme sonucunda ayrıca belirlenmesi gerekmektedir.

Kanun'un 30 uncu maddesinde; toplantı veya gösteri yürüyüşünde huzur ve sükunu bozma maksadıyla; *tehdit* veya *hakaret* veya *saldırı* veya *mukavemette bulunmak* şeklinde tarif edilen fiilin ilk kısmının; hareket unsurundan bağımsız bir netice unsuruna yer vermemesi göz önünde bulundurulduğunda; suçun bu ilk kısmının sırf hareket suçu ve soyut tehlike suçu olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Daha önce de ifade edildiği üzere, sırf hareket suçlarında hareketten bağımsız bir netice unsuru bulunmadığı için teşebbüs hükümlerinin uygulanması da bu tür suç tiplerinde kural olarak mümkün görünmemektedir¹³¹⁷. Ancak; istisnai bir durum olarak kanuni tipte yer alan söz konusu seçimlik hareketlerin zaman ve mekan bakımından bölünebilir özellik göstermesi halinde teşebbüs hükümlerinin

¹³¹⁷ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 230.

uygulanabileceği kabul edilmektedir. Örneğin; toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan kişilerin huzur ve sükunlarını bozmak maksadıyla failin önceden hazırladığı ve içeriğinde etkinlik alanında bir terör eylemi gerçekleştirileceğinden ve bu nedenle etkinliğe katılanların tamamının zarar göreceğinden bahisle tehdit ifadeleri içeren broşür ve notları etkinlik alanında dağıtmak üzereyken kolluk görevlileri tarafından şüpheli hareketleri fark edilerek yakalanan failin eyleminin bu hali ile teşebbüs aşamasında kalmış olduğundan bahsedilebilecektir.

Kanun'un 30 uncu maddesinde; yapılmakta olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde başka herhangi bir suretle huzur ve sükunun bozulmasına sebebiyet verme şeklinde tarif edilen fiilin ikinci kısmının ise niteliği itibariyle serbest hareketle işlenebilen neticeli bir suç (zarar suçu) olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Suç tipinin bu ikinci kısmında netice unsuruna yer verildiği için teşebbüs hükümlerinin uygulanması kuramsal açıdan mümkün görünmektedir¹³¹⁸. Örneğin, failin gerçekleştirilen bir toplantı ve gösteri yürüyüşü kapsamında etkinlik konusuna duyduğu rahatsızlık ve tepki nedeniyle katılımcıların huzur ve sükunu bozmak maksadıyla önceden hazırlayarak etkinlik alanına yerleştirdiği ses etkili patlayıcı düzeneği etkinlik esnasında aktif etmeye (patlatmaya) çalışmasına rağmen; düzeneğin arıza yapması nedeni ile huzur ve sükunu bozma amacını gerçekleştirememesi halinde fiilin teşebbüs aşamasında kalmış olduğundan bahsedilebilecektir.

2-) TGYK Md.30'da İştirak

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan; *huzur ve sükunu bozma suçu* iştirak hükümleri bakımından özellik arz etmez. Suç tipi tek faille işlenebileceği gibi birden fazla faille birlikte (müşterek faillik) de işlenebilir. Bunun dışında, *azmettirme* ve *yardım etme* şeklindeki iştirak türleri ile de söz konusu suçun işlenebileceğini belirtmek gerekmektedir. Bu açıklamalara ek olarak; suçun tipinin ilk kısmında yer alan fiilin, manevi unsur açısından *özel kastla* işlendiği göz önünde bulundurulduğunda; suça katılan her bir failin söz konusu suçtan "müşterek fail" olarak sorumlu tutulabilmesi için toplantı ve gösteri yürüyüşü esnasında; "*huzur ve sükunu bozmak maksadı*" ile seçimlik hareketler olan tehdit veya hakaret veya saldırı

¹³¹⁸ Şentürk, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 114., Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 94.

veya mukavemette bulunma fiillerini gerçekleştirmiş olmaları gerekmektedir¹³¹⁹. Aksi halde sadece söz konusu hukuka aykırı fiilleri cezalandıran 5237 sayılı TCK'daki *Tehdit Md.106, Hakaret Md.125, Yaralama Md.86* suçlarından dolayı ceza sorumlulukları gündeme gelecektir.

3-) TGYK Md.30'da İçtima

a) Bileşik Suç

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan; *huzur ve sükunu bozma suçunun* ilk kısmında; yapılmakta olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında huzur ve sükunu bozmak maksadıyla *tehdit* veya *hakaret* fiillerinde bulunmak ceza yaptırımına bağlanmıştır. Suç tipinin bu hali ile *bileşik suç* olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Hatırlanacağı üzere; bir suçun diğer bir suç içinde unsur veya ağırlaştırıcı neden olması dolayısıyla tek fiil sayılan suçlara *bileşik suç* denilmekte ve bu durumda fail bakımından içtima hükümleri uygulanmamaktadır¹³²⁰. Huzur ve sükunu bozma suçundaki ilk seçimlik hareketin TCK'nun 106 ıncı maddesinde düzenlenmiş olan "*tehdit suçunu*", ikinci seçimlik hareketin TCK'nun 125 inci maddesinde düzenlenmiş olan "*hakaret suçunu*" oluşturduğu anlaşılmaktadır. Ancak, söz konusu suç tiplerinden her biri Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan; huzur ve sükunu bozma suçun birer unsuruna dönüştükleri ve bu suretle tek fiil haline geldikleri için bileşik suçun varlığını kabul etmek gerekmektedir. Bu açıklamalar ışığında; faillerin somut olayda huzur ve sükunu bozma suçunun

¹³¹⁹ Seydi Kaymaz, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanuna Göre İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Nitelikli Hallerin Diğer Suç Ortaklarına Geçiş Sorunu", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XVI, Yıl: 2012, Sayı: 2, s. 124. Yazar; suça iştirak konusunda sorumluluğun esasını oluşturan bağlılık kuralının bir gereği olarak; her şeyden önce iştirak edilen fiilin kasten işlenmesi gerektiğini, sorumluluk için kastın dışında başka subjektif unsurların da gerçekleşmesi gereken haller söz konusu olduğunda; fail bakımından bu hallerin de ayrıca gerçekleşmiş olmasının gerektiğini ifade etmiştir. Buna göre; özel kast ile işlenen suçlarda (saik suçları) failin kasten hareket etmesinin ceza sorumluluğu açısından yeterli olmayacağı, ayrıca suçun kanuni tanımında belirtilen saikle hareket etmesinin gerektiğini belirtmiştir. Konu hakkında ayrıca bkz.: Meral Ekici Şahin, "İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Suça Etki Eden Nedenlerin Şeriklere Sirayeti", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2015, Cilt: 64, Sayı: 3, s. 637-686. Yazar, iştirak konusu ile ilgili çalışmada; suçun tipikliğine dâhil olan subjektif nitelikteki unsurların tipiklikle alakalı olduğunu ve söz konusu nedenler açısından iştirakte bağlılık kuralının geçerli olduğunu ifade etmiştir. Buna göre; bazı suç tiplerinde suçun temel şeklinin unsuru olan "özel kast" veya "saikin" subjektif niteliğine rağmen, suça etki eden "şahsi neden" kavramı içinde değerlendirilemeyeceği; "özel kast" veya "amacın" suçun unsuru değil de suça etki eden ve cezayı ağırlaştıran neden olarak düzenlendiği hallerde ise bunun "şahsi nedenler" olarak kabul edilmesi gerektiği ve iştirakte bağlılık kuralı dışında değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. (s. 657-659.)

¹³²⁰ 5237 sayılı TCK "Bileşik Suç Madde 42- (1) Biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suça bileşik suç denir. Bu tür suçlarda içtima hükümleri uygulanmaz."

tipikliğini ihlal etmeleri halinde haklarında ayrıca yukarıda sayılan tehdit, hakaret veya kasten yaralama suçlarından dolayı ceza sorumluluğu gündeme gelmeyecektir. Tipikliğin ikinci kısmında yer alan fiilin ise bileşik suç oluşturmadığını ifade etmek gerekmektedir.

b) Zincirleme Suç

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma suçu'nda* mağdur; hatırlanacağı üzere gerçekleştirilmekte olan toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış olmakla birlikte huzur ve sükunları ihlal edilmiş olan herkestir. Bu sebeple suçun mağdurunun belirlenebilir bir kişi olmadığını öncelikle ifade etmek gerekmektedir. O halde; failin tek suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda birden fazla defa Kanun'un 30 uncu maddesinde belirtilmiş olan tipik davranışı gerçekleştirmesi halinde TCK'nun 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının son cümlesi uyarınca hakkında tek cezaya hükmedilecek ancak bu ceza dörtte birinden dörtte üçüne kadar arttırılacaktır. Mağdurun belirlenebilir bir kişi olmaması nedeniyle TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan zincirleme suç hükmünün bu suç tipi açısından uygulanabilirliğinin bulunmadığını düşünmekteyiz.

c) Fikri İçtima

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan suç tipine konu olan fiilin; aynı zamanda farklı bir hukuksal değeri koruması kaydı ile bir başka suç tipini de ihlal etmesi halinde 5237 sayılı TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan "fikri içtima" kuralının uygulanması kuramsal açıdan gündeme gelebilecektir.

d) Normların Görünüşte İçtimaı

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma suçu'nda* da failin ceza sorumluluğunun belirlenmesine yönelik ek düzenlemeye yer verildiği görülmektedir. Buna göre; "*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde*" ceza sorumluluğu söz konusu suç tipi kapsamında belirlenecektir. Bu düzenlemenin hukuki niteliği itibarıyla *normların (kanunların) görünüşte içtimaı* hallerinden biri olan; *asli norm - tali norm* ilişkisi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin görüşlerimize "*genel olarak içtima kavramı*" başlığı altında ayrıca yer verdiğimiz için burada yeniden değinilmeyecektir. Kanun koyucunun bu yöndeki bir ek düzenleme ile incelemekte olduğumuz suç tipini *tali*

(yardımcı) ceza normu haline getirmiş olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bu sebeple fail tarafından gerçekleştirilen tipik fiilin aynı hukuksal değeri koruması kaydı ile daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç tipini de ihlal etmesi halinde ceza sorumluluğunun sadece daha ağır cezayı gerektiren suç tipi üzerinden (asli norm) belirlenmesi gerekecek; Kanun'un 30 uncu maddesi ise *tali (yardımcı) norm* niteliği sebebiyle uygulama açısından geriye çekilecektir

e) Gerçek İçtima

Gerçekleştirilmekte olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında; failin huzur ve sükunu bozma suçunu ihlal etmesinin yanı sıra gerçekleştirdiği farklı fiilleri ile farklı suç tiplerini de ihlal etmesi halinde ceza sorumluluğu gerçek içtima kapsamında belirlenecektir.

İ- TGYK Md.30'da Yaptırım

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma suçu*; yaptırım tür ve miktarı olarak bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir.

J- TGYK Md.30'da Görevli ve Yetkili Mahkeme

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma suçu* bakımından görevli ve yetkili mahkeme suçun işlendiği yer (toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer) *Asliye Ceza Mahkemesi*'dir. Failin çocuk olması halinde ise görevli mahkeme; *Çocuk Mahkemeleri* olmakla birlikte muhakeme kuralları açısından 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) ilgili maddelerinin uygulanması gerekecektir.

K- TGYK Md.30'da Dava ve Ceza Zamanaşımı

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma suçu*; yaptırım tür ve miktarı göz önünde bulundurulduğunda; TCK'nun 66 ıncı maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *sekiz yıllık* "dava zamaşımı" süresi ile TCK'nın 68 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *on yıllık* "ceza zamaşımı" süresine tabidir.

7-) Md.31: Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları ve Suç İşlemeye Teşvik

Kanun'un 31 inci maddesinin üst başlığı; "*Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları ve Suç İşlemeye Teşvik*" şeklinde belirlenmiş olmasına rağmen; maddenin

1 inci fıkrasında "*kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanmak*"; maddenin 2 ve 3 üncü fıkralarında ise "*kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik*" fiillerinin bağımsız iki farklı suç tipi olarak düzenlendiği görülmektedir.

7.a TGYK Md.31/f(1): Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtalarını Kullanma Suçu

A- Genel Açıklamalar

Kanun koyucu; toplantı ve gösteri yürüyüşleri esnasında kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla kitleleri yönlendirme konusunda önemli bir işlevi bulunan propaganda araçlarının etkinlik kapsamında kullanılmasını belirli bir usul ve kurala bağlamış ve buna aykırı davranışları ise suç olarak düzenlemiştir.

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipine göre; düzenleme kurulu başkanı ve en az altı üyesinin ad ve soyadları ile imzalarını taşımayan Kanun'un 26 ıncı maddesinde yazılı propaganda vasıtalarını hazırlamak, yazdırmak, bastırmak, propaganda maksadıyla kullanmak veya başka suretle Kanun'un 26 ıncı maddesinde belirtilen yasak ve şartlara uymamak altı aydan bir yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir.

Propaganda kelimesi sözlük anlamı itibarıyla; "*bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma, yaymaca*" şeklinde tanımlanmıştır¹³²¹. Propaganda araçları (vasıtaları) ise propaganda teşkil eden hareketlerin gerçekleştirilmesini sağlayan her türü alet veya araç olarak ifade edilebilir. Bu tanımlardan hareketle propagandanın söz, yazı, şekil, işaret, müzik veya sanat gösterisi veya başka herhangi bir şekilde yapılabileceği öğretide ifade edilmektedir¹³²².

Kanun'un 26 ncı maddesi; "*Çağrı ve propaganda araçları*" üst başlığı altında toplantı ve gösteri yürüyüşleri esnasında kullanılacak olan propaganda araçlarını; *çağrı veya propaganda amacıyla kullanılacak olan basılı veya çoğaltılmış veya el ile yazılmış davetiye, levha veya ilanlar* olarak belirlemiştir. Dolayısı ile Kanun'un 31

¹³²¹ Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlük. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>, E.T.: 04.12.2019. Hukuk sözlülüğünde ise propaganda kelimesi; "Herhangi bir düşünceyi yaymak amacı ile sözlü veya yazılı yapılan etki; belirli bir düşüncenin toplum içinde yayılmasını ve yerleşmesini sağlamak amacıyla bu görüşün yayılması, birden çok kişinin bilgisine ulaştırılması ve onlar üzerinde etkili olunması." şeklinde tanımlanmıştır. **Yılmaz**, *Hukuk Sözlüğü*, s. 675.

¹³²² **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 170.

inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçunun* maddi konusunu; Kanun'un 26 ncı maddesinde sınırlı olarak belirtilmiş olan söz konusu; *davetiye, levha veya ilan şeklindeki* propaganda araçları olacaktır.

Kanun'un 26 ncı maddesine göre; toplantı veya gösteri yürüyüşleri esnasında çağrı veya propaganda amacıyla kullanılacak olan basılı veya çoğaltılmış veya el ile yazılmış *davetiye veya levha veya ilanların* üzerinde; düzenleme kurulu başkanı ile en az altı üyesinin ad ve soyadı ile imzalarının bulunması zorunludur. Bunun dışında, söz konusu propaganda vasıtalarından asılması gerekenlerin; Kanun'un 6 ncı maddesi'nde¹³²³ belirtilen yöntemle de uyulması şartı ile valilik veya kaymakamlık tarafından önceden belirlenmiş yerlere asılması gerekmektedir.

Kanun'un 26 ncı maddesine göre; propaganda ve çağrı alet veya araçlarında; halkı suç işlemeye özendiren veya kışkırtan herhangi bir yazı veya resmin bulunması yasaktır.

Kanun'un 26 ncı maddesine göre; *ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç ile çağrı yapılabilir*. Bunun için etkinliğin yapılacağı tarihin bir önceki gününden itibaren etkinliğin başlayacağı saate kadar ve güneşin doğuşundan batışına kadar sürecek olan zaman dilimi içerisinde söz konusu yöntemin kullanılabileceği hüküm altına alınmıştır. Aynı maddeye göre; Kanun'da belirtilen zaman aralığı dışında söz konusu çağrı alet veya araçlarının kullanılması ve kapalı yer toplantılarında ses yükseltici alet veya araçlar ile dışarıya yayın yapılması yasaklanmıştır.

¹³²³ 2911 sayılı TGYK "Toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı Madde 6 – (Değişik: 2/3/2014-6529/5 md.) Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, tüm il ve ilçe sınırları içerisinde aşağıdaki hükümlere uyulmak şartıyla her yerde yapılabilir. İl ve ilçelerde toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı, kamu düzenini ve genel asayişini bozmayacak, vatandaşların günlük yaşamını aşırı ve katlanılamaz derecede zorlaştırmayacak şekilde ve 22 nci maddenin birinci fıkrasında sayılan sınırlamalara uyulması kaydıyla Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasi partilerin il ve ilçe temsilcileri ile güzergâhın geçeceği ilçe ve il belediye başkanlarının, en çok üyeye sahip üç sendikanın ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının il ve ilçe temsilcilerinin görüşleri alınarak mahallin en büyük mülki amiri tarafından belirlenir. İl ve ilçenin büyüklüğü, gelişmişliği ve yerleşim özellikleri dikkate alınarak birden fazla toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı belirlenebilir. Belirlenen toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı yerel gazeteler ile valilik ve kaymakamlık internet sitelerinden ilan edilerek halka duyurulur. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri yer ve güzergâhı hakkında sonradan yapılacak değişiklikler de aynı yöntemle yapılır. Bu değişiklikler duyurudan on beş gün sonra geçerli olur. Birden fazla toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhının belirlendiği il ve ilçelerde düzenleme kurulu, kamu düzenini ve genel asayişini bozmayacak belirlenen yer ve güzergâhlardan birisini tercih edebilir." Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2911.pdf>, E.T.: 01.03.2020.

B- TGYK Md.31/f(1)'de Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçu* ile korunması amaçlanan hukuksal değer; genel anlamda *kamu düzeni ve güvenliği* olduğu söylenebilir¹³²⁴. Toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılım sağlayan kitlelerin propaganda araçları ile hukuka aykırı amaçlar için kolaylıkla yönlendirilebilecekleri veya şiddet ve anarşi ortamına sürüklenebilecekleri bu suretle oluşabilecek her türlü karışıklık veya düzensizlik ile güvenlik ihlalinin önlenmesi amacıyla kanun koyucu tarafından propaganda araçlarının kullanımına yönelik yasal sınırlamalar getirildiği anlaşılmaktadır¹³²⁵.

C- TGYK Md.31/f(1)'de Suçun Maddi Konusu

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçunun* maddi konusunu; düzenleme kurulu başkanı ve en az altı üyesinin ad ve soyadları ile imzalarını taşımayan ve Kanun'un 26 ncı maddesinde belirtilmiş olan; "*davetiye, levha veya ilan şeklindeki propaganda araçları*" oluşturmaktadır. Kanun'un 26 ncı maddesine göre; suçun maddi konusunu oluşturan davetiye, levha veya ilan şeklindeki propaganda araçlarının "*basılı*" veya "*çoğaltılmış*" veya "*el yazılı*" olması mümkündür.

Kanun'un 26 ncı maddesinde belirtilmiş olan şartları taşımayan diğer bir ifade ile *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını; hazırlamak, yazdırmak, bastırmak, propaganda amacıyla kullanmak*; altı aydan bir yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir. Bunun yanı sıra; Kanun'un 26 ncı maddesinde düzenlenen *çağrı ve propaganda araçlarına ilişkin yasak ve şartlara sair surette uymamak* da aynı suç kapsamında ceza sorumluluğunu gündeme getirmektedir. Bu fiil bakımından da suçun maddi konusunu; Kanun'un 26 ncı maddesinde belirtilen çağrı ve propaganda araçları oluşturmaktadır.

D- TGYK Md.31/f(1)'de Fail

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçu* fail bakımından özellik arz etmez. Suç

¹³²⁴ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 174., **Güngör, Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 216. Yazarlar, söz konusu suç tipi ile halkın suça kışkırtan davranışlara karşı korunduğunu ifade etmiştir., **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 96., **Şentürk**, *2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri*, s. 117.

¹³²⁵ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 175.

tipindeki seçimlik hareketleri gerçekleştirecek kişinin belirli sığata veya özelliğe sahip olması gerekmediğinden herkes bu suçun faili olabilir¹³²⁶. Dolayısı ile düzenleme kurulu başkan ve en az altı üyesinin adı ve soyadı ile imzalarını taşımayan basılı, çoğaltılmış veya el yazılı davetiye, levha veya ilanları; *hazırlayan, yazdıran, bastıran, propaganda maksadıyla kullanan* yahut *sair suretle Kanun'un 26 inci maddesinde belirtilen yasak veya şartlara uymayan* herkes Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suçun faili olabilir¹³²⁷.

E- TGYK Md.31/f(1)'de Mağdur

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçunun* mağduru belirli bir gerçek kişi değildir. Suçla korunan hukuksal değerden hareketle suçun mağdurunun toplumu oluşturan herkes olduğu söylenebilir¹³²⁸. Söz konusu suçun fail tarafından gerçekleştirilmesi nedeniyle kamu düzeni ve güvenliği zarar tehlikesine maruz kalacağı için Devlet tüzel kişiliği ve kamu idaresi suçtan zarar gören olarak nitelendirilebilir.

F- TGYK Md.31/f(1)'de Fiil (Eylem)

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçu*; fiil unsuru bakımında icrai davranışla işlenebilen, seçimlik hareketli bir suçtur¹³²⁹. Suç tipinde yer alan seçimlik hareketler; düzenleme kurulu başkan ve en az altı üyesinin ad ve soyadları ile imzalarını taşımayan, basılı, çoğaltılmış veya el yazılı davetiye, levha veya ilanları (propaganda vasıtalarını) *hazırlamak, yazdırmak, bastırmak* veya *propaganda maksadıyla kullanmak*'tır.

Öğretide; failin söz konusu seçimlik hareketlerden dolayı cezalandırılabilmesi için suçun maddi konusunu oluşturan davetiye, levha veya ilanların *toplantı ve yürüyüşü ile ilgili olması* ve *halka ulaştırılmış olması* gerektiği ifade edilmiştir¹³³⁰.

¹³²⁶ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 216., **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 174.

¹³²⁷ **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 97., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 116.

¹³²⁸ Suçun mağdurunun "kamu" olduğu hakkında görüş için bkz.: **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 97., **Şentürk**, *2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri*, s. 117.

¹³²⁹ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 171,172., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 118., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 98.

¹³³⁰ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s.171., **Güngör, Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 218. Yazarlar eserlerinde; davetiye, levha veya ilanların toplantı ve yürüyüşle ilgili olması gerekliliğinden maksadın; düzenlenmek istenen toplantı ve yürüyüşe davet edici nitelik taşıması ve etkinliğin amacını belirtme işlevini yerine getirmesinin anlaşılması

Söz konusu gereklilik her ne kadar suç tipinde ayrıca ve açıkça belirtilmemiş olsa da suçun maddi konusunu oluşturan propaganda vasıtalarının mahiyetinden bu gerekliliğin ortaya çıktığı ifade edilmiştir¹³³¹. Davetiye, levha veya ilanların *toplantı ve yürüyüşü ile ilgili olması* ve *halka ulaştırılmış olması* şartlarının Kanun'un 31 inci maddesinde yer alan tüm seçimlik hareketler bakımından gerçekleşmesinin mümkün olmadığı kanaatini taşımaktayız. Özellikle propaganda vasıtalarının *halka ulaştırılmış olması* diğer bir ifade ile *aleniyetin sağlanmış olması* gerekliliğinin; suç tipinde yer alan seçimlik hareketlerden *hazırlamak*, *yazdırmak* ve *bastırmak* fiilleri bakımından uygun olmadığı; aksine suç tipinde yer alan bu hareketler ile tezat (çelişki) oluşturacağı kanaatini taşımaktayız. Bu sebeple; propaganda vasıtaları olan davetiye, levha veya ilanların halka ulaştırılmış olması gerekliliğinin sadece; "*propaganda maksadıyla kullanmak*" seçimlik hareketi bakımından gündeme gelebileceğini değerlendirmekteyiz.

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan ve düzenleme kurulu başkanı ile en az altı üyesinin imzalarını taşımayan davetiye, levha veya ilanları (propaganda araçlarını) *hazırlamak*, *yazdırmak*, *bastırmak* veya *propaganda maksadıyla kullanmak* şeklindeki fiillerin niteliği itibariyle ayrıca bir zarar neticesi içermemesi sebebiyle "sırf hareket suçu"¹³³² ve "soyut tehlike suçu" olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasının son cümlesinde; *sair suretle Kanun'un 26 ıncı maddesindeki yasak ve şartlara uymamak* şeklindeki fiil de suç tipine dahil edilmiştir. Bu durumda; ceza sorumluluğunu meydana getirecek olan söz konusu fiilin kapsamına nelerin dahil olduğunun açık bir şekilde ortaya konulması gerekmektedir. Kanun'un 26 ncı maddesinde çağrı ve propaganda vasıtalarına ilişkin yasak ve şartlar dört ayrı fıkra da şu şekilde düzenlenmiştir:

Kanun'un 26 ncı maddenin 1 inci fıkrasına göre; aynı maddede belirtilmiş olan propaganda vasıtalarından asılması gerekli olanların, Kanun'un 6 ıncı maddesinde belirtilen yöntemle uyulmak suretiyle valilik veya kaymaklık tarafından önceden tespit edilmiş yerlere asılması zorunludur.

gerektiğini ifade etmiştir. Halka ulaşmış olmasından maksadın ise *aleniyet* olduğunu belirtmiştir. Bu kabulden hareketle; Propaganda vasıtalarını hazırlayanların, bastıranların, basanların fiillerinin ancak halka ulaştırılmaları halinde diğer bir ifade ile bu maksat ile kullanılmaları halinde tamamlanabileceği ifade edilmiştir.

¹³³¹ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 171.

¹³³² **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 172.

Kanun'un 26 ncı maddenin 2 nci fıkrasına göre; propaganda alet veya araçlarında *halkı suç işlemeye özendiren veya kışkırtan* yazı veya resim bulundurulması yasaktır.

Kanun'un 26 ncı maddenin 3 üncü fıkrasına göre; ses yükselten veya ileten herhangi bir araç veya alet ile toplantı veya gösteri yürüyüşü için çağrı yapılabilir. Ancak; bunun için aynı maddede belirlenmiş olan süre şartına (sınırına) uyulması zorunludur. Toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılacağı tarihten bir gün önceki günden toplantı veya gösteri yürüyüşünün başlayacağı saate kadar güneşin doğuşundan batışına kadarki zaman dilimi içinde çağrı yapılabileceği bu süre sınırının dışında ses yükselten herhangi bir alet veya aracın kullanılamayacağı hüküm altına alınmıştır.

Kanun'un 26 ncı maddenin 4 üncü fıkrasına göre ise; kapalı yer toplantılarında ses yükseltici alet veya araçlarla dışarıya yayın yapılması yasaktır.

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçu* bakımından; yukarıda yer verilen ve Kanun'un 26 ncı maddesinde düzenlenmiş olan yasak ve şartlara bilerek ve isteyerek (kasten) uyulmaması halinde de ceza sorumluluğu gündeme gelecektir.

Burada dikkat edilmesi gereken önemli husus; Kanun'un 26 ncı maddesinin 2 inci fıkrasında belirlenmiş olan yasağın; içerik itibariyle Kanun'un 31 inci maddesinin 2 inci fıkrasında ayrıca bağımsız bir suç tipi olarak düzenlenmiş olmasıdır. Kanun'un 26 ncı maddesinin 2 nci fıkrasına göre; "*propaganda alet veya araçlarında halkı suç işlemeye özendiren veya kışkırtan yazı veya resim bulundurulması*" yasaktır. Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen suç tipinde ise; *propaganda vasıtalarında halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik eder mahiyette yazı veya resim veya işaret bulundurulması* bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir.

Söz konusu yasal düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde; Kanun'un 26 ncı maddesinin 2 nci fıkrasındaki yasak¹³³³ somut olayda fail tarafından ihlal edildiği takdirde; failin ceza sorumluluğu Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci

¹³³³ Kanun'un 26 ncı maddenin 2 nci fıkrasına göre; propaganda alet veya araçlarında halkı suç işlemeye özendiren veya kışkırtan yazı veya resim bulundurulması yasaktır.

fikrasında düzenlenen suç tipi üzerinden değil; Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen suç tipi üzerinden belirlenmesi gerekecektir.

G- TGYK Md.31/f(1)'de Manevi Unsur

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçu* manevi unsur bakımından kasten işlenebilir. Genel kast yeterlidir¹³³⁴. Suçun maddi konusunu oluşturan propaganda vasıtaları olan davetiye, levha veya ilanları düzenleme kurulu başkan ve en az altı üyesinin imzası olmamasına rağmen; "hazırlamak", "yazdırmak", "bastırmak" veya "sair surette 26 ıncı maddedeki yasak ve şartlara uymamak" seçimlik hareketlerinden herhangi birinin fail tarafından bilerek ve istenerek gerçekleştirilmiş olması halinde suçun ihlali dolayısı ile de failin ceza sorumluluğu gündeme gelecektir.

Suç tipinde yer alan tek bir seçimlik hareket dışında failin saikine yer verilmediği için; diğer tüm seçimlik hareketler genel kast ile işlenebilecektir. Ancak; "propaganda maksadıyla kullanmak" şeklindeki seçimlik harekette failin saikine yer verildiği için bu fiil ancak *özel kast* ile işlenebilir¹³³⁵. Dolayısı ile davetiye, levha veya ilanların düzenleme kurulu başkanı ve en az altı üyesinin imzasının bulunmamasına rağmen; *propaganda maksadıyla kullanılması* halinde ceza sorumluluğu gündeme gelecektir. O halde, söz konusu seçimlik hareket fail tarafından başka bir saik ile gerçekleştirilmiş ise bu durumda failin ceza sorumluluğu manevi unsur oluşmadığı için gündeme gelmeyecektir. Örneğin; propaganda maksadı yerine maddi bir menfaat karşılığında imza bulunmayan davetiye, levha veya ilanların dağıtılması halinde saik diğer bir ifade ile özel kast gerçekleşmediği için suçun varlığından da bahsedilemeyecektir¹³³⁶.

Kanun koyucu tarafından; "...veya bu maksatla başka araçlar kullanılmış olursa..." şeklinde belirlenmiş olan suçun ikinci seçimlik hareketinin, manevi unsur açısından ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Söz konusu seçimlik harekete göre; failin toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde suç işlemeye teşvik veya tahrik maksadıyla Kanun'un 26 ncı maddesinde belirtilmiş olan propaganda araçlarının

¹³³⁴ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 218., **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 172., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 100., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 119.

¹³³⁵ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 172., **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 218., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 100., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 119.

¹³³⁶ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 172.

dışında başka bir araç kullanması halinde yine Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipini ihlal etmiş olacağı açıktır. Söz konusu seçimlik hareketi belirtmek için suç tipinde kullanılmış olan "...veya bu maksatla...." ifadesinden; failin amaç veya saikine işaret edildiği dolayısı ile bu hareket bakımından failin özel kastın bulunması gerektiği şeklinde bir çıkarımda bulunulabilir. Ancak; aynı suç tipinin hem genel kast hem de özel kast ile işlenebilmesinin kuramsal açıdan isabetli olmayacağı düşüncesinde olduğumuzdan; bu konuda karşılık oluşturabilecek söz konusu seçimlik hareketin; Kanun koyucu tarafından değiştirilerek çözüme ulaştırılabileceğini düşünmekteyiz. Söz konusu seçimlik hareketin de genel kast kapsamında değerlendirilebilmesi için tipikliğe; "...veya teşvik ve tahrikin başka araçlar kullanılarak işlenmesi halinde..." gibi bir ifadenin eklenmesinin uygun olacağını düşünmekteyiz.

H- TGYK Md.31/f(1)'de Hukuka Aykırılık Unsuru

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçu* hukuka aykırılık unsuru bakımından özellik arz etmez. Suç tipinde yer alan seçimlik hareketler bakımından; meşru savunma, ilginin rızası ve kanun hükmünü icra hukuka uygulun sebeplerinin maddi şartlarının oluşmayacağı kanaatini taşımaktayız. Ancak; Kanun'un 26 ncı maddesinde belirtilmiş olan yasak ve şartları ihlal etmemek kaydı ile basılı veya çoğaltılmış veya el ile yazılmış olan davetiye, levha veya ilan şeklindeki çağrı ve propaganda vasıtalarını ifade özgürlüğünün özel bir görünüm şekli olan toplantı veya gösteri yürüyüşü hakkı kapsamında kullanmak; TCK'nın 26 ncı maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan; *hakkın icrası* hukuka uygunluk sebebinin maddi şartları içinde değerlendirilebilir.

I- TGYK Md.31/f(1)'de Suçun Özel Görünüş Şekilleri

1-) TGYK Md.31/f(1)'de Teşebbüs

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçu*; niteliği itibariyle icrai davranışla işlenebilen, sırf hareket ve soyut tehlike suçu olması dolayısı ile kural olarak teşebbüse müsait değildir. Suç tipinde yer alan; "*hazırlamak*", "*bastırmak*", "*yazdırmak*", "*propaganda maksadıyla kullanmak*" şeklindeki seçimlik hareketlerin her biri niteliği itibariyle icrai ve aynı zamanda sırf hareket ve tehlike suçu niteliği

taşımaktadır. Dolayısı ile söz konusu seçimlik hareketlerden en az birinin fail tarafından kasten gerçekleştirilmesi ile suç tamamlanmış olacaktır. Daha önce de ifade edildiği üzere; sırf hareket suçları ve soyut tehlike suçlarında (neticesi harekete bitişik suçlarda); hareketler zaman ve mekan bakımından bölünebilir özellik göstermesi dışında teşebbüs hükümlerinin uygulanması mümkün değildir. Bu kapsamda örneğin; failin, önceden başkası tarafından hazırlanmış ve üzerinde düzleme kurulu başkan ve üyelerinin ad ve soyadları ile imzaları bulunmayan etkinlik davetiyelerini bu özelliğini bilmesine rağmen, propaganda maksadıyla etraftaki insanlara dağıtmak için çarşı meydanına giden ve burada henüz ilk davetiyesini durdurduğu bir kişiye vermek üzereyken kolluk yetkililerinin durumu fark etmesi üzerine yakalanan failin icra hareketlerini tamamlayamadığı ve failinin bu suretle teşebbüs aşamasında kaldığından bahsedilebileceğini düşünmekteyiz. Aynı fıkra da yer alan diğer seçimlik hareketlerin ise teşebbüse müsait olmadığını değerlendirmekteyiz.

Suç tipinin son kısmında yer alan; *sair suretle 26 ncı maddedeki yasak ve şartlara uymamak* fiillerinin teşebbüse konu olup olmayacağı hususunun ise ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Kanun'un 26 ıncı maddesinde çağrı ve propaganda vasıtalarının kullanımına ilişkin dört fıkra altında söz konusu yasak ve şartlar düzenlenmiştir. Kanun'un 26 ncı maddesinde belirtilen çağrı veya propaganda araçlarından asılması gerekenleri önceden tespit edilmiş yerler dışında başka bir yere asmak; ses yükseltici araç ve aletleri maddede belirtilmiş olan süreler dışında kullanmak veya kapalı yer toplantılarında dışarı yayın yapmak için kullanmak fiillerinin ayrıca bir zarar neticesi içermemesi nedeniyle bu fiillerin de sırf hareket suçu ve soyut tehlike suçu (neticesi harekete bitişik suç) olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple söz konusu fiiller bakımından da kural olarak teşebbüs hükümlerinin uygulanması mümkün görünmemektedir.

2-) TGYK Md.31/f(1)'de İştirak

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçu* iştirak hükümleri bakımından özellik arz etmez. Suç; tek faille işlenebileceği gibi birden fazla faille birlikte (müşterek faillik) de işlenebilir. Bunun yanı sıra; söz konusu suça *azmettirme* ve *yardım etme* şeklinde iştirak etmek de mümkündür. Suçun seçimlik hareketlerinden birini oluşturan; düzenleme kurulu başkan ve en az altı üyesinin ad ve soyadları ile imzalarını

taşımayan, basılı, çoğaltılmış veya el yazılı davetiye, levha veya ilanları (propaganda vasıtalarını) "*propaganda maksadıyla kullanmak*" fiili; manevi unsur bakımından *özel kast* ile işlendiği göz önünde bulundurulduğunda; suça katılan her bir kişinin fail sıfatı ile sorumlu tutulabilmesi için söz konusu seçimlik hareketi aynı saikle (amaçla) gerçekleştirmeleri gerekmektedir.

3-) TGYK Md.31/f(1)'de İçtima

a) Bileşik Suç

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipi 5237 sayılı TCK'nın 42 inci maddesinde düzenlenmiş olan "bileşik suç" kurumu bakımından özellik arz etmemektedir. Tipikliğin içeriğinde biri diğerinin unsuru veya ağırlaştırıcı nedeni olarak kabul edilebilecek birden fazla bağımsız suçun varlığı söz konusu değildir. Ancak; söz konusu suçun bir başka suç içinde unsur veya ağırlaştırıcı neden olması halinde "bileşik suç" uygulaması gündeme gelebilir.

b) Zincirleme Suç

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçu*; mağdur unsuru bakımından özellik arz etmektedir. Söz konusu suçun mağduru; belirli bir kişi değil, toplumu oluşturan herkestir. Dolayısı ile failin tek suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda söz konusu suçu birden fazla defa işlemesi halinde, 5237 sayılı TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının son cümlesi uyarınca ceza sorumluluğu tek suç üzerinden belirlenecek ancak bu ceza dörtte birinden dörtte üçüne kadar arttırılacaktır. Mağdurun belirlenebilir bir kişi olmaması nedeniyle 5237 sayılı TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan zincirleme suç hükmünün ise bu suç tipi açısından uygulanabilirliğinin bulunmadığını düşünmekteyiz.

c) Fikri İçtima

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipine konu olan fiilin; aynı zamanda farklı bir hukuksal değeri koruması kaydı ile bir başka suç tipini de ihlal etmesi halinde 5237 sayılı TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan "fikri içtima" kuralının uygulanması kuramsal açıdan mümkündür.

d) Normların Görünüşte İçtima

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipine konu olan fiil bakımından; *görünüşte içtima* ilişkisine konu olabilecek özel bir durum bulunmamaktadır.

e) Gerçek İçtima

Failin söz konusu suç tipini ihlal etmesinin yanı sıra gerçekleştirdiği farklı fiiller ile farklı suç tiplerini de ihlal etmesi halinde ceza sorumluluğu gerçek içtima kapsamında belirlenecektir. Bu kapsamda; Kanun'un 30 uncu maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipini ihlal eden failin aynı zamanda kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen, yöneten veya bunların hareketlerine katılan kişi olması halinde fiillerin birden fazla olması ve farklı suç tiplerini ihlal etmesi nedeniyle hem Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrası hem de 30 uncu maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tiplerinden dolayı ayrı ayrı sorumluluğu ortaya çıkacaktır.

İ- TGYK Md.31/f(1)'de Yaptırım

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen; *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçu* yaptırım tür ve miktarı olarak altı aydan bir yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir.

J- TGYK Md.31/f(1)'de Görevli ve Yetkili Mahkeme

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçunda* görevli ve yetkili mahkeme suçun işlendiği yer *Asliye Ceza Mahkemesi*'dir. Failin çocuk olması halinde; görevli mahkeme *Çocuk Mahkemeleri* olmakla birlikte muhakeme kuralları açısından 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) ilgili maddelerinin uygulanması gerekecektir.

K- TGYK Md.31/f(1)'de Dava ve Ceza Zamanaşımı

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçu* yaptırım miktarı göz önünde bulundurulduğunda; TCK'nun 66 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *sekiz yıllık "dava zamanaşımı"* süresi ile TCK'nın 68 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *on yıllık "ceza zamanaşımı"* süresine tabidir.

7.b TGYK Md.31/f(2-3) Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları ile Suç İşlemeye Teşvik ve Tahrik

A- Genel Açıklamalar

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 inci fıkrasına göre; *Kanun'un 26 ncı maddesinde belirtilen propaganda vasıtalarında halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik eder mahiyette yazı veya resim veya işaret bulundurmak yahut suç işlemeye teşvik ve tahrik maksadıyla başka araçlar kullanmak* fiil daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir.

Kanun'un 31 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında ise cezayı ağırlaştıran nitelikli hal düzenlemesine yer verilmiştir. Buna göre; söz konusu *propaganda vasıtaları ile gerçekleştirilmiş olan suça teşvik ve tahrik fiilleri sonucunda bir suç işlenir veya suçun işlenmesine teşebbüs edilirse* fiil daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde teşvik ve tahrikte bulunan failler hakkında üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası gündeme gelecektir.

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu*; hukuki niteliği itibariyle TCK'nın Beşinci Bölümünde, *Kamu Barışına Karşı Suçlar* başlığı altında, 214 üncü maddede düzenlenmiş olan; "*suç işlemeye tahrik suçu*"nun¹³³⁷ özel şeklini oluşturmaktadır¹³³⁸. Dolayısı ile söz konusu suç tipleri arasında *görünüşte içtima*¹³³⁹ türlerinden biri olan *özel norm - genel norm ilişkisi* bulunmaktadır. Bu konu hakkındaki açıklamalara suçun özel görünüş şekillerinden içtima başlığı altında ayrıca yer verilecektir.

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 inci fıkrasında yer alan suç tipinin madde başlığında "*suç işlemeye teşvik*" ifadesine yer verilmiş olmasına rağmen; fiil kısmında "*suç işlemeye teşvik ve tahrik*" ifadesine yer verildiği görülmektedir. Öğretide bizim de katıldığımız görüşe göre; *teşvik* ve *tahrik* kelimelerinin farklı

¹³³⁷ 5237 sayılı TCK'nın 214 üncü maddesinde düzenlenen *Suç İşlemeye Tahrik Suçu* ve unsurları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Erdener Yurtcan, *Yargıtay Kararları Işığında Kamu Barışına Karşı Suçlar*, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ocak, 2016.

¹³³⁸ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 175.

¹³³⁹ Suçların görünüşte içtimai ve bu kapsamda *özel norm - genel norm, asli norm - tali norm* ve *tüketen norm - tüketilen norm* ilişkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Kayıhan İçel, "Görünüşte Birleşme (İçtima) İlkeleri ve Yeni Türk Ceza Kanunu", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 14, Güz, 2008, s. 35-49., **İçel, Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 316 vd.

anlamları bulunmasına rağmen; suç tipinde eş anlama gelecek şekilde kullanılmıştır¹³⁴⁰. Kanun koyucunun bu yöndeki tercihinin isabetli olmadığını belirtmekle birlikte, suç tipinde sadece "*suç işlemeye tahrik*" ifadesinin kullanılmasının daha yerinde bir tercih olacağı görüşüne iştirak etmekteyiz¹³⁴¹. Kanun koyucunun; teşvik ve tahrik kelimelerinin her ikisine de suç tipinde yer verme iradesinin devam etmesi halinde ise bu iki kelime arasında "ve" bağlacı yerine "veya" bağlacının kullanmasının daha yerinde olacağını düşünmekteyiz. Suç tipi düzenlemesi mevcut haliyle; "teşvik" ve "tahrik" fiillerinin bir arada bulunmasının zorunlu olduğu şeklinde bir izlenimi ortaya koymaktadır. Bu açıklamaların yanı sıra suç tipinin madde başlığında yer alan; "... ve suç işlemeye teşvik" ifadesinin de suç tipinin içeriği ile uyumlu olması açısından "... ve suç işlemeye tahrik" şeklinde yeniden düzenlenmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

B- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılım sağlayan kitlelerin propaganda vasıtaları (araçları) ile iradelerinin daha kolay yönlendirilebileceği bu suretle de suç işlemeye daha etkili şekilde teşvik veya tahrik edilebilecekleri açıktır. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri esnasında failer tarafından gerçekleştirilecek suç işlemeye teşvik ve tahrik fiilleri nedeniyle oluşabilecek her türlü karışıklık veya düzensizlik ortamı toplumda yerleşmiş olan güven ve sükun duygusunu ciddi şekilde ihlal edecektir¹³⁴². İşte kanun koyucunun bu gibi ihtimalleri göz önünde bulundurularak incelenmekte olan söz konusu suç tipini ihdas ettiğini ifade edebiliriz. Bu açıklamalar kapsamında; Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu* ile korunması amaçlanan hukuksal değer in kamu düzeni ve güvenliği olduğu söylenebilir¹³⁴³.

C- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Suçun Maddi Konusu

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçunun* maddi konusunu;

¹³⁴⁰ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 174. Yazar suç tipinin içeriğinde sadece "tahrik" kelimesine yer verilmesinin yeterli olacağı kanaatini belirtmektedir. Biz de aynı kanaate iştirak etmekteyiz.

¹³⁴¹ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 174.

¹³⁴² **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 175.

¹³⁴³ **Güngör, Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 216., **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 174-175., **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 103., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 124.

Kanun'un 26 ncı maddesinde belirtilmiş olan propaganda vasıtaları oluşturmaktadır. Bu kapsamda; basılı, çoğaltılmış veya el ile yazılmış davetiye, levha veya ilanların suç işlemeye teşvik ve tahrik fiillerinin üzerinde işlendiği araçlar olarak suçun maddi konusunu oluşturduğu ifade edilebilir.

D- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Fail

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan; *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu* fail bakımından özellik arz etmez. Suç tipindeki seçimlik hareketleri gerçekleştirecek kişinin belirli sifata veya özelliğe sahip olması gerekmediğinden; herkes bu suçun faili olabilir¹³⁴⁴. Kanun'un 26 ıncı maddesinde yer alan propaganda vasıtaları olan *basılı, çoğaltılmış veya el ile yazılmış davetiye, levha veya ilanlarda suç işlemeye teşvik ve tahrik eder mahiyette yazı veya resim veya işaret bulunduran* herkes suçun faili olacaktır¹³⁴⁵. Aynı zamanda suç tipinde yer alan diğer seçimlik hareket olan; *suç işlemeye teşvik ve tahrik amacıyla başka araçlar kullanmak* şeklindeki fiili gerçekleştiren kişi veya kişilerin de fail olarak kabul edilmesi için özel bir sifata sahip olması gerekmediğinden herkes bu hareket bakımından fail olabilir.

E- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Mağdur

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan; *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçunun* mağduru belirli bir gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi değildir. Suçla korunan hukuksal değerden hareketle suçun mağdurunun toplumu oluşturan herkes olduğu söylenebilir¹³⁴⁶. Toplantı veya gösteri yürüyüşleri esnasında propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik fiilleri gerçekleştirildiği takdirde bu durumun kamu düzeni ve güvenliğini zarara uğrama tehlikesine maruz bırakacağı açıktır. Bu kapsamda; Devlet tüzel kişiliğinin ise *suçtan zarar gören* olarak kabul edilmesi mümkündür.

¹³⁴⁴ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 174., **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 216.

¹³⁴⁵ **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 104., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 124.

¹³⁴⁶ Suçun mağdurunun; gerçekleştirilen tipik fiil nedeniyle düzeni bozulan "kamu" ve yaşma ve dayanışma hissi azalan "toplum" olduğu yönündeki görüş için bkz.: **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 104., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 124.

F- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Fiil (Eylem)

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan; *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu*; fiil unsuru bakımından *seçimlik hareketli* bir suçtur. Söz konusu seçimlik hareketlerden ilki; *Kanun'un 26 ıncı maddesinde belirtilmiş olan basılı, çoğaltılmış veya el ile yazılmış davetiye, levha veya ilan şeklindeki propaganda vasıtaları üzerinde suç işlemeye teşvik ve tahrik eder mahiyette resim veya yazı veya işaret bulundurmak*'tır. Suçun ikinci seçimlik hareketi ise *suç işlemeye teşvik ve tahrik amacıyla başka araçlar kullanmak*'tır. Suç tipinde söz konusu seçimlik hareketlerden bağımsız ayrı bir netice unsuruna yer verilmediğinden dolayı suçun aynı zamanda *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç) ve *soyut tehlike suçu* olarak değerlendirilmesi gerekmektedir¹³⁴⁷.

Suç tipinde yer alan "suç işlemeye teşvik ve tahrik"¹³⁴⁸ ifadesinin ne anlama geldiğinin açıklanması gerekmektedir. *Teşvik*, kelime anlamı olarak; "*İsteklendirme, özendirme.*" veya "*Bir kimseyi kötü bir iş yapması için kışkırtma.*" şeklinde tanımlanmıştır¹³⁴⁹. *Tahrik* ise "*Kışkırtma, bir işi yapması için harekete geçirme.*" şeklinde tanımlanmıştır¹³⁵⁰. Ceza hukuku bakımından *tahrik*¹³⁵¹ kelimesinin; "*insan psikolojisini etkileyecek bir hareket ile suça yönelik dürtüleri ortaya çıkarmak veya kuvvetlendirmek yahut bunu yasaklayıcı saikleri yok etmek veya zayıflatmak suretiyle başkalarını belirli fiilleri işlemeye yönlendirme*" anlamına geldiği ifade edilmiştir¹³⁵². Bu açıklamalardan hareketle *teşvik ve tahrik* kelimelerinin niteliği itibariyle moral (psikolojik) kavramlar olduğunu belirtmek gerekir¹³⁵³.

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında; "*Bu propaganda vasıtalarında suç işlemeye teşvik ve tahrik eder mahiyette yazı veya resim veya işaret bulundurmak veya bu maksatla başka araçlar kullanmış olmak*" fiillerinin ceza yaptırımına

¹³⁴⁷ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 179-180.

¹³⁴⁸ **Soyaslan**, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 546. Yazar, eserinde teşvik ve tahrik kavramlarını; failin başka şahısları suç işlemeye itmesi şeklinde tanımlamıştır.

¹³⁴⁹ Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlük. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 11.12.2019.

¹³⁵⁰ **Yılmaz**, *Hukuk Sözlüğü*, s. 772.

¹³⁵¹ Ceza hukuku açısından "tahrik" kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Haluk Toroslu, "Kamu Barışına Suçlar Bakımından Tahrik Kavramı", **Prof. Dr. Nevzat Toroslu'ya Armağan**, Cilt-I, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 459, 2015, s. 1209. Erişim: <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/872.pdf>, Erişim Tarihi: 12.12.2019., Ahmet Gökçen, **Halkı Kin ve Düşmanlığa Açıkça Tahrik Cürmü**, Liberal Düşünce Topluluğu, Pano Ofset, Ankara, 2001, s.8 vd.

¹³⁵² **Toroslu**, *Tahrik Kavramı*, s. 1209.

¹³⁵³ Manfredo Pinto, **Sistema Di Diritto Penale Italiano**, II, Milano, 1924, s. 301. Aktaran: **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 160.

bağlandığı görülmektedir. Dolayısıyla fail bakımından ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için propaganda vasıtalarında bulundurulmuş yazı veya resim veya işaretlerin niteliği itibarıyla "suç işlemeye teşvik veya tahrik eder mahiyette" olması gerekmektedir¹³⁵⁴. Suç işlemeye teşvik ve tahrik etmek ifadesinden; toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan kişi veya kişiler üzerinde daha önce var olmayan bir suç işleme düşüncesinin oluşturulması yahut bu kişilerde mevcut olan suç işleme düşüncesinin kuvvetlendirilmesinin anlaşılması gerekmektedir¹³⁵⁵.

Suç tipinde belirlenen "teşvik" ve "tahrik" filleri; hukuki niteliği itibarıyla suça iştirak türlerinden biri olan *azmettirme*¹³⁵⁶ kurumundan farklılık arz etmektedir¹³⁵⁷. Bu konuda en önemli fark ise azmettirmenin bir suça katılma (iştirak) biçimi olması ve azmettirenin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için; suça azmettirilen kişinin de en azından azmettirildiği suçun icrai hareketlerine başlamış olması (teşebbüs aşamasına ulaşmış olması) gerekliliğidir¹³⁵⁸. Azmettirenin gerçekleştirmiş olduğu davranışlara rağmen; suça azmettirilen kişi azmettirildiği suçun icra hareketlerine başlamaz ise azmettirenin herhangi bir ceza sorumluluğu gündeme gelmeyecektir¹³⁵⁹. Ancak, Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen suç tipi; bizzat suça azmettirme niteliği taşıyan bir fiilin bağımsız olarak cezalandırılmasını sağlayan bir ceza normu (*soyut tehlike suçu*) olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde failin kullanmış olduğu propaganda vasıtaları ile halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik etmesi yahut bu amaçla farklı araçlar kullanması halinde; gerçekleştirdiği bu fiiller bakımından azmettiren olarak değil; Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan bağımsız suç tipini ihlal etmek suretiyle "fail" olarak sorumlu tutulacaktır. Bu

¹³⁵⁴ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 178.

¹³⁵⁵ **Toroslu**, *Tahrik Kavramı*, s. 1210. Yazar; "Herhangi bir gerekçe göstermeden teşvik etmek şeklinde olabileceği gibi, suç işleme eğilimini ve saiklerini yaratmaya veya güçlendirmeye yönelik ya da hukuka uygun davranmaya iten saikleri zayıflatmaya yönelik bir takım argümanlarla desteklemek şeklinde de gerçekleştirilebilir." ifadesini kullanmıştır.

¹³⁵⁶ Ceza hukuku öğretisinde azmettirme; "kişiyi suç işleme kararı verdirerek suç işletmek" şeklinde tanımlanmıştır. Bkz.: **Özbek, Doğan, Bacaksız, Özel Hükümler**, s. 529. **Not:** 5237 sayılı TCK'nın 38 inci maddesinin gerekçesinde ise azmettirme; "belli bir suç işleme hususunda henüz bir fikri olmayan bir kişinin başkası tarafından bu suçu işlemeye karar verdirilmesi" şeklinde tanımlanmıştır.

¹³⁵⁷ Ceza hukukunda TCK Md.214'te düzenlenmiş olan "suç işlemeye tahrik suçu" ve "azmettirme" arasındaki farklar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Halid Özkan, **Ceza Hukukunda Azmettirme**, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, 2013, s. 261 vd.

¹³⁵⁸ **Öztürk, Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku**, s. 431, kn. 757.

¹³⁵⁹ **Özkan, Ceza Hukukunda Azmettirme**, s. 261 vd., **Koca, Üzülmmez, Genel Hükümler**, s. 485., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Özel Hükümler**, s. 529., **Öztürk, Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku**, s. 431, kn. 757.

durumda; ceza sorumluluğunun gündeme gelmesi için suç işlemeye teşvik ve tahrik edilen kişi veya kişilerin, teşvik ve tahrik edildikleri suçun icrasına başlamış olmalarına veya söz konusu suçu işlemiş olmalarına da gerek yoktur.

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan; *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçunun* fail tarafından işlenmesinin ardından, gerçekleştirilen teşvik ve tahrik sonucu bir suçun icrasına başlanması (teşebbüs edilmesi) veya tamamlanması halinde failin ceza sorumluluğu Kanun'un 31 inci maddesinin 3 üncü fıkrası uyarınca "nitelikli hal" kapsamında gündeme gelecektir. Bu düzenlemeye göre; *"Teşvik ve tahrik neticesinde suç işlenir veya suçun icrasına teşebbüs edilirse; fiil daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde teşvik veya tahrikte bulunanlar üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."*

Hukuki niteliği itibariyle *genel norm* olarak değerlendirdiğimiz 5237 sayılı TCK'nın *suç işlemeye tahrik suçu*'nu düzenleyen 214 üncü maddesinin¹³⁶⁰ 3 üncü fıkrası hükmüne göre; *"tahrik konusu suçların işlenmesi halinde"* failin bu suçlardan dolayı ceza sorumluluğunun *"azmettiren sıfatıyla belirleneceği"* hüküm altına almıştır. Oysa ki, hukuki niteliği itibariyle *özel norm* olarak değerlendirdiğimiz 2911 sayılı TGYK'nın 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen *propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu* sonucu bir suçun işlenmesi ve işlenmesine teşebbüs edilmesi halinde; bu suçlardan dolayı teşvik ve tahrik eden failin sorumluluğunun neye göre belirleneceğine ilişkin bir düzenleme yer almaktadır. 2911 sayılı TGYK'nın 32 inci maddesinin 3 üncü fıkrası; hukuki niteliği itibariyle daha ağır cezayı gerektiren bir nitelikli hal düzenlemesidir. Dolayısı ile bir toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında fail tarafından kullanılan propaganda vasıtaları ile halk suç işlemeye teşvik ve tahrik edilir ve bunun sonucunda teşvik ve tahrik edilen suç veya suçlar da işlenir yahut buna teşebbüs edilirse fail hakkında *nitelikli hal düzenlemesi* kapsamında üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası uygulanması söz konusu olacaktır.

¹³⁶⁰ 5237 sayılı TCK "**Suç işlemeye tahrik Madde 214- (1)** Suç işlemek için alenen tahrikte bulunan kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.**(2)** Halkın bir kısmını diğer bir kısmına karşı silahlandırarak, birbirini öldürmeye tahrik eden kişi, onbeş yıldan yirmidört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.**(3)** Tahrik konusu suçların işlenmesi halinde, tahrik eden kişi, bu suçlara azmettiren sıfatıyla cezalandırılır."

2911 sayılı TGYK'nun 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında *propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçunun "temel işleniş şeklinin"* düzenlendiğini ve yaptırım altına alındığını, 32 inci maddenin 3 üncü fıkrasında ise *propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçun "daha ağır cezayı gerektiren nitelikli halinin"* düzenlendiğini ifade edebiliriz.

2911 sayılı TGYK'nın 31 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında; teşvik ve tahrik sonucunda işlenen veya işlenmesine teşbbüs edilen suçlar bakımından failin ceza sorumluluğunun neye göre belirleneceğinin ise ayrıca düzenlenmediğini görmekteyiz. Bu durumda, *genel norm* olan 5237 sayılı TCK'nın 214 üncü maddesinin 3 üncü fıkrasında belirtildiği şekilde failin ceza sorumluluğunun işlenen ve işlenmesine teşebbüs edile suçlar hakkında "azmettiren sıfatıyla " belirlenmesi gerektiğini ifade edebiliriz.

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 inci fıkrası hükmü incelendiği takdirde; fiil unsuruna yönelik "*halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik etmek*"¹³⁶¹ şeklinde açık ve anlaşılır bir ifadeye suç tipinde yer verilmediği görülecektir. Bunun yerine söz konusu suç tipinde; "*Bu propaganda vasıtalarında halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik eder mahiyette yazı veya resim veya işaret bulunursa*" ve "*bu maksatla başka araçlar kullanılmış olursa*" ifadelerine yer verildiği görülmektedir. Dolayısı ile mevcut düzenleme ile ceza yaptırımına konu edilen hukuka aykırı fiilin toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik etmek olduğu açık bir şekilde anlaşılamamaktadır. Bu hususta uygulamada bazı tereddütlerin yaşanması ihtimal dahilindedir.

Suç tipine ilişkin madde başlığı ile suç tipini düzenleyen Kanun'un 31 inci maddesinin 2 inci ve 3 üncü fıkra hükümleri birlikte değerlendirildiğinde; Kanun koyucunun cezalandırmayı amaçladığı fiilin "*toplantı ve gösteri yürüyüşleri esnasında fail tarafından kullanılan propaganda vasıtaları aracılığı ile halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik etmek*" veya "*başka herhangi bir araçla halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik etmek*" olduğu dolaylı olarak anlaşılmaktadır. Ancak, kanun koyucunun bu konuda oluşabilecek tereddütleri tam anlamıyla gidermesi amacına

¹³⁶¹ Öğretide bir görüşe göre; söz konusu suç tipi ile toplantı ve yürüyüşlere müteallik propaganda vasıtaları ile yazı ve resim veya başka araçlarla halkı bir suç işlemeye teşvik ve tahrik etmek cezalandırılmaktadır. Bu kabulden hareketle suç tipinin hareket unsurunun "*teşvik ve tahrik*" fiillerinden ibaret olduğu ifade edilmiştir. **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 177.

suç tipini gözden geçirerek daha açık ve anlaşılır ifadeler kullanmak suretiyle tipikliği yeniden düzenlemesinin yerinde olacağı kanaatini taşımaktayız.

Kanun'un 33 üncü maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinin hukuki niteliği konusunda öğretide geniş bir değerlendirmeye yer verilmemiş olmakla birlikte; benzer suç tipi olarak yukarıda ifade ettiğimiz TCK'nun 214 üncü maddesinde yer alan "*suç işlemeye tahrik suçu*"na ilişkin açıklamalardan bu suç tipi bakımından yararlanılabilir. Öğretide; suç işlemeye tahrik suçunun hukuki niteliği konusunda farklı görüşlerin bulunduğu bu kapsamda söz konusu suçun; a-) işlenmesi amaçlanan suça ait *hazırlık hareketi*, b-) *iştirak şekli*, c-) *teşebbüs hali* veya d-) *bağımsız bir suç* olduğu yönünde farklı görüşlerin ortaya konulduğu ifade edilmiştir¹³⁶². Bizim de iştirak ettiğimiz görüşe göre; TCK'nun 214 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu* ile bu başlık altında fiil unsuru incelenmekte olan Kanun'un 31 inci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenen *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu*; hukuki nitelikleri itibariyle işlenmesi amaçlanan suçtan ayrı (bağımsız) birer suç tipini ifade etmektedir¹³⁶³.

Suç tipinin diğer seçimlik hareketi ise; suç işlemeye teşvik ve tahrik maksadıyla başka araçlar kullanmaktır. Başka araçlar kullanmak ifadesinden; Kanun'un 26 inci maddesinde sayılan propaganda vasıtaları dışındaki herhangi bir araç veya vasıta kullanmak suretiyle suç işlemeye teşvik ve tahrik fiilinin gerçekleştirilmesi anlaşılmalıdır. Örneğin; doğrudan doğruya slogan atmak suretiyle veya duvarlara, üzerlerine giydikleri kıyafetlere ya da başka mecralara yazı, resim veya işaret kullanarak yahut da etkinliğe katılan kişilere ulaşmaya imkan veren her türlü iletişim araçlarından yararlanmak suretiyle gerçekleştirilen suç işlemeye teşvik ve tahrik fiillerinin suç tipine ilişkin belirlenmiş olan ikinci seçimlik hareket kapsamında değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Suç işlemeye teşvik ve tahrik fiilinin, fail tarafından söz, yazı, resim, işaret veya başka herhangi bir araçla gerçekleştirilmesi mümkündür. Bu açıdan; suçun her bir seçimlik hareketin aynı zamanda *serbest hareketle* işlenebileceğinin kabul edilmesi gerekir.

¹³⁶² **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 176.

¹³⁶³ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 176., **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 216.

Failin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için; işlenmesi amaçlanan diğer bir ifade ile teşvik ve tahrik edilen suçun somut olayda gerçekleşmiş olmasına gerek olmadığını yukarıda ifade etmiştik¹³⁶⁴. Suça teşvik ve tahrikin gerçekleştirilmesi ile suç tamamlanmış olacaktır. Ancak bu teşvik ve tahrik sonucunda amaçlanan suçların işlenmesi Kanun'un 31 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında cezayı arttıran nitelikli hal düzenlemesine konu edilmiştir¹³⁶⁵. Söz konusu düzenlemeye göre; *teşvik ve tahrik neticesinde suç işlenir veya suçun işlenmesine teşebbüs edilirse* fiil daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde fail hakkında üç yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmedilecektir.

Kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçunun; ihmali hareketle işlenebileceği Kanun'da ayrıca ve açıkça düzenlenmediği için suçun sadece icrai hareketle işlenebileceği kanaatindeyiz. Öğretide söz konusu suçun; toplantı veya gösteri yürüyüşleri esnasında işlenmesi ve suça teşvik ve tahrik niteliğindeki hareketlerin de fail tarafından ilgililere ulaşacak şekilde gerçekleşmesi gerektiği (*aleniyetin oluşması gerektiği*) ifade edilmiştir¹³⁶⁶. Bir toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında etkinliğe katılan kişilere yönelik; fail tarafından kullanılan propaganda vasıtaları veya başka herhangi bir araçla suç işlemeye teşvik ve tahrik fiilinin gerçekleştirilmesi halinde aleniyetin de kendiliğinden oluşması söz konusu olacaktır. Kaldı ki, Kanun'un 8 inci maddesi hükmü gereğince toplantının yapıldığı yerler etkinlik süresi boyunca "*kamuya açık yer*" olarak kabul edilmektedir.

Suça teşvik ve tahrik niteliğindeki fiilin geleceğe yönelik olması önemli değildir. Burada önemli olan geleceğe yönelik olsa dahi amaçlanan suçun işlenmesinin ilgililer açısından imkan ve ihtimal dahilinde olmasıdır¹³⁶⁷. Son olarak; Kanun'un 31 inci maddesinin 2 inci fıkrası kapsamında; teşvik ve tahrik edilen suçun 5237 sayılı TCK veya diğer kanunlarda düzenlenmiş belirli bir suça ilişkin olması gerekmektedir¹³⁶⁸. Dolayısı ile konusu suç teşkil etmeyen fiillerin (haksız fiil

¹³⁶⁴ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 217.

¹³⁶⁵ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 216.

¹³⁶⁶ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 177. Yazar; söz konusu hususların suçun tipikliğini oluşturan hareketin vasfında yer aldığını bu sebeple de fiil unsuruna dahil olduğunu kabul etmektedir.

¹³⁶⁷ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 179

¹³⁶⁸ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 179. Yazar, TCK'nda düzenlenmiş olan Suç İşlemeye Tahrik Suçu'nda aranan şartların özel norm olan söz konusu suç tipi için de genel olarak geçerli olduğunu belirtmiştir. Buna göre; teşvik ve tahrik niteliğindeki hareketlerin açık veya örtülü olarak belirli bir suçun işlenmesine yönelik olması gerektiğini görüşüne biz de iştirak etmekteyiz.

oluşturan davranışların) gerçekleştirilmesine yönelik teşvik ve tahrikte bulunmak Kanun'un 31 inci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçunu* tipiklik unsuru bakımından ihlal etmeyecek ve bu sebeple suçun oluştuğundan bahsedilemeyecektir. Örneğin; sadece *kabahat* veya *disiplin cezasını gerektiren fiillerin* işlenmesine yönelik fail tarafından gerçekleştirilen teşvik ve tahrik fiilleri, söz konusu suçun oluşumuna sebebiyet vermeyecektir.

G- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Manevi Unsur

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan; *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu*; manevi unsur açısından kasten işlenebilen bir suçtur¹³⁶⁹. Suçun maddi konusunu oluşturan davetiye, levha veya ilan şeklindeki propaganda vasıtaları üzerinde bilerek ve isteyerek halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik eder mahiyette yazı veya resim veya işaret bulundurmak suçun oluşması bakımından yeterli olacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus failin suç tipinde yer alan seçimlik hareketlerin içerik itibariyle suç işlemeye teşvik ve tahrik oluşturduğunu bilmesi ve bunu istemesi gerektiğidir. O halde; somut bir örnek üzerinden ifade etmek gerekirse failin toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında yanında taşıdığı pankart, döviz veya ilan üzerinde yer alan resim, yazı veya işaretlerin içerik itibariyle haksız veya hukuka aykırı ifadeler oluşturduğunu bilmesine rağmen; bunların "suç işlemeye teşvik ve tahrik" oluşturduğunu bilmemesi yahut bu yönde bir iradesinin bulunmaması halinde; suç kastının bulunduğu bahsedilemeyecektir¹³⁷⁰. Suç tipinin bu ilk kısmındaki seçimlik hareket bakımından; failde ayrıca bir saik veya amacın bulunması gerekmediğinden, *özel kast* söz konusu değildir. Dolayısı ile *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçunun* ilk kısmında yer verilen seçimlik hareketin; "*genel kast*" ile işlenmesi mümkündür¹³⁷¹. Suç tipinin bir diğer seçimlik hareketini ise "*...ve bu maksatla başka araçlar kullanılmış olursa...*" şeklindeki fiil oluşturmaktadır. Bu seçimlik hareket bakımından failin, halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik etmek amacıyla Kanun'un 26 ncı maddesinde belirtilen propaganda vasıtaları dışında başka araçlar kullanmış olması gerekmektedir.

¹³⁶⁹ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 181.

¹³⁷⁰ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 181.

¹³⁷¹ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 218., **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 181., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 106., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s.126.

Dolayısıyla bu seçimlik hareket bakımından failin saikine tipilikte ayrıca yer verildiğinden "özel kastın" varlığının aranması gerekmektedir.

H- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Hukuka Aykırılık Unsuru

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan; *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu*; hukuka aykırılık unsuru bakımından özellik arz etmez. Failin kanuni tipte yer alan seçimlik hareketleri bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesi ile hukuka aykırılık unsuru da karine olarak ortaya çıkmış olacaktır. Failde ayrıca bir hukuka aykırılık bilincinin bulunmasına ise gerek yoktur. Suç tipi açısından; ilgilinin rızası, meşru savunma, kanun hükmünü icra hukuka uygunluk sebeplerinden hiçbirinin maddi şartlarının oluşmayacağı kanaatindeyiz. Ancak; söz konusu propaganda vasıtalarında yer alan ifadeler; suç işlemeye teşvik ve tahrik mahiyetinde olmamakla birlikte protesto amacını taşıyan eleştiri niteliğinde olabilir. Bu gibi durumlarda ifade özgürlüğü ve toplantı gösteri yürüyüşü hakkının kullanılması sınırları içinde kalmak kaydı ile hakkın kullanılması (icrası) hukuka uygunluk sebebinin varlığından bahsedilebilecektir¹³⁷².

I- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Suçun Özel Görünüş Şekilleri

1-) TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Teşebbüs

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan; *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu*; fiil unsuru bakımından icrai davranış ile işlenebilen, seçimlik hareketli, sırf hareket ve soyut tehlike suçudur¹³⁷³. Önceki suç tiplerinde teşebbüs konusuna ilişkin açıklamalar kısmında da ayrıntılı olarak ifade edildiği üzere; sırf hareket suçu ve soyut tehlike suçlarında hareketten bağımsız bir netice unsuru bulunmadığı için bu tür suçlarda teşebbüs hükümlerinin uygulanması kuramsal açıdan kural olarak mümkün görünmemektedir. Ancak; kanuni tipte yer alan seçimlik hareketlerin zaman ve mekan bakımından bölünebilir nitelik göstermesi halinde teşebbüs hükümlerinin uygulanabileceğini ifade etmek gerekmektedir¹³⁷⁴. Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen söz konusu suç tipinin; propaganda vasıtalarını araç olarak kullanmak suretiyle işlenmesi gerektiği göz önünde bulundurulduğunda, failin suç

¹³⁷² **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 181-182.

¹³⁷³ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 180., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 106., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s.127.

¹³⁷⁴ **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 106., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s.127.

işlemeye teşvik ve tahrik niteliği taşıyan propaganda vasıtalarını hazırlamış ve bunu toplantı veya gösteri yürüyüşünde halka yönelik aleniyet oluşturacak şekilde kullanacağı esnada elinde olmayan herhangi bir sebeple bu yöndeki hareketlerinin icrasını tamamlayamaz ise fiilin teşebbüs aşamasında kaldığından bahsedilebilecektir.

Bu açıklamalar kapsamında; *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu*'nun tamamlandığından bahsedilebilmesi için suç tipinde belirlenmiş olan ve icrai nitelik taşıyan söz konusu seçimlik hareketlerden en az birinin gerçekleştirilmekte olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında ve etkinliğe katılanlara yönelik (alenî şekilde) işlenmiş olması gerektiğini hatırlatmak gerekir¹³⁷⁵. Bu şartlar oluşmadığı takdirde suçun tamamlandığından bahsedilemeyecek ve fakat icrasına başlanmış olmak kaydı ile teşebbüs hükümlerinin uygulanması kuramsal açıdan mümkün olacaktır.

2-) TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de İştirak

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu*; iştirak hükümleri bakımından özellik arz etmez. Söz konusu suç tek faille işlenebileceği gibi birden fazla faille birlikte (müşterek faillik) de işlenebilir¹³⁷⁶. Bunun yanı sıra, söz konusu suça azmettirme ve yardım etme şeklinde iştirak etmek de mümkündür¹³⁷⁷.

3-) TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de İçtima

a) Bileşik Suç

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipi, 5237 sayılı TCK'nın 42 inci maddesinde düzenlenmiş olan "bileşik suç" kurumu bakımından özellik arz etmemektedir. Tipikliğin içeriğinde biri diğerinin unsuru veya ağırlaştırıcı nedeni olarak kabul edilebilecek birden fazla bağımsız suçun varlığı söz konusu değildir. Ancak; söz konusu suçun bir başka suç içinde unsur veya ağırlaştırıcı neden olması halinde "bileşik suç" uygulaması gündeme gelebilir.

¹³⁷⁵ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 218.

¹³⁷⁶ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 218.

¹³⁷⁷ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 181., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 106., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s.127-128.

b) Zincirleme Suç

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen; *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu* mağdur unsuru bakımından özellik arz etmektedir. Yukarıda ayrıca değinildiği üzere, söz konusu suçun mağduru belirli bir kişi değil, toplumu oluşturan herkeştir. Dolayısı ile failin tek suç işlemeye kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda söz konusu suç birden fazla defa işlemesi halinde; 5237 sayılı TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının son cümlesi uyarınca ceza sorumluluğu tek suç üzerinden belirlenecek ancak bu ceza dörtte birinden dörtte üçüne kadar arttırılacaktır. Mağdurun belirlenebilir bir kişi olmaması nedeniyle, 5237 sayılı TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan zincirleme suç hükmünün ise bu suç tipi açısından uygulanabilirliğinin bulunmadığını düşünmekteyiz.

c) Fikri İçtima

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipine konu olan fiilin; aynı zamanda farklı bir hukuksal değeri koruması kaydı ile bir başka suç tipini ihlal etmesi halinde 5237 sayılı TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan "fikri içtima" kuralının uygulanması kuramsal açıdan mümkündür.

d) Normların Görünüşte İçtima

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinde failin ceza sorumluluğunun belirlenmesine yönelik ek düzenlemeye yer verildiği görülmektedir. Buna göre; "*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde*" ceza sorumluluğu söz konusu suç tipi kapsamında belirlenecektir. Bu düzenlemenin, hukuki niteliği itibarıyla *normların (kanunların) görünüşte içtima* hallerinden biri olan *asli norm tali norm* ilişkisi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin görüşlerimize "*genel olarak içtima kavramı*" başlığı altında ayrıca yer verdiğimiz için burada yeniden değinilmeyecektir. Kanun koyucunun bu yöndeki bir düzenleme ile incelemekte olduğumuz suç tipini *tali (yardımcı) ceza normu* haline getirmiş olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bu sebeple fail tarafından gerçekleştirilen tipik fiilin aynı hukuksal değeri koruması kaydı ile daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç tipini de ihlal etmesi halinde ceza sorumluluğunun sadece daha ağır cezayı gerektiren suç tipi üzerinden (*asli norm*) belirlenmesi gerekecek;

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen suç ise *tali (yardımcı) norm* niteliği sebebiyle uygulama açısından geriye çekilecektir.

Öğretide yer alan bir görüşe göre; söz konusu içtima kuralının suç tipinde yer alması; kanun koyucu tarafından genel kanunda daha ağır ceza ile cezalandırılan aynı fiile özel kanundaki daha az cezanın verilmesini önlemek ve her halde fiilin asgari düzeyde bir ceza yaptırımına konu edilmesini sağlama amacı taşımaktadır¹³⁷⁸. Şayet incelediğimiz suç tipinde görünüşte içtima türlerinden *asli norm tali norm* ilişkisi kurulmasını sağlayan ek düzenlemeye yer verilmeseydi; TCK'nun 214 üncü maddesinde düzenlenmiş olan "*suç işlemeye tahrik suçu*"¹³⁷⁹ ile Kanun'un 31 inci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan "*kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu*"¹³⁸⁰ arasında görünüşte içtima türlerinden bir diğeri olan *özel norm genel norm* ilişkisi bulunduğunu ifade etmemiz gerekecekti. Böyle bir durumda; her iki suç tipinin öngördüğü yaptırım tür ve miktarları göz önünde bulundurulduğunda *özel norm* niteliğindeki Kanun'un 31 inci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinin, *genel norm* niteliğindeki TCK'nun 214 üncü maddesindeki suç tipine kıyasla daha az miktarda ceza yaptırımı öngörmüş olduğu ve failin, somut olayda gerçekleştirmiş olduğu fiilin "*özel normu*" ihlal etmesi halinde; daha az cezayı gerektiren suç kapsamında sorumluluğunun belirlenmesi yoluna gidilecekti. Kanun koyucunun; aralarında *özel norm genel norm* ilişkisi bulunan iki suç tipinden genel norm olarak kabul edilende daha ağır ceza yaptırımı öngörmesi ve fakat özel norm olarak kabul edilende ise daha hafif ceza yaptırımı öngörmesi sonra da aralarında ortaya çıkan görünüşte içtima ilişkisi nedeniyle uygulama önceliği kazanacak olan daha az cezayı gerektiren özel normun fail hakkında uygulanmasını önlemek amacıyla ek bir ifadeye yer vermek suretiyle bu sefer görünüşte içtima türlerinden *asli norm tali norm ilişkisine* çevirmesini isabetli bir tercih olarak değerlendirmemekteyiz.

¹³⁷⁸ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 175-176.

¹³⁷⁹ 5237 s. TCK Madde 214 / Fıkra (1): "*Suç işlemek için alenen tahrikte bulunan kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*" Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>

¹³⁸⁰ 2911 sayılı TGYK Madde 31 / Fıkra (2): "*Bu propaganda vasıtalarında halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik eder mahiyette yazı veya resim veya işaret bulunursa veya bu maksatla başka araçlar kullanılmış olursa, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde failleri bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis (...) (4) cezası ile cezalandırılır.*" Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>

Kanun koyucuyu, *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçunu* ihdas etmeye yönelten esas sebebin, toplantı ve gösteri yürüyüşleri esnasında bir araya gelen kitlelerin suç işlemek amacıyla kışkırtılmalarının veya tahrik edilmelerinin özellikle de propaganda vasıtaları aracılığı ile çok daha kolay ve etkili olacağı düşüncesinin olduğu hususuna korunan hukuki değer başlığı altında değinmiştik¹³⁸¹. O halde, toplantı ve gösteri yürüyüşleri esnasında propaganda vasıtaları ile gerçekleştirilecek olan suç işlemeye teşvik ve tahrik fiillerinin kamu düzeni ve güvenliği açısından çok daha ciddi bir tehlike oluşturacağı her türlü şüpheden uzaktır. Dolayısı ile kanun koyucu tarafından düzenlenmiş olan Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasındaki suç tipinin fail hakkında öngördüğü yaptırım tür ve miktarının her halükarda genel TCK'nun 214 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *suç işlemeye tahrik suçunu*ndan daha fazla olması gerektiği kanaatini taşımaktayız. Kanun koyucu tarafından yapılacak yasal bir düzenleme ile 2911 sayılı TGYK'nın 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçunu* yaptırım tür ve miktarını, 5237 sayılı TCK'nın 214 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *suç işlemeye tahrik suçuna* göre daha ağır olarak belirlemesi ve her iki suç tipi arasında asli norm - tali norm ilişkisi kurulmasına neden olan görünüşte içtima ifadesini suç tipinden çıkartmak suretiyle söz konusu suç tipleri arasında özel norm genel norm ilişkisinin kurulmasını sağlamasının daha isabetli bir tercih olacağını düşünmekteyiz. Aksi halde; toplantı veya gösteri yürüyüşleri esnasında fail tarafından propaganda vasıtalarının kullanılması suretiyle katılımcıların suç işlemeye teşvik ve tahrik edilmesi durumunda her ne kadar özel norm niteliğinde olan Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasındaki suç tipi ihlal edilmiş olsa dahi; *asli norm tali norm* ilişkisi nedeniyle her zaman için daha ağır ceza yaptırımını öngörmüş olan 5237 sayılı TCK'nın 234 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *suç işlemeye tahrik suçundan* dolayı failin sorumlu tutulması gerekecektir.

¹³⁸¹ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 175. Yazar eserinde; bu nitelikte özel bir hükmün bulunmaması halinde söz konusu hareketlerin cezalandırılmasının imkansız olacağını ifade etmiştir. Ancak; biz bu görüşe iştirak etmiyoruz. Suç tipine ilişkin içtima bahsinde ayrıca değinileceği üzere; aralarında özel norm - genel norm ilişkisi bulunan suç tiplerinde özel normun somut olaya uygulanmadığı veya böyle bir özel norm hiç bulunmadığı takdirde genel normun olaya uygulanması suretiyle gerçekleştirilen haksızlığın cezalandırılması kuramsal olarak imkan dahilinde olacaktır. Dolayısı ile 2911 sayılı TGYK'nın 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında; *Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları ile Suç İşlemeye Teşvik ve Tahrik Suçu* düzenlenmemiş olsaydı; suç tipine konu olan fiiller 5237 sayılı TCK'nın 214 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *Suç İşlemeye Tahrik Suçu* kapsamında cezalandırılabilir.

Görünüşte içtima hallerinde fail tarafından gerçekleştirilen aynı fiil ile ilişkili birden fazla ve farklı suç tipi ihlal edilmiş gibi görünse de gerçekte somut olaya uygulanabilecek sadece tek bir suç tipi bulunmaktadır¹³⁸². Bu sebeple söz konusu iki suç tipi arasında fikri içtima kuralının uygulanabilmesi kuramsal açıdan mümkün değildir¹³⁸³. Öğretide görünüşte içtimanın, *özel norm genel norm, asli norm tali norm* ve *tüketen norm tüketilen norm* ilişkisi kapsamında ortaya çıkabileceği ifade edilmiştir¹³⁸⁴. Buna ek olarak; "*bileşik suç*" düzenlemesinin de hukuki niteliği itibarıyla *tüketen tüketilen norm* ilişkisinden kaynaklanan bir görünüşte içtima şekli olduğu da kabul edilmektedir¹³⁸⁵. Bizim değerlendirme konusu edindiğimiz söz konusu suç tipleri arasında ise *asli norm tali norm* ilişkisi şeklinde ortaya çıkan bir görünüşte içtimanın bulunduğunu ifade etmemiz gerekmektedir.

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 inci fıkrasında *asli norm tali norm* ilişkisi kurulmasını sağlayan; "*fiil daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir suç oluşturmadığı takdirde*" ifadesi bulunmasaydı; 5237 sayılı TCK'nın 214 üncü maddesinde düzenlenen suç tipi ile arasında *özel norm genel norm* şeklinde değerlendirilebilecek bir görünüşte içtima ilişkisinin varlığı gündeme gelecekti. Bu durumda ise *özel normun uygulama önceliği ilkesi*¹³⁸⁶ söz konusu olacak ve bu öncelik normların yorumlanması yöntemi ile tespit edilerek¹³⁸⁷ bir sonuca ulaşılabilecekti¹³⁸⁸.

¹³⁸² **Özen**, *Suçların İctimai*, s. 121-122.

¹³⁸³ **İçel, Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 320-321.

¹³⁸⁴ **İçel**, *Görünüşte İctima İlkeleri* s. 39 vd., **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 451.

¹³⁸⁵ **Önder**, *Ceza Hukuku*, s. 452-453., **Özen**, *Suçların İctimai*, s. 122 vd. Öğretide; bileşik suç düzenlemesinin; görünüşte içtima türlerinden; *tüketen norm - tüketilen norm* ilişkisi çerçevesinde ele alındığını ifade edebiliriz. Konu hakkında bkz. **İçel, Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 325.

¹³⁸⁶ **İçel**, *Görünüşte İctima İlkeleri*, s. 37.

¹³⁸⁷ **İçel, Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 317., **İçel**, *Görünüşte İctima İlkeleri* s. 37. Yazar, bu ilkenin mantıklı bir önerme olduğunu; aksi takdirde, kendisinde genel normun unsurları bulunduğu için, özel normun hiç bir zaman uygulanmamasının söz konusu olacağını ifade etmiştir.

¹³⁸⁸ **İçel, Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 320. Yazarlar, bir normun özel norm oluşu ve böylece genel norm karşısında uygulama önceliğine sahip olmasında bazı koşulların bulunmasının etkili olduğunu ifade etmiştir. Buna göre; özel norm - genel norm ilişkisinden söz edilebilmesi için öncelikle her iki normun da koruduğu hukuki değer aynı olması gerekmektedir. Hatta bu koşulun fikri içtima kurumunu özel norm - genel norm çatışmasından ayıran en önemli özellik olduğu vurgulanmıştır. Bununla birlikte özel normun, genel norm karşısında bazı ek özellikleri ve unsurları da bünyesinde taşıması gerektiği ifade edilmiştir. Böylece somut olayda fail tarafından gerçekleştirilen fiilin özel normda bulunan özellik unsurlarını taşıması halinde; genel normun uygulanması yoluna gidilmesi gerektiği belirtilmiştir.

e) Gerçek İçtima

Failin, söz konusu suç tipini ihlal etmesinin yanı sıra gerçekleştirdiği farklı fiiller ile farklı suç tiplerini de ihlal etmesi halinde; ceza sorumluluğu gerçek içtima kapsamında her bir suç için ayrı ayrı belirlenecektir.

Bu açıklamalar sonucunda; Kanun'un 32 inci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinin somut olayda fail tarafından ihlal edilmiş olması halinde *özel norm* olması sebebi ile TCK'nun 214 üncü maddesinde düzenlenmiş olan suç tipi karşısında *uygulama önceliği* bulunacaktır. Suç tipinde yer verilen görünüşte içtima kuralının (*asli norm - tali norm ilişkisi*) ise; *özel normun uygulama önceliğini* tersine çevirecek hukuki bir etki oluşturmayaacağı kanaatindeyiz.

Suç tipleri arasında yaptırım tür ve miktarları bakımından ortaya çıkan farklılığın (*özel normun genel norma kıyasla daha hafif düzeyde ceza öngörmesi*) kanun koyucu tarafından yapılacak bir değişiklik ile giderilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

İ- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Yaptırım

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan; *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu*; fail hakkında yaptırım tür ve miktarı olarak bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir. Nitelikli hal düzenlemesi olarak değerlendirdiğimiz Kanun'un 31 inci maddesinin 3 üncü fıkrasına göre ise; teşvik ve tahrik sonucunda bir suç işlenir veya suçun işlenmesine teşebbüs edilirse; teşvik veya tahrikte bulunan fail hakkında üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası uygulanması gerekecektir.

J- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Görevli ve Yetkili Mahkeme

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 ve 3 üncü fıkralarında düzenlenmiş olan; *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu*'nda görevli ve yetkili mahkeme suçun işlendiği yer (toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer) *Asliye Ceza Mahkemesi*'dir. Failin çocuk olması halinde; görevli mahkeme *Çocuk Mahkemeleri* olmakla birlikte muhakeme kuralları açısından 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) ilgili maddelerinin uygulanması gerekecektir.

K- TGYK Md.31/f (2 ve 3)'de Dava ve Ceza Zamanaşımı

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 ve 3 üncü fıkralarında düzenlenmiş olan; *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu*; yaptırım tür ve miktarları göz önünde bulundurulduğunda TCK'nun 66 ıncı maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *sekiz yıllık "dava zamanaşımı"* süresi ile TCK'nın 68 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *on yıllık "ceza zamanaşımı"* süresine tabidir.

8-) TGYK Md. 32: Direnme

A- Genel Açıklamalar

Kanun'un 32 nci maddesinin¹³⁸⁹ 1 inci fıkrasında; *"kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanların ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar etmesi"* suç olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahsız olarak katılan kişilerin, kolluk görevlileri tarafından gerçekleştirilen ihtar ve zor kullanmaya rağmen; dağılmamakta ısrar etmeleri altı aydan üç yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir. Söz konusu suçu toplantı veya gösteri yürüyüşünü tertip edenlerin (*düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin*) işlemesi halinde ise bu kişiler hakkında verilecek cezanın yarı oranda arttırılarak hükmolunması gerekmektedir.

Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasına göre; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne silahsız olarak katılanlara yönelik gerçekleştirilen ihtar ve zor kullanmaya rağmen; kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanılarak direnilmesi halinde; ayrıca TCK'nun 265 inci maddesinde düzenlenmiş olan *"görevi*

¹³⁸⁹ 2911 sayılı TGYK'nun 32 inci maddesi; 22.07.2010 tarih ve 6008 sayılı kanun ile değiştirilmiştir. Söz konusu değişikten önce 32 nci maddenin üst başlığı *"Hükümet Emirlerine Karşı Gelenler"* şeklindeydi. Bu başlık söz konusu değişiklik ile birlikte *"Direnme"* olarak düzenlenmiştir. Maddenin söz konusu değişiklikten önceki hali ise şu şekildeydi: **Madde 32-** *"Kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşlere silahsız olarak katılanlar emir ve ihtardan sonra kendiliğinden dağılmazlar ve hükümet kuvvetleri tarafından zorla dağıtılsa, bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis ve beşbin liradan otuz bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. Güvenlik amirinin 24 üncü maddenin 1 inci fıkrası uyarınca yaptığı dağılma isteğini yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyeleri hakkında da yukarıda belirtilen cezalar uygulanır. Dağıtma sırasında cebir veya şiddet veya tehdit veya saldırı veya mukavemette bulunanlar fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. 23 üncü maddede yazılı hallerden biri gerçekleşmeden veya 24 üncü madde hükmü yerine getirilmeden, yetki sınırı aşılarak, toplantı veya yürüyüşlerin dağıtılması halinde, yukarıdaki fıkra yazılı fiilleri işleyenlere verilecek cezalar dörtte birine kadar indirilerek uygulanabileceği gibi, icabına göre büsbütün de kaldırılabilir."* 2911 sayılı TGYK'nun değişiklikten önceki tam metni ve bu kapsamda suçun unsurları hakkında için bkz.: **Güngör, Kavalalı, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, s. 45 vd., **Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, s. 107-117.

yaptırmamak için direnme suçu¹³⁹⁰"ndan dolayı cezaya hükmolunması gerekmektedir.

Kanun'un 32 inci maddesinin 3 üncü fıkrasına göre; bir toplantı veya gösteri yürüyüşünü kanuna aykırı hale getiren Kanun'un 23 üncü maddesinde belirtilen hallerden herhangi biri gerçekleşmeden veya Kanun'un 24 üncü maddesinde *Toplantı veya Gösteri Yürüyüşlerinin Dağıtılması* başlığı altında düzenlenmiş olan hükümler yerine getirilmeden, yetki sınırı aşılarak toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılması halinde Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci ve 2 nci fıkralarda belirtilen fiilleri işleyen failer hakkında verilecek cezanın dörtte birine kadar indirilebileceği gibi ceza vermekten de vazgeçilebileceği hüküm altına alınmıştır.

Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci ve 2 inci fıkralarında düzenlenen suç tipleri ilgili olarak şu genel değerlendirmeyi yapmak gerekmektedir. Toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olması nedeniyle yetkili makamlar tarafından etkinliğin dağıtılmasına yönelik alınan karar doğrultusunda, kolluk görevlileri tarafından gerçekleştirilen ihtar ve zor kullanmaya rağmen; etkinliğe silahsız olarak katılanların dağılmamakta ısrar etmeleri veya kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit fiillerinde bulunmak suretiyle direnlemeleri ceza sorumluluğunu gerektirmektedir. Kanun'un 32 inci maddesinde düzenlenmiş olan söz konusu suç tipi için genel olarak; "*direnme fiili*" ve "*direnme suçu*" ifadelerini kullanmayı tercih etmekteyiz.

B- TGYK Md.32'de Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kamu düzeni ve güvenliği açısından zarar tehlikesi oluşturması nedeniyle yasanın öngördüğü sınırlar dahilinde idari makamların alacakları karar doğrultusunda dağıtılması gerekebilir. Bu durumda kanundan kaynaklanan müdahale yetkileri kapsamında kamu görevlileri (kolluk görevlileri) tarafından gerçekleştirilen ihtar ve zor kullanmaya rağmen; kanuna aykırı

¹³⁹⁰ **5237 sayılı TCK Madde 265-** "(1) Kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacıyla, cebir veya tehdit kullanan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Suçun yargı görevi yapan kişilere karşı işlenmesi halinde, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (3) Suçun, kişinin kendisini tanınmayacak bir hale koyması suretiyle veya birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte biri oranında artırılır. (4) Suçun, silahla ya da var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu gücün yararlanılarak işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır. (5) Bu suçun işlenmesi sırasında kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış hallerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır." Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>

toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan kişilerin dağılmamakta ısrar etmeleri (direnç göstermeleri) veya kolluk görevlilerine yönelik cebir veya tehdit fiillerine başvurmaları nedeniyle *kamu düzeninin* ihlali gündeme gelebilir¹³⁹¹.

Bununla birlikte kamu idaresi ve onu temsil eden organ veya kişilerin görevlerini herhangi bir engelle karşılaşmadan yerine getirmeleri açısından direnme fiillerinin *devletin fonksiyonlarındaki sürekliliği* de ihlal etmesi mümkündür. Ayrıca; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin ihtar ve zor kullanma suretiyle dağıtılması esnasında direnme fiilleri ile karşı karşıya kalan *kamu görevlilerinin beden bütünlükleri ve kişi özgürlükleri* de ihlale konu olabilecektir. Bu açıklamalardan hareketle; Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci ve 2 inci fıkralarında düzenlenmiş olan "*direnme suçu*" ile korunması amaçlanan hukuki değer öncelikle; *kamu düzeni* olduğu¹³⁹², bununla birlikte etkinlikte görev yapmakta olan kamu görevlilerinin (kolluk kuvvetlerinin) *beden bütünlükleri ve kişi özgürlüklerinin* de bu suç tipi ile dolaylı olarak korunmuş olduğu ifade edilebilir.

C- TGYK Md.32'de Suçun Maddi Konusu

Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan; "*direnme suçu*" (*dağılmamakta ısrar suçu*) bakımından; kanuna aykırı olduğu gerekçesi ile dağıtma kararı alınmış bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde, kolluk görevlileri tarafından gerçekleştirilen dağıtma ihtarına ve ardından gerçekleştirilen zor kullanma yetkisine rağmen dağılmamakta ısrar şeklindeki hareketleri gerçekleştiren fail veya faillerin bu hareketlerini yönelttiği kişilerin toplantı veya gösteri yürüyüşünde görev yapmakta olan kolluk görevlileri olduğu açıktır. Dolayısı ile suçun fiil (hareket) unsurunun yöneldiği kişi veya şey olarak; bizzatıhi "*kamu görevlilerinin*" suçun maddi konusu olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan "*direnme suçu*" bakımından ise, kanuna aykırı olduğu gerekçesi ile dağıtma kararı alınmış bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde dağıtma ihtarında bulunan ve bu amaçla zor kullanma yetkisine başvuran kamu görevlilerine (kolluk görevlilerine) karşı bu sefer "cebir veya tehdit" kullanmak suretiyle direnilmesi söz konusu olduğundan; ikinci fıkrada düzenlenmiş olan suç fiili bakımından failin hareketinin yöneldiği kişinin,

¹³⁹¹ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 185.

¹³⁹² **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 220., **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 185. **Kıdman**, Kanuna Aykırı Toplantı, s. 88., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 133., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 119.

daha açık bir ifade ile failin; "cebir veya tehdit" kullanmak suretiyle kendisine karşı direndiği kişi veya kişilerin "kamu görevlileri" olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısı ile söz konusu "kamu görevlilerinin" (kolluk görevlilerinin) ikinci fıkrada düzenlenen suç tipinin maddi konusunu oluşturduğunu düşünmekteyiz. Bu açıkamalardan hareketle, Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan "direnme" niteliğindeki hareketlerin yöneltildiği "kamu görevlilerinin" suçun maddi konusunu oluşturduğu ifade edilebilir.

D- TGYK Md.32'de Fail

Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci ve 2 inci fıkralarında düzenlenmiş olan *direnme suçu*; fail bakımından özellik arz etmez. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine silahsız şekilde katılmakla birlikte yapılan ihtar ve zor kullanmaya rağmen "*dağılmamakta ısrar eden*" veya kolluk görevlilerine karşı "*cebir ve tehdit kullanmak suretiyle direnen*" herkes bu suçun faili olabilir¹³⁹³. Türk vatandaşları gibi yabancı kişilerin, bunun yanı sıra kamu görevlilerinin de söz konusu suçun faili olabilmesi imkan dahilindedir¹³⁹⁴. Burada üzerinde durulması gereken önemli husus ise Kanun'un 32 nci maddesinde düzenlenen direnme suçunun oluşabilmesi için failin kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış olması ve kolluk görevlileri tarafından gerçekleştirilen ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamış olması gerekliliğidir. Bu hususa fiil (eylem) unsuru kısmında ayrıca değinilecektir.

E- TGYK Md.32'de Mağdur

Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci ve 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *direnme suçu ile* korunan hukuki değerın kamu düzeni ve güvenliği olduğu düşünüldüğünde *toplumu oluşturan herkes* bu suçun mağduru olarak kabul edilebilir¹³⁹⁵. Ayrıca, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında ihtar ve zor kullanma yetkisi ile dağıtma görevini yerine getirmekle birlikte katılımcıların "direnme" fiillerine maruz kalan kamu görevlileri (kolluk görevlileri) de suçun mağduru olarak¹³⁹⁶ kabul edilebilirler¹³⁹⁷. Söz konusu suç nedeniyle kamu idaresinin

¹³⁹³ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 185., **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 220., **Kıdımın**, Kanuna Aykırı Toplantı, s. 89,100., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 133,146.

¹³⁹⁴ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 185.

¹³⁹⁵ **Kıdımın**, Kanuna Aykırı Toplantı, s. 89., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 133

¹³⁹⁶ 5237 sayılı TCK'nın 265 inci maddesinde düzenlenmiş olan "*Görevi Yaptırmamak İçin Direnme*" suçunun mağdurunun; "kamu görevlisi" olması gerektiği öğretide ifade edilmektedir. Konu hakkında açıklamalar için bkz.: Ramazan Keklik, "Görevi Yaptırmamak İçin Direnme Suçu",

süreklilik arz eden kamusal faaliyetleri zarar tehlikesi veya zarar neticesi ile karşılaşmış olabilir. Bu sebeple kamu idaresinin ve genel anlamda devlet tüzel kişiliğinin de *suçtan zarar gören* olarak nitelendirilmesi mümkündür.

F- TGYK Md.32'de Fiil (Eylem)

Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasında; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahsız olarak katılanların ihtar veya zor kullanmaya rağmen; dağılmamakta ısrar etmeleri ceza yaptırımına bağlanmıştır. Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında ise ihtar ve zor kullanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanmak suretiyle direnilmesi ceza yaptırımına bağlanmıştır. Bu son durumda, fail hakkında 5237 sayılı TCK'nın 265 inci maddesinde düzenlenmiş olan *görevi yaptırmamak için direnme suçu*'ndan dolayı ayrıca cezaya hükmolunması (gerçek içtima) gerekmektedir.

Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci ve 2 inci fıkralarında yer alan direnme suçunun oluşabilmesi için failin gerçekleştirmiş olduğu hareket sonucunda kamu görevlileri açısından görevin yerine getirilmesinin engellenmiş olmasına gerek yoktur¹³⁹⁸. Ancak, suçun oluşması bakımından; failin hareketini yönelttiği kişilerin somut olayda ihtar ve zor kullanma yetkisini kullanan ve toplantı veya gösteri yürüyüşünde görev yapmakta olan kolluk görevlileri olması gerekmektedir¹³⁹⁹. Fail tarafından gerçekleştirilen direnme niteliğindeki fiillerin, kolluk görevlisi dışındaki kişilere yöneltilmesi halinde 5237 sayılı TCK'da düzenlenmiş olan cebir, tehdit veya kasten yaralama suçlarının oluşmasına yol açabileceğini belirtmek gerekir¹⁴⁰⁰.

¹³⁹⁷ *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XIX, Y. 2015, S. 4, s. 8., **Tezcan, Erdem, Önok, Ceza Özel Hukuku**, s. 1201., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Özel Hükümler**, s. 1140. **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 133,148., **Kıdım**, Kanuna Aykırı Toplantı, s. 100., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 120.

¹³⁹⁸ 2911 sayılı TGYK'nın 32 inci maddesinde düzenlenmiş olan "*Direnme Suçu*" karşında *genel norm* niteliğine sahip olan 5237 sayılı TCK'nın 256 ncı maddesinde düzenlenen "*Görevi Yaptırmamak İçin Direnme Suçu*" hakkında da aynı yönde değerlendirmede bulunulmuştur. Bkz.: Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, R. Murat Önok, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Seçkin Yayınevi**, 17. Baskı, Ankara, 2019, s. 1203.

¹³⁹⁹ **Özbek, Doğan, Bacaksız, Özel Hükümler**, s. 1143. Yazarlar; 5237 sayılı TCK'nın 265 inci maddesinde düzenlenmiş olan "*Görevi Yaptırmamak İçin Direnme Suçu*"nda; failin direnme hareketini yönelttiği kamu görevlisinin ilgili konuda vazifeli olması halinde suçun oluşabileceğini ifade etmektedir.

¹⁴⁰⁰ 5237 sayılı TCK'nın 256 ncı maddesinde düzenlenen "*Görevi Yaptırmamak İçin Direnme Suçu*" hakkında direnme niteliğindeki fiillerin kamu görevlisi dışındaki kişilere yöneltilmesi halinde; cebir, tehdit veya kasten yaralama suçlarının oluşabileceği kabul edilmektedir. Bkz.: **Tezcan, Erdem, Önok, Ceza Özel Hukuku**, s. 1202., **Özbek, Doğan, Bacaksız, Özel Hükümler**, s. 1143.

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan "*direnme suçu*" (*ihhtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar suçu*); fiil unsuru bakımından *ihmali hareketle* işlenebilen¹⁴⁰¹ *soyut tehlike suçu* ve aynı zamanda *sırf hareket suçu*'dur¹⁴⁰². Kanun koyucunun ceza yaptırımına konu edindiği fiilin, kolluk görevlileri tarafından gerçekleştirilen dağılma ihtarı ve zor kullanmaya rağmen; "dağılmamakta ısrar etmek" olduğu düşünüldüğünde suç tipinin kamu görevlisine yönelik *pasif (ihmali) direnme* olarak nitelendirilmesi mümkün görünmektedir¹⁴⁰³. Suç tipinde; dağılma yönünde icrai bir davranışta bulunmayı gerektiren emredici nitelikteki bir hukuk normunun fail tarafından hareketsiz kalarak yerine getirmemek suretiyle (ihmali bir davranış ile) ihlal edildiği anlaşılmaktadır¹⁴⁰⁴.

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine silahsız katılanlar tarafından gerçekleştirilen direnme fiili dağılma ihtarı ve zor kullanmaya rağmen; kolluk görevlilerine karşı "cebir" veya "tehdit" kullanılarak gerçekleştirilir ise bu durumda Kanun'un 32 inci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan direnme suçunun olduğundan bahsedilecektir. Bu suç tipi bakımından da herhangi bir zarar neticesinin meydana gelmiş olması gerekmez. Dolayısı ile Kanun'un 32 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen direnme suçunun; *icrai davranış* ile işlenebilen *soyut tehlike suçu* ve aynı zamanda *sırf hareket suçu* olarak kabul edilmesi gerekmektedir¹⁴⁰⁵. Suç tipinin; yasaklayıcı nitelikteki bir ceza normunun icrai davranış ile ihlalini içermesinden dolayı; aynı zamanda kamu görevlisine yönelik *aktif (icrai) direnme* olarak nitelendirilmesi mümkün görünmektedir¹⁴⁰⁶.

Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan pasif (ihmali) ve aktif (icrai) *direnme suçunun* ihlal edildiğinden bahsedilebilmesi için; her şeyden önce **a-) kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün bulunması, b-) failin kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış olması (iştirak etmesi), c-) etkinliğin dağılması gerektiğine yönelik yetkili kolluk görevlileri tarafından ihtarın yapılmış olması ve kolluk görevlileri tarafından zor kullanma**

¹⁴⁰¹ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 190., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 116., **Kıdım**, Kanuna Aykırı Toplantı, 99.

¹⁴⁰² **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 191., **Kıdım**, Kanuna Aykırı Toplantı, 95., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 144.

¹⁴⁰³ **Kıdım**, Kanuna Aykırı Toplantı, 99.

¹⁴⁰⁴ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 190. Yazar eserinde; dağılma emrinin verilmesinden sonra yapmak şeklinde ortaya çıkan bir emre uymamanın ancak *ihmali bir hareketle* mümkün olacağını ifade etmiştir.

¹⁴⁰⁵ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 199.

¹⁴⁰⁶ **Kıdım**, Kanuna Aykırı Toplantı, 99.

yetkisine başvurulmuş olması şeklinde sıralanan bazı maddi şartların gerçekleşmiş olması gerekmektedir¹⁴⁰⁷. Öğretide yer alan bir görüşe göre; söz konusu maddi şartlar hukuki niteliği itibariyle "*suçun ön şartı*"¹⁴⁰⁸ olarak kabul edilmelidir¹⁴⁰⁹. Biz öğretideki bu görüşe iştirak etmemekteyiz. Kanaatimizce, yukarıda belirtilen koşullar suçun ön şartları olarak değil; direnme suçunun tipikliğine ilişkin maddi unsurlar kapsamında ele alınması gerekmektedir.

Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci ve 2 inci fıkralarında düzenlenmiş olan; pasif (ihmalî) ve aktif (icrai) *direnme suçunun* oluştuğundan (ihlal edildiğinden) bahsedilebilmesi için tipikliğe ilişkin gerçekleşmesi gereken **ilk maddi şart**; somut olayda *kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün* mevcut olmasıdır¹⁴¹⁰. Bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün hangi hallerde kanuna aykırı sayılacağı Kanun'un 23 üncü maddesinde ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Bununla birlikte söz konusu kanuna aykırılık hallerinin her birine ve içerik olarak ne anlama geldiğine Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinin hukuka aykırılık başlığı altında ayrıntılı şekilde değinildiği için burada yeniden ele alınmayacaktır.

Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci ve 2 inci fıkralarında düzenlenmiş olan pasif (ihmalî) ve aktif (icrai) *direnme suçu'nun* oluştuğundan (ihlal edildiğinden) bahsedilebilmesi için gerçekleşmesi gereken tipikliğe ilişkin **ikinci maddi şart**; Kanun'un 23 üncü maddesinde sayılan hallerden biri veya bir kaçının ihlal edilmesi nedeniyle; *kanuna aykırı hale dönüşen bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne failin*

¹⁴⁰⁷ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 221., **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 186 vd., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 110., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 133., **Kıdım**, Kanuna Aykırı Toplantı, 90.

¹⁴⁰⁸ **Alacakaptan**, *Suçun Unsurları*, s. 6 vd. Yazar; eserinde suçun ön şartı kavramını şu şekilde tanımlamıştır. Suçun meydana gelebilmesi için suçun kurucu unsurları yanında yer alan ve fakat unsur olarak nitelendirilemeyecek bazı koşulların varlığı söz konusudur. Suçun ön şartı olarak kabul edilen bu koşulların suç sayılan hareketin gerçekleştirilmesinden önce dış dünyada varlık kazanmış olması gerekmektedir. Yazar; suçun ön şartı şeklindeki değerlendirmenin bütün yazarlar tarafından benimsenmediğini; ön şart olarak ifade edilen koşulların aslında suçun unsurlarından ayrı ve bağımsız bir varlığının olamayacağını belirtmiştir. Bizim de iştirak ettiğimiz yazarın görüşüne göre suçun ön şartı olarak değerlendirilen koşullar aslında suçun unsurlarından başka bir şey değildir. Dolayısı ile suçun ön şartı olarak nitelendirilen koşulları suçun unsuru olarak kabul etmek gerekmektedir.

¹⁴⁰⁹ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 186 vd., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 133.

¹⁴¹⁰ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 186., **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 221., **Kıdım**, Kanuna Aykırı Toplantı, 90., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 110., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 133-134.

bizzat katılmış (iştirak etmiş) olması gerekliliğidir¹⁴¹¹. Failin katıldığı (iştirak ettiği) toplantı veya gösteri yürüyüşü zaman olarak en baştan itibaren kanuna aykırı olabileceği gibi, yasanın öngördüğü şartların ihlal edilmesi suretiyle sonradan da kanuna aykırı hale dönüşmüş olabilir. Bu durum, suçun oluşması bakımından önem taşımaz.

Failin, Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan direnme suçunu ihlal etmesi bakımından; katıldığı etkinliğin kanuna aykırı olduğunu en baştan itibaren bilmesi ise her zaman için kendisinden beklenmeyebilir¹⁴¹². Bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olduğu, genellikle kamu idaresini temsil eden yetkili makamların bu konuda bir "ihtarda bulunması" suretiyle etkinliğe katılanlar tarafından öğrenilmektedir. Kaldı ki; kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne sadece katılma (iştirak etme) şeklindeki fiiller 2911 sayılı TGYK'da suç tanımlanmamıştır. Kanun'da suç olarak tanımlanan davranış, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanların, yetkili makamlar tarafından usulüne uygun almış oldukları dağıtma kararına istinaden ilgili kamu görevlileri (kolluk görevlileri) tarafından gerçekleştirilen dağıtma ihtarı ve zor kullanmaya rağmen "dağılmamakta ısrar etmeleri" yahut kolluk görevlilerine yönelik "cebir veya tehdit fiillerine başvurmak suretiyle direnmeleri"dir. Dolayısı ile katılımcılar açısından kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde sadece "bulunmak" (katılım sağlamak veya iştirak etmek) şeklindeki davranışların doğrudan doğruya ceza sorumluluğunu gündeme getirmediğini önemle vurgulamak gerekmektedir.

Tipikliğe ilişkin söz konusu maddi koşulla ilgili olarak ifade edilmesi gereken bir diğer önemli husus ise; kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmamış (iştirak etmemiş) olmakla birlikte; tesadüfen etkinliğin yapıldığı alanın yakınından geçen veya etkinliği uzaktan izleyen kişilerin cezai sorumluluğunun bulunup bulunmadığıdır. Kanun'un 32 nci maddesinde düzenlenen direnme suçunun faili olabilmek için kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne bu özelliğini bilerek ve isteyerek bizzat katılmış olmak (iştirak etmek) gerekmektedir. Dolayısı ile somut olayda etkinliğe katılma (iştirak etme) şeklinde nitelendirilebilecek bir

¹⁴¹¹ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 186., **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 220., **Kıdımman**, Kanuna Aykırı Toplantı, 90., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 110., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 133,134.

¹⁴¹² **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 220., **Kıdımman**, Kanuna Aykırı Toplantı, 95.

davranış söz konusu değilse; sadece tesadüf eseri etkinliğin yapıldığı alandan geçildiği sırada veya etkinliği uzaktan izlerken kolluk görevlilerinin müdahalesine maruz kalarak haklarında yakalanma veya gözaltı tedbirleri uygulanan kişilerin, esasen Kanun'un 32 inci maddesinde düzenlenmiş olan direnme suçunu ihlal ettiklerinden bahsetmek kuramsal açıdan mümkün görünmemektedir. Bu gibi bir durumda, suçun oluşması için gerekli olan maddi şartlardan "kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış olma" (iştirak etme) şartının gerçekleşmediği açıktır. Dolayısı ile söz konusu kişilerin bu aşamada herhangi bir ceza sorumluluklarının ortaya çıkması mümkün değildir. Ancak, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne merak saiki veya izleyici olarak katılmış olan kişiler, kolluğun dağılma ihtarını duymalarına ve kolluk tarafından zor kullanma yetkisinin kullanılmasına rağmen; dağılmamakta ısrar ederlerse veya kolluğa yönelik cebir veya tehdit fiillerinde bulunarak direnirlerse artık bu kişilerin Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci ve 2 inci fıkralarında düzenlenmiş olan pasif (ihmalî) veya aktif (icrai) direnme suçunu ihlal ettiklerinden bahsedilebilecektir.

Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci ve 2 inci fıkralarında düzenlenmiş olan pasif (ihmalî) veya aktif (icrai) *direnme suçunun* oluştuğundan (ihlal edildiğinden) bahsedilebilmesi için tipikliğe ilişkin gerçekleşmesi gereken **üçüncü ve dördüncü maddi şartlar** ise; yetkili makamlar tarafından usulüne uygun alınmış olan dağılma kararına istinaden katılımcılara yönelik kolluk görevlileri tarafından gerçekleştirilmesi gereken "*dağılma ihtarı*" ve "*zor kullanma yetkisi*"nin kullanılmış olmasıdır¹⁴¹³. Tipikliğe ilişkin bu iki önemli maddi şartın; hangi usul ve esaslar kapsamında gerçekleşmesi gerektiğine dair ayrıntılı açıklamalara ise aşağıda ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Kanun'un 24 üncü maddesi¹⁴¹⁴; *toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin dağıtılması* madde başlığı altında; kanuna uygun başlamış olmakla birlikte sonradan

¹⁴¹³ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 186,189., **Kıdıman**, Kanuna Aykırı Toplantı, 90-96., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 110-115., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 134-140.

¹⁴¹⁴ "**Toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılması Madde 24 – (Değişik birinci fıkra: 2/3/2014-6529/10 md.)** Kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü, daha sonra 23 üncü maddede belirtilen kanuna aykırı durumlardan bir veya birkaçının vuku bulması sebebiyle, Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü hâline dönüşürse: **a)** Düzenleme kurulu veya kurul başkanı toplantı veya gösteri yürüyüşünün sona erdiğini topluluğa ilan eder ve durumu derhâl yetkili kolluk amirine bildirir. **b)** Düzenleme kurulunun veya kurul başkanının bu görevi yerine getirmemesi hâlinde, durum yetkili kolluk amiri tarafından mahallin en büyük mülki amirine bildirilir. Mahallin en büyük mülki amiri tarafından toplantının sona erdirilip erdirilmeyeceğine

kanuna aykırı hale dönüşen yahut baştan itibaren kanuna aykırı olan toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin yetkili idari makamların kararları doğrultusunda ve kolluk görevlileri marifetiyle dağıtılmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir.

Kanun'un 24 üncü maddesinde yer alan hükümlerden hareketle; Kanuna uygun başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü Kanun'un 23 üncü maddesinde belirtilen durumlardan bir veya birkaçının gerçekleşmesi nedeniyle sonradan kanuna aykırı hale dönüşürse; öncelikli olarak düzenleme kurulu veya başkanının etkinliği sona erdirmesi ve bunu katılımcılara ilan etmesi ve durumu derhal yetkili kolluk amirine bildirmesi gerekmektedir. Aynı maddeye göre; düzenleme kurulu veya başkanı bu konudaki görevini yerine getirmez ise yetkili kolluk amiri tarafından söz konusu kanuna aykırılığın mahallin en büyük mülki amirine (vali veya kaymakam) bildirilmesi gerekmektedir.

Kanun'un 2 nci maddesine göre; "*Mahallin en büyük mülki amiri; illerde vali, ilçelerde ise kaymakamı*"; "*Mahallin güvenlik amirleri; illerde il emniyet müdürü ve il jandarma komutanını, Sahil güvenlik komutanlığı için Sahil Güvenlik Bölge Komutanını, Sahil Güvenlik Grup Komutanını ve Sahil Güvenlik Karakol Komutanı ile Sahil Güvenlik Gemi/Bot Komutanını,*" ifade etmektedir¹⁴¹⁵.

Kanuna uygun başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün, Kanun'un 23 üncü maddesini ihlal ettiği gerekçesi ile kanuna aykırı hale dönüştüğü yetkili kolluk amiri tarafından mahallin en büyük mülki amirine (vali veya kaymakam) bildirildikten sonra; Kanun'un 24 üncü maddesinin vermiş olduğu yetki gereği toplantı veya gösteri yürüyüşünün sona erdirilip erdirilmeyeceği hususunda mülki

dair karar alınır. c) Mahallin en büyük mülki amiri, yazılı veya acele hâllerde sonradan yazı ile teyit edilmek kaydıyla sözlü emirle, mahallin güvenlik amirlerini veya bunlardan birini görevlendirerek olay yerine gönderir. Bu amir, topluluğa Kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder. Topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır. **(Mülga üçüncü cümle: 2/3/2014-6529/10 md.)** Birinci fıkrada düzenlenen durumlarda güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya mukavemet veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı hali mevcutsa, ihtar gereksiz zor kullanılır. Toplantı ve gösteri yürüyüşüne 23 üncü madde (b) bendinde yazılı silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların bulunması halinde bunlar güvenlik kuvvetlerince uzaklaştırılarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne devam edilir. Ancak, bunların sayıları ve davranışları toplantı veya gösteri yürüyüşünü Kanuna aykırı addedilerek dağıtılmasını gerektirecek derecede ise yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır. Toplantı ve gösteri yürüyüşüne silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların tanınması ve uzaklaştırılmasında düzenleme kurulu güvenlik kuvvetlerine yardım etmekle yükümlüdür."

ErişimAdresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.5.2911&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=2911>, E.T.: 24.12.2019.

¹⁴¹⁵ 2911 sayılı TGYK'nun, "Tanımlar" başlığını taşıyan 2 inci maddesinin (d) bendi; 02.01.2017 tarihli, 680 sayılı KHK'nın 50 nci maddesi ile değişikliğe uğramış ve söz konusu değişiklik 01.02.2018 tarihli 7072 sayılı Kanun'un 49 uncu maddesi ile aynı şekilde kabul edilmiştir.

amirin bir karar vermesi gerekmektedir. Mahallin en büyük mülki amiri (*vali veya kaymakam*) tarafından toplantı veya gösteri yürüyüşünün sona erdirilmesi yönünde karar verilmesi durumunda; aynı maddeye göre mahallin güvenlik amirleri veya bunlardan birinin mülki amir tarafından görevlendirilerek olay yerine gönderilmesi sağlanır.

Kanun'un 24 üncü maddesi gereği; mülki amir tarafından görevlendirilen güvenlik amirinin etkinliği oluşturan katılımcılara (topluluğa) Kanun'a uyarak dağılmaları gerektiği; aksi halde zor kullanılacağı ihtarını yapması gerekmektedir. Bu dağılma ihtara rağmen katılımcıların dağılmaması halinde ise kolluk görevlileri tarafından zor kullanılmak suretiyle topluluğun dağıtılması sağlanır.

Burada dikkat edilmesi gereken önemli husus; güvenlik kuvvetlerine yönelik fiili saldırı veya mukavemet gerçekleştirilmesi yahut da güvenlik kuvvetleri tarafından korunan yer veya kişilere yönelik fiili saldırı söz konusu olması halinde; Kanun'un 24 üncü maddesi gereği dağılma ihtarına gerek olmaksızın zor kullanma yetkisinin kullanılabilir olmasıdır.

Kanun'un 24 üncü maddesi gereği; toplantı veya gösteri yürüyüşünün baştan itibaren Kanuna aykırı olması halinde ise güvenlik kuvvetleri zaman kaybetmeden durumu mahallin en büyük mülki amirine (*vali veya kaymakam*) bildirmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, güvenlik kuvvetlerinin mevcut imkanlar doğrultusunda o an için gerekli olan tedbirleri alması ve olaya müdahale eden güvenlik kuvvetleri amirinin de topluluğa yönelik dağılma ihtarını gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu ihtara rağmen; kalabalığın dağılmaması halinde ise güvenlik kuvvetlerinin topluluğu zor kullanmak suretiyle dağıtma yetkisi bulunmaktadır.

Kanun'un 25 inci maddesine göre; toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanların içinde suç işleyenleri ve suçluları yakalamak için valilik veya kaymakamlık tarafından dağılma emri verilmesine veya kolluk yetkililerinin dağılma ihtarında bulunmasına gerek yoktur.

Kanun'un 13 üncü maddesinde; *hükümet komiserine* toplantı veya gösteri yürüyüşünü sona erdirme yetkisi verilmişti¹⁴¹⁶. Ancak; 02.03.2014 tarihli ve 6529

¹⁴¹⁶ "**Hükümet komiseri ve yetkileri Madde 13** - Valilik ve kaymakamlıkça; hâkim ve savcılar ve bu sınıftan sayılanlar ile Silahlı Kuvvetler, adalet, genel ve özel kolluk kuvvetleri mensupları hariç olmak üzere, il veya ilçelerdeki mülki idare Amirliği hizmetleri sınıfına dahil memurlar ile diğer kamu görevlilerinden müdür, amir veya bunların yardımcıları arasından bir kişi, hükümet

sayılı Kanun'un 16 ncı maddesi ile "*Hükümet komiseri ve yetkileri*" başlığını taşıyan Kanun'un 13 üncü maddesi tümüyle ilga edilmiştir¹⁴¹⁷.

Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan; pasif (ihmalî) ve aktif (icarî) direnme suçlarının oluştuğundan (ihlal edildiğinden) bahsedilebilmesi için kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün varlığı ile bu sebebe dayanarak yetkili idari makamlar (*vali veya kaymakam*) tarafından verilmiş olan etkinliği sona erdirmeye ve dağıtma kararının yanı sıra kolluk amiri tarafından katılımcılara yönelik *dağıtılma ihtarında bulunulmuş olması* ve bu ihtara rağmen, dağılmayan katılımcılara karşı *kolluk görevlilerinin zor kullanılma yetkisinin*¹⁴¹⁸ kullanılmış olması gerekmektedir.

Kolluk amiri tarafından kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılmasını sağlamak amacıyla yapılacak olan ihtarın usulü konusunda 2911 sayılı TGYK'nın 24 üncü maddesi veya diğer maddelerinde ayrıntılı bir düzenlemeye yer verilmediği görülmektedir¹⁴¹⁹. Bununla birlikte 30.12.1982 tarih ve 17914 sayılı Resmi Gazete (R.G.)'de yayınlanarak 01.01.1983 tarihinde yürürlüğe giren *Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği*'nin¹⁴²⁰ (PÇKY) 25 inci maddesinde¹⁴²¹ kanuna uygun olan

komiseri olarak ve gerektiğinde iki kişi de hükümet komiseri yardımcısı olarak görevlendirilir. Hükümet komiseri, toplantı yerinde uygun göreceği bir yerde bulunur ve toplantıyı teknik ses alma cihazları, fotoğraf ve film makineleri gibi araçlarla tespit ettirebilir. Hükümet komiseri, 12 nci maddede öngörülen durumlarda düzenleme kurulu başkanının isteği veya toplantının sürmesini imkânsız kılacak derecede genel sükûn ve düzeni bozacak ve suç teşkil edecek nitelikte sözle veya eylemle saldırgan bir biçim alması halinde toplantıyı sona erdirmeye yetkilidir." Bkz.: **Güngör, Kavalalı, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, s. 50.

¹⁴¹⁷ Temel Hak ve Hürriyetlerin Geliştirilmesi Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No: 6529, Kabul Tarihi: 02.03.2014, R.G. Tarihi: 13.03.2014, R.G. Sayı: 28940. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/03/20140313-15.htm>, E.T.: 25.12.2019.

¹⁴¹⁸ Kolluğun zor kullanma yetkisi ve sınırları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Devrim Aydın, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerine Müdahalenin Esasları", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** (AÜHFD), Cilt: 65, Sayı:4, Yıl:2016, s. 3283-3308.

¹⁴¹⁹ Öğretide yer alan bir görüşe göre; 171 sayılı Kanun'da kolluk amirinin gerçekleştireceği ihtar biçimi hakkında; "*topluluğun duyabileceği vasıtalarla..*" ifadesine yer verilmesine rağmen; 2911 sayılı TGYK'nun 24 üncü maddesinde benzer bir ayrıntıya yer verilmediği, buna göre de ihtarın yapılış biçiminin kolluk yetkililerinin takdirine ve o andaki imkanlara bırakıldığı ifade edilmiştir. Bu durumun ise uygulamada bazı sakıncaları beraberinde getireceği savunulmuştur. Konu hakkındaki görüşe ulaşmak için bkz. **Güngör, Kavalalı, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, s. 262. Biz öğretide yer alan söz konusu görüşe iştirak etmiyoruz. Çalışmanın devamında da ayrıca açıklanacağı üzere; 01.01.1983 yürürlük tarihli PÇKY'nin 25 inci maddesinin hali hazırda konu hakkında ayrıntılı düzenleme içerdiğini belirtmek gerekmektedir.

¹⁴²⁰ 30.12.1982 tarih ve 17914 sayılı R.G.'de yayınlanarak; 01.01.1983 tarihinde yürürlüğe giren; "Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği" (PÇKY)'nin tam metni için bkz.: Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=9225&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, E.T.: 06.10.2020.

"Olayların izlenmesi, kontrolü ve müdahale esasları Madde 25 – Kanuna uygun olan ve olmayan toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile diğer toplumsal olayların izlenmesi, kontrolü ve müdahale esasları aşağıda belirtilmiştir.

a. Kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile diğer toplumsal olaylarda; (1) Topluluk, toplantı yerinde veya toplanacak bölgelerde gidiş ve dönüşlerinde, dağılma anına kadar yakından takip ve kontrol altına alınır. **(2)** Topluluğun, menfi unsurların tahrik ve teşviki ile istikamet değiştirmesine mani olacak her türlü tedbir süratle yerine getirilir. **(3)** Gerekğinde tertip heyetine yardımcı olunur. **(4)** Toplantı ve yürüyüşe gösteri yürüyüşüne mani olmaya veya huzur ve sükunu bozmaya teşebbüs edenler yakalanarak tesirsiz hale getirilir ve olay yerinden uzaklaştırılır. **b. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri nedeniyle toplumsal olaylara müdahale gerektiğinde;**

(1) Mahallin mülkiye amiri veya görevlendirileceği en büyük zabıta amiri veya zabıta amirlerinden biri ses yükseltici veya yayıcı cihazlar aracılığı ile önce kendisini topluluğa tanıtır., sonra "kanuna uyarak dağılmaları ve dağılmamaları halinde zor kullanılacağı" ihtarını yapar. Dağılma ihtarı olumlu, kitleyi yumuşatıcı, sade ve açık olur. Emir mutlaka iki veya üç defa tekrar edilir ve en uzak noktadan işitildiğine dair görevlilerce tutanak düzenlenir. Dağılma ihtarı, emrin maksadını sağlayacak ve emri yerine getirecek ölçüde elde kuvvet bulundurulmadan kesinlikle verilmez. Güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı ve mukavemet bulunduğu taktirde veya güvenlik kuvvetleri tarafından korunan yerlere fiili saldırı halinde ihtara gerek yoktur. **(2)** Yapılan ihtara rağmen topluluğun dağılmaması halinde yeteri kadar zor kullanılarak öncelikle, topluluğun bulunduğu yerde kalmaları temin edilir ve olayın herhangi bir şekilde gelişmesine ve tahripkar bir nitelik almasına mani olunur. **(3)** Topluluğun belli bir yerde zararsız halde kalması sağlanamadığı taktirde; topluluğun diğer gruplara katılarak büyümelerini önlemek gayesiyle, olayın cereyan şekline ve şartlarına göre uygun yerlere barikatlar kurarak birleşmeye mani olunur ve dağıtmaya parça parça topluluklardan başlanır. **(4)** Alınan tedbirlere ve uygun ölçülere yapılan zor kullanmaya rağmen topluluğun birleşmesine ve büyük gruplar haline gelmesine mani olunamadığı taktirde zor kullanmanın derecesi yükseltilerek topluluk dağıtılır.

c. Dağıtma emri yetkili amir tarafından verilir. Bu emri alan personel görevli amir komutasında ilgili mevzuatın tanıdığı yetkileri kullanmak üzere derhal harekete geçer. Yapılacak müdahale topluluğu dağıtma, toplanmayı önleme ve suçluları yakalama amacına yönelik olmalıdır. Toplu hareketin niteliğine veya dağıtma sırasında gösterilen cebir ve şiddet veya tehdit veya saldırı veya karşı koyma derecesine ve gereğine göre kademeli şekilde artan ölçüde bedeni kuvvet, maddi güç ve silah kullanılır.

d. Zor kullanarak yapılacak dağıtmada aşağıdaki esaslara uyulur;

(1) Mevcut kuvvetler ayrı ayrı noktalarda meydana gelecek ufak çatışmaları bastırabilmek için dahi olsa küçük parçalara bölünmez. **(2)** Dağıtmak için yapılan müdahale bu işe en uygun yerlerde yapılır. Bu nedenle dağıtma sahaları süratle ve tam dağılmaya uygun şekilde seçilir. **(3)** Dağıtma planlanırken topluluğa dağılması için birden fazla yol ayırt edilir. Bu yollar uygun hale getirilmeden topluluğu dağıtmaya teşebbüs edilmez. **(4)** Topluluğun gitmesi arzu edilmeyen istikametteki yolların canlı veya cansız vasitalardan yararlanılarak kurulacak barikatlar vasıtasıyla kapatılması sağlanır. **(5)** Müdahale edecek çevik kuvvet biriminin ekip halinde çalışması esas olduğundan, kişisel hareketlerden kaçınılır. **(6)** Elverişli bir alanda müdahaleye imkan vermek amacıyla yapılacak geri çekilmelerde, yavaş hareket edilir. Çekilme esnasında polisin yüzü genellikle topluluğa karşı olur. **(7)** Topluluğun ele başları yakalanarak olay sahasından süratle uzaklaştırılır. **(8)** Açık sahalardaki sıkışık topluluklara karşı yapılacak dağıtma hareketinde, topluluk küçük parçalara bölünür, bölünen parçalar diğer gruptan irtibatsız hale getirilir ve her parçanın dağıtılması sağlanır. **(9)** Bir cadde boyunca hareket eden topluluklarda, yol kesimlerinde topluluğun önü kesilerek parçalara bölünür. Her parça zıt istikametlere sevk olunarak yedek kuvvetler tarafından dağıtılmaları sağlanır ve dönüşlerine imkan verilmez. **(10)** Şehrin nüfusu kalabalık yerlerini işgal eden toplulukların dağıtılmasında, önce olay sahası tecrit olunur, sonra olayın meydana geldiği merkezden itibaren çevreye doğru dağıtma hareketine girilir. **(11)** Bina içindeki toplulukların dağıtılmasında çıkış yolları genellikle zemin seviyesinde olduğundan, mümkün olduğu ölçüde dağıtma hareketine üst katlardan zemine doğru başlanır ve binanın çıkış yollarının bu amaca uygun halde bulundurulması sağlanır. Geniş salon ve benzeri yerlerde kapıdan içeri giren kuvvetlerce duvar kenarı izlenerek topluluk küçük parçalara bölünür ve çıkışlarda herhangi bir izdihama meydan verilmez. **(12)** Bir topluluğun tekrar toplanmasını önlemek üzere, her türlü ihtimal giderilinceye kadar olay sahasında motorlu veya indirilmiş ekipler bulundurulur. "

ve olmayan toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile diğer toplumsal olayların izlenmesi, kontrolü ve müdahale esasları hakkında ayrıntılı düzenlemelere yer verildiği görülmektedir.

PÇKY'nin 25 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (b) bendi kapsamında; kolluk amiri tarafından kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılması amacıyla kalabalığa yapılacak olan ihtarın; *"etkinliğin en uzak noktasından işitilebilecek şekilde"* ve *"iki veya üç kez tekrar edilmek suretiyle"* gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Buradaki amaç, direnme suçlarının oluşabilmesi açısından kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün varlığından ve bu nitelikteki bir etkinliğe katılım sağlandığından katılımcıların haberdar olmalarını sağlamaktır. Söz konusu düzenlemeye göre; dağılma ihtarının katılımcılara duyurulması amacıyla ses yükseltici veya yayıcı araçların kullanılması mümkün olmakla birlikte; dağılma ihtarının nitelik olarak olumlu, kitleyi yumuşatıcı, sade ve açık olması gerekmektedir.

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde; dağılma ihtarının yukarıda öngörülen usüle uygun şekilde yapılmış olması kaydı ile etkinliğe katılan herkes tarafından bizzat duyulmuş olması suçun oluşması bakımından şart olmamakla birlikte; Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci ve 2 inci fıkralarında belirtilen pasif (ihmai) ve aktif (icrai) direnme suçunda yapılan ihtarın direnme fiilini gerçekleştirilen fail bakımından duyulmuş olması zorunludur. Aksi halde; yani dağılma ihtarının fail tarafından duyulmamış olması söz konusu olduğunda; bu durum failin suç işleme kastı bakımından kusurluluğu üzerinde etki edebilecek ve somut olayda manevi unsurun oluşumamasına sebebiyet verebilecektir¹⁴²². Kanun'un 32 nci maddesinde düzenlenmiş olan direnme suçunda; "ihtar" ve "zor kullanma" şartlarının gerçekleşmiş olması unsur olarak açıkça yer almaktadır. Dolayısı ile somut olayda dağılma ihtarının yetkili kolluk görevlisi tarafından yapılması gerekirken yapılmamış olması halinde "suçun maddi unsurunun"; yapılan ihtarın direnme fiilini gerçekleştiren fail tarafından kusuru olmaksızın duyulmaması halinde ise "suçun manevi unsurunun" oluşmadığından bahsedilebilecektir¹⁴²³.

¹⁴²² **Kıdım**, Kanuna Aykırı Toplantı, 92.

¹⁴²³ Yargıtay 8. CD., 25.06.1992, E.:2000/5246, K.:2000/10192. "Üniversitedeki bir kısım olayları protesto amacıyla bir basın bildirisi okumak için şehrin Cumhuriyet Meydanında toplanan sanıkların, bildiriye okuduktan sonra kolluğun dağılma ihtarının megafonla yapılmamış olması nedeniyle duymadıklarını ve ihtara bunun sonucu olarak uymadıklarını savunmuş olmaları

Kolluk amiri tarafından yapılan dağılma ihtarına rağmen; topluluğun dağılmaması halinde ise kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılanlara yönelik müdahalede bulunma diğer bir ifade ile *zor kullanma yetkisi* gündeme gelmektedir. Kanun'un 32 inci maddesinde düzenlenmiş olan direnme suçunun oluşabilmesi için gerçekleşmesi gereken maddi şartlardan bir diğeri de hatılanacağı üzere; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünde dağılma ihtarının ardından kolluğun zor kullanma yetkisini kullanmış olmasıdır. Ancak; Kanun'un 24 üncü maddesine göre; güvenlik kuvvetlerine yönelik fiili saldırı veya mukavemetle bulunulması halinde veya güvenlik kuvvetlerinin korudukları kişi veya yerlere karşı saldırı hali söz konusu olduğu takdirde dağılma ihtarına gerek olmaksızın zor kullanma yetkisi kullanılabilir.

Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendinde yazılı, silah, alet, araç veya maddeler veya sloganlar ile toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan kişilerin bulunması halinde ise öncelikli olarak bu kişilerin güvenlik güçleri aracılığı ile uzaklaştırılması suretiyle toplantı veya yürüyüşe devam edilmesi sağlanacak; ancak bu kişilerin sayıları ve davranışları yapılmakta olan toplantı veya gösteri yürüyüşünü Kanuna aykırı olarak nitelendirmeye ve bu sebeple dağıtılmasını gerektirecek düzeye ulaşmış ise Kanun'un 24 üncü maddesi gereğince güvenlik kuvvetleri tarafından etkinliğin dağıtılması gerekecektir¹⁴²⁴.

Kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün sonlandırılması yönelik yetkili idari makamlar tarafından karar alındıktan sonra; kolluk amirinin topluluğa yönelik dağılma ihtarında bulunmasından önce veya sonra "kendiliğinden dağılmış olan kişilerin"; Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan pasif (ihmalî) veya aktif (icrai) direnme suçunu ihlal ettiklerinden bahsedilemeyecektir¹⁴²⁵.

savunmanın aksinin kanıtlanmamış bulunması ve ayrıca ihtarında megafonla yapılmamış olduğunun anlaşılması karşısında; hiçbir saldırı amacı taşımadan ve yasaların suç saydığı sloganlar atılmadan sırf demokratik bir tepkiyi ortaya koymak amacıyla toplanan sanıkların, bu oluş içerisinde eylemlerinin atılı suçu oluşturmadığı gözetilmeden, oluşa ve dosya içeriğine uymayan ve savunmayı gözardı eden bir kabulle yazılı şekilde beraatleri yerine mahkumiyetlerine karar verilmesi, Bozmayı gerektirmiştir." Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.26.07.2020.

¹⁴²⁴ Kanun'un 24 üncü maddesinin son fıkrasına göre; toplantı veya gösteri yürüyüşüne silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların tanınması ve uzaklaştırılmasında düzenleme kurulunun güvenlik kuvvetlerine yardım etmesi gerekmektedir.

¹⁴²⁵ Yargıtay 8. CD., 25.06.1992, E.:1992/6174, K.:1992/8407. **Alasu**, *Toplantı ve Gösteri*, s.124., Aynı yön de görüş için bkz.: **İşgören**, *Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 197.

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde yetkili kolluk amiri tarafından yapılan ihtar üzerine kalabalığın dağılması için *uygun veya makul bir süre verilmesi* konusunda yasal bir düzenleme bulunmamaktadır¹⁴²⁶. Kanaatimizce bu konu hakkında yasal bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü hakkında AYM ve AİHM'in vermiş olduğu ihlal kararlarında gerekçe olarak kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine yönelik gerçekleştirilen kamusal müdahalelerin (*kolluk görevlileri tarafından gerçekleştirilen dağıtma ve zor kullanma yetkisinin*) zaman ve uygulanış biçimi bakımından demokratik bir toplum düzeninde gereklilik ve ölçülülük ilkelerini (kriterlerini) ihlal ettiği yönünde kararlarına rastlanmaktadır¹⁴²⁷. O halde; toplumsal olaylara müdahale kapsamında kolluk görevlilerinin dağıtma ve zor kullanma yetkilerini söz konusu yüksek mahkemelerin içtihatlarına uygun düşecek şekilde kullanmalarını sağlayacak bir çözüm yoluna ihtiyaç olduğu açıktır. Bunu sağlamanın etkili bir yolu da kolluğun kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerini dağıtma yetkisini kullanıldığı durumlarda katılımcıların ihtar üzerine dağılmalarını sağlamak amacıyla hizmet eden makul bir sürenin verilmesi gerekliliğini yasal düzenlemeye konu etmektir. Böylece, her somut olayın kendine özgü şartlarını ve istisnai durumları da gözetmek kaydı ile kolluk amirinin katılımcıların dağılmalarını sağlama konusunda makul bir süre verilmesi yasal bir gerekliliğe dönüşebilecektir.

Şu an, doğrudan doğruya yasal bir düzenleme olmasa da kanuna yakırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine yönelik yetkili kolluk görevlisi tarafından dağılma ihtarı yapıldıktan sonra kalabalığın dağılması için "*makul bir süre*"¹⁴²⁸ beklenmesi bunun ardından zor kullanma yetkisine başvurulması gerekmektedir.

¹⁴²⁶ 171 sayılı Kanun döneminde; ihtar üzerine dağılma için katılımcılara yönelik uygun bir sürenin verilmesinin 22 inci maddeye eklenmesi teklifi Meclis görüşmeleri esnasında reddedilmiştir. Konu hakkında bkz.: TBMM Tutanak Dergisi, B. 133, 19.10.1962, O. 2, s. 173., **Güngör, Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 221, dñn. 29.

¹⁴²⁷ **Oya Ataman v. Türkiye**, BN. 74552/01, K.T. 05.12.2006. AİHM kararının İngilizce metni için Erişim Adresi: [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22oya%20ataman%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22oya%20ataman%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}), AİHM Kararının Türkçe özet çevirisi için Erişim Adresi: <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/oyaataman2006.pdf>

¹⁴²⁸ Öğretide makul süreden; dağılma ihtarına konu olan kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan tüm katılımcıların etkinlik alanını terk etmeleri için gereken süre olduğu ve bu sürenin de etkinliğin gerçekleştirildiği yer ve katılımcı sayısına göre her somut olay bakımından kolluk görevlileri tarafından değerlendirilebileceği ifade edilmiştir. Konu hakkında bkz.: **İşgören**, *Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 147.

Yargıtay 'ın da 2010 yılında vermiş olduğu bir kararında; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılanlara yönelik kolluk tarafından dağılma ihtarında bulunulmasına rağmen; dağılmaları için makul süre tanınmaması halinde Kanun'un 32 nci maddesinde düzenlenmiş suçun maddi ve manevi unsurlarının oluşmayacağı yönünde karar verdiği görülmektedir¹⁴²⁹. Dağılma ihtarından sonra katılımcılara yönelik "*makul süre*" verilmesi konusunda Yargıtay'ın benzer kararlarının olduğu öğretide de ifade edilmiş¹⁴³⁰ olmakla birlikte bu süre beklenmeden faillerin yakalanması halinde ise suçun oluşmayacağı yönünde görüşler ortaya konulmuştur¹⁴³¹. Bu açıklamaların dışında, söz konusu dağılma emrinin yerine getirilmesi için somut olayda kolluk tarafından kalabalığa bir bekleme süresi tanınmış ise bu süre sona ermeden *zor kullanma yetkisinin* kullanılmaması gerekmektedir. Zor kullanma yetkisine bu süre dolmadan başvurulmuş olması halinde ise yine Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan pasif (ihmalî) veya aktif (icrai) direnme suçunun oluştuğundan bahsedilemeyecektir.

Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *pasif (ihmalî) direnme suçunun* oluşması bakımından; failin ihtarla rağmen makul süre içinde dağılmaması da tek başına suçun oluşması bakımından yeterli olmayacaktır¹⁴³². Kanun koyucu bu suç bakımından failin "*dağılmama yönündeki ısrarlı davranışının varlığını*" suçun oluşması için maddi bir unsur olarak aramaktadır. Dolayısı ile kolluk tarafından gerçekleştirilecek olan ihtar ve zor kullanmadan sonra fail tarafından gerçekleştirilecek olan dağılmama yönündeki direnmenin en azından belir bir süre devam etmesi gerektiği ifade edilmektedir¹⁴³³.

¹⁴²⁹ Yargıtay 8. CD., 09.02.2010, E.:2007/9352, K.:2010/1550. "Oluş ve tüm dosya içeriğinden, YÖK Yasa Tasarısını ve Kamu Reformu Yasa Tasarısını protesto etmek ve sırf demokratik tepki ortaya koymak için basın açıklaması yapmak üzere Ankara Üniversitesi Cebeci Kampüsünde toplanan yaklaşık 100 kişilik grubun ellerinde suç oluşturmaya bazı pankartlar taşıyarak marşlar ve sloganlar eşliğinde kaldırım üzerinden Kolej kavşağına kadar yürüyüşe geçtikleri sırada güvenlik güçlerinin grubu barikat içine alıp dağılmaları yönünde ihtarla bulunmasına rağmen makul süre tanıyıp dağılmalarına fırsat vermeden grubu göz altına almaya başladıkları anlaşılmakta.; sanığa yüklenen 2911 sayılı TGYK'nın 32 nci maddesinde tanımlanan suçun maddi ve manevi unsurlarının oluşmadığı ve beraatine karar verilmesi gerektiği gözetilmeden yazılı biçimde mahkumiyet hükmü kurulması, bozmayı gerektirmiştir." Bkz.: **İşgören**, *Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 147.

¹⁴³⁰ **Aktan**, AİHM ve Yargıtay Uygulaması, s. 531.

¹⁴³¹ **İşgören**, *Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s.197., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 140.

¹⁴³² **Kıdım**, Kanuna Aykırı Toplantı, 92., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 140.

¹⁴³³ **İşgören**, *Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s.197. Yazar eserinde; dağılma ihtarından sonra, dağılmama üzerine kolluk tarafından gerçekleştirilen ilk zor kullanma ile

Kanaatimizce de "dağılmamakta ısrar"; suçun maddi unsuru olarak belirlendiğine göre; failin ihtar veya zor kullanmaya rağmen derhal dağılmayıp en azından belirli bir süre boyunca kolluk görevlilerine karşı direnmesi halinde suç oluşacaktır¹⁴³⁴. Kolluk tarafından yapılan dağılma ihtarının ardından zor kullanma yetkisinin kullanılmaya başlandığı ilk anda katılımcıların dağılmaları halinde ise yukarıda açıklanan sebeplerden dolayı "dağılmamakta ısrar" koşulu gerçekleşmediği için suçun varlığından da bahsedilemeyecektir¹⁴³⁵.

Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *pasif (ihmali) direnme suçu*unun niteliği itibariyle *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç) olduğu yukarıdaki açıklamalarda ifade edilmişti. Suçun aynı zamanda *soyut tehlike suçu* olduğunu da belirtmek gerekmektedir¹⁴³⁶. Kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşü nedeniyle yetkili makamların etkinliği sona erdirme kararı almalarının ardından kolluk görevlileri tarafından yapılan ihtar ve zor kullanmaya rağmen; dağılmamakta ısrar edilmesi halinde bir zarar neticesi ortaya çıkmasa dahi kamu düzeni ve güvenliği açısından bir tehlike oluşacağı açıktır¹⁴³⁷. Suç ile cezalandırılan fiil; somut olayda kolluk tarafından gerçekleştirilen ihtar veya zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar etmek suretiyle kamu düzeni ve güvenliği üzerinde yaratılmış olan zarar tehlikesidir.

Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen *pasif (ihmali) direnme suçu*'nun; hareket unsuru bakımından *ihmali davranış* ile işlenebileceği hususu ifade edilmişti. Yetkili makamlar tarafından kanuna uygun şekilde alınmış olan etkinliği son erdirme kararı ve kolluk yetkilileri tarafından gerçekleştirilen dağılma ihtarı ve zor kullanmaya rağmen; katılımcıların dağılma yönünde icrai bir davranışta bulunmaları gerekirken; bu yükümlülüklerini yerine getirmemeleri (hareketsiz kalmaları) ve bunda ısrar etmeleri halinde suçun oluştuğundan bahsedilebilecektir.

dağıtılmış olan katılımcılar yönünden Kanun'un 32 nci maddesinde düzenlenmiş olan "direnme suçu"nın oluşmayacağı, Kanun koyucunun bu yöndeki düzenlemesi ile suçun işlenmesini zorlaştırdığı ifade edilmiştir.

¹⁴³⁴ **Kıdım**, *Kanuna Aykırı Toplantı*, 95. Yazar eserinde; "makul sürenin" sadece dağılma ihtarından sonra değil; aynı zamanda zor kullanma sonrasında da aranması gerektiğini ifade etmiştir.

¹⁴³⁵ **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 140., **Kıdım**, *Kanuna Aykırı Toplantı*, 95.

¹⁴³⁶ **Kıdım**, *Kanuna Aykırı Toplantı*, 95.

¹⁴³⁷ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 191.

Kanun'un 32 inci maddesinin 2 nci fıkrası gereği; ihtar ve zor kullanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir ve şiddet kullanılmak suretiyle direnilmesi halinde ise; *aktif (icari) direnme suçu* oluşacaktır. Ancak bu durumda, failin ceza sorumluluğu belirlenirken Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci fıkrasında öngörülen "altı aydan üç yıla kadar hapis cezası"nın yanı sıra; 5237 sayılı TCK'nın 265 inci maddesinde düzenlenmiş olan "*görevi yaptırmamak için direnme suçu*"ndan dolayı da ayrıca cezaya hükmedilmesi (gerçek içtima) gerekmektedir. Her iki suç tipi arasında yer aldıkları Kanunların farklı olmasından kaynaklı olarak; *özel kanun genel kanun* ilişkisinin bulunduğu açıktır. Bunun yanı sıra; suç tiplerinin fiil unsurlarına yönelik benzerlik içermesi ve korudukları hukuki değerin ortak olması da göz önünde bulundurulduğunda; aynı zamanda *özel norm - genel norm* ilişkisi şeklinde beliren "görünüşte içtima" durumu da söz konusudur. Çalışmamızın önceki bölümlerinde ifade edildiği üzere; birden fazla ceza normu (suç tipi) arasında; *özel - genel, asli - tali, tüketen - tüketilen* norm ilişkisi bulunduğu takdirde aslında somut olaya fail hakkında uygulanabilecek sadece tek bir kuralın bulunduğunu kabul edilmektedir. Dolayısı ile kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış olup da kolluk görevlileri tarafından yapılan ihtar ve zor kullanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit fiillerine başvurularak direnilmesi halinde; *özel norm* niteliği öne çıkan 2911 sayılı TGYK'nın 32 inci maddesinin 2 nci fıkrasındaki *aktif (icrai) direnme suçunun* uygulama önceliği kazanacağı açıktır. Ancak; TCK'nın 265 inci maddesinde düzenlenmiş olan *direnme suçu* ile Kanun'un 32 inci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *direnme suçu* arasında; *özel norm - genel norm* ilişkisinden kaynaklanan bir öncelik sonralık ilişkisi bulunmasına rağmen; kanun koyucu failin ceza sorumluluğunu her iki suç tipine atıf yaparak bu suç tiplerinde öngörülen cezaların ayrı ayrı uygulanması suretiyle (gerçek içtima) belirlenmesi gerektiğini hüküm altına almıştır. Kanun koyucunun failin ceza sorumluluğunu belirlemede bu yönde bir tercihte bulunması ise suç ve ceza ihdas etme tekniği açısından yerinde değildir. Burada olması gereken; özel norm niteliği bulunan Kanun'un 32 inci maddesinin 2 inci fıkrasındaki *aktif (icrai) direnme suçunun*; faile uygulanacak olan yaptırım tür ve miktarına bağımsız olarak yer vermesi gerekliliğidir. Hatta söz konusu yaptırımın *özel norm* olmasından kaynaklı olarak genel norm olarak değerlendirdiğimiz TCK'nın 265 inci maddesinde düzenlenmiş olan *direnme suçu*'nun öngördüğüne en azından eşit ve hatta nispeten daha fazla olması gerektiğini düşünmekteyiz. Kanun'un 32 inci maddesinin 2 nci

fıkrasında düzenlenen direnme suçu yukarıda bahsedilen içeriği ile birlikte yürürlükte kaldığı müddetçe; hem özel hem de genel ceza normlarının (suç tiplerinin) aynı olayda meydana gelen fiille ilişkili olarak birlikte uygulanması gerekliliği söz konusu olacaktır.

Kanun'un 32 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen *aktif (icrai) direnme suçu* fiil unsuru bakımından 1 inci fıkra düzenlenmiş olan *pasif (ihmali) direnme suçu*'ndan işleniş biçimi bakımından ayrılmaktadır. Söz konusu suçta; dağılma ihtarı ve zor kullanılmasına rağmen; failin kolluk görevlilerine karşı "cebir veya tehdit" kullanmak suretiyle direnmesi şeklindeki icrai nitelikteki fiilleri ceza yaptırımına konu edilmiştir¹⁴³⁸.

Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan *aktif (icrai) direnme suçunun* işleniş biçimi bakımından *seçimlik hareketli* bir suç olduğunu; failin, "cebir" veya "tehdit" şeklindeki *icrai nitelikteki* hareketlerden herhangi birini gerçekleştirerek kolluk görevlilerine karşı direnmesi ile söz konusu suç işleyebileceğini belirtmek gerekmektedir. Cebir ve tehdit kavramları hakkında ayrıntılı açıklamalara; Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan; "*güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve yürüyüşle ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak*" suçunun fiil unsuru başlığı altında ayrıca yer verildiği için bu kısımda yeniden incelenmeyecektir.

Kanun'un 32 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan *aktif (icrai) direnme suçunun* da sırf hareket suçu (neticesi harekete bitişik suç) olarak nitelendirilmesi mümkündür. Kanun koyucu; cebir veya tehdit kullanmak suretiyle kolluk görevlilerine direnilmesi sonucunda bir zarar neticesinin meydana gelmiş olmasına suç tipinde ayrıca yer vermediği için bu suç tipinin *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç) ve aynı zamanda *soyut tehlike suçu* olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

¹⁴³⁸ T.C. Yargıtay 9. Ceza Dairesi E. 2011/3395, K. 2011/9536, T. 12.7.2011. "2911 sayılı Kanun'un 28/1. maddesi ile kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenleyen veya yönetenlerle bunların hareketlerine katılanların cezalandırıldığı, dosya kapsamına göre sanığın kanuna aykırı olarak yapılan ve kolluk kuvvetlerinin uyarılarına rağmen devam eden toplantı ve gösterileri düzenlediği, yönettiği veya düzenleyen ve yöneten kişilerin fiillerine iştirak ettiğinin kabul edilemeyeceği, ancak ihtar ve zor kullanmaya rağmen güvenlik kuvvetlerine taş atmak suretiyle cebir kullanarak kolluk görevlilerine direnen sanığın eyleminin; 2911 sayılı Kanun'un 32/2. maddesi aracılığı ile 5237 sayılı TCK.'nın 265. maddesinde tanımlanan suçu oluşturacağı hukuki durumunun buna göre takdir ve tayini gerektiği gözetilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması," Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/9cd-2011-3395.htm>, E.T.: 06.01.2020.

G- TGYK Md.32'de Manevi Unsur

Kanun'un 32 inci maddesinin 1 ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan pasif (ihmalî) ve aktif (icrai) direnme suçları; manevî unsur açısından *kasten* işlenebilir. Failin bilerek ve isteyerek kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış olması ve yine bilerek ve isteyerek kolluk yetkilileri tarafından yapılan ihtar veya zor kullanmaya rağmen "*dağılmamakta ısrar etmesi*" yahut da "*cebîr veya tehdit kullanmak suretiyle kolluk görevlilerine direnmesi*" halinde manevî unsurun varlığı söz konusu olacaktır. Her iki fıkrada düzenlenen suç bakımından failin saiki önem taşımamaktadır¹⁴³⁹. Dolayısı ile Kanun'un 32 nci maddesinde düzenlenmiş olan direnme suçunun *genel kast* ile işlenebileceğini ifade etmek gerekmektedir.

H- TGYK Md.32'de Hukuka Aykırılık Unsuru

Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan pasif (ihmalî) ve aktif (icrai) direnme suçları bakımından failin kanunî tipte yer alan hareketleri bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesi halinde; öğretide de genel olarak ifade edildiği gibi hukuka aykırılık unsuru da karine olarak ortaya çıkmış olacaktır¹⁴⁴⁰. Söz konusu suç bakımından failde ayrıca bir hukuka aykırılık bilincinin bulunmasına ise gerek yoktur¹⁴⁴¹.

¹⁴³⁹ Öğretide; toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan kişilerin dağılma emrine uymama yönündeki davranışlarının hususî (özel) kastı gerektireceği yönündeki görüş için bkz.: **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s.192. Aynı yönde görüş için bkz.: **Şentürk**, *2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri*, s. 143., **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 116. Gülhan, eserinde suçun oluşabilmesi için failin bilerek ve isteyerek dağılma emrine uymamasının yanı sıra; toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanların bu emre, dağılmayı engellemek saiki ile uymamalarının gerektiğini ifade etmiştir. Bu açıklamalara ek olarak öğretide yer alan bir başka görüşe göre ise; Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan aktif (icrai) direnme suçunun manevî unsurunun; "*genel ve özel kast*" olduğu, genel kast kapsamında failin cebîr ve tehdit fiilleri ile direnme iradesi taşıması ve bu hareketleri bilerek ve isteyerek yapması gerektiği; bunun yanı sıra "*özel kast*" kapsamında ise kolluk görevlilerine karşı koyma iradesi ile dağılmaya engel olmak amacıyla failin icra ediliyor olması gerektiği ifade edilmiştir. Söz konusu görüş için bkz.: **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s.200., **Şentürk**, *2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri*, s. 150-151. Öğretideki bir başka görüşe göre ise; Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan aktif (icrai) direnme suçunun manevî unsuru, "*özel kast*" olarak kabul edilmelidir. Bu görüşe göre; cebîr veya tehdit eylemlerinde kolluk görevlilerinin kanun aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü dağıtma görevlerini yerine getirmelerini engelleme saiki bulunması gerekmektedir. Söz konusu görüş için bkz.: **Kıdım**, *Kanuna Aykırı Toplantı*, 102. **Not:** Ancak; biz suçun manevî unsurunun "*özel kast*" olduğu konusundaki öğretideki görüşlere iştirak etmemekteyiz. Kanaatimizce, Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci ve 2 nci fıkralarında düzenlenen suç tiplerinde failin "*amaç veya saikine*" ayrıca ve açıkça yer verilmediği için manevî unsurun; "*genel kast*" olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

¹⁴⁴⁰ **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 319., **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 475.

¹⁴⁴¹ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 394. Yazar eserinde; hukuka aykırılığın veya haksızlığın nesnel bir durum olduğunu, bu sebeple fail tarafından bilinmesinin

Kanun'un 32 nci maddesinde düzenlenmiş olan aktif ve pasif *direnme suçu* açısından; *ilgilinin rızası, hakkın icrası ve kanun hükmünü icra* hukuka uygunluk sebeplerinin maddi şartlarının oluşmayacağı kanaatini taşımaktayız. Ancak; *meşru savunma* hukuka uygunluk sebebi bakımından suç tipinin özellik arz ettiğini belirtmek gerekmektedir.

Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan; *direnme suçları* hukuka aykırılık unsuru bakımından bir yönüyle özellik arz etmektedir. Şöyle ki; Kanun'un 32 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan hükme göre; Kanun'un 23 üncü maddesinde belirtilmiş olan kanuna aykırılık hallerinden biri gerçekleşmeden yahut 24 üncü madde hükmü yerine getirilmeden "*yetki sınırı aşılarak toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılması halinde*" 32 inci maddenin 1 inci ve 2 nci fıkralarda belirtilen fiilleri işleyenlere verilecek cezada dörtte bire kadar indirim uygulanabileceği gibi ceza vermekten de vazgeçilebilecektir.

Kanun'un 32 inci maddesinin 3 üncü fıkrası; failin ceza sorumluluğunu azaltan veya tamamen ortadan kaldıran bir etkiye sahip olduğu için hukuki niteliği konusunda bazı tereddütler oluşabilir. Kolluk görevlilerinin toplantı veya gösteri yürüyüşleri kapsamında zor kullanmak suretiyle etkinliği dağıtma yetkilerini kullanırken her şeyden önce kanunun belirlediği sınırlar içinde kalmaları gerekmektedir. Kolluk görevlilerinin, kanunların vermiş olduğu müdahale ve dağıtma yetkisini keyfi veya kasıtlı olarak kötüye kullanmaları halinde ceza sorumluluklarının gündeme geleceği açıktır. Bununla birlikte; Kanun'un 23 üncü maddesinde belirtilen kanuna aykırılık hallerinden biri gerçekleşmeden yahut Kanun'un 24 üncü maddesinde düzenlenen usul ve esaslar yerine getirilmeden; *yetki sınırı aşılarak* toplantı veya gösteri yürüyüşüne müdahalede bulunması halinde; bu türden bir müdahalenin katılımcılara yönelik meşru savunma hakkı veren bir haksız saldırı olarak nitelendirilmesi mümkündür. Bu gibi durumlarda, herkesin kendisine veya üçüncü kişilere yönelik gerçekleştirilen haksız bir saldırıyı def etmek amacıyla ve saldırı ile orantılı olacak şekilde karşı koyma hakkı bulunmaktadır. Meşru savunma olarak da ifade edilen söz konusu hakkın; bir *hukuka uygunluk sebebi*

gerektiklerini ifade etmiştir. Yazar, kast unsurundaki bilmenin; suçun kanuni tanımındaki unsurları kapsadığını, hukuka aykırılığın ise tipiklikte yer alan bir unsur olmadığını ifade etmiştir. Ancak, suç tipinde açıkça hukuka aykırılıktan bahsedilmiş olması halinde (hukuka özel aykırılık) hukuka aykırılığın tipikliğinin bir unsuruna dönüştüğünü ve kast kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Aksi yönde görüş için bkz. **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 174

olarak 5237 sayılı TCK'nın 25 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olduğunu belirtmek gerekir¹⁴⁴².

Kanun'un 32 inci maddesinin 3 üncü fıkrasındaki düzenlemenin; hukuki niteliği itibariyle meşru savunma hukuka uygunluk sebebinin, Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci ve 2 inci fıkralarında düzenlenmiş olan direnme suçu bakımından getirilen özel bir görünüş şekli olarak değerlendirilmesi mümkündür¹⁴⁴³. Kanun koyucu bu yönde bir düzenleme yapmamış olsaydı dahi, 5237 sayılı TCK'nın 25 inci maddesinde düzenlenmiş olan "meşru savunma"nın şartları oluşması halinde direnme suçu oluşturan fiilleri gerçekleştiren fail bakımından uygulanması mümkün olacaktı¹⁴⁴⁴.

Bir hukuka uygunluk sebebinin varlığı söz konusu olduğu takdirde; artık fail tarafından gerçekleştirilen fiilin haksızlık teşkil ettiğinden bahsetmek mümkün olmayacağı gibi buna bağlı olarak failin herhangi bir hukuki veya cezai sorumluluğu da gündeme gelmeyecektir¹⁴⁴⁵. Ancak, hatırlatmak gerekir ki; hukuka uygunluk sebeplerinde *sınırın aşılması hali* failin ceza sorumluluğunu gündeme getirebilir. Hukuka uygunluk sebeplerinde *sınırın aşılmasını* düzenleyen 5237 sayılı TCK'nın 27 inci maddesi hükmüne göre; ceza sorumluluğunu kaldıran nedenlerde *sınırın kast olmasızın aşılması halinde* faile ceza verilmez. Ancak; *sınırın taksirle aşılması halinde* ise fail tarafından gerçekleştirilen fiil taksirli bir suçun varlığını sonuçluyor ise bu durumda oluşan taksirli suç bakımından kanunda belirtilen cezanın altında birinden üçte birine kadar indirim söz konusu olacaktır. Bu düzenlemenin yorumlanmasından çıkan bir diğer hukuki sonuç ise hukuka uygunluk sebeplerinde

¹⁴⁴² 5237 sayılı TCK "**Meşru savunma ve zorunluluk hali Madde 25-** (1) Gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hal ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez. (2) Gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakka yönelik olup, bilerek neden olmadığı ve başka suretle korunmak olanağı bulunmayan ağır ve muhakkak bir tehlikeden kurtulmak veya başkasını kurtarmak zorunluluğu ile ve tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunmak koşulu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez."

¹⁴⁴³ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 205.

¹⁴⁴⁴ Doğan Soyaslan, **Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 12. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 737. Yazar eserinde; bir kamu görevlisinin hukuka aykırı bir hareketi ile kişinin direnmesine sebebiyet vermesi halinde, kamu görevlisine karşı direnme fiilinde bulunan fail hakkında meşru savunmaya ilişkin hükümlerin uygulanabileceğini belirtmiştir.

¹⁴⁴⁵ **Koca, Üzülmez**, Genel Hükümler, s. 270.

"sınırın kasten aşılması" halinde failin ceza sorumluluğunun gündeme gelecek olmasıdır¹⁴⁴⁶.

Öğretide, Kanun'un 32 inci maddesinin 3 üncü fıkrasındaki düzenlemenin hukuki niteliği itibariyle direnme suçu için öngörülmüş olan bir hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edildiği görülmektedir¹⁴⁴⁷. Aynı düzenlemede yer alan daha az cezayı gerektiren halin ise söz konusu hukuka uygunluk sebebinde *sınırın aşılması durumları için getirildiği* ifade edilmiştir¹⁴⁴⁸. Biz de söz konusu düzenlemenin hukuki niteliği konusunda öğretilerdeki bu görüşe iştirak etmekteyiz.

İfade etmek gerekir ki, Kanun'un 32 inci maddesinin 3 üncü fıkrasındakine benzer bir hüküm; 765 sayılı TCK'nın *görevi yaptırmamak için direnme suçu*'nu düzenleyen 258 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında da yer almaktaydı¹⁴⁴⁹. 5237 sayılı TCK'nın 265 inci maddesinde düzenlenmiş olan *görevi yaptırmamak için direnme suçu*'nda ise buna benzer bir hükme ayrıca yer verilmemiştir.

Kanun'un 32 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan düzenlemenin hukuki niteliği (*hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilip edilmeyeceği*) konusunda tereddüt oluşmasının bir diğer sebebi ise 765 sayılı TCK ile 5237 sayılı TCK'da hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın aşılması konusunu düzenleyen ilgili madde hükümlerinin düzenleniş biçimi ve hukuki sonuçları itibariyle farklılık arz

¹⁴⁴⁶ **Koca, Üzülmüş, Genel Hükümler**, s. 308.

¹⁴⁴⁷ **Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, s. 205. Yazar eserinde söz konusu hukuka uygunluk sebebinin direnme hakkı ile ilişkilendirmek suretiyle ortaya koymaktadır., **Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, s. 124-126., **Şentürk, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri**, s. 155.

¹⁴⁴⁸ **Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, s. 205-206. Yazara göre, kanun koyucu söz konusu düzenleme ile mutlak bir direnme hakkının varlığını tanımamış; bunun nedenini ise böyle bir durumda kamu otoritesi ve toplum düzeninin ciddi şekilde bozulacağı düşüncesine dayandırmıştır. Söz konusu düzenleme ile kolluk görevlilerinin halk nazarındaki değerleri korunurken orta bir yolun takip edildiği; hakime cezayı ortadan kaldırmak ve cezada indirime gitmek hususunda bir takdir yetkisi verildiği ifade edilmiştir. Yazar; söz konusu düzenlemede Kanun koyucunun 765 sayılı TCK'nun 49 ve 50 inci maddelerinde olduğu gibi bir yöntemi benimsediğini; direnme suçlarında da sınır aşılmamışsa faile ceza verilmeyeceğini; sınır aşılmış ise bu durumda faile ceza verileceğini ancak indirim uygulanacağını ifade etmiştir.

¹⁴⁴⁹ **765 sayılı TCK "Madde 258 – (Değişik: 9/7/1953 - 6123/1 md.)** Bir memura veya ona yardım edenlere memuriyetine ait vazifeleri ifa sırasında cebir ve şiddet veya tehdit ile mukavemet eden kimse altı aydan iki seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılır. **(Değişik: 7/6/1979 - 2245/6 md.)** Eylem silahla bir kişi tarafından işlenmişse iki yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir. Eylemin iki veya daha çok silahlı kişiler tarafından veya silahsız olsa bile toplanmış beşten çok kişiler tarafından işlenmesi halinde verilecek ceza üç yıldan beş yıla kadar hapis cezasıdır. Eğer fiil, kendisini veya akrabasını hapis veya tevkiften kurtarmak maksadiyle vaki olmuşsa birinci fıkradaki hal için iki aydan altı aya, ikinci fıkra yazılı hal için dört aydan bir seneye kadar hapis cezası verilir. Eğer memur haiz olduğu salahiyyet hududunu tecavüz ederek veya keyfi hareketlerle bu muameleye sebebiyet vermiş ise fail hakkında geçen maddelerdeki ceza dörtte bire kadar indirileceği gibi icabına göre ceza büsbütün de kaldırılabilir. 254, 255, 256 ve 257 nci maddelerle yukarki fıkralarda yazılı fiiller, İcra Vekilleri Heyetinden bir vekil aleyhinde işlenirse tayin edilecek ceza yarı nispette artırılarak hükmolunur."

etmesinden kaynaklanmaktadır. Şöyle ki; 765 sayılı TCK'nın 50 nci maddesine¹⁴⁵⁰ göre; hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın aşılmış olması halinde fail hakkında ceza indirimi söz konusu olmakla birlikte; 5237 sayılı TCK'nın 27 inci maddesine¹⁴⁵¹ göre; sınırın özellikle kast olmaksızın aşılması halinde kural olarak cezada indirim değil; doğrudan ceza verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Bu maddeye göre fail hakkında cezada indirim söz konusu olabilmesi için sınırı aşan davranışının ayrıca taksirli bir suçun oluşmasına sebebiyet vermesi gerekmektedir. Şayet böyle bir durum ortaya çıkarsa, sınır aşan fiil nedeniyle ihlal edilen taksirli suç bakımından verilecek cezada altıda birinden üçte birine kadar indirim söz konusu olacaktır.

2911 sayılı TGYK'nın yürürlük tarihinin 1983 yılı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, suç tiplerinin genel olarak 765 sayılı TCK hükümleri ile uyumlu olduğu söylenebilir. Dolayısı ile Kanun'un 32 nci maddesinin 3 üncü fıkrası hükmü ile hukuka uygunluk halinin mevcudiyeti nedeniyle faile ceza verilmeyeceği gibi; bu konuda sınırın aşılması halinde cezada indirim yapılabilmesinin nedeni hukuki açıdan daha açık şekilde anlaşılabilecektir.

Kanun'un 33 üncü maddesinin 3 üncü fıkrası hükmünün hukuki niteliği itibariyle bir hukuka uygunluk sebebi olarak değerlendirilmesine engel bir durum olmadığı kanaatini taşımaktayız. Ancak, aynı maddeye göre; failin sınırı aşması durumu için öngörüldüğünü değerlendirdiğimiz *cezada indirim halinin* ise 5237 sayılı TCK'nun 27 inci maddesi hükmü ile doğrudan uyumlu olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Bu uyumsuzluğun kanun koyucu tarafından 32 inci maddenin 3 üncü fıkrasında yapılacak olan bir değişiklik ile tam olarak giderilmesi gerekmektedir. Söz konusu kanun değişikliği yapılmaya kadar ise; Kanun'un 32 inci maddesinin 3 üncü

¹⁴⁵⁰ **765 sayılı TCK "Madde 50** - 49 uncu maddede yazılı fiillerden birini icra ederken kanunun veya selahiyettar makamın veya zaruretin tayin ettiği hududu tecavüz edenler cürüm ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasını müstelzim ise sekiz seneden aşağı olmamak üzere hapis ve müebbet hapis cezasını müstelzim olduğu takdirde altı seneden onbeş seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Sair hallerde asıl suça mürettep ceza altıda birinden eksik ve yarısından ziyade olmamak üzere indirilir ve ağır hapis, hapse tahvil olunur. Ve amme hizmetlerinden müebbet memnuiyet cezası yerine muvakkat memnuiyet cezası verilir." Erişim Adresi: <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm>, E.T.: 07.03.2020.

¹⁴⁵¹ **5237 sayılı TCK "Sınırın aşılması Madde 27-** (1) Ceza sorumluluğunu kaldıran nedenlerde sınırın kast olmaksızın aşılması halinde, fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa, taksirli suç için kanunda yazılı cezanın altıda birinden üçte birine kadarı indirilerek hükmolunur. (2) Meşru savunmada sınırın aşılması mazur görülebilecek bir heyecan, korku veya telaştan ileri gelmiş ise faile ceza verilmez." Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, 07.03.2020.

fıkrasında öngörülen cezada indirim halinin, *hakimin takdirine bağlı olarak*¹⁴⁵² fail bakımından uygulanmaya devam etmesinin ise 5237 sayılı TCK'nın 5 inci maddesi hükmü gereğince kuramsal açıdan mümkün olmadığı ifade edilmelidir. 2911 sayılı TGYK'nın 33 üncü maddesinin 3 üncü fıkrası niteliği itibariyle önceki özel kanun; 5237 sayılı TCK'nın 5 inci maddesi ise sonraki genel kanun özelliği göstermektedir. Bu durumda; sonradan yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK düzenlemesinin, 2911 sayılı TGYK'nın ilgili hükmünü zımnen ilga ettiği sonucuna ulaşılabilir.

Öğretide, Kanun'un 32 inci maddesinin 3 üncü fıkrasındaki düzenlenmenin hukuki niteliği *direnme hakkı* ile ilişkilendirilmek suretiyle ortaya konulmuştur. Bu kapsamda; Fransız İhtilali sırasında kamu idaresinin kanuna aykırı davranışlarına karşı direnmenin bir hak olarak kabul edilmiş olduğu; bu kapsamda 1791 tarihli Fransız Ceza Kanunu ile 1793 Bildirisi'nin *aktif direnmeyi bir hak olarak kabul ettiği* ifade edilmiştir¹⁴⁵³. Ancak, sonraki tarihlerde vatandaşların idareye karşı mutlak itaat sorumluluğu altında olması gerektiği görüşünün hukuk sisteminde etkili olması ve Fransız Yargıtay'ının da buna uygun kararlar verdiği belirtilmiştir¹⁴⁵⁴.

İtalyan Yargıtay'ının ise kamu görevlilerinin keyfi muamelelerine karşı kişilerin direnme hakkını kabul eden bazı içtihatlarının olduğu belirtilmekle birlikte, 1930 İtalyan Ceza Kanunu döneminde direnme hakkını içeren bir hükme açıkça yer verilmediği bu dönemde meşru müdafaa kurumunun söz konusu durumu karşılamakta yeterli görüldüğü ifade edilmiştir¹⁴⁵⁵. 1889 tarihli İtalyan Zanardelli Kanunu dönemine gelinceye kadar direnme hakkını kabul eden bir hükme ceza kanununda rastlanmadığı belirtilmiştir¹⁴⁵⁶.

Günümüzde; Türk Ceza Hukuku sisteminde de kamu görevlilerinin gerçekleştirmiş olduğu keyfi veya hukuka aykırı davranışlarına karşı *direnme hakkı şeklinde* tanımlanmış ayrı bir hukuka uygunluk sebebi bulunmamaktadır. Dolayısı ile bu konuda ortaya çıkacak sorunların *meşru savunma hukuka uygunluk sebebi* kapsamında çözümlenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Kanun'un 32 inci maddesinin 3

¹⁴⁵² Kanun koyucunun söz konusu düzenleme ile hakime cezayı indirmesi veya tamamen ortadan kaldırması konusunda bir takdir yetkisi tanındığı hakkında görüş için bkz.: **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 206., Aynı yönde görüş için bkz.: **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 128., **Şentürk**, *2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri*, s.157., **Kıdım**, *Kanuna Aykırı Toplantı*, 108.

¹⁴⁵³ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 202.

¹⁴⁵⁴ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 202.

¹⁴⁵⁵ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 201.

¹⁴⁵⁶ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 202.

üncü fıkrasındaki şartlarının somut olayda olduğu konusunda kaçınılmaz bir yanlışlığa (hataya) düşen fail hakkında ise 5237 sayılı TCK'nın 30 uncu maddesinde¹⁴⁵⁷ düzenlenmiş olan "*Hata*" kurumuna ilişkin hükümlerin uygulanması gerekecektir¹⁴⁵⁸.

I- TGYK Md.32'de Suçun Özel Görünüş Şekilleri

1-) TGYK Md.32'de Teşebbüs

Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *pasif (ihmali) direnme suçu*; niteliği itibariyle "*ihmali hareket*" ile işlenebilen aynı zamanda *sırf hareket suçu* ve *soyut tehlike suçu* olduğu için teşebbüs hükümlerinin uygulanması kuramsal açıdan mümkün değildir¹⁴⁵⁹. Daha önce de ifade edildiği üzere, bir suçun teşebbüse konu olabilmesi için her şeyden önce kanuni tipte yer alan hareketin ihmali değil, icrai nitelikte olması gerekmektedir.

Kanun'un 32 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen *aktif (icrai) direnme suçunun* ise tehdit veya cebir olarak belirtilen icrai nitelikte iki farklı seçimlik hareketle işlenmesi söz konusu olsa dahi; suç tipinin niteliği itibariyle *sırf hareket suçu* ve *soyut tehlike suçu* olmasından dolayı kural olarak teşebbüs hükümlerinin uygulanmayacağını belirtmek gerekir¹⁴⁶⁰. Ancak; kolluk görevlilerine karşı direnme suçunu oluşturan cebir veya tehdit niteliğindeki hareketler zaman ve mekan bakımından bölünebilir özellik göstermesi halinde teşebbüsün varlığı gündeme gelebilir¹⁴⁶¹.

¹⁴⁵⁷ 5237 sayılı TCK "**Hata Madde 30 - (1)** Fiilin icrası sırasında suçun kanuni tanımındaki maddi unsurları bilmeyen bir kimse, kasten hareket etmiş olmaz. Bu hata dolayısıyla taksirli sorumluluk hali saklıdır. **(2)** Bir suçun daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli hallerinin gerçekleştiği hususunda hataya düşen kişi, bu hatasından yararlanır. **(3)** Ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenlere ait koşulların gerçekleştiği hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, bu hatasından yararlanır. **(4) (Ek fıkra: 29/6/2005 – 5377/4 md.)** İşlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, cezalandırılmaz." Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, E.T.: 07.03.2020.

¹⁴⁵⁸ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 209., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 157., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 127-128.

¹⁴⁵⁹ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 192, **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 117., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 144., **Kıdıman**, Kanuna Aykırı Toplantı, s. 103.

¹⁴⁶⁰ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 199., **Kıdıman**, Kanuna Aykırı Toplantı, s. 103., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 151., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 123.

¹⁴⁶¹ **Kıdıman**, Kanuna Aykırı Toplantı, s. 103., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 123., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 151.

2-) TGYK Md.32'de İştirak

Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan direnme suçu; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmakla birlikte ihtar veya zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar etmek suretiyle işlenebilmektedir. Bu açıdan suç tipinin *saf (gerçek) ihmali suç* olarak nitelendirilmesi gerekir. Saf (gerçek) ihmali suçlarda, müşterek faillik gerçekleşebilir. Ancak bunun için icrai davranışta bulunma yükümlülüğü altında bulunan birden fazla kişinin mevcut olması (*kolluğun dağılma ihtarına ve zor kullanma yetkisini kullandığı birden fazla katılımcının bulunması*) bu kişilerin yükümlülüklerini (*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü nedeniyle dağılma yükümlülüklerini*) birlikte ihmal etme iradesi göstermiş olmaları gerekmektedir¹⁴⁶². Failler arasında birlikte suç işleme iradesi bulunmadığı takdirde ise her bir failin *pasif (ihmali) direnme suçunu* bağımsız olarak işlediğinden bahsedilecektir.

Saf (gerçek) ihmali suçlara, azmettirme suretiyle iştirak etmek hususunda öğretide farklı görüşlerin ileri sürüldüğü belirtilmiş olmasına rağmen¹⁴⁶³; genel kabulün aktif bir hareketle ihmali suça azmettirmenin mümkün olduğu yönündedir¹⁴⁶⁴. Bu görüşten hareketle; Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *pasif (ihmali) direnme suçuna* azmettirme suretiyle iştirak etmenin kuramsal açıdan mümkün olduğu kanaatindeyiz.

Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan direnme suçu; niteliği itibariyle icrai hareketle işlenebilen sırf hareket ve soyut tehlike suçu olduğu için iştirak hükümleri bakımından özellik arz etmez. Bu kapsamda müşterek failliğin yanı sıra, azmettirme ve yardım etme şeklindeki iştirak türlerinin de suç tipi bakımından ortaya çıkması mümkündür.

3-) TGYK Md.32'de İçtima

a) Bileşik Suç

Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *pasif (ihmali) direnme* suçunun içeriğinde farklı (bağımsız) bir suçun unsur veya ağırlaştırıcı neden

¹⁴⁶² Zahit Yılmaz, "Müşterek Faillik ve Dolaylı Faillik Kurumlarının İhmali Suçlar Yönünden Değerlendirilmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 1, Haziran, 2018, s. 125.

¹⁴⁶³ Özkan, Ceza Hukukunda Azmettirme, s. 98.

¹⁴⁶⁴ Özkan, Ceza Hukukunda Azmettirme, s. 98.

olarak yer almaması nedeniyle "bileşik suç" özelliği göstermediğini belirtmek gerekmektedir.

Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan *aktif (icrai) direnme suçu* yapısı itibariyle bileşik suç özelliği göstermektedir. Çalışmamızın önceki bölümlerinde açıklandığı üzere 5237 sayılı TCK'nın 42 nci maddesi gereği; bir suçun diğer suç içinde unsur veya ağırlaştırıcı neden olması halinde "bileşik suçun" varlığı gündeme gelmektedir. İhtar ve zor kullanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanmak suretiyle direnilmesi halinde *aktif (icrai) direnme suçu* oluşacaktır. Bildiği üzere 5237 sayılı TCK'nın 106 ncı maddesinde *tehdit*, 108 inci maddesinde ise *cebir* fiilleri bağımsız birer suç tipi olarak düzenlenmiştir. Ancak, söz konusu suçlar Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan *aktif (icrai) direnme suçunun* unsuru haline gelerek "bileşik suç" oluşturdukları için artık bu suçlardan dolayı fail hakkında ayrıca cezaya hükmolunmayacaktır.

b) Zincirleme Suç

Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *pasif (ihmali) direnme suçunun* fiil unsuru bakımından *saf (gerçek) ihmali suç* olması dolayısı ile 5237 sayılı TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *zincirleme suç* hükmünün uygulanamayacağını düşünmekteyiz. Saf (gerçek) ihmali suçlarda; icrai nitelikte bir hareket bulunmamakta, aksine failin hareketsizliği daha doğru bir ifade ile belirli bir icrai davranışta bulunma yükümlülüğünü yerine getirmemesi ceza sorumluluğuna sebep olmaktadır. Söz konusu suç bakımından ise failin kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünde ihtar ve zor kullanılması suretiyle ortaya çıkan "dağılma yönündeki icrai davranış yükümlülüğünün" dağılmamak suretiyle yerine getirilmemesi söz konusudur. Öğretide, zincirleme suç hükümlerinin icrai suçlarda olduğu gibi ihmali suçlarda da uygulanabileceği görüşü genel olarak kabul edilmekle birlikte¹⁴⁶⁵; bu görüşün aksini savunan yazarlar da bulunduğunu daha önce ifade etmiştik. Bu yazarlara göre; 5237 sayılı TCK'nın *zincirleme suç* kurumunu düzenleyen 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının; ancak icrai hareketle işlenebilen suçlar açısından uygulanabileceği ve fakat 43 üncü maddesinin 2 inci fıkrasının ise hem icrai hem de ihmali hareketle işlenebilen suçlar

¹⁴⁶⁵ **Özen**, *Suçların İçtimai*, s. 255., **Sancar**, *Müteselsil Suç*, s. 40., **İçel**, **Evik**, *Genel Hükümler - 2. Kitap*, s. 302.

bakımından uygulanabileceği kabul edilmektedir¹⁴⁶⁶. Biz de bu ikinci görüşe iştirak ettiğimiz için saf (gerçek) ihmali suç özelliği gösteren Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinin 5237 sayılı TCK'nın 43 üncü maddenin 1 inci fıkrası kapsamında *zincirleme suça* konu olamayacağını belirtmekteyiz¹⁴⁶⁷. Yargıtay ise Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *pasif (ihmali) direnme suçu* bakımından TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrası hükmünün uygulanması gerektiği yönünde içtihatla bulunmaktadır¹⁴⁶⁸.

Kanun'un 32 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan *aktif (icrai) direnme suçunun* ise failin tek suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda birden fazla defa işlenmesi halinde 5237 sayılı TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *zincirleme suç* hükmünün uygulanması gerekmektedir. Bu suç tipi bakımından; hem kendisine yönelik cebir veya tehdit fiilleri ile direnilen "kamu görevlisinin" hem de suçun niteliği bakımından "toplumu oluşturan herkesin" mağdur olarak kabul edilebileceğine ilişkin görüşümüzü yukarıda belirtmiştik. Bu sebeple, 5237 sayılı TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 inci fıkrası (*aynı nev'iden fikri içtima*) hükmünün suç bakımından uygulanıp uygulanamayacağı sorunu ortaya çıkabilir. Böyle bir durumda suçun mağdurunun bir yönü ile kamu görevlisi olduğu da kabul edildiği için failin tek fiili ile cebir veya tehdit kullanmak suretiyle birden fazla sayıdaki kamu görevlisine karşı aynı anda direnmesi halinde TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 inci fıkrası hükmü de uygulanabilecektir¹⁴⁶⁹.

¹⁴⁶⁶ Yaşar, Gökcan, Artuç, Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Cilt -I, s. 1210.

¹⁴⁶⁷ 5237 sayılı TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrasında; "*Bir suç işleme kararının icrası kapsamında,...*" ifadesine yer verilmektedir. Bu ifadede de anlaşılabileceği üzere; sadece "*icrai hareketle işlenebilen suçların*" zincirleme suç hükmünün uygulanmasına konu olabileceği görüşünü benimsemekteyiz.

¹⁴⁶⁸ T.C. Yargıtay 16. Ceza Dairesi E. 2018/254, K. 2018/448, T. 20.2.2018. "Sanık hakkında 2911 Sayılı Kanun 32/1 maddesine muhalefet ve silahlı terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleme suçları yönünden kurulan hükümlerin yapılan temyiz incelemesinde; 1-) 2911 Sayılı Kanun 32/1 maddesine muhalefet suçu bakımından; a-) Aynı örgütsel çağrı kapsamında aynı saikle birbirini takip eden günlerde gerçekleşen eylemlerde, bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda işlenmesi sebebiyle bir cezaya hükmedilerek zincirleme suç hükümlerini düzenleyen TCK'nın 43/1. maddesi uyarınca artırılarak bir kez cezalandırılması yerine yazılı şekilde hüküm kurulması suretiyle fazla ceza tayini," Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.: 05.01.2020.

¹⁴⁶⁹ Kızıman, Kanuna Aykırı Toplantı, 105. **Not:** Yargıtay Ceza Genel Kurulu da genel norm niteliğinde olan ve 5237 sayılı TCK'nın 265 inci maddesinde düzenlenen "*Görevi Yaptırmamak İçin Direnme Suçu*" açısından TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrasının (aynı neviden fikri içtima) uygulanması gerektiği yönünde karar vermiştir. Söz konusu karar içeriği şu şekildedir: T.C. Yargıtay Ceza Genel Kurulu (CGK) E. 2009/9-259, K. 2010/47, T.: 02.03.2010. "5237 sayılı TCY'nın 265. maddesinde düzenlenen görevini yaptırmamak için direnme seçimlik

c) *Fikri İçtima*

Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan pasif (ihmalî) ve aktif (icrai) direnme suçuna konu konu olan fiilin; aynı zamanda farklı bir hukuksal değeri koruması kaydı ile bir başka suç tipini de ihlal etmesi halinde, 5237 sayılı TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan "fikri içtima" kuralının uygulanması kuramsal açıdan ortaya çıkabilecektir.

d) *Normların Görünüşte İçtima*

Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *pasif (ihmalî) direnme suçu* bakımından; *görünüşte içtima* ilişkisine konu olabilecek özel bir durum veya düzenleme bulunmamaktadır.

Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan *aktif (icrai) direnme suçu* bakımından ise suç tipine özgü bir "içtima kuralının" varlığından bahsetmek gerekmektedir. Söz konusu kurala göre; direnme suçunun kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit fiili işlenerek gerçekleştirilmesi halinde fail hakkında ayrıca 5237 sayılı TCK'nın 265 inci maddesinde tanımlanan "*görevi yaptırmamak için direnme*" suçundan dolayı da ceza verilmesi gerekmektedir. Kanaatimizce söz konusu düzenleme hukuki açıdan yerinde değildir. Kanun'un 32

hareketli bir suç olup kamu görevlisinin görevini yapmasını engellemek amacıyla, cebir ve/veya tehdit kullanılması ile suç oluşmaktadır. Sanık A.'nın olay gecesi içinde bulunduğu aracı, hatalı sollama yapması üzerine durduran ve yasal işlem yapmak isteyen müşteki polis memurları Ç. ile M.'ye -benim bulunduğum aracı nasıl durdurursunuz lan...- şeklinde sözler söylemesi, her iki polis memuruna fiziksel olarak direnmesi, ekip aracına bindirilip götürülmek istendiğinde -siz beni nasıl alırsınız, yarın çıkınca hepinizi bombalayacağım- şeklindeki sözler söylemesi, bu müştekilerce zorla araca bindirilip teslim edildiği görevli polis memurları S., M., Ş. ve İ'ye polis karakoluna götürülmek üzere ekip otosuna bindirilirken -çorbacı amirlerinize 50 milyar lira verip sürdüreceğim, bombalattıracağım- diyerek polis aracına binmek istememesi eylemleri doğal anlamda birden fazla fiil ya da hareketi içermekte ise de, ortaya konulan bu davranışlar 5237 sayılı TCY'nın 265. maddesinde düzenlenen -görevini yaptırmamak için direnme- suçunun tanımında yer alan hukuksal anlamdaki -tek bir fiili- oluşturmakta olup, bu davranışların devam eden bir süreç içerisinde farklı görevlilere karşı tekrarlanarak gerçekleştirilmiş olması da bu sonucu değiştirmeyecektir. Olayın gelişimi sırasında sanığın, cebir ve tehdit kullandığı polis memuru olan müştekiler suçun mağduru, kamu idaresi ise suçtan zarar gören konumundadır. -Görevini Yaptırmamak İçin Direnme- suçunun 5237 sayılı TCY'nın Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar başlıklı bölümünde düzenlenmiş olması da kamu görevlilerinin suçun mağduru olamayacakları anlamına gelmemektedir. Aksinin kabulü halinde, görevleri dışında kendilerine karşı cebir ve/veya tehdit kullanılması halinde işlenen bu suçların mağduru olacaklarında kuşku bulunmayan kişilerin, aynı suçlara görevlerinin ifası sırasında kamu görevlisi sıfatıyla maruz kaldıklarında ise suçun mağduru olmadıklarını ileri sürmek çelişmesine düşülecektir ki, bunun yasal bir dayanağı bulunmamaktadır. Somut olayda, sanığın suçun yasal tanımında yer alan ve hukuksal anlamda tek bir fiili oluşturan davranışları, görevini ifa eden altı kamu görevlisine karşı görevlerini yaptırmamak için gerçekleştirmiş olması nedeniyle aynı neviden fikri içtimanın koşulları gerçekleşmiş olduğundan, sanık hakkında 5237 sayılı TCY'nın 43/2. maddesinin uygulanması gerekmektedir." Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.: 29.07.2020.

nci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan *aktif (icrai) direnme suçu* ile 5237 sayılı TCK'nın 265 inci maddesinde düzenlenmiş olan "*görevi yaptırmamak için direnme suçu*" arasında; hem *özel kanun - genel kanun* hem de *özel norm - genel norm* ilişkisi bulunmaktadır. Daha önce de ifade edildiği üzere ceza normları arasında *özel norm - genel norm* şeklinde beliren bir hukuki ilişki ortaya çıktığı takdirde bu durumun *görünüşte içtima* olarak nitelendirilmesi gerekmektedir. Görünüşte içtima halinde ise somut olayda gerçekleştirdiği fiile yönelik fail hakkında uygulanabilecek ceza normu (suç tipi) aslında tekdir. Ancak, kanun koyucu söz konusu iki suç tipi arasındaki bu *görünüşte içtima* durumuna rağmen her iki suç tipi arasında *gerçek içtima* uygulanması gerektiğine hükmetmiştir. Dolayısı ile failin kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılması sonucu yapılan dağılma ihtar ve ardından gerçekleştirilen zor kullanmaya rağmen, kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanmak suretiyle direnmesi halinde Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan *aktif (icrai) direnme suçunu* ihlal etmiş olmasına rağmen; ceza sorumluluğu Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrası ile 5237 sayılı TCK'nın 265 inci maddesinde öngörülen yaptırım miktarları üzerinden ve her birinin fail hakkında ayrı ayrı (gerçek içtima) uygulanması suretiyle belirlenebilecektir. Kanun koyucunun; *özel normun uygulama önceliği ilkesini* göz önünde bulundurarak; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılmakla birlikte ihtar ve zor kullanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir ve tehdit fiilleri ile direnen fail bakımından ceza sorumluluğunu doğrudan doğruya Kanun'un 32 inci maddesinin 2 inci fıkrasında ayrıca ve açıkça belirlemesinin daha doğru bir yaklaşım olacağını düşünmekteyiz. Söz konusu düzenleme mevcut hali ile *görünüşte içtima* kurumu ile çelişki oluşturmaktadır.

e) Gerçek İçtima

Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasının son cümlesine göre; *pasif (ihmali) direnme suçunu* işleyen kişilerin toplantı veya gösteri yürüyüşünü tertip edenler olması halinde ceza sorumluluğu bu kişiler hakkında yarı oranında arttırılarak belirlenecektir. Bu düzenlemenin hukuki niteliği itibariyle "*ceza sorumluluğunu arttıran nitelikli hal*" olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Söz konusu suçun failinin aynı zamanda kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen veya yöneten kişilerden biri olması ihtimali de göz önünde bulundurulduğunda, bu kişinin ayrıca Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında

düzenlenmiş olan *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek yahut bu nitelikteki hareketlere katılmak suçunu* da ihlal ettiğinden bahsedilebilecektir. Bu durumda; failin birden fazla ve farklı fiil ile söz konusu suç tiplerini ihlal ettiğinden bahisle her bir suç bakımından ayrı ayrı (gerçek içtima) ceza sorumluluğunun belirlenmesi gerekecektir¹⁴⁷⁰.

İ- TGYK Md.32'de Yaptırım

Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *pasif (ihmali) direnme suçu*; fail hakkında yaptırım tür ve miktarı olarak *altı aydan üç yıla kadar hapis* cezasını gerektirmektedir. Bunun yanı sıra *daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hal* düzenlemesine göre; söz konusu suç toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyenlerin işlemesi halinde ise verilecek cezanın yarı oranında arttırılması gerekmektedir.

Kanun'un 32 nci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *aktif (icrai) direnme suçu* ise; fail hakkında hükmedilecek olan yaptırım tür ve miktarını doğrudan doğruya belirlememiştir. Maddede yer alan hükme göre; ihtar ve zor kollanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanılarak direnilmesi halinde; ayrıca TCK'nın 265 inci maddesinde tanımlanan suçtan dolayı cezaya hükmedilmesi gerekmektedir. Bu durumda; söz konusu suç tipini ihlal eden fail hakkında Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci fıkrasına göre verilecek olan *altı aydan üç yıla kadar hapis* cezasının yanı sıra TCK'nın 265 inci maddesinde düzenlenmiş olan *görevi yaptırmamak için direnme suçu* için öngörülen *altı aydan üç yıla kadar hapis* cezası da göz önünde bulundurularak ayrıca bir cezaya hükmedilmesi gerekecektir. Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında yapılacak olan bir değişiklik ile söz konusu suça ilişkin yaptırım tür ve miktarının ilgili fıkra içeriğinde bağımsız olarak belirlenmesinin daha yerinde bir tercih olacağını ifade etmemiz gerekmektedir.

J- TGYK Md.32'de Görevli ve Yetkili Mahkeme

Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan; pasif (ihmali) ve aktif (icrai) *direnme suçu*nda; görevli ve yetkili mahkeme suçun işlendiği yer (toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer) *Asliye Ceza Mahkemesi*'dir. Failin çocuk olması halinde; görevli mahkeme *Çocuk Mahkemeleri*

¹⁴⁷⁰ Kırım, Kanuna Aykırı Toplantı, 104.

olmakla birlikte muhakeme kuralları açısından 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) ilgili maddelerinin uygulanması gerekecektir.

K- TGYK Md.32'de Dava ve Ceza Zamanaşımı

Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan *direnme suçları* yaptırım tür ve miktarları göz önünde bulundurulduğunda, TCK'nun 66 ıncı maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *sekiz yıllık* "dava zamanaşımı" süresi ile TCK'nın 68 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *on yıllık* "ceza zamanaşımı" süresine tabidir.

L- Karşılaştırmalı Hukukta Durum

Alman hukuk sistemi açısından bezer düzenlemeyi içeren Alm. TK'nın 27 nci maddesinin 1 inci bendine göre; *idari makamlar tarafından yasaklanmış aleni bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak*; 2 inci bendine göre *aleni bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün yetkili makamlar tarafından dağıtılmasına rağmen gecikmeksizin oradan uzaklaşmamak*; 3 üncü bendine göre *Alm. TK'nın 12 nci maddesinde belirtilen hükümlere katılımcı olarak uymamak*; 4 üncü bendine göre *yönetici yahut koruyucu tarafından tekrarlanan uyarılara rağmen aleni toplantı veya gösteri yürüyüşünün seyrini bozmak* ve 5 inci bendine göre *men edildikten sonra aleni bir toplantı veya yürüyüşten gecikmesizin uzaklaşmamak* fiilleri "kabahat" olarak belirlenmiş ve söz konusu fiilleri gerçekleştirenlere "bin Alman markına kadar idari para cezası" uygulanacağı hüküm altına alınmıştır¹⁴⁷¹.

Alm. TK'nın 26 ncı maddesinin 1 inci fıkrasına göre ise; bir kimsenin düzenleyici ya da yönetici olarak, aleni bir toplantı veya gösteri yürüyüşünü yasaklanmasına rağmen gerçekleştirmeye devam etmesi yahut da polisin dağıtma ya da ara vermesine rağmen etkinliği devam ettirmesi halinde bu kişiler hakkında "bir yıla kadar hapis ya da adli para cezası" uygulanacağı hüküm altına alınmıştır¹⁴⁷².

Fransız hukuk sistemi açısından bezer düzenlemeyi içeren Fr. CK'nın 431-4 maddesine göre; dağılma çağrısı (dağılma ihtar) yapıldıktan sonra, bir toplantıya gönüllü olarak (bilerek) katılmaya devam edenler hakkında "bir yıl hapis ve 15.000

¹⁴⁷¹ Alm. TK'nın 27 inci madde hükmünün Türkçe çevirisi için bkz.: **Aygörmez, (Alman) Toplantılar ve Yürüyüşler Hakkında Kanun**, s. 339-348.

¹⁴⁷² Alm. TK'nın 26 ncı madde hükmünün Türkçe çevirisi için bkz.: **Aygörmez, (Alman) Toplantılar ve Yürüyüşler Hakkında Kanun**, s. 339-348.

Euro para cezası" uygulanacağı hüküm altına alınmıştır¹⁴⁷³. Söz konusu suçu işleyen failin, kimliğinin belirlenmemesi amacıyla yüzünü tamamen veya kısmen gizlemesi halinde ise fail hakkında *"üç yıl hapis ve 45.000 Euro para cezası"* uygulanacağı hüküm altına alınmıştır¹⁴⁷⁴.

İngiliz hukuk sistemi açısından bezer düzenlemeyi içeren İng. KDY'nin (POA'nın) 14C maddesinin 1 inci bendine göre; üniformalı bir polis memuru, makul sebeple bir kişinin 14A maddesine göre verilen yasaklayıcı emrin uygulandığı bölge içindeki bir toplantıya gittiğine inanırsa, 14C maddesinin 2 nci bendinde belirtilen sınırlandırmaya tabi olmak kaydı ile *o kişiyi durdurur ve o kişinin toplantı yönünde ilerlememesini emreder*. 14C maddesinin 2 nci bendine göre; polis memurunun bu yetkisi yalnızca emrin geçerli olduğu alan içinde kullanılabilir. İng. KDY'nin (POA'nın) 14C maddesinin 3 üncü bendinde göre ise; söz konusu madde kapsamında kendisine verildiğini bildiği bir talimata uymayan kişinin fiilinin suç oluşturduğu ve aynı maddenin 5 inci bendi kapsamında *üçüncü seviyeyi aşmayan adli para cezasına hükmedilmesi* gerektiği düzenleme altına alınmıştır¹⁴⁷⁵.

İng. KDY'nin (POA'nın) 12 nci maddesinin 5 inci bendine göre; *halka açık bir yürüyüşe katılan ve 12 inci madde kapsamında belirtilen bir koşula bilerek (kasten) uymayan kişi hakkında* aynı maddenin 9 uncu bendine göre, *üçüncü seviyeyi aşmayan para cezasına hükmedilmesi* gerektiği düzenleme altına alınmıştır¹⁴⁷⁶.

İng. KDY'nin (POA'nın) 13 üncü maddesinin 8 inci bendine göre; *13 üncü madde kapsamındaki bir emirle yasaklandığını bildiği halka açık bir yürüyüşe katılan kişi hakkında*, aynı maddenin 12 inci bendine göre, *üçüncü seviyeyi aşmayan para cezasına hükmedilmesi* gerektiği düzenleme altına alınmıştır¹⁴⁷⁷.

İng. KDY'nin (POA'nın) 14 üncü maddesinin 5 inci bendine göre; *bir halka açık toplantıya katılan ve 14 üncü maddede öngörülen bir koşula bilerek (kasten) uymayan kişi hakkında*, aynı maddenin 9 uncu bendine göre, *üçüncü seviyeyi aşmayan para cezasına hükmedilmesi* gerektiği düzenleme altına alınmıştır¹⁴⁷⁸.

¹⁴⁷³ Fr. CK Md.431-4.

¹⁴⁷⁴ Fr. CK Md.431-4.

¹⁴⁷⁵ İng. KDY Md. 14A, 14C.

¹⁴⁷⁶ İng. KDY Md. 12.

¹⁴⁷⁷ İng. KDY Md. 13.

¹⁴⁷⁸ İng. KDY Md. 14.

İng. KDY'nin (POA'nın) 14B maddesinin 1 inci bendine göre; 14A maddesine göre bir emirle yasaklandığını bildiği bir toplantıya katılan kişi hakkında aynı maddenin 5 inci bendine göre; *üçüncü seviyeyi aşmayan para cezasına hükmedilmesi* gerektiği düzenleme altına alınmıştır¹⁴⁷⁹.

9-) TGYK Md.33: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşüne Silahla Katılanlar

A- Genel Açıklamalar

Kanun'un; "*Toplantı ve yürüyüşe silahla katılanlar*" başlığını taşıyan 33 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının (a) ve (b) bentleri ile birden fazla ve farklı suç tipi ihdas edilmiştir. Bu suç tiplerinden her biri kanun koyucunun tercihi ile uyumlu olacak şekilde çalışmamız kapsamında ayrı başlıklar altında inceleme konusu edilecektir. Söz konusu suç tipleri ile ilgili açıklamalara geçmeden önce belirtmek gerekir ki; Kanun'un 33 üncü maddesi 22.07.2010 tarih ve 6008 sayılı Kanun'un 2 inci maddesi ile bütünüyle değişikliğe uğramıştır¹⁴⁸⁰. Bu değişikliğin ardından 27.03.2015 tarih ve 6638 sayılı Kanun'un 8 inci maddesi ile Kanun'un 33 üncü maddenin 1 inci fıkrası ayrıca değişikliğe konu edilmiştir¹⁴⁸¹. Çalışmamız kapsamında unsurları incelenecek

¹⁴⁷⁹ İng. KDY Md. 14A.

¹⁴⁸⁰ Terörle Mücadele Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No: 6008, Kabul Tarihi: 22.07.2010., R.G. Tarihi: 25.07.2010, R.G. Sayı: 27652. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100725-1.htm>, E.T.: 28.12.2019. **6008 sayılı Kanun Madde 2-** 2911 sayılı Kanunun 33 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "**Madde 33** – *Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine 23 üncü maddenin (b) bendinde sayılan silah veya araçları taşıyarak katılanlar, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Silah veya aracın ateşli silah ya da patlayıcı veya yakıcı madde olması durumunda, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz. Silah veya aracın bulundurulmasının suç oluşturması halinde, ayrıca bu suçtan dolayı da ilgili hakkında kanun hükümlerine göre cezaya hükmolunur. Toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olması halinde ve dağılmamak için direnildiği takdirde ayrıca 32 nci madde hükümlerine göre cezaya hükmolunur.*"

¹⁴⁸¹ Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No: 6638, Kabul Tarihi: 27.03.2015, R.G. Tarihi: 04.04.2015, R.G. Sayı: 29316. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150404.pdf>, E.T.: 28.12.2019. **6638 sayılı Kanun Madde 8** - 2911 sayılı Kanunun 33 üncü maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "*Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine; a) Ateşli silahlar veya havai fişek, molotof ve benzeri el yapımı olanlar dâhil patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zincir, demir bilye ve sapan gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler taşıyarak veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örtterek katılanlar iki yıl altı aydan dört yıla kadar, b) Yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşıyarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyerek katılanlar ile kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşıyarak veya bu nitelikte sloganlar söyleyerek veya ses cihazları ile yayınlayarak katılanlar altı aydan üç yıla kadar, hapis cezası ile cezalandırılırlar.*"

olan Kanun'un 33 üncü maddesinde düzenlenmiş olan suç tipleri hakkında bu son (güncel) değişiklikler göz önünde bulundurularak açıklamalarda bulunulacaktır¹⁴⁸².

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendine göre; ateşli silahlar veya havai fişek, molotof ve benzeri el yapımı olanlar dahil patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zincir, demir bilye ve sapan gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeleri taşımak suretiyle toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak iki yıl altı aydan dört yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir. Bununla birlikte; kimliği gizlemek amacıyla yüzü tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örtterek toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak da Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendine göre; iki yıl altı aydan dört yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendine göre ise; yasa dışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşıyarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyerek toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak veya kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşıyarak veya bu nitelikte sloganlar söyleyerek veya ses cihazları ile yayınlamak toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılmak altı aydan üç yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir.

Kanun'un 33 üncü maddesinin 2 inci fıkrasına göre ise toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olması halinde ve dağılmamak için direnildiği takdirde ayrıca; Kanun'un 32 inci maddesinde düzenlenmiş olan *direnme suçundan* dolayı da faile ceza verilmesi gerekmektedir.

Kanun'un 33 üncü maddesinin; fiil unsuru bakımından kapsamlı sayılabilecek bir içeriğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak; kanun koyucunun madde başlığı olarak *"Toplantı ve yürüyüşe silahlı katılanlar"* ifadesini kullanması madde

¹⁴⁸² 2911 sayılı TGYK'nun 33 üncü maddesinin, 22.07.2010 tarih ve 6008 sayılı Kanun ile 27.03.2015 tarih ve 6638 sayılı Kanun değişikliğinden önceki ilk hali ise şu şekildedir: "*Madde 33- a) Toplantı ve yürüyüşlere, 23 üncü maddenin (b) bendinde sayılan silah veya araçları (bunlar ruhsatlı taşınsa bile) taşıyarak katılanlar, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. b) (a) bendinde yazılı olanlardan 24 üncü maddedeki emir ve ihtar müteakip kendiliğinden dağılmayanların, dağıtılmaları için zor kullanıldığı takdirde, bunlar üç yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. c) Dağılma sırasında 23 üncü maddenin (b) bendinde yazılı silah veya araçlarla mukavemet edenler beş yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*" Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18185.pdf>, E.T.: 28.12.2019.

içeriğindeki fiilleri tam olarak karşılamadığı için yerinde bir tercih olmamıştır. Bu gibi durumlarda şayet madde başlığı suç tipini kapsamayacak nitelikte ise kanun koyucunun kapsam dışında kalan içeriği ayrı bir başlık altında ve ayrı bir madde ile suç olarak düzenlemesi yahut da söz konusu suçun madde başlığını suç tipinin içeriğini de kapsayacak şekilde kapsamlı şekilde belirlemesi gerektiği kanaatini taşımaktayız.

B- TGYK Md.33/(a)'da Düzenlenen Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenen suç tipi incelendiğinde, fail bakımından iki ayrı fiilin ceza sorumluluğuna konu edildiği görülmektedir. Bunlardan ilki; Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendinde belirtilmiş olan silahları taşımak suretiyle toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmaktır. İkinci fiil ise kimliği gizlemek amacıyla yüzün tamamen veya kısmen bez ve sair unsurlarla örtülerek toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmaktır. Suç teşkil eden her iki fiil açısından kanun koyucunun korumak istediği hukuksal değer öncelikle *kamu düzeni ve güvenliği* olduğunu ifade etmek gerekir¹⁴⁸³. Söz konusu suç teşkil eden fiiller aynı zamanda kişilerin can ve mal güvenliği ile barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlükleri açısından da önemli bir tehdit (tehlike) oluşturacağı açıktır¹⁴⁸⁴. Bu sebeple suç tipinin söz konusu hukuksal değerleri de koruma işlevine sahip olduğunu belirtmek gerekmektedir. Sonuç itibariyle suçla korunan hukuksal değer birden fazla olduğu bu nedenle de karma nitelik taşıdığı söylenebilir.

C- TGYK Md.33/(a)'da Düzenlenen Suçun Maddi Konusu

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenen suç niteliği itibariyle zarar suçu (neticeli suç) değil, *sırf hareket suçu* ve *soyut tehlike suçu*'dur. Kanuni tipte belirtilen seçimlik hareketlerden en az birinin fail tarafından gerçekleştirilmesi halinde suç tamamlanmış olacaktır. Suç tipinde hareket unsurundan bağımsız bir netice unsuru bulunmasına rağmen; suç teşkil eden hareketin yöneldiği maddi konunun (hareketin üzerinde gerçekleştiği şey veya kişi) bulunduğunu düşünmekteyiz. Buna göre; failin katıldığı toplantı veya gösteri yürüyüşünde yanında

¹⁴⁸³ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 224., **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 211-212., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 93., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 129.

¹⁴⁸⁴ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 212.

bulundurduğu ve Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendinde sayılmış olan; "silah, alet ve araçlar" ile aynı bentte sayılan ve etkinlikte tanınmamak amacıyla yüzü kısmen veya tamamen örtmek için kullanılan "bez vesair unsurlar" kanaatimizce suçun maddi konusunu oluşturmaktadır.

D- TGYK Md.33/(a)'da Fail

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenen suç fail bakımından özellik arz etmez. Kanuni tipte yer alan seçimlik hareketlerden en az birini bilerek ve isteyerek gerçekleştirilen herkes suçun faili olabilir¹⁴⁸⁵. Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendi kapsamında; kimliklerini gizlemek amacıyla yüzünü tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örtmek suretiyle toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılan kişiler de fail olarak kabul edilecektir.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendine göre; toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahla katılmak veya tanınmamak amacıyla yüzün bir kısmını veya tamamını örtmek katılmak fiilleri, failin özel bir sığata sahip olmasını gerekli kılmadığı için "özgü suç" olarak nitelendirilmez. Herkes bu suçun faili olabilir.

E- TGYK Md.33/(a)'da Mağdur

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenen suç tipi ile korunan hukuksal değeri; kamu düzeni ve güvenliği ile toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü kullanan kişilerin can ve mal güvenlikleri ile temel hak ve özgürlükleridir. Bu sebeple suçun mağdurunun belirli bir kişi değil, toplumu oluşturan herkes olduğunu ifade etmek gerekmektedir¹⁴⁸⁶. Kamu idaresinin ve genel anlamda devlet tüzel kişiliğinin ise *suçtan zarar gören* olarak nitelendirilmesi mümkündür.

F- TGYK Md.33/(a)'da Fiil (Eylem)

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde yer alan *seçimlik hareketler* ile esasen birbirinden bağımsız iki farklı suç fiili düzenlenmiştir. Bu fiillerden ilki; *"ateşli silahlar veya havai fişek, molotof ve benzeri el yapımı olanlar dahil patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa demir ve lastik çubuklar,*

¹⁴⁸⁵ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 223., **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 212., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 129., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 159.

¹⁴⁸⁶ Suçun mağdurunun toplanma hürriyeti ihlal edilen kişiler ile kamu düzeni ve güvenliğini sağlamakla görevli olan kamu olduğu hakkında görüş için bkz.: **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 130., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 160.

boğma teli veya zincir, demir bilye ve sapan gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeleri taşıyarak" toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmaktır¹⁴⁸⁷.

Suç tipinde ayrı ayrı sayılmış olup, Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendinde de ayrıca belirtilen söz konusu silah, alet veya araçların fail tarafından taşınarak toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılınması halinde suç tamamlanmış olacaktır¹⁴⁸⁸. Buradan hareketle; suç tipinin niteliği itibariyle icrai bir davranışı gerektirmesinin yanı sıra ayrıca bir zarar sonucu içermemesi nedeniyle *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç) ve *soyut tehlike suçu*¹⁴⁸⁹ olarak değerlendirilmesi gerekmektedir¹⁴⁹⁰. Ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için failin yanında taşımış olduğu söz konusu silah, alet veya aracı katıldığı toplantı veya gösteri yürüyüşünde kullanmış olmasına ise gerek yoktur. Burada kanun koyucu ortaya çıkan tehlikeli durumu göz önünde bulundurmak suretiyle bir *soyut tehlike suçu* ihdas etmiştir.

Burada özellikle toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahla katılma seçimlik hareketi bakımından dikkat edilmesi gereken husus; failin taşıdığı silahın ruhsatlı olup olmamasının suçun oluşması bakımından herhangi bir öneminin bulunmadığı

¹⁴⁸⁷ T.C. Yargıtay 16. Ceza Dairesi E. 2017/2122, K. 2017/5395, T. 20.11.2017. "2911 Sayılı Kanun'un 28/4. maddesine muhalefet etme suçu yönünden yapılan incelemeye gelince; Sanık savunması, görüntü inceleme ve tespit tutanağı ile tüm dosya kapsamına göre; sanığın 01.04.2014 tarihli yasa dışı gösteriye elinde taşla birlikte katıldığının sabit olduğu, ancak elindeki taşı güvenlik güçlerine attığına dair delil bulunmadığı anlaşıldığından sanığa isnat olunan eylemin 2911 Sayılı Kanun'un 33/1. maddesine muhalefet etme suçunu oluşturduğu gözetilmeden yasal ve yeterli olmayan gerekçeyle suç vasfında hataya düşülerek yazılı şekilde karar verilmesi," Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.: 05.01.2020., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 130., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 160.

¹⁴⁸⁸ T.C. Gaziantep BAM 4. Ceza Dairesi E. 2017/377, K. 2017/585, T. 13.4.2017. "Yapılan yargılama neticesinde elde edilen görüntüden tespit tutanağı, bilirkişi heyet raporu, facebook inceleme tutanağı, suça sürüklenen çocuğun savunması ve dosya içerisinde mevcut tüm bilgi, belge, tutanaklar ile tüm dosya kapsamına göre suça sürüklenen çocuğun aşağıda belirtilen suçları işlediği anlaşılmış olup;1-) Suça sürüklenen çocuğun Terör örgütünün propagandasına dönüştürülen gösteri yürüyüşünde, cebir- şiddete başvurarak silahlı terör örgütü propagandasını yapmak suçundan eylemine uyan 3713 Sayılı Kanun'un 7/3-son Maddesi gereğince cezalandırılmasına karar verilmiş ise de, suça sürüklenen çocuğun söz konusu eylemde kimliğini gizlemeye yönelik herhangi bir eylemde bulunmadığı dikkate alındığında eyleminin silahlı terör örgütü tarafından yapılan çağrı ve verilen talimatlara uymak suretiyle toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılarak ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar etmek suçunu oluşturduğu, suç sürüklenen çocuğun yine bu eylem sırasında taş kullandığı anlaşılmakla, Suça sürüklenen çocuğun eylemine uyan 2911 Sayılı Kanun'un 33/1-a maddeleri gereğince cezalandırılmasına," Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html> , E.T.: 05.01.2020.

¹⁴⁸⁹ **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 132., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 163.

¹⁴⁹⁰ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 212.

noktasındadır¹⁴⁹¹. Kanun koyucu 33 üncü maddenin (a) bendinde fail tarafından taşınacak olan silahın ruhsatlı olup olmadığı konusunda herhangi ayırım yapmamıştır¹⁴⁹². Silahın, ruhsatlı veya ruhsatsız olması suçun oluşması bakımından önem taşımaz¹⁴⁹³. Ancak; kanun gereği silah taşıma yetkisine sahip olmakla birlikte toplantı ve yürüyüşünde görev yapmakta olan kolluk görevlilerinin durumunun; kanun hükmünü icra hukuka uygunluk sebebi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini dolayısı ile bu kişilerin fail olarak nitelendirilmeyeceğini hatırlatmak gerekir¹⁴⁹⁴.

Failin suç tipinde belirtilen silah, alet veya araçları taşımasına (bulundurmasına) rağmen; toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmamış olması halinde ise tipiklik gerçekleşmediği için Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde yer alan suçun oluştuğundan (ihlal edildiğinden) da bahsedilemeyecektir¹⁴⁹⁵. Bu durumda yasal şartları oluşmuş ise 6136 sayılı *Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun*'un 12, 13, 14 ve 15 inci maddeleri ile diğer ilgili madde hükümleri kapsamında failin ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi gerekmektedir¹⁴⁹⁶.

Failin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için söz konusu silah, alet ve araçları taşıyarak katıldığı toplantı veya gösteri yürüyüşünün Kanun'un 23 üncü maddesi kapsamında kanuna aykırı olmasına veya bu sebeple yetkili makamlar tarafından etkinliğin sona erdirilmiş veya zor kullanılmak suretiyle dağıtılmış

¹⁴⁹¹ **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 131., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 161.

¹⁴⁹² 2911 sayılı TGYK'nun 33 üncü maddesinin, 6008 ve 6638 sayılı Kanun değişikliklerinden önceki ilk halinde fail tarafından taşınacak (bulundurulacak) olan silahın ruhsatlı olması halinde de söz konusu suçun oluşacağı açıkça şekilde düzenlenmekteydi. Bu ilk düzenleme şu şekildedir: "*Toplantı ve yürüyüşe silahlı katılanlar Madde 33 - a) Toplantı ve yürüyüşlere, 23 üncü maddenin (b) bendinde sayılan silah veya araçları (bunlar ruhsatlı taşınsa bile) taşıyarak katılanlar, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*"

¹⁴⁹³ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 223., **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 211.

¹⁴⁹⁴ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 211.

¹⁴⁹⁵ T.C. Yargıtay 16. Ceza Dairesi E. 2018/2279, K. 2019/5029, T. 25.6.2019. "Yüksek Öğretim Kurumunu protesto amacıyla düzenlenen yasa dışı gösteri öncesi olay yerinde yapılan aramada üzerinde sanığın parmak izi bulunan naylon poşet içerisinde on iki adet molotof kokteyl ve üç adet havai fişek rampası ile bir adet bira şişesi ile pankartın ele geçtiği olayda; sanığın TCK'nın 174/1 maddesinde kapsamındaki yanıcı ve patlayıcı maddeleri silahı terör örgütü mensuplarına temin ettiğinin ispat edilememesi karşısında, bu maddeleri bulundurmak ibaret eylemin TCK'nın 174/1-2 maddesinde düzenlenen suç oluşturacağı gözetilmeden suç vasfında yanılığa düşülerek yazılı olduğu şekilde hüküm kurulması," Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.: 06.01.2020.

¹⁴⁹⁶ 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun'na ulaşmak için bkz.: Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6136.pdf>, E.T.: 30.12.2019.

olmasına gerek yoktur¹⁴⁹⁷. Bu konuda suç tipinde herhangi bir kanuna aykırılık vurgusu yapılmamıştır. Dolayısı ile suçun hem kanuna uygun hem de kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde gerçekleşmesi (ihlal edilmesi) imkan dahilindedir¹⁴⁹⁸.

Kanun'un 24 üncü maddesine göre; Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendinde belirtilen silah, alet veya araçlarla etkinliğe katılanlar söz konusu olduğu takdirde bu kişilerin güvenlik kuvvetleri tarafından etkinlikten uzaklaştırılacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak; kişilerin sayısı ve gerçekleştirdikleri davranışlar toplantı veya gösteri yürüyüşünü kanuna aykırı olarak nitelendirebilecek düzeye ulaşması durumunda Kanun'un 24 üncü maddesinde öngörülmüş olan usul ve esaslara uyularak etkinliğin dağıtılması gerekecektir¹⁴⁹⁹. Bu açıklamalardan hareketle, somut olayda toplantı veya gösteri yürüyüşüne Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde belirtilen silah, alet veya araçları taşıyarak katılan failin ceza sorumluluğu yetkili makamların etkinliği kanuna aykırı olarak nitelendirmesine bağlı olmaksızın ortaya çıkmış olacaktır¹⁵⁰⁰. Failin, katıldığı toplantı veya gösteri yürüyüşünde Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde sayılan silah, alet veya araçları üzerinde taşımamakla birlikte bunları taşıyor izlenimi vermek suretiyle hareket ederse tipikliğin gerçekleştiğinden bahsedilemeyecektir¹⁵⁰¹.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde yer alan diğer seçimlik hareket ise kimliği gizlemek amacıyla yüzün bir kısmını veya tamamını bez vesair unsurlarla örterek toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmaktır. Suç olarak belirlenen söz konusu seçimlik hareket; niteliği itibarıyla failin icrai bir davranışta bulunmasını gerekli kılmaktadır. Aynı zamanda fiil, bir zarar neticesi içermediği için *sırf hareket suçu* ve *soyut tehlike suçu* olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

¹⁴⁹⁷ **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 132., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 162.

¹⁴⁹⁸ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 224.

¹⁴⁹⁹ Belirtmek gerekir ki; Kanun'un 24 üncü maddesine göre toplantı veya gösteri yürüyüşüne silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların tanınması ve uzaklaştırılması konusunda düzenleme kurulunun güvenlik kuvvetlerine yardım etme yükümlülüğü bulunmaktadır.

¹⁵⁰⁰ **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 162.

¹⁵⁰¹ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 212., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 131., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 161.

Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendi; Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde belirtilen silah, alet veya araçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmayı yasakladığı gibi; kimliği gizlemek amacıyla yüzü tamamen veya kısmen bez vesair unsurlara örterek katılmayı da yasaklamıştır. Dolayısı ile somut olayda söz konusu fiillerden herhangi birinin gerçekleştirilmesi toplantı veya gösteri yürüyüşünün idari makamlar tarafından Kanun'un 23 üncü maddesi (b) bendi kapsamında "kanuna aykırı" olarak nitelendirilmesi için yeterli olacaktır. Buna karşılık kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünün sona erdirilmesi ve dağıtılması süreci bu şartların oluşması nedeni ile kendiliğinden değil; her halükarda Kanun'un 24 üncü maddesi kapsamında belirlenmiş olan usul ve esaslar gözetilerek ve yetkili idari makamların bu konuda alacakları kararlar doğrultusunda gerçekleştirilebilecektir.

Bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde, Kanun'un 33 üncü maddesinin 1 inci fıkrasında belirtilen suç tipini ihlal eden nitelikte davranışları gerçekleştiren kişi veya kişiler bulunsa dahi; bu kişilerin Kanun'un 24 üncü maddesi kapsamında kolluk kuvvetleri tarafından uzaklaştırılması suretiyle etkinliğe devam edilebilmesi hukuki açıdan mümkündür. Ancak, bu kişilerin sayısı veya gerçekleştirdikleri davranışların içeriği toplantı veya gösteri yürüyüşünün Kanuna aykırı olarak değerlendirilmesini gerekli kılacak düzeye ulaşırsa; bu durumda Kanun'un 24 üncü maddesi kapsamında etkinliğin dağıtılması gerekecektir. Aynı maddede belirtildiği üzere; bu davranışları gerçekleştiren faillerin tanınması ve uzaklaştırılmasının sağlanmasında düzenleme kurulunun güvenlik kuvvetlerine yardım etme yükümlülüğü de bulunmaktadır.

G- TGYK Md.33/(a)'da Manevi Unsur

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenen ilk seçimlik hareket olan; *toplantı veya gösteri yürüyüşüne maddede belirtilen silah, alet veya araçları taşıyarak katılmak* fiili, manevi unsur bakımından kasten işlenebilir. Failin saiki (amacı) bu il seçimlik hareket bakımından önemli değildir. Dolayısı ile *genel kast* suçun ilk seçimlik hareketinin işlenmesi bakımından yeterlidir¹⁵⁰². Failin, suç tipinde belirtilen silah ve araçlardan herhangi birini veya bir kaçını bilerek ve isteyerek yanında taşıması ve bu suretle toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılması

¹⁵⁰² **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 132., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 162. **Not:** Aksi yönde görüş için bkz. **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 212., **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 224. Yazarlara göre; suçun oluşması bakımından genel kastın yanında özel kast da aranmaktadır. Bu kapsamda failin içinde bulunduğu durumun kanuna aykırılığını bilmesi gerektiği, toplantı veya gösteri yürüyüşüne de bu suretle ve silahla katılmayı istemesi gerektiği belirtilmiştir.

halinde tipikliğin manevi unsuru gerçekleşmiş olacaktır. Ancak, toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılma noktasında irade göstermemekle birlikte tesadüf eseri orada bulunulması yahut da cebir ve tehdite maruz kalmak suretiyle etkinliğe katılım sağlanması halinde manevi unsur bakımında kastın (bilme ve isteme) varlığından bahsedilemeyeceği için ceza sorumluluğu da gündeme gelmeyecektir.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenen ikinci seçimlik hareket ise; kimliği gizlemek amacıyla yüzün bir kısmını veya tamamını bez vesair unsurlarla örterek toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmaktır. Söz konusu fiil de manevi unsur bakımından kasten işlenebilir. Failin saiki bu seçimlik hareket bakımından önem taşımaktadır. Yüzü tamamen veya kısmen örtmenin, kimliği gizlemek amacına yönelik olması gerekmektedir. Dolayısı ile ikinci seçimlik hareket bakımından "*özel kastın*" varlığı gereklidir. Bu durumda failin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için yapılan yargılama sonucunda failin kimliğini gizlemek amacıyla yüzünü bez veya sair unsurlarla örttüğünün ayrıca tespit edilmiş olması gerekmektedir. Somut olayda, failin yüzünü tamamen veya kısmen örtmesi (kapatması) toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında kolluk yetkilileri veya üçüncü kişiler tarafından kullanılan sis veya göz yaşartıcı gazdan etkilenmemek amacıyla, pandemi nedeniyle maske takma zorunluluğu getiren idari kararları icra etmek amacıyla veya başka bir amaçla (saikle) gerçekleştirilmiş ise bu durumda suçun manevi unsuru oluşmayacaktır.

H- TGYK Md.33/(a)'da Hukuka Aykırılık Unsuru

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenmiş olan her iki seçimlik hareketin de hukuka aykırılık unsuru bakımından özellik arz etmediği düşüncesindeyiz. Fail açısından tipik fiili hukuka uygun hale getirebilecek herhangi uygunluk sebebinin maddi şartlarının somut olayda oluşmayacağı kanaatini taşımaktayız. Ancak, toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde görev yapan kolluk yetkililerinin kanundan kaynaklanan silah taşıma yetkileri göz önünde bulundurulduğunda bu durum söz konusu kişiler açısından kanun hükmünü icra hukuka uygunluk sebebinin varlığını gündeme getirecektir. Bunun dışında; *meşru savunma*, *ilgilinin rızası* veya *hakkın icrası* hukuka uygunluk sebeplerinin maddi şartlarının Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenmiş olan suç bakımından oluşmayacağı kanaatini taşımaktayız.

I- TGYK Md.33/(a)'da Suçun Özel Görünüş Şekilleri

1-) TGYK Md.33/(a)'da Teşebbüs

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenmiş olan suç tipinin, fiil unsuru bakımından *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç) ve *soyut tehlike suçu* olduğuna yukarıda değinilmişti. Bu tür suçlarda hareket unsurundan bağımsız bir netice unsuru bulunmadığı için kural olarak teşebbüs hükümlerinin uygulanması mümkün değildir¹⁵⁰³. Ancak; kanuni tipte yer alan hareketler zaman ve mekan bakımından bölünebilir nitelik göstermesi halinde teşebbüsün varlığı gündeme gelebilecektir.

2-) TGYK Md.33/(a)'da İştirak

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenmiş olan suç iştirak hükümleri bakımından özellik arz etmez. Söz konusu seçimlik hareketlerden her biri tek faille işlenebileceği gibi birden fazla faille birlikte de (*müşterek faillik*) işlenebilir. Bunun dışında, *azmettirme* ve *yardım etme* şeklindeki iştirak türleri de söz konusu suç bakımından ortaya çıkabilir. Faillerin birbirinden habersiz olarak tipikliği ihlal etmeleri halinde ise *yan yana faillik* söz konusu olacaktır¹⁵⁰⁴. Aralarında iştirak iradesi olmaksızın birden fazla kişinin maddede belirtilen silah, alet veya araçları taşıyarak yahut kimliklerini gizlemek amacıyla bez vesair unsurlarla yüzlerini örterek toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmaları halinde her bir failin ceza sorumluluğu kusurlarına göre ayrı ayrı belirlenecektir.

3-) TGYK Md.33/(a)'da İçtima

a) Bileşik Suç

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenmiş olan suç tipinin içeriğinde farklı (bağımsız) bir suçun unsur veya ağırlaştırıcı neden olarak yer almaması nedeniyle "bileşik suç" özelliği göstermediğini belirtmek gerekmektedir.

¹⁵⁰³ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 212., **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 224., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 132., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 163.

¹⁵⁰⁴ **Özen**, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku*, s. 831-832. Yazar eserinde; *yan yana faillik*in esasen bir faillik şekli olarak değerlendirilemeyeceğini belirtmektedir. Çünkü; bu gibi durumlarda aralarında iştirak iradesi bulunmayan ve bu sebeple her birinin fiili diğerinden bağımsız birden çok kişinin varlığının söz konusu olduğuna işaret etmektedir.

b) Zincirleme Suç

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenmiş olan suç tipi, kuramsal olarak zincirleme suç hükümlerinin uygulamasına konu olabilir. Bunun için failin tek suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda, toplantı veya gösteri yürüyüşüne silah taşımak suretiyle katılması veya kimliğini gizlemek amacıyla yüzünün bir kısmını veya tamamını örtterek katılması gerekmektedir. Bu durumda TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrası son cümlesi hükmü gereği fail hakkında tek cezaya hümedilecek ancak bu ceza dörtte birinden dörtte üçüne kadar arttırılarak uygulanacaktır. Söz konusu suç tipinde mağdurun belirli bir kişi olmaması nedeni ile failin birden fazla kişiye karşı tek fiil ile aynı suçu işlemesi halinde ceza sorumluluğunu düzenleyen TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrası hükmünün (*aynı neviden fikri içtima*) uygulanması mümkün olmayacaktır.

c) Fikri İçtima

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenmiş olan suç tipinin; fikri içtima uygulamasına konu olup olmayacağının da ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. İfade etmek gerekir ki; söz konusu suç tipinde failin ceza sorumluluğunu etkileyebilecek özel bir içtima kuralına yer verilmemiştir. Bu durumda, failin gerçekleştirdiği tek fiilin hem Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenen suçu hem de daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç tipini ihlal etmesi halinde TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *fikri içtima* kuralı gereği sadece en ağır olan suçun cezasının faile uygulanması gerekecektir.

d) Normların Görünüşte İçtima

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenen suç tipi ile 3713 sayılı TMK'nın 7 nci maddesinin ek fıkrasında¹⁵⁰⁵ düzenlenen suç tipi arasında *özel norm genel norm* ilişkisi şeklinde ortaya çıkan bir *görünüşte içtima* bulunmaktadır. Bu kapsamda, terör örgütü propagandasına dönüştürülen toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılan kişi veya kişilerin; kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen örtmeleri halinde artık *genel norm* niteliğindeki Kanun'un 33

¹⁵⁰⁵ 3713 sayılı TMK'nın 7 nci maddesi ek fıkra düzenlemesi şu şekildedir: "(Ek fıkra: 27/3/2015-6638/10 md.) Terör örgütünün propagandasına dönüştürülen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, kimliklerini gizlemek amacıyla yüzünü tamamen veya kısmen kapatanlar üç yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Bu suçu işleyenlerin cebir ve şiddete başvurmaları ya da her türlü silah, molotof ve benzeri patlayıcı, yakıcı ya da yaralayıcı maddeler bulundurmaları veya kullanmaları hâlinde verilecek cezanın alt sınırı dört yıldan az olamaz."

ücü maddesinin (a) bendi değil; *özel norm* niteliği öne çıkan 3713 sayılı TMK'nın 7 nci maddesinde düzenlenen suç tipi kapsamında failin ceza sorumluluğu gündeme gelecektir.

Kanun'un 33 üncü maddesine 22.07.2010 tarih ve 6008 sayılı Kanun'un 2 nci maddesi ve 27.03.2015 tarih ve 6638 sayılı Kanun'un 8 inci maddesi ile yukarıda bahse konu edilen önemli değişiklikler yapılmıştır. 3713 sayılı TMK'nın 7 inci maddesinde ise 27.03.2015 tarih ve 6638 sayılı Kanun'un 10 uncu maddesi ile değişiklik yapılmıştır. Bu gelişmeler neticesinde; TMK'nın 7 nci maddesinde düzenlenen suç tipinin içerik itibarıyla Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenmiş olan suç tipi ile benzerlik ilişkisi ortaya çıkmıştır. Bu benzerlik ilişkisi somut olay bakımından failin ceza sorumluluğunun hangi Kanuna göre belirleneceği sorunu da beraberinde getirmiştir.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendine göre; "*kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örtterek toplantı ve gösterine katılmak*" iki yıl altı aydan dört yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir. TMK'nın 7 nci maddesine göre ise; "*terör örgütünün propagandasına dönüştürülen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, kimliklerini gizlemek amacıyla yüzünü tamamen veya kısmen kapatmak*" üç yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılmaktadır. Bu iki suç tipi arasında *özel norm - genel norm* ilişkisi şeklinde beliren *görünüşte içtima* olduğunu düşünmekteyiz. TMK'nın 7 nci maddesinde düzenlenmiş olan suç tipinin içeriğinde taşıdığı ek özellikler nedeniyle *özel norm* olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Dolayısı ile failin somut olayda, TMK'nın 7 nci maddesini ihlal etmesi halinde hakkında ayrıca Kanun'un 33 üncü maddesi (a) bendine göre ceza sorumluluğu gündeme gelmeyecektir. Suç tipleri arasında; *özel norm - genel norm* ilişkisi şeklinde beliren bir *görüşte içtima* söz konusu olduğunda daha öncede ifade ettiğimiz üzere *özel normun uygulama önceli ilkesi* gereği somut olaya uygulanabilecek sadece tek ceza normu bulunacaktır. Dolayısı failin sorumluluğu da bu norm üzerinden belirlenecektir.

e) Gerçek İçtima

Failin yanında bulundurduğu ruhsatsız silah veya bıçak ile bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış olması halinde ise söz konusu davranışı hem 6136 sayılı

Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun'un 13 üncü¹⁵⁰⁶ ve 15 inci¹⁵⁰⁷ maddelerinde düzenlenen suç tiplerini hem de Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenen suç tipini ihlal edecektir. Ancak bu suçların failin tek fiili ile ihlal edildiğinden bahsedilemeyeceği için TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *fikri içtima* kuralının bu durumda uygulanamayacağını düşünmekteyiz. Failin, ruhsatsız bir silahı ya da bıçağı yanında bulundurması (taşıması) ile bu ruhsatsız silah veya bıçak ile bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış olması ayrı fiillerdir. Dolayısı ile ortada failin tek fiili söz konusu olmadığı için ihlal ettiği her bir suç tipinden dolayı ayrı ayrı (gerçek içtima) sorumlu olması gerekmektedir.

İ- TGYK Md.33/(a)'da Yaptırım

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenmiş olan suç tipine göre; toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahla katılmak veya kimliği gizlemek amacıyla yüzü tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örterek katılmak *iki yıl altı aydan dört yıla kadar hapis* cezasını gerektirmektedir.

¹⁵⁰⁶ 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun'un 13 üncü maddesi şu şekildedir: "Madde 13 – (Değişik: 23/1/2008-5728/156 md.) Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak ateşli silahlarla bunlara ait mermileri satın alan veya taşıyanlar veya bulunduranlar hakkında bir yıldan üç yıla kadar hapis ve otuz günden yüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ateşli silahın, bu Kanunun 12 nci maddesinin dördüncü fıkrasında sayılanlardan olması ya da silâh veya mermilerin sayısı veya nitelik bakımından vahim olması halinde beş yıldan sekiz yıla kadar hapis ve beşyüz günden beşbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Bu Kanunun 12 nci maddesinin dördüncü fıkrasında sayılanlar dışındaki ateşli silahın bir adet olması ve mutad sayıdaki mermilerinin ev veya işyerinde bulundurulması halinde verilecek ceza bir yıldan iki yıla kadar hapis ve yirmibeş günden yüz güne kadar adli para cezasıdır. Ateşli silahlara ait mermilerin pek az sayıda bulundurulmasının veya taşınmasının mahkemece vahim olarak takdir edilmemesi durumunda hükmolunacak ceza altı aya kadar hapis ve yüz güne kadar adli para cezasıdır. Kuru sıkı tabir edilen ses veya gaz fişegi ya da benzerlerini atabilen tabancayı, teknik özelliklerinde değişiklik yaparak öldürmeye elverişli silah haline dönüştüren kişi, bu maddenin birinci fıkrası hükümlerine göre cezalandırılır."

¹⁵⁰⁷ 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun'un 15 üncü maddesi şu şekildedir: "Madde 15 – (Değişik: 12/6/1979 - 2249/10 md.) (Değişik birinci fıkra: 23/1/2008-5728/158 md.) Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak 4 üncü maddede yazılı olan bıçak veya diğer aletleri veya benzerlerini satanlar, satmaya aracılık edenler, satın alanlar, taşıyanlar veya bulunduranlar hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis ve yirmibeş günden az olmamak üzere adli para cezasına hükmolunur. Bu madde kapsamına giren bıçak veya diğer aletlerin veya benzerlerinin sayısı veya nitelik bakımından vahim olması halinde yukarıdaki fıkra göre hükmolunacak cezalar yarıdan bir katına kadar artırılır. Bu Kanunun 4 üncü maddesine göre yapımına izin verilen bıçakları veya diğer aletleri veya benzerlerini kullanma amacı dışında satanlar, satmaya aracılık edenler, satın alanlar, taşıyanlar veya bulunduranlar hakkında birinci fıkradaki; o bıçak veya diğer aletlerin veya benzerlerinin sayısı ve nitelik bakımından vahim olması halinde de ikinci fıkradaki cezalar hükmolunur. (Ek fıkra: 23/1/2008-5728/158 md.) Bu Kanunun 4 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında yazılı olan yivli ve yivsiz silahlarla bıçak ve diğer aletleri, hal ve şartlara göre sırf saldırıda kullanmak amacıyla taşıyanlar, üç aya kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır."

J- TGYK Md.33/(a)'da Görevli ve Yetkili Mahkeme

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenmiş olan suç tipi bakımından görevli ve yetkili mahkeme suçun işlendiği yer (toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer) *Asliye Ceza Mahkemesi*'dir. Failin çocuk olması halinde; görevli mahkeme *Çocuk Mahkemeleri* olmakla birlikte muhakeme kuralları açısından 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) ilgili maddelerinin uygulanması gerekecektir.

K- TGYK Md.33/(a)'da Dava ve Ceza Zamanaşımı

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenmiş olan suç tipinde öngörülen yaptırım tür ve miktarı göz önünde bulundurulduğunda; TCK'nun 66 ıncı maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *sekiz yıllık* "dava zamanaşımı" süresi ile TCK'nın 68 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *on yıllık* "ceza zamanaşımı" süresine tabidir.

L- Karşılaştırmalı Hukukta Durum

Alman hukuk sistemi açısından bezer düzenlemeyi içeren Alm. TK'nın 27 nci maddesinin 1 inci fıkrasına göre; yetkili olmadığı halde aleni bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne yapıları gereği insanları yaralamaya ya da mala zarar vermeye uygun olan yahut bu amaçla yapılmış silah ya da diğer eşyaların getirilmesi halinde fail hakkında "*bir yıla kadar hapis ya da adli para cezası*" uygulanacağı; Alm. TK'nın 27 inci maddesinin 2 nci fıkrasına göre ise Alm. TK'nın 17a/II-1 düzenlemesine aykırı olarak kimlik tespitine engel olmaya uygun ve duruma göre buna yönelik olan bir kılık kıyafet ile toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılım sağlanması halinde de "*bir yıla kadar hapis ya da adli para cezası*" uygulanacağı hüküm altına alınmıştır¹⁵⁰⁸.

Fransız hukuk sistemi açısından bezer düzenlemeyi içeren Fr. CK'nın 431-10 maddesine göre; silah taşımak suretiyle bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak "*üç yıl hapis ve 45.000 Euro para cezası*"nı gerektirmektedir¹⁵⁰⁹. Fr. CK'nın 431-9-1 maddesine göre ise; meşru bir neden olmaksızın bir gösterinin içinde veya hemen

¹⁵⁰⁸ Alm. TK'nın 27 inci madde hükmünün Türkçe çevirisi için bkz.: **Aygörmez, (Alman) Toplantılar ve Yürüyüşler Hakkında Kanun**, s. 339-348.

¹⁵⁰⁹ Fr. CK Md.431-10.

yakınında yüzün tamamının veya bir kısmının kasıtlı olarak gizlenmesi *"bir yıl hapis ve 15.000 Euro para cezası"*nı gerektirmektedir¹⁵¹⁰.

10- TGYK Md.33 : Toplantı ve Yürüyüşe Silahlı Katılma

A- TGYK Md.33/(b)'de Düzenlenen Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)

27 Mart 2015 tarih ve 6638 sayılı Kanun'un 8 inci maddesi ile Kanun'un 33 üncü maddesinde değişikliğe gidilmiştir¹⁵¹¹. Bu kapsamda 33 üncü maddenin (b) bendine göre; *"yasa dışı örgüt veya topluluklara ait amblem ve işaret taşıyarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andıran giysiler giyerek toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak"* şeklinde belirtilen fiiller suç olarak düzenlenmiştir. Bu fiillere ek olarak; *"kanunların suç saydığı nitelikte afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşıyarak veya kanunların suç saydığı nitelikte sloganlar atarak veya bunları ses cihazları ile yayınlamak toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak"* şeklindeki fiiller de aynı bentte suç olarak düzenlenmiştir. Söz konusu fiilleri gerçekleştiren failer hakkında ise *altı aydan üç yıla kadar hapis cezası* öngörülmüştür.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde yer alan fiiller incelendiği takdirde; kanun koyucunun suçla korumak istediği hukuksal değer *öncelikli olarak kamu düzeni ve güvenliği* olduğu açıktır. Bununla birlikte söz konusu suç nedeniyle toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü kullanmakta olan kişilerin bu temel hak ve özgürlüklerini kullanmalarına yönelik bir zarar tehlikesi de oluşabileceği göz önünde bulundurulduğu takdirde suçla korunan hukuksal değer *karma nitelikte* olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür.

¹⁵¹⁰ Fr. CK Md.431-9-1.

¹⁵¹¹ 27.30.2015 tarih ve 6638 sayılı Polis Vazife Ve Salâhiyet Kanunu, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 8 inci maddesi, 2911 sayılı TGYK'nın 33 üncü maddesini şu şekilde değiştirilmiştir: *"Madde 8- 2911 sayılı Kanunun 33 üncü maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine; a) Ateşli silahlar veya havai fişek, molotof ve benzeri el yapımı olanlar dâhil patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zincir, demir bilye ve sapan gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler taşıyarak veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örterek katılanlar iki yıl altı aydan dört yıla kadar, b) Yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşıyarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyerek katılanlar ile kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşıyarak veya bu nitelikte sloganlar söyleyerek veya ses cihazları ile yayınlamak katılanlar altı aydan üç yıla kadar, hapis cezası ile cezalandırılırlar."*

B- TGYK Md.33/(b)'de Düzenlenen Suçun Maddi Konusu

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinden düzenlenen suç niteliği itibariyle zarar suçu (neticeli suç) değil; *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik) ve *soyut tehlike suçudur*. Kanuni tipte belirtilen seçimlik hareketlerden en az birinin fail tarafından gerçekleştirilmesi halinde suç tamamlanmış olacaktır. Bu bakımdan, söz konusu suç tipinde hareket unsurundan bağımsız bir netice unsuru bulunmamaktadır. Ancak; failin toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılım sağladığı esnada kullanması gerekli olan "yasadışı örgüt veya topluluklara ait amblem ve işaretler", "bu amblem ve işaretleri üzerinde barındıran üniformayı andırır giysiler", "kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler" ile "ses cihazları" suçun maddi konusu kapsamında değerlendirilebilir.

C- TGYK Md.33/(b)'de Fail

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenen suç tipi fail bakımından özellik arz etmez. Kanuni tipte yer alan seçimlik hareketlerden en az birini bilerek ve isteyerek gerçekleştirilen herkes suçun faili olabilir. Suç tipinde failin belirli bir sığata veya özelliğı sahip olması gerekmediğı için "özgü suç" olarak nitelendirilemez.

D- TGYK Md.33/(b)'de Mağdur

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenen suç tipi ile korunması amaçlanan hukuksal değerlerin; kamu düzeni ve güvenliğı ile etkinliğı katılan kişilerin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlükleri olduğı göz önünde bulundurulduğunda; suçun mağdurunun belirli bir kişi değil toplumu oluşturan herkes olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Kamu idaresinin ve genel anlamda devlet tüzel kişiliğinin ise *suçtan zarar gören* olarak nitelendirilmesi mümkündür.

E- TGYK Md.33/(b)'de Fiil (Eylem)

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenen suç tipinde birden fazla seçimlik hareket söz konusudur. Bu hareketler sırasıyla; "yasa dışı örgüt ve topluluklara ait amblem veya işaret taşıyarak," veya "yasa dışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaretleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyerek," veya "kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşıyarak," veya "kanunların suç saydığı nitelikte sloganlar söyleyerek

veya ses cihazları ile yayınlayarak," toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılmak şeklinde belirlenmiştir.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenen fiiller niteliği itibariyle zarar neticesi içermemektedir. Failin her biri icrai nitelik taşıyan söz konusu seçimlik hareketlerden en az birini katıldığı toplantı veya gösteri yürüyüşünde gerçekleştirmesi halinde suç tamamlanmış olacaktır. Bu sebeple ile söz konusu suç tipinin; *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç) ve *soyut tehlike suçu* olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Suç tipinde yer alan tüm seçimlik hareketler niteliği bakımından aynı zamanda bağlı hareketlidir. Failin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için failin suç tipinde belirtilen seçimlik hareketleri gerçekleştirmesinin yanı sıra; toplantı veya gösteri yürüyüşüne de katılmış olması gerekmektedir. Fail, sadece seçimlik hareketleri gerçekleştirir ve fakat toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmaz ise Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan suç tipinin ihlal edildiğinden bahsedilemeyecektir. Ancak, failin bu aşamaya kadar gerçekleştirdiği hareketler başka bir suç tipini ihlal ediyor ise ancak bu durumda ceza sorumluluğu gündeme gelebilecektir. Failin somut olayda gerçekleştirmiş olduğu hareketler şayet suç tipinde düzenlenmiş olan seçimlik hareketlere karşılık gelmez ise Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan suçun tipiklik unsurunun oluştuğundan bahsedilemeyecek dolayısı ile bu suç tipi ile ilişkili olarak failin ceza sorumluluğu da gündeme gelmeyecektir.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenen suç tipine ilişkin seçimlik hareketler aynı zamanda Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendinin son kısmında da düzenlenmiştir. Hatırlanacağı üzere, Kanun'un 23 üncü maddesi içerik itibariyle toplantı veya gösteri yürüyüşlerini kanuna aykırı hale getiren durum ve şartları düzenlemektedir. Dolayısı ile bir toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında suç tipine ilişkin seçimlik hareketlerden biri veya bir kaç gerçekleştirildiği takdirde bu durum aynı zamanda Kanun'un 23 üncü maddesi kapsamında değerlendirilebilecek ve bu suretle yetkili idari makamlar tarafından Kanun'un 24 üncü maddesinin belirlediği usul ve esaslar kapsamında etkinliği sona erdirmeye ve dağıtma yetkisinin kullanılması da gündeme gelebilecektir.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendi kapsamında failin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için somut olayda toplantı veya gösteri yürüyüşünün yetkili makamlar tarafından kanuna aykırı olarak nitelendirilmiş

olmasına veya bu gerekçe ile etkinlik hakkında sona erdirmeye ve dağıtma kararlarının alınmış olmasına gerek olup olmadığının ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Belirtmek gerekir ki; Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenen suç tipinde ayrıca ve açıkça "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü*" ifadesine yer verilmediği için 33 üncü maddenin (a) bendinde olduğu gibi, bu suç tipinin de hem "*kanuna uygun*" hem de "*kanuna aykırı*" toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde ihlal edilmesi kuramsal açıdan mümkün görünmektedir.

Failin suç tipinde belirtilmiş olan seçimlik hareketlerden herhangi birini kanuna uygun veya aykırı herhangi bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde bilerek ve isteyerek (kasten) gerçekleştirmiş olması halinde suçun oluştuğundan (ihlal edildiğinden) bahsedilebilecektir. Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan *ilk seçimlik hareket*; "*yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşıyarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmak*"tır. Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde katılımcıların kural olarak işaret veya amblem taşımaları yasak değildir. Ancak; taşınacak amblem ve işaretin suç örgütlerine veya yasa dışı topluluklara ait olması halinde kanun koyucu tarafından bu fiil hukuka aykırı olarak nitelendirildiği gibi aynı zamanda suç olarak düzenlenmiştir. Failin söz konusu seçimlik hareket kapsamında ceza hukuku açısından sorumlu tutulabilmesi için aynı zamanda fiile ilişkin suç kastının da bulunması gerekmektedir. Yani failin suç tipinde belirtilen amblem ve işaretin yasa dışı suç örgütü veya topluluklara ait olduğunu bilerek ve isteyerek taşıması ve toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış olması gerekmektedir. Aksi halde tipikliğin manevi (sübjektif) unsuru oluşmadığı için söz konusu suç bakımından ceza sorumluluğundan bahsetmek de mümkün olmayacaktır. Failin yanında taşıdığı amblem ve işaretin yasa dışı suç örgütüne veya topluluğa ait olduğunu düşünmesine (sanmasına) rağmen; gerçekte durum bunun aksi ise suçun oluştuğundan bu durumda da bahsedilemeyecektir. Nihayet, failin yasadışı suç örgütü veya topluluklara ait olduğunu bildiği amblem ve işareti taşımak suretiyle toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılması halinde ise suçun oluştuğundan bahsedilebilecektir.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan *ikinci seçimlik hareket*; "*yasa dışı örgüt ve topluluklara ait olan amblem ve işaretleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyerek toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak*"tır. Yukarıda suçun ilk seçimlik hareketi bakımından yapılan açıklamalar

bu ikinci seçimlik hareket için de geçerli olacaktır. Burada farklılık oluşturan husus failin gerçekleştireceği hareket bakımından ortaya çıkmaktadır. Fail, yasadışı suç örgütü ve topluluklara ait olduğunu bildiği amblem ve işaretleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysileri giymek suretiyle toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılması halinde ceza sorumluluğu gündeme gelecektir. Bu konuda failin yanılması halinde veya giydiği üniformayı andırır giysi üzerindeki amblem ve işaretlerin yasadışı örgüt veya topluluklara ait olmaması halinde suçun oluştuğundan bahsedilemeyecektir.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan *üçüncü seçimlik hareket*; "*kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşıyarak toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak*"tır. Kanun koyucu bu seçimlik hareket ile 5237 sayılı TCK başta olmak üzere genel ve özel nitelikli kanunlarda tanımlanmış olan bir çok suç tipinin doğrudan doğruya toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde ve maddede sayılan propaganda araçlarının kullanılması suretiyle işlenmesini önlemeyi amaçladığını düşünmekteyiz.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan suçun oluştuğundan bahsedilebilmesi için failin katıldığı toplantı veya gösteri yürüyüşünde yanında taşıdığı afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçlerin üzerinde; "*kanunların suç saydığı niteliğin bulunması*" şarttır. Suç tipine ilişkin seçimlik harekette belirtilen propaganda araçlarında bulunması gereken suç niteliği taşıyan hususların ise yazı, resim veya işaret şeklinde bulunması mümkün görünmektedir. Söz konusu propaganda araçlarının üzerinde yer alacak olan yazı, resim veya işaretlerin suç oluşturmamakla birlikte kabahat oluşturmaması yahut disiplin cezasının verilmesini gerektirmesi halinde söz konusu suçun ihlal edildiğinden bahsedilemeyecektir.

Failin katıldığı toplantı veya gösteri yürüyüşünde; yanında taşıdığı *afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçlerin üzerinde* suç teşkil etmemekle birlikte sadece hukuka aykırı olarak nitelendirilebilecek resim, yazı, işaret vb. bulunması halinde de Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan suç tipinin ihlal edildiğinden bahsedilemeyecektir. Söz konusu seçimlik hareket bakımından failin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi yanında taşıdığı propaganda vasıtalarının kanunların suç saydığı nitelikte olduğunu bilerek ve isteyerek (kasten) hareket etmiş olması gerekmektedir.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan *dördüncü seçimlik hareket ise; "kanunların suç saydığı nitelikte sloganlar söyleyerek veya ses cihazları ile yayınlarak toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak"*tır. Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendine göre; söz konusu hareketler aynı zamanda toplantı ve gösteri yürüyüşleri bakımından kanuna aykırılık oluşturmaktadır. Dolayısı ile idari makamlar bu şekildeki hareketlerin gerçekleştirilmesi gerekçesi ile Kanun'un 24 üncü maddesi kapsamında toplantı veya gösteri yürüyüşünü sona erdirmeye ve kolluk kuvvetleri aracılığı ile dağıtma yetkisini kullanabilecektir.

Kanun koyucu, Kanun'un 23 üncü maddesine göre kanuna aykırı olarak nitelendirdiği söz konusu hareketleri aynı zamanda Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendi kapsamında suç olarak düzenlemiş ve ceza yaptırımına konu edinmiştir. Dolayısı ile kanunların suç saydığı nitelikte sloganlar atarak veya bunları ses cihazları ile yayınlarak toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak fail bakımından ceza sorumluluğunu gündeme getirecektir.

Kanaatimizce, Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenen suç tipi bakımından failin gerçekleştirdiği; kanunların suç saydığı nitelikte "*slogan atmak*" veya "*ses cihazları ile yayın yapmak*" şeklindeki fiillerin; içerek itibariyle genel norm niteliğinde olan ve 5237 sayılı TCK'nın 214 üncü maddesinde düzenlenen "*suç işlemeye tahrik suçu*" ile özel norm niteliğinde olan ve 2911 sayılı TGYK'nın 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen "*kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye tahrik suçu*" dışında farklı bir suç fiilini oluşturması gerekmektedir. Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde suç işlemeye tahrik niteliğindeki davranışlar hali hazırda yukarıda belirtmiş olduğumuz suç tipleri ile ceza yaptırımına bağlanmış durumdadır. Failin katılmış olduğu toplantı veya gösteri yürüyüşünde atmış olduğu sloganın veya ses cihazı ile yapmış olduğu yayının içerik itibariyle "*hakaret suçu*" veya "*tehdit suçu*" gibi suçları oluşturması halinde Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan suç oluşturacağını düşünmekteyiz.

F- TGYK Md.33/(b)'de Manevi Unsur

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenen suç manevi unsur bakımından kasten işlenebilir. Failin saiki bu suç bakımından önemli değildir. Dolayısı ile *genel kast* suçun işlenmesi bakımından yeterlidir. Failin suç tipinde

belirtilen seçimlik hareketlerden herhangi birini bilerek ve isteyerek gerçekleştirmek suretiyle toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılması halinde manevi unsur da gerçekleşmiş olacaktır.

G- TGYK Md.33/(b)'de Hukuka Aykırılık Unsuru

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan suç tipi hukuka aykırılık unsuru bakımından özellik arz etmez. Suç tipinde yer alan dört seçimlik hareketi fail açısından hukuka uygun hale getirebilecek herhangi bir uygunluk sebebinin şartlarının somut olayda oluşmayacağı kanaatini taşımaktayız. Dolayısı ile *meşru savunma, ilgilinin rızası, hakkın icrası ve kanun hükmü icra* hukuka uygunluk sebeplerinden hiç birinin bu suç tipi bakımından gündeme gelmeyeceğini düşünmekteyiz.

H- TGYK Md.33/(b)'de Suçun Özel Görünüş Şekilleri

1-) TGYK Md.33/(b)'de Teşebbüs

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan suç tipi içeriği itibariyle icrai nitelik taşıyan dört farklı seçimlik hareketten oluşan aynı zamanda *bağlı hareketli, sırf hareket suçu ve soyut tehlike suçudur*. Failin, katılmış olduğu toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında söz konusu seçimlik hareketlerden en az birini gerçekleştirmesi ile suç tamamlanmış olacaktır. Suçun oluşması bakımından herhangi bir zarar neticesinin meydana gelmesi gerekmez. Dolayısı ile Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan suç tipinde teşebbüs hükümlerinin uygulanması kural olarak mümkün görünmemektedir. Ancak, seçimlik hareketlerin zaman ve mekan bakımından bölünebilir nitelik göstermesi durumlarda teşebbüs hükümlerinin uygulanması söz konusu olabilir. Örneğin, fail veya faillerin yasadışı örgüt veya topluluklara ait amblem veya işaretleri etkinliğin yapıldığı alana getirmiş olmaları ve bunları ellerinde taşımak için dağıtmak amacıyla hazırladıkları çantalardan çıkarırken kolluk görevlileri tarafından fark edilip yakalanmaları halinde, icra hareketlerini tamamlayamadıkları için fiilin teşebbüs aşamasında kaldığından bahsedilebilecektir. Fail veya faillerin etkinlikten önce hazırladıkları ve içeriğinde kanunların suç saydığı nitelik taşıyan ses kayıtlarının bulunduğu kaset, cd veya belleği etkinlik alanında yanlarında getirdikleri ses cihazı ile yayınlamak üzereyken; cihazın o anda bozulması veya bataryasının bitmesi nedeniyle hareketlerinin icrasını tamamlayamamaları halinde de teşebbüsün varlığı söz konusu olacaktır.

2-) TGYK Md.33/(b)'de İştirak

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan suç tipi iştirak hükümleri bakımından özellik arz etmez. Söz konusu bentte yer verilen seçimlik hareketlerden her biri tek faille işlenebileceği gibi birden fazla faille birlikte de (*müşterek faillik*) işlenebilir. Bunun dışında, *azmettirme* ve *yardım etme* şeklindeki iştirak türleri de söz konusu suç bakımından ortaya çıkabilir. Faillerin birbirinden habersiz olarak tipikliği ihlal etmeleri halinde ise *yan yana faillik* söz konusu olacaktır.

3-) TGYK Md.33/(b)'de İçtima

a) Bileşik Suç

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan suç tipinin içeriğinde farklı (bağımsız) bir suçun unsur veya ağırlaştırıcı neden olarak yer almaması nedeniyle "bileşik suç" özelliği göstermediğini belirtmek gerekmektedir.

b) Zincirleme Suç

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan suç tipinin, kuramsal olarak zincirleme suç hükümlerinin uygulamasına konu olabileceğini düşünmekteyiz. Bunun için, failin tek suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda, toplantı veya gösteri yürüyüşüne söz konusu bentte gösterilen dört seçimlik hareketten herhangi birini birden fazla defa gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu durumda TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrası son cümlesi hükmü gereği fail hakkında tek cezaya hümedilecek ancak bu ceza dörtte birinden dörtte üçüne kadar arttırılarak uygulanacaktır. Söz konusu suç tipinde mağdurun belirli bir kişi olmaması nedeni ile failin birden fazla kişiye karşı tek fiil ile aynı suçu işlemesi halinde ceza sorumluluğunu düzenleyen TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrası hükmünün (*aynı neviden fikri içtima*) uygulanması mümkün olmayacaktır.

c) Fikri İçtima

Failin gerçekleştirdiği tek fiilin hem Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenen suç tipini hem de daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç tipini ihlal etmesi halinde TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *fikri içtima* kuralı gereği sadece en ağır olan suçun cezasının faile uygulanması gerekecektir.

d) Normların Görünüşte İçtima

İçtima başlığı altında değinilmesi gereken önemli bir husus da Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) ve (b) bentleri ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) 7 nci maddesi¹⁵¹² arasındaki hukuki ilişkidir. Kanun'un 33 üncü maddesine 22.07.2010 tarih ve 6008 sayılı Kanun'un 2 inci maddesi ve 27.03.2015 tarih ve 6638 sayılı Kanun'un 8 inci maddesi ile yukarıda bahse konu edilen önemli değişiklikler yapılmıştır.

3713 sayılı TMK'nın 7 inci maddesinde ise 27.03.2015 tarih ve 6638 sayılı Kanun'un 10 uncu maddesi ile değişiklik yapılmıştır. Bu gelişmeler ile birlikte TMK'nın 7 nci maddesinde düzenlenen suç tipinin içerik itibariyle Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan suç tipi ile de benzerlik ilişkisi ortaya çıkmıştır. Bu durumda, failin ceza sorumluluğunun somut olay bakımından hangi Kanuna göre belirleneceği sorununun da beraberinde getirmiştir.

¹⁵¹² 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu (TMK) "**Terör örgütleri: Madde 7 – (Değişik: 29/6/2006-5532/6 md.)** Cebir ve şiddet kullanılarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemleriyle, 1 inci maddede belirtilen amaçlara yönelik olarak suç işlemek üzere, terör örgütü kuranlar, yönetenler ile bu örgüte üye olanlar Türk Ceza Kanununun 314 üncü maddesi hükümlerine göre cezalandırılır. Örgütün faaliyetini düzenleyenler de örgütün yöneticisi olarak cezalandırılır. (Değişik ikinci fıkra: 11/4/2013-6459/8 md.) Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca, basın ve yayın organlarının suçun işlenmesine iştirak etmemiş olan yayın sorumluları hakkında da bin günden beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. (Ek cümle:17/10/2019-7188/13 md.) Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz. Aşağıdaki fiil ve davranışlar da bu fıkra hükümlerine göre cezalandırılır: **a)** (Mülga: 27/3/2015-6638/10 md.) **b)** Toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında gerçekleşme dahi, terör örgütünün üyesi veya destekçisi olduğunu belli edecek şekilde; 1. Örgüte ait amblem, resim veya işaretlerin asılması ya da taşınması, 2. Slogan atılması, 3. Ses cihazları ile yayın yapılması, 4. Terör örgütüne ait amblem, resim veya işaretlerin üzerinde bulunduğu üniformanın giyilmesi. (Ek fıkra: 27/3/2015-6638/10 md.) Terör örgütünün propagandasına dönüştürülen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, kimliklerini gizlemek amacıyla yüzünü tamamen veya kısmen kapatanlar üç yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Bu suçu işleyenlerin cebir ve şiddete başvurmaları ya da her türlü silah, molotof ve benzeri patlayıcı, yakıcı ya da yaralayıcı maddeler bulundurmaları veya kullanmaları hâlinde verilecek cezanın alt sınırı dört yıldan az olamaz. İkinci fıkrada belirtilen suçların; dernek, vakıf, siyasi parti, işçi ve meslek kuruluşlarına veya bunların yan kuruluşlarına ait bina, lokal, büro veya eklentilerinde veya öğretim kurumlarında veya öğrenci yurtlarında veya bunların eklentilerinde işlenmesi halinde bu fıkradaki cezanın iki katı hükmolunur. **(Ek fıkra: 11/4/2013-6459/8 md.)** Terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına; **a)** İkinci fıkrada tanımlanan suç, **b)** 6 ncı maddenin ikinci fıkrasında tanımlanan suç, **c)** 6/10/1983 tarihli ve 2911 sayılı **Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 28 inci maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılma suçunu, işleyenler hakkında, 5237 sayılı Kanunun 220 nci maddesinin altıncı fıkrasında tanımlanan suçtan dolayı ayrıca ceza verilmez.**" Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf>, E.T.: 01.01.2020.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendine göre; "*yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşıyarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran giysiler giyerek toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak* " altı aydan üç yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir. TMK'nın 7 nci maddesinin 2 nci fıkrasının (b) bendine göre ise; "*Toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında gerçekleşmese dahi, terör örgütünün üyesi veya destekçisi olduğunu belli edecek şekilde; 1. Örgüte ait amblem, resim veya işaretlerin asılması ya da taşınması, 2. Slogan atılması, 3. Ses cihazları ile yayın yapılması, 4. Terör örgütüne ait amblem, resim veya işaretlerin üzerinde bulunduğu üniformanın giyilmesi*" bir yıldan beş yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir. Bu iki ceza normu (suç tipi) arasında da *özel norm genel norm* ilişkisi şeklinde beliren bir *görünüşte içtima* söz konusudur. Bu kapsamda, TMK'nın 7 nci maddesinin 2 nci fıkrasının (b) bendinde düzenlenen ceza normunun (suç tipinin) somut olayda bütün unsurları ile gerçekleştiği takdirde *özel norm* niteliğine sahip olmasından dolayı fail hakkında uygulama önceliğinin bulunduğunu ifade etmek gerekir.

Sonuç olarak; düzenleniş şekli bakımından TMK'nın 7 nci maddesinde yer alan suç tipinin içerik itibarıyla Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) ve (b) bentleri kapsamında ayırt edici ek unsurlara yer vermiş olmasından dolayı *özel norm* olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade edebiliriz. Bu değerlendirmeden hareketle de failin somut olayda gerçekleştirmiş olduğu fiilin Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) veya (b) bentlerinde belirlenmiş olan suç tiplerini ihlal etmesinin yanı sıra bütün unsurları ile birlikte TMK'nın 7 nci maddesinde düzenlenmiş olan suç tiplerini de ihlal etmesi halinde *özel normun uygulanma önceliği* kazanması nedeniyle; sadece TMK'nın 7 nci maddesinin faile uygulanması ile yetinilmesi gerekecektir. Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) ve (b) bentlerinde düzenlenmiş olan suç tiplerinin ise *genel norm* özelliğinden dolayı geriye çekilmesi gerekecek ve ceza sorumluluğu kapsamında fail hakkında uygulanması mümkün olmayacaktır¹⁵¹³.

¹⁵¹³ T.C. Yargıtay 16. Ceza Dairesi E. 2017/3102, K. 2018/199, T. 6.2.2018. "3713 Sayılı Kanun'un 7/3-2 maddesine ve 2911 Sayılı Kanun'un 33/1-a maddesine muhalefet etmek suçlarından kurulan mahkumiyet hükümlerine yönelik yapılan incelemede; Terör örgütünün propagandasına dönüştürülen toplantı ve gösteri yürüyüşünde, kimliğini gizlemek amacıyla yüzünü kapatarak taşlı saldırıda bulunduğu anlaşılan ve kabul edilen suça sürüklenen çocuğun eyleminin, görünüşte hem 2911 Sayılı Kanun'un 33/1-a maddesinde, hem de 3713 Sayılı Kanun'un 7/3-2. cümlesinde düzenlenen suçları oluşturduğu görülmekte ise de; suça sürüklenen çocuk hakkında her türlü yasa dışı gösteri yürüyüşünde uygulama imkanı bulunan **genel norm niteliğindeki** 2911 Sayılı Kanun'un 33/1-a maddesine göre **özel norm olan** ve fiilin haksızlık muhtevasını tamamen tüketen 3713 Sayılı Kanun'un 7/3-2. cümlesinde tanımlanan suçtan cezalandırılmasıyla

TMK'nın 7 nci maddesinde düzenlenmiş suç tipi ile Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) ve (b) bentlerinde düzenlenmiş olan suç tipleri açısından TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan "fikri içtima" kuralının uygulanması kuramsal açıdan mümkün değildir.

e) Gerçek İçtima

Fail tarafından gerçekleştirilen fiillerin sayısı birden fazla ve bu fiillerden her biri farklı suç tipini ihlal ediyor ise bu durumda ceza sorumluluğu gerçek içtima kapsamında belirlenecektir. Kanun'un 33 üncü maddesinin 2 inci fıkrasında ise *suç tipine özgü bir içtima düzenlemesine yer verilmiştir*. Bu düzenlemeye göre; *"toplantı veya gösteri yürüyüşün kanuna aykırı olması halinde ve dağılmamak için direnildiği takdirde ayrıca Kanun'un 32 nci maddesinde düzenlenen direnme suçundan dolayı"* faile ceza verilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Kanun koyucu bu özel içtima kuralı ile "gerçek içtima" uygulamasını gündeme getirmiştir. Kanun'un 32 ve 33 üncü maddelerinde düzenlenmiş olan suç tipleri nitelikleri itibariyle farklı fiillerdir ve failin tek fiili ile her ikisini ihlal etmesi ve bu suretle fikri içtima uygulamasına konu olması da mümkün görünmemektedir. Kanun koyucunun 33 üncü maddenin 2 inci fıkrası ile bu şekilde bir içtima kuralı düzenlemiş olmasaydı dahi, failin somut olayda hem 32 nci maddede düzenlenen suç tipini hem de 33 üncü maddede düzenlenen suç tipini ihlal etmesi halinde ceza sorumluluğunun da her bir suç bakımından ayrı ayrı (gerçek içtima) belirlenmesi gerekecekti.

I- TGYK Md.33/(b)'de Yaptırım

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendine göre; *"Yasa dışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşıyarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyerek katılanlar ile kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşıyarak veya bu nitelikte sloganlar söyleyerek veya ses cihazları ile yayınlayarak katılanlar altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."*

İ- TGYK Md.33/(b)'de Görevli ve Yetkili Mahkeme

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan suç tipi bakımından görevli ve yetkili mahkeme suçun işlendiği yer (toplantı veya gösteri

yürüyüşünün yapıldığı yer) *Asliye Ceza Mahkemesi*'dir. Failin çocuk olması halinde; görevli mahkeme *Çocuk Mahkemeleri* olmakla birlikte muhakeme kuralları açısından 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) ilgili maddelerinin uygulanması gerekecektir.

J- TGYK Md.33/(b)'de Dava ve Ceza Zamanaşımı

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan suç tipinde öngörülen yaptırım tür ve miktarı göz önünde bulundurulduğunda; TCK'nun 66 ıncı maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *sekiz yıllık* "dava zamanaşımı" süresi ile TCK'nın 68 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *on yıllık* "ceza zamanaşımı" süresine tabidir.

K- Karşılaştırmalı Hukukta Durum

Alman hukuk sistemi açısından bezer düzenlemeyi içeren Alm. TK'nın 28 inci maddesine göre; bir kimsenin Alm. TK'nın 3 üncü maddesinde¹⁵¹⁴ öngörülen üniforma ya da politik sembol yasağını ihlal etmesi halinde fail hakkında "*iki yıla kadar hapis ya da adli para cezası*" uygulanacağı hüküm altına alınmıştır¹⁵¹⁵.

11- TGYK Md.34: Halkı Kanuna Aykırı Toplantı veya Gösteri Yürüyüşe Özendirmek veya Kışkırtmak (Tahrikçiler ve Suç Ortakları)

A- Genel Açıklamalar

Kanun'un 34 üncü maddesinde "*Tahrikçiler ve suç ortakları*" başlığı altında, *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak suçu* düzenleme altına alınmıştır¹⁵¹⁶. Suç tipini düzenleyen Kanun'un 34 üncü maddesinin içerik itibarıyla fiil unsuruna doğrudan doğruya yer vermediği bunun yerine Kanun'un 27 inci maddesine atıfta bulunduğu görülmektedir. Dolayısı ile fail tarafından gerçekleştirilecek hangi tür fiillerin, *halkı kanuna aykırı toplantı veya*

¹⁵¹⁴ Alm. TK Md.3/f(1) "Aleni ya da bir toplantıda müşterek politik tavrın ifadesi olarak üniforma, üniforma kısımları ya da benzeri kıyafetleri taşımak yasaktır." Bkz.: **Aygörmez, (Alman) Toplantılar ve Yürüyüşler Hakkında Kanun**, s. 339-348.

¹⁵¹⁵ Alm. TK'nın 28 inci madde hükmünün Türkçe çevirisi için bkz.: **Aygörmez, (Alman) Toplantılar ve Yürüyüşler Hakkında Kanun**, s. 339-348.

¹⁵¹⁶ Bu düzenlemeye göre; "Kanun'un 27 nci maddesindeki yasağa aykırı hareket edenler toplantı veya gösteri yürüyüşü vuku bulmamış veya vuku bulmuş olup da ilk emir ve ihtar üzerine dağıtılmış ise, fiil daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir suç oluşturmadığı takdirde bir yıl altı aydan dört yıla, toplantı ve yürüyüş zorla dağıtılmış ise üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası" öngörülmüştür.

gösteri yürüyüşüne özendirmek veya kışkırtmak suçunu oluşturacağını tespit etmek amacıyla Kanun'un 27 nci maddesinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kanun'un 27 nci maddesi; "*Kışkırtma yasağı*" başlığı altında halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmek ve kışkırtmak fiillerini yasaklamıştır. Hangi tür fiillerin bu yasağa gireceği ise aynı maddede şu şekilde belirtilmiştir:

a-) Doğrudan doğruya veya ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç ile söz söyleyerek veya seslenerek, veya

b-) Basılmış veya çoğaltılmış veya elle yazılmış veya çizilmiş kağıtları duvarlara veya diğer yerlere yapıştırarak veya dağıtarak, veya,

c-) Benzeri araç ve yollarla;

Halkı, kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak yasaktır. Söz konusu maddede yer verilen yasak fiiller aynı zamanda Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan suç tipinin tipikliğini ifade etmektedir.

Kanun koyucunun ceza normu (suç tipi) ihdas ederken; fiil (eylem) unsurunu ayrı bir maddede yaptırım tür ve miktarını ise ayrı bir maddede düzenlemesini esasen eleştiriye konu edilmesi gereken bir durum olarak değerlendirmekteyiz. Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan söz konusu suç tipinin, kanun koyucu tarafından yeniden gözden geçirilerek fail bakımından ceza sorumluluğunu gerektiren fiil unsuru ile buna karşılık gelecek olan yaptırım tür ve miktarını, Kanun'un Yedinci Bölüm'ünde, *Ceza Hükümleri* başlığı altındaki kısımda 34 üncü madde hükmü içersinde düzenlenmesinin suç ve ceza ihdas etme tekniğine aynı zamanda kanunilik ilkesine ve dolayısı ile hukuk devleti ilkesine daha uygun bir yaklaşım olacağını düşünmekteyiz.

B- TGYK Md.34'te Suçun Hukuki Konusu (Hukuksal Değer)

Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmek veya kışkırtmak suçu*'nda korunması amaçlanan hukuksal değer öncelikle *kamu düzeni*¹⁵¹⁷ ve *kamu güvenliği* olduğunu belirtmek gerekmektedir¹⁵¹⁸. Uluslararası sözleşmeler ve anayasalar ile tanınıp güvence altına

¹⁵¹⁷ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 226., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 137.

¹⁵¹⁸ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 160.

alınmış olan temel hak ve özgürlüklerin hiç biri kişilere sınırsız bir kullanım alanı (yetkisi) tanımamaktadır. Buradan hareketle toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün de hukuk kuralları ile bazı sınırlandırmalara tabi tutulması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışmamız kapsamında daha önce de ifade edildiği üzere; Anayasa'nın 34 üncü maddesi ve 2911 sayılı TGYK hükümleri ile toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün kişiler tarafından kullanılma usul ve esasları (sınırları) belirlemiştir. Anayasa'nın 34 üncü maddesinin 2 inci fıkrasında; millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması şeklinde belirlenmiş olan özel sınırlama sebepleri gözetilerek toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün kişiler tarafından kullanılmasına yönelik kanun koyucu tarafından bazı sınırlamalar getirilebildiğini ifade etmek gerekir. Kanun'un 27 inci maddesinde düzenlenmiş olan; "Kışkırtma yasağı" ile bu yasağa aykırı hareket etmeyi suç olarak düzenleyip ceza yaptırımına bağlayan Kanun'un 34 üncü maddesi hükümleri bu sınırlandırma amacına hizmet etmektedir.

Kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşlere halkın özendirilmesi veya kışkırtılması; kamu düzeni ve güvenliği açısından ciddi bir tehlike oluşturacağı açıktır. Dolayısı ile Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan ve Kanun'un 27 nci maddesinde düzenlenen "*kışkırtma yasağına aykırı hareket etme suçunun*" koruduğu hukuksal değerin; esasen kamu düzeni ve güvenliği olduğu aynı zamanda kişilerin kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakları olduğu ifade edilebilir¹⁵¹⁹.

C- TGYK Md.34'te Suçun Maddi Konusu

Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak* suçu niteliği itibarıyla zarar suçu (neticeli suç) değil; sırf hareket suçu (neticesi harekete bitişik) ve tehlike suçudur. Kanuni tipte belirtilen seçimlik hareketlerden en az birinin fail tarafından gerçekleştirilmesi suretiyle halkın kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirilmesi veya kışkırtılması halinde suç tamamlanmış olacaktır. Bu bakımdan

¹⁵¹⁹ **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 226., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 137.

suç tipinde hareket unsurundan bağımsız bir netice unsuru bulunmamakla birlikte hareketin yöneldiği maddi bir konunun varlığı da söz konusu değildir.

D- TGYK Md.34'te Fail

Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmek veya kışkırtmak suçu* fail bakımından özellik arz etmez. Kanuni tipte yer alan seçimlik hareketlerden en az birini bilerek ve isteyerek gerçekleştirilen herkes suçun faili olabilir¹⁵²⁰. Suç tipinde failin belirli bir sığata veya özelliğe sahip olması gerekmediğı için "özgü suç" oluşturmaz.

E- TGYK Md.34'te Mağdur

Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmek veya kışkırtmak suçu*'nda korunan hukuksal değerlerin *kamu düzeni ve güvenliği* ile *toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü* olduğı göz önünde bulundurulduğunda; suçun mağdurunun belirli bir kişi değil, toplumu oluşturan herkes olduğunu ifade etmek gerekmektedir¹⁵²¹. Kamu idaresinin ve genel anlamda devlet tüzel kişiliğinin ise *suçtan zarar gören* olarak nitelendirilmesi mümkündür.

F- TGYK Md.34'te Fiil (Eylem)

Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmek veya kışkırtmak suçu*; fiil unsuru bakımından özellik arz etmektedir. Şöyle ki; Kanun'un 34 üncü maddesi suç tipini ihdas etmesine ve karşılığında ceza yaptırımını belirlemesine rağmen fiil unsurunu doğrudan doğruya kendi içinde düzenlememiştir. Kanun'un 34 üncü maddesinde yer alan atıf nedeniyle fiil unsurunun Kanun'un 27 nci maddesi göz önünde bulundurularak belirlenmesi gerekmektedir.

Kanun'un 27 nci maddesine göre suç tipinin fiil unsuru; "Halka karşı, **a-)** doğrudan doğruya veya ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç ile söz söyleyerek veya seslenerek veya **b-)** basılmış veya çoğaltılmış veya elle yazılmış veya çizilmiş kağıtları duvarlara veya diğer yerlere yapıştırarak veya dağıtarak veya **c-)**

¹⁵²⁰ **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 137., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 166.

¹⁵²¹ **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 137. Yazar eserinde, özendirmeler ve kışkırtmalarla toplantı ve yürüyüş yapma özgürlüğü tehlikeye düşen fertler ile hakkın kullanılmasını sağlama yükümlülüğü altında bulunan kamunun suçun mağduru olduğunu ifade etmiştir.

benzeri araç ve yollarla halkı kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak"tır.

Kanun koyucunun suç tipini araç ve amaç fiillerden oluşan *bağlı hareketli* bir suç olarak düzenlenmiş olduğu görülmektedir. Araç ve amaç fiillerin kendi içinde birden fazla olması ve failin her iki gruptan en az bir hareketi gerçekleştirmesi ile suçun tamamlanması mümkün olacağı için aynı zamanda *seçimlik hareketli* bir suç olduğunu da belirtmek gerekir. Bunun yanı sıra, suç tipindeki seçimlik hareketlerin her biri *icrai niteliktedir*¹⁵²². Dolayısı ile suçun ihmali davranışla işlenmesi mümkün değildir. Suç tipinde hareket unsurundan bağımsız bir netice unsuru bulunmadığı için *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç) ve *soyut tehlike suçu* olarak kabul edilmesi gerekmektedir¹⁵²³.

Suç tipinde **amaç fiiller**; halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne *özendirmek* veya *kışkırtmak* şeklinde belirlenmiştir. Özendirmek sözlük anlamı itibariyle; "*Özenmesini sağlamak, teşvik etmek*"¹⁵²⁴; kışkırtmak ise "*Bir kimseyi kötü bir iş yapması için harekete geçirmek, tahrik etmek*"¹⁵²⁵ şeklinde tanımlanmıştır. O halde, kanun koyucunun suç tipinde belirlediği; "*özendirmek*" ve "*kışkırtmak*" ifadelerinden; esasen "*teşvik*" ve "*tahrik etmek*" fiillerinin anlaşılması gerekmektedir¹⁵²⁶.

Failin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için; "*özendirmek veya kışkırtmak*" şeklindeki amaç fiillerin tek başına gerçekleştirilmesi yeterli değildir. Failin, suç tipinde belirtilmiş olan araç fiillerden de en az birini kullanmak suretiyle amaç fiili gerçekleştirmesi gerekmektedir.

¹⁵²² **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 166., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 141., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 173.

¹⁵²³ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 166., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 142., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 173.

¹⁵²⁴ Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlük. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 04.01.2020,

¹⁵²⁵ Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlük. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 04.01.2020, 22:06.

¹⁵²⁶ **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 138. **Not**:171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde; aynı suç tipini düzenleyen ilgili Kanun'un 24 üncü ve 17 inci maddesinde; "Teşvik" ve "Tahrik" ifadelerine yer verilmişti. **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 160., **Güngör**, **Kavalalı**, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 197,225. "Teşvik ve Tahrik" kavram ve fiilleri hakkında ayrıntılı açıklamalar için; çalışmamız kapsamında inceleme konusu edindiğimiz Kanun'un 31 inci maddesinde düzenlenmiş olan "*Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları ile Suç İşlemeye Teşvik ve Tahrik*" suçunun fiil unsuruna ilişkin açıklamalara bakılmalıdır.

Suç tipinde düzenlenmiş olan *ilk seçimlik araç fiil*; "Halka karşı, doğrudan doğruya veya ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç ile söz söyleyerek veya seslenerek" halkı kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak'tır. Bu kapsamda; halkın duyabileceği şekilde doğrudan doğruya çıplak sesle konuşma yapmak, şarkı veya marş söylemek yahut da benzeri hareketleri ses yükselten veya ileten bir alet aracılığı ile gerçekleştirmek suçun oluşması bakımından yeterli olacaktır¹⁵²⁷. Söz konusu düzenlemede fiilin; "halka karşı" gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bundan maksat ise fiilin *aleniyet*¹⁵²⁸ sağlayacak şekilde işlenmesi gerektiğidir¹⁵²⁹. Ceza hukuku bakımından bazı suç tiplerinde *aleniyet* suçun unsuru veya ağırlaştırıcı nedeni olarak yer almaktadır¹⁵³⁰. Aleniyet kavramı, 5237 sayılı TCK'nın genel hükümler kısmında ayrıca tanımlanmamış¹⁵³¹ olmakla birlikte¹⁵³²; failin suç teşkil eden hareketleri kendisi dışında üçüncü kişilerin vakıf olabileceği bir şekilde ve ortamda gerçekleştirmesi¹⁵³³ daha açık bir ifade ile fiili kamuya açık olarak icra etmesi şeklinde anlaşılması mümkündür¹⁵³⁴. Aleniyetin tanımı ve kapsamının ceza hukuku öğretisinde farklı şekillerde yapıldığı ifade edilmiştir¹⁵³⁵. Hukuki niteliği konusunda ise öğretilerde iki farklı görüşler bulunmakla birlikte¹⁵³⁶; bizim de iştirak ettiğimiz görüşe göre aleniyetin, suçun bir unsuru olarak kabul edilmesi gerekmektedir¹⁵³⁷. Bu kabulün hukuki sonucu ise kendisini suçun tipikliğe ilişkin manevi (sübjektif) unsurunda

¹⁵²⁷ Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 136

¹⁵²⁸ Ceza hukukunda "aleniyet" kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Ahmet Gökçen, *Halkı Kin ve Düşmanlığa Açıkça Tahrik Cürmü*, Liberal Düşünce Topluluğu, Pano Ofset, Ankara, 2001, s.142 vd., Fehmi Şener Gülseren, "Ceza Hukukunda Aleniyet Kavramı", *Lefke Avrupa Üniversitesi (LAU) Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 2014, Cilt: 5, Sayı: 1, s. 32-59. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/71909>, E.T.: 05.01.2020.

¹⁵²⁹ Yarsuvat, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 162., Gülhan, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 139., Şentürk, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 169.

¹⁵³⁰ Gökçen, Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik, s. 142.

¹⁵³¹ Soyaslan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 545.

¹⁵³² Üzülmöz, Akkaş, Objektif Cezalandırılabilme Şartları, s. 84.

¹⁵³³ Gökçen, Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik, s. 171. Yazar eserinde, aleniyette suçun başkaları tarafından görülüp işitilebilecek surette işlenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

¹⁵³⁴ Gülseren, Aleniyet Kavramı, s. 33. Yazar çalışmasında aleniyet kavramı ile ilgili şu açıklamaları yapmaktadır; "...Burada önemli olan, yapılan fiilin herkesin serbestçe girip çıkabileceği bir mekanda, kamuya, halka açık bir biçimde gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bu hareket sırasında mutlaka bir kitlenin hazır bulunması şart değildir. Fiilin meydana geldiği mekanın herkesin girip çıkabileceği bir yer olması kafi'dir."

¹⁵³⁵ Ceza hukukunda aleniyet kavramı hakkındaki görüşler için bkz.: Gökçen, Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik, s. 142.

¹⁵³⁶ Öğretilerde aleniyetin hukuki niteliğinin; "objektif cezalandırılabilme şartı" olarak kabul eden görüşünde bulunduğu ifade edilmiştir. Bkz.: Gökçen, Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik, s. 194., Soyaslan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 545.

¹⁵³⁷ Üzülmöz, Akkaş, Objektif Cezalandırılabilme Şartları, s. 85., Gökçen, Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik, s. 196. Yazar eserinde, Yargıtay'ın da aleniyeti suçun unsuru olarak kabul ettiğini belirtmektedir.

(kast unsurunda) göstermektedir¹⁵³⁸. Daha açık bir ifade ile aleniyetin suçun unsuru olarak kabul edilmesi halinde, failin gerçekleştirdiği fiilin aleniyet teşkil ettiğini de bilmesi gerekmektedir¹⁵³⁹.

Suç tipinde düzenlenmiş olan *ikinci seçimlik araç fiil*; "*Halka karşı, basılmış veya çoğaltılmış veya elle yazılmış veya çizilmiş kağıtları duvarlara veya diğer yerlere yapıştırarak veya dağıtarak*" halkı kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe *özendirmek* veya *kışkırtmak*'tır. Bu fiil bakımından da *aleniyetin* sağlanmış olması gerekmektedir. İçeriğinde kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe *özendirme* veya *kışkırtma* niteliği taşıyan basılmış, çoğaltılmış veya elle yazılmış veya çizilmiş kağıt kapsamına her türlü yazı, resim, işaret, sembol, afiş ve benzeri araç ve gereçler dahil edilebilir¹⁵⁴⁰. Suçun tamamlandığından bahsedilebilmesi için failin bu nitelikteki kağıtları aleniyet oluşturacak şekilde daha açık bir anlatımla herkesin görebileceği yerde veya şekilde duvarlara veya diğer yerlere yapıştırması yahut da dağıtması gerekmektedir. Öğretide "yapıştırmak" fiilinin; içeriğinde gösterme ve asılmayı da kapsayan daha geniş bir anlamı ifade ettiği belirtilmiştir¹⁵⁴¹. Bunun yanı sıra, "dağıtmak" fiilinin ise bir veya bir kaç kişi ile ilişki kurmaktan farklı olarak kalabalık olarak değerlendirilebilecek sayıdaki kişinin muhatap alınarak söz konusu kağıtların *tevzi edilmesi* anlamına geldiği belirtilmiştir¹⁵⁴². Bu seçimlik hareket kapsamında; *basılmış kağıdın*; 5187 sayılı Basın Kanunu'nun (B.K.) 2 nci maddesinde tanımlanmış olan *basılı eser*¹⁵⁴³ olması halinde kimlerin fail olarak ceza

¹⁵³⁸ **Üzülmmez, Akkaş**, *Objektif Cezalandırılabilme Şartları*, s. 85. Not: Aleniyetin suçun unsuru veya cezalandırılabilme şartı olarak kabulünün; suçun manevi unsurunun tespitinde etkili olmasının yanı sıra, teşebbüs, zamanaşımı gibi birçok hususta da önem taşıyacağı ifade edilmiştir. Bkz.: **Gökçen**, *Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik*, s. 196.

¹⁵³⁹ Aleniyet, objektif cezalandırılabilme şartı olarak kabul edildiği takdirde ise failin kastının bu şarta yönelmiş olduğunu araştırmaya gerek kalmayacağı öğretide ifade edilmiştir. Bkz. **Gökçen**, *Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik*, s. 196.

¹⁵⁴⁰ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 163.

¹⁵⁴¹ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 163.

¹⁵⁴² **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 164.

¹⁵⁴³ **5187 sayılı Basın Kanunu** "Tanımlar Madde 2- Bu Kanunun uygulanmasında; a) Basılmış eser: Yayımlanmak üzere her türlü basım araçları ile basılan veya diğer araçlarla çoğaltılan yazı, resim ve benzeri eserler ile haber ajansı yayınlarını, b) Yayın: Basılmış eserin herhangi bir şekilde kamuya sunulmasını, c) Süreli yayın: Belli aralıklarla yayımlanan gazete, dergi gibi basılmış eserler ile haber ajansları yayınlarını, d) Yaygın süreli yayın: Tek bir basın-yayın kuruluşu tarafından aynı isimle basılan ve her coğrafi bölgede en az bir ilde olmak üzere, ülkenin en az yüzde yetmişinde yayımlanan süreli yayın ile haber ajanslarının yayınlarını, e) Bölgesel süreli yayın: Tek bir basın-yayın kuruluşu tarafından basılan ve en az üç komşu ilde veya en az bir coğrafi bölgede yayımlanan süreli yayını, f) Yerel süreli yayın: Tek bir yerleşim biriminde yayımlanan süreli yayınlar ile haftada bir veya daha uzun aralıklarla yayımlanan yaygın ve bölgesel yayınları, g) Yayın türü: Süreli yayınların yaygın, bölgesel ve yerel yayın türlerinden hangisinin kapsamında olduğunu, h) Süresiz yayın: Belli aralıklarla yayımlanmayan kitap, armağan gibi basılmış eserleri, ı) Eser sahibi: Süreli veya süresiz yayının içeriğini oluşturan

sorumluluğuna sahip olacağı hususunda B.K.'nın 11 inci maddesi¹⁵⁴⁴ göz önünde bulundurularak bir değerlendirme yapmak gerekmektedir¹⁵⁴⁵. Bunun dışındaki durumlarda ise iştiraka ilişkin 5237 sayılı TCK'da belirtilen genel hükümler uygulanacaktır.

Failin, sadece kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe katılmayı özendiren veya kışkırtan nitelikte *basılmış veya çoğaltılmış veya elle yazılmış veya çizilmiş kağıtları* hazırlaması ise suç tipinin ihlal edildiği anlamına gelmeyecektir. Bu nitelikteki fiiller, söz konusu suçun *hazırlık hareketi* olarak değerlendirilebilir. Somut olayda fail tarafından gerçekleştirilen fiillerin kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirme veya kışkırtma niteliği taşıyıp taşımadığı ise hakim veya mahkemenin değerlendirmesine bağlı olarak belirlenecektir.

Suç tipinde düzenlenmiş olan *üçüncü ve son seçimlik araç fiil ise; "benzeri araç ve yollarla"* halkı kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe *özendirmek* veya *kışkırtmak*'tır. Görüldüğü üzere, kanun koyucu bu son seçimlik hareket ile aslında suç tipini tamamen *serbest hareketli* hale getirmiştir. Böylece; failin her türlü araç veya vasıtayı kullanması suretiyle kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirme veya kışkırtma suçunu işleyebilmesi mümkündür. Öğretide bizim de katıldığımız bir görüşe göre; kanun koyucunun suç tipini fiil unsuru bakımından sınırlandırmaması

yazıyı veya haberi yazanı, çevireni veya resmi ya da karikatürü yapanı, j) Yayımcı: Bir eseri basılmış eser durumuna getirip yayımlayan gerçek veya tüzel kişiyi, k) Basımcı: Bir eseri basım araçları ile basan veya diğer araçlarla çoğaltan gerçek veya tüzel kişiyi, l) Tüzel kişi temsilcisi: Yayın sahibi veya yayımcının tüzel kişi olması halinde bu tüzel kişiliğin yetkili organı tarafından, yöneticiler arasından belirlenen gerçek kişiyi veya kamu kurum ve kuruluşlarınca belirlenen gerçek kişiyi, ifade eder." Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5187.pdf>, E.T.: 11.03.2020.

¹⁵⁴⁴ **5187 sayılı Basın Kanunu** "Cezai sorumluluk Madde 11- Basılmış eserler yoluyla işlenen suç yayım anında oluşur. Süreli yayınlar ve süresiz yayınlar yoluyla işlenen suçlardan eser sahibi sorumludur. Süreli yayınlarda eser sahibinin belli olmaması veya yayım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında bulunması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümle mahkûm olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde, sorumlu müdür ve yayın yönetmeni, genel yayın yönetmeni, editör, basın danışmanı gibi sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili sorumlu olur. Ancak bu eserin sorumlu müdürün ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilinin karşı çıkmasına rağmen yayımlanması halinde, bundan doğan sorumluluk yayımlatana aittir. Süresiz yayınlarda eser sahibinin belli olmaması veya yayım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında olması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümle mahkûm olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde yayımcı; yayımcının belli olmaması veya basım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında olması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması hallerinde ise basımcı sorumlu olur. Yukarıdaki hükümler, süreli yayınlar ve süresiz yayınlar için bu Kanunda aranan şartlara uyulmaksızın yapılan yayınlar hakkında da uygulanır." Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5187.pdf>, E.T.: 11.03.2020.

¹⁵⁴⁵ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 167., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 174.

daha yerinde olmuştur¹⁵⁴⁶. Dolayısı ile failin facebook, twitter, instagram vb. sosyal medya araçlarını kullanmak suretiyle de halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmesi veya kışkırtması mümkün görünmektedir¹⁵⁴⁷.

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenen; *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmek veya kışkırtmak suçu'nu*, Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen *kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu* (özel norm) ile 5237 sayılı TCK'nın 214 üncü maddesinde düzenlenen *suç işlemeye tahrik suçu'ndan* (genel norm) ayran husus ise fiil unsurudur. Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenen suç tipinde failin ceza sorumluluğunu meydana getiren davranış; "halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmek veya kışkırtmak (tahrik etmek)" iken, Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrası ile 5237 sayılı TCK'nın 214 üncü maddesinde düzenlenen suç tiplerinde failin ceza sorumluluğunu meydana getiren davranış; "kişileri Kanunlarda suç olarak tanımlanmış olan fiilleri işlemeye tahrik etmek"tir. Dolayısı ile yukarıda belirtilen suç tiplerinin fiil unsurları bakımından farklılık arz ettiğini dolayısı ile farklı suç tiplerini oluşturduklarını ifade etmek gerekmektedir.

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenen; *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmek veya kışkırtmak suçu* ile 5237 sayılı TCK'nın 217 inci maddesinde düzenlenen "*kanunlara uymamaya tahrik suçu*" arasındaki hukuki ilişkiye ise çalışmanın devamında içtima konu başlığı altında, normların görünüşte içtimaı kısmında ayrıca değinileceği için bu başlık altında açıklamada bulunulmamıştır.

G- TGYK Md.34'te Manevi Unsur

Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmek veya kışkırtmak suçu* manevi unsur bakımından kasten işlenebilir¹⁵⁴⁸. Failin saiki bu suç bakımından önemli değildir¹⁵⁴⁹. Dolayısı ile *genel kast* suçun işlenmesi bakımından yeterlidir. Failin suç tipinde belirtilen seçimlik hareketlerden herhangi birini bilerek ve isteyerek gerçekleştirmek suretiyle

¹⁵⁴⁶ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 165.

¹⁵⁴⁷ **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 172.

¹⁵⁴⁸ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 166.

¹⁵⁴⁹ Aksi yönde görüş için bkz.: **Güngör, Kavalalı**, Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 226., **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 166., **Gülhan**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 141., **Şentürk**, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri, s. 172-173.

halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmesi veya kışkırtması halinde manevi unsur gerçekleşmiş olacaktır¹⁵⁵⁰. Öğretide, failin özendirdiği veya kışkırttığı (tahrik ettiği) fiilin "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü*" olduğunu bilmemesi halinde dahi ceza sorumluluğunun söz konusu olacağı ifade edilmekle birlikte¹⁵⁵¹, biz bu görüşe iştirak etmemekteyiz. Suçun tipikliğe ilişkin unsurlarından biri de failin özendirdiği veya kışkırttığı toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olmasıdır. Öğretide de ifade edildiği üzere; kastın kapsamına tipiklikte öngörülen bütün maddi unsurlar girmektedir¹⁵⁵². Dolayısı ile failin Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan suç tipini ihlal ettiğinden bahsedilebilmesi için araç fiillerden herhangi birini kullanmak suretiyle kışkırttığı veya özendirdiği toplantı veya gösteri yürüyüşünün aynı zamanda kanuna aykırı olduğunu da bilmesi gerekmektedir. Aksi halde, failin ceza sorumluluğunun varlığından bahsedilemeyecektir.

H- TGYK Md.34'te Hukuka Aykırılık Unsuru

Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmek veya kışkırtmak* suçu hukuka aykırılık unsuru bakımından özellik arz etmez. Suç tipinde yer alan araç ve amaç fiilleri somut olayda fail açısından hukuka uygun hale getirebilecek herhangi bir hukuka uygunluk sebebinin maddi şartlarının oluşmayacağı kanaatini taşımaktayız. Dolayısı ile *meşru savunma, ilgilinin rızası, hakkın icrası ve kanun hükmü icra* hukuka uygunluk sebeplerinden hiç birinin bu suç bakımından oluşmayacağını düşünmekteyiz.

I- TGYK Md.34'te Suçun Özel Görünüş Şekilleri

1-) TGYK Md.34'te Teşebbüs

Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmek veya kışkırtmak* suçu içeriği itibarıyla icrai davranış ile işlenebilen, seçimlik hareketli, *sırf hareket* ve *soyut tehlike* suçudur. Dolayısı ile söz konusu suç bakımından teşebbüs hükümlerinin uygulanması kural

¹⁵⁵⁰ T.C. Yargıtay 8. Ceza Dairesi E. 2003/3369, K. 2004/2600, T. 23.3.2004. "H... Partisinin 1 Eylül 2001 tarihinde Ankara'da barış, demokrasi ve kardeşlik mitingi yapmak için miting tarihinden önce gönderdiği davetiyeleri sanıkların mitinge katılacak şahısların sayısını belirlemek ve amaçlı olarak dağıtmaktan ibaret eylemlerinde suç kastının bulunmadığı, bu nedenle 2911 Sayılı Yasada belirtilen suçun oluşmayacağı gözetilmeden, sanıkların beraatleri yerine yazılı biçimde mahkumiyetlerine karar verilmesi," Erişim Adresi: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.: 05.01.2020.

¹⁵⁵¹ **Yarsuvat**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 167.

¹⁵⁵² **Öztürk, Erdem**, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, s. 243, kn. 401., **Özgenç**, *Genel Hükümler*, s. 246.

olarak mümkün değildir¹⁵⁵³. Ancak seçimlik hareketler zaman ve mekan bakımından bölünebilir nitelik arz ederse bu durumda teşebbüs hükümlerinin fail bakımından uygulanabileceği kanaatindeyiz. Bu kapsamda özellikle basılmış, çoğaltılmış, elle yazılmış veya çizilmiş kağıtları duvarlara veya diğer yerlere yapıştırmak veya dağıtmak suretiyle kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirme veya kışkırtma fiilleri bakımından söz konusu hareketlerin bölünebilir özellik gösterebileceğini dolayısı ile de teşebbüs hükümlerinin uygulanabileceği kanaatindeyiz. Fail veya faillerin basılmış, çoğaltılmış, elle yazılmış veya çizilmiş kağıtları duvarlara veya diğer yerlere yapıştırmaktan son anda vaz geçerek fiillerinin icrasına son verdikleri hallerde 5237 sayılı TCK'nın 36 ıncı maddesinde¹⁵⁵⁴ düzenlenmiş olan gönüllü vazgeçme hükümlerinin uygulanması mümkündür.

Söz konusu suçun, serbest hareketle işlenebilen kısmını ifade eden; *benzeri araç ve yollarla halkı kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak* fiili bakımından ise somut olayın özelliğine göre bir değerlendirme yaparak teşebbüsün varlığına ilişkin bir sonuca ulaşmak mümkün olacaktır.

2-) TGYK Md.34'te İştirak

Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak* suçu iştirak hükümleri bakımından özellik arz etmez. Her ne kadar suç tipini düzenleyen Kanun'un 34 üncü maddesinin başlığı, "*Tahrikçiler ve suç ortakları*" olarak belirlenmiş olsa da suç tipine özgü bir iştirak kuralına madde içeriğinde yer verilmemiştir. Dolayısı ile suç tipinde yer alan seçimlik hareketleri gerçekleştiren birden fazla kişi söz konusu olduğu takdirde bu kişilerin ceza sorumluluğu genel hükümler kapsamında (TCK Md. 37-41) belirlenmesi gerekecektir¹⁵⁵⁵. Söz konusu suç, tek faille işlenebileceği gibi birden fazla faille birlikte (müşterek faillik) de işlenebilir. Bunun yanı sıra, azmettirme ve

¹⁵⁵³ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 166. Yazar eserinde; suçun teşebbüse konu olması bakımından kullanılan vasıtaya bakılması gerektiğini; failin suç tipindeki hareketleri doğrudan doğruya söz ile gerçekleştirmiş olması halinde icra hareketinin bölünemeyeceğinden bahisle suçun tamamlandığından bahsedilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ancak; failin suç teşkil eden hareketleri basılmış, çoğaltılmış veya el ile yazılmış veya çizilmiş kağıtlar ile işlemesi halinde teşebbüsün mümkün olabileceğini belirtmiştir. Biz de öğretideki bu görüşe iştirak etmekteyiz. Aynı yönde görüş için bkz.: **Gülhan**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 142., **Şentürk**, 2911 Sayılı *Toplantı ve Gösteri*, s. 173.

¹⁵⁵⁴ 5237 sayılı TCK "**Gönüllü vazgeçme Madde 36- (1)** Fail, suçun icra hareketlerinden gönüllü vazgeçer veya kendi çabalarıyla suçun tamamlanmasını veya neticenin gerçekleşmesini önlerse, teşebbüsten dolayı cezalandırılmaz; fakat tamam olan kısım esasen bir suç oluşturduğu takdirde, sadece o suça ait ceza ile cezalandırılır."

¹⁵⁵⁵ **Yarsuvat**, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, s. 167.

yardım etme şeklindeki iştirak türleri ile de suça katılma mümkündür. Son olarak, suç tipinde yer alan araç fiiller kapsamında fail tarafından kullanılan "basılmış kağıtların"; Basın Kanunu'nun (B.K) 2 nci maddesinde belirtilen "basılmış eser" olması halinde; kimlerin ceza sorumluluğuna sahip olacağı yukarıda fiil unsuruna ilişkin açıklamalar kısmında da ayrıca değindiğimiz üzere; 5187 sayılı B.K'nın 11 inci maddesi değerlendirilmek suretiyle belirlenmesi gerekecektir.

3-) TGYK Md.34'te İçtima

a) Bileşik Suç

Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan suç tipi, içeriğinde farklı (bağımsız) bir suçun unsur veya ağırlaştırıcı neden olarak yer almaması nedeniyle "bileşik suç" özelliği göstermemektedir.

b) Zincirleme Suç

Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak* suçu zincirleme suç uygulamasına konu olabilir. Bunun için failin suç tipinde yer alan araç ve amaç fiillerden en az birini, tek suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda ve birden fazla defa gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu durumda TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının son cümlesi uyarınca fail hakkında tek cezaya hükmedilecek ancak bu ceza dörtte birinden dörtte üçüne kadar arttırılarak uygulanacaktır. Söz konusu suç tipinde mağdurun belirli bir kişi olmaması nedeni ile failin birden fazla kişiye karşı tek fiil ile aynı suçu işlemesi halinde ceza sorumluluğunu düzenleyen, TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrası hükmünün (*aynı neviden fikri içtima*) uygulanması mümkün görünmemektedir.

c) Fikri İçtima

Failin gerçekleştirdiği tek fiilin hem Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenen suç tipini hem de daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç tipini ihlal etmesi halinde ise TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *fikri içtima* kuralı gereği sadece en ağır olan suçun cezasının faile uygulanması gerekecektir.

d) Normların Görünüşte İçtima

Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmek veya kışkırtmak* suçu'nda failin ceza sorumluluğunun

belirlenmesine yönelik ek bir düzenlemeye yer verildiği görülmektedir. Buna göre; "*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde*" ceza sorumluluğu söz konusu suç tipi kapsamında belirlenecektir. Bu düzenlemenin hukuki niteliği itibariyle *normların (kanunların) görünüşte içtimaı* hallerinden biri olan; *asli norm tali norm* ilişkisi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin görüşlerimize "*genel olarak içtima kavramı*" başlığı altında ayrıca yer verdiğimiz için burada yeniden değinilmeyecektir. Kanun koyucunun bu yöndeki bir ek düzenleme ile incelemekte olduğumuz suç tipini *tali (yardımcı) ceza normu* haline getirmiş olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bu sebeple fail tarafından gerçekleştirilen tipik fiilin aynı hukuksal değeri koruması kaydı ile daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç tipini de ihlal etmesi halinde ceza sorumluluğunun sadece daha ağır cezayı gerektiren suç tipi üzerinden (*asli norm*) belirlenmesi gerekecek; Kanun'un 34 üncü maddesinin ise *tali (yardımcı) norm* niteliği sebebiyle uygulama açısından geriye çekilmesi gerekecektir.

Görünüşte içtima konusu bakımından Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmek veya kışkırtmak suçu*" ile 5237 sayılı TCK'nın 217 nci maddesinde¹⁵⁵⁶ düzenlenmiş olan "*kanunlara uymamaya tahrik suçu*" arasındaki hukuki ilişkinin de incelenmesi gerekmektedir. Söz konusu iki suç tipi arasında *özel norm genel norm* şeklinde beliren bir *görünüşte içtima* durumu bulunmaktadır. Her iki ceza normunun (suç tipinin) içeriği incelendiği takdirde Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenen suç tipinin, TCK'nın 217 inci maddesinde düzenlenmiş olan suç tipine nazaran fiil unsuru bakımından daha ayırt edici (özgül) unsurlara yer verdiğini bu kapsamda normun uygulama alanını sadece "*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine kışkırtmak veya özendirmek*" şeklinde sınırlandırdığını görmekteyiz. Bu sebeple de Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenen suçun *özel norm* niteliğinin öne çıktığı anlaşılmaktadır. Dolayısı ile somut olayda failin gerçekleştirdiği fiilin, halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne alenen kışkırtmak veya özendirmek (tahrik etmek) olduğu tespit edildiği takdirde artık *özel normun uygulanma önceliği ilkesi* geçerlilik kazanmalı ve TCK'nın 217 inci maddesinde düzenlenen "*kanunlara*

¹⁵⁵⁶ 5237 sayılı TCK "**Kanunlara uymamaya tahrik** Madde 217- (1) Halkı kanunlara uymamaya alenen tahrik eden kişi, tahrikin kamu barışını bozmaya elverişli olması halinde, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır."

uymamaya tahrik suçu" taşıdığı genel norm niteliğinin bir sonucu olarak geriye çekilerek uygulanabilirliğini kaybetmelidir.

e) Gerçek İçtima

Fail tarafından gerçekleştirilen fiillerin sayısı birden fazla ve bu fiillerden her biri farklı suç tipini ihlal ediyor ise bu durumda ceza sorumluluğu gerçek içtima kapsamında her bir suç bakımından ayrı ayrı belirlenecektir.

İ- TGYK Md.34'te Yaptırım

Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak suçunda* iki ayrı yaptırım öngörülmüştür. Kanun koyucu; failin, Kanun'un 27 nci maddesinde düzenlenen kışkırtma yasağına aykırı davranması suretiyle, 34 üncü maddede düzenlenmiş olan suç tipini ihlal etmesi sonucu olarak *"toplantı veya yürüyüşün vuku bulmamış veya vuku bulmuş olup da ilk emir ve ihtar üzerine dağılmış olması halinde"* bir yıl altı aydan dört yıla kadar hapis cezası öngörmüştür. Şayet, *"toplantı veya yürüyüş zorla dağıtılmış ise"* bu durumda fail hakkında *üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası* öngörülmüştür.

Failin suç tipinde yer alan araç ve amaç fiilleri bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesi sonucunda hakkında ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için ayrıca Kanun'un 34 üncü maddesinde belirtilen bazı koşulların da gerçekleşmesi gerekmektedir. Failin cezalandırılabilmesi için tipiklik, hukuka aykırılık ve kusurluluk unsurlarının yanı sıra, bazı objektif koşulların da gerçekleşmesinin gerektiği durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu koşullara ceza hukuku öğretisinde; *"objektif cezalandırılabilme koşulu"* denilmektedir¹⁵⁵⁷. Kanun'un 34 üncü maddesi kapsamında suç tipinde yer verilen seçimlik hareketlerden herhangi birini gerçekleştirmek suretiyle halkı kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendiren veya kışkırtan failin cezalandırılabilmesi için öngörülmüş olan suç tipindeki koşullar (*toplantı veya gösteri yürüyüşünün vuku bulmamış olması, vuku bulmuş olmakla birlikte ilk emir ve ihtar üzerine dağılmış olması ve zorla dağıtılmış olması*) hukuki niteliği itibarıyla failin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için gerçekleşmesi gereken *objektif cezalandırılabilme koşullarını* ifade etmektedir.

¹⁵⁵⁷ Zeynel Kangal,(2011), "Cezalandırılabilirliğin Objektif Koşulları", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 68, S. 1-2, Ocak, 2010, s.151-167.

J- TGYK Md.34'te Görevli ve Yetkili Mahkeme

Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak suçu* bakımından görevli ve yetkili mahkeme suçun işlendiği yer (toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer) *Asliye Ceza Mahkemesi*'dir. Failin çocuk olması halinde; görevli mahkeme *Çocuk Mahkemeleri* olmakla birlikte muhakeme kuralları açısından 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) ilgili maddelerinin uygulanması gerekecektir.

K- TGYK Md.34'te Dava ve Ceza Zamanaşımı

Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak suçunda* öngörülen yaptırım tür ve miktarı göz önünde bulundurulduğunda; TCK'nun 66 ıncı maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *sekiz yıllık* "dava zamaşıımı" süresi ile TCK'nın 68 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (e) bendi uyarınca *on yıllık* "ceza zamaşıımı" süresine tabidir.

L- Karşılaştırmalı Hukukta Durum

Alman hukuk sistemi açısından bezer düzenlemeyi içeren Alm. TK'nın 23 üncü maddesine göre; *"Her kim aleni olarak icra edilebilir bir yasak yoluyla yapılması men edildikten ya da dağılınması emredildikten sonra, bir toplantıda ya da yazı, ses kaydı veya resimler, illüstrasyonlar dağıtmak suretiyle ya da başka türlü gösterimler yoluyla aleni bir toplantıya ya da yürüyüşe katılınmasını isteğinde bulunursa bir yıla kadar özgürlüğü bağlayıcı ceza ya da adli para cezasına çarptırılır."* hükmü düzenleme altına alınmıştır¹⁵⁵⁸.

C. TGYK Md.34/A: Çocuklar Hakkında Uygulanmayacak Hüküm

22.07.2010 tarih ve 6008 sayılı Kanun'un 3 üncü maddesi ile Kanun'un 34 üncü maddesine çocuk failler hakkında ek bir hüküm getirilmiştir. Düzenlemeye göre; kanun aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmak suretiyle *direnme suçunu* veya katıldıkları toplantı veya gösteri yürüyüşleri sırasında *propaganda suçunu* işleyen çocuklar hakkında bu suçlara bağlı olarak ayrıca 3713 sayılı Terörle

¹⁵⁵⁸ Alm. TK'nın 23 üncü madde hükmünün Türkçe çevirisi için bkz.: **Aygörmez, (Alman) Toplantılar ve Yürüyüşler Hakkında Kanun**, s. 339-348.

Mücadele Kanunu'nun (TMK) 2 nci maddesinin 2 nci fıkrasının¹⁵⁵⁹ uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır¹⁵⁶⁰.

D. 2911 Sayılı TGYK'DA Yer Alan Suç Tipleri ile İlişkili Olarak Ceza Muhakemesi Hukukunda Gerçekleştirilen Bazı Güncel Düzenlemeler

Bu başlık altında 2911 sayılı TGYK'da düzenlenmiş olan suç tipleri ile ilişkili olarak ceza muhakemesi hukukunda gerçekleşen bazı güncel gelişmelere dikkat çekilmeye çalışılacaktır. Öncelikle, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)'da kanun koyucu tarafından gerçekleştirilen değişikliklere değinmek gerekmektedir.

27 Mart 2015 tarihli ve 6638 sayılı Kanun'un¹⁵⁶¹ 13 üncü maddesi ile 5271 sayılı CMK'nın *gözetilme tedbirini* düzenleyen 91 inci maddesine¹⁵⁶² eklenen 4 üncü fıkra¹⁵⁶³ ile 2911 sayılı TGYK'nın 33 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının (a)

¹⁵⁵⁹ **3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu (TMK), "Terör Suçlusu Madde 2 - Birinci maddede belirlenen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütlerle mensubu olup da, bu amaçlar doğrultusunda diğerleri ile beraber veya tek başına suç işleyen veya amaçlanan suçu işlemese dahi örgütlerin mensubu olan kişi terör suçlusudur. Terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenler de terör suçlusu sayılır."**

¹⁵⁶⁰ T.C. Yargıtay 16. Ceza Dairesi E. 2015/1484, K. 2016/625, T. 10.2.2016. "Terör örgütü adına işlenen propaganda suçunun tarihi de dikkate alınarak, hüküm tarihinde yürürlükte bulunan 6008 Sayılı Kanun'un 3. maddesiyle ekli 2911 sayılı Kanunun 34/A maddesinde yer alan; "Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılarak direnme suçunu veya katıldıkları toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında propaganda suçunu işleyen çocuklar hakkında bu suçlara bağlı olarak ayrıca 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanununun 2. maddesinin ikinci fıkrası hükmü uygulanmaz" şeklindeki düzenleme nazara alınmadan suç tarihinde 18 yaşından küçük olan suçta sürüklenen çocukların atılı suçtan mahkumiyetlerine karar verilmesi," Erişim: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>, E.T.: 05.01.2020.

¹⁵⁶¹ 27.03.2015 tarihli ve 6638 sayılı Polis Vazife Ve Salâhiyet Kanunu, Jandarma Teşkilat, Görev Ve Yetkileri Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'a ulaşmak için bkz.: Erişim: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6638.html>, E.T.: 21.08.2020.

¹⁵⁶² **5271 sayılı CMK "Gözetilme Madde 91 – (1)** Yukarıdaki maddeye göre yakalanan kişi, Cumhuriyet Savcılığınca bırakılmazsa, soruşturmanın tamamlanması için gözetilme alınmasına karar verilebilir. (Değişik ikinci cümle: 25/5/2005 – 5353/8 md.) Gözetilme süresi, yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre hariç, yakalama anından itibaren yirmidört saati geçemez.(Ek cümle: 25/5/2005 – 5353/8 md.) Yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilme için zorunlu süre oniki saatten fazla olamaz. **(2)** Gözetilme alma, bu tedbirin soruşturma yönünden zorunlu olmasına ve kişinin bir suçu işlediği şüphesini gösteren somut delillerin varlığına bağlıdır. **(3)** Toplu olarak işlenen suçlarda, delillerin toplanmasındaki güçlük veya şüpheli sayısının çokluğu nedeniyle; Cumhuriyet savcısı gözetilme süresinin, her defasında bir günü geçmemek üzere, üç gün süreyle uzatılmasına yazılı olarak emir verebilir. Gözetilme süresinin uzatılması emri gözetilme alınana derhâl tebliğ edilir."

¹⁵⁶³ **5271 sayılı CMK Md.9/f(4):** "Suçüstü hâllerıyla sınırlı olmak kaydıyla; kişi hakkında aşağıdaki bentlerde belirtilen suçlarda mülki amirlerce belirlenecek kolluk amirleri tarafından yirmi dört saate kadar, şiddet olaylarının yaygınlaşarak kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına yol açabilecek toplumsal olaylar sırasında ve toplu olarak işlenen suçlarda kırk sekiz saate kadar gözetilme alınma kararı verilebilir. Gözetilme alma nedeninin ortadan kalkması hâlinde veya işlemlerin tamamlanması üzerine derhâl ve her hâlde en geç yukarıda belirtilen sürelerin sonunda Cumhuriyet savcısına, yapılan işlemler hakkında bilgi verilerek talimatı doğrultusunda hareket edilir. Kişi serbest bırakılmazsa yukarıdaki fıkralara göre işlem yapılır. Ancak kişi en geç kırk sekiz saat, toplu olarak işlenen suçlarda dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Bu fıkra kapsamında kolluk tarafından gözetilme alınan kişiler hakkında da gözetilme ilişkin hükümler

bendinde yer alan "*toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahla katılma suçu*" bakımından; suç üstü hallerle sınırlı olacak şekilde mülki amirler tarafından belirlenecek olan kolluk amirleri tarafından yirmidört saate kadar ve ayrıca şiddet olaylarının yaygınlaşması sonucu kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına yol açabilecek toplumsal olaylar sırasında ve toplu olarak işlenen suçlarda ise kırksekiz saate kadar Cumhuriyet savcısı kararı olmaksızın gözaltı kararı verilebilecektir. İfade etmemiz gerekir ki, hukuk sistemimiz açısından gözaltı koruma tedbirine ilişkin karar 5271 sayılı CMK'nın 91 inci maddesi gereğince kural olarak Cumhuriyet savcısı tarafından verilebilmektedir¹⁵⁶⁴. Ancak, yukarıda bahsetmiş olduğumuz 4 üncü fıkra düzenlemesi nedeni ile bu kurala bir istisna getirildiğini görmekteyiz¹⁵⁶⁵. Bu düzenleme ile birlikte ilgili fıkra katalog halinde belirlenmiş olan suçlarda geçerli olmak üzere ve suç üstü hali ile sınırlı olmak kaydı ile mülki amirler tarafından belirlenecek olan kolluk amirleri tarafından yirmidört ve kırksekiz saate kadar sürelerle gözaltına alınma kararı verilebilecektir¹⁵⁶⁶. Söz konusu düzenlemenin öğretide eleştiri konusu edildiğini belirtmek gerekmektedir. Bu düzenleme ile birlikte ceza soruşturmasına ilişkin görevleri bakımından kolluğun, Cumhuriyet savcısının gözetim ve denetimi dışına çıktığı ayrıca gözaltı kararı verecek olan kolluk amirinin mülki amir tarafından belirlenmesi nedeniyle ceza muhakemesine yürütmenin müdahalesine zemin hazırlandığı ifade edilmiştir¹⁵⁶⁷. Bunun dışında söz konusu düzenlemelerde yer alan ifadelerde belirsizliklerin olduğu ve bu durumda kolluğa verilen gözaltı yetkisinin kötüye kullanılabilme ihtimalini arttırdığı belirtilmektedir¹⁵⁶⁸. Söz konusu düzenleme ile birlikte bir tür olağanüstü hal

uygulanır. a) Toplumsal olaylar sırasında işlenen cebir ve şiddet içeren suçlar. b) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan; 1. Kasten öldürme (madde 81, 82), taksirle öldürme (madde 85), 2. Kasten yaralama (madde 86, 87), 3. Cinsel saldırı (madde 102), 4. Çocukların cinsel istismarı (madde 103), 5. Hırsızlık (madde 141, 142), 6. Yağma (madde 148, 149), 7. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188), 8. Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma (madde 195), 9. Fuhuş (madde 227), 10. Kötü muamele (madde 232), c) 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununda yer alan suçlar. **d) 6/10/1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 33 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde belirtilen suçlar.** e) 10/6/1949 tarihli ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununa dayanılarak ilan edilen sokağa çıkma yasağını ihlal etme. f) 21/3/2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 3 üncü maddesinde belirtilen suçlar."

¹⁵⁶⁴ **Özen**, *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, s. 618., **Yenisey**, **Nuhoğlu**, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 333., **Öztürk vd.**, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 454., Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 12. Baskı, Ankara, 2019, s. 266.

¹⁵⁶⁵ **Öztürk ve diğerleri.**, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 454

¹⁵⁶⁶ **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 267., **Öztürk ve diğerleri.**, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 454.

¹⁵⁶⁷ **Öztürk ve diğerleri.**, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 455.

¹⁵⁶⁸ **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 268.

düzenlemesinin gündeme geldiği ifade edilmiştir¹⁵⁶⁹. 5271 sayılı CMK'nın 91 inci maddesinin 4 üncü fıkrası ile getirilen düzenleme bu hali ile uygulamada bir çok sorunun ortaya çıkmasına yol açabilecek niteliktedir¹⁵⁷⁰. Söz konusu düzenleme hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiası ile AYM nezdinde iptal istemli norm denetimine konu edilmiş olmasına rağmen; AYM, düzenlemenin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin oybirliği ile reddine karar 2017 yılında karar vermiştir¹⁵⁷¹.

5271 sayılı CMK'da kanun koyucu tarafından gerçekleştirilen bir diğer önemli değişiklik ise *tutuklama koruma tedbirini* düzenleyen 100 üncü madde¹⁵⁷² nin 3 üncü fıkrasına 27 Mart 2015 tarihli ve 6638 sayılı Kanun'un 14 üncü maddesi ile eklenen (g) bendine ilişkin düzenlemedir. Bu düzenleme ile birlikte tutuklama nedeni var sayılabilecek hallerden biri olarak maddede belirtilen katalog suçlar arasına 2911 sayılı TGYK'nın 33 üncü maddesinde sayılan suçlar da dahil edilmiştir. Bu düzenlemeye göre; şüpheli veya sanığın işlediği iddia olunan suçlardan birinin 2911 sayılı TGYK'nın 33 üncü maddesinin (a) ve (b) bentlerinde düzenlenen suçlardan olması halinde de bu durum hakim veya mahkeme tarafından tutuklama nedenin var sayılabileceği hal olarak değerlendirilebilecektir. Öğretide, tutuklama koruma tedbiri bakımından katalog suçları düzenleyen 100 üncü maddenin 3 üncü fıkrasının bütününe yönelik eleştiriler getirildiğini öncelikle ifade etmemiz gerekmektedir. Şöyle ki, hukuk sistemimiz açısından 5271 sayılı CMK'nın 100 üncü maddesinin 3 üncü fıkrası ile getirilmiş olan "*katalog suç*" düzenlenmesinin esasen "*tutuklama mecburiyeti*" şeklinde anlaşılmaması gerektiği¹⁵⁷³, kaldı ki işlendiği iddia olunan suçun niteliğinin veya cezasının ağırlığının tek başına şüpheli veya sanığın kaçacak olmasını veya delilleri karartacağı şüphesini oluşturmayacağı, AİHM'in de benzer yönde içtihatlarının olduğu vurgulanarak CMK 'nın 100 üncü maddesinin 3 üncü

¹⁵⁶⁹ Yenisey, Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 336.

¹⁵⁷⁰ Özen, *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, s. 620.

¹⁵⁷¹ AYM E.:2015/41, K.:2017/98, K.T.: 04/05/2017. Erişim: <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2017/98?KararNo=2017%2F98>, E.T.: 24.01.2021.

¹⁵⁷² **5271 sayılı CMK "Tutuklama nedenleri Madde 100 – (1)** Kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilir. İşin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez. **(2)** Aşağıdaki hallerde bir tutuklama nedeni var sayılabilir: a) Şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular varsa. b) Şüpheli veya sanığın davranışları; 1. Delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme, 2. Tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma, Hususlarında kuvvetli şüphe oluşturuyorsa. **(3)** Aşağıdaki suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı halinde, tutuklama nedeni var sayılabilir."

¹⁵⁷³ Özbek, Doğan, *Bacaksız, Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 277.

fıkrasının kaldırılması gerektiği belirtilmiştir¹⁵⁷⁴. Ancak bu yöndeki bir değişikliğin aksine kanun koyucu tarafından söz konusu katalog suç düzenlemesinin kapsamının genişletildiği ve nispeten kısa süreli hapis cezasını gerektiren suçlarında bu düzenleme ile tutuklama kapsamında alındığı eleştirisinde bulunulmuştur¹⁵⁷⁵. Ancak söz konusu katalog suç düzenlemesine yer veren 100 üncü maddenin 3 üncü fıkrasının lafzi yorumundan; 100 üncü maddenin 2 inci fıkrasında düzenlenen tutuklama sebeplerinin ayrıca aranmayacağı şeklinde bir anlamın da çıkabileceği¹⁵⁷⁶ ancak bu şekilde bir yorumun doğru olmadığı her halkarda 100 üncü maddenin 2 inci fıkrasında belirtilmiş olan; "kaçma şüphesinin bulunması" veya "delilleri karartma şüphesinin bulunması" koşullarının oluşup oluşmadığının da tespit edilmesi gerektiği ifade edilmektedir¹⁵⁷⁷.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkında gündeme gelen bir diğer önemli gelişme ise 11 Haziran 2020 tarih ve 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'dur¹⁵⁷⁸. Söz konusu Kanun'un "*Görev ve Yetkiler*" başlığını taşıyan Üçüncü Bölüm'ünün, "*Önleyici ve koruyucu görev ve yetkiler*" başlığı altında düzenlenen 6 ncı maddesinin 1 inci fıkrasının (ç) bendine göre; çarşı ve mahalle bekçileri, "*Kamu düzenini bozacak mahiyetteki gösteri, yürüyüş ve karışıklıkların önlenmesi amacıyla genel kolluk kuvvetleri gelinceye kadar önleyici tedbirleri almak,...ile görevli ve yetkilidir.*" Söz konusu düzenlemenin hukuki niteliği itibariyle çarşı ve mahalle bekçilerinin adli değil, idari nitelikteki kolluk görev ve yetkisini düzenlediğini ifade etmemiz gerekmektedir. Çarşı ve mahalle bekçilerinin *adli görev ve yetkileri*¹⁵⁷⁹ ile

¹⁵⁷⁴ **Öztürk ve diğerleri.**, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 469. Aksi yön. görüş için bkz.: **Özbek, Doğan, Bacaksız**, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 277. Yazarlar eserlerinde; otomatik tutuklama kararı verilmesine yol açtığı eleştirisine rağmen 5271 sayılı CMK'da katalog esasının benimsenmiş olmasının yerinde olduğu ifade edilmiştir.

¹⁵⁷⁵ **Öztürk ve diğerleri.**, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 469.

¹⁵⁷⁶ Öğretide bu durum için; "*tutuklama nedeni mevcut olmadan tutuklama*" da denildiği ifade edilmiştir. **Yenisey, Nuhoglu**, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 360. Yazarlar eserlerinde, bu düzenlemenin mecburi (zorunlu) tutuklama olarak anlaşılmaması gerektiği, katalog suçlardan biri söz konusu ise mutlaka tutuklama koruma tedbirine başvurulmalıdır şeklinde yorumlanmaması gerektiği ifade etmiştir.

¹⁵⁷⁷ **Özen**, *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, s. 638-639.

¹⁵⁷⁸ 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu, RG. K.T.:11.06.2020, Y.T: 18.06.2020, S. 31159, Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/06/20200618-7.htm>, E.T.: 21.08.2020.

¹⁵⁷⁹ **7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu "Adli görev ve yetkiler Madde 8 – (1)** Çarşı ve mahalle bekçileri, suç işlenirken veya işlendikten sonra, henüz izleri meydanda iken; a) Şüphelileri yakalamak, b) Yakaladıkları şüphelilerin kendilerine veya başkalarına zarar vermelerini engelleyici tedbirleri almak, c) Suç delillerinin kaybolmaması veya bozulmaması için gerekli muhafaza tedbirlerini almak, ç) Varsa olayın tanıklarının kimlik ve adres bilgilerini tespit ederek genel kolluk birimlerine bildirmek, *ile görevli ve yetkilidir.* (2) Çarşı ve mahalle

*zor ve silah kullanma yetkilerinin*¹⁵⁸⁰ 7245 sayılı Kanun'un 8 ve 9 uncu maddelerinde ayrıca düzenlendiğini belirtebiliriz.

¹⁵⁸⁰ bekçileri haklarında tutuklama veya yakalama kararı çıkarılmış kimseleri gördükleri takdirde yakalamak ve bağlı bulunduğu genel kolluk kuvvetlerine teslim etmek ile görevli ve yetkilidir." **7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu "Zor ve silah kullanma yetkisi Madde 9 –** (1) Çarşı ve mahalle bekçileri 4/7/1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 16 ncı maddesinde belirtilen zor ve silah kullanma yetkisini haizdir."

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu tez çalışmasının konusunu "*toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün ceza hukuku bakımından sınırları*" oluşturmaktadır. Düşünce ve ifade özgürlüğü başta olmak üzere, kolektif özgürlükler ile de yakın ilişkisi bulunan toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün temel bir hak olarak vatandaşlar tarafından etkin şekilde kullanılabilmesi bir ülkenin demokratik sisteme sahip olduğunu tespiti yarayan en önemli göstergelerinden (ölçütlerden) biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmamız kapsamında ifade edildiği üzere, genel olarak insan hakları özel olarak ise toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü hiç bir hukuk sisteminde kişilere mutlak yani sınırsız bir kullanım (serbesti) alanı tanımamaktadır. Aksi yaklaşımın devletler açısından düzensizlik ve anarşiden başka bir durum yaratmayacağı her türlü izahtan varestedir. Bu anlamda bütün temel hak ve özgürlükler gibi toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün de demokratik hukuk devletlerinde Anayasalar başta olmak üzere hukuk normları aracılığı ile sınırlandırıldığı görülmektedir.

Genel olarak insan hakları terimi ile ifade edilen özgürlüklerin kişiler açısından kullanım alanını (sınırlarını) belirleyen esas unsurların yukarıda bahse konu edindiğimiz hukuk normları olduğunu önemle belirtmek gerekmektedir. Söz konusu normlar sayesinde bir hakkın kullanımına yönelik serbesti alanının nerede başlayıp nere bittiği somut şekilde ortaya konulabilmektedir. Mahkeme içtihatlarının ise bu normların hukuki açıdan yorumlanıp olaylara uygulanması sağlama ve bu sayede normun kapsam ve içeriğini belirlemedeki önemi ise yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu açıklamalarımız ışığında, genel olarak insan haklarının özel olarak ise çalışma konumuzu oluşturan toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün hukuk normları ile sınırlandırılmış bir diğer ifade ile paylaşılmış serbesti (özgürlük) alanını ifade ettiği açıktır.

Bu çalışmada; ülkemiz hukuk sistemi açısından toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün Anayasa ve yasalar tarafından belirlenen sınırlarının hakkın kötüye kullanılması suretiyle aşılması halinde kişilerin ceza sorumluluğunu düzenleyen suç tipleri ile söz konusu özgürlüğün hukukun belirlediği sınırlar içinde kullanılmasını engelleyeme yönelik hukuka aykırı müdahalelere karşı bizatihi özgürlüğü koruyan suç tiplerinin ceza hukuku kuramı çerçevesinde doktora düzeyindeki bir akademik

çalışmaya konu edinilmesi amaçlanmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için de çalışma konumuz kapsamına giren her bir suç tipi ceza hukuku öğretisinde ileri sürülen görüşler ile yargı içtihatları çerçevesinde ayrıntılı olarak tahlil edilmiş ve bu suretle elde ettiğimiz sonuçlar ile sorun olarak değerlendirdiğimiz hususlar ve bunlara ilişkin çözüm önerilerimiz ilgili başlıklar altında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmamızın birinci bölümde; toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü ile olan ilişkisi nedeniyle genel anlamda insan hakları kavramına ve bu kavramla ilişkili olarak ortaya çıkan terim sorununa değinilmiştir. Ardından, genel olarak insan haklarının, özel olarak toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün tarihi gelişim süreci ele alınmıştır. Bu kapsamda toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü düzenleyen uluslararası insan hakları belgeleri öncelikle incelenmiştir. Konunun devamında ise batı hukuk sistemleri olarak Fransa, Almanya, İngiltere ve Amerika hukuk sistemleri ile Türk hukuk sistemi olarak Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi hukuk sistemleri açısından toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün pozitif hukuk metinlerine (Anayasa ve kanunlar) geçiş sürecine değinilerek birinci bölüme ilişkin açıklamalarımız tamamlanmıştır.

Tez çalışmamızın ikinci bölümünde; 2911 sayılı TGYK'nın uygulama alanını belirleyebilmek amacıyla "*toplantı*" ve "*gösteri yürüyüşleri*" kavramları inceleme konusu edilmiştir. Bu kavramları hukuki açıdan tanımlamak ve aynı zamanda kapsam ve sınırlarını belirlemek için öğretilerde kabul edilmiş olan görüşler çerçevesinde kişi, amaç, yer, süre ve düzenleme (organizasyon) unsurları üzerinde durulmuştur. Bunun ardından, öğretilerde toplantı türleri olarak kabul edilen; genel (kamuya açık) ve özel (kamuya kapalı) toplantılar, açık ve kapalı yer (alan) toplantıları ile ani (spontane) ve planlı toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Konunun devamında, insan haklarının tasnifi (sınıflandırılması) bakımından öğretilerde benimsenen kuramsal ölçütler de göz önünde bulundurularak "*toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün konumu*" değerlendirilmiştir. Son olarak, söz konusu özgürlüğün çağdaş demokrasilerdeki önemi ve işlevi ile ifade özgürlüğü, kolektif özgürlükler ve sivil itaatsizlik eylemleri ile olan ilişkisine değinilerek ikinci bölüme ilişkin açıklamalarımız tamamlanmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise ülkemiz açısından toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün ceza hukuku bakımından sınırları öğretilerdeki görüşler ve yargı içtihatları çerçevesinde tahlil edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda söz konusu

özgürlüğün kişiler tarafından kullanım sınırlarını belirleyen 1982 Anayasası'nın 34 üncü maddesi ile bu maddeye istinaden kanun koyucu tarafından yürürlüğe konulan 2911 sayılı TGYK'nın "*Ceza Hükümleri*" başlığını taşıyan 7 inci Bölümü altında 28 ile 34 üncü maddeler arasında düzenlenmiş olan suç tipleri, ceza hukuku öğretisi çerçevesinde *suçun yapısal unsurları* (tipiklik ve hukuka aykırılık), *teşebbüs*, *iştirak*, *içtima*, *yaptırım* ve *muhakemeye ilişkin kurallar* dahilinde ayrıntılı olarak inceleme konusu edilmiştir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün ceza hukuku bakımından sınırlarını belirlemek amacıyla ayrı ayrı tahlil etmeye çalıştığımız 2911 sayılı TGYK'da düzenlenen suç tiplerinin nitelikleri itibariyle; hem hakkın kötüye kullanılması suretiyle özgürlüğün sınırlarının aşılmasını (ihlal edilmesini) cezalandıran hem de özgürlüğün hukukun belirlediği sınırlar içinde serbestçe kullanılmasını engellemeye yönelik hukuka aykırı müdahalelere karşı, bizatihi özgürlüğü koruma işlevini yerine getiren normlardan oluştuğunu ifade edebiliriz.

Bu tez çalışmasında, 2911 sayılı TGYK'da düzenlenen suç tipleri, ceza hukuku öğretisinde yazarlar tarafından sıklıkla kullanılan suç tipi inceleme yöntemlerinden yararlanılmak suretiyle ayrı başlıklar altında inceleme konusu edilmiştir. Bununla birlikte, AİHM, AYM ve Yargıtay içtihatlarına ilgili konu başlıkları altında yapmış olduğumuz kuramsal açıklamaların daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla ve aynı zamanda yargı kararlarında ortaya çıkan problemli noktaları değerlendirmek için yer verilmiştir. Bununla birlikte Türk hukuk sistemindeki suç tipleri ile genel bir karşılaştırma yapılabilmesini sağlamak amacıyla, Alman, Fransız ve İngiliz hukuk sistemlerinde düzenlenmiş olan benzer suç tiplerine de içerik ile yaptırım tür ve miktarları bakımından kısaca değinilmiştir.

Tez çalışmamızın bu sonuç bölümünde; 2911 sayılı TGYK'nın 28 ile 34 üncü maddeleri arasında düzenlenmiş suç tipleri ile ilgili ulaştığımız tespit ve değerlendirmelere, sorunlu olarak değerlendirdiğimiz hususlara ve bu hususlara ilişkin çözüm önerilerimize her bir suç tipi bakımından ayrı ayrı yer vermenin daha isabetli olacağını düşünmekteyiz.

1-) 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan; "*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki fiillere katılmak*" suçu çalışmamız kapsamında inceleme konusu

edindiğimiz ilk suç tipidir. Söz konusu suç ile korunan hukuksal değer, kamu düzeni ve güvenliğidir. Suçun tipikliğe ilişkin maddi unsurları açısından bir değerlendirme yapıldığında suç failinin özel bir sığata veya niteliğe sahip olması gerekmediği için özgü suç oluşturmadığı dolayısı ile herkesin suç tipinin faili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Suçun mağdurunun ise belirlenebilir bir kişi veya kişi grubu olmadığı, toplumu oluşturan herkesin suçun mağduru olarak kabul edilmesi gerektiği, devlet tüzeli kişiliğinin ise suçtan zarar gören olarak nitelendirilebileceği görüşü benimsenmiştir.

Fiil (eylem) unsuru bakımından ise suç tipinin herhangi bir zarar neticesi içermediği ve bu sebeple sırf hareket suçu aynı zamanda soyut tehlike suçu olarak ihdas edildiği tespit edilmiştir. Kanun koyucu söz konusu suç tipinde üç farklı seçimlik hareketi ceza yaptırımına konu edinmiştir. Bu hareketler; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü "*düzenlemek*", "*yönetmek*" veya "*bu nitelikteki fiillere katılmak*" şeklinde belirlenmiştir. Dolayısı ile söz konusu suç tipinin serbest hareketli değil, seçimlik hareketli olduğu tespit edilmiştir. Suç tipinde üçüncü seçimlik hareket olarak belirlenmiş olan "*bu nitelikteki hareketlere katılmak*" fiili bakımından ise hem yargı uygulamalarında hem de öğretilde hareketin kapsam ve içeriği bakımından farklı yaklaşımların ortaya çıktığı anlaşıldığından konu hakkında ek açıklamalara yer verilmiştir. Bu kapsamda kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılan kişilerin belirli şartlar altında ceza sorumluluğunu belirleyen 2911 sayılı TGYK'nın 32 inci maddesinde yer alan "*direnme suçu*" ile kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyenler ile yönetenlerin, "*düzenleme*" ve "*yönetme*" niteliğindeki hareketlerine katılan kişilerin ceza sorumluluğunu belirleyen 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipi arasındaki farklılık açık bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda; kişilerin sadece kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak şeklindeki bir davranışlarının ise 2911 sayılı TGYK hükümleri kapsamında bir suç olarak düzenlenmediği ve ceza yaptırımına konu edilmediği tespitinde bulunulmuştur. Bu yöndeki bir davranışın 2911 sayılı TGYK'nun 32 inci maddesinden düzenlenmiş olan "*direnme suçu*" kapsamında ancak bazı ek unsurları da ihtiva etmesi halinde suç olarak değerlendirilebileceği belirtilmiştir.

Suçun manevi unsuru bakımından değerlendirme yapıldığında; tipiklikte fail bakımından ayrıca bir amaç, maksat veya saik unsuru aranmadığı için suçun özel kast işlenemeyeceği, genel kastın yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tipiklikte yer verilen "*Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü...*" ifadesinin hukuki niteliği üzerinde ayrıca durulmuş ve bu ifadenin öğretide genellikle ifade edildiği şekli ile "*hukuka özel aykırılık*" oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu kabulün bir sonucu olarak; failin söz konusu suç tipi bakımından ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için tipiklikte yer alan seçimlik hareketlerden en az birini bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesinin yanı sıra bu hareketin aynı zamanda hukuka aykırı olduğunu ayrıca bilmesi gerektiği (hukuka aykırılık bilinci ile hareket etmesi gerektiği) görüşü benimsenmiştir. Ancak, bu hukuka aykırılık bilincinin, suç tipini manevi unsur bakımından özel kast ile işlenebilen bir suç haline dönüştürmediği; aksine suçun yine genel kast ile işlenebildiği, ancak hukuka aykırılık unsurunun artık suçun bağımsız bir unsuru olarak değil; aksine tipikliğin manevi unsuru olan kast unsuru kapsamında değerlendirilmesini gerekli kıldığı öğretideki kuramsal görüşler çerçevesinde ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Dolayısı ile bu suç tipi bakımından hukuka aykırılık unsuru özellik arz etmekte, suç tipinin düzenleniş biçimi nedeni ile "*hukuka özel aykırılık*" oluşturan durum veya durumların yargılama esnasında mahkeme hakimi tarafından failin kastı kapsamında ayrıca değerlendirilmesi ve somut olay kapsamında tespit edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Kanun koyucu tarafından incelediğimiz bu suç tipine özgü olarak benimsenen "*hukuka özel aykırılık*" hali nedeni ile aslında suçun ikinci ve bağımsız bir unsuru olarak değerlendirilen "*hukuka aykırılık unsuru*", bu düzenleme nedeni ile bizzatıhi tipiklik unsuru kapsamında failin kastı dahilinde değerlendirilmesi gereken bir unsur haline gelmiştir. Şayet kanun koyucu suç tipini ihdas ederken bu yönde bir tercihte bulunmasaydı; fail bakımından hukuka aykırılık bilincinin varlığının kast kapsamında tespiti gerekli olmayacak, hakim somut olayda failin bu bilinçle hareket edip etmediğini ayrıca değerlendirmesi gerekmeyecekti. Ancak, suç tipinde yer verilen kanuna aykırılık vurgusunun tipikliğe ilişkin fiil (eylem) unsurunu Kanun'un 23 üncü maddesinde düzenlenen bentler kapsamında açıkça nitelendirdiği düşüncesinden hareketle artık hukuka aykırılık bilincinin tipiklik kapsamında manevi unsur başlığı altında değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesi hangi şartlar altında gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin *kanuna aykırılık* oluşturduğunu on iki bent halinde ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Söz konusu bentlerin her biri içerik itibariyle incelendiği takdirde hemen hepsinin aslında toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin gerçekleştirilmesi bakımından kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması amacıyla idari makamlar (valilik ve kaymakamlık) tarafından alınması gereken önleyici kolluk tedbirlerinin etkin bir şekilde yerine getirilmesini sağlama amaç ve işlevini yerine getirdiği görülecektir. Bu bakımdan, 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesinde belirtilen kanuna aykırılık hallerinin esasen idare hukuku bağlamında kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanmasına yönelik ilgilileri yükümlendirici bir takım kurallardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Ancak, Kanun koyucunun tercihi ile 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen "*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki fiillere katılmak*" suçu bakımından Kanun'un 23 üncü maddesinde belirtilmiş olan söz konusu yükümlülüklerden herhangi birinin, bilerek ve istenerek (kasten) ihlal edilmesi suretiyle bir toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi, yönetilmesi yahut bu nitelikteki hareketlere katılım sağlanması ceza hukuku sorumluluğunu gerektiren suç teşkil eden bir davranış oluşturmuştur. Dolayısı ile Kanun'un 23 üncü maddesinde on iki bent halinde düzenlenmiş olan ve niteliği itibariyle toplantı ve gösteri yürüyüşleri bakımından ilgililerin idari düzene ilişkin yükümlülüklerini belirleyen her bir norm, kuramsal açıdan Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipi bakımından "*hukuka aykırılık*" başlığı altında inceleme konusu edilmiş ise de yukarıda değerlendirdiğimiz "*hukuka özel aykırılık*" hali kapsamında tipiklik unsuru ile ilişki kurularak ele alınmıştır.

2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen "*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki fiillere katılmak*" suçu, niteliği itibariyle toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün temel bir hak olarak kişiler tarafından kullanılmasını ceza hukuku bakımından sınırlandıran ve uygulamada yargı organları nezdinde sıklıkla karşılaşılan suç tiplerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu suç tipinin hakkın kullanımını sınırlandıran özelliği ile birlikte değerlendirilmesi gereken en önemli hukuki mesele hiç kuşkusuz, 5237 sayılı TCK'nın 26 ncı maddesinde düzenlenmiş olan *hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebi* ile olan ilişkisidir. Bu

değerlendirmeyi yaparken, 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesinde belirlenmiş olan kanuna aykırılık halleri ile de bağlantı kurulması önem arz etmektedir.

Türk hukuk sistemi açısından toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün temel bir hak olarak kullanılmasını ceza hukuku bakımından sınırlandıran 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddenin 1 inci fıkrası düzenlemesi ile aynı Kanun'un 23 üncü maddesi hükümlerinin içerik itibarıyla hakkın kullanım sınırlarını önemli ölçüde daraltan bir muhtevaya sahip olduğunu değerlendirmekteyiz. Oysa ki, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün temel bir hak olarak kullanım sınırlarının belirlenmesine ilişkin AİHM, AYM ve Yargıtay içtihatları incelendiği takdirde, 2911 sayılı TGYK hükümleri ile söz konusu yüksek mahkeme içtihatları arasında önemli bir kapsam farklılığının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu farklılığın temelinde ise özellikle AİHM ve AYM içtihatlarında toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün kullanılması bakımından hakkın kullanım sınırlarının ülkemiz mevzuat hükümleri ile kıyaslandığında çok daha geniş ve esnek (özgürlük eksenli) yorumlamasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Şöyle ki, 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü madde düzenlemesi kapsamında iç hukukumuza göre "*kanuna aykırı*" olarak nitelendirilebilen ve bu sebeple de ilgililer hakkında hem idari hem de adli nitelikteki (ceza hukukuna ilişkin) kamusal müdahalelerin gündeme gelmesine neden olan bir çok olay bakımından, AİHM'nin, AİHS'nin 11 inci maddesi hükmünü uygularken yararlandığı "*barışçıl (silahsız ve saldırısız) toplantı ve gösteri yürüyüşü*" kavramı ve hakkın kullanım sınırlarını değerlendirirken benimsediği özgürlükçü yaklaşım ile AYM'nin, Anayasa'nın 34 üncü madde hükümlerini uygularken AİHM içtihatlarından da yararlanmak suretiyle benimsediği benzer özgürlükçü yaklaşım söz konusu idari ve adli nitelikteki¹⁵⁸¹ kamusal müdahaleleri içtihatlar ile belirlenen ölçütleri¹⁵⁸² karşılamadığı gerekçesi ile "*hak ihlali*" olarak nitelendirilmesine yol açmaktadır. Bu konu hakkındaki tespitimizi özetleyecek olursak; ülkemiz açısından hali hazırda yürürlükte olan 2911 sayılı TGYK maddelerinin (Kanun'un 28 ile 34 üncü maddelerinde düzenlenmiş olan suç tipleri de dahil olmak üzere) somut

¹⁵⁸¹ yakalama, göz altına alma ve tutuklama tedbirleri ile ilgililer hakkında gerçekleştirilen ceza soruşturması ve kovuşturması ile bu süreçlerin neticesinde verilen hapis veya adli para cezaları ile HAGB kararları dahi hakkın kullanımına yönelik ihlal yaratan birer kamusal müdahale oluşturduğu gerekçesine dayanılarak "*hak ihlali*" kararları verilmektedir.

¹⁵⁸² AİHM'in temel hak ve özgürlüklere yönelik söz konusu sınırlandırıcı kamusal müdahalelerin ihlal oluşturup oluşturmadığını tespit ederken kullandığı ölçütler; a-) kamusal müdahalenin kanuni (yasal) dayanağının bulunması, b-) kamusal müdahalenin meşru bir amaca yönelik olması, c-) kamusal müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olması ve e-) kamusal müdahalenin demokratik bir toplumda ölçülü olması

olaylarda ilgililer hakkında uygulanması, AİHM ve AYM tarafından toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğüne yönelik bir "*hak ihlali*" oluşturan "kamusal müdahale" olarak nitelendirilebilmektedir. AİHM ve AYM tarafından ulaşılan "*hak ihlali*" tespitlerinin hukuki sonucu olarak da söz konusu ihlalin etki ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasını sağlama zorunluluğu gündeme gelmektedir. Bu durum ise iç hukukumuz açısından adeta kısır bir döngünün yaşanmasına yol açabilecek niteliktedir. Bir yandan ilk derece mahkemeleri yürürlükte olan 2911 sayılı TGYK'nın ilgili madde hükümlerini somut olaya uygularken bir yandan bu uygulamalar AİHM ve AYM içtihatları kapsamında belirlenmiş olan ölçütleri sağlamadığı gerekçesi ile "*hak ihlali*" olarak değerlendirilecektir. Bu açıklamalara ek olarak, Yargıtay'ın da ceza yargılamalarına ilişkin vermiş olduğu kararlarında kişilerin toplantı ve gösteri yürüyüşü haklarının kullanım sınırlarını değerlendirdiği bazı somut olaylarda, ilgililerin gerçekleştirdikleri davranışlarını kimi zaman "*yasal protesto hakkı*" kimi zaman da "*demokratik tepki*" olarak nitelendirmek suretiyle *hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebi* kapsamında değerlendirdiği de ayrıca tespit edilmiştir.

Ülkemiz hukuk sistemine göre; yürürlükte bulunan 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesinde düzenlenen "*kanuna aykırılık halleri*"nden herhangi birini veya birkaçını somut olayda ihlal etmek suretiyle bir toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek yahut bu nitelikteki hareketlere katılmak aynı Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrası kapsamında ceza hukuku sorumluluğunu gerektiren haksız bir davranış olarak düzenlenmiş olmasına rağmen; başta AİHM ve AYM içtihatları ile Yargıtay uygulamalarında bu yasal düzenlemeler ile uyum sağlamayan bir durumun ortaya çıktığını tespit etmiş bulunmaktayız. Çalışmamız kapsamında ayrıntılı olarak incelediğimiz AİHM ve AYM içtihatlarında, barışçıl (silahsız ve saldırısız) olması kaydı ile ilgili ülkenin iç hukuk kurallarına göre kanuna aykırı olarak nitelendirilebilen bazı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin bu özelliklerine rağmen düzenlenmesi, yönetilmesi veya bu nitelikteki hareketlere katılım sağlanması fiilleri hakkın kullanım sınırları içinde değerlendirilebilmekte ve bu konuda ilgililere yönelik gerçekleştirilen idari ve adli nitelikteki kamusal müdahalelerin de "*hak ihlali*" oluşturduğu sonucuna ulaşılabilir. O halde, Türk hukuk sistemi açısından yürürlükteki yasal düzenlemeler ile AİHM ve AYM içtihatları arasında ortaya çıktığını tespit ettiğimiz hakkın kullanım sınırlarının belirlenmesine ilişkin söz

konusu uyumsuzluğun giderilmesi, AİHM ve AYM nezdinde hak ihlallerinin önüne geçilmesi açısından önem taşıyacaktır. Bunun sağlanması bakımından çözüm önerisi olarak; toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanım sınırlarını belirleyen AİHM ve AYM içtihatları ile Yargıtay uygulamalarının kanun koyucu tarafından göz önünde bulundurulması suretiyle 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinin yeniden düzenlenmesi gerektiğini ifade etmekteyiz. Bu kapsamda; somut bir öneri olarak söz konusu suç tipinin *soyut tehlike suçu* olarak değil, kamu düzeninin bozulması konusunda açık ve yakın tehlike oluşturması şartını aramak suretiyle *somut tehlike suçu* şeklinde düzenlenmesinin bu konuda etkili bir çözüm oluşturabileceğini belirtmek istiyoruz. Bunun dışında; Kanun'un 23 üncü maddesinde on iki bent halinde belirtilen hukuka aykırılık hallerinin her birinin ilgililer tarafından ihlal edilmesinin doğrudan doğruya Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrası kapsamında ceza sorumluluğuna konu edilmeyebileceği, bu hukuka aykırılık hallerinden bir kısmının AİHM ve AYM içtihatları ile Yargıtay uygulamaları ile uyum sağlayacak şekilde ceza hukuku sorumluluğu dışında bırakılabileceğini düşünmekteyiz. Kaldı ki, ceza hukukunun son çare olması (*ultima ratio*) ilkesi ile suç olarak düzenlenecek insan davranışlarının haksızlık içeriği bakımından kamu düzeni üzerinde yarattığı olumsuz etki bakımından belirli bir yoğunluk düzeyine ulaşmış olması gerekliliği bu konuda kanun koyucu açısından bir çıkış noktası olarak değerlendirilebileceği kanaatindeyiz. Ayrıca, 2911 sayılı TGYK'da ani (spontane) gelişen toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili olarak ek bir düzenleme yapılmak suretiyle bu tür etkinliklerde sadece idari makamlara yönelik gerçekleştirilmesi gereken bildirim prosedürünün yerine getirilmemiş olmasının; ilgililer açısından doğrudan doğruya kanuna aykırılık oluşturmasını ve aynı zamanda ceza sorumluluğunu gerektirmesini engellemenin de AİHM ve AYM nezdinde verilen hak ihlali kararları ile Yargıtay nezdinde verilen "bozma" kararlarının devamlılığını önlemek açısından etkili bir çözüm oluşturabileceğini düşünmekteyiz. Bu kapsamda, 2911 sayılı Kanun'un 23 üncü maddesinde on iki bent halinde düzenlenen kanuna aykırılık hallerinden haksızlık içeriği nispeten daha az yoğun olarak değerlendirilebilecek olanlarının ilgililer tarafından ihlal edilmesi suretiyle toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi, yönetilmesi veya bu nitelikteki fiillere katılım sağlanması davranışlarının ceza hukuku bakımından suç oluşturması yerine; kanun koyucu tarafından idari düzene aykırı fiil olarak nitelendirilerek "kabahat" şeklinde düzenlenebilmesi ve "idari para cezası" yaptırımına konu edilebilmesini

imkan dahilinde görmekteyiz. Meşru savunma, ilgilinin rızası ve kanun hükmünü icra hukuka uygunluk sebeplerinin maddi koşullarının ise söz konusu suç tipi bakımından oluşmayacağı kanaatini taşımaktayız.

Suçun özel görünüş şekilleri bakımından yapmış olduğumuz tespit ve değerlendirmelerde ise, 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen "*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki fiillere katılmak*" suçunun fiil unsuru bakımından *icrai nitelikte* işlenebilen *sırf hareket suçu* ve aynı zamanda *soyut tehlike suçu* olmasından dolayı "*düzenlemek*", "*yönetmek*" veya "*bu nitelikteki hareketlere katılmak*" şeklindeki seçimlik hareketlerden herhangi birinin fail tarafından gerçekleştirilmesi suretiyle suçun tamamlanmış olacağı, dolayısı ile teşebbüs hükümlerinin bu suç bakımından uygulanmasının kural olarak mümkün olmadığı, ancak seçimlik hareketlerin somut olayda zaman ve mekan bakımından bölünebilir özellik göstermesi halinde teşebbüsün oluşabileceği sonucuna ulaşmış bulunmaktayız.

Suç tipi bakımından iştirak hükümlerinin özellik arz etmediği, iştirak türlerinden her birinin suç kapsamında uygulama imkanı bulabileceği değerlendirilmiştir.

İçtima bakımından ise suç tipinin; TCK'nın 42 inci maddesi kapsamında bileşik suç oluşturmadığı, ancak mağduru belirli olmayan bir suç tipi olması nedeni ile TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının son cümlesi uyarınca zincirleme suça konu olabileceği değerlendirilmiştir. Söz konusu suç tipinde, mağdurun belirli bir kişi olmaması nedeni ile TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrası hükmünün (*aynı neviden fikri içtima*) uygulanması kuramsal açıdan mümkün görülmemiştir. Suç tipine konu olan fiilin aynı zamanda farklı hukuki değerleri koruması kaydı ile bir başka suç tipini de ihlal etmesi halinde TCK'nın 44 üncü maddesi kapsamında fikri içtima uygulamasına konu olabileceği değerlendirilmiştir.

Normların görünüşte içtimaı bakımından çalışmamız kapsamında hem 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinin, hem de Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrası, 29 uncu ve 30 uncu maddeleri, 31 inci maddesinin 2 inci ve 3 üncü fıkraları ile 34 üncü maddesinde düzenlenen suç tiplerinde yer verilen; "*...fiil daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir suç oluşturmadığı takdirde...cezalandırılır.*" ifadesinin hukuki niteliği hakkında tespit ve

değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu konu hakkında ulaştığımız en önemli sonuç ise, söz konusu ifadenin TCK'nın 44 üncü maddesinde yer alan *fikri içtima* kuralı ile önemli ölçüde benzerlik göstermesine rağmen; hukuki niteliğinin fikri içtima kuralından tamamen ayrışması olduğudur. Şöyle ki, bir ceza normunun (suç tipinin) içeriğinde, failin ceza sorumluluğunu belirlemeye yönelik yukarıda belirtilen ifadeye benzer bir takım kayıtların ayrıca ve açıkça bulunması halinde; *kanunların (normların) görünüşte içtimai* hallerinden biri olarak *asli norm - tali norm ilişkisi* ve bununla bağlantılı olarak *yardımcı normun sonralığı ilkesinin* gündeme geleceği öğretide genel olarak kabul edilmektedir. Dolayısı ile biz de söz konusu suç tiplerinde yer alan bu ifadeyi hukuki niteliği itibariyle fikri içtima kuralı olarak değil, normların görünüşte içtimai bahsinde ve *asli norm - tali norm ilişkisi* çerçevesinde bir düzenleme olarak değerlendirmiş bulunmaktayız.

Faillerin kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek yahut bu nitelikteki hareketlere katılmak suretiyle 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipini ihlal etmelerinin yanı sıra, kolluk tarafından gerçekleştirilen dağılma ihtar ve zor kullanma üzerine dağılmamakta ısrar etmeleri halinde haklarında ayrıca 2911 sayılı TGYK'nın 32 inci maddesinin 1 inci fıkrası kapsamında *direnme suçu*'ndan dolayı da (gerçek içtima) sorumlu olmaları gerekecektir. Bununla birlikte, faillerin örgüt adına suç işlemek amacıyla Kanun'un 28 nci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipini ihlal etmeleri halinde TCK'nın 220 inci maddesinin 6 ncı fıkrası¹⁵⁸³ hükmü gereği ayrıca örgüte üye olma suçundan da ceza sorumluluğunun belirlenmesi gerektiği değerlendirilmiştir. 3713 sayılı TMK'nın 7 inci maddesine 2013 yılında 6459 sayılı Kanun'un 8 inci maddesi ile getirilen ek düzenleme gereği ise; örgüt adına 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında tanımlanan suçu işleyenler hakkında, TCK'nın 220 nci maddesinin 6 ncı fıkrasına istinaden ayrıca ceza verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Dolayısı ile bu güncel düzenleme gereği söz konusu suç tipleri arasında ise "gerçek içtima" uygulaması bu sebeple gündeme gelmeyeceği değerlendirilmiştir.

Yaptırım tür ve miktarı bakımından, "*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bu nitelikteki fiillere katılmak*" suçu hakkında "*bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası*" öngörülmüştür. Benzer düzenlemeyi

¹⁵⁸³ "örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi ayrıca örgüte üye olmak suçundan da cezalandırılır."

içeren Alman, Fransız ve İngiliz hukuk sistemleri ile karşılaştırıldığında suç tipinin nispeten daha ağır yaptırım öngördüğünü ifade edebiliriz.

Suç bakımından görevli ve yetkili mahkemenin, toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer *Asliye Ceza Mahkemesi* olduğu, ceza zaman aşımı süresinin *sekiz yıl*, dava zaman aşımı süresinin ise *on yıl* olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu suçun şikayete tabi olmadığı, res'sen soruşturulup kovuşturulan suçlardan olduğunu belirtmek gerekir.

2-) 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan "*düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşınamaması suçu*" çalışmamız kapsamında inceleme konusu edindiğimiz ikinci suç tipidir. Söz konusu suç ile korunan hukuksal değer kamu düzeni ve güvenliğidir. Suçun tipikliğe ilişkin maddi unsurları açısından bir değerlendirme yapıldığında suçun faili, Kanun'un 10 uncu maddesi gereği idari makamlara (valilik veya kaymakamlık) yapılacak olan bildirimde düzenleme kurulu başkan veya üyesi olarak gösterilenlerden, Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen nitelikleri taşımayan kişi veya kişilerdir. Dolayısı ile fiil ehliyetine sahip olmayan, on sekiz yaşını doldurmamış olan veya diplomatik dokunulmazlığı bulunan kişiler ile tüzel kişiler açısından yetkili organın karar almamasına rağmen tüzel kişi adına düzenleme kurulunda başkan veya üye olarak yer alan kişiler suçun faili olabilecektir. Fail unsuru bakımından yapmış olduğumuz değerlendirme neticesinde Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen nitelikleri taşımayan kişilerin bir kısmının, suç bakımından fail sıfatına sahip olabilmelerine rağmen, işledikleri suç nedeniyle haklarında ceza sorumluluğunun gündeme gelmeyebileceği veya içinde bulundukları hukuki koşullara ilişkin ortaya çıkacak olan muhakeme engeli nedeni ile haklarında ceza yargılamasının yapılmayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Suçun mağdurunun ise belirlenebilir bir kişi veya kişi grubu olmadığı, toplumu oluşturan herkesin suçun mağduru olarak kabul edilmesi gerektiği, devlet tüzel kişiliğinin ise suçtan zarar gören olarak nitelendirilebileceği değerlendirilmiştir.

Fiil (eylem) unsuru bakımından ise suç tipinin herhangi bir zarar neticesi içermediği bu sebeple *sırf hareket suçu* aynı zamanda *soyut tehlike suçu* olarak ihdas edildiği tespit edilmiştir. Kanunda belirtilen nitelikleri taşınamasına rağmen, kendisini idari makamlara (valilik veya kaymakamlık) düzenleme kurulu başkan

veya üyesi olarak bildiren kişi veya kişilerin gerçekleştirdikleri bu hareket suçun tamamlanması için yeterlidir.

Suçun manevi unsuru bakımından değerlendirme yapıldığında; tipiklikte fail bakımından ayrıca bir amaç, maksat veya saik unsuru aranmadığı için suçun özel kast işlenemeyeceği, *genel kastın* yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hukuka aykırılık unsuru bakımından suç tipinin özellik arz etmediği, fail veya faillerin gerçekleştirdiği tipik fiili hukuka uygun hale getirebilecek herhangi bir hukuka uygun sebebinin gündeme gelmeyeceği bu kapsamda meşru müdafaa, ilgilinin rızası, hakkın icrası veya kanun hükmünü yerine getirme hukuka uygunluk sebeplerinden hiç birinin maddi koşullarının bu suç açısından oluşmayacağı kanaatine ulaşılmıştır.

Suçun özel görünüş şekilleri bakımından yapmış olduğumuz tespit ve değerlendirmeler neticesinde ise 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen *"düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşınamaması suçunun"* fiil unsuru bakımından icrai şekilde işlenebilen, *sırf hareket suçu* ve aynı zamanda *soyut tehlike suçu* olmasından dolayı kural olarak teşebbüs hükümlerinin uygulanamayacağı kabul edilmiştir. Bununla birlikte, suç tipinde yer alan; *"...toplantı veya yürüyüşün yapılmış olması halinde...cezalandırılır."* ifadesi ile kanun koyucu tarafından bir *"objektif cezalandırılabilme şartının"* söz konusu olduğu, somut olay bakımından bu şartın gerçekleşmediği durumlarda tipikliğin fail tarafından ihlal edilmiş olmasına rağmen, hakkında herhangi bir ceza sorumluluğunun gündeme gelmeyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

İştirak hükümleri bakımından suç tipinin özellik arz etmediği, iştirak türlerinden her birinin suç kapsamında ortaya çıkabileceği değerlendirilmiştir.

İçtima bakımından suç tipinin TCK'nın 42 inci maddesi kapsamında bileşik suç oluşturmadığı; ancak mağduru belirli olmayan bir suç tipi olması nedeni ile TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının son cümlesi uyarınca zincirleme suça konu olabileceği değerlendirilmiştir. Söz konusu suç tipinde, mağdurun belirli bir kişi olmaması nedeni ile TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrası hükmünün (*aynı neviden fikri içtima*) ise bu suç kapsamında uygulanması kuramsal açıdan mümkün olmadığı değerlendirilmiştir. Suç tipine konu olan fiilin aynı zamanda farklı hukuki değerleri koruması kaydı ile bir başka suç tipini de ihlal etmesi halinde TCK'nın 44

üncü maddesi kapsamında fikri içtima uygulamasına konu olabileceği kabul edilmiştir. Suç tipine konu olan fiil bakımından görünüşte içtima ilişkisine konu olabilecek özel bir durumun ise bulunmadığı tespit edilmiştir. Suç bakımından bildirim evrakında düzenleme kurulu başkan veya üyesi olarak gösterilen kişilerin bu durumu sahte belge düzenlenmek suretiyle gerçekleştirmiş olmaları halinde ise 5237 sayılı TCK'nun 204 üncü maddesi kapsamında ayrıca *resmi belgede sahtecilik* suçundan dolayı (gerçek içtima) ceza sorumluluğu gündeme gelebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Yaptırım tür ve miktarı bakımından "*düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen nitelikleri taşımaması suçu*" hakkında "*bir yıla kadar hapis cezası*" öngörülmüştür. Kanaatimizce söz konusu suç bakımından kanun koyucu tarafından öngörülen yaptırım tür ve miktarı fiilin haksızlık içeriğini karşılaması açısından orantılı olarak değerlendirilmektedir.

Suç bakımından görevli ve yetkili mahkemenin; toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer *Asliye Ceza Mahkemesi* olduğu, ceza zaman aşımı süresinin *sekiz yıl*, dava zaman aşımı süresinin ise *on yıl* olduğu belirlenmiştir. Söz konusu suçun şikayete tabi olmadığı, res'sen soruşturulup kovuşturulan suçlardan olduğu tespit edilmiştir.

3-) 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan "*düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu*" çalışmamız kapsamında inceleme konusu edindiğimiz üçüncü suç tipidir. Söz konusu suç ile korunan hukuksal değer kamu düzeni ve güvenliğidir. Suçun tipikliğe ilişkin maddi unsurları açısından bir değerlendirme yapıldığında; suçun failinin herkes değil, sadece Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen nitelik ve şartları taşımaları kaydı ile Kanun'un 10 uncu maddesinde belirtilen usule uygun şekilde idari makama yapılan bildirim ile "*düzenleme kurulu başkan veya üyesi*" olarak gösterilen kişiler olabileceği, bu kapsamda fail unsuru bakımından suç tipinin "*özgü suç*" olarak değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Sadece bu sığa sahip olan kişilerin Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde yer verilen görev ve sorumlulukları (*özel yükümlülükleri*) hukuki anlamda üstlenebilecek kişiler oldukları değerlendirilmiştir. Dolayısı ile yetkili idari makamlara (valilik veya kaymakamlık) bildirim verilmeden gerçekleştirilen kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde, Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde belirlenen görevleri yerine

getirmekle yükümlü (*Kanun'un 9 ve 10 uncu maddeleri kapsamında oluşturulmuş*) bir düzenleme kurulunun varlığından bahsedilemeyeceği gibi Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinin ihlalinden de bahsedilemeyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu gibi durumlarda, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerini düzenleyen, yöneten veya bu nitelikteki hareketlere katılan kişilerin tespit edilmesi halinde bu kişilerin Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinin faili olarak değerlendirilmeleri ve ceza sorumluluklarının da bu suç kapsamında belirlenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak; usulüne uygun bir bildirim verilmiş olsa dahi, bu bildirimde düzenleme kurulu başkan veya üyesi olarak gösterilen kişilerin Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen nitelikleri taşımamaları halinde Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde belirtilen görevlerin yerine getirilmesinden sorumlu "*düzenleme kurulu başkan veya üyesi*" olarak değerlendirilemeyecekleri ve buna bağlı olarak da unsurlarını incelediğimiz söz konusu suç tipinin faili olarak kabul edilmelerinin mümkün olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Suçun mağdurunun ise belirlenebilir bir kişi veya kişi grubu olmadığı, toplumu oluşturan herkesin suçun mağduru olarak kabul edilmesi gerektiği, devlet tüzel kişiliğinin ise suçtan zarar gören olarak nitelendirilebileceği kabul edilmiştir.

Fiil (eylem) unsuru bakımından ise suç tipinin hukuki niteliği itibariyle *saf (gerçek) ihmali suç* olduğu değerlendirilmiştir. Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipinde failin ceza sorumluluğunu gündeme getirecek olan ihmali hareket; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevlerini yerine getirmemesi* şeklinde belirlenmiştir. Ancak, hangi görevlerin düzenleme kuruluna ait görevler olduğuna ise suç tipinde ayrıca ve açıkça yer verilmemiştir. Bunun yerine; Kanun'un 11 ve 12 nci maddelerine atıfta bulunmakla yetinilmiştir. Düzenleme kurulunun görev, sorumluluk ve yükümlülüklerinin yer aldığı Kanun'un 11 ve 12 nci madde hükümlerine göre bilerek ve istenerek ihmal edildiği takdirde ilgililer hakkında suç olarak nitelendirilebilecek icrai davranış yükümlülüklerinin neler olduğu çalışmamız kapsamında ayrıca değerlendirme konusu edilmiştir. Aşağıda maddeler halinde yer verilen yükümlülüklerin her biri, düzenleme kurulu tarafından kasten ihmal edildiği (yerine getirilmediği) takdirde Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan söz konusu suç kapsamında ceza sorumluluğu gündeme gelecektir:

a) Kanun'un 6 ncı maddesinde yer alan hükümlere uymak suretiyle ve bildirimde belirtilen yerde etkinliğin yapılmasını sağlamak,

b) Düzenleme kurulunun kendi üyeleri arasından başkan dahil en az yedi kişiyi etkinliğin yapılacağı yerde hazır bulundurmak ve bu yükümlülüğün yerine getirildiğine dair tutanak düzenleyip yetkili kolluk amirine teslim etmek,

c) Etkinliğin huzur ve sükununu sağlamak,

d) Etkinliğin bildirimde yazılı amaçlar dışına çıkmamasını sağlamak,

e) Gerekliği takdirde önlem almak veya güvenlik kuvvetlerinden yardım istemek,

f) Toplantının amacı dışına çıktığı veya düzen içinde gerçekleşmesinin imkansız gördüğü durumlarda dağılma kararı almak ve durumu derhal yetkili kolluk amirine iletmek.

Söz konusu görev, sorumluluk ve yükümlülükler incelendiği takdirde bir çoğunun toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenlenmesi esnasında o yerde idari düzeninin sağlanmasına yönelik genel ve muğlak ifadeler içeren hükümlerden oluştuğu görülmektedir. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri esnasında düzenleme kurulu başkan ve üyeleri bakımından idari düzeni sağlamaya yönelik belirlenmiş olduğu anlaşılan söz konusu görev, sorumluluk ve yükümlülüklerin bilerek ve istenerek (kasten) yerine getirilmemesinin aynı zamanda ceza hukuku açısından suç olarak nitelendirilmesi ise bir takım sorunları beraberinde getirebilecek niteliktedir. Kanaatimizce; Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrası ile ihdas edilmiş olan *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu*; bir *ceza normu* olarak; "kanunilik ilkesi" bakımından olması gereken belirlilik ve açıklık özelliğine sahip değildir. Kanun koyucunun söz konusu suç tipine ilişkin fiil (hareket) unsurunu belirlerken benimsediği Kanun'un farklı maddelerine atıf yapma (gönderme) usulünün suç ve ceza ihdas etme yöntem ve tekniğine uygun düşmediğini değerlendirmekteyiz. Kanun koyucu tarafından benimsenen bu yöndeki tercihin bir sonucu olarak; söz konusu suç tipinin mevcut hali ile *suç ve cezaların kanuniliği ilkesinin* sağladığı bir güvence olarak *açıklık ve belirlilik ilkelerine* tam anlamıyla uyum sağlamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kanun koyucunun iradesi, şayet düzenleme kurulu üyelerinin görev ve sorumluluk ihmallerine ilişkin bir suç tipi ihdas etmek ise ceza sorumluluğunu meydana getiren fiilleri (icrai davranış

yükümlülüklerini) ilgili suç tipinde ayrıca ve açıkça belirtmek suretiyle yeni bir düzenleyeme gitmesinin *suç ve cezaların kanuniliği ilkesi* ile *hukuk devleti ilkesi* açısından daha isabetli bir tercih olacağını değerlendirmekteyiz. Bunun dışında alternatif bir çözüm yolu olarak; düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin görev, sorumluluk ve yükümlülüklerini belirleyen Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde yer alan ve özellikle muğlak ve belirsiz ifadeler içeren ilgili bentlerin Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenen suçun kapsamı dışında (ceza sorumluluğu dışında) bırakılması kanun koyucu tarafından sağlanabilir. Bu suretle söz konusu bentlerin ihlaline yol açan davranışların idari düzene aykırı birer fiil olarak nitelendirilmesi suretiyle "kabahat" olarak düzenlenmesi ve "idari yaptırıma" konu edilmesi kanaatimizce daha uygun bir yaklaşımdır.

Suçun manevi unsuru bakımından değerlendirme yapıldığında; tipiklikte fail bakımından ayrıca bir amaç, maksat veya saik unsuru aranmadığı için suçun özel kast işlenemeyeceği, *genel kastın* yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hukuka aykırılık unsuru bakımından TCK'da yer alan hukuka uygunluk sebeplerinden hiçbirinin (*meşru savunma, ilgilinin rızası, hakkın icrası ve kanun hükmünü yerine getirme*) maddi şartlarının söz konusu suç tipi kapsamında uygulama olanağı bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Suçun özel görünüş şekilleri bakımından yapmış olduğumuz tespit ve değerlendirmeler neticesinde ise 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan "*düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu*" fiil unsuru bakımından saf (gerçek) ihmali suç özelliği gösterdiğinden bu suç tipinde teşebbüs hükümlerinin uygulanması kuramsal açıdan mümkün değildir. Saf (gerçek) ihmali suçlarda; teşebbüs kurumunda bir unsur olarak aranan *icrai hareket* bulunmadığı için söz konusu suç bakımından teşebbüs hükümlerinin uygulanması da mümkün değildir.

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan; "*düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçunun*" çok failli suç olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği hususunda da çalışmamız kapsamında kuramsal değerlendirmelerde bulunulmuştur. Şayet bu yönde bir kabul ile hareket edildiği takdirde; bunun hukuki sonucu olarak artık tek bir düzenleme kurulu üyesi tarafından söz konusu suç tipinin ihlal edilmesi mümkün olamayacağı

değerlendirilmiştir. Kanaatimizce, suç tipinin çok failli suç olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceğini belirleme açısından kanun koyucunun daha açık bir düzenleme yapması yerinde olacaktır. Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan suç tipi ile Kanun'un 11 ve 12 inci madde hükümleri birlikte değerlendirildiğinde; düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin üyelerinin görev ve sorumluluk ihlallerine yönelik belirlenen ceza sorumluluğunun kolektif nitelik taşıdığı gibi bir anlam da çıkabilecek niteliktedir ki; bu durum hem *kusur ilkesi* hem de *ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi* ile açık bir çelişki oluşturacak niteliktedir. Kanaatimizce bu suç tipinde ceza sorumluluğunun bilerek ve isteyerek (kasten) görev ihmalinde bulunan düzenleme kurulu başkanı veya ilgili üyelerinin sorumluluğu şeklinde anlaşılmalıdır. Dolayısı görevin ihmali yönünde herhangi bir kasıtlı davranışı bulunmayan kişilerin suç kapsamında ceza sorumluluğu gündeme gelmeyecektir.

Suçta iştirak bakımından öncelikle suç tipinin *özgü (mahsus) suç* olarak düzenlendiği göz önünde bulundurulmuştur. Öğretide de kabul edildiği üzere, *özgü (mahsus) suçlarda* ancak belirli sığata sahip olan kişiler "fail" olarak sorumlu tutulabilmektedir. Suç failinin ancak Kanun'un 9 uncu maddesinde belirtilen nitelikleri taşıması kaydı ile Kanun'un 10 uncu maddesinde belirtilen usule uygun şekilde idari makamlara yapılan bildirimde "*düzenleme kurulu başkan veya üyesi*" olarak yer almış olan kişiler olabileceği göz önünde bulunduğunda; herkesin bu suçta *müşterek fail* olarak katılmasının kuramsal açıdan mümkün olmadığı değerlendirilmiştir. Özgü (mahsus) suçlarda; iştirakin (suça katılmanın); *yardım etme* veya *azmettirme* şeklinde ise ortaya çıkabileceği ayrıca ifade edilmiştir. Kuramsal açıdan *çok failli suçlarda* da *azmettirme* veya *yardım etme* şeklinde suça katılmanın gerçekleşebileceği öğretide kabul edildiğinden hareketle; Kanun'un 28 nci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu'nun* şayet "çok failli suç" olarak kabul edilmesi halinde de *yardım etme* veya *azmettirme* şeklindeki iştirak türlerinin oluşabileceği değerlendirilmiştir.

İçtima bakımından suç tipinin TCK'nın 42 inci maddesi kapsamında bileşik suç oluşturmadığı belirtilmiştir. Kanaatimizce, saf (gerçek) ihmali suçlarda TCK'nun 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrası hükmünün uygulanması kuramsal açıdan mümkün görünmemektedir. Şöyle ki; TCK'nun 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrasında; "*Bir suç*

işleme kararının icrası kapsamında,..." ifadesine yer verilmektedir. Bu açık ifadede de anlaşılacağı üzere; sadece "*icrai hareketle işlenebilen suçların*" zincirleme suç hükmünün uygulanmasına konu olabileceği görüşünü benimsemekteyiz. Ancak; TKC'nun 43 üncü maddesinin 2 inci fıkrasında yer alan; "*Aynı suçun tek fiil ile birden fazla kişiye karşı işlenmesi durumunda da birinci fıkra hükmü uygulanır.*" hükmü kapsamına ise hem icrai hem de ihmali hareketle işlenebilen suçların uygulama alanına girebileceğini kabul etmekteyiz. Bu açıklamalara ek olarak; söz konusu suç tipinin mağdurunun belirlenebilir bir kişi olmadığı, toplumu oluşturan herkesin suçun mağduru olarak kabul edilmesi gerektiği hususu göz önünde bulundurulduğunda, zincirleme suçu düzenleyen TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 inci fıkrasının (*aynı nev'iden fikri içtima*) ise kuramsal açıdan bu suç tipi bakımından uygulanabilirliğinin bulunmadığını değerlendirmiş bulunmaktayız.

Düzenleme kurulu üyelerinin, Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde belirtilen görevlerini kasten yerine getirmemeleri (ihmal etmeleri) şeklindeki fiillerinin aynı zamanda farklı bir suç tipini ihlal etmesi halinde failin ceza sorumluluğunun ihlal edilen en ağır suçun cezası üzerinden TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenen fikri içtima hükümlerine göre belirlenmesi gerekecektir. Burada dikkat edilmesi gereken önemli husus ise her iki suç tipinin de ihmal suretiyle işlenen suçlardan olması gerekliliğidir. Aksi takdirde bir ihmali suç ile bir icrai suçun fail tarafından gerçekleştirilen tek fiil ile ihlal edilmesinin kuramsal açıdan mümkün olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma konumuz kapsamında değerlendirilen hususlardan biri de düzenleme kurulu üyelerinin Kanun'un 11 ve 12 inci maddelerinde belirtilen görevlerinden herhangi birini somut olayda kasten yerine getirmemeleri sonucunda Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan suç tipini ihlal etmelerinin yanı sıra; bu durumun aynı zamanda Kanun'un 23 üncü maddesini (*genellikle -h bendini*)¹⁵⁸⁴ ihlal etmesi nedeniyle kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenlenmesi veya yönetilmesi gelmektedir. Böyle bir durumda, düzenleme kurulu üyelerinin toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen veya yöneten kişiler olması nedeniyle Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek*,

¹⁵⁸⁴ 2911 sayılı TGYK'nın 23 üncü maddesinin (h)bendine göre; "*Bildirimde belirtilen amaç dışına çıkılarak*", yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşleri Kanun'a aykırı sayılmaktadır.

yönetmek veya bu nitelikteki hareketlere katılmak suçundan dolayı da ayrıca sorumlu tutulup tutulmayacaklarının hukuki açıdan değerlendirilmesi gerekmektedir. Kanaatimizce, Kanun'un 28 inci maddesinin 1 inci ve 3 üncü fıkralarında düzenlenmiş olan suç tipleri arasında fikri içtima kuralının uygulanması kuramsal açıdan mümkün görünmemektedir. Fikri içtima durumunun varlığından bahsedilebilmesi için fail tarafından gerçekleştirilen tek fiilin birden fazla ve farklı ceza normunu ihlal etmesi gerekmektedir. Değerlendirmeye konu edindiğimiz söz konusu suç tipleri incelendiğinde ise Kanun'un 28 inci maddenin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinin "icrai"; 3 üncü fıkrasında düzenlenen suç tipinin ise saf (gerçek) "ihmali" suç olduğu açık şekilde anlaşılabacaktır. Böyle bir durumda, failin somut olayda gerçekleştirdiği tek fiilin hem icrai hem de ihmali nitelik taşımasının kuramsal açıdan mümkün olmayacağını belirtmek gerekir. Fikri içtima bahsinde de ayrıca belirttiğimiz üzere; icrai ve ihmali suçlar arasında fikri içtima kuralının uygulamasının mümkün olmadığı öğretide de ifade edilmiştir. Kanaatimizce; söz konusu iki suç tipi arasında normların görünüşte içtimai türlerinden biri olarak *tüketen tüketilen norm* ilişkisinin gündeme gelebileceğini ifade etmek gerekmektedir. *Tüketen tüketilen norm* ilişkisinin birden fazla fiille ilişki olarak da gündeme gelebileceğini; bu durumun ise cezalandırılmayan önceki ve sonraki hareketler kapsamında ortaya çıkabileceği çalışmamız kapsamında kuramsal olarak ortaya konulmuştur. Dolayısı ile Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü ve 1 inci fıkralarında düzenlenen suç tipleri arasında bu türden bir görünüşte içtima ilişkisinin kabulü kanaatimizce de mümkün görülmektedir.

Kanun'un 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan; *düzenleme kurulu üyelerinin kanunda belirtilen görevleri yerine getirmemesi suçu* bakımından ceza sorumluluğu olarak *"altı aydan iki yıla kadar hapis cezası"* öngörülmüştür. Söz konusu suç bakımından kanun koyucu tarafından öngörülen yaptırım tür ve miktarı fiilin haksızlık içeriğini karşılaması açısından orantılı olarak değerlendirilmektedir.

Suç bakımından görevli ve yetkili mahkemenin; toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer *Asliye Ceza Mahkemesi* olduğu, ceza zaman aşımı süresinin *sekiz yıl*, dava zaman aşımı süresinin ise *on yıl* olduğu belirlenmiştir. Söz konusu suçun şikayete tabi olmadığı, res'sen soruşturulup kovuşturulan suçlardan olduğu tespit edilmiştir.

4-) 2911 sayılı TGYK'nın 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan *"güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve yürüyüşle ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçu"* çalışmamız kapsamında inceleme konusu edindiğimiz dördüncü suç tipidir. Söz konusu suç ile korunması amaçlanan hukuksal değerler öncelikle toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde görev yapmakta olan kamu görevlilerinin görevleri esnasında cebir, tehdit ve kasten yaralama şeklindeki hukuka aykırı müdahalelere karşı vücut dokunulmazlıkları ile kişi özgürlükleridir. Suç tipinin kamu idaresinin devamlılığını da güvence altına aldığı bu sebeple kamu düzeni ve güvenliğinin de suçla korunan hukuksal değer kapsamında olduğu kabul edilmiştir. Buna ek olarak toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını kullanan kişilerin söz konusu anayasal özgürlükleri de suç tipi ile dolaylı olarak korunmuş olduğu bu bağlamda korunan hukuksal değer birden fazla ve karma nitelik taşıdığı değerlendirilmiştir.

Suçun tipikliğe ilişkin maddi unsurları açısından bir değerlendirme yapıldığında; failin sıfatının suç bakımından önem arz etmediği, bu kapsamda etkinliğe katılarak toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını kullanan kişi veya kişiler ve hatta düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin dahi suçun faili olabileceği gibi etkinliğin dışındaki kişilerin de fail olabileceği tespit edilmiştir. Suçun mağduru, toplantı ve gösteri yürüyüşünde görev yapmakta olan ve aynı zamanda kanuni tipte yer alan hareketlere maruz kalan kamu görevlileridir. Kamu idaresinin ise suçtan zarar gören olarak nitelendirilmesi mümkün görülmektedir.

Fiil (eylem) unsuru bakımından Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenen *"güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve yürüyüşle ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçunun"* icrai davranışla işlenebilen, seçimlik hareketli ve aynı zamanda neticeli bir suç olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Suç tipinde belirtilen, *cebir ve şiddet* veya *tehdit* veya *nüfuz ve müessir fiil* şeklindeki hareketlerden en az birinin toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde görevlerini yaptıkları sırada kolluğa ya da etkinliği teknik araç ve gereçlerle tespiti için görevlendirilen kişilere karşı işlenmesi ve bu suretle ilgililerin görevlerini yapmalarının engellenmesi neticesinin ortaya çıkması ile suçun tamamlanmış olacağı değerlendirilmiştir. Manevi unsur açısından suç tipinde failin amaç veya saikine ayrıca yer verilmediği için *özel kast* aranmayacağı, *genel kastın* yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hukuka aykırılık unsuru bakımından suç tipi özellik arz etmemektedir. Failde ayrıca bir hukuka aykırılık bilincinin bulunmasına ise gerek yoktur. Fail tarafından toplantı ve gösteri yürüyüşü esnasında kolluk ve diğer kamu görevlilerine karşı gerçekleştirilen *cebir ve şiddet, tehdit ve nüfuz veya müessir kuvvet sarf etmek* şeklindeki fiiller belirli şartlar altında kamu görevlilerine karşı *meşru müdafaa hukuka uygunluk sebebinin* sınırları içinde kalınması kaydı ile hukuka uygun olarak nitelendirilebileceği değerlendirilmiştir. Bunun dışında, *ilgilinin rızası, hakkın kullanılması* veya *kanun hükmünü icra* hukuka uygunluk sebeplerinin maddi şartlarının bu suç bakımından oluşmayacağı değerlendirmesini belirtmiş bulunmaktayız.

Suçun özel görünüş şekilleri bakımından yapmış olduğumuz tespit ve değerlendirmeler neticesinde ise Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan "*güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçunun*" fiil unsuru bakımından *icrai hareketle* işlenebilen, *seçimlik hareketli* ve *neticeli bir suç* olarak değerlendirilmesinden dolayı TCK'nun 35 inci maddesinde düzenlenmiş olan teşebbüs hükümlerinin suç tipi açısından uygulanabileceği kanaatindeyiz.

İştirak hükümleri bakımından suç tipinin özellik arz etmediği, iştirak türlerinden her birinin suç kapsamında ortaya çıkabileceği değerlendirilmiştir.

İçtima bakımından söz konusu suç tipinin TCK'nın 42 inci maddesi kapsamında "*bileşik suç*" oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Suç tipinde belirlenen seçimlik hareketlerden her birinin TCK'da düzenlenmiş olan bağımsız suç tiplerine karşılık geldiğini öncelikle belirtmek gerekir. İlk seçimlik hareket; TCK'nun 108 inci maddesinde düzenlenmiş olan "*cebir suçunu*", ikinci seçimlik hareket; TCK'nun 106 ncı maddesinde düzenlenmiş olan "*tehdit suçunu*" ve son seçimlik hareket ise TCK'nun 86 ncı maddesinde düzenlenmiş olan "*kasten yaralama suçunu*" oluşturduğu gözetildiğinde; bu bağımsız suç tiplerinin unsurları incelenmekte olan suç tipinin fiil unsuruna dahil edilerek *bileşik suç* halini aldığı görülmektedir.

Suç tipinin, fiil unsuru bakımından *icrai hareketle* işlenebilen, *seçimlik hareketli* ve *neticeli bir suç* olduğu göz önünde bulundurulduğunda içtima hükümleri kapsamında *zincirleme suç* uygulamasına konu olabileceği kanaatini belirtmekteyiz. Toplantı veya gösteri yürüyüşünde görev yapmakta olan aynı kamu görevlisine karşı

tek suç işleme kararının icrası kapsamında birden fazla defa engel olunması halinde, fail hakkında TCK'nın zincirleme suçu düzenleyen 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrası hükmünün uygulanması gündeme gelebilecektir. Bunun yanı sıra; failin söz konusu seçimlik hareketlerden en az birini, etkinlikte görev yapmakta olan birden fazla kamu görevlisine karşı tek fiil kapsamında gerçekleştirmesi halinde ise TCK'nun 43 üncü maddesinin 2 inci fıkrası hükmünün uygulanması gerekecektir. Suç tipine konu olan fiilin aynı zamanda farklı hukuksal değeri koruması kaydı ile bir başka suç tipini de ihlal etmesi halinde ise TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan fikri içtima kuralının uygulanması söz konusu olacaktır. Suç tipinde, failin ceza sorumluluğunun belirlenmesine yönelik olarak "*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde*" ifadesine yer verildiği görülmektedir. Bu düzenlemenin hukuki niteliğinin yukarıda ayrıca izah edildiği üzere *normların (kanunların) görünüşte içtimai* hallerinden biri olan *asli norm tali norm* ilişkisi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan, *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak suçu* bakımından yaptırım tür ve miktarı olarak "*iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası*" öngörülmüştür. Kanaatimizce söz konusu suç bakımından kanun koyucu tarafından öngörülen yaptırım tür ve miktarının fiilin haksızlık içeriğini karşılaması bakımından (*hapis cezasının beş yıllık üst sınırı göz önünde bulundurulduğunda*) nispeten yüksek olduğu değerlendirilmektedir.

Suç bakımından görevli ve yetkili mahkemenin; toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer *Asliye Ceza Mahkemesi* olduğu, ceza zaman aşımı süresinin *sekiz yıl*, dava zaman aşımı süresinin ise *on yıl* olduğu belirlenmiştir. Söz konusu suçun şikayete tabi olmadığı, res'sen soruşturulup kovuşturulan suçlardan olduğu tespit edilmiştir.

5-) 2911 sayılı TGYK'nın 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan; "*toplantı ve gösteri yürüyüşlerine engel olma suçu*" çalışmamız kapsamında inceleme konusu edindiğimiz beşinci suç tipidir. Söz konusu suç ile korunan hukuksal değer kişilerin *toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğüdür*. Bunun yanı sıra kamu düzeninin de söz konusu suç tipiyle korunan değerler arasında yer aldığı kabul edilmiştir. Suçun tipikliğe ilişkin maddi unsurları açısından bir değerlendirme yapıldığında; tipiklikte yer alan seçimlik hareketleri gerçekleştirecek

kişinin belirli sığata veya özelliğıe sahip olması gerekmediğıinden herkes bu suçun faili olabilir. Suçun mağduru ise fail tarafından gerçekleştirilen seçimlik hareketler nedeniyle toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlükleri ihlal edilen kişilerdir. Devlet tüzel kişiliğı ise kanaatimizce suçtan zarar gören olarak nitelendirilebilir.

Fiil (eylem) unsuru bakımından, *icrai davranış* ile işlenebilen, *seçimlik hareketli* ve *neticeli* bir suçtur. Toplantı veya yürüyüşün yapılmasına *engel olma* veya devamına imkan vermeyecek tertipler ile toplantı veya yürüyüşü *ihlal etme* şeklindeki seçimlik hareketlerden en az birinin fail tarafından gerçekleştirilmesi ile suç tamamlanmaktadır.

Manevi unsur açısından *kasten* işlenebilen bir suçtur. Suç tipinde failin amaç veya saikine ayrıca yer verilmediğı için *özel kast* aranmaz, *genel kast* yeterlidir.

Hukuka aykırılık unsuru bakımından suç tipi özellik arz etmemektedir. Failde ayrıca bir hukuka aykırılık bilincinin bulunmasına ise gerek yoktur. *İlgilinin rızası*, *meşru savunma* ve *hakkın icrası* hukuka uygunluk sebeplerinin maddi koşullarının söz konusu suç kapsamında oluşmayacağı kanaatindeyiz. Ancak, 2911 sayılı TGYK'nın dördüncü ve beşinci bölümlerinde yer alan hükümler kapsamında toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin yetkili makamlar tarafından ertelenmesi, yasaklanması veya dağıtılması yönünde idari kararlarının alınması ve bu kapsamda kolluk tarafından etkinliğe yönelik sona erdirici kamusal müdahalelerin uygulanması belirli şartlar altında ihtimal dahilindedir. Kamu gücünü kullanana idari makamların kanundan kaynaklanan yetkilerini kullanmaları suretiyle toplantı veya gösteri yürüyüşünü engellemeleri veya sona erdirmeleri halinde *kanun hükmünü icra* hukuka uygunluk sebebinin varlığı kanaatimizce gündeme gelebilecektir.

Suçun özel görünüş şekilleri bakımından yapmış olduğumuz tespit ve değerlendirmeler neticesinde ise Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan; *"toplantı ve gösteri yürüyüşlerine engel olma suçu"* icrai hareketle işlenebilen *neticeli bir suç* olarak değerlendirilmesinden dolayı TCK'nun 35 inci maddesinde düzenlenmiş olan teşebbüs hükümlerinin suç tipi açısından uygulanabileceğı kanaatindeyiz.

İştirak hükümleri bakımından suç tipinin özellik arz etmediğı, iştirak türlerinden her birinin suç kapsamında ortaya çıkabileceğı değerlendirilmiştir.

İçtima bakımından söz konusu suç tipinin TCK'nın 42 inci maddesi kapsamında "*bileşik suç*" oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Fail tarafından tek suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda ve birden fazla defa söz konusu suç tipini ihlal etmesi halinde TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrası son cümlesi kapsamında "*zincirleme suç*" hükümlerinin uygulanabileceğini düşünmekteyiz. Suçun mağdurunun belirlenebilir bir kişi olmadığı hususu göz önünde bulundurulduğunda ise TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrasının (*aynı neviden fikri içtima*) bu suç kapsamında uygulama alanı bulmayacağını değerlendirmekteyiz. Suç tipine konu olan fiilin aynı zamanda farklı bir hukuksal değeri koruması kaydı ile bir başka suç tipini ihlal etmesi halinde TCK'nın 44 üncü maddesi kapsamında fikri içtima kuralı uygulanabilecektir. Suç tipinde failin ceza sorumluluğunun belirlenmesine yönelik olarak "*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde...*" ifadesine yer verildiği görülmektedir. Bu düzenlemenin hukuki niteliğinin yukarıda ayrıca izah edildiği üzere *normların (kanunların) görünüşte içtimai* hallerinden biri olan *asli norm tali norm* ilişkisi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Toplantı veya yürüyüşleri engelleme suçu esnasında fail tarafından cebir, tehdit veya kasten yaralama niteliğindeki fiillerin de icra edilmiş olması halinde failin ceza sorumluluğunun belirlenmesi açısından söz konusu fiillerin kime veya kimlere yöneltildiğinin tespiti önem taşımaktadır. Söz konusu fiillerin, toplantı veya gösteri yürüyüşünde görev yapmakta olan kolluğa veya diğer kamu görevlilerine yöneltilmiş olması halinde Kanun'un 28 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında düzenlenmiş olan *güvenlik kuvvetleri veya diğer görevlilere toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili görevlerini yaptıkları sırada mani olmak* suçu ihlal edilmiş olacaktır. Söz konusu fiillerin, düzenleme kurulu üyelerine veya katılımcılara yönelik gerçekleştirilmiş olması halinde ise TCK'da yer alan *cebir, tehdit veya kasten yaralama* suçlarının ihlal edildiğinden bahsedilebilecektir. Bu aşamada dikkat edilmesi gereken husus ise failin söz konusu suçları somut olayda gerçekleştirdiği birden fazla fiil ile ihlal edip etmediğidir. Failin, somut olayda gerçekleştirdiği birden fazla fiil ile ilişkili olarak, hem Kanun'un 29 uncu maddesindeki suç tipini hem de TCK'da düzenlenmiş olan cebir, tehdit veya yaralama suçlarından herhangi birini ihlal etmesi halinde ceza sorumluluğunun *gerçek içtima* kapsamında her bir suç açısından ayrıca belirlenmesi gerekecektir.

Kanun'un 29 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *toplantı veya gösteri yürüyüşlerine engel olma suçu*; yaptırım tür ve miktarı olarak "*dokuz aydan bir yıl altı aya kadar hapis cezası*" öngörülmüştür. Kanaatimizce söz konusu suç bakımından kanun koyucu tarafından öngörülen yaptırım tür ve miktarı fiilin haksızlık içeriğini karşılaması açısından orantılı olarak değerlendirilmektedir.

Suç bakımından görevli ve yetkili mahkemenin; toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer *Asliye Ceza Mahkemesi* olduğu, ceza zaman aşımı süresinin *sekiz yıl*, dava zaman aşımı süresinin ise *on yıl* olduğu belirlenmiştir. Söz konusu suçun şikayete tabi olmadığı, res'sen soruşturulup kovuşturulan suçlardan olduğu tespit edilmiştir.

6-) 2911 sayılı TGYK'nın 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan "*toplantı ve gösteri yürüyüşünde huzur ve sükunu bozma suçu*" çalışmamız kapsamında inceleme konusu edindiğimiz altıncı suç tipidir. Söz konusu suç ile korunan hukuksal değer in öncelikle kişilerin *toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlükleri* ile bu özgürlüğü kullandıkları esnadaki *huzur ve sükun duyguları* olduğu kabul edilmiştir. Suçun tipikliğe ilişkin maddi unsurları açısından bir değerlendirme yapıldığında, failin belirli sığata veya özelliğıe sahip olması gerekmediğinden herkes bu suçun faili olabilir. Suçun mağdur u ise etkinliğe katılmakla birlikte kanuni tipte yer alan tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemet fiillerine maruz kalarak yahut başka bir suretle huzur ve sükunu bozulan dolayısı ile Anayasadan kaynaklanan toplantı veya gösteri yürüyüşü özgürlükleri ihlal edilen kişilerdir. Devlet tüzel kişiliğı ise kanaatimizce *suçtan zarar gören* olarak nitelendirilebilir.

Fiil (eylem) unsuru bakımından söz konusu suç tipi ikiye ayrılarak incelenmiştir. İlk kısmında yer alan fiilin; "*gerçekleştirilmekte olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde huzur ve sükunu bozmak maksadıyla tehdit veya hakaret veya saldırı veya mukavemette bulunmak*" şeklinde belirlendiğı tespit edilmiştir. Bu ilk kısımda yer alan *seçimlik hareketler* sonucunda somut olay bakımından "*huzur ve sükunun bozulmuş olması*" şeklinde bir zarar neticenin ise ortaya çıkması kanun koyucu tarafından aranmamıştır. Dolayısı ile tipikliğ in bu ilk kısmında yer alan fiilin; *icrai davranışla işlenebilen, seçimlik hareketli, sırf hareket suçu* ve soyut tehlike suçu olduğu değerlendirilmiştir. Tipikliğ in ikinci kısımda yer alan fiilin ise "*gerçekleştirilmekte olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde başka herhangi bir suretle huzur ve sükunun bozulmasına sebebiyet vermek*" şeklinde düzenlendiğı

görülmektedir. Dolayısı ile tipikliğin bu ikinci kısımdaki fiil bakımından "*huzur ve sükunun bozulmuş olması*" şeklinde beliren zarar neticesinin kanun koyucu tarafından ayrıca arandığı anlaşılmaktadır. Tipikliğin ikinci kısımda yer alan bu fiilin aynı zamanda serbest hareketle işlenebileceği de değerlendirilmiştir.

Manevi unsur açısından söz konusu suç tipi kasten işlenebilmektedir. Tipikliğin ilk kısmında yer alan "*yapılmakta olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde huzur ve sükunu bozmak maksadıyla tehdit veya hakaret veya saldırı veya mukavemette bulunmak*" fiili açısından, failde ayrıca bir amaç (saik) bulunması gerekli olduğu için suç tipinin bu ilk kısmının "*özel kast*" ile işlenebileceğinin kabulü gerekmiştir. Suç tipinin ikinci kısmında yer alan; "*...veya başka bir suretle huzur ve sükunun bozulmasına sebebiyet verenler...*" fiili açısından ise "*genel kast*" yeterlidir.

Hukuka aykırılık unsuru bakımından bir değerlendirme yapıldığında; suç tipinin ilk kısmında yer alan fiil açısından TCK'da düzenlenmiş olan hukuka uygunluk sebeplerinden hiç birinin maddi koşullarının oluşmayacağı kanaatindeyiz. Suç tipinin ikinci kısmında yer alan fiil bakımından ise *meşru müdafaa* ve *ilgilinin rızası* hukuka uygunluk sebeplerinin maddi koşullarının oluşmayacağını, ancak *hakkın icrası* ve *kanun hükmünü icra* hukuka uygunluk sebeplerinin ise maddi şartlarının oluşabileceği kanaatindeyiz.

Suçun özel görünüş şekilleri bakımından yapmış olduğumuz tespit ve değerlendirmeler neticesinde ise Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan "*toplantı ve gösteri yürüyüşünde huzur ve sükunu bozma suçunun* tipikliğini oluşturan fiil bakımından hareket unsurundan bağımsız bir netice unsuruna ayrıca yer vermemesi göz önünde bulundurulduğunda, *sırf hareket suçu* ve *soyut tehlike suçu* olarak değerlendirilmesi gerekmiştir. Dolayısı ile bu ilk kısmı oluşturan fiil bakımından teşebbüs hükümlerinin uygulanmasının kural olarak mümkün olmadığını düşünmekteyiz. Tipikliğin ikinci kısmını oluşturan fiilin ise niteliği itibariyle serbest hareketle işlenebilen *neticeli bir suç* (zarar suçu) olarak değerlendirilmesi sonucu bu ikinci kısım için teşebbüs hükümlerinin uygulanmasının mümkün olduğu sonucuna varmış bulunmaktayız.

İştirak hükümleri bakımından suç tipinin özellik arz etmediği, iştirak türlerinden her birinin suç kapsamında ortaya çıkabileceği değerlendirilmiştir.

İçtima bakımından bir değerlendirme yapıldığında, suçun tipikliğe ilişkin ilk kısmını oluşturan fiil kapsamında belirlenmiş olan ilk seçimlik hareketin TCK'nun 106 ıncı maddesinde düzenlenmiş olan "tehdit suçunu", ikinci seçimlik hareketin TCK'nun 125 inci maddesinde düzenlenmiş olan "hakaret suçunu", üçüncü seçimlik hareketin ise TCK'nun 86 ncı maddesinde düzenlenmiş olan "kasten yaralama" suçunu oluşturduğu anlaşılmaktadır. Ancak, söz konusu suç tiplerinden her biri Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma suçunun* birer unsuruna dönüştükleri ve bu suretle tek fiil haline geldikleri için TCK'nın 42 inci maddesi kapsamında "bileşik suçun" varlığını kabul etmek gerekmiştir. Tipikliğin ikinci kısmında yer alan fiilin ise bileşik suç oluşturmadığını ifade etmek gerekmektedir. Suç tipinin, TCK'nın 43 üncü maddesi 1 inci fıkrası son cümlesi uyarınca zincirleme suç uygulamasına konu olabileceği, ancak 43 üncü maddenin 2 inci fıkrasının suç tipi bakımından uygulama imkanının bulunmadığı kanaatine ulaşılmıştır. Suç tipine konu olan fiilin aynı zamanda farklı bir hukuksal değeri koruması kaydı ile bir başka suç tipini ihlal etmesi halinde TCK'nın 44 üncü maddesinde düzenlenmiş olan fikri içtima kuralının uygulanması mümkün görünmektedir. Suç tipinde failin ceza sorumluluğunun belirlenmesine yönelik olarak; "*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde...*" ifadesine yer verildiği görülmektedir. Bu düzenlemenin hukuki niteliğinin yukarıda ayrıca izah edildiği üzere *normların (kanunların) görünüşte içtimai* hallerinden biri olan *asli norm tali norm* ilişkisi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Kanun'un 30 uncu maddesinde düzenlenmiş olan *huzur ve sükunu bozma suçunda* yaptırım tür ve miktarı olarak "*bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası*" öngörülmüştür. Kanaatimizce söz konusu suç bakımından kanun koyucu tarafından öngörülen yaptırım tür ve miktarı fiilin haksızlık içeriğini karşılaması açısından orantılı olarak değerlendirilmektedir.

Suç bakımından görevli ve yetkili mahkemenin; toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer *Asliye Ceza Mahkemesi* olduğu, ceza zaman aşımı süresinin *sekiz yıl*, dava zaman aşımı süresinin ise *on yıl* olduğu belirlenmiştir. Söz konusu suçun şikayete tabi olmadığı, res'sen soruşturulup kovuşturulan suçlardan olduğu tespit edilmiştir.

7-) 2911 sayılı TGYK'nın 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan "*kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçu*"

çalışmamız kapsamında inceleme konusu edindiğimiz yedinci suç tipidir. Suç ile korunan hukuksal değer, kamu düzeni ve güvenliğidir. Suçun tipikliğe ilişkin maddi unsurları açısından bir değerlendirme yapıldığında, failin belirli sığata veya özelliğı sahip olması gerekmediğinden herkes bu suçun faili olabilir. Suçla korunan hukuksal değerden hareketle suçun mağdurunun toplumu oluşturan herkes olduğı anlaşılmaktadır. Devlet tüzel kişiliğı ise kanaatimizce suçtan zarar gören olarak nitelendirilebilir.

Fiil (eylem) unsuru bakımından suç tipi; icrai davranışla işlenebilen, seçimlik hareketli bir suçtur. Suç tipinde yer alan seçimlik hareketler; düzenleme kurulu başkan ve en az altı üyesinin ad ve soyadları ile imzalarını taşımayan, basılı, çoğaltılmış veya el yazılı davetiye, levha veya ilanları (propaganda vasıtalarını) *hazırlamak, yazdırmak, bastırmak veya propaganda maksadıyla kullanmak*'tır. Tipiklikte yer alan söz konusu fiillerin niteliğı itibariyle ayrıca bir zarar neticesi içermemesi sebebiyle *sırf hareket suçu* ve *soyut tehlike suçu* olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Buna ek olarak, Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasının son cümlesinde; "*sair suretle Kanun'un 26 inci maddesindeki yasak ve şartlara uymamak*" şeklindeki fiilin de tipikliğe dahil edildiğı anlaşılmaktadır. Kanun'un 26 ncı maddesinde çağrı ve propaganda vasıtalarına ilişkin yasak ve şartlar dört ayrı fıkrada düzenlenmiştir. Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçu* bakımından; yukarıda yer verilen ve Kanun'un 26 ncı maddesinde düzenlenmiş olan yasak ve şartlara bilerek ve isteyerek (kasten) uyulmaması halinde de ceza sorumluluğı gündeme gelecektir. Burada dikkat edilmesi gereken önemli husus ise Kanun'un 26 ncı maddesinin 2 inci fıkrasında belirlenmiş olan yasağın; içerik itibariyle Kanun'un 31 inci maddesinin 2 inci fıkrasında ayrıca bağımsız bir suç tipi olarak düzenlenmiş olmasıdır. Kanun'un 26 ncı maddesinin 2 nci fıkrasına göre; "*propaganda alet veya araçlarında halkı suç işlemeye özendiren veya kışkırtan yazı veya resim bulundurulması*" yasaktır. Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen suç tipinde ise "*propaganda vasıtalarında halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik eder mahiyette yazı veya resim veya işaret bulundurulması bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis*" cezasını gerektirmektedir. Kanun'un 26 ncı maddesinin 2 nci fıkrasında belirlenmiş olan bu yasağın somut olayda fail tarafından ihlal edilmesi halinde ceza sorumluluğı Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipi kapsamında değil;

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen suç tipi kapsamında belirlenmesi gerekecektir.

Manevi unsur bakımından Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen suç tipinde yer alan tek bir seçimlik hareket dışında failin saikine yer verilmediği için diğer tüm seçimlik hareketler bakımından suç "*genel kast*" ile işlenebilecektir. Ancak; "*propaganda maksadıyla kullanmak*" şeklindeki seçimlik hareket bakımından failin saikine tipiklikte yer verildiği için fail tarafından bu fiilin ancak "*özel kast*" ile işlenebileceği değerlendirilmiştir.

Hukuka aykırılık unsuru bakımından bir değerlendirme yapıldığında; suç tipinde yer alan seçimlik hareketler bakımından *meşru savunma*, *ilginin rızası* ve *kanun hükmünü icra* hukuka uygunluk sebeplerinin maddi şartlarının oluşmayacağı kanaatini taşımaktayız. Ancak; Kanun'un 26 ncı maddesinde belirtilmiş olan yasak ve şartları ihlal etmemek kaydı ile basılı veya çoğaltılmış veya el ile yazılmış olan davetiye, levha veya ilan şeklindeki çağrı ve propaganda vasıtalarını ifade özgürlüğünün özel bir görünüm şekli olan toplantı veya gösteri yürüyüşü hakkını kullanmak kapsamında ve *hakkın icrası* hukuka uygunluk sebebi olarak değerlendirmek mümkün görünmektedir.

Suçun özel görünüş şekilleri bakımından yapmış olduğumuz tespit ve değerlendirmeler neticesinde ise Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçunun*, niteliği itibariyle icrai davranışla işlenebilen, *sırf hareket suçu* ve *soyut tehlike suçu* olması dolayısı ile kural olarak teşebbüse müsait olmadığı kabul edilmiştir.

İştirak hükümleri bakımından suç tipinin özellik arz etmediği, iştirak türlerinden her birinin suç kapsamında ortaya çıkabileceği değerlendirilmiştir. Ancak, suçun seçimlik hareketlerinden birini oluşturan; düzenleme kurulu başkan ve en az altı üyesinin ad ve soyadları ile imzalarını taşımayan, basılı, çoğaltılmış veya el yazılı davetiye, levha veya ilanları (propaganda vasıtalarını) "*propaganda maksadıyla kullanmak*" fiilinin ancak özel kast ile işlenebildiği göz önünde bulundurulduğunda bu seçimlik hareket bakımından fail olarak sorumlu tutulabilmek için suça katılan her bir kişinin aynı zamanda tipiklikte belirtilen saikle (amaçla) hareket etmesi gerekmektedir.

İçtima bakımından söz konusu suç tipinin TCK'nın 42 inci maddesi kapsamında "*bileşik suç*" oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Fail tarafından tek suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda ve birden fazla defa söz konusu suç tipini ihlal etmesi halinde TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrası son cümlesi kapsamında *zincirleme suç* hükümlerinin uygulanabileceğini düşünmekteyiz. Suçun mağdurunun belirlenebilir bir kişi olmadığı hususu göz önünde bulundurulduğunda ise TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrasının (*aynı neviden fıkri içtima*) bu suç kapsamında uygulama alanı bulmayacağını değerlendirmekteyiz. Suç tipine konu olan fiilin aynı zamanda farklı bir hukuksal değeri koruması kaydı ile bir başka suç tipini ihlal etmesi halinde ise TCK'nın 44 üncü maddesi kapsamında *fıkri içtima* kuralı uygulanabilecektir. Suç tipine konu olan fiil bakımından görünüşte içtima ilişkisine konu olabilecek özel bir düzenleme içermediği belirlenmiştir.

Kanun'un 31 inci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen *kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanma suçu* bakımından yaptırım tür ve miktarı olarak "*altı aydan bir yıla kadar hapis cezası*" öngörülmüştür. Kanaatimizce söz konusu suç bakımından kanun koyucu tarafından öngörülen yaptırım tür ve miktarı fiilin haksızlık içeriğini karşılaması açısından orantılı olarak değerlendirilmektedir.

Suç bakımından görevli ve yetkili mahkemenin; toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer *Asliye Ceza Mahkemesi* olduğu, ceza zaman aşımı süresinin *sekiz yıl*, dava zaman aşımı süresinin ise *on yıl* olduğu belirlenmiştir. Söz konusu suçun şikayete tabi olmadığı, res'sen soruşturulup kovuşturulan suçlardan olduğu tespit edilmiştir.

8-) 2911 sayılı TGYK'nın 31 inci maddesinin 2 ve 3 üncü fıkralarında düzenlenmiş olan "*kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu*" çalışmamız kapsamında inceleme konusu edindiğimiz sekizinci suç tipidir. Suç ile korunan hukuksal değer, kamu düzeni ve güvenliğidir. Suçun tipikliğe ilişkin maddi unsurları açısından bir değerlendirme yapıldığında, failin belirli sığata veya özelliğe sahip olması gerekmediğinden herkes bu suçun faili olabilir. Suçla korunan hukuksal değerden hareketle suçun mağdurunun ise toplumu oluşturan herkes olduğu anlaşılmaktadır. Devlet tüzel kişiliği ise kanaatimizce suçtan zarar gören olarak nitelendirilebilir.

Fiil (eylem) unsuru bakımından suç tipi; *icrai davranışla* işlenebilen, *seçimlik hareketli* bir suçtur. Söz konusu seçimlik hareketlerden ilki; "*Kanun'un 26 ıncı maddesinde belirtilmiş olan basılı, çoğaltılmış veya el ile yazılmış davetiye, levha veya ilan şeklindeki propaganda vasıtaları üzerinde suç işlemeye teşvik ve tahrik eder mahiyette resim veya yazı veya işaret bulundurmak*"tır. Suçun ikinci seçimlik hareketi ise "*suç işlemeye teşvik ve tahrik amacıyla başka araçlar kullanmak*"tır. Bu kapsamda söz konusu suç tipi fiil unsuru bakımından *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç) ve *soyut tehlike suçu* olarak değerlendirilmiştir. Suç tipine ilişkin madde başlığı ile suç tipini düzenleyen Kanun'un 31 inci maddesinin 2 inci ve 3 üncü fıkra hükümleri birlikte değerlendirildiğinde; Kanun koyucunun cezalandırmayı amaçladığı fiilin "*toplantı ve gösteri yürüyüşleri esnasında fail tarafından kullanılan propaganda vasıtaları aracılığı ile halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik etmek*" veya "*başka herhangi bir araçla halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik etmek*" olduğu dolaylı olarak anlaşılmaktadır. Kanun koyucunun bu konuda oluşabilecek tereddütleri tam anlamıyla gidermesi amacıyla suç tipini gözden geçirerek daha açık bir ifade kullanmak suretiyle tipikliği düzenlemesinin yerinde olacağını düşünmekteyiz.

Failin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için işlenmesi amaçlanan diğer bir ifade ile teşvik ve tahrik edilen suçun somut olayda gerçekleşmiş olmasına gerek yoktur. Ancak bu teşvik ve tahrik sonucunda amaçlanan suçların işlenmesi Kanun'un 31 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında cezayı arttıran nitelikli hal düzenlemesine konu edilmiştir. *Kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçunun*; ihmali hareketle işlenebileceği Kanun'da ayrıca ve açıkça düzenlenmediği için suçun sadece icrai hareketle işlenebileceği kanaatindeyiz. Söz konusu suçun; toplantı veya gösteri yürüyüşleri esnasında işlenmesi ve suça teşvik ve tahrik niteliğindeki hareketlerin fail tarafından ilgililere ulaşacak şekilde gerçekleşmesi gerektiği bu kapsamda "*aleniyetin oluşması gerektiği*" yönündeki öğretilerdeki görüşe biz de iştirak etmekteyiz. Kanun'un 31 inci maddesinin 2 inci fıkrası kapsamında; teşvik ve tahrik edilen suçun TCK'da veya diğer kanunlarda düzenlenmiş belirli bir suç tipine ilişkin olması gerekmektedir. Dolayısı ile suç teşkil etmeyen fiillerin (haksız fiil oluşturan davranışların) gerçekleştirilmesine yönelik teşvik ve tahrikte bulunmak fiillerinin Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan suçun tipikliğini ihlal etmeyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Manevi unsur bakımından Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen suç tipinde yer alan tek bir seçimlik hareket dışında failin saikine yer verilmediği için diğer tüm seçimlik hareketler bakımından suç *genel kast* ile işlenebilecektir. Ancak; "...ve bu maksatla başka araçlar kullanılmış olursa..." şeklindeki seçimlik hareket bakımından failin saikine tipiklikte ayrıca yer verildiği için bu fiilin ancak "*özel kast*" ile işlenebileceği anlaşılmaktadır.

Hukuka aykırılık unsuru bakımından bir değerlendirme yapıldığında; suç tipi açısından *ilgilinin rızası, meşru savunma, kanun hükmünü icra* hukuka uygunluk sebeplerinden hiçbirinin maddi şartlarının oluşmayacağı kanaatindeyiz. Ancak; söz konusu propaganda vasıtalarında yer alan ifadeler, suç işlemeye teşvik ve tahrik mahiyette olmamakla birlikte protesto amacını taşıyan eleştiri veya düşünce açıklaması niteliğinde olabilir. Bu gibi durumlarda ise ifade özgürlüğü ve toplantı gösteri yürüyüşü hakkının kullanılması sınırları içinde kalmak kaydı ile *hakkın kullanılması (icrası) hukuka uygunluk sebebinin* varlığından bahsedilebilecektir.

Suçun özel görünüş şekilleri bakımından yapmış olduğumuz tespit ve değerlendirmeler neticesinde ise Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen "*kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçunun*" niteliği itibarıyla *icrai davranışla* işlenebilen, *sırf hareket suçu* ve *soyut tehlike suçu* olması dolayısı ile kural olarak teşebbüse müsait olmadığını kabul etmekteyiz.

İştirak hükümleri bakımından suç tipinin özellik arz etmediği, iştirak türlerinden her birinin suç kapsamında ortaya çıkabileceği değerlendirilmiştir.

İçtima bakımından söz konusu suç tipinin TCK'nın 42 inci maddesi kapsamında "*bileşik suç*" oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Fail tarafından tek suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda ve birden fazla defa söz konusu suç tipini ihlal etmesi halinde TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrası son cümlesi kapsamında *zincirleme suç* hükümlerinin uygulanabileceğini düşünmekteyiz. Suçun mağdurunun belirlenebilir bir kişi olmadığı hususu göz önünde bulundurulduğunda ise TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrasının (*aynı neviden fıkri içtima*) bu suç kapsamında uygulama alanı bulmayacağını değerlendirmekteyiz. Suç tipine konu olan fiilin aynı zamanda farklı bir hukuksal değeri koruması kaydı ile bir başka suç tipini ihlal etmesi halinde ise TCK'nın 44 üncü maddesi kapsamında

fikri içtima kuralı uygulanabilecektir. Suç tipinde failin ceza sorumluluğunun belirlenmesine yönelik olarak; "*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde...*" ifadesine yer verildiği görülmektedir. Bu düzenlemenin hukuki niteliğinin yukarıda ayrıca izah edildiği üzere *normların (kanunların) görünüşte içtimai* hallerinden biri olan *asli norm tali norm* ilişkisi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Normların görünüşte içtimai başlığı altında ayrıca TCK'nun 214 üncü maddesinde düzenlenmiş olan, "*suç işlemeye tahrik suçu*" ile Kanun'un 31 inci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan "*kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçu*" arasındaki *özel norm genel norm* ilişkisi incelenmiştir.

Kanun'un 31 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan; "*kanuna aykırı propaganda vasıtaları ile suç işlemeye teşvik ve tahrik suçunda*" yaptırım tür ve miktarı olarak "*bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası*" öngörülmüştür. Kanun'un 31 inci maddesinin 3 üncü fıkrasına göre ise teşvik ve tahrik sonucunda suç işlenir veya suçun işlenmesine teşebbüs edilirse teşvik veya tahrikte bulunanlar hakkında bir nitelikli hal düzenlemesi olarak "*üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası*" öngörülmüştür.

Suç bakımından görevli ve yetkili mahkemenin; toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer *Asliye Ceza Mahkemesi* olduğu, ceza zaman aşımı süresinin *sekiz yıl*, dava zaman aşımı süresinin ise *on yıl* olduğu belirlenmiştir. Söz konusu suçun şikayete tabi olmadığı, res'sen soruşturulup kovuşturulan suçlardan olduğu tespit edilmiştir.

9-) 2911 sayılı TGYK'nın 32 inci maddesinin 1 ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan "*direnme suçu*" çalışmamız kapsamında inceleme konusu edindiğimiz dokuzuncu suç tipidir. Suçla korunan hukuksal değer öncelikle kamu ve güvenliğidir. Bununla birlikte, etkinlikte görev yapmakta olan kamu görevlilerinin (kolluk kuvvetlerinin) beden bütünlükleri ve kişi özgürlükleri de suç tipi ile dolaylı olarak korunmaktadır. Suçun tipikliğe ilişkin maddi unsurları açısından bir değerlendirme yapıldığında, failin belirli sığata veya özelliğe sahip olması gerekmediğinden herkes bu suçun faili olabilir. Korunan hukuki değerin kamu düzeni ve güvenliği olduğu düşünüldüğünde toplumu oluşturan herkes bu suçun mağduru olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte özellikle 32 inci maddenin 2 nci fıkrasında düzenlenen fiil bakımından direnme fiiline maruz kalan kamu görevlileri

(kolluk görevlileri) de suçun mağduru olarak kabul edilebilir. Devlet tüzel kişiliği ise kanaatimizce suçtan zarar gören olarak nitelendirilebilir.

Fiil (eylem) unsuru bakımından Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasında; kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahsız olarak katılanların kolluk tarafından gerçekleştirilen ihtar veya zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar etmeleri ceza yaptırımına bağlanmıştır. Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında ise ihtar ve zor kullanmaya rağmen, kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanmak suretiyle direnilmesi ceza yaptırımına bağlanmıştır. Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenen direnme suçu; fiil unsuru bakımından *ihmali hareketle* işlenebilen *soyut tehlike suçu* ve aynı zamanda *sırf hareket suçu* olmakla birlikte çalışmamız kapsamında kolluğa yönelik *pasif (ihmali) direnme* olarak nitelendirilmiştir. Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen direnme suçu ise; *icrai davranış* ile işlenebilen *sırf hareket suçu* ve aynı zamanda *soyut tehlike suçu* olarak değerlendirilmiş ve çalışmamız kapsamında kolluk görevlilerine yönelik *aktif (icrai) direnme* olarak nitelendirilmiştir. Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan pasif (ihmali) ve aktif (icrai) *direnme suçunun* ihlal edildiğinden bahsedilebilmesi için ise her şeyden önce a-) *kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün bulunması*, b-) *failin kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış olması (iştirak etmesi)*, c-) *etkinliğin dağılması gerektiğine yönelik yetkili kolluk görevlileri tarafından ihtarın yapılmış olması ve kolluk görevlileri tarafından zor kullanma yetkisine başvurulmuş olması* şeklinde tespit edilen bazı maddi koşulların gerçekleşmiş olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Manevi unsur bakımından Kanun'un 32 inci maddesinin 1 ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan pasif (ihmali) ve aktif (icrai) direnme suçları kasten işlenebilir. Kanaatimizce her iki fıkrada düzenlenen suç bakımından failin saiki önem taşımadığı için genel kast yeterlidir.

Hukuka aykırılık unsuru bakımından bir değerlendirme yapıldığında; suç tipi açısından *ilgilinin rızası, hakkın icrası ve kanun hükmünü icra* hukuka uygunluk sebeplerinin maddi şartlarının oluşmayacağı kanaatini taşımaktayız. Ancak; *meşru savunma* hukuka uygunluk sebebi bakımından suç tipinin özellik arz ettiği değerlendirilmiştir. Kanun'un 32 nci maddesinin 3 üncü fıkrasında ceza sorumluluğunun belirlenmesine ilişkin yer verilen düzenlemenin, hukuki niteliği

itibariyle meşru savunma hukuka uygunluk sebebinin Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci ve 2 inci fıkralarında düzenlenmiş olan pasif ve aktif direnme suçları bakımından belirlenmiş özel bir görünüş şekli olduğu değerlendirmesinde bulunulmuştur. Aynı düzenlemede yer alan ve fail hakkında daha az cezayı gerektiren halin ise söz konusu hukuka uygunluk sebebinde *sınırın aşılması durumları için getirildiği* yönündeki öğretideki görüşe iştirak edilmiştir. Ancak, aynı maddeye göre failin sınırı aşması durumu için öngörüldüğünü değerlendirdiğimiz *cezada indirim halinin* TCK'nun 27 inci maddesi hükmü ile doğrudan uyumlu olmadığı sonucuna da ulaşılmıştır. Söz konusu uyumsuzluğun kanun koyucu tarafından 32 nci maddenin 3 üncü fıkrasında yapılacak olan bir değişiklik ile giderilebileceği önerisini ifade etmiş bulunmaktayız.

Suçun özel görünüş şekilleri bakımından yapmış olduğumuz tespit ve değerlendirmeler neticesinde ise Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *pasif (ihmali) direnme suçu*; niteliği itibariyle *ihmali hareket* ile işlenebilen aynı zamanda *sırf hareket suçu* ve *soyut tehlike suçu* olduğu için teşebbüs hükümlerinin uygulanması kuramsal açıdan mümkün değildir. Kanun'un 32 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen *aktif (icrai) direnme suçunun* ise *sırf hareket suçu* ve *soyut tehlike suçu* olmasından dolayı kural olarak teşebbüs hükümlerinin uygulanmayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak; kolluk görevlilerine karşı direnme suçunu oluşturan cebir veya tehdit niteliğindeki hareketlerin zaman ve mekan bakımından bölünebilir özellik göstermesi halinde teşebbüsün varlığı söz konusu olabilir.

İştirak hükümleri bakımından, Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan pasif direnme suçunun, *saf (gerçek) ihmali suç* olarak nitelendirildiği ve bu tür suçlarda müşterek failliğin belirli şartlar altında gerçekleşmesi mümkün olduğu tespit edilmiştir. Bunun dışında saf (gerçek) ihmali suçlara, azmettirme suretiyle iştirak etmenin ise kuramsal açıdan mümkün olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan aktif direnme suçu bakımından ise iştirak türlerinden her birinin suç kapsamında ortaya çıkabileceği değerlendirilmiştir.

İçtima bakımından Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *pasif (ihmali) direnme suçunun* TCK'nın 42 inci maddesi kapsamında *bileşik suç* oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci

fikrasında düzenlenmiş olan *aktif (icrai) direnme suçunun* ise yapısı itibariyle *bileşik suç* özelliği gösterdiği anlaşılmıştır. Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan pasif (ihmali) direnme suçunun fiil unsuru bakımından saf (gerçek) ihmali suç olması dolayısı ile TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *zincirleme suç* hükmünün uygulanamayacağını ancak; Kanun'un 32 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan *aktif (icrai) direnme suçunda* zincirleme suçun uygulanabileceğini değerlendirmekteyiz. Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci ve 2 nci fıkralarında düzenlenmiş olan pasif (ihmali) ve aktif (icrai) direnme suçlarının TCK'nın 44 üncü maddesi kapsamında fikri ıçtima uygulamasına konu olabileceğini düşünmekteyiz. Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *pasif (ihmali) direnme suçu bakımından*; görünüşte ıçtima ilişkisine konu olabilecek özel bir durum veya düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, failin kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılması sonucu yapılan dağılma ihtar ve ardından gerçekleştirilen zor kullanmaya rağmen, kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanmak suretiyle direnmesi halinde Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiş olan *aktif (icrai) direnme suçunu* ihlal etmiş olmasına rağmen; faile uygulanacak olan ceza yaptırımı; Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrası ile TCK'nın 265 inci maddesinde öngörülen yaptırım miktarları üzerinden ve her birinin fail hakkında ayrı ayrı (gerçek ıçtima) uygulanması suretiyle belirlenecektir. Kanaatimizce, kanun koyucunun 2911 sayılı TGYK'nın 32 inci maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenen aktif (icrai) direnme suç ile 5237 sayılı TCK'nın 265 inci maddesinde düzenlenen direnme suçu arasında ortaya çıkan görünüşte ıçtima ilişkisini; *özel normun uygulama önceliği ilkesini* de göz önünde bulundurarak, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılmakla birlikte ihtar ve zor kullanmaya rağmen, kolluk görevlilerine karşı cebir ve tehdit kullanarak direnen failer bakımından ceza sorumluluğunu doğrudan doğruya Kanun'un 32 inci maddesinin 2 inci fıkrasında ayrıca ve açıkça belirlemesi daha isabetli olacaktır.

Kanun'un 32 nci maddesinin 1 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *pasif (ihmali) direnme suçu*; fail hakkında yaptırım tür ve miktarı olarak "*altı aydan üç yıla kadar hapis*" cezasını gerektirmektedir. Bunun yanı sıra *daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hal* düzenlemesine göre; söz konusu suçu toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyenlerin işleme halinde ise verilecek cezanın yarı oranında arttırılması

gerekmektedir. Hapis cezasının üst sınırı ve nitelikli hal düzenlemesi göz önünde bulundurulduğunda suç için öngörülen ceza miktarının nispeten ağır olduğunu düşünmekteyiz.

Kanun'un 32 nci maddesinin 2 inci fıkrasında düzenlenmiş olan *aktif (icrai) direnme suçu* ise; fail hakkında hükmedilecek olan yaptırım tür ve miktarını doğrudan doğruya belirlememiştir. Maddede yer alan hükme göre; ihtar ve zor kollanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanılarak direnilmesi halinde, ayrıca TCK'nın 265 inci maddesinde tanımlanan suçtan dolayı cezaya hükmedilmesi gerekmektedir. Bu durumda; söz konusu suç tipini ihlal eden fail hakkında Kanun'un 32 inci maddesinin 1 inci fıkrasına göre verilecek olan "*altı aydan üç yıla kadar hapis cezasının*" yanı sıra TCK'nın 265 inci maddesinde düzenlenmiş olan *görevi yaptırmamak için direnme suçu* için öngörülen "*altı aydan üç yıla kadar hapis cezası*" da göz önünde bulundurularak ayrıca bir cezaya hükmedilmesi gerekecektir. Kanun'un 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında yapılacak olan bir değişiklik ile söz konusu suça ilişkin yaptırım tür ve miktarının ilgili fıkra içeriğinde bağımsız olarak belirlenmesinin daha yerinde bir tercih olacağını ifade etmemiz gerekmektedir.

Suç bakımından görevli ve yetkili mahkemenin; toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer *Asliye Ceza Mahkemesi* olduğu, ceza zaman aşımı süresinin *sekiz yıl*, dava zaman aşımı süresinin ise *on yıl* olduğu belirlenmiştir. Söz konusu suçun şikayete tabi olmadığı, res'sen soruşturulup kovuşturulan suçlardan olduğu tespit edilmiştir.

10-) 2911 sayılı TGYK'nın 33 inci maddesinin (a) bendinde düzenlenmiş olan "*toplantı ve yürüyüşe silahlı katılma suçu*" çalışmamız kapsamında inceleme konusu edindiğimiz onuncu suç tipidir. Suç ile korunan hukuksal değer öncelikle kamu düzeni ve güvenliğidir. Suç ile ceza yaptırımına konu edilen fiiller içerik itibariyle değerlendirildiği takdirde aynı zamanda toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılan kişilerin can ve mal güvenlikleri ile barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüklerinin de dolaylı olarak korunduğu kabul edilmiştir. Suçun tipikliğe ilişkin maddi unsurları açısından bir değerlendirme yapıldığında, failin belirli sığata veya özelliğe sahip olması gerekmediğinden herkes bu suçun faili olabilir. Suçla korunan hukuksal değerler göz önünde bulundurulduğunda, toplumu oluşturan herkesin suçun

mağduru olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Devlet tüzel kişiliği ise kanaatimizce suçtan zarar gören olarak nitelendirilebilir.

Fiil (eylem) unsuru bakımından Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenen suç tipinde iki ayrı seçimlik hareket ceza sorumluluğuna konu edilmiştir. Bunlardan ilki; Kanun'un 23 üncü maddesinin (b) bendinde belirtilmiş olan silahları taşımak suretiyle toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmaktır. İkinci seçimlik hareket ise kimliği gizlemek amacıyla yüzün tamamen veya kısmen bez ve sair unsurlarla örtülerek toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmaktır. Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenen suç niteliği itibariyle zarar suçu (neticeli suç) değil, *sırf hareket suçu* ve *soyut tehlike suçu*'dur. Kanuni tipte belirtilen seçimlik hareketlerden en az birinin fail tarafından gerçekleştirilmesi halinde suç tamamlanmış olacaktır.

Manevi unsur bakımından Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenen suç tipinin; ilk seçimlik hareket bakımından "*genel kast*", ikinci seçimlik hareket bakımından ise saik (amaç) unsuruna yer vermiş olması nedeni ile "*özel kast*" ile işlenebileceği değerlendirilmiştir.

Hukuka aykırılık unsuru bakımından bir değerlendirme yapıldığında; Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenmiş olan her iki seçimlik hareketin de özellik arz etmediği düşüncesindeyiz. Dolayısı ile fail açısından tipik fiili hukuka uygun hale getirebilecek herhangi uygunluk sebebinin maddi şartlarının somut olayda oluşmayacağı kanaatini taşımaktayız. Ancak, toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde görev yapmakta olan kolluk yetkililerinin kanundan kaynaklanan silah taşıma yetkileri göz önünde bulundurulduğunda bu durum söz konusu kişiler açısından *kanun hükmünü icra* hukuka uygunluk sebebinin varlığını gündeme getirecektir.

Suçun özel görünüş şekilleri bakımından yapmış olduğumuz tespit ve değerlendirmeler neticesinde ise Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenmiş olan her iki seçimlik hareketin de *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç) ve *soyut tehlike suçu* olmasından dolayı kural olarak teşebbüs hükümlerinin uygulanması mümkün değildir.

İştirak hükümleri bakımından suç tipinin özellik arz etmediği, iştirak türlerinden her birinin suç kapsamında ortaya çıkabileceği değerlendirilmiştir.

İçtima bakımından söz konusu suç tipinin, TCK'nın 42 inci maddesi kapsamında *bileşik suç* oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Fail tarafından tek suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda ve birden fazla defa söz konusu suç tipini ihlal etmesi halinde TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrası son cümlesi kapsamında *zincirleme suç* hükümlerinin uygulanabileceğini düşünmekteyiz. Suçun mağdurunun belirlenebilir bir kişi olmadığı hususu göz önünde bulundurulduğunda ise TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrasının (*aynı neviden fıkri içtima*) bu suç kapsamında uygulama alanı bulmayacağını değerlendirmekteyiz. Suç tipine konu olan fiilin aynı zamanda farklı bir hukuksal değeri koruması kaydı ile bir başka suç tipini ihlal etmesi halinde ise TCK'nın 44 üncü maddesi kapsamında *fıkri içtima* kuralı uygulanabilecektir.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenen suç tipi ile 3713 sayılı TMK'nın 7 nci maddesinin ek fıkrasında düzenlenen suç tipi arasında kanaatimizce *özel norm genel norm* ilişkisi şeklinde ortaya çıkan görünüşte içtimai ilişkisi bulunmaktadır. Bu kapsamda, terör örgütü propagandasına dönüştürülen toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılan kişi veya kişilerin, kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen örtmeleri halinde artık genel norm niteliğindeki Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendi değil; özel norm niteliği öne çıkan 3713 sayılı TMK'nın 7 nci maddesinde düzenlenen suç tipi kapsamında failin ceza sorumluluğu gündeme gelecektir. Failin yanında bulundurduğu ruhsatsız silah veya bıçak ile bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış olması halinde ise söz konusu davranışı hem 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun'un 13 üncü ve 15 inci maddelerinde düzenlenen suç tiplerini hem de Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenen suç tipini ayrı ayrı ihlal etmiş olacağı için failin ceza sorumluluğunun gerçek içtima kapsamında her bir suç bakımından ayrıca belirlenmesi gerekecektir.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) bendinde düzenlenmiş olan suç tipine göre; toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahla katılmak veya kimliği gizlemek amacıyla yüzü tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örtterek katılmak "*iki yıl altı aydan dört yıla kadar hapis*" cezasını gerektirmektedir.

Suç bakımından görevli ve yetkili mahkemenin; toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer *Asliye Ceza Mahkemesi* olduğu, ceza zaman aşımı süresinin *sekiz yıl*, dava zaman aşımı süresinin ise *on yıl* olduğu belirlenmiştir. Söz

konusu suçun şikayete tabi olmadığı, res'sen soruşturulup kovuşturulan suçlardan olduğu tespit edilmiştir.

11-) 2911 sayılı TGYK'nın 33 inci maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan suç tipi çalışmamız kapsamında inceleme konusu edindiğimiz on birinci suç tipidir. Suç ile korunan hukuksal değer öncelikle kamu düzeni ve güvenliğidir. Suç ile ceza yaptırımına konu edilen fiiller içerik itibariyle değerlendirildiği takdirde toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılan kişilerin barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüklerinin de dolaylı olarak korunduğu kabul edilebilir. Suçun tipikliğe ilişkin maddi unsurları açısından bir değerlendirme yapıldığında, failin belirli sığata veya özelliğe sahip olması gerekmediğinden herkes bu suçun faili olabilir. Toplumu oluşturan herkesin suçun mağduru olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Devlet tüzel kişiliği ise kanaatimizce suçtan zarar gören olarak nitelendirilebilir.

Fiil (eylem) unsuru bakımından Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenen suç tipinde birden fazla seçimlik hareket bulunmaktadır. Bu hareketler sırasıyla; *"yasa dışı örgüt ve topluluklara ait amblem veya işaret taşıyarak,"* veya *"yasa dışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaretleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyerek,"* veya *"kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşıyarak,"* veya *"kanunların suç saydığı nitelikte sloganlar söyleyerek veya ses cihazları ile yayınlayarak,"* toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılmak şeklindedir. Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenen seçimlik hareketler herhangi bir zarar neticesi içermemektedir. Failin her biri icrai nitelik taşıyan söz konusu seçimlik hareketlerden en az birini katıldığı toplantı veya gösteri yürüyüşünde gerçekleştirmesi halinde suç tamamlanmış olacaktır. Bu sebeple ile söz konusu suç tipi *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç) ve *soyut tehlike suçu* olarak değerlendirilmiştir. Suç tipinde yer alan tüm seçimlik hareketler niteliği bakımından aynı zamanda *bağlı hareketli*'dir. Failin ceza sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için failin suç tipinde belirtilen seçimlik hareketleri gerçekleştirmesinin yanı sıra toplantı veya gösteri yürüyüşüne de katılmış olması gerekmektedir.

Manevi unsur açısından *kasten* işlenebilen bir suçtur. Suç tipinde failin amaç veya saikine ayrıca yer verilmediği için *özel kast* aranmaz, *genel kast* yeterlidir.

Hukuka aykırılık unsuru bakımından bir değerlendirme yapıldığında, Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenen dört seçimlik hareketi fail bakımından hukuka uygun hale getirebilecek herhangi bir uygunluk sebebinin maddi koşulunun somut olayda oluşmayacağı kanaatini taşımaktayız.

Suçun özel görünüş şekilleri bakımından yapmış olduğumuz tespit ve değerlendirmeler neticesinde ise Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendinde düzenlenmiş olan dört seçimlik hareketin de *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç) ve *soyut tehlike suçu* olmasından dolayı kural olarak teşebbüs hükümlerinin uygulanması mümkün değildir.

İştirak hükümleri bakımından suç tipinin özellik arz etmediği, iştirak türlerinden her birinin suç kapsamında ortaya çıkabileceği değerlendirilmiştir.

İçtima bakımından söz konusu suç tipinin, TCK'nın 42 inci maddesi kapsamında *bileşik suç* oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Fail tarafından tek suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda ve birden fazla defa söz konusu suç tipini ihlal etmesi halinde TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrası son cümlesi kapsamında *zincirleme suç* hükümlerinin uygulanabileceğini düşünmekteyiz. Suçun mağdurunun belirlenebilir bir kişi olmadığı hususu göz önünde bulundurulduğunda ise TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrasının (*aynı neviden fikri içtima*) bu suç kapsamında uygulama alanı bulmayacağını değerlendirmekteyiz. Suç tipine konu olan fiilin aynı zamanda farklı bir hukuksal değeri koruması kaydı ile bir başka suç tipini ihlal etmesi halinde ise TCK'nın 44 üncü maddesi kapsamında *fikri içtima* kuralı uygulanabilecektir.

Kanaatimizce, 3713 sayılı TMK'nın 7 nci maddesinin 2 nci fıkrasının (b) bendine düzenlenen suç tipi ile Kanun'un 33 üncü maddesinin (a) ve (b) bentlerinde düzenlenen suç tipi arasında *özel norm genel norm* ilişkisi şeklinde beliren *normların görünüşte içtimai* durumu söz konusudur. Dolayısı ile somut olayda bütün unsurları ile gerçekleştiği takdirde *özel norm* niteliğine sahip olan 3713 sayılı TMK'nın 7 nci maddesinin (b) bendinde düzenlenen suç tipinin fail açısından uygulama önceliğinin ortaya çıkması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Kanun'un 33 üncü maddesinin 2 inci fıkrasında ise *suç tipine özgü bir içtima düzenlemesine* yer verilmiştir. Bu düzenlemeye göre; "*toplantı veya gösteri yürüyüşün kanuna aykırı olması halinde ve dağılmamak için direnildiği takdirde ayrıca Kanun'un 32 nci maddesinde düzenlenen*

direnme suçundan dolayı" faile ceza verilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Kanaatimizce, Kanun koyucunun 33 üncü maddenin 2 inci fıkrası ile bu şekilde bir içtima kuralı düzenlemiş olmasaydı dahi failin somut olayda hem 32 nci maddede düzenlenen suç tipini hem de 33 üncü maddede düzenlenen suç tipini ihlal etmesi halinde bunların tek fiil olarak nitelendirilmesi mümkün olmayacağı için ceza sorumluluğunun da her bir suç bakımından ayrı ayrı (gerçek içtima) belirlenmesi gerekeceğini ifade etmiş bulunmaktayız.

Kanun'un 33 üncü maddesinin (b) bendine düzenlenen suç tipinde "*altı aydan üç yıla kadar hapis cezası*" yaptırım olarak öngörülmüştür.

Suç bakımından görevli ve yetkili mahkemenin; toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer *Asliye Ceza Mahkemesi* olduğu, ceza zaman aşımı süresinin *sekiz yıl*, dava zaman aşımı süresinin ise *on yıl* olduğu belirlenmiştir. Söz konusu suçun şikayete tabi olmadığı, res'sen soruşturulup kovuşturulan suçlardan olduğu tespit edilmiştir.

12-) 2911 sayılı TGYK'nın 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan "*halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak suçu*" çalışmamız kapsamında inceleme konusu edindiğimiz on ikinci ve sonuncu suç tipidir. Suç ile korunan hukuksal değer öncelikle kamu düzeni ve güvenliğidir. Suç ile ceza yaptırımına konu edilen fiiller içerik itibariyle değerlendirildiği takdirde toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılan kişilerin barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü gerçekleştirme özgürlüklerinin dolaylı olarak korunduğu kabul edilebilir. Suçun tipikliğe ilişkin maddi unsurları açısından bir değerlendirme yapıldığında, failin belirli sığata veya özelliğe sahip olması gerekmediğinden herkes bu suçun faili olabilir. Suçla korunan hukuksal değerler göz önünde bulundurulduğunda, toplumu oluşturan herkesin suçun mağduru olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Devlet tüzel kişiliği ise kanaatimizce suçtan zarar gören olarak nitelendirilebilir.

Fiil (eylem) unsuru bakımından Kanun'un 34 üncü maddesi özellik arz etmektedir. Kanun koyucu söz konusu madde ile suç tipini ihdas etmesine ve karşılığında ceza yaptırımını belirlemesine rağmen suçun fiil unsurunu doğrudan doğruya düzenlememiştir. Kanun'un 34 üncü maddesinde yer alan atıf nedeniyle fiil unsuru Kanun'un 27 nci maddesinin de göz önünde bulundurulması suretiyle belirlenebilmektedir. Kanun'un 27 nci maddesine göre; "*Halka karşı, a-) doğrudan*

doğruya veya ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç ile söz söyleyerek veya seslenerek veya b-) basılmış veya çoğaltılmış veya elle yazılmış veya çizilmiş kağıtları duvarlara veya diğer yerlere yapıştırarak veya dağıtarak veya c-) benzeri araç ve yollarla, halkı kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak" yasaktır. Bu yasağa aykırı hareket edilmesi ise Kanun'un 34 üncü maddesi kapsamında suç olarak düzenlenmiştir. Kanun koyucunun suç tipini araç ve amaç fiillerden oluşan *bağlı hareketli suç* olarak düzenlenmiş olduğu belirlenmiştir. Araç ve amaç fiillerin kendi içinde birden fazla olması ve failin her iki gruptan en az bir hareketi gerçekleştirmesi ile suçun tamamlanması mümkün olacağı için suçun aynı zamanda seçimlik hareketli olduğu da değerlendirilmiştir. Suç tipinde yer alan seçimlik hareketlerin her biri ise icrai nitelik taşımaktadır. Suç tipinde hareket unsurundan bağımsız bir netice unsuru bulunmadığı için *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç) ve *soyut tehlike suçu* olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

Manevi unsur açısından *kasten* işlenebilen bir suçtur. Suç tipinde failin amaç veya saikine ayrıca yer verilmediği için *özel kast* aranmaz, *genel kast* yeterlidir.

Hukuka aykırılık unsuru bakımından bir değerlendirme yapıldığında söz konusu suç tipinin özellik arz etmediğini, kanuni tipte yer verilen araç ve amaç fiilleri somut olayda fail açısından hukuka uygun hale getirebilecek bir hukuka uygunluk sebebinin maddi şartlarının oluşmayacağı kanaatini taşımaktayız.

Suçun özel görünüş şekilleri bakımından yapmış olduğumuz tespit ve değerlendirmeler neticesinde ise Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan "*halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak suçunun*" *sırf hareket suçu* (neticesi harekete bitişik suç) ve *soyut tehlike suçu* olmasından dolayı kural olarak teşebbüs hükümlerinin uygulanması mümkün değildir.

İştirak hükümleri bakımından suç tipinin özellik arz etmediği, iştirak türlerinden her birinin suç kapsamında ortaya çıkabileceği değerlendirilmiştir.

İçtima bakımından söz konusu suç tipinin, TCK'nın 42 inci maddesi kapsamında *bileşik suç* oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Fail tarafından tek suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda ve birden fazla defa söz konusu suç tipini ihlal etmesi halinde TCK'nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrası son cümlesi kapsamında *zincirleme suç* hükümlerinin uygulanabileceğini düşünmekteyiz.

Suçun mağdurunun belirlenebilir bir kişi olmadığı hususu göz önünde bulundurulduğunda ise TCK'nın 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrasının (*aynı neviden fikri içtima*) bu suç kapsamında uygulama alanı bulmayacağını değerlendirmekteyiz. Suç tipine konu olan fiilin aynı zamanda farklı bir hukuksal değeri koruması kaydı ile bir başka suç tipini ihlal etmesi halinde ise TCK'nın 44 üncü maddesi kapsamında *fikri içtima* kuralı uygulanabilecektir. Suç tipinde, failin ceza sorumluluğunun belirlenmesine yönelik olarak "*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde...*" ifadesine yer verildiği görülmektedir. Bu düzenlemenin hukuki niteliğinin yukarıda ayrıca izah edildiği üzere *normların (kanunların) görünüşte içtimai* hallerinden biri olan *asli norm tali norm* ilişkisi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Kanaatimizce, TCK'nın 217 nci maddesinde düzenlenmiş olan "*kanunlara uymamaya tahrik suçu*" ile Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan "*halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak suçu*" arasında *özel norm genel norm* ilişkisi şeklinde beliren bir *normların görünüşte içtimai* durumu söz konusudur. Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenen suç tipinin, TCK'nın 217 inci maddesinde düzenlenmiş olan suç tipine nazaran fiil unsuru bakımından daha ayırt edici ek unsurlara yer verdiğini, dolayısı ile *özel norm* niteliğine sahip olduğunu çalışmamız kapsamında değerlendirmiş bulunmaktayız.

Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan *halkı kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak suçunda* fail bakımından iki ayrı yaptırım öngörülmüştür. Kanun koyucu, failin Kanun'un 27 nci maddesinde düzenlenen kışkırtma yasağına aykırı davranması suretiyle Kanun'un 34 üncü maddesinde düzenlenmiş olan suç tipini ihlal etmesi sonucu olarak; "*toplantı veya yürüyüşün vuku bulmamış veya vuku bulmuş olup da ilk emir ve ihtar üzerine dağılmış olması halinde*" "*bir yıl altı aydan dört yıla kadar hapis cezası*" öngörmüştür. Şayet, "*toplantı veya yürüyüş zorla dağıtılmış ise*" bu durumda fail hakkında "*üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası*" öngörülmüştür. Kanaatimizce, failin cezalandırılabilmesi için suç tipinde öngörülmüş olan söz konusu koşullar hukuki niteliği itibariyle *objektif cezalandırılabilme koşullu* olarak değerlendirilmelidir.

Suç bakımından görevli ve yetkili mahkemenin; toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapıldığı yer *Asliye Ceza Mahkemesi* olduğu, ceza zaman aşımı süresinin *sekiz yıl*, dava zaman aşımı süresinin ise *on yıl* olduğu belirlenmiştir. Söz

konusu suçun şikayete tabi olmadığı, res'sen soruşturulup kovuşturulan suçlardan olduğu tespit edilmiştir.

Tez çalışmamız kapsamında değerlendirdiğimiz son konu başlığı ise 2911 sayılı TGYK'da yer alan suç tipleri ile ilişkili olarak ceza muhakemesi hukuku kurallarında gündeme gelen bazı güncel gelişmelerdir. Bu çerçevede öncelikle, 27 Mart 2015 tarihli ve 6638 sayılı Kanun'un 13 üncü maddesi ile 5271 sayılı CMK'nın *gözaltı koruma tedbirini* düzenleyen 91 inci maddesine eklenen 4 üncü fıkra hükmü ele alınmıştır. Söz konusu düzenleme ile 2911 sayılı TGYK'nın 33 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının (a) bendinde yer alan "*toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahla katılma suçu*" bakımından; suç üstü hallerle sınırlı olacak şekilde ve mülki amirler tarafından belirlenecek olan kolluk amirleri tarafından yirmidört saate kadar ve ayrıca şiddet olaylarının yaygınlaşması sonucu kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına yol açabilecek toplumsal olaylar sırasında ve toplu olarak işlenen suçlarda ise kırksekiz saate kadar savcı kararı olmaksızın gözaltı kararı verilebilecektir. Düzenlemenin mevcut hali ile uygulamada bir çok sorunun ortaya çıkmasına yol açabilecek nitelikte olduğu öğretilde ortaya konulan görüşler çerçevesinde ilgili konu başlığı altında açıklanmaya çalışılmıştır. Bu konuda çözüm önerisi olarak ise kanun koyucunun düzenlemeyi gözden geçirerek belirtilen eleştiriler doğrultusunda bir değişikliğe gitmesinin daha isabetli bir yaklaşım olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

5271 sayılı CMK'da kanun koyucu tarafından gerçekleştirilen bir diğer önemli değişiklik ise *tutuklama koruma tedbirini* düzenleyen 100 üncü maddenin 3 üncü fıkrasına 27 Mart 2015 tarihli ve 6638 sayılı Kanun'un 14 üncü maddesi ile eklenen (g) bendine ilişkin düzenlemedir. Bu düzenleme ile birlikte tutuklama nedeni var sayılabilecek hallerden biri olarak maddede belirtilen katalog suçlar arasına 2911 sayılı TGYK'nın 33 üncü maddesinde sayılan suçlar da dahil edilmiştir. Bu düzenleme hakkında öğretilde yer alan görüşler çerçevesinde eleştirilerimizi belirtmiş bulunmaktayız. Şöyle ki, tutuklama koruma tedbiri açısından tutuklama nedeni var sayılabilecek sebeplerden biri olarak *katalog suç* düzenlemesinin bizatihi kendisinin uygulamada sorun oluşturduğu eleştiri konusu edilirken, 2911 sayılı TGYK'nın 33 üncü maddesinin (a) ve (b) bentlerinde düzenlenen suç tiplerinin de bu katalog uygulamasına dahil edilmesinin hukuk devleti ilkesi açısından uygun bir yaklaşım olmadığı değerlendirilmiştir. Bu nedenle söz konusu düzenlemenin de yukarıda

olduğu gibi kanun koyucu tarafından gözden geçirilerek 2911 sayılı TGYK'nın 33 üncü maddesinin (a) ve (b) bentlerinde yer alan suçların; tutuklama koruma tedbiri açısından katalog suç uygulamasından çıkartılmasının yerinde bir tercih olacağını düşünmekteyiz.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün ceza hukuku bakımından sınırlarını belirlemek amacıyla çalışmamız kapsamında ayrıntılı olarak incelemeye çalıştığımız 2911 sayılı TGYK'nın 28 ile 34 üncü maddeleri arasında düzenlenen suç tiplerine ilişkin tespit ve değerlendirmelerimizi, sorunlu olarak belirlediğimiz hususları ve bu konudaki çözüm önerilerimizi sonuç bölümünde yukarıda belirtilen şekli ile her bir suç tipi bakımından ayrı ayrı özetlemeye çalışmış bulunmaktayız.

Tez çalışmamıza ilişkin sonuç bölümünü tamamlarken, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğünün ceza hukuku bakımından sınırlarını değerlendirmek amacıyla inceleme konusu edindiğimiz 2911 sayılı TGYK ve içeriğinde düzenlenen suç tipleri hakkında genel bir değerlendirme yapmanın da faydalı olacağını düşünmekteyiz. Bu açıdan aşağıda belirttiğimiz hususların da göz önünde bulundurulmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz.

08.10.1983 tarih ve 18185 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandıktan üç ay sonra yürürlüğe girmiş olan 2911 sayılı TGYK'nunda düzenlenen suç tipleri, aynı tarihte yürürlükte olan 765 sayılı TCK hükümleri kapsamında benimsenmiş olan suç kuramına göre ihdas edilmiştir. Oysa ki, 01.06.2005 tarihinde yeni Türk Ceza Adaleti Sistemi kapsamında ceza hukuku alanında ülkemizde köklü bir değişim süreci yaşanmış bu doğrultuda, 5237 sayılı TCK yürürlüğe girmiştir. Bu yeni ceza kanunu ile birlikte suç kuramı bakımdan da oldukça önemli değişiklikler gündeme gelmiştir. Her ne kadar 2911 sayılı TGYK'da düzenlenen suç tiplerine ilişkin kanun koyucu tarafından gerçekleştirilen bir takım güncellemeler söz konusu olmuş olsa da, bunların yeni ceza adaleti sistemi ve suç kuramı kapsamında çalışmamız kapsamında belirtmiş olduğumuz problemleri tam olarak gideremediği anlaşılmaktadır. Bu sebeple tez çalışmamız kapsamında inceleme konusu edindiğimiz 2911 sayılı TGYK'da düzenlenen suç tiplerinin 5237 sayılı TCK hükümleri ile benimsenen yeni suç kuramı anlayışı doğrultusunda kanun koyucu tarafından tümünden gözden geçirilmesinin gerekli olduğunu düşünmekteyiz. Bu sayde incelediğimiz suç tipleri ile ilişkili olarak ortaya çıktığını değerlendirdiğimiz bir çok kuramsal sorunun tek

seferde ve bütüncül bir yaklaşım ile daha etkili ve verimli şekilde çözümlenebileceğini ifade etmemiz gerekir. Bu konuda yeni bir yasa tasarısının da yetkili idari makamlar tarafından hazırlanarak meclis gündemine getirilmesinin bu amacı gerçekleştirmek için önemli bir seçenek olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmek isteriz.

2911 sayılı TGYK'da düzenlenen suç tiplerinin her birinin tipilik unsuru bakımından yukarıda bahse konu edindiğimiz şekilde gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesinin, *kanunilik ilkesi* ve bunun alt ilkeleri olan *belirlilik ilkesi* ve *açıklık ilkesine* ve dolayısı ile *hukuk devleti ilkesine* daha uygun düşeceği açıktır. Bununla birlikte karşılaştırmalı hukuk verilerinden de yararlanılmak suretiyle ilgili suç tiplerinde öngörülen yaptırım tür ve miktarlarına ilişkin genel bir değerlendirmede bulunmanın gerekli olduğunu, ülkemiz hukuk sistemi açısından incelediğimiz suç tiplerine ilişkin belirlenen yaptırım miktarlarının; Almanya, Fransa ve İngiltere hukuk sistemleri göz önünde bulundurulduğunda nispeten daha ağır olduğunu değerlendirmiş bulunmaktayız. Bu konuda da bir çözüm olarak söz konusu suç tiplerine ilişkin yaptırım miktarlarının işlenen haksızlığın yoğunluğu ile orantılı olarak yeniden belirlenmesi gerekliliğinin de orataya çıktığını düşünmekteyiz. Bununla birlikte ceza hukukunun *son çare (ultima ratio)* olması ilkesi ve ışığında; toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilişkili olarak gündeme gelen ve hali hazırda suç olarak belirlenmiş olan bazı hukuka aykırı davranışların haksızlık yoğunlukları göz önünde bulundurulmak suretiyle bir kısmının idari düzene aykırı fiiller olarak nitelendirilip kabahat şeklinde düzenlenmesinin ve idari yaptırıma konu edilmesinin kanun koyucu açısından benimsenen suç siyaseti ile dekriminalizasyon ve depenalizasyon anlayışı dahilinde önemli bir seçenek olduğunu belirtmek isteriz. Bu açıklamalarımıza ek olarak, 2911 sayılı TGYK'nın ilgili bölümlerine spontane (ani) gelişen toplantı ve gösteri yürüyüşleri ve basın açıklamaları ile ilgili ek düzenlemelere yer verilmesinin gerekliliğine inanmaktayız. Ülkemiz hukuk sistemi açısından henüz bu iki konuda bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bu konularda bir çalışma yapılırken de AİHM ve AYM içtihatlarında benimsenen görüş ve yaklaşımlardan yararlanılmasının son derece önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Son söz olarak; ülkemiz hukuk sistemi açısından toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün kişiler tarafından kamusal müdahalelere maruz bırakılmadan serbest bir şekilde kullanılmasını sağlamak yükümlülüğü ile kamu düzeni ve güvenliği

açısından özgürlüğün ceza hukuku normları ile sınırlandırılması gerekliliği konusunda ortaya çıkan hasas dengenin kanun koyucu tarafından her zaman ve önemle gözetilmesi gerektiğini belirtmek gerekmektedir. Bu konularda gerçekleştirilecek yasal düzenlemelerin hiç bir zaman söz konusu hasas dengeyi özgürlük aleyhine önemli ölçüde bozacak kapsam ve içerikte olmaması gerektiğini ifade etmek isteriz.

KAYNAKÇA

BASILİ ESERLER (KİTAPLAR VE MAKALELER)

- Akbulut, Berrin, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- Akıllıoğlu, Tekin, *İnsan Hakları I: Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1995.
- Akın, F. İlhan, *Kamu Hukuku*, 6. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 1993.
- Akın, F. İlhan, *Temel Hak ve Özgürlükler*, Bahar Matbaası, İstanbul, 1964.
- Aktan, Hamdi Yaver, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü ve Özgürlüğü İle İlgili Değişiklikler ve AİHM ve Yargıtay Uygulaması", Türkiye Barolar Birliği İHAUM Sempozyumu - İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adli Yargı, *Türkiye Barolar Birliği Yayınları No:72, TBB - İHAUM Yayını No:4*, 1. Baskı, Aralık, 2004, s. 525-535.
- Alacakaptan, Uğur, *Suçun Unsurları*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 372, Sevinç Matbaası, Ankara, 1975.
- Alasu, Yılmaz, *Hükümet Memurları Tarafından Efrada Karşı Yapılacak Suimuameleler Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu*, Demircioğlu Matbaacılık, Ankara, 1993.
- Alderson, J., *İnsan Hakları ve Polis*, Çeviren: Dr. İhsan KUNTBAY, Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No:22, İnsan Hakları Araştırma Merkezi, Strasbourg, 1984.
- Altunel, Mesude, "Sivil İtaatsizlik ve Mohandas K. Gandhi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı:93, Yıl:23, Mart -Nisan 2011, s.443-458.
- Altunkaş, Aysun, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğünün Unsurları ve Kolluğun Zor Kullanma Yetkisi", (Hakemli Makale), *Prof. Dr. Feridun Yenisey'e Armağan II*, Beta Basım, İstanbul, Yıl: 2014, s. 2109-2176.
- Anayurt, Ömer, *Toplanma Hürriyeti Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti*, Kazancı Yayınları, İstanbul, 1998.

- Antalya, Osman Gökhan / Topuz, Murat, **Medeni Hukuk**, Cilt:1, Seçkin Yayınevi, 3. Baskı, 2019.
- Arendt, Hannah/Dworkin, Ronald / Habermas, Jürgen / Galtung, Johan / Saner, Hans / King, Martin Luther / Thoreau, Henry David, **Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik**, Çeviren: Yakup Coşar, 4. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014.
- Arslan, C. Hakan / Ünsal, Fatma **Sivil İtaatsizlik ve Pasif Direniş (Henry D. Thoreau & Mohandas K. Gandhi)**, Vadi Yayınları, 3. Bası, Ankara, Mayıs, 2012.
- Artuk, Mehmet Emin / Gökçen, Ahmet / Yenidünya, Caner, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.
- Artuk, Mehmet Emin, "Sivil İtaatsizlik ve Ceza Hukuku", **Argumentum Aylık Hukuk Dergisi**, Yıl: 3-4, Sayı: 36-41, Temmuz-Aralık, 1993, s. 727.
- Artuk, Mehmet Emin, Gökçen, Ahmet, Yenidünya, Ahmet Caner, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011.
- Aslan, Volkan, "Amerikalılar Arası İnsan Hakları Sistemi", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, Yıl: 2012, s. 261-296.
- Atalay, Esra, **Türkiye’de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları - No:65, İzmir, 1995.
- Atay, Ender Ethem, "Hukukta Meşruiyet Kavramı", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, Yıl: 1997, s. 121-122.
- Atay, Ender Ethem, **Hukuk Başlangıcı**, Gazi Kitabevi, 7. Bası, Ankara, Ekim, 2019.
- Aydın, Devrim, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerine Müdahalenin Esasları", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 65, Sayı: 4, Yıl: 2016, s. 3283-3308.
- Aydın, Devrim, **Türk Ceza Hukukunda Suça İştirak**, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2009.

- Aygörmez, Gülsün Ayhan, *(Alman) Toplantılar ve Yürüyüşler Hakkında Kanun (Toplantı Kanunu - TK)*, **Hukuk Köprüsü**, C.3, S.4, Haziran, 2013, s. 339-348.
- Bacceria, Cessare, *Dei delitti e delle Pene, 1764 - Suçlar ve Cezalar Hakkında*, Çeviren: Sami Selçuk, İmge Kitabevi, 1. Baskı, Haziran, 2004.
- Bağdatlı, Selahattin, **Hukuk Sözlüğü**, Derin Yayınları, No:5, İstanbul, 2010.
- Bekar, Elif, **Objektif Cezalandırılabilirlik Koşulları ve Bu Koşullar Bağlamında Türk Ceza Kanunu'nda Yer Alan Suçlar**, İstanbul Ceza Hukuku ve Kriminoloji Arşivi No:12, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2017.
- Ben-Amittay, Jacob, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, 1983, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay / Levent Köker, Savaş Yayınları, Ankara, 1983.
- Bilgili, Fatih / Demirkapı, Ertan, **Hukukun Temel Kavramları**, Dora Yayınevi, Bursa, 2014.
- Bilgin, Murat / Candan, Kadir, “Sivil İtaatsizlik”, **Yasama Dergisi**, Sayı: 19, Yıl: 2011, s. 57-94.
- Birtek, Fatih, **Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler**, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- Caniklioğlu Dikmen, Meltem, “Anlamı, Kapsamı ve Sınırlarıyla Temel Haklar ve Anayasalarımız”, **Prof. Dr. Mahmut Tevfik BİRSEL’e Armağan**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, Yıl:2001, s. 461-493.
- Cankurt, Ezgi, "TCK Bakımından Silah Kavramı", **Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:4, Yıl: 2016, Aralık, s. 51-71.
- Centel, Nur/Zafer, Hamide/ Çakmut, Özlem, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, Beta Yayınları,10. Bası, Ankara, 2017.
- Çatlı, Mehmet, **Demokratik Toplum Düzeninin Gerekleri Bağlamında Muktedir/Erkli Demokrasi**, 1. Baskı, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, Ocak, 2019.
- Çözeli, Yusuf, **Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü ve Türkiye Örneği**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

- Çözel, Yusuf, “Karşılaştırmalı Olarak Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Belgelerinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü”, *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (YBHD)*, 2016/2, s.121-172.
- Demirbaş, Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Demirbaş, Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 7. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2011.
- Derdiman, R. Cengiz, *Anayasa Hukuku*, 2. Baskı, Alfa Aktüel Yayınları, Şubat, 2011.
- Derdiman, R. Cengiz, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Türk Anayasa Düzeni*, 1. Baskı, Alfa Aktüel Yayınları, İstanbul, 2006.
- Dikmen Caniklioğlu, Meltem, “Anlamı, Kapsamı ve Sınırlarıyla Temel Haklar ve Anayasalarımız”, *Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsal’e Armağan*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, Yıl: 2001, s. 461-494.
- Doğru, Osman / Nalbant, Atilla, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, Açıklama ve Önemli Kararlar*, II. Cilt, Legal Yayıncılık A.Ş., Ekim, 2013.
- Donnelly, Jack, *Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları*, Çev: Mustafa Erdoğan, Levent Korkut, Yetkin Yayınları, Ankara, 1995.
- Douzinas, Costas, *İnsan Hakları ve İmparatorluk - Kozmopolitanizmin Siyasal Felsefesi*, Çevirenler: Kasım Akbaş, Rabia Sağlam, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017.
- Dönmezer, Sulhi / Erman, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım*, Cilt:1, 13. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, Kasım, 1997.
- Dönmezer, Sulhi / Erman, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım*, Cilt:2, 11. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, Ocak, 1997.
- Dönmezer, Sulhi / Erman, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım*, Cilt:3, 10. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 1985.
- Duygun, Ahmet Mert, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Kullanılmasında Bir Bilinmeyen: Spontane ve Acele Eylemler", *Anayasa Hukuku Dergisi*, C.3, S.6, Y.2014, 133-161.

- Dülger, Murat Volkan / Erman, Ragıp Barış, *Ceza Hukuku Mevzuatı*, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2019.
- Ekici Şahin, Meral, "İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Suça Etki Eden Nedenlerin Şeriklere Sirayeti", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2015, Cilt: 64, Sayı: 3, s. 637-686.
- Ekici Şahin, Meral, "İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Suça Etki Eden Nedenlerin Şeriklere Sirayeti", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2015, Cilt: 64, Sayı: 3, s. 637-686.
- Emniyet Genel Müdürlüğü** (EGM) Güvenlik Dairesi Başkanlığı, *Toplanma Özgürlüğü Hakkında Avrupa Kılavuz İlkeleri*, EGM Katalog No:447. (AGİT/DKİHB Tarafından Hazırlanmıştır) ISBN:978-975-585-879-1.
- Erdem, Mustafa Ruhan, "Türk Ceza Kanununda Silah", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2003, Cilt: 7, Sayı: 1.
- Erdoğan, Mustafa, *Anayasal Demokrasi*, 8. Basım, Siyasal Kitabevi, Mart, 2010.
- Erem, Faruk, "Suça İştirak", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:3, Sayı:1, Yıl: 1946, s. 62-107.
- Erem, Faruk, "Suçun Konusu ve Hümanist Doktrin", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜHFD)*, Cilt: 25, Sayı: 1, Yıl: 1968, s. 11-33.
- Eryılmaz, Mesut Bedri, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı", *İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No:713*, ISBN:978-605-359-882-4, Ankara, 2012.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin, *Anayasal Derinlik (Türkiye'nin Anayasal Hafızası)*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2012.
- Gellhorn, Walter, *American Rights: The Constitution in Action* (Amerikan Hakları - Anayasanın Uygulanması) Çev: Ünsal Oskay, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara, 1965.
- Gemalmaz, Mehmet Semih, "Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı Üzerine Düşünceler", *İstanbul Üniversitesi Milletlerarası Hukuk Bülteni (MHB)*, Sayı: 2, Yıl: 1987, s. 131-145.

- Gemalmaz, Mehmet Semih, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri I. Cilt: Bölgesel Sistemler**, Legal Yayınevi, İstanbul, 2010.
- Gemalmaz, Mehmet Semih, **Ulusalüstü İnsan Hakları: İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, Cilt: 2, 8. Bası, Legal Yayınevi, 2013.
- Gökcan, Hasan Tahsin, "Resmi Belgede Sahtecilik Suçu (TCK m. 204)", **Ankara Barosu Dergisi**, Y.67, S.3, Yaz 2009, s. 123.
- Gökcen, Ahmet, **Halkı Kin ve Düşmanlığa Açıkça Tahrik Cürmü**, Liberal Düşünce Topluluğu, Pano Ofset, Ankara, 2001.
- Göktürk, Neslihan, "Suçun Yasal Tanımında Yer Alan Hukuka Aykırılık İfadesinin İcra Ettiği Fonksiyon" **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 7 Sayı: 1, Yıl: 2016, s. 407-450.
- Göktürk, Neslihan, "Türk Hukuku'nda Suçların İçtimai", **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi (CHKD)**, Yıl:2014, Cilt: 2, Sayı: 1-2, s. 31-59.
- Göktürk, Neslihan, **Fikri İçtima (Suçların İçtimai)**, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, Temmuz, 2013.
- Gören, Zafer, **Temel Hak Genel Teorisi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir, 2000.
- Gözler, Kemal, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi**, Cilt-II, 1.Baskı, Ekin Yayınevi, Haziran, 2011.
- Gözler, Kemal, **İnsan Hakları Hukukuna Giriş**, 1. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Temmuz, 2017.
- Gözler, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku**, Ekin Kitabevi, 1. Baskı, Temmuz, 2000.
- Gülseren, Fehmi Şener, "Ceza Hukukunda Aleniyet Kavramı", **Lefke Avrupa Üniversitesi (LAU) Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:5, Sayı:1, Yıl:2014, s.32-59.
- Güngör, Şener / Kavalalı, A. Mümin, **Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1990.
- Güriz, Adnan, **Hukuk Başlangıcı**, 5. Bası, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.
- Hafızoğulları, Zeki / Özen, Muharrem, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, US-A Yayıncılık, 12. Baskı, Ankara, 2019.

- Hafızoğulları, Zeki, *Ceza Normu (Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni)*, Seçkin Kitabevi, Ankara, 1987.
- Hakeri, Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 22. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- Hakeri, Hakan, *Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri*, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003.
- Halbrook, P. Stephen, *Freedmen, The Fourteenth Amendment and Right to Bear Arms (1866-1876)*, 1st. Published in 1998, Preager Publishers, United States of America, s.161-164. (Library of Congress Catalog Card Number: 98-15622).
- Heinrich, Bernd, *Ceza Hukuku Genel Kısım -I*, (Editör: Prof. Dr. Dr. h. c. Yener Ünver), Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.
- Honig, Richard "Hukuk İdesinin Müspet Hukuk İçin Ehemmiyeti", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Çeviren: Yavuz Abadan, s. 161-176.
- Inazu, John D. , "The Forgotten Freedom of Assembly", (August 24, 2009), *Tulane Law Review*, Vol. 84, p. 565, 2010. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1460903>.
- İba, Şeref, *Türk Anayasa Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2018.
- İçel, Kayıhan / Evik, A. Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 2. Kitap, 4. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2007.
- İçel, Kayıhan, "Ceza Hukukunda Temel Kusurluluk Şekli: Kast", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:12, Yıl:6, Güz 2007/2, s. 61-70.
- İçel, Kayıhan, "Görünüşte Birleşme (İçtima) İlkeleri ve Yeni Türk Ceza Kanunu" *T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Hukuk Sayısı)*, Sayı:14, Yıl:7, Güz 2008, s. 35-49.
- İpekçioğlu Aksoy, Pervin, *Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs*, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009.

- İşgören, Ali, *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü*, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005.
- İşgören, Ali, *Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 3. Baskı, Ankara, 2016.
- Jescheck, Hans Heinrich, *Alman Ceza Hukukuna Giriş, Kusur İlkesi* / Ulrich Sieber, *Ceza Hukukunun Sınırları*, Çev: Feridun Yenisey, İstanbul, 2007.
- Kaboğlu, Ö. İbrahim, *Kollektif Özgürlükler*, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1989.
- Kaboğlu, Ö. İbrahim, *Özgürlükler Hukuku İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı Üzerine Bir Deneme*, Afa Yayınları, Aralık, 1993.
- Kalabalık, Halil, *İnsan Hakları Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 4. Bası, Ankara, 2015.
- Kangal, Zeynel T., *Tüzel Kişilerin Cezai Sorumluluğu*, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, Ocak, 2003.
- Kangal, Zeynel Temel, "Cezalandırılabilirliğin Objektif Koşulları", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 68, Sayı: 1-2, Yıl: 2010, Ocak, s.151-167.
- Kantar, Baha, *Ceza Muhakemeleri Usulü*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara, 1957.
- Kapani, Münici, *Kamu Hürriyetleri*, Yetkin Yayınları, 7. Baskı (Tıpkı Basım), Ankara, 1993.
- Karatepe, Şükrü, *Anayasa Hukuku*, 1. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2013.
- Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi -5, Suç Politikası*, (Editör: Doç. Dr. Yener Ünver), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ocak, 2006.
- Katoğlu, Tuğrul, "Olası Kasıt ve Suça Teşebbüs", *Prof. Dr. Nevzat Toroslu'ya Armağan*, Cilt:1, Ankara Üniversitesi Yayınları No:459, Ankara, Yıl: 2015, s. 611-626.
- Kayıhan, Şaban / Ünlütepe, Mustafa, *Medeni Hukuka Giriş ve Türk Medeni Kanunu'nun Başlangıç Hükümleri*, Seçkin Yayınevi, 3. Baskı, 2018.
- Kaymaz, Seydi, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanuna Göre İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Nitelikli Hallerin Diğer Suç Ortaklarına Geçiş Sorunu" *Gazi*

Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XVI, Sayı: 2, Yıl: 2012, s. 117-167.

Keklik, Ramazan, "Görevi Yaptırmamak İçin Direnme Suçu", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XIX, Y. 2015, S. 4, s. 259-295.

Kılınç, Ümit, "Barışçıl Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yapmak Hakkı ve Devletin Yükümlülükleri", *Türkiye Barolar Birliği (TBB) Dergisi*, Sayı:110, Yıl:2014, s. 281-304.

Koca, Mahmut / Üzülmaz, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.

Koca, Mahmut / Üzülmaz, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 12. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.

Koca, Mahmut / Üzülmaz, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Adalet Yayınevi, 6. Baskı, Ankara, 2019.

Korkmaz, Ömer, *Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü ve Sınırları*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.

Köken, Enes, *Silah Kavramı ve Silah Kaçakçılığı Suçları*, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Haziran, 2020.

Küçüktaşdemir, Özgür "Aydınlanma ve Ceza Hukuku", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y. 2014, S. 113, s. 57-98.

Mattar, Y. Mohammed, "Article 43 of the Arab Charter on Human Rights: Reconciling National, Regional, and International Standards", *Harvard Human Rights Journal*, Cilt: 26, Yıl: 2013, s. 91-147.

Meraklı, Serkan, *Ceza Hukukunda Kusur*, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ekim, 2017.

Mumcu, Ahmet / Küzeci, Elif, *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*, 4. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007.

Ozanalp, Şevket, *İdare Hukukunda Toplanma Hürriyeti Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1957.

Ökçesiz, Hayrettin, *Sivil İtaatsizlik*, Afa Yayınları, İstanbul, 1994.

Önder, Ayhan, *Ceza Hukuku Dersleri*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992.

- Özbek, Veli Özer / Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar, ***Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler***, Seçkin Yayınevi, 10. Baskı, Ankara, 2019.
- Özbek, Veli Özer / Doğan, Koray / Bacaksız, Pınar, ***Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler***, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Özbek, Veli Özer / Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar, ***Ceza Muhakemesi Hukuku***, Seçkin Yayınevi, 12. Baskı, Ankara, 2019.
- Özbudun, Ergun, ***Türk Anayasa Hukuku***, 13. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2012.
- Özdemir, Ali, "Kamu Düzeni ve Kamu Güvenliği Kavramlarına Analitik Bir Yaklaşım (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Sınırlandırılması Örneği)" ***International Journal Of Legal Progress***, Number: 2, Volume: 2, Year: 2016, s.78-115.
- Özdemir, Emrah / Sarsıkoğlu, Şenel, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Kanun Yolu Kavramı ve Türleri", ***Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sempozyum Dergisi***, Cilt: 1, Sayı: 2, Yıl: 2019, s. 3-43.
- Özdemir, Emrah, "Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu", ***Legal Hukuk Dergisi (LHD)***, Cilt:18, Sayı:212, Yıl:2020, s. 3641-3658.
- Özdemir, Yücel, "Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılmasında Öze Dokunma Yasağı", ***KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi***, Cilt: 2, Sayı:1, Yıl: 2017, Ocak, s. 65-99.
- Özeler, Neslihan, "İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Karşılaştırılması" ***Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (YBHD)***, Sayı:2 , Yıl: 2017, s. 43-62.
- Özen, Muharrem / Köksal, Atacan, "Kişilerin Huzur ve Sükununu Bozma Suçu", ***Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi***, Cilt: 68, Sayı: 2, s. 479-527.
- Özen, Mustafa, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler Dersleri***, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- Özen, Mustafa, ***Ceza Hukukunda Taksir***, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2011.

- Özen, Mustafa, ***Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri***, Adalet Yayınevi, 4. Baskı, 2019.
- Özen, Mustafa, ***Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Genel Hükümler***, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- Özen, Mustafa, ***Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Özel Hükümler***, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- Özgenç, İzzet, ***Suç İştirakin Hukuki Esası ve Faillik***, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hukuk Müşavirliği Yayın No: 2, 1. Baskı, Haziran, 1996.
- Özgenç, İzzet, ***Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler***, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018.
- Özgenç, İzzet, ***Türk Ceza Hukuku***, 15. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Özkan, Halid, ***Ceza Hukukunda Azmettirme***, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, 2013.
- Özocak, Gürkan, ***Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs***, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2018.
- Öztürk, Bahri / Erdem, Mustafa Ruhan, ***Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku***, 19. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Öztürk, Bahri / Tezcan, Durmuş / Erdem, Mustafa Ruhan, ve diğerleri, ***Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku***, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Peters, Anne / Ley, Isabelle, ***Comparative Study: Freedom of Peaceful Assembly in Europe***, Max Planck Institute for Comparative Public and International Law, March, 2014.
- Rodney, Barker, ***Political Legitimacy and The State***, Clarendon Press, Oxford, 1990.
- Rousseau, Jean Jacques, ***Toplum Sözleşmesi***, Çev. Alpagut Erenuluğ, 1. Basım, Öteki Yayınevi, 1999.
- Sağlam, Fazıl, ***Temel Hakların Sınırlanması ve Özü***, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:506, SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:4, Ankara, 1982.

- Salat, Orsolya, *The Right to Freedom of Assembly: A Comparative Study (Hart Studies in Comparative Public Law)*, Bloomsbury Publishing PLC, Oxford, United Kingdom, 2015.
- Sancar, Mithat, *Devlet Aklı Kıskaçında Hukuk Devleti*, 2. Bası, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.
- Sancar, Türkan Yalçın, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi (TBB)*, Sayı: 70, Mayıs - Haziran, 2007, s. 244-259.
- Sancar, Türkan Yalçın, *Çok Failli Suçlar*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1998.
- Savcı, Bahri, *İnsan Hakları (Kanunilik Yolu ile Korunması)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 32-14, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O., Ankara, 1953.
- Selçuk, Sami, "Ceza Hukuku Açısından Sivil İtaatsizlik" *Argumentum Aylık Hukuk Dergisi*, Y.3-4, Sayı: 36-41, Temmuz-Aralık, 1993, s. 729-730.
- Soyaslan, Doğan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.
- Soyaslan, Doğan, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 12. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.
- Soyaslan, Doğan, *Teşebbüs Suçu*, Kazancı Yayınları, Ankara, 1994.
- Soyer Güleç, Sesim, "Türk Ceza Kanununda Haksızlık Yanılgısı (M. 30/4)", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.10, S.1, Y.2008, s. 59-91.
- Soysal, Mümtaz, *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1999.
- Sözüer, Adem, *Suçta Teşebbüs*, Kazancı Yayınları, Ankara, 1994.
- Sur, Melda, "Paris Şartı'nda İnsan Hakları", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 47, Sayı: 3, Yıl: 1992, s. 299-305.
- Şahin, Cumhur / Göktürk, Neslihan, *Ceza Muhakemesi Hukuku-I*, Seçkin Yayınevi, 10. Bası, Ankara, 2019.

- Şahin, Meral Ekici, "İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Suça Etki Eden Nedenlerin Şeriklere Sirayeti", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2015, Cilt: 64, Sayı: 3, s. 637-686.
- Şener, Esat, *Hukuk Sözlüğü*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2001.
- Şirin, Tolga, *30 Soruda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Tahtalı, Murat Buğra, *Kadının Yaşam Hakkının Korunmasında İdari Kolluğun Rolü ve Önemi*, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Kasım, 2019.
- Taner, Tahir, *Ceza Muhakemeleri Usulü*, Duygu Matbaası, İstanbul, 1950.
- Tanilli, Server, *Devlet ve Demokrasi Anayasa Hukukuna Giriş*, 6. Bası, Say Yayınları, Eylül, 1990.
- Tanör, Bülent / Yüzbaşıoğlu, Necmi, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, 7. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2005.
- Tanör, Bülent, *Osmanlı - Türk Anayasal Gelişmeleri*, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998.
- Tanör, Bülent, *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, BDS Yayınları, İstanbul, 1991.
- Tanyar, Ziya Çağa, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60 / (3), Yıl: 2011, s. 593-634.
- Taşkın, Ozan Ercan, "Son Çare (Ultima Ratio) Olarak Ceza Hukuku", *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1, Yıl: 2016, s. 59-91.
- Tekinsoy, Özge Okay, *İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı*, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Mart, 2011.
- Tezcan, Durmuş / Erdem, Mustafa Ruhan / Önok, R. Murat, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, 17. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Tezcan, Durmuş / Erdem, Mustafa Ruhan / Sancakdar, Oğuz, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, 1. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2002.

- Toroslu, Haluk, "Kamu Barışına Karşı Suçlar Bakımından Tahrir Kavramı", **Prof. Dr. Nevzat Toroslu'ya Armağan**, Cilt-I, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 459, 2015, s.1201-1231.
- Toroslu, Nevzat, **Ceza Hukuku Genel Kısım**, Savaş Yayınevi, Ankara, Ekim, 2005.
- Toroslu, Nevzat, **Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukuki Konusu**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970.
- Tozman, Önder, **Suç Teşebbüs**, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2015.
- Tunç, Hasan / Bilir, Faruk / Yavuz, Bülent, **Türk Anayasa Hukuku**, Berikan Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2011.
- Türay, Aras, "İhmal Suretiyle İcrai Hareketin Sınırlı Sayıda Olup Olmadığı Sorunsalı", **YÜHFD**, C.XVII, 2020/Özel Sayı, s. 115-154.
- Türk Hukuk Lugatı*, Maarif Matbaası, Ankara, 1944.
- Türk Hukuk Lügatı, 3. Baskı, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991.
- Türkçe Sözlük*, 11. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu (TDK), Ankara, 2011.
- Uran, Peri, "1960 Sonrası Türkiye’de Sivil İtaatsizlik Eylemleri”, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, Yıl:2006, s. 132.
- Uslan Ural, Yurdanur / Güner, Tuğba "İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması: Amerikan Sistemi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 19, Sayı: 2, Yıl: 2014, s. 312-313.
- Ünal, Şeref, **Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1997.
- Ünver, Yener / Hakeri, Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011.
- Ünver, Yener, **Ceza Hukukunda İzin Verilen Risk**, Beta Yayınevi, İstanbul, Mart, 1998.
- Ünver, Yener, **Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003.

Üzülmez, İlhan/Akkaş, Hulusi Ahmet, "Suçun Yapısında Objektif Cezalandırılabilme Şartları", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (EÜHFD)*, Cilt:II, S. 1-2, Yıl:2007, s. 71-87.

Yalçın Sancar, Türkan, "Yeni Türk Ceza Kanunu'da Zincirleme Suç", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi (TBB)*, Sayı:70, Yıl: 2007, Mayıs- Haziran, s. 244-259.

Yalçın Sancar, Türkan, *Çok Failli Suçlar*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1998.

Yalçın Sancar, Türkan, *Müteselsil Suç*, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Mart, 1995.

Yarsuvat, Duygun, *Çalışma Ceza Hukuku*, Sermet Matbaası, İstanbul, 1978.

Yarsuvat, Duygun, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyeti ve İlgili Ceza Hükümleri*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Yayın No: 1309/282, Sermet Matbaası, İstanbul, 1968.

Yenerer Çakmut, Özlem, *Kişilerin Huzur ve Sükunu Bozma ve Gürültüye Neden Olma Suçları*, Beta Yayınevi, 1. Baskı, Şubat, 2014.

Yenisey, Feridun / Nuhoglu, Ayşe, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.

Yılmaz, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, Genişletilmiş 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996.

Yılmaz, Zahit, "Müşterek Faillik ve Dolaylı Faillik Kurumlarının İhmali Suçlar Yönünden Değerlendirilmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 1, Yıl: 2018, Haziran, s. 122-131.

Yılmaz, Zahit, "Müşterek Faillik ve Dolaylı Faillik Kurumlarının İhmali Suçlar Yönünden Değerlendirilmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 1, Haziran, 2018, s. 122-131.

Yurtcan, Erdener, *Yargıtay Kararları Işığında Kamu Barışına Karşı Suçlar*, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ocak, 2016.

Yüce, Turhan Tufan, *Ceza Hukuku Dersleri*, Cilt-1, Şafak Basım ve Yayınevim, Manisa, 1982.

Zabunoğlu, Hamdi Gökçe, “AİHM Kararlarında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı ve Kolluğun Zor Kullanma Yetkisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 66 (3), 2017, s. 627-658.

Zeytin, Zafer / Ergün, Ömer, *Türk Medeni Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 4. Baskı, 2018.

TEZLER:

Daragenli, Vesile Sonay, *Tehlike Suçları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, YÖK Tez No:74317, İstanbul, 1998.

Demirsoy Aşıkoğlu, Eda, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Türkiye'de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Sınırlandırılması*, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, Aralık, 2015.

Gülhan, Ozan, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Kapsamındaki Suçlar*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Kıdıman, Soner, *Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme ve Direnme Suçları*, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2019.

Özen, Mustafa, *Suçların İctimai*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2008.

Şentürk, Nuray, *2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve Cezai Hükümler*, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Ceza Hukuku Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

Taşkaya, Tuncay, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Göre Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Kapsamı ve Türkiye'deki Uygulamalar*, T.C. Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Muğla, Şubat, 2010.

Toroslu, Haluk, *Ceza Müeyyidesi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksel Lisans Tezi, 2007.

Türkeli, Gözde, *Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Suçu*, T.C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

İNTERNET KAYNAKLARI

Çetinkaya, M. Buhari, “Hukuksal ve Siyasal Açından Meşruiyet”, *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları*, (s.9-31).

Erişim:

<http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerIII/115.pdf>

Amerika Birleşik Devletleri Anayasa Metinleri, Çeviren: Prof. Dr. Muvaffak AKBAY

Erişim: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/245/2199.pdf>

De Jonge v. Oregon 299 U.S. 353 (1937). No. 123, Argued: December 9, 1936., Decided January 4, 1937.

Erişim: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/299/353/case.html>

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin Türkçe metni.

Erişim: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/137-160.pdf>

Ceylan, Ayhan, “Arap İnsan Hakları Sözleşmesi”, *E- Akademi.org - Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, Sayı: 18, Yıl: Ağustos, 2003, s. 1-2.

Erişim: <http://www.e-akademi.org>

Helsinki Sonuç Belgesi’nin Türkçe metni.

Erişim: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/439-444.pdf>

Kopenhagen Belgesi’nin Türkçe metni.

Erişim:http://www.esithaklar.org/wpcontent/uploads/2016/03/KopenhagBelgesi_TUR-.pdf

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin Türkçe metni.

Erişim:https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/Medeni_Siyasi_Haklari_UL_Soz.pdf

Paris Barış Şartı'nın İngilizce metni.

Erişim: <https://www.osce.org/mc/39516>

Arap Devletleri Ligi Hakkında bilgi için bkz.: Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı

Erişim: <http://www.mfa.gov.tr/arap-ligi.tr.mfa>

Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı'nın Türkçe metni.

Erişim: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/445-458.pdf>

Yüksek mahkeme kararı için bkz. U.S. Supreme Court - *De Jonge v. Oregon*, 299 U.S. 353, 356 n.1 (1937).

Erişim: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/299/353/case.html>

Yüksek mahkeme kararı için bkz. U.S. Supreme Court - *United States v. Cruikshank*, 92 U. S. 542, 552 (1875).

Erişim: <http://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/92/542.html>

Ö Z G E Ç M İ Ş

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı : Emrah ÖZDEMİR
Uyruğu : T.C.
Adres : Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans : Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Antalya
Lisans : Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi / Antalya
Lise : Muharrem Hasbi Lisesi (YDA) / Balıkesir